

HONISMERET CSONGRÁD MEGYÉBEN

(1969–2011)

Csongrád Megyei Honismereti Egyesület
Szeged, 2011.

A szervezett, mozgalommá szélesedő honismereti tevékenység – számos korábbi, helyi kísérlet, kezdeményezés után – fél évszázaddal ezelőtt, 1960 táján bontakozott ki országszerte. Az ötvenedik évforduló több fórumon alkalmat adott az értékelésre, a táj- és népismeret szolgálatában megtett út áttekintésére. Csongrád megyében a Hazafias Népfront kebelében 1969-ben létrehozott honismereti munkabizottság jelenti a szervezeti keret megteremtését, ettől kezdve kaptak rendszeres szakmai-módszertani útmutatást, pályázati lehetőséget, bizonyos anyagi támogatást az egyéni gyűjtők és a sorra alakuló honismereti körök. Jeles fordulópont a régió honismereti életében a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megalakulása, amelynek húszéves története ugyancsak érdemes a számvetésre.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület további munkájában ösztönző erő lehet az elődök eredményeinek számbavétele, a tanulságok elemzése. Olvasásuk írásainkat olyan haszonnal, mint amilyen szeretettel mi írtuk őket!

TANULMÁNYOK
CSONGRÁD MEGYE TÖRTÉNETÉBŐL
XXXIX.

TANULMÁNYOK CSONGRÁD MEGYE TÖRTÉNETÉBŐL
XXXIX.

Kötetünk kiadását anyagi támogatásban részesítették:

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET TAGJAI

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLETET
ADÓJUK 1 %-ÁVAL TÁMOGATÓK

A PRO RENOVANDA HUNGARIAE ALAPÍTVÁNY
„KARÁCSONY SÁNDOR EMLÉKÉRE” SZAKALAPÍTVÁNYA

BOGDÁN LAJOS (Szeged)

CSONGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁR

FELICITER KIADÓ KFT.

HÓD-BIOTECH KFT – VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR SZERKESZTŐSÉGE

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET (Mezőhegyes)

LENGYEL-MAGYAR KULTURÁLIS KHE

MAGYAR ANNA

országgyűlési képviselő, Csongrád Megye Közgyűlésének elnöke

A MAKÓI JÓZSEF ATILA GIMNÁZIUM CSANÁD VEZÉR ALAPÍTVÁNYÁNAK
RENEZÁNSZ KÖRE

NAGY GYÖRGY ALAPÍTVÁNY

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA (Makó)

PITVAROSI HONISMERETI BARÁTI KÖR

SZEGED MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

SZISZSI SZEGED-MÓRAVÁROSI TAGINTÉZMÉNYE

Honismeret
Csongrád megyében

(1969 – 2011)

Szerkesztette:

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna – Gergelyné Bodó Mária

Szeged
2011

A kötet anyagát összegyűjtötte, válogatta és szerkesztette:
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA és GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

Lektor és a szerkesztők munkatársa:
KOVÁTS DÁNIEL

Kiadta a
CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET
és a CSONGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁR

Felelős kiadók:
BLAZOVICH LÁSZLÓ elnök és
BIERNACKI KAROL igazgató

ISSN 0133-414 X
ISBN 978-963-7237-80-5

© Gergelyné Bodó Mária, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna 2011

Ajánlás

A megye honismereti életének és a honismereti egyesületnek a történetét bemutató kötetet tartja kezében az olvasó. Hasonló témájú alkotást – közel sem ilyen részletezőt – mindössze egyet találhatunk az országban, ami azt jelenti, hogy a „Három folyó mentén” indulása óta erősödik nálunk a helyhez kötődés tudata. Amint a gondosan és világosan szerkesztett műből, mintegy ötvenhét szerző munkájából kiderül, mindig találhatók olyan személyek megyénkben, akik emelkedett lélekkel önzetlenül felvállalják az egyes települések történetének és jelenének ápolását hol adatok gyűjtésével, gyűjtemények létrehozásával és gondozásával, hol dolgozatok, monográfiák készítésével, hol iskolai szakkörök vezetésével és érdeklődő felnőttek számára társaságok létrehozásával. Önzetlenül fáradoztak és fáradoznak a hely szellemének, *genius loci*nak az éltetésén.

Hogy mennyire gazdag a fentiek tekintetében megyénk, azt mutatja a profi múzeumok mellett fennálló mintegy harminc helyismereti és szakmai gyűjtemény, amelyekről olvashatunk a kötetben. Hozzátehetjük, hogy létrehozásukban sokan fáradoztak, az egyes települési önkormányzatok pedig – a magángyűjteményeket nem tekintve – helyállnak fenntartásukban. A gyűjtemények mellett sok száz előadás, kötetek sokasága, hagyományőrző közösségek működése jelzi a folyamatos munkát. Örvendetes, hogy megyénkben a települések több mint felében elkészült a történeti monográfia. Úgy gondolom, e tekintetben országosan elsők vagyunk. Bár történetünket több megrázkódtatás szakította meg, a fejlődés nem volt folyamatos, megyénk lakói keresik jelenünkben azokat a pontokat, amelyekhez múltjukat köthetik, hogy ezzel biztos alapot találjanak jövőjükhöz.

A honismereti tevékenységet, amelynek előfutáraként és elindítójaként Bálint Sándort tisztelhetjük a Dél-Alföldön, azóta több generáció végezte. Egymásnak adták és adják át a stafétabotot. Bízunk abban, hogy, amint az annotált tagnévsorból kiderül, a szép számú fiatal méltó követője lesz az elődöknek, és állandóan változó vilá-

gunkban majd megtalálják azokat a formákat, amelyekkel tevékenységüket hatékonyan végezhetik. A fáradozás meghozza gyümölcsét, amint mutatja az idősebb tagok számára adott számos elismerés és díszpolgári cím, amelyekkel a helyi közösségek ismerték el a honismerők munkáját, illetőleg a sok országos díj, amelyet elnyertek.

Kívánom, hogy jelen kötet érje el célját, erősítse a honismereti életet, és ismertesse meg a kívülállókkal a szép és fáradságos munkát, amelyet az egyesület tagjai eddig végeztek.

Szeged, 2011 márciusában

MAGYAR ANNA
országgyűlési képviselő,
Csongrád Megye Közgyűlésének elnöke

A szerkesztők előszava

A szervezett, mozgalommá szélesedő honismereti tevékenység – számos korábbi, helyi kísérlet, kezdeményezés után – fél évszázaddal ezelőtt, 1960 táján bontakozott ki országszerte. Az ötvenedik évforduló több fórumon alkalmat adott az értékelésre, a táj- és népismeret szolgálatában megtett út áttekintésére. Csongrád megyében a Hazafias Népfront kebelében 1969-ben létrehozott honismereti munkabizottság jelentette a szervezeti keret megteremtését, ettől kezdve kaptak rendszeres szakmai-módszertani útmutatást, pályázati lehetőséget, bizonyos anyagi támogatást az egyéni gyűjtők és a sorra alakuló honismereti körök. Jeles fordulópontra a régió honismereti életében a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megalakulása, amelynek húszéves története ugyancsak érdemes a számvetésre.

Az egyesület 2010-ben nagy munkába kezdett. Elhatároztuk, hogy egy jubileumi kiadványban összegezzük a megyében végzett honismereti tevékenységnek a jellemzőit, valamint a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek két évtized alatt megtett útját. Felkértük tagjainkat, küldjék el beszámolóikat honismereti köreikről, a létrehozott gyűjteményekről. Miközben a tudósítások születtek, visszaemlékeztünk a Csongrád megyei honismereti mozgalom gyökereire, kiváló egyéniségeire, akik az 1960-as évektől szívükön viselték a hon megismerésének ügyét. Szükségesnek éreztük, hogy könyvünkben az ő tevékenységüket is bemutassuk, hiszen az elődök munkálkodásából nőtt ki a folytatás.

Könyvünk összeállításakor úttörő feladatra kellett vállalkoznunk, hogy sikerüljön feltárni a több évtizedes tevékenység lényeges történéseit, miközben egyenetlenül álltak rendelkezésünkre a hiteles források. Kevesen vannak már köztünk abból az első nemzedékből, amely a honismeret elismertetéséért oly sokat tett az 1960-as években, akik a szakkörök és helyi néprajzi-helytörténeti gyűjtemények megteremtésében elvülhetetlen érdemeket szereztek. Tudatosan törekedtünk azonban arra, hogy a rendelkezésre álló írott és képes dokumentumok, tárgyi anyagok, visszaemlékezések adataiból viszonylag teljes képet alkothassunk a Csongrád megyében folyó értékmentő, hagyományőrző tettekről.

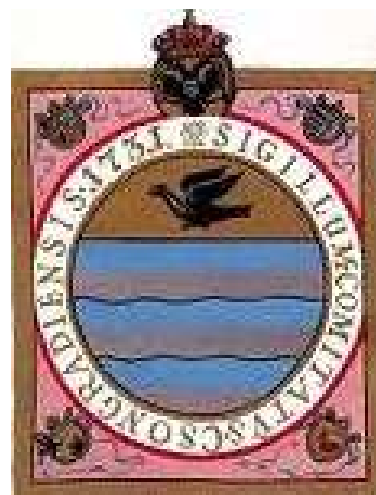
Kötetünk első fő részében a történeti megközelítés dominál, a megtett utat, a mai helyzet előzményeit idézzük fel, az események kronológiája azonban elvezet a jelenig. Igen gazdag a második fő rész tematikája, ahol megpróbáljuk a maga teljes színességében bemutatni a Csongrád megyében működő honismereti jellegű egyesüle-

teket, köröket, áttekintést adunk a néprajzi, helytörténeti gyűjteményekről, s bemutatjuk azokat a társszervezeteket, amelyekkel az érdeklődési kör és a célok rokonsága révén együttműködünk. Azokra a közösségekre és kiállítóhelyekre összpontosul figyelmünk, amelyek társadalmi kezdeményezésnek köszönhetik megszületésüket, nem térünk ki tehát a megye múzeumi szervezetének valamennyi intézményére.

Tanulságosak a könyv harmadik fő részében olvasható beszámolók, elemzések, amelyek a honismereti munka egy-egy jellemző területének – például a táboroknak, a vetélkedőknek, a tanulmányutaknak, a helyi kiadványoknak és rendezvényeknek – vizsgálatával kísérik meg összegezni a tapasztalatokat. Ugyancsak széles körű érdeklődésre számíthat a megyei honismereti tevékenység jeles szereplőinek bemutatása, gazdag életutak megismerése. Törekedtünk arra is, hogy minél több kép elevenítse meg az elmúlt évtizedek szereplőit és eseményeit.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület további munkájában ösztönző erő lehet az elődök eredményeinek számbavétele, a tanulságok elemzése. Olvassák írásainkat olyan haszonnal, mint amilyen szeretettel mi írtuk őket!

Csanád és Csongrád vármegye történelmi címere

I. A HONISMERETI ÉLET KIBONTAKOZÁSA CSONGRÁD MEGYÉBEN

A honismereti tevékenység négy évtizede és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 20 éve

I. Az előzmények

Az emberiség történetében, mióta írásbeliség létezik, nyomon tudjuk követni azokat a szellemi irányokat, amelyek hosszú távon hatottak, és formálták a társadalmi gondolkodást, amely szemléleten belül nem egyszer változások játszódtak le mindaddig, amíg a régít új irány váltotta fel. A francia forradalom után kialakult társadalmi viszonyok közepette az említett módon született a romantika, amelynek szellemi hatása a stílus és eszmerendszer megszűnte után is sokáig hatott a művészetekben és a humán tudományokban.

Az elsősorban német földről a 19. század második harmadában hozzánk érkező eszmeáramlat és életérzés termékenyen hatott a hazai talajon. Az irodalom területén ismert Petőfi Sándor és Arany János, valamint sok más alkotó tevékenysége. Hozzuk, mint elődökhöz köthetjük a 20. századon végig jelen lévő népi írókat és költőket. A zenében Brahms Magyar táncok című alkotása ugyancsak szívesen hallgatott darab. Német hatásra Dvořák szláv népdalokat használt fel munkásságában, majd már a 20. századból ki ne ismerné Bartók és Kodály zenei világát, amely az elődökében gyökerezik. A sok festő nevének és alkotásaiknak felsorolásától most eltekintünk.

A történettudomány ugyancsak a romantika múltba fordulása nyomán lépett új szakaszába. A kutatók egyrészt a levéltárakban kezdtek búvárokodni, ezzel a történetírás forrásbázisát szélesítették, másrészt az államok és uralkodók történetét kezdték szélesíteni más területek beemelésével a történészek látókörébe. Kezdték a „nép” felé fordulni, az egyes helységek, valamint lakosságuk leírásával és jellemzésével próbálkoztak, amely irány a néprajz, az etnográfia, mint önálló tudomány kialakulásához vezetett. Ezzel már el is érkeztünk honismereti mozgalmunk gyökereihez, amelyek a néprajzi gyűjtéshez kötődnek. Közvetlen indítást a finn példák adták a hazaiaknak. Északi rokonaink a két világháború közötti időben ugyanis rájöttek, hogy az életformaváltozással számos olyan tárgy, használati eszköz tűnik el, amelyre már nincs szükség a mindennapi életben, és ha nem kerülnek múzeumokba, nyomuk vész. Elindult a gyűj-

tés. Német kutatók megfigyelték, hogy keleten csökken a németiség száma, jó lenne ezen közösségek emlékeit megőrizni levéltári és egyéb adatok feltárásával. Példáért indult hazánkban a Mályusz Elemér nevéhez fűződő magyarság- és népiségkutatás, amelynek eredményeképp tanítványai több kötetet tettek közzé. Ilyen például Jakó Zsigmond Bihar megyéje, vagy Maksay Ferenc Szatmár megyéje.

A néprajzi gyűjtés, mint a későbbi honismereti mozgalom elődje, részben Morvay Péter nevéhez fűződik, aki az 1930-as években kezdte e munkát.¹ Később, a honismereti mozgalom indulásakor ugyancsak jelen volt, majd szívvel-lélekkel évtizedeken át szolgálta a honismeret ügyét.² Szegeden – ugyancsak a két világháború között – Bálint Sándor szülőföldjének szeretetéből kiindulva fordult a helyismereti-néprajzi kutatás felé, és erre ösztönözte tanítványait. Maga a mozgalom – annak nevezték abban az időben, nem lehetett másként –, a háború utáni nehéz években, valamint az önmagából kifordított korban, az ötvenes évek első felében, majd a forradalom után, a megtorlás idején nem bontakozhatott ki. A hatalom urai féltek, hogy benne a civil kurázszi, az önálló gondolkodás, netán az „ellenőrizhetetlenül terjedő nacionalizmus” teret nyerhet. A hatvanas évek elején, amikor oldódni kezdett a kemény diktatúra, a Hazafias Népfrent és a Népművelési Intézet vállalta fel, „kapta feladatul” a honismereti mozgalom szervezését és szakmai irányítását, amely valójában a korábban Morvay által szervezett néprajzi gyűjtő munkának gyakorlatán alapult.³

A szervezett honismereti mozgalom indulásának időpontjaként 1960-at tekintik, amit jól mutatnak a központi és megyei források, amelyek, például 1985-ben a mozgalom 25. évfordulójáról szólnak.⁴ Bár honismereti tevékenység egyedi módon, mint mag a hó alatt, egy-egy helyen éledezett, a budapesti indulástól majd tíz évet kellett várni addig, amíg felső intencióra 1969-ben megalakulhatott a Csongrád Megyei Honismereti Bizottság, amely a szervezett megyei munkát lehetővé tette. Juhász Antal írja, hogy mások mellett Csongrádon például helyi értelmiségiek – orvosok, tanárok, tanítók – már korábbi gyűjtésükkel alapozták meg egy városi múzeum anyagát. Szegváron Jaksa János tanító a centenáriumi évtől, 1948-tól kezdte gyűjteni a helyi tárgyakat, Szentesen pedig Papp Imre kisparaszt vállalta a hagyományos népélet használati eszközeinek összegyűjtését.⁵ A mozgalom előzményeként tekinthetjük az 1968 és 1971 között tevékenykedő Csongrád Megyei Helytörténeti Bizottságot, amelynek elnökeként Szántó Imrét tisztelhetjük, az összekötő szerepét az országos bizottsággal Gaál Endre, míg a titkári feladatokat Oltvai Ferenc látta el. Az ügyeket a szegedi levéltárban intézték.⁶

¹ Morvay Péter: A táj- és népkutatás szolgálatában. Szerk.: Halász Péter. Bp., 2010. 38-39.

² Morvay Péter i. m. 52-56.

³ Uo. 52.

⁴ Csongrád Megyei Levéltár (továbbiakban CSML) Hazafias Népfrent Csongrád Megyei Bizottsága Honismeret (továbbiakban: HNF CSMB Honism.) 11/a. 1985.

⁵ Dr. Juhász Antal: Húszéves a honismereti mozgalom. = Csongrád Megyei Honismereti Híradó. Szeged. 1980. 13.

⁶ Székely György: Helytörténeti honismereti munkák Szegedről és Csongrád megyéről. = Honismeret 1978. 5-6. 63.

II. A megyei honismereti bizottság

A Csongrád Megyei Honismereti Bizottság 1969. március 20-án alakult meg. Az ülést Katona Sándor, a Hazafias Népfront (HNF) megyei titkára vezette, megjelent Töltési Imre, az Országos Honismereti Bizottság titkára. A bizottság tagjait az alábbi módon sorolja fel a jegyzőkönyv: Nyíri Antal, Dömötör János, Tóth Imre, Madácsy László, Inczeffi Géza, Turai Géza, Hojcsi Pál, Józó Jánosné, Börcsök Vince, Barna László, Fazekas István, Fenákel Judit, Horváth Dezső, Juhász Antal és Boros József. Elnöknek Nyíri Antalt választották, míg titkárnak Börcsök Vincét.⁷ A bizottság munkáját támogatta a Megyei Módszertani Intézet, ahol erre a feladatra bizottság alakult, amelyet hosszú ideig Szigeti György irányított. Sajátos helyzetet jelentett, hogy Bálint Sándor egyetemi tanárt a bizottság munkájában nem vették számításba, sőt még előadás tartására sem hívták egyetlen alkalommal sem, mindössze az 1978-as szegedi honismereti akadémián tartott korreferátumot, feltehetően felső biztatásra, holott munkásságának egy része kifejezetten honismereti jellegűnek tekinthető. Gondoljunk csak a *Szegedi szótár*ra, *A szegedi nemzet* köteteire és a *Szeged városa* című művére!

A bizottság tagjainak kiválasztásában a személyes érdeklődési irány és a szervezeti képviselet egyaránt kimutatható. Nyíri Antal nyelvész professzor Madácsy László egyetemi docenssel, irodalmárral és Tóth Imrével, földrajz szakos egyetemi adjunktussal az egyetemet, Inczeffi Géza nyelvész a főiskolát, Dömötör János múzeumigazgató Vásárhelyt, Hojcsi Pál középiskolai igazgató Szentest, Barna László a megyei, Fazekas István a Szeged városi művelődési osztályt, Juhász Antal néprajzos a Móra Ferenc Múzeumot, míg Fenákel Judit és Horváth Dezső újságírók a megyei lapokat képviselték. Börcsök Vince mint néprajzos és gyűjtő, Boros József, a megyei HNF munkatársa pedig a fenntartó szervezet nevében került a bizottságba. A tagság döntő részét párttagok tették ki, a vezetést a népfront, a párt megnyújtott karja látta el, amely által a civil mozgalom állampárt általi felügyeletét alulról és felülről egyaránt biztosították. Amint Halász Péter előadta, attól függően, hogy ki volt a HNF főtitkára, lehetett gúzsba kötve vagy szabadabban mozogni.⁸ Mindezt ugyancsak érezhették a megyékben.

Az iratok tanulmányozása arra enged következtetni, hogy a bizottság nem minősült zárt szervezetnek. Az üléseken meghívottak vettek részt, az eredeti bizottsági tagok közül többen alig-alig jártak el oda. Hiányzásukért nem vonták őket felelősségre. Tehát a kinevezetteknel szélesebb körűnek tekinthető a bizottság létszáma, és általában azok jelentek meg, akik az ügyet fontosnak tartották, illetve ráértek. A feladatok mennyiségétől és fontosságától függően évente 2-4 ülést tartottak. Év elején az előző év értékelését végezték el, és az éves munkatervet beszélték meg, valamint egy-egy előadáshoz kapcsolódva aktuális témákat (üzemtörténet, évfordulók, földrajzi név-

⁷ Ősz Károly: A Hazafias Népfront politikai tevékenysége a hazafias és internacionalista tudat formálásáért Csongrád megyében. Szeged. 1985. Kézirat. 38-39. o. és 39. jegyzet.

⁸ Halász Péter: Nemzeti örökségünk része – a honismereti mozgalom. Előadás a 2010. évi honismereti akadémián, Kőszegen. = Honismeret, 2010. 4. sz. 7.

gyűjtés, honismereti szakkörök stb. témákat beszéltek meg. Kihelyezett üléseket is tartottak, mint például 1973. szeptember 26-án Sándorfalván, ahol a napirendi pontok között a sándorfalvi falukrónika megszervezése, írása és szerkesztése szerepelt. A település életét bemutató fotókiállítást nyitottak meg, valamint a Véralás Sándorfalván című filmet tekintették meg.⁹ A kihelyezett üléseknek általában mindig helyi programot adtak, valamilyen helyi nevezetesség meglátogatását ugyancsak beiktatták, amellyel a rendezvény hangulatát emelték. A honismereti bizottság az 1990-ig terjedő időszakban a megye városaiban és nagyobb községeiben megfordult. Munkáját segítette, hogy a hivatali ügyintéztést, a levelezést, a kapcsolattartást az Országos Honismereti Bizottsággal és a mozgalom részvevőivel Molnár Sándor, a HNF megyei titkára, majd Ósz Károly megbízott titkár és a Népfront apparátusa látta el. Egyesületeink számára ez máig irigylésre méltó helyzetet jelentett.

A bizottság vezetésében 1973-74-ben következett be az első változás, ugyanis Böröcsök Vince egészségi állapotára való tekintettel 1973. november 3-án lemondott titkári tisztről,¹⁰ a feladatot 1974-től Juhász Antal vette át. 1977-ben nyugdíjazását követően Nyíri Antal, aki az előző évben „Szocialista kultúráért” kitüntetést kapott, mondott le elnöki tisztségéről, amelyet Juhász Antal vett át.¹¹ A feladatot 1990-ig látta el, majd egyesületünk elnöki tisztségét vállalta 2001-ig. A bizottság tagságának soraiban 1978 és 1981 között jelentős átrendeződés valósult meg. Ágoston Magdolna főiskolai tanársegéd, Fábrián György és Hegyi András egyetemi adjunktusok, Juhász Katalin újtási felelős, KISZ titkár (kendergyár), Lénárt Béla, az Express Ifjúsági Utazási Iroda vezetője, Sipos József főiskolai tanársegéd, Raffai Ernő egyetemi tanársegéd, Sonkoly Pálné egyetemi adjunktus és Székely Lajos egyetemi docens kapott felkérést bizottsági tagságra.¹² Közülük valójában Hegyi András végzett honismereti munkát a fennmaradt iratok alapján. 1981-ben ugyancsak új tagok nevére bukkanhatunk. Simon Erzsébet muzeológus, Marjanucz László muzeológus, Nagy Miklós egyetemi adjunktus, Váradi Jenő, Molnár Judit, ifj. Serfőző Zoltán, Sebesi Judit és Fodor Ferenc nevét olvashatjuk az iratokban.¹³ Közülük Marjanucz László maradt hosszán az ügy buzgó szolgája. Ugyanitt olvashatjuk Ósz Károly, Radocsai Ferenc és Rakonczai János nevét.¹⁴ Ők mindhárman régi és aktív tagjai voltak a mozgalomnak, amint az iratokból kiderül. Felsorolásunk nem öncélú. Mutatja egyrészt, hogy mennyien megjárták a honismeret területét, és milyen kevesen maradtak az ügy mellett, másrészt arra utal: toborozni lehetséges tagokat, ám azokat tudjuk igazán mozgósítani hosszú távon, akik belső indíttatást éreznek az ügy szolgálatára. A névsorban több helytörténeti monográfia-

⁹ CSML HNF CSMB Honism. 30/IX. 326./IX/a./1973.

¹⁰ CSML HNF CSMB Honism. 439/IX./1973.

¹¹ CSML HNF CSMB Honism. IX/a/1. IX/a. 1977.

¹² CSML HNF CSMB Honism. 336-IX/1978.

¹³ CSML HNF CSMB Honism. IX-257/1981.

¹⁴ CSML HNF CSMB Honism. IX-236/1981.

szerző szerepel, ők mégsem sátoroztak le az ügy mellett. Lelkükben nem lettek igazán honismerők. A vezetésben a következő személyi változásra 1979-1980-ban került sor. Hegyi András egyetemi adjunktus lett a bizottság titkára. Tisztségét 1988-ban bekövetkezett haláláig látta el, utána az egyesület megalakulásáig Ósz Károly lépett a helyére. A honismereti munka kiszélesedése tovább tartott az 1970-es években, amit a városi és községi honismereti bizottságok megalakulása jelez. A településeken a megyei helyzethez hasonlóan népfront-feladat lett megalakításuk. Azokat szervezték be, akiknek ismerték ez irányú tevékenységét.

A megyei Népfront iratanyagában kevés dokumentum található a helyi tevékenység bemutatására. Éppen ezért értékes Labádi Lajos írása a szentesiek munkájáról. Szentesen valóban élénk helytörténeti-helyismereti élet folyt. Pék Józsefné általános iskolai igazgató, a HNF szentesi titkára kiemelt figyelmet szentelt az ügynek. A lendületes munka eredményeként érték el, hogy Szentes lett az első honismereti város az országban.¹⁵ Vajon került-e követője? Ugyanebben évben fogtak neki a Szentes monográfia írása megszervezésének. Többek közt a megyei Népfronthoz fordultak a szerzőgárda toborzásának ügyében. Kérésükre Boros József politikai munkatárs hosszú listát küldött az írásra alkalmas személyekről.¹⁶ A munka folyamatosságának bizonyítéka, hogy 1976. szeptember 20-án ülést tartottak, amelyen Zsíros Katalin titkár számolt be az addig végzett munkáról, Tóth Józsefné elnök pedig a következő évi munkatervet ismertette. 1983. február 18-án pedig a megyei bizottság előtt ugyancsak Tóth Józsefné számolt be a szentesi honismerők munkájáról, és ismertette a terveket.¹⁷

Meglehetősen későn alakult a szegedi bizottság, jóllehet több tagja már korábban részt vett a munkában. Az alakulás kényszerítő okát abban látták, hogy lanyhulni kezdett a szegedi honismerők lendülete. Az alakuló ülésen, 1977. április 13-án 28-an jelentek meg, főleg a középiskolák és az ipari szakmunkásképző intézet tanárai, valamint néhány diák. A Móra Ferenc Múzeum és a Bartók Béla Művelődési Központ szintén képviseltette magát. Elnöknek Szántó Imre egyetemi tanárt, ügyintézőnek – amely elnevezés a titkárt takarja – Oltvai Ferencet választották. A hivatali ügyintéző munkát a Népfront szegedi szervezete látta el Kulcsárné Kiss Piroska városi titkár ügybuzgó irányításával éppen olyan derekasan, mint a megyei Népfront munkatársai a megyei honismereti bizottságét.¹⁸

A szegedi honismereti bizottság vezetésében 1987-ben következett be változás. Szántó Imre nyugállományba vonulása után az új elnök Zombori István, a Móra Ferenc Múzeum osztályvezető muzeológusa lett, alelnök Oltvai Ferenc, a titkári feladatokat pedig Molnárné Ferenczy Valéria látta el a bizottság megszűnéséig. A jelenléti ív tanúsága szerint a tagok között találjuk Máriaiföldy Márton gimn. tanárt, Németh Pétert az

¹⁵ CSML HNF CSMB Honism. 424/IX/a./1973.

¹⁶ CSML HNF CSMB Honism. 442/IX/a. 1973.

¹⁷ CSML HNF CSMB Honism. 109-11/b.

¹⁸ CSML HNF CSMB Honism. Szám nélkül. 1977.

OMF részéről, Lénárd György és Szeles Sándor plébánosokat, Huszka László tanárt, Tóth Istvánt és ifj. Lele Józsefet a múzeum részéről, továbbá Géczi Lajos és Komoly Pál levéltárosokat, a tagok között találjuk továbbá Dunai Józsefnét, a levéltár igazgatóhelyettesét. Boróczy Béla a Vedres Építőipari Szakközépiskolát képviselte, Szűts László a városszépítő egyesületet, Gyuris György a Somogyi-könyvtárat. Berkes Jenőné és Tóth Mihályné neve szerepel még a jelenléti íven, ahol olvasható még az üzemtörténeti szekció vezetőjének, Szűcs Lajosnak, valamint Bátyi Zoltánnak, Nagy Istvánnak, Törköly Magdolnának, Hodák Jánosnak, Molnár Imrének, Dohány Editnek, Pávó Ferencnek és Rákos Istvánnak a neve, meghívottként Péter László, Kalocsai Katalin, Lovászi Józsefné, Orbán Imre és Kováts Zoltán szerepelt, amint az iratokból kiderül.¹⁹

A bizottság valóban igyekezett tömöríteni azokat, akiket a helyismeretben és helytörténetírásban jeles személyiségekként tartottak számon Szegeden. Az új idők új előszeleit figyelhetjük meg abban, hogy az új vezetés szemléletváltást kívánt hozni a bizottság munkájában. Együttműködést szerettek volna kialakítani a műemléki felügyelőséggel, a múzeummal, a városszépítő egyesülettel, valamint az egyházakkal a műemlékvédelmet illetően, továbbá az egyéb társszervekkel. Olyan fórummá kívántak alakulni, amely összehangolja a társszervek ez irányú tevékenységét. Az üzemtörténeti szekció aktív munkája a továbbiakban is fennmaradt Oltvai Ferenc és Szűcs Lajos ügybuzgó tevékenysége nyomán, amely gyárlátogatásokban, üzemi krónikák készítésének támogatásában, szakmai összejövetelek szervezésében és üzemtörténetek írásában öltött testet.²⁰ Helytörténeti napokat rendeztek, helyet kértek maguknak az új utcák elnevezésében, továbbá felvetették a második világháborús hősök és áldozatok emlékművének felállítását. A szegedi bizottság sokat ígérően bontogatta szárnyait, munkája a rendszerváltozással szűnt meg.

A megye városaiban sorra alakultak a honismereti bizottságok. További kutatással talán kideríthető, hogy mikor jöttek létre. Makón mozgalmas élet folyt. Hódmezővásárhelyről kevés információval rendelkezünk. Annyi ismeretes, hogy 1988. október 13-án a vásárhelyiek, akiknek elnökeként Vári Ernőt nevezi meg az irat, közös ülést tartottak a megyei bizottsággal.²¹

Az országos bizottság már 1987-ben kérte, hogy a megyék küldjék meg a kiemelkedő honismereti munkát végzők listáját, akiknek ingyenesen megküldenék a Honismeret című folyóiratot. A levelet a megyei népfrontosok régi reflex hatására félreértették, és mindenféle hivatalos szerv nevét küldték meg néhány honismerő neve mellett. Szerencsénkre 1988-ban már megértették a szándékot, és a később felsorolandó nevek mellett megtudjuk az iratból, hogy a fentiek mellett Mindszenten, Nagylakon, Szegváron és Tömörkényen létezett honismereti bizottság. Sajnos a vezetőkről és tagokról az iratok hallgatnak. A fent említett nevek mellett többek között Dudás Lajos,

¹⁹ CSML HNF CSMB Szeged városi Bizottsága 53/87-20. Kézírtásos melléklet a választásról és jelenléti ív.

²⁰ CSML HNF CSMB Szeged városi bizottsága szám nélküli iratok.

²¹ CSML HNF CSMB Honism. Szám nélkül. 1988.

Erdélyi Péter, Lovászi Józsefné, Vecsernyés János, Kemény Lajosné és Endrész Erzsébet neve tűnik fel,²² akiket – dicséri a Népfront munkatársának tájékozottságát -- később megtalálunk egyesületünk tagjai között.

A történelmi változás a Népfront megszűnésével járt. Kiesett az erő, amely addig szervezetével és anyagilag támogatást nyújtott, valamint az adminisztrációs feltételeit biztosította a honismereti munkának. A mozgalom országos vezetése nem esett kétségbe, és az új korszaknak megfelelően új szervezeti forma megvalósítását tanácsolta. Ennek nyomán jött létre 1991-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, amelynek 1991. április 23-án keltezett alapszabályát 528. sorszámmal június 6-án vette nyilvántartásba a Csongrád Megyei Bíróság.²³ Az egyesület megalakulása a megyei honismereti mozgalom új fejezetének a nyitánya. Történetét a későbbiekben mutatjuk be.

III. A megyei honismereti élet 1969 és 1990 között

A tárgyalt időszakban – akárcsak ma – a honismerő munka három szintjét nevezhetjük meg. Az országos szervek célokat, feladatokat tűztek ki, amelyeket a megyei honismereti bizottságok megtárgyaltak, és továbbítottak a helyi bizottságokhoz, valamint személyekhez. A megyei bizottságok, akárcsak a helyiek, önállóan is meghatároztak célokat, amelyek megvalósítására törekedtek. Ennek megfelelően három szinten (országos, megyei és helyi) végezték a munkát. Igazán eredmények akkor születtek, ha helyben jól dolgoztak. A honismereti mozgalom ereje a helyi munka minőségében nyilvánult meg. Ott teljesítettek jól, ahol több elhivatott ember tevékenykedett hosszú időn át, és nem a mindenkori divatoknak megfelelően.

A korra jellemző módon a HNF Országos Tanácsa az alábbiakban fogalmazta meg a honismeret fogalmát: „A honismeret a közoktatás, a közművelődés, a tudományos, irodalmi és művészeti élet, a termelő munka minden területén, valamint a társadalmi szervezetek és mozgalmak keretében folyó vagy kialakítható tömegpolitikai-közművelődési tevékenység a helyi kötődés, a nemzeti önismeret, a szocialista tudat elmélyítésére, a közös kultúra, a haladó hagyományaink ápolására, az alkotó szocialista hazafiság, a nemzetköziség fejlesztésére. A honismereti mozgalom a társadalom minden tagját segíteni kívánja – érdeklődési köre szerint – a szülőföld, a lakóközter, a munkahely múltjának, jelenének jobb, teljesebb megismerésében, a képességei közhasznú kibontakoztatásában, közösségre találásában”.²⁴ A kor igényeinek megfelelően megfogalmazott meghatározás a tömegpolitikai közművelődési tevékenységre, továbbá a szocialista hazafiság és nemzetköziség érzésének fejlesztésére helyezi a hangsúlyt. Ha lefejtjük a korabeli elvárásoknak megfelelő szöveget a meghatározásról, maradnak a máig érvényes, igazán megfogalmazott feladatok, amelyek néhány szóval foglalhatók össze: a szülőföld szeretete, múltjának, emlékeinek ápolása

²² CSML HNF CSMB Honism. 455-11/a 1988.

²³ Csongrád Megyei Honismereti Híradó 1991. 143-148.

²⁴ A HNF Országos Elnöksége Honismereti Bizottságának beszámolója a honismereti mozgalom helyzetéről és feladatairól. = Honismeret. 1976. 2-3. Idézi Ósz Károly i. m. 31-32.

a gyűjtések különböző formáival, a közösségek szervezésével és egyéni alkotó munkával. Ez utóbbi nem fért be a korabeli elképzelésekbe, el kellett hagyni, hiszen tömegmozgalomként határozták meg, így lehetett „eladni” a hatalom számára.

A tevékenységi formákat ugyancsak körülhatárolták. Közöttük szerepel a nagy nemzeti ünnepek és évfordulók rendezvényeihez kapcsolódás, a földrajzinév-gyűjtés, a krónikaírás falun és üzemben, honismereti körök szervezése iskolákban és felnőttek között, fotósakkörök, honismereti napok szervezése, tárgygyűjtés, nemzeti emlékhely, falu-, iskola- és tanyamúzeum, valamint gyűjtemények kialakítása. Mindehhez a későbbiekben kapcsolódott a helytörténetírás és a népszerűsítő helytörténeti irodalom művelése, amelyek az idők folyamán az egyik igen izmos ágát képezték és képezik a honismeretnek. Hogy lebontva miképpen valósult mindez meg megyénkben, arra lássunk példákat.

A megyei népfront feladatának tekintették a nagy országos rendezvények programjaira hívó felhívások terjesztését. Az iratok alapján tarka kép rajzolódik ki a politikai jellegű rendezvényektől a tudományosokon át a művészeti találkozókig és versenyekig. A politikai jellegűek között előkelő helyet foglal el a felszabadulás kerek évfordulójának ünneplése. Hozzá honismereti füzetet, segédanyagot készítettek.²⁵ 1969-ben a megyei művelődési osztály számos társszervvel hirdetett pályázatot irodalmi, képzőművészeti, helytörténeti-honismereti szakkörök és kiállítások rendezői számára ötezer forintos pályadíjakkal. Ugyanekkor a HNF országos pályázatot hirdetett, amelyen a vásárhelyi Móricz Katalin és Kőszegfalvi Ferenc – az utóbbi neve honismerőként ugyancsak ismert – III. helyezést értek el.²⁶ 1974-ben a 30. évfordulóra készülve a Művelődésügyi Minisztérium és a Magyar Televízió húsz város és négy tanárképző főiskola csapatai részére honismereti vetélkedő sorozatot rendezett. A bemutató vetélkedőt és a tanácskozást Szentesen szervezték február 19-én és 20-án, ami a szentesi honismerő mozgalom erejét mutatja.²⁷ Ugyanekkor a megyei népfront titkársága megyei honismereti szemle megrendezését tervezte, amelyen a honismereti szakkörök és klubok addigi tevékenységét kívánta felmérni, és tömeges versenyzési lehetőséget szeretett volna biztosítani számukra.²⁸ A későbbiekben már nem találkozunk efféle szervezésekkel. Mindössze egy alkalommal, 1982-ben láthattunk hasonlót, ám jóval szelídebb programmal. Dimitrov születésének századik évfordulójáról emlékezett meg a megyei honismereti bizottság ünnepi üléssel.²⁹

Részben politikai, részben tudományos célokat szolgált Dózsa György születése négyszázadik évfordulójának megünneplése, amelyben a honismeret „munkásainak”

²⁵ CSML HNF CSMB Honism. 341/IX. *Farkas József*: Hogyan készülnek honismereti szakköreink felszabadulásunk 25. évfordulójára.

²⁶ CSML HNF CSMB Honism. 129/IX. 1969. 152/IX. 1970.

²⁷ CSML HNF CSMB Honism. IX/a/13. 1974.

²⁸ CSML HNF CSMB Honism. 28/IX/A. 1974.

²⁹ CSML HNF CSMB Honism. IX-262/1982.

nagy szerepet szántak. Nemcsak országosan, a megyében is Dózsa Intézőbizottság alakult. Ünnepeket, kiállításokat rendeztek, valamint pályázatot hirdettek „Hogyan él Dózsa György és a parasztháború emléke lakosságunk tudatában” címmel. A pályázaton Asztalos P. Kálmán, a megyei honismeret oszlopmembere megosztott első díjat kapott.³⁰ A Petőfi-évforduló ugyancsak hasonló feladatokat adott a megyei honismerőknek. A Csongrád megyei megbeszélésen felszólalt Töltési Imre, kiemelte, hogy a honismeretnek szintén legyen bizottsága az ünnepi év programjainak szervezését illetően, amely a múlttal és jellel egyaránt foglalkozzon. Az 1848-49-es sírok, temetők, emlékhelyek felkutatása feladat lett, továbbá vidékünkre nézve Kossuth toborzóját állomásainak a bemutatása. A megyei program megmozdulásaival illeszkedett az országban szervezett rendezvények sorába.³¹ Ezen alkalommal szintén nagy erők indultak be. Bár a kornak megfelelően a haladó eszméket helyezték a középpontba, a megmozdulás a magas kultúra jegyében zajlott, amelyre a mából irigykedve tekinthetünk vissza, hiszen a szubkultúrákkal szemben eme nagy ünnepi év eseményei a művelődés színvonalának emelését szolgálták. A nagy seregszemlék – mint említettük – az 1980-as években egyre fogytak. Megemlíthetjük azonban a Márciusi Front megalakulásának 50. évfordulójára rendezett emlékülést, amelyet Szegeden 1987. március 18-án rendeztek, Tóth Pál Péter tartotta az előadást.³²

Egy egészen más jellegű központilag ösztönzött mozgalom, a földrajzi nevek gyűjtése sokkal nagyobb szervező és kutató-gyűjtő munkával járt, amelyet a Népfront mellett a megyei és városi hivatalos szervek támogattak. A honismereten belül kezdetben Inczeffi Géza és Börcsök Vince vettek részt az irányításban, az utóbbi a szervezésből jelentős részt vállalt. Már 1969-ben eljárta a megyei földhivatalban térképek fénymásolata ügyében.³³ 1970-ben konferenciát rendeztek a munka összehangolására, amelyre Zsíros Katalint, a „jelkes aktívát” küldték ki Szentesről, továbbá a megyei honismereti bizottság többször foglalkozott a kérdéskörrel. Területi felelősök rendszerét dolgozták ki.³⁴ A munka, bár egyre lanyguló tempóban, a korszakot végig átfogta. Nyíri Antal nyelvész professzor különösen fontosnak tartotta a földrajzi nevek összegyűjtését. Az évtizedeken át hol kisebb, hol nagyobb lendülettel folyt fáradozás végül nem hozott teljes eredményt, önálló kötetben a teljes gyűjtés nem jelent meg, azonban három kötet napvilágot látott: Inczeffi Géza makói gyűjtése elméleti bevezetővel,³⁵ Bodnár Béla Hódmezővásárhelyről készült összeállítása,³⁶ amely gyűjtés a központi kezdeményezésnél ko-

³⁰ CSML HNF CSMB Honism. 515/IX/ 1972. A megyei rendezvények I. Dózsa György születésének 500. évfordulója tiszteletére. A Csongrád Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya. Szeged, 1972. 17-26.

³¹ CSML HNF CSMB. Honism. 451/IX/P. 1972.

³² CSML HNF Szeged városi biz. Szám nélkül. 1987.

³³ CSML HNF CSMB 300/IX. 1969.

³⁴ CSML HNF CSMB Honism. 324/IX. 1970. 554/IX. 1971. 844/IX. 1971.

³⁵ *Inczeffi Géza*: Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata. Akadémia Kiadó. Bp., 1970. 146-266.

³⁶ *Dr. Bodnár Béla*: Hódmezővásárhelynek és környékének földrajzi nevei. Sajtó alá rendezte: *Szabó József*. Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből (továbbiakban: TCST) VII. Szeged. 1983.

rábban indult, és napvilágra kerülése után keresett kötet lett. Zsíros Katalin áldozatos munkájának eredményeképpen megjelentek Szentes földrajzi nevei,³⁷ amelyet Szentes városa ismételtelen kiadott, ami jelzi a kötet iránti érdeklődést.

A gyűjtés más eredményeit számos helytörténeti monográfiában tették közzé, illetőleg annak hatására a monográfiák szerkesztői kértek fel szerzőket a névanyag összegyűjtésére. Jeleskedett a feldolgozásban Szabó József, a szegedi egyetem nyelvész professzora, aki részt vett a honismereti bizottságban. A Szeged környéki községek történetének feldolgozásakor Hegyi András különösen fontosnak tekintette a monográfiák készítésekor a nevek megjelentetését, amint ezt Szőreg, Deszk és Algyó példája mutatja. Kiadásra került továbbá Kistelek és Mindszent anyaga.³⁸ Amint a számbavételből kitűnik, a megye jól lefedett a gyűjtések eredményeinek közzétételével. Hozzá tehetjük, hogy Bálint Sándor *Szegedi szótára* és Péter László *Szeged utcanevei* című kötete Szegedre nézve igen sok földrajzi nevet tartalmaz. A csongrádi gyűjtés, amelyet Tari László korábban kezdett, feldolgozásra és kiadásra vár. Majdani megjelentetésével szinte az egész megye területének földrajzi neveit összegyűjtöttnek tekinthetjük. Elmondhatjuk, hogy elődeink és kortársaink a mozgalom részeseiként és azon kívül példamutatóan és sikerrel fáradoztak a cél megvalósítása érdekében. Nagy eredmény.

A földrajzinév-gyűjtés mellett a tárgyak gyűjtésére ugyancsak gondot fordítottak, amely fáradozás eredményeképpen – elsősorban Jaksa János tevékenysége nyomán – 1954-ben nyílt meg a megye első falumúzeuma Szegváron, amelyet közel húsz év múlva 1973-ban a felújítás után nyitottak újra. Csongrádon iskolamúzeum létesült, amelynek gondolata az 1960-as években merült fel a Széchenyi Úti Általános Iskolában. Nagy lendületet adott a munkának az összegyűjtött anyag elhelyezésének megoldódása. A lelkes kollektíva Gát László helytörténész, tanár, későbbi iskolaigazgató vezetésével sok tárgyat halmozott fel, és állított ki, amely máig együtt van. Az iskolamúzeum emlékkönyvében található egyik bejegyzés szerint „Az iskola kiállítási anyaga messze túlnőtt egy iskola szűk keretein. Az itt felhalmozott régészeti, néprajzi, helytörténeti, iparművészeti darabok általános érdeklődésre, sőt a szakemberek érdeklődésére is igényt tarthatnak.” A vélemény lényeges szempontot fogalmaz meg. Az amatőr, félamatőr gyűjtők sokszor értékesebb tárgyakra bukkannak és mentik meg őket, mint a szakemberek. Éppen ezért a gyűjtőmozgalom, amely azóta jórészt betöltötte hivatását, a múzeumi gyűjtőmunka nagyon fontos részének tekinthetjük.

A profik által szervezett kis múzeumok, mint például a kopáncsi tanyamúzeum, a csongrádi halászházak és a makói irodalmi tájház mellett további lelkes félamatőrök

³⁷ Zsíros Katalin: Szentes földrajzi nevei. In: TCST XVI. Szeged, 1990. 5-121.

³⁸ Szabó József: Szőreg földrajzi nevei. In: Szőreg és népe. Szerk.: Hegyi András. Szeged. 1977. 25-47. Mokány Sándor: Deszk földrajzi nevei. In: Deszk története és néprajza. Szeged-Deszk. 1984. 41-63. Szabó József: A bel- és külterület földrajzi nevei. In: Algyó és népe. Szerk.: Hegyi András. Szeged. 1987. 33-53. Gyimesi Zoltán: A bel- és külterület földrajzi nevei. In: Kistelek története. Szerk.: Blazovich László. Szeged. 671-641. Sz. Bozóki Margit: A bel- és külterület földrajzi nevei. In: Mindszent története és népelete. Szerk.: Juhász Antal. Mindszent. 1996.

által létrehozott gyűjtemények születtek, mint a kiszombori és a pitvarosi az 1980-as években. Itt említhetjük meg az ifj. Lele József által kialakított tápéi magángyűjteményt, amely már az 1970-es évek elején 1500 bejegyzett tárgyat foglalt magában. Ugyanitt Molnár Imre és neje, tanítók néprajzi és babagyűjteményt hoztak létre.³⁹

A felnőtt és diák honismereti szakkörök patronálását és irányítását az országos konferenciák mellett a megyei módszertani központ szervezte. A munka már megindult a megyei honismereti bizottság megalakulása előtt. Sőt az intézményben honismereti szakbizottság alakult, amelynek ügyeit – mint említettük – az ismert honismerő, Szigeti György majd Radocsi Ferenc intézte.⁴⁰ Országos és megyei táborokat, valamint továbbképzéseket egyaránt tartottak.⁴¹ A szakkörök tevékenységét jó szívvel nézte a megyei honismereti bizottság, a csanádpalotai honismereti napon például a mozgalom nagy öregje, Asztalos P. Kálmán tájékoztatót a helyi szakkör tevékenységéről.⁴² 1975-ben az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton tizenegy iskolai honismereti szakkör kapott elismerést a megyéből.⁴³ A felsorolás a honismereti mozgalom nagy reneszánszát jelzi számunkra. A szakkörök létét az érdeklődés mellett az tartotta fenn, hogy az iskolák és művelődési intézmények a szakkörvezetőknek óradíjat biztosítottak, a szakszerűséget pedig a rendszeres továbbképzés segítette, amelyet említettünk. Még akkor is, ha tudjuk, hogy a korabeli politika beleegyezésével – és valamelyes támogatásával, mert céljaihoz megfelelőnek találta – folyt a munka, ma már csak nosztalgiával tekinthetünk vissza e lehetőségekre. Sajnos, úgy tűnik, ma igény, továbbá szándék sincs a fenntartókban és tanároknak az efféle munkára, holott a helyi azonosságtudat kialakításának messzemenően jelentős intézményei lennének. Sajnos, erre a csak excelltáblákat néző pénzügyesek nem gondolnak, így fillért nyernek, és forintot veszítenek. Jóllehet ezen szakkörökre járó diákok közül csak kevesen maradtak honismerők, ám lelkükben életük végéig viszik az említett foglalkozások emlékét.

A krónikák ugyancsak fontos részét tették ki a honismerő tevékenységnek. Ősz Károly szedett össze egy csokorra valót tanulmányában, amely szerint az első ilyen Csanádpalotán készült Asztalos P. Kálmán fáradozása nyomán. Országos hírre tett szert. Írt róla Fekete Gyula író a Kortárs és Pünkösti Árpád az Új Írás című folyóiratban, a Magyar Rádió a Közkívánatra, a Televízió pedig a Falujárás c. műsorban méltatta.⁴⁴ Sándorfalva falukrónikáját Juhász Antal ny. gimnáziumi igazgató indította. Helyi kuta-

³⁹ Minderre I. Ősz Károly Kézirat. 1985. 59-65.

⁴⁰ CSML HNF CSMB 656/IX. 1972.

⁴¹ CSML HNF CSMB 170/IX. 1970. 246/IX/a. 1973. 20/IX/a. 1974. 174/IX/1977.

⁴² CSML CSHNB IX-212/1982.

⁴³ Radnóti Miklós Gimnázium, Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Tömörkény István Gimnázium, Vedres István Építőipari Technikum és Bartók Béla Művelődési Központ Szegedről; Bethlen Gábor Gimnázium, Kossuth Zsuzsanna Ipari Szakközépiskola Hódmezővásárhelyről; Tisza Művelődési Ház Mindszentről, valamint Zákányszéki Honismereti Szakkör. (IX/a/14. 1975).

⁴⁴ *Börcsök Vince: Tíz éves a Palotai Krónika.* = Csongrád Megyei Honismereti Híradó (továbbiakban: CSMHH) 1980. 71-74. Ősz Károly Kézirat 1985. 68-69.

tók feladata lenne felderíteni, hány száma jelent meg. Ugyancsak jó lenne többet tudni Tömörkény község falukronikájáról.⁴⁵ Vajon hány száma jelent meg? Honismereti gyökerű az 1989-ig évente megjelenő *Mozaikok Csongrád város történetéből* című periodika, amelynek első számaiban főképp a helytörténeti és honismereti bizottság tagjai tették közzé írásaikat.⁴⁶ A fentiek mellett több községtörténeti írás készült a honismerők tollából. Ilyen például Rakoncزai János *Felszabadulási krónika Rúzsáról* című alkotása, Asztalos P. Kálmán *Csanádpalota története 1856-ban és Adatok Csanádpalota történetéből* című munkája, valamint Puskás Ferencné *Zákányszék története*, Kardos László *Domaszék történetéből* és Komoly Pál *Pitvaros felszabadulása* című írása.⁴⁷ A fenti tanulmányok nagy része a Csongrád Megyei Honismereti Híradóban jelent meg. A falukronikákat és az egyes korszakokat bemutató tanulmányokat egyrészt a később megjelent helyi újságok előzményének, másrészt az ugyancsak később megjelent falumonográfiák csíráinak tekinthetjük. Bennük nagyon sok honismerő dolgozott, akik számára nagyon fontos tanulópályát adtak a mozgalom által megnyitott lehetőségek. A krónikák és tanulmányok olvasói pedig igényelték az újabb helytörténeti írásokat. Egyúttal kialakult a honismeret újabb iránya, amely a lassan kifulladás gyűjtés mellett egyre izmosodott, és lendülete meg-megtorpanva máig tart.

A helytörténetírás körébe tartoznak az üzem- és tsz-történetek, brigádnaplók és krónikák. Az utóbbiak területén sokat fáradozott Oltvai Ferenc és Szűcs Lajos, a szegedi honismereti bizottság üzemtörténeti szekciójának keretében. Sok anyag készült, róluk beszámol Ósz Károly tanulmányában,⁴⁸ azonban ezen írások valahol lappanganak, vagy elvesztek. A szekció tagjai közül Bányi Zoltán kötete jelent meg a szegedi konzervgyárról.⁴⁹ Profi kutatók készítették el többek között a szegedi szalámigyár és a szegedi kendergyár történetét,⁵⁰ valamint a hódmezővásárhelyi divat-kötöttáru-gyár történetét.⁵¹ Ma – amikor már a legtöbb üzem és gyár telephelye és épülete sem létezik – sajnálhatjuk igazán, hogy több írásmű nem készült az ipari, gazdasági egységekről, valamint a téeszekről. Vajon pótolják-e valamikor ezt a hiányt?

A megyei honismereti bizottság évente honismereti napot szervezett, amely alkalommal a megye egy-egy településére látogattak el a bizottság tagjai és a meghívottak. Az utazást a Népfront munkatársa szervezte. Általában vagy a megyei módszertani központ buszát szerezték meg, vagy közösségi közlekedést igénybe véve utaztak,

⁴⁵ Gémes Balázs: Falukronika írása Tömörkényen. = CSMHH 1980. 79-84. Ósz Károly Kézirat. 69-70.

⁴⁶ Gát László: Mozaikok Csongrád város történetéből. = Honismeret, 1978. 3. sz. 57. Sebestyén István: A Mozaikok... szerepe a helytörténeti kutatásban Csongrádon. = CSMHH 1981. 113-115. Ósz Károly Kézirat. 70-71.

⁴⁷ Ósz Károly Kézirat. 71-73.

⁴⁸ Ósz Károly Kézirat. 74-84.

⁴⁹ Bányi Zoltán: A szegedi konzervgyár története 1940-től 1980-ig. Szeged, 1983.

⁵⁰ Mann Miklós – Sipos Péter: A Szegedi Szalámigyár száz éve. Szeged, 1970. Szilágyi Gábor – Káposztás Iván: A Szegedi Kenderfonógyár története 1877-1977. Szeged, 1976.

⁵¹ A hódmezővásárhelyi divat kötöttáru-gyár száz éve 1899-1989. Szerk.: Kruzslíc István és Szigeti János. Hódmezővásárhely, 1989.

amelynek költségét megtérítették. Bizony, nehezen szokott hozzá egyesületünk tagsága, hogy a Népfront „védőernyőjének” megszűnte után egyénileg, saját költségen kell megoldani az utazást. Kivételes helyzetet jelentett abban az időben, mert más eféle szervezet nem létezhetett, tehát konkurencia sem.

Az iratokban elsőként a földéaki megyei honismereti napról maradt fenn dokumentum, amely szerint 1972. április 30-án a község áttelepülésének – ami az árvíz miatt történt – 125. évfordulóját ünnepelték. Az egész napos programban a község múltját és jelenét tárgyaló ülés és helytörténeti kiállítás szerepelt. Oltvai Ferenc, Nyíri Antal, Juhász Antal és Szántó Imre lépett fel az előadók között.⁵² 1974. október 17-én Kisteleken tartottak honismereti napot, ahol a programok között a falukrónika bemutatására került sor.⁵³ 1978-ban már létrejött az a bizottság, amely szervezte Sándorfalva nagyközség – ma város – létrejöttének századik évfordulóját, amelynek keretében honismereti napot tartottak.⁵⁴ 1981-ben Tápéra terveztek honismereti napot, és ugyanezen évben megtekintették az újszegedi vízügyi emlékhelyet, valamint az ópusztaszeri nemzeti történelmi emlékparkban ülést tartván megnézték az új objektumokat, valamint hazafelé útba ejtették a kisteleki falugyűjteményt.⁵⁵

1982-ben két honismereti napot rendeztek. Május 11-én Csanádpalotán a Kelemen László Művelődési Házban Juhász Antal, Asztalos P. Kálmán és Radocsai Ferenc tartottak előadásokat, majd megtekintették az Asztalos P. Kálmán által kialakított falugyűjteményt. Október 7-én pedig Rúzsán jártak, ahol Rakonczi János tájékoztatót a helyi szakkör tevékenységéről, és bemutató foglalkozást vezetett. Az eseményt egyúttal a szakkörvezetők számára továbbképzésnek tekinthetjük, a bizottsági tagok pedig közvetlenül láthatták egy iskolai honismereti szakkör munkáját.⁵⁶ Itt említjük meg, hogy országos felhívásra település fényképezési akció indult, amelybe Rakonczi János bekapcsolódott, és szakkörével a korabeli Rúzsáról sok képet készítettek, amelyek egy része ma a rúzsai könyvtárban látható a korabeli kampány egyedüli megmaradta fellelhető dokumentumaként.⁵⁷

A szegvári falumúzeumot 1986. november 30-án honismereti nap keretében Kovács Lajos tanár tagtársunk mutatta be. 1988. október 12-én pedig Pitvaroson rendeztek honismereti napot. Előadást tartott Komoly Pál levéltáros, később a falu díszpolgára és Koppány János ny. plébános, továbbá megtekintették a helyi hagyományőrző klub foglalkozását.⁵⁸ A honismereti napok részben a tapasztalatcserét szolgálták, részben a megye településeivel ismerkedtek meg a résztvevők – és egymással is, hi-

⁵² CSML HNF CSMB 162/IX/1972.

⁵³ CSML HNF CSMB IX/a/27/1974.

⁵⁴ CSML HNF CSMB 332-VIII/1978.

⁵⁵ CSML HNF CSMB IX/527/1981. és a bizottság munkaterve, szám nélkül.

⁵⁶ CSML HNF CSMB IX-212/1982. 454-11/a. 1982.

⁵⁷ Vörös Tiborné levele a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tulajdonában.

⁵⁸ CSML HNF CSMB szám nélkül. 1986. Szám nélkül. 1988.

szen a rendezvény közelebb hozta őket egymáshoz, ami közösségüket formálta. Nemcsak hallottak egymásról, hanem személyesen találkozhattak, és láthatták a tár-suk által végzett munkát és annak eredményét.

A honismereti napok témaköréhez illeszkedik azon alkalom, amikor a helyi ki-emelkedő munka elismeréseként 1978-ban július 10. és 15. között Szegeden rendezték a VI. Országos Honismereti Akadémiát, amelynek a Juhász Gyula Főiskola adott helyt. Az esemény – mint általában – több tematikus blokkra tagolódott. A megnyitó protokolláris előadásai (Szántó Imre, Márta Ferenc, Koncz János) után városnéző séta következett, majd este Tóth Béla a Tiszáról tartott előadást. A következő napon a kor-szaknak megfelelően a forradalom, a munkásmozgalom és a baloldali eszmék kaptak szerepet az előadásokban (Mérei Gyula, Gaál Endre, Serfőző Lajos, Csaplár Ferenc, Fehér István). Délután szekcióülés következett Novák József vezetésével a honismereti tanfolyamok témakörében, a napot orgonabemutató zárta a Dómban. A harmadik napon a szocialista témák között már megjelent óvatosan a honismeret (Csatári Dáni-el, Hantos Mihály, Bálint Sándor, Katona Imre, Szabó István), majd tanulmányút kö-vetkezett a Fehér-tóhoz, illetőleg az egyetemi botanikus kertbe. A negyedik napot a hagyományos egész napos kirándulás töltötte ki. A megyejárást három csoport szá-mára három irányban vezették. Az ötödik napon pedig a helytörténet és üzemtörté-net kapott helyet (Kanyar József, Juhász Antal, Gerelyes Ede), valamint üzem- és té-eszlátogatásokat tettek. A napot nemzetiségi szekcióülés zárta (Mándics Mihály). A búcsúvacsorát Tápén költötték el. A hatodik napon a szabad fórum és az akadémia értékelése következett Székely György akadémikus vezetésével, a zárszót pedig Sza-bó G. László a megyei tanács elnökhelyettese mondta.⁵⁹

A szakkörök tevékenységéhez kapcsolódik – mert azok sajátos formájának te-kinthetjük – a honismereti diáktáborokat. Országos diáktábort rendeztek Makón 1974-ben, majd 1976. július 5. és 14. között Csongrádon megyei táborot.⁶⁰ A táborok túléltek a korszakot, az 1990-es években szűntek meg pénzhiány miatt. Róluk itt feles-leges többlet papírra vetni, mert Marjanucz László, aki e táborok állandó szervezője, előadója és irányítója volt, részletesen ír róluk kötetünkben. A megyei honismereti tevékenységnek fontos fórumaként jelent meg 1970 és 1981 között a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó*, amelyben tanulmányokat tettek közzé, és az éves munka beszám-olóit. Mivel ekkor más helyen lehetőség a közzétételre alig adódott, hasznos fóruma lett a helytörténeti kutatóknak. A folyóirat számait ma is keresik a könyvtárakban. Helyét a rendszerváltozás után a helyi kiadványok és újságok vették át. Kötetünkben a Híradóról, amely betöltötte hivatását, Ósz Károly ad ismertetést.

A fordulat megpecsételte a honismereti mozgalom sorsát. Az új idők eltüntették a Népfrontot, megszűnt a nyári ifjúsági táborok anyagi támogatója, a KISZ. Az új vi-

⁵⁹ Az akadémia meghívója. Az előadások egy részét lásd: Honismeret, 1978. 4-5. sz. 3-67.

⁶⁰ CSML HNF CSMB 26/IX/a/1974. IX/a/3/ 1976.

lágban az ügyért aggódók azonban rendkívüli ügyességgel és hivatástudattal létrehozták a megyei egyesületeket és országos szövetségüket, azonban ennek leírása egy új korszak nyitányának írásba foglalását jelenti.

IV. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület

1. Az egyesület megalakulása és szervezete

A köztörténeti fordulat teljesen új helyzetet teremtett a honismerők számára. Egyrészt megszűnt a Népfront, amely anyagilag és a szervezés, valamint az adminisztráció terén az éltető köldökszínőrt jelentette, másrészt sorra alakultak a helyi egyesületek és társaságok, amelyek hasonló feladatokat láttak el. Szegeden újra megalakult a több tagozatú Dugonics Társaság, Makón a Szirbik Miklós Társaságot hozták létre, Hódmezővásárhelyen pedig a Szeremlei Társaságot. Ezen új szellemi műhelyek és közösségek születésénél a szabadság varázslatos illatát érezve és az új világ hozta lendület jegyében ott bábáskodtak a honismerők. Makón például Tóth Ferenc, Vásárhelyen Herczeg Mihály és Kruzslicz István Gábor. A művelődési élet palettája mindenképpen színesedett az újonnan létrejött civil szervezetekkel, ám mellettük mindenképpen helye maradt a honismereti mozgalomból sarjadó megyei honismereti egyesületeknek, amint az eltelt húsz év bizonyítja.

Bár kezdetben a helyi társaságok és egyesületek idegenkedve, valamint féltékenyen tekintettek megyei illetékességű társukra, utóbb rájöttek, hogy az nem elnyelni és integrálni kívánja őket. Esetleg fórumot kíván nyitni számukra, amelyen lehetőségük nyílik a befelé fordulásból, a csak helyi jellegű köldöknézésből a kilépésre és széttekintésre közvetlen és távolabbi vidékükön. A megyei egyesület pedig felvállalhatja mindazok integrálását, akik olyan településeken élnek, ahol nem alakultak új honismereti körök és helytörténeti társaságok, ám szakkörökben vagy egyénileg dolgoznak, illetőleg a helyi szerveződésekben tevékenykedve a megyei életből is részt vállalnak.

A megyei egyesületeknek és azok szövetségének a létrehozása még a Népfront égisze alatt kezdődött, és a megyei egyesületek születése végeredményben felső kezdeményezésre következett be. Már 1990. január 10-i, a megyei népfront-titkárokhoz írt levelében Major István országos titkár értesítette a megyei titkárokat az elképzelésről, és kérte, hogy a megyei honismereti bizottságok elnökeit vagy titkárait tájékoztassák a kialakult helyzetről. „A tervezett szövetség alulról fölfelé építkezne. Az egyes városokban, községekben működő, vagy ilyen jellegű körök, közösségek (néprajzi, helytörténeti, krónikairó, díszítőművészeti, műemléki stb.) hoznák létre a honismereti szövetség megyei tagozatát (egyesületét), természetesen a mozgalomban eddig is együttműködő közgyűjtemények és egyéb intézmények dolgozóival”⁶¹ – olvasható a levélben. Kanyar József elnök és Bartha Éva titkár, valamint Halász Péter leveléből pedig kiderül, hogy az Országos Honismereti Szövetség alakuló ülését 1990. április 25-én tartották, ahol megválasztották az ideiglenes vezetőséget, továbbá elhatározták, hogy a

⁶¹ A levél eredetije dr. Ósz Károly tulajdonában.

végleges elnökséget a július 8. és 10. között Csillebércen rendezendő 18. Honismereti Akadémián és 5. Honismereti Konferencián fogják megválasztani. Egyúttal jelölő bizottságot hoztak létre. A levelekből úgy tűnik: a megyei formációkat a szövetség megyei szervezeteiként képzelték el.⁶² Ez akkor nem lehetett másként, mert a megyei egyesületek még nem léteztek. Tehát volt szövetség, ám szövetkező egyesületek még nem, csak a remény élt, hogy létrejönnek.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület az országos szövetség alakulását követően majdnem napra egy év múlva, 1991. április 23-án tartotta alakuló ülését,⁶³ amelyen 26-an vettek részt. A munka addig is folyt, amint erre Dudás Lajos beszámolója utalt,⁶⁴ amelyben már említette a megyei honismereti egyesület nevét. Az egyesület első alapszabálya szerint, amelyet ugyanazon a napon fogadtak el, és június 6-án Pk. 60. 078/1991/3. szám alatt vett nyilvántartásba a Csongrád Megyei Bíróság, a 26 tagtársunk, akik ott megjelentek, egyesületünk alapító tagjai.⁶⁵ Közülük Juhász Antal örökös elnök, továbbá 12 fő (Blazovich László, Gergelyné Bodó Mária, Gilicze János, Károlyi Attila, Kemény Lajosné, Kovács Lajos, Kruzslicz István Gábor, Marjanucz László, Molnárné Ferenczy Valéria, Ósz Károly, Tószegi Gyuláné és Veszelinov Dánielné) ma is tevékeny tagja az egyesületnek. Öten (Dudás Lajos, Erdélyi Péter, Komoly Pál, Molnár Imre, Rác Sándor) elhunytak, nyolcan (Dári Lajosné, Demeter Lajosné, Kőszegfalvi Ferenc, Lovászi Józsefné, Miklós Lászlóné, Radocsai Ferenc, Rozgonyiné Szabó Mária és Vecsernyés János) pedig vagy kiléptek, vagy nem tartják a kapcsolatot egyesületünkkel. Több ma is tevékeny és jó szándékú tagunk, mint például a Nagyfaluusi család tagjai, vagy Endrész Erzsébet és mások – időhiány miatt, vagy mert nem kaptak értesítést – nem vettek részt az alapító ülésen, ezáltal sajátos módon nem tekinthetők hivatalosan alapítóknak.

Az egyesület elnöke Juhász Antal, alelnök Radocsai Ferenc, a titkár pedig Vecsernyés János lett. Tizenkét választmányi tagot (Blazovich László, Erdélyi Péter, Gilicze János, Juhász Antal, Károlyi Attila, Kőszegfalvi Ferenc, Lovászi Józsefné, Marjanucz László, Miklós Lászlóné, Molnárné Ferenczy Valéria, Radocsai Ferenc, Vecsernyés János) választottak. Az ellenőrző bizottság elnökeként Ósz Károly, tagjaiként Kovács Lajos és Kruzslicz István Gábor kaptak bizalmat. Az egyesület vezetésében az idők folyamán annyi változás következett be, hogy lemondása után Juhász Antalt 2001-ben Blazovich László követte az elnöki poszton. E döntéssel egyúttal megoldódott a székhely kérdése, amely ezután a Csongrád Megyei Levéltár lett. Az alelnökségben Radocsai Ferencet Marjanucz László követte. Az elnök és alelnök személye azóta nem változott. A titkári feladatot 1994-ben Bogdán Lajos vette át, majd őt visszavonulása után 2010-ben Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna követte, aki már közel két éve sokat segí-

⁶² A levelek eredetijei dr. Ósz Károly tulajdonában.

⁶³ Az okirat dr. Ósz Károly tulajdonában.

⁶⁴ *Dudás Lajos*: Honismereti nap Csongrádon. = Csongrád Megyei Honismereti Híradó (CSMHH), 1990. 179-181.

⁶⁵ CSMHH, 1991. 143-148.

tett a titkári munkában, és így alaposan megismerte azt. Az ellenőrző és számvizsgáló bizottság elnöke 2010-ig Ósz Károly maradt. Ekkor, mivel egyrészt a Honismereti Szövetség 11 tagú elnökségének tagja lett, másrészt mert sokat segít a titkárnak Bari Gyöngyivel együtt a felszaporodott gazdasági ügyek intézésében és az ügyvitelben, a gazdasági munkába kapcsolódása következtében összeférhetetlenség alakult ki, s lemondott. Helyét választással azóta Nagy-György Józsefné tölti be. Kovács Lajost és Kruzslicz István Gábort Nagyfalusi Istvánné és Molnár Mária követte az ellenőrző bizottsági tag-ságban. 2010-ben Nagyfalusi Istvánné lemondása után az ellenőrző bizottság új tagja Gulácsiné Somogyi Ilona lett.⁶⁶

A Honismereti Szövetség elnökségében a tárgyalt időszakban Juhász Antal, Vecsernyés János, Bogdán Lajos, Károlyi Attila, majd 2010-től Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna és Ósz Károly képviselték, illetőleg képviselik egyesületünket. A Szövetségben egyesületünk küldötteinek sora: Vecsernyés János, Károlyi Attila, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna és Vargáné Nagyfalusi Ilona. Amint a különböző tisztségviselők nevének felsorolása mutatja, az egyesület „hivatali szervezetében” és ügyvitelében, valamint adminisztrációjában az eltelt húsz évben sokan vettek részt. Az állandóság és változás egyaránt érvényesült. Külön kiemelésre méltó, hogy önzetlenül, minden fizetség nélkül vállaltak feladatokat, és emellett sokan helyi honismereti munkájukat is ellátták. Legtöbbjük mindezt aktív dolgozóként, munkahelyükön szintén helytállva végezte.

A 2006. és 2007. évben fordulat következett be az egyesület életében egyrészt azzal, hogy 2006-ban Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna tartalmi szerkesztőként fiával, Pál Richárd technikai szerkesztővel elkészítette az egyesület honlapját, amely azóta a tagság és más érdeklődők számára tájékoztatást ad az egyesület életéről, továbbá megkönnyíti az információáramlást. Honlapunk a megyei egyesületek honlapjai közül szerkesztésének módjában és frissítésében a legjobbak közé tartozik. Lassan a tagság hozzászokik a használatához. Másrészt azzal, hogy 2007-ben a korábbi alapszabályt módosítottuk, amely munka során végeredményben új alapszabály született. A munkát Kovácsné Faltin Erzsébet és Kovács Dániel tagtársaink végezték.⁶⁷ Az új alapszabály által közhasznú egyesület lettünk, továbbá szélesebb körben megnyíltak a pályázati lehetőségek. A honlap és az új alapszabály fontos állomásai lettek annak az útnak, amely 1991-től kezdve a valódi egyesület kialakulásához vezetett. Az új alapszabály adta lehetőségeket kihasználva tovább építhetjük közösségünket.

Hosszú idő alatt formálódtunk valódi egyesületté, civil szervezetté. Minden tagunknak lelkében el kellett jutnia oda, meg kellett értenie, hogy jó ügyet szolgálva magunk tartjuk fenn szervezetünket. Munkánkért díjazás nem jár, sőt mi fizetünk tagdíjat és a rendezvényeink költségeit álljuk egyrésztől, másrésztől pedig sikeres pályázatokkal nyerhetünk pénzügyi támogatást céljaink megvalósításához. Mindez csak folyama-

⁶⁶ A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület (továbbiakban: CSMHE) közgyűlésének (továbbiakban: kgy.) jegyzőkönyvei (továbbiakban: jkv.)

⁶⁷ CSMHE kgy. jkv. 1996. 1997. és az alapszabály.

tos és áldozatos munkával valósítható meg. Nem támogat már a Népfront, nem ad buszt és intézményi háttérrel a módszertani központ, ám céljainkat és gondolatainkat nem kötik meg, mert azokat magunk tervezhetjük és alakíthatjuk. Úgy gondoljuk, az elmúlt húsz évben megtanultunk élni szabadságunkkal. Célul tűztük ki szervezeti megerősítésünket a honlap és az új alapszabály létrehozásával, a tagnévsor pontos vezetésével és új tagok, számos fiatal beszervezésével, valamint az egyesület egész megyére való kiterjesztésével.

Az új alapszabály szerint a korábbi választmány (Ábrahám Vera, Bárkányi Ildikó, Gergelyné Bodó Mária, Károlyi Attila, Molnár Mária, Vargáné Nagyfalusi Ilona) megszűnt, helyébe az elnökség lépett, amely a három tisztségviselőből (elnök, alelnök, titkár) és négy tagból (Gergelyné Bodó Mária, Georgiádes Ildikó, Kemény Lajosné és Bogdán Lajos) áll. Állandó meghívottak Ősz Károly, Kovácsné Faltin Erzsébet és Kovács Dániel. Az elnökség évente négy ülést tart, az ülések nyilvánosak, bármely tag részt vehet rajtuk, szavazati joggal azonban csak az elnökségi tagok rendelkeznek. Az elnökség tagjai egyúttal területi feladatot is ellátnak, személyük megválasztásában eme szempont nagy szerepet játszott. Honlapunkat továbbra is Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna és Pál Richárd szerkesztik.

Taglétszámunk az indulási létszámhoz képest majd háromszorosára emelkedett (72 fő), és ma már szinte az egész megyét lefedi. Ugyanakkor nem feledkezünk meg a nyugat-csanádi régióról, amely egyesületünk apályos időszakában kitarzott. Közösségünk összetartozását erősítik és kifejezik az évváró decemberi közgyűlések, amelyek kellemes hangulatának indítását 2003-4-ben Tápé adta meg Molnár Mária rendezésében. Ám ugyancsak emlékezetes a Mezőhegyesen (2005), Csongrádon (2009) és Pitvaroson (2010) tartottak hangulata. Meleg szívvel gondolunk vissza a vásárhelyi (2006), a szegedi (2007) és a szentesi (2008) közgyűlésekre és három-négy órás programjukra.

Az egyesület szervezeti kiépítése, az adminisztráció megszervezése hosszú időt vett igénybe, közben korábbi megyei szervezési formák haltak el, mint például a nyári diák-táborok 1996-ban pénzühiány és érdektelenség miatt, vagy a buszos megyei honismereti napok szervezése, mivel a módszertani központ élet-halál harcát víva kihátrált a támogatásából. Azonban a Szövetséggel a kapcsolattartás töretlen maradt, ugyancsak tovább folytatták tevékenységüket a helyi szakkörök, ahol alkalmas és ügybuzgó tagtárs állt az élükön, valamint egyes szerzők tovább írták helytörténeti cikkeiket és tanulmányaikat. Mások különböző okok miatt háttér fordítottak az ügy szolgálatának, ám jöttek helyettük újak. Hogy miként alakult mindez, azt a következőkben mutatjuk be.

2. Az egyesületi élet

Amint említettük, az átalakulás évei az egyesület tevékenységi formáinak szervezése jegyében teltek el, ám közben a szövetséggel a kapcsolattartás folyamatos maradt. Ezt két nagyobb országos rendezvény megvalósítása bizonyítja. 1996. június 24. és 28. között Csongrádon rendezték meg a XXIV. Országos Honismereti Akadémiát, amelynek fő témájául a nemzettudat alakulását az eltelt 1100 év alatt jelölték meg. Ezen gon-

dolat köré csoportosították az előadásokat. A miliecentenáriumi rendezvény helyének kijelölését nagyon helyesen az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark közelsége határozta meg. Az ünnepi megnyitó (Kanyar József, Lehmann István) után Katona Imre tartotta a fő előadást „A magyarság eurázsiai jelenlétének évezredei” címmel, majd Csongrád megye történetéről hangzottak el előadások (Trogmayer Ottó, Kristó Gyula, Blazovich László, Juhász Antal). A témakört Pozsgay Imre zárta „Nemzettudat napjaink politikájában” című előadásával. A vallási azonosulás és nemzettudat témakörben Barna Gábor, Sipos Árpád, Fábiánné Szenczi Ibolya, Bácskai Mihály, Dömötör János, Oltvai Ferenc és Szűcs Judit mondták el gondolataikat. Jeles tudósok, köztük honismerők tartották az előadásokat, szinte mindnyájan megyénkben élők, vagy oda kötődők, ami egyesületünk és a helyi történészek szellemi erejét példázza akadémikustól múzeumigazgatókig. Az egyes szekciókat Kováts Dániel, Vargáné Nagyfalusi Ilona és Kanyar József vezették. A határon túli és a diaszpórában élő magyarság témakörben Kányádi Sándor, Bodó Barna (Temesvár) és Szekeres László (Szabadka) tartottak előadást. A résztvevők a megyét két útvonalon szervezett kiránduláson járták be. A Felgyő, Ópusztaszer, Fehértó, Kiskundorozsma, Szeged, Tápé, Kopáncs, Hódmezővásárhely, Mártély, Mindszent, Szegvár, Csongrád útvonalon Juhász Antal kalauzolt, míg az Óföldsé, Apátfalva, Kiszombor, Szeged, Tápé, Ópusztaszer, Csongrád irányú tanulmányutat Bogdán Lajos vezette. Az akadémia adminisztrációs és hivatali feladatait Csongrád város önkormányzatának hivatala látta el.⁶⁸

A megye és a honismereti mozgalom szerencsés a helytörténet tanítását illetően, mert mindig termettek olyan tanárok, akik elmélyült helytörténelmi és oktató munkájuk eredményeképpen helytörténelmi olvasókönyvek készítésére vállalkoztak. E szándék egybeesett a levéltáros igényekkel, hogy kitarva a levéltárak „kötéltáblás” ablakait oda egyrésztől beáramoljon a kor friss levegője, másrésztől a nyitott ablakokon át a levéltári anyaghoz, a dokumentumokhoz közelebb hozzák az érdeklődőket. Így születtek a megyei és városi levéltári történelmi olvasókönyvek, amelyeket a tanár-szerzők iskolai történelmi olvasókönyvekké alakítottak szövegmagyarázattal, jegyzetekkel és az egyes forrásokra vonatkozó tanári kérdésekkel. E köteteket különösebb hozzákészítés nélkül használatba vehették a pedagógus kollegák, ha indíttatást éreztek a helytörténelmi ismeretek tanításához. Sajnos, megállapíthatjuk, hogy sokan „botfülűek” maradtak, nem érezték meg a helyismereti oktatásban rejlő érzelmi és tudást közvetítő lehetőségeket. Minden újat nehéz megvalósítani, még a fentieket is, jóllehet az 1990-es évek első felében a nemzeti alaptanterv ehhez lehetőséget adott, óraszámot biztosítva.

A levéltári indulás szép példáiként említhetjük Kanyar József kötetét,⁶⁹ megyénk-ből pedig Oltvai Ferenc munkáját,⁷⁰ valamint a Csongrád Megyei Levéltár gondozá-

⁶⁸ Az 1996. évi Országos Honismereti Akadémia meghívója. Honismereti Akadémia Csongrádon. = Délvilág, 1996. jún. 25.; Honismeret, 1996. 5. sz. 58-66., 6. sz. 3-13. 102-113.

⁶⁹ *Kanyar József*: Harminc nemzedék vallomása Somogyról. Kaposvár 1967/1989.

⁷⁰ *Oltvai Ferenc*: Szeged múltja írott emlékekben 1222-1945. Szeged. 1968.

sában és kiadásában megjelent „Csongrád megye évszázadai” című sorozat köteteit.⁷¹ Ezután sorra következtek az iskolai helytörténeti olvasókönyvek Szegvár, Csongrád, Vásárhely, Szeged és végül Makó múltjának földolgozásával.⁷² Ezen utóbbiról állapította meg a jeles tudós levéltáros és honismerő, a Békés megyei Szabó Ferenc, hogy a műfaj legjobbika. Ha a szerzők listáján végigtekintünk, számos egyesületi tagot és honismerőt találunk közöttük, ami szintén erőnk és elhivatottság-érzésünk bizonyítéka. Sajátosan új szemléletet tükröz a műfajon belül Vargáné Nagyfalusi Ilona elképzelése, aki munkatársaival nyolc témakört dolgozott fel az ún. Bíbic könyvekben, és ide kapcsolódó órákat tart az apátfalvi Szigetházban és erdei iskolában. A megyei módszertani központ pedig tanfolyamokat szervezett Bogdán Lajos vezetésével a helytörténeti oktatás témájában történelemtanárok számára, valamint pedagógiai programot alakítottak ki az ópusztaszeri emlékparkban. Több helyen, mint például Szegváron, helytörténeti órákat tartanak a falumúzeumban.

A fentiek eredményezték azt, hogy „Iskola és honismeret” címmel 2001-ben október 12. és 14. között Szegeden rendezték meg a harmadik konferenciát e tárgyban. A rendezvénynek a Szegedi Tudományegyetem tanárképző kara adott helyet. Az ünnepi megnyitó után a honismeret, a tudományok, valamint az oktatás összefüggéseiről hangzottak el előadások (Blazovich László, Csorba Csaba, Juhász Antal és Szövényi Zsolt), majd módszervásár következett. Másnap a fenti témában folytatódtak az előadások (Karácsonyi Molnár Erika, Szegfű László, Rácz Fodor Sándor, Besír Anna), délután pedig korreferátumok hangzottak el (Zakar Péter, Péter László, Fábiánné Szenczi Ibo-lya, Fehér Zoltán, Pintér Gábor, Dienes Dénes, Károlyi Attila). Az előadások az általános iskolai, a közép- és felsőfokú oktatás területéről szólva hangsúlyozták a honismeret oktatásának jelentőségét tapasztalatokat ismertetve és ajánlásokat felsorolva. Este Apátfalván tanulmányúton vettek részt a jelenlévők, ahol a Szigetház és a Bíbic könyveket mutatta be Vargáné Nagyfalusi Ilona, valamint Móricz Ágnes, a Pátfalváért egyesület elnöke. A tapasztalatcsere a hangulatos vacsorán oldottabb körülmények között folytatódott. A harmadik napon Ópusztaszerre látogattak el vendégeink, ahol az emlékpark pedagógiai programjával ismerkedtek meg, továbbá megtekintették a skanzen és az iskolamúzeumot Mészáros Ferenc kulturális munkatárs vezetésével.⁷³

⁷¹ I. Szerk. *Blazovich László*. Szeged, 1985., II. Szerk. *Géczi Lajos–Labádi Lajos–G. Tóth Ilona*. Szeged, 1987.; III. Szerk. *Nagy István*. Szeged, 1986.

⁷² *Gát László*: A csongrádi történeti olvasókönyv. Mozaikok Csongrád város történetéből. 1982, 5-224.; Források üzenete. Válogatott dokumentumok Csongrád város történetéből, 1075-1948. (Forrásgyűjtemény az általános és a középiskolák számára.) Szerk. *Georgiades Ildikó*. Csongrád, 2001.; *Mesél a szegvári határ*. Helytörténeti olvasókönyv a szegvári általános iskolások számára. Írta és szerkesztette: *Kovács Lajos*. Kiadja: a szegvári általános iskola és a szerző, 1993.; *Dr. Patariczáné Kelecsényi Magdolna–Szigeti János*: Lakóhelyünk Hódmezővásárhely. Szerk. *Kovács István–Kruszlicz István*. Hódmezővásárhely. 1998.; *Farkas Csaba*: *Mesélő* dokumentumok. Szeged története írott forrásokban. Szeged, Somogyi-könyvtár. 1999.; *Gilicze János–Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna*: *Város a Maros mentén*. Makó története a források tükrében. Szeged, 2002.

⁷³ A konferencia meghívója; Bogdán Lajos egyesületi történeti összefoglalója: <http://csm-honismeret.uw.hu>.

Az ismeretek közvetítésének a könyvek mindig egyik legfontosabb eszközét jelentették. A helytörténet eseményeinek átadásában nem nélkülözhetők a települések történetét feldolgozó monográfiák,⁷⁴ a fentebb említett olvasókönyvek sem készültek volna el nélkülük. Azon idő tájt, az 1960-as években, amikor elindult a honismereti mozgalom, lehetőség nyílt e munkálatok megkezdésére. Régióinkban e tekintetben Békés megye járt az élen, majd hamarosan felzárkóztak megyénk települései. Mindez nem véletlen, mert a monográfiák írása nagy múltra tekint vissza az egész Alföldön. Ha számadatokat nézünk, ebben előbbre járunk, mint országunk más tájegységei. Megyénkben ma úgy áll a helyzet, hogy a 20. század második felében a 62 település (falu és város) közül 33-nak – több mint a felének – készült el, vagy készülően van monográfiája, sok esetben példaadó előzményeket követve. A törökkor sívár 150 éve után az élni akarás jegyében született újra számos település. Az újszülöttek kezdték keresni múltjukat, azokat a pontokat, amelyekhez köthető későbbi történetük, amelynek forrásai már folyamatos fondokban megtalálhatóak a levéltárakban.

A helytörténeti kutatás és a honismerő szemlélet egymást erősítette megyénkben. A kettő szoros összefüggését példázza, hogy a honismerők nagy és kis települések monográfiáiban egyaránt dolgoztak hol szerzőként, hol szerkesztőként, hol mindkét munkát ellátták. Impozáns teljesítmény. Ha végigtekintünk a listán, világosan láthatjuk, hogy mozgalmunk, egyik legerősebb ágát, vagy munkaterületét jelenti, a helytörténetírás és a monográfiák világa. Sok honismerőből lett helytörténetíró, és helytörténetíróból honismerő. Példákkal nem szaporítjuk e tanulmány sorait, tekintsük végig a jegyzetben szereplő listát, önmagáért beszél.

Egyesületünknek ugyancsak a Honismereti Szövetséghez való kötődését fejezi ki az, hogy bekapcsolódott az országos szervezésű, jelentős történeti évfordulókhoz kötődő vetélkedő sorozatokba. Ma már elmondhatjuk, hogy ezek a rendezvények az ismeretek gyarapodásán túl, amelyet a versenyzők és az őket felkészítő tanárok nyertek a készülés során, a honismereti mozgalmat élesztették és erősítették. A versenyzők és tanáraik örömeiben osztoztak a szervezők, akik a megyei és területi versenyeket bonyolították. A Szövetség és az egyesületek országos megjelenítését, és az egész mozgalom egységesítésének a célját szolgálták a versenyek. Tegyük hozzá középiskolai tanári tapasztalattal, hogy az egymás utáni években többször rendezett vetélkedők könnyen kifárasztják a résztvevőket, ez a mi versenyünket is jellemezte. Éppen jó időben döntött a Szövetség befejezésükről. Példaként említjük: megyénk számos középiskolájából sok csapat indult korábban, az utolsón már csak 24-en vettek részt. Az öt sorozatból háromban a döntőig jutottak csapataink. Az Emese álma (1994-1996) harmadik évi országos döntőjében 12. lett a makói József Attila Gimnázium csapata. 2000-ben a Fölkelt a napunk, Szent István kora című versenyben a szegedi Dugonics András Gimnázium csapata ért el 2. helyezést, 2005-ben a Hős Rákóczi népe vetélke-

⁷⁴ A monográfiák listája a Függelékben csatolva.

dőn a makói József Attila Gimnázium csapata 3. helyezést ért el. A makói csapatok felkészítő tanáraként Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannát, a szegediek vezetőjeként Károlyi Attilát tisztelhetjük, mindketten egyesületünk tagjai. Az előbbi érdeme, hogy az eredményeken túl sok csapatot szerepeltetett eredményesen a versenyeken. Gergelyné Bodó Mária is a megyei döntőig jutott el több csapatával.⁷⁵

2009 tavaszán a csongrádiak kezdeményezésére általános iskolások számára megyei honismereti verseny szervezése kezdődött, amely új lendületet ad a fiatalok honismereti nevelésének, a hagyományok átadásának. Rostáné Hajdú Erzsébet és Csongrád város közművelődési intézményeinek lelkes munkatársai, valamint egyesületünk tagjai jelentős szervező munkájukkal, Csongrád megye és Csongrád város önkormányzatai pénzügyi támogatással, a Csongrád Megyei Levéltár könyvadományokkal járul hozzá a hagyománnyá váló, a megye különböző településeiről érkező iskolásoknak élményeket és ismereteket adó vetélkedők sikeréhez.

Immáron négy évtizede országos hatósugarú, hagyományos módon szervezett nagy rendezvénysorozat az Országos Honismereti Akadémia, amely átfogja és összeköti a tagságot, valamint összekapcsolja az egyesületeket. Tudományos, kulturális, hagyományőrző, valamint értékeket mentő, ápoló és továbbvivő fórum. Egyúttal a hazai és határon túli magyarok egymás megismerését biztosító, szerető baráti összejövedele. Egyesületünk minden évben 10-15 fővel képviselteti magát az akadémiákon, ahol a szövetség kitüntetéseit is átadják. Az előadásorozatokon felolvasásaikkal rendszeresen szerepelnek tagtársaink.⁷⁶ Az Ifjúsági Honismereti Akadémiákon ugyancsak állandó jelenlévők fiataljaink, a lehetőségektől függően általában három-öt fővel vesznek részt, és színvonalas előadásokat tartanak. Nagyfalusi Ágnes pedig a Szövetség elismerő oklevéllel jutalmazta, miután kilenc alkalommal eredményesen vett részt az ifjúsági akadémián.⁷⁷ A Szövetséggel folytatott kapcsolatok formájaként tartjuk számon, hogy rendszeresen jelennek meg tagtársaink tollából írások a Honismeretben, és két alkalommal – 2008-ban és 2010-ben – a szerkesztőbizottság Szegeden tartotta ülését.

Részben szövetségi, részben helyi kezdeményezésként egyesületünk felvette a kapcsolatot a határ menti romániai és szerbiai magyar honismereti egyesületekkel és szervezetekkel. Károlyi Attila két alkalommal szervezett találkozót Szegeden, amelyekre aradi, temesvári és szabadkai kollegáink jöttek el 2008-ban és 2009-ben. 2010-ben Bodó Barnáék számára könyvbemutatót szerveztünk Szegeden, a temesvári líceumról szóló kötetet pedig Gergelyné Bodó Mária ismertette a Szeged című folyóiratban. A szomszédokkal folytatott kapcsolattartásról szólva nem feledkezhetünk meg arról, hogy a rendezvényeket csak sikeres pályázatokkal lehetett megvalósítani, és Károlyi Attila mögött házigazdaként ott állt a Dugonics András Piarista Gimnázium.

⁷⁵ Bogdán Lajos egyesülettörténeti összefoglalója, Pál Lászlóné visszaemlékezése.

⁷⁶ Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna előadása e kötetben.

⁷⁷ Bogdán Lajos egyesülettörténeti összefoglalója.

Az egyesület maga – folytatva az 1990 előtti gyakorlatot – évente megyei honismereti napot rendez. A csanádpalotai napon megismerhettük Kálmány Lajos jeles néprajzi gyűjtő munkásságát, 2002-ben pedig a magyar-szlovák lakosságcsere egyezmény 35. évfordulójáról emlékeztünk meg Ambrózfalván. A mienk volt az egyedüli olyan rendezvény, ahol az embert próbáló eseményt átélt személyek emlékeiket elmesélve tevékenyen kapcsolódtak be az ülés munkájába. A nagy csanádi síkon rejtőző kis település lakói, magyarok és szlovákok máig hordják lelkükben a gyötrő élményeket. Mi pedig megtudtuk, hogy a kitelepült szlovákok éppen úgy nem érezték magukat otthon új hazájukban, mint az idetelepített magyarok. A történelem vihara átgázolt ártatlanokon. Mindszenten, Kiszomboron, Vásárhelyen és más helyeken tett látogatásaink ugyancsak emlékeztetések maradnak számunkra. E témakörben említjük meg a honismeret napjának (Bél Mátyás születésnapja) rendezvényeit, amelyek sorozatáról külön írás jelenik meg kötetünkben.

Fontos kiemelniük egyesületünk értékmegőrző munkájának egyik igen látványos területét, azt, hogy tagjaink közül többen létrehoztak és ma is kezelnek honismereti gyűjteményeket; Tápén Molnár Mária, Csanádpalotán Nagyfalusi Istvánné, Újszentivánon Veszelinov Dánielné, Pitvaroson Tószegi Gyuláné és a pitvarosi honismereti kör tagjai, Apátfalván Vargáné Nagyfalusi Ilona, Kiszomboron Endrész Erzsébet és Óföldéákon Vass József. A gyűjtemények bemutatása kötetünkben külön fejezetet kap.

Egyesületünk civil közösséggé formálódásának új szintjét mutatják a többnapos határon túli helytörténeti tanulmányi kirándulások. Délvidék, Kárpátalja, Galícia történelmi, irodalomtörténeti, építészeti és földrajzi kincseinek mélyebb megismerése mellett a honismerők a közös utazás során egymással és a társszervezetek tagjaival is gondolatokat, tapasztalatokat, ötleteket cserélnek, amelyek gazdagabbá, színesebbé teszik a közösségi életet, a közös élmények pedig összetartó erőt jelentenek. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy bővítvén programjainkat egyes művészi adottságokkal megáldott tagtársaink alkotásaiból kiállításokat rendezünk. 2010-ben Ormos Zsuzsanna és Kruzslíc István alkotásainak kiállításában gyönyörködhettünk, és babakiállítást szerveztünk Veszelinov Dánielné és Fülöpné Hajdú Margit Piroska részére.

Helyismereti és helytörténeti napokat más szervezetekkel közösen is rendeztünk. Ilyenek a Csongrád Megyei Levéltári Napok rendezvényei és az „Elpusztult és pusztuló magyar falvakért egyesület” emlékjel és emlékoszlop avatásai. Róluk itt nem ejtünk szót, mert részletes leírások mutatják be őket kötetünkben. Emlékjelek állítását, mint Kasznár Tóth Emmáét Mindszenten (2001. december 4.) és Váry Gellértét Csongrádon (2005. április 2.) magunk kezdeményeztük élesztve az elődeink emlékét és erősítve egyesületünket. Nem egy alkalommal rendeztünk tagtársaink megjelent kötetei számára könyvbemutatókat, amelyek felsorolásától most eltekintünk.

Elődeink és egyesületünk történetét dióhéjban mutattuk be jelen írásunkban. A leírtak mellett sok személyről és eseményről nem esett szó. A múltat teljes egészében „visszaperelni” nem lehet. Bízunk azonban abban, hogy mások kedvet kapnak írásbe-

li megörökítésükhöz. Jelen írás célja egy átfogó kép megrajzolása talán valamennyire sikerült.⁷⁸ Egyesületünk nem létezne, ha a tagtársak és a velünk rokonszenvezők példát adva utódaink számára nem éreznének belső indítást a honismerő tevékenységhez. Az emelkedett lélekkel végzett alkotó munka egyesületünk, valamint a helyi közösségek erősítését szolgálja és nemesíti, továbbá gazdagítja azok lelkét, akik végzik. Közben tette kész emberek lesznek, akikből soha nem rendelkezünk elegendő számmal. Hosszú távon elismerik e munkát azok a közösségek, amelyekért végezzük. Jelzi ezt a több tagtársunknak adományozott díszpolgári cím, valamint a sok egyéb települési és szövetségi elismerés.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

FÜGGELÉK

- Algyő és népe. Tanulmányok. Szerk. *Hegyi András*. Somogyi-könyvtár, Szeged, 1987.
- Apátfalva. Írta: *Tóth Ferenc*. Szerk. *Blazovich László*. Száz magyar falu könyvesháza. Bp., 2000.
- Ásotthalom krónikája. Szerk. *Arany József*. Ásotthalom, Önkormányzat, 2008.
- Csengele krónikája. Szerk. *Molnár Mihály*. Csengele, 2004.
- Deszk története és néprajza. Szerk. *Hegyi András*; társszerk. *Székely Lajos*. Deszk, Községi Tanács, 1984.
- Dóc története és monográfiája. Írta és szerk. *Lele Ferenc*. Dóc, Önkormányzat, 2000.
- Doma homokján. Fejezetek Domaszék történetéből. Írta: *Bálint Ibolya*. Domaszék, Önkormányzat, 2001.
- Földeák. Írta: *Gilicze János és Schmidt József*. Szerk. *Blazovich László*. Száz magyar falu könyvesháza, Bp., 2001.
- Hódmezővásárhely története. Főszerk.: *Nagy István*. Városi Tanács, 1984-1993.
1. Hódmezővásárhely története a legrégebb időktől a polgári forradalomig. Szerk. *Szigeti János*. 1984.
 - 2/1-2. A polgári forradalomtól az őszirózsás forradalomig, 1848-1918. Szerk. *Kovács István, Kruzslíc István Gábor, Szigeti János*. 1993.
- Királyhegyes. Szerk. *Török József*. Csongrád Megyei Tanács, Művelődési Központ, Szeged, 1990.
- Tanulmányok Kistelek történetéből és népéletéből. Szerk. *Juhász Antal*. Kistelek, 1976.
- Kistelek története: a kezdetektől 1970-ig. Szerk. *Blazovich László*. Csongrád Megyei Levéltár; Önkormányzat, Szeged, 1991-1992.
- Kiskundorozsma. Szerk. *Kövér Lajos, Tóth Sándor László*. Somogyi-könyvtár, Szeged, 1995.
- 100 éves Kübekháza: 1844-1944. Írta: *Juhász Kálmán*. Kübekháza, 1944.
- Magyarcsanád. Írta: *Marjanucz László*. Szerk. *Blazovich László*. Száz magyar falu könyvesháza, Bp., 2000.
- Makó monográfiája. Főszerk. *Tóth Ferenc*. Makó, Önkormányzat, 1992-2002.
1. Makó régi térképei. Írta: *Tóth Ferenc*. 1992.
 2. A makói hagyma. Írta: *Tóth Ferenc*. 1998.
 3. Makó néprajza, Szerk. *Tóth Ferenc*. 2008.
 4. Makó története a kezdetektől 1849-ig. Szerk. *Blazovich László*. 1993.

⁷⁸ A tanulmány forrásainak, valamint az adatoknak és a szakirodalomnak az összegyűjtésében nyújtott segítségért köszönetet mondok Ősz Károlynak, Szerdahelyi Pétermének és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannának.

5. Makó története 1849-től 1920-ig. Szerk. *Tóth Ferenc*. 2002.
6. Makó története 1920-tól 1944-ig. Szerk. *Tóth Ferenc*. 2002.
- Maroslele község monográfiája. Írta: *Halmágyi Pál, Rozsnyai János, Süli Attila*. Szerk. *Rozsnyai János*. Általános Művelődési Központ, Maroslele, 2000.
- Mártély. Írta: *Herczeg Mihály és Kruzslicz István Gábor*. Szerk. *Blazovich László*. Száz magyar falu könyvesháza, Bp., 2000.
- Mindszent története és népélete. Szerk.: *Juhász Antal*. Mindszent, Önkormányzat, 1996.
- Mórahalom: a település földje és népe. Szerk. *Juhász Antal*. Mórahalom, Önkormányzat, 1992.
- Nagymágocs: Fejezetek a község történetéből. 1-2. Szerk. *Blaskó Jánosné, Bodrits István*. Nagymágocs, Nagyközségi Tanács, 1989-1990.
- Ópusztaszer. Írta: *Vályi Katalin és Zombori István*. Szerk. *Blazovich László*. Száz magyar falu könyvesháza, Bp., 2000.
- Öttömös: a település földje és népe. Szerk. *Juhász Antal*. Öttömös, Önkormányzat, 2008.
- Pitvarosi tanulmányok. Írta: *Komoly Pál*. Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szeged, 1992.
- Pusztaszer története. Írta: *Nagy Józsefné Pintér Eszter*. Pusztaszer, Önkormányzat, 1996.
- Röszke földje és népe. Szerk. *Péter László*. Szeged, Önkormányzat, 1996.
- Rúzsza története és népélete. Szerk. *Marjanucz László*. Rúzsza Község Képviselőtestülete, Szeged, 2001.
- Sándorfalva története és népélete. Szerk. *Darázs Sándor*. Átdolgozta: *Juhász Antal, Szabó Magdolna, Sz. Simon István*. Sándorfalva, Önkormányzat, 1999.
- Szatymaz földje és népe. Szerk. *Péter László*. Szatymaz, Önkormányzat, 2002.
- Szeged története. Szerkbiz. *Papp Gyula* et al. Sorozatszerk. 1991-től *Kristó Gyula*. Somogyi-könyvtár, Szeged, 1983-2010.
1. A kezdetektől 1686-ig. Szerk. *Kristó Gyula*. 1983.
 2. 1686-1849. Szerk. *Farkas József*. 1985.
 - 3/1. 1849-1919. Szerk. *Gaál Endre*. 1991.
 - 3/2. 1849-1919. Szerk. *Gaál Endre*. 1991.
 4. 1919-1944. Szerk. *Serfőző Lajos*. 1994.
 5. 1945-1990. Szerk. *Blazovich László*. Csongrád Megyei Levéltár, 2010.
- Kronológia a kezdetektől 1944-ig. Szerk. *Kristó Gyula*. 1992.
- Tápé története és néprajza. Szerk. *Juhász Antal*, társszerk. *Ilia Mihály*. Tápé, 1971.
- Tiszasziget története. Szerk. *Gárgyánné Lampert Magdolna*. Tiszasziget, Önkormányzat, 2000.
- Újszentiván története. Írta *Vecsernyés János*. Szerk. *Blazovich László*. Újszentiván, 2006.
- Zákányszék földje és népe az ezredfordulón. Szerk. *Duró Annamária*. Zákányszék, Önkormányzat, 2001.

A honismeret oktatásának gyökerei Szeged szabad királyi város iparostanonc-iskolájában

A honismereti mozgalom 2010-ben ünnepelte ötvenéves évfordulóját, gyökerei azonban korábbiak. A hon megismertetésének igénye már az 1868-as Eötvös-féle népiskolai törvényben, és az ennek nyomán létesülő iskolákban megjelenik, ha azok „jó” iskolák; ha azokban olyan igazgatók és tanárok dolgoznak, akik szívükön viselik a hon szeretetét és a hon értékeinek megismertetését. Ilyen iskola volt a polgári Magyarországon megalakuló iskolák közül 1884-től a *Szeged Városi Ipariskola*, későbbi nevén *Szeged Szabad Királyi Város Iparostanonciskolája*.

Az Eötvös-féle tantervben már megjelentek helyismereti elemek 1868-ban. Eötvös József utóda, Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1884-ben kiadott tantervében a következőket olvashatjuk az első évfolyam számára előírt olvasmányok között: „a hazai történelemből vett egyes fontosabb eseményekről szóljon”. A második évfolyam olvasmányai a következők legyenek: a hazai történelemből egyes szakaszok; a hazai földrajzból; természettan köréből; a magyar alkotmányból, polgári jogok és kötelességek; ide tartoznak kiváló szemelvények a magyar költőkből.”¹ A Szeged Városi Ipariskola a történelmi Magyarország délvidékéről is gyűjtötte a tanoncokat, s igazgatója, Ivánkovits János 1885-ben, a második tanév végén ezt írja: „A szegedi iparos tanulók iskolája nemcsak azon nemes föladatnak felel meg, hogy a jövő iparosainak képzettségi fokát emelje, de azon kívül olyan fontos nemzeti missziót is teljesít, amit külön kiemelnünk elodázhatatlan kötelesség, és ez az, hogy szeretett hazánk nyelvét, a magyar nyelvet ismerteti, tanítja a vidéki és többnyire német ajkú tanulók között.”²

A hon megismerése jelenti a magyar nyelv megismerését, s jelenti a különböző iskolai megemlékezéseket a magyar történelem jeles eseményeiről. Ebben az iskolában 1895-től emlékeznek meg az 1848-as márciusi forradalomról. (Igaz, az ünneplés időnként eltorzult, hiszen a Rákosi-korszak kommunisztái saját hatalmuk megerősítésére akarták felhasználni a forradalom eszméit.) A hon megismerése a feladata az iskolák önképzőköreinek is. A cserkészcsapat, az iskolaújság és a különböző helyi és magyarországi kirándulások szintén a hon megismerését segítették elő.

Lássuk, hogyan zajlott mindez ebben az iskolában!

¹ Az iparos tanulók iskolai szervezete. Kiadott a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1884-ik évi rendeletéből.

² A Szeged Városi Ipariskola Értesítője, 1884-85.

1895-ben Firbás Nándor lett a Szeged Szab. Kir. Város Iparostanonciskolája igazgatóhelyettese, majd igazgatója huszonkilenc éven át. Végig fontosnak tartotta a tanoncok hazafias nevelését. „Mint a lefolyt tanév történetének egyik kiváló momentumát ki kell továbbá emelnem azt, hogy a tanulók önértetének emelése, a hazafias érzés fejlesztése és biztosítása, lelki világuk szelíddé tétele céljából iskolai ünnepélyeket rendeztünk, melyeknek másrészt az is volt a céljuk, hogy iskolánkat a tőle még mindig idegenkedő körökkel megkedveltessük, s megmutassuk azt, hogy a vezetésünkre bízott ifjak nemcsak az egyes tanulmányokban tudnak szép előmenetelt felmutatni, hanem képesek vagyunk belőlük édes magyar hazánknak derék, megbízható honfiakat és művelt iparosokat nevelni.”³

Már az 1895-96-os tanévben két ünnepélyt rendezett az iskola. Az elsőt március 15-én, a szabadságharc emléknapján. Március 15-ét az iskola tanulói ebben a tanévben ünnepelték először. Mivel az iskola 16 osztálya a város különböző pontjain lévő elemi iskolák épületeiben volt elhelyezve, minden városrészben külön-külön tartották meg az iskolai ünnepséget, egyszerre négy helyen. A belvárosban megtartott ünnepélyen jelen volt a királyi tanfelügyelő és a felügyelőbizottsági elnök is. Minden iskolaépületben lelkesen szavalták a tanulók a nekik kiosztott költeményeket s az iskola egy-egy tanára mondott beszédet. Fényes ünnepséget tartottak 1896 júniusában a millennium tiszteletére. Annak ellenére, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter a millenniumi iskolai ünnepélyeket az iparostanonc-iskolákban nem tette kötelezővé, a tantestület a diáksággal mégis ünnepelt. Az ünnepélyt jelenlétével a szegedi tankerületi királyi főigazgató és Szeged alpolgármestere is megtisztelte. A fiúiskola tanulóiból álló énekkart az iskola egyik tanárának harmóniumjátéka kísérte. Előadták a Himnuszt, a Honfidalt és a Szózatot. A felügyelő bizottság elnöke mondta el a megnyitó beszédet, majd Vass Mátyás, az intézet kiváló tanítója mondta el az ünnepi beszédet, szót ejtve a honfoglalásról s Magyarország ezeréves történetéről. Az ünnepséget az igazgató beszéde zárta. A jelenlévők meggyőződhetnek arról, hogy „cél tudatos vezetés mellett, az iparostanoncokkal is fényes sikereket lehet elérni”.⁴ A különböző városrészekben elhelyezett osztályok szintén ugyanebben az időben ünnepeltek. Minden iskolaépületben más műsort adtak elő. A rókusiban a következőt: „Hymnus, éneklük az összes növendékek. Megnyitó beszéd. A magyar nemzet ezeréves története, előadja Magyar Imre tanító. Árpád Petőfi Sándortól. Ezer év Inczedy Lászlótól, szavalat. Magyarország, Pósa Lajostól, szavalat. Háromszínű a nemzeti lobogó, éneklük az összes tanuló. Ki volt nagyobb? Tóth Kálmántól, szavalat. Álld meg helyedet! Versényi Györgytől, szavalat. A magyar zászló, Vaszary B-től, szavalat. Befejező beszéd. Szózat, éneklük az összes tanulók.”

Az 1896-97-es tanévben az iskola történetében másodszor ünnepelték meg március 15-ét, külön minden iskolaépületben. Az ünnepségen jelen volt az országos iparok-

³ Szeged Városi Iparos-tanulók Iskolája Értesítője, 1895-96.

⁴ Szeged Városi Iparos-tanulók Iskolája Értesítője, 1895-96.

tatási főigazgató, Szeged város alpolgármestere, a királyi tanfelügyelő, a város főkapitánya, az ipartestületi elnök és alelnök, az iskola felügyelő bizottságának elnöke, valamint számos iparos. „Az előkelő közönség, a Vass Mátyás veterán pedagógusnak ajkairól elhangzott hazafias díszbeszéd, a szavalatok és énekszámok láthatólag jótékonyan hatottak iparos tanulóink lelki világára, miáltal egyrészt sikerült bennük a hazaszeretet érzetét ébreszteni, másrészt pedig meggyőztük iparosainkat arról, hogy mily fontos kultúr missziót végez iskolánk.”⁵ A tanév tanítási óráin a tanárok Magyarország történelmének nevezetesebb eseményeiről, pl. a koronázási évfordulóról és a millenniumról is szóltak.

Az 1897-98-as tanévben is két iskolai ünnepséget tartottak. Az elsőt októberben annak öröme, hogy az uralkodó tíz történelmi vonatkozású szoborral ajándékozta meg Magyarországot. Az ünnepélyen Vass Mátyás tanító mutatta be a tíz szobrot, majd pedig néhány szavalat, a Himnusz, Szózat s az igazgató beszéde következett. A másik ünnepséget március 15-e tiszteletére rendezték. Erzsébet királyné 1898 őszén bekövetkezett halála után az évi első ünnepséget Erzsébet halála alkalmából rendezték, majd minden év novemberében, sokszor gyászmisével, ünnepi szónoklattal, szavalatokkal és énekekkel. 1903-ban az ünnepi szónoklatot Móra Ferenc mondta el, aki akkor az iskola tanára volt. A második ünnepségre tavasszal, március 15-e alkalmából került sor.

Az 1898-99-es tanévben alakult a szegedi iparostanonc-iskola önképzőköre. Nagyon sok iskola nem büszkélkedhetett ilyen szerveződéssel, de a szegedi tanonciskola igen. Kezdetben a lelkes Vass Mátyás tanító tartott történelmi előadásokat a magyar történelem egyes korszakairól. De az önképzőkör keretében folyt a magyar zsinórozási tanfolyam munkálkodása is az egyik szabómester szakavatott vezetése mellett. Az elkészített munkáikat a tanulók rajzkiállításon mutatták be. Az igazgató így értékelte a tanfolyamot: „A ruházkodás ezen tisztán magyar motívumai annyira feledésbe mentek, hogy azok felelevenítése már csak a nemzeti viselet szempontjából is felelősséget szül.”⁶ Az önképzőkör 1901-ben Vörösmarty Mihály születésének százéves évfordulója emlékére hazafias ünnepélyt rendezett. Az emlékünnepély a Himnusz eléneklésével kezdődött, amelyet a kör jól szervezett énekkara adott elő. Az igazgató megnyitó beszéde után Vass Mátyás méltatta Vörösmarty Mihály munkásságát. Ezután az önképzőkör hat tagja szavalt Vörösmarty-költeményeket. 1902 februárjában Eötvös József költő, író, politikus halálának évfordulójáról emlékezett meg az önképzőkör. 1904-ben Jókai Mór halála kapcsán a nagy regényíróról szóltak. Az önképzőkör előadások a következő években is folytatódtak. A szakmai előadásokon kívül pl. az 1848-49-es Erdélyről. Az iskola a legjobb tanulóknak jutalomkönyvként Petőfi Sándor összes költeményeit vagy a Hatszáz magyar nemzeti dal című szavalkönyvet adta.

⁵ Szeged Szab. Kir. Város Iparostanonc-Iskolája Évkönyve, 1896-97.

⁶ Szeged Szab. Kir. Város Iparostanonc-Iskolája Évkönyve, 1899-1900.

A tanulók számára az 1913-14-es tanévben tudtak tanulmányi kirándulást szervezni. A résztvevők a szakmai programok után Budapesten megnézték Kossuth, Bathyány, Deák, Munkácsy, Jókai és más nagyjaink sírját. Megtekintették a Szent István Bazilikát, az Országházat, a királyi várat, az Erzsébet múzeumot. A következő tanévben is szerveztek tanulmányi kirándulást, de az I. világháború hosszú időre megakasztotta az ilyen tanulmányutak meg a nagyobb szabású ünnepek szervezését.

A honismereti mozgalom szárnybontogatása az 1930-as években folytatódott, amikor Magyarországon Teleki Pál geográfus és Györffy István etnográfus professzorok irányításával kibontakozott a táj- és népkutató mozgalom. Részben a cserkészethez, részben pedig Teleki intézetéhez, illetve a Néprajzi Múzeumhoz kapcsolódóan megindult a magyar hagyományok feltárása. Szeged Szabad Királyi Város Iparostanonc Iskolájában az 1926. októberi tantestületi ülésen vetette fel Antal Dénes igazgató, hogy iskolai cserkészcsapatot kellene szervezni. A cserkészcsapat létrejött, és egy-egy rövidebb szünettel a második világháborúig működött. A cserkészcsapat irányítása ugyanúgy egy-egy tanár órán kívüli tevékenységei közé tartozott, mint pl. a szertárak, az ifjúsági kör, az énekkar, a zenekar, a vöröskereszt patronálása. Miután 1930-tól főhivatású (mai szóval kinevezett) állások is kialakultak az iskolában, esküt kellett tenniük állásuk elfoglalásakor a tanároknak, amely így hangzott: „a tanítói tisztemmel járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, híven és pontosan teljesítem és a gondjaimra bízott ifjúságot a magyar haza szeretetében és vallás-erkölcsös szellemben fogom nevelni.”⁷

1938-tól két éven át az iskola tantestülete kiadott egy lapot *Ifjú Iparos* címmel, amelynek kiadója Antal Dénes igazgató, szerkesztője Babiczky Ede tanár volt. Az iskolaújság nemes céllal jelent meg: „A lap megindításánál az a cél lebegett szemünk előtt, hogy az iparostanonc kezébe oly olcsó lapot adjunk, mely csak olyan cikkeket, közleményeket hoz, melyek őt szórakoztatják, tanítják, művelt iparossá és jó hazafivá tehetik. De másrészt ezen lap által ki akarjuk ütni az ifjú kezéből a már gomba módra elszaporodott rémregényeket, és ezek helyébe nemesebb erkölcsi tartamú és hasznosabb oktató célt szolgáló olvasmányt óhajtottunk kezébe adni.”

Az 1941-42-es tanévben is több iskolai ünnepséget rendeztek. Rögtön az évnyitón a Széchenyi Istvánról szóló ünnepi beszéd mellett a növendékek szavaltak, jelenetet adtak elő, és a Himnuszt énekelték. Október 6-án megemlékeztek az aradi vértanúkról. December 6-án Horthy Miklós kormányzót jelképesen köszöntötték névnapján, majd az ünnepség vidámabb mikulásozással ért véget. Március 15-én délelőtt a Kossuth-szobor előtt mondott ünnepi beszédet Babiczky Ede igazgató. Délután műsort adtak a diákok. Elszavalták a Nemzeti dalt, Ady: Fölszállott a páva, Juhász Gyula: Tápéi Krisztus, József Attila Anyám című verseit. Az egyik tanuló szájharmonikán magyar nótákat játszott. Mindezt népi játékok követték: Egyszer egy királyfi, Bíró fia, Csáki bíró. Májusban megemlékeztek az Anyák napjáról, a szegedi Hősök kapujánál

⁷ CSML Szegedi Iparostanonciskola iratai, 667/1930-1931.

a hősi halottakról. Az évvárón az igazgató mondott ünnepi beszédet. Ezeket a megemlékezéseket a második világháború végéig megtartották. A műsorok szereplői legtöbbször a fiúból álló Törzscsapatból és a lányokból álló Honleányok törzscsapatából tevődött össze. (1932-től a tanonc lányok is a fiú tanonciskola igazgatása alá kerültek.) Az 1943-44-es tanévben, ahogy a II. világháború éveiben minden iskolában, így ebben is igen fontos a valláserkölcsei és hazafias nevelés, a nyelvvédő tevékenység, a nemzeti zászló kultuszának elmélyülése.

A második világháború után, 1947-48-tól újra ta tanulók. 1948-ban Kopasz Márta tanárnő azt javasolta, hogy minden vasárnap délelőtt sétáljanak a városban, így szakszerű vezetéssel Szeged múzeumait és egyéb látnivalóit tekinthetik meg a tanulók. 1948-tól a Kommunisták Pártja megkezdte március 15-e kisajátítását. 1947-ben az iskolában megalakult a 48-as Ifjúsági Bizottság. 1948-ban ebben az iskolában például az államosítást így indokolták az 1848-as magyar forradalommal: „A szegedi szakirányú iparostanonc-iskola ifjúsága a mai napon tartott megbeszélésén az alábbi határozatot hozta: A centenáriumi évvel elérkezettnek látja az időt, hogy az 1848-as ifjúság száz évvel ezelőtti követelése megvalósuljon, valóságos formát öltjön, hogy a nép érdekében nevelésügyünk is felzárkózzék társadalmi, gazdasági és politikai fejlődésünk mellé.”⁸ A pártállam igyekezett kisajátítani 1848 eszméjét. Nem tudta.

Az 1960-as években a Népfront égisze alatt elindult a honismereti mozgalom. Az akkor már MŰM 600. sz. Ipari Szakmunkástanuló Intézet nevű iskolában pl. megindul a népi tárgyak gyűjtése. Az iskolában máig látható néprajzi gyűjtemény Fekete Jenő tanár úr és szorgalmas tanítványai gyűjtőmunkájának köszönhető. A 2001-től vezetésem alatt működő iskolai *Honismereti Kör* pedig ezt a hagyományt folytatja. Ennek munkájáról a *Honismeret* folyóirat több számában, és ebben a kötetben számolok be.⁹

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

⁸ CSML Szeged Városi Községi Iparostanonciskola ir. Határozat, 1948. jún. 2.

⁹ Felhasznált források és szakirodalom: *Balogh Mihály*: Honismeret az alsó fokú tantervekben az Eötvös-féle népiskolai törvénytől az 1948-as államosításig. In: *Hagyományátadás, a Honismereti Szövetség folyóirata, a Honismeret különszáma*, 2010. - Emlékkönyv Szeged Szabad Királyi Város Iparostanonc-iskolája és a belőle létrejött Szeged-Móravárosi Szakközép- és Szakiskola 125 éves jubileumára, szerkesztette *Gergelyné Bodó Mária*, Szeged 2009. - *Kováts Dániel*: A honismereti mozgalom alapja a jó iskola. In: *Honismeret* 2010. 4. sz. - *Pukánszky Béla-Németh András*: Neveléstörténet III. - Szeged Szabad Királyi Város Iparostanonc-iskolája Évkönyvek. - Szegedi Iparostanonc-iskola iratai, 1-12. doboz. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged Szabad Királyi Város Iparostanonc-iskolája, VIII.199. - Szeged Városi Községi Iparostanonc-iskola iratai 1945-1948. Csongrád Megyei Levéltár, XXVI. 610.

A Csongrád Megyei Honismereti Híradó

A Csongrád Megyei Honismereti Bizottság – amely a Hazafias Népfront kezdeményezésére jött létre 1969. március 20-án – első ülései egyikén vetődött fel egy megyei honismereti kiadvány létrehozásának gondolata. Hamarosan megegyezett a Csongrád Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, a Megyei Művelődési és Módszertani Központ, valamint a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottsága abban, hogy közösen vállalják egy évente megjelenő kiadvány költségeit, mely a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* címet kapta. Az első szám 1970-ben jelent meg. Céljának egyrészt a nem hivatásos kutatók, honismereti gyűjtők munkája javának közreadását, másrészt a helyismereti kutatások újabb eredményeiről, a szakkörök kezdeményezéseiről, tevékenységéről adandó tájékoztatást jelölték meg, így elsősorban a honismereti kutatóknak nyújtott fórumot. Ugyanakkor – a létrehozók szándéka szerint – nem kívánt tudományos igényű helyismereti folyóirat lenni. Ám, ha a megjelent számokat lapozgatjuk, úgy találjuk, hogy számos helytörténeti és néprajzi írás, pályamunka forrásértékűnek számít.

Az 1970. évben megjelent első és 1991. évben utolsóként megjelent számok, összesen 18 kötet létrehozása a következő intézményeknek és személyeknek köszönhető. Kiadó és finanszírozó: 1970 és 1973 között: a Hazafias Népfront (HNF) Megyei Bizottsága, a Megyei Tanács V. B. Művelődési Osztálya és a Megyei Művelődésügyi és Módszertani Központ; 1975 és 1982 között: a HNF Megyei Bizottsága és a Megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet; 1983 és 1989 között: a HNF Megyei Bizottsága és a Megyei Tanács Művelődési Központja; 1990 és 1991 között a Megyei Művelődési Központ és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület.

A szerkesztés munkáját 3-6 fő végezte. Az elsónél hatan, 1989-től hárman (dr. Juhász Antal, dr. Ósz Károly, Radocsai Ferenc) vettek részt a szerkesztésben. A szerkesztők név és alkalom szerint: Boros József 4 alkalommal, dr. Börcsök Vince 9 alkalommal, dr. Hajdú Géza egy alkalommal, dr. Hegyi András 11 alkalommal, dr. Juhász Antal minden alkalommal, dr. Ledniczky András 2 alkalommal, Ormos Gerő egy alkalommal, dr. Ósz Károly 10 alkalommal, Radocsai Ferenc 9 alkalommal, Szigeti György 5 alkalommal. A grafikai munkát minden kiadványnál Horváth Mihály tervezte. A nyelvi lektor 1987-ig Vecsernyés János volt, aki 1988-tól felelős szerkesztőként dolgozott.

A megjelent 18 kötet tartalomjegyzékének közreadásával szemléltetjük, hogy a kiadvány teljesítette a létrehozók által fentebb jelölt elvárásokat.

ÓSZ KÁROLY

A Csongrád Megyei Honismereti Híradó tartalomjegyzéke

1. 1970.

Hantos Mihály: Előszó. **Mozgalmi és legújabb kori történeti témák**: *Ormos Gerő*: Visszapillantás és előrenézés. *Bóday Pál*: Pusztaszeren. *Zöldi Kovács Lajos*: A nagybirtokrendszer megszüntetése és a földműves nép földhöz juttatása. **Helytörténet**: *Rakonczai János*: Felszabadulási krónika Ruzsáról. *Ormos Gerő*: Részletek a balástyai Móra Ferenc Tsz egy napja című történeti riportból. *Id. dr. Katona Imre*: A Csongrád megyei Mindszent lakosságának történetéből. *Puskás Ferencné*: Zákányszék történetéből. *Asztalos P. Kálmán*: Csanádpalota története 1856-ban. **Csongrád megye néphagyományai**: *Füsti Molnár Bálint*: Az uradalmi cselédek életéből. *Maroslelei honismereti szakkör*: A püspöklelei uradalom cselédei. *Papp Imre*: A szentesi kemence. *Erős Mária*: Dédanyám szabadkéményű konyhája. *Honismereti pályamunka Mindszentről*: Három nemzedék asszonyai. *Kiszombori honismereti szakkör*: Népies gyógymódok Ferencszálláson. **Mozgalmi hírek. Pályázati felhívás.**

2. 1971.

Helytörténet, helyismeret: *Oltvai Ferenc*: 125 éve alakult újjá Földeák. *Szalma István*: A makói „Nagy Oskola” emlékére. *Saliga László*: Pusztaszeri jegyzetek. *Zöldi Kovács Lajos*: Pusztaszer község felszabadítása. **Földrajzinév-gyűjtés**: *Dr. Nyíri Antal*: A Csongrád megyei földrajzinév-gyűjtés helyzete. *Dr. Inczeff Géza*: A Csongrád megyei földrajzinév-gyűjtés soron következő feladatai. **Csongrád megye néphagyományai**: *Vedres István Építőipari Technikum szakköre*: Bokrosi tanyák. *Mindszenti honismereti szakkör*: Vízimalmaink nyomában. *Ifj. Lele József*: Tápai öregek visszaemlékezései. *Ruzsai honismereti szakkör*: Gyermekjátékok Ruzsán. *Apátfalvi honismereti szakkör*: Szólások és közmondások változatai Apátfalváról. **Természetvédelem**: *Dr. Beretzk Péter*: Természeti környezetünk védelme. **A honismereti munka műhelyéből**: *Dr. Juhász Antal*: Néprajzi gyűjtőfeladatok Csongrád megyében. *Ormos Gerő*: Szocialista hazafiság a szakkörök munkájában. *Rakonczai János*: Padlaskutató expedíció Ruzsán. **Mozgalmi hírek.**

3. 1972–1973.

Évfordulók, helytörténet: *Justin János*: Államosítása 25., megalakulásának 10. évfordulóját ünnepli a Tisza Bútoripari Vállalat. *Ökrös János*: Az iskolák államosításának 25. évfordulójára. *Szalma István*: Nyolcvan éves a makói tanyai iskoláztatás, ötvenéves a tanyai iskolák állítását elrendelő törvény. *Kardos László*: Domaszék történetéből. **Csongrád megye néphagyományai**: *Czirok Sándor*: Részletek Algyő népeletéből: a) Szegények szerűje, b) Algyő, a mi falunk. *Szigeti György*: Régi népdalok Apátfalváról. *Bölcskei M. Imre – Szép Gyöngyi*: Berki nádfedeles tanyák. **Szakköreink életéből**: *Seres Julianna* (Radnóti M. Gimn. Szeged): Népi táplálkozás hagyományai Üllésen. *Gallyas Klára* (Bethlen G. Gimn. Hódmezővásárhely): Egy hódmezővásárhelyi tanya építése és telek elrendezése. *Rónyai Julianna*

(Ipari Szakközépiskola, Szentes): A szentesi késes mesterség. **Természetvédelem:** Dr. *Marian Miklós*: A Tisza kutatása. **Mozgalmi hírek** (Összeállította: Börcsök Vince): Dr. Dömötör Ákos: Nemzetközi üzemtörténeti konferencia Budapesten és Mosonmagyaróvárott. Az 1972. évi Csongrád Megyei Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat eredménye. **Pályázat:** Országos üzemtörténeti pályázat az üzemek államosításának 25. évfordulójára.

4. 1975–1976.

Évfordulók: Dr. *Szabó István*: Demokratikus agrárforradalom 1945–1947. *Komoly Pál*: Pitvaros község felszabadulása. **Krónikairás:** *Juhász Antal*: Néhány észrevétel a falukrónikáról. *Asztalos P. Kálmán*: Adatok Csanádpalota történetéből. **Csongrád megye néphagyományaiából:** *Szigeti György*: Csanyteleki summásdalok. *Petres Danica*: Egyházi ünnepekkel kapcsolatos szerb népszokások Deszken (magyar és szerbhórvát nyelven). *Komoly Pál*: Szlovák lakodalmi szokások Pitvaroson és környékén. *László Ignác*: Fábiáni tanyánk. **Szakköreink életéből:** *Zsíros Katalin*: A szentesi honismereti élet múltja és jelene. *Szigeti János*: A hódmezővásárhelyi helytörténeti klub munkája. *Szabó Vilmos*: A fotó- és filmszakör a honismereti munka szolgálatában. *Oltoai Ferenc*: A szegedi szakmunkástanulók honismereti szakköréről. **Figyelő:** Dr. *Börcsök Vince*: Egy tápai magángyűjtemény. **Mozgalmi hírek:** *Tóth Ferenc*: Országos Honismereti Diáktábor Makón. *Felföldi László*: I. Megyei Honismereti Diáktábor Csongrádon. Az 1974. évi Csongrád Megyei Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat eredményjegyzéke.

5. 1978.

Évfordulók: Dr. *Tamasi Mihály*: Hatvan évvel ezelőtt alakult meg a Kommunisták Magyarországi Pártja. *Raffay Ernő*: „Egyszer volt itt forradalom...” Emlékezés az őszirózsás forradalomra. **Helytörténet – üzemtörténet:** *Varsányi Péter*: A Hódmezővásárhelyi Általános Munkás Dalegylet története 1920–1962. *Lednitzky András*: Üzemtörténeti kiállítás a KSZV Szegedi Kenderfonó Gyárában. **Csongrád megye néphagyományaiából:** *Pánczél Józsefné*: Cséplés gőzgéppel Csanádpalotán és Kövegyen. *Szigeti György*: Tanyai telekredezés Apátfalván. *Szakácsi Lajos*: Egy szentesi tanya története és berendezése. **Életutak – munkásportrék:** *Kátai Ferenc*: Építőmunkás életutak. *Daka Imre*: Egy zákányszéki parasztember élete. **Szakköreink életéből:** *Farkas Ferenc*: A honismereti szakkör munkája a Bethlen Gábor Gimnáziumban. *Szabó Lajos*: Honismereti szakköri munka a makói Kun Béla Általános Iskolában. *Gát László*: Iskolamúzeum a csongrádi Széchenyi úti Általános Iskola és Diákotthonban. **Figyelő:** Dr. *Juhász Antal*: A kopáncsi tanyamúzeum. **Mozgalmi hírek:** Dr. *Börcsök Vince*: Honismereti rendezvényeink. *Felföldi László*: A III. megyei honismereti diáktábor krónikája.

6. 1979.

Évfordulók: Hatvan év történetéből. *Oláh Miklós*: A Tanácsköztársaság Csongrád megyei történetének néhány tapasztalata, hagyománya, kutatásának jelentősége. **A demokratikus népfrentmozgalom történetéből:** Dr. *Fábián György*: A népfrent szerepe az európai népi demokratikus forradalomban. *Kövéér Lajos*: Emlékezés a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakulásának harmincötödik évfordulójára. **Tájtörténet, munkásmozgalomtörténet:** *Fodor Ferenc*: Adatok Csölyospálos történetéhez. *Serfőző Zoltán*: Adalékok a Nem-

zeti Parasztpárt Csongrád megyei történetéhez 1944. november - 1945. november. *Molnár Judit*: A munkásosztály helyzete és küzdelmei a gazdasági világválság kirobbanásának évében. **Népelet, népi kultúra**: *Szűcs Judit*: Kovácsok és bognárok Szentesen. *Huszka Lajos*: A Bodom-oldali gazdaság történetéből. **Életutak, munkásportrék**: *Juhász Mihály*: Életutam. **Szakköreink életéből**: *Szűcs Judit*: A Tanárképző Főiskola Teleki Blanka Kollégiumának honismereti- néprajzi köre. *Czakó Józsefné*: Az apátfalvi József Attila Művelődési Ház honismereti szakkörének munkájából. *Dr. Börcsök Vince – Molnár Imre*: Honismeret Tápén. **Figyelő**: *Dr. Börcsök Vince*: „Paprikamúzeum” Szentmihálytelken. *Dr. Hegyi András*: Kiállítás Sándorfalva történetéről és népeletéről. **Mozgalmi hírek**: *Dr. Lednitzky András*: Jelentősebb honismereti rendezvényeink. *Felföldi László*: A IV. Csongrád megyei honismereti diáktábor, Kistelek, 1978. augusztus 1-9. *Dr. Sípos József*: Gondolatok az V. Csongrád Megyei Honismereti Diáktáborról és a honismereti diákmozgalomról.

7. 1980.

Évfordulók: *Serfőző Zoltán*: Erdei Ferenc születésének 70. évfordulójára. *Dr. Juhász Antal*: Húszéves a honismereti mozgalom. **Tájtörténet, üzemtörténet**: *Dr. Hegyi András*: A nemzetiségi hagyományok ápolásáról Csongrád megyében. *Dr. Kováts Zoltán*: Szegedi krónika 1978. *A makói Kun Béla Általános Iskola honismereti szakköre*: Munkástelep Makón. **Népelet, népi kultúra**: *Gémes Eszter*: Tejfeldolgozás a csengelei tanyákon. *Asztalos P. Kálmán*: A háziszappan készítése. *Majláth Sarolta*: Adatok a dorozsmai népi gyógyászatról. **Szakköreink életéből**: *Dr. Börcsök Vince*: Tízéves a Palotai Krónika. *Demeter Lajosné*: A mindszei művelődési ház honismereti szakkörének munkájáról. *Gémes Balázs*: Falukrónika írása Tömörkényen. **Figyelő**: *Dr. Kováts Zoltán*: Honismereti szakkollégium a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán. *Ifj. Lele József*: Üzemtörténeti gyűjtemény a szegedi Pickgyárban. *Ágoston István*: Vízügyi emlékhely Szegeden. *Kovács István – Szigeti János*: Az „Ismerd meg Vásárhelyt!” vetélkedő sorozatról. **Mozgalmi hírek**: *Ősz Károly*: Jelentősebb honismereti rendezvényeink.

8. 1981.

A honismereti mozgalom időszerű kérdései: *Molnár Sándor*: Honismeret – szocialista tudatformálás. *Szántó Imre*: Helytörténet – honismeret: a hazaszeretetre való nevelés egyik jelentős tényezője. **Két agrárforradalom**: *Szabó István*: Az agrárviszonyok forradalmi-demokratikus megváltoztatásának sajátosságai a Dél-Alföldön. *Tamasi Mihály*: A kisáru-termelő parasztság történelmi útja a felszabadulás után. *Belényi Gyula*: A mezőgazdasági népesség iparba vándorlásának és munkássá válásának néhány kérdése az MDP iparosítási politikájának időszakában. **Tájtörténet, üzemtörténet**: *Giday Kálmán*: A szegedi régió kialakulása a XIX. század első felében. *Herczeg Mihály*: Az ellenség kártétele Vásárhelyen - 1949. augusztus 3. *Eszenyi László*: Több mint harminc év a közös úton. *Csenke László*: Együtt a nemzetiségekkel. **Népelet, népi kultúra**: *Dudás Lajos*: Aratási szerződés 1876-ból. **Figyelő**: *Sebestyén István*: A Mozaikok szerepe a helytörténeti kutatásban Csongrádon. *Oltoai Ferenc – Szántó Imre*: Honismereti tevékenység Szegeden. *Felföldi László*: A néprajzi filmezés helye és feladatai Csongrád megyében. *Dégi Zoltán – Gruber László*: Hagyományörzők a makói Kun Béla Általános Iskolában. *Lénárt Béla*: Proletár internacionalizmus, ha-

zafiság, ifjúsági turizmus. **Honismereti diáktábor:** *Marjanucz László:* Bevezető. *Nagy Vera:* Hagymatermesztés, szobabelső, ünnepi asztal. *Felföldi László:* Filmszalagon megőrizve. *Halmágyi Pál:* A munkásmozgalmi múlt vallatói. *Tandi Lajos:* Dolgozatok tükre. **Mozgalmi hírek:** *Ősz Károly:* Jelentősebb honismereti rendezvényeink (A Hazafias Népfront Csongrád Megyei Honismereti Bizottságának tisztújítása).

9. 1982.

Tájtörténet, üzemtörténet: *Dr. Komócsin Mihály:* Csongrád megye gazdasági, társadalmi fejlődése a felszabadulástól 1957-ig. *Id. Juhász Antal:* Adalékok a sándorfalvi Iparosok és Iparos Ifjak Köre történetéhez 1939-1947. **Évfordulók:** *Dr. Fábíán György:* Az antifasiszta népfrontért. 100 esztendővel ezelőtt született Georgi Dimitrov. *Rácz Sándor:* Kossuth-emlékek nyomában. **Népelet, népi kultúra:** *Komoly Pál:* Pitvarosi mezőőrök. *Budai Sándor:* A sándorfalvi citerások. **Szakköreink életéből:** *Rakonczai János:* Honismereti tanulmányút a Nemzeti Történeti Emlékparkba. *Molnár Imre:* Honismereti szakkör Tápén. **Figyelő:** *Kápolnai Iván:* Agrárstatisztikai források és helytörténeti kutatás. Ismerteti: *Halász Péter.* *Dr. Hegyi András (szerk.):* Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Fejezetek hat évtized történetéből. Szeged, 1982. Ismerteti: *Dr. Magyarka Ferenc.* *Dr. Tóth Ferenc:* Élet az Espersit-házban. **Mozgalmi hírek:** *Szabó Mária:* A X. Országos Honismereti Akadémia. *Marjanucz László:* A VIII. megyei honismereti diáktábor. *Ősz Károly:* Jelentősebb honismereti rendezvények.

10. 1983.

Tájtörténet, üzemtörténet: *Dr. Komócsin Mihály:* Csongrád megye gazdasági, társadalmi fejlődése 1958-tól. *Dr. Hegyi András:* A népfrontmozgalom történetének kutatása Csongrád megyében. *Id. Juhász Antal:* Újabb adalékok a kisteleki Iparos és Kereskedő Ifjak Egyesülete (1903) működéséhez. *Dr. Giday Kálmán:* A szegedi mozik története. *Hábel Béla:* A Nagylaki Kenderfonó gyár története (1904-1944). *Szeles László:* Adatok és emlékek Szőregről. **Népelet, népi kultúra:** *Nagy István:* A fólia alatti termesztés alakulása Szeged-Szentmihálytelken. *Rácz Sándor:* Bökény története. **Szakköreink életéből:** *Tóth Jánosné:* Honismeret Szentesen. *Rakonczai János:* Szomszédolás. **Figyelő:** *Marjanucz László:* Gondolatok a IX. megyei honismereti diáktáborról. *Dr. Hegyi András:* A makói múzeum újabb kiadványai. *Dr. Hegyi András – Sebesi Judit:* Tallózás Nógrád megye újabb helytörténeti irodalmában. *Ősz Károly:* Jelentősebb honismereti rendezvényeink.

11. 1984.

Negyven éve történt: *Dr. Kanyó Ferenc:* A kommunista párt szegedi szervezetének megalakulása. Csanádpalota: az elsőnek felszabadult magyar község (Részletek a csanádpalotai honismereti szakkör gyűjtéséből). Nagylak felszabadítása (Id. Karika Imre visszaemlékezése). *Katona Sándor:* Emlékeim a felszabadulásról. **Tájtörténet, művelődéstörténet:** *Id. Juhász Antal:* Adatok a Kisteleki Ifjak Társadalmi Önképző Köre, 1920 és a Kisteleki Társadalmi Önképző Kör, 1917 keletkezéséhez. *Dr. Giday Kálmán:* A szegedi élclapok története. *Rácz Sándor:* Makó és a zsidóság. **Tények és tanúk:** *Hecskó Gyuláné:* A pokol tornácai (Egy deportált makói zsidó kálváriája). **Munkásmozgalom történet:** *Dr. Szabó Já-*

nos: A nemzeti bizottságok megalakulása és működése Csanád megyében. *Dr. Magyarka Ferenc*: Emlékezés Szebenyi Endrere halálának 35. évfordulóján. **Figyelő:** *Kovács Lajos*: A Szegvári Falumúzeum. *Dr. Szűcs Judit*: Nem néprajzosnak, hanem embernek... (Részletek egy szakkörvezető monológjából). *Dr. Marjanucz László*: A X. megyei honismereti diáktábor Makón. *Dr. Hegyi András* (szerk.): Településszerkezet és társadalmi mobilitás a Dél-Alföldön a szocialista társadalom építésének időszakában. Szeged, 1984. Ismerteti: *Dr. Magyarka Ferenc*. *Zsíros Katalin*: Emlékezés Papp Imrere. *Ősz Károly*: Jelentősebb honismereti akcióink. *Radocsai Ferenc*: Honismereti szakkörvezetők továbbképzése.

12. 1985.

Évfordulók: *Székely Lajos*: Emlékezés Erdei Ferencre. *Dr. Szabó Tibor*: A Nemzeti Segély Szegeden. **Tájtörténet, üzemtörténet:** *Rácz Sándor*: Apátfalvát 650 éve említi először írott forrás. *Varsányi Péter*: Kenéz Lajos (1902-1971). Képek a HÓDIKÖT történetéből (Részletek a Bolyai János szocialista brigád pályamunkájából). *Katona Sándor*: Emlékeim a Csongrád megyei népfront-mozgalom történetéről. *Nagy István*: Közéleti visszaemlékezések. *Zöldi Kovács Lajos*: A politikai élet kibontakozása Pusztaszeren a felszabadulás után. *Dr. Huszka László*: Visszatekintés népfrontos munkámra. **Népelet, népi kultúra:** *Dr. Giday Kálmán*: A szegedi tanyai gazdakörök. **Figyelő:** *Dr. Szántó Imre*: A helytörténeti, üzemtörténeti kutatás eredményei, szerepe a történelmi műveltség szélesítésében. *Kristó Gyula* (szerk.): Szeged története 1. A kezdetektől 1686-ig. Szeged, 1983. Ismerteti: *Dr. Tóth Sándor*. *Farkas József* (szerk.): Szeged tört. 2. (1686-1849). Szeged, 1985. Ismerteti: *Dr. Giday Kálmán*. *Dr. Hegyi András* (szerk.): Deszk története és néprajza (Tanulmányok). Szeged-Deszk, 1984. Ismerteti: *Dr. Magyarka Ferenc*. *Dr. Szűcs Judit*: Honismereti tábor - Csongrád 1985. VII. 15-24. *Ősz Károly*: Jelentősebb honismereti rendezvényeink.

13. 1986.

Tájtörténet, nemzetiségtörténet: *Giday Kálmán*: Szegedi kalendáriumok. *Szabó Árpád*: A községgé válás feltételei Szatymazon. *Tóth István*: Csongrád megyei szlovák községek kulturális életének aktivistái (1920-1946). **Munkásmozgalom-történet:** *Balázs Imre*: Fejezetek a Hazafias Népfront béketelep körzeti bizottságának történetéből (1959-1984). *Horváth Lajos*: Fejezetek a népfrontmozgalom Csongrád megyei történetéből az ellenforradalom leverése után. *Ősz Károly*: A szervezett honismereti mozgalom kialakulása, terebélyesedése, Csongrád megyei eredményei az indulás éveiben. *Varsányi Péter*: Mozaikok idős Varsányi Péter életéből. **Tények és tanúk:** *Bozó Sándor*: A felszabadított Szentés első hónapjai. *Fenyvesi István*: Szellemi találkozások – negyven év után. **Népelet, népi kultúra:** *Bitó Józsefné*: Mindennapi kenyérünk. *Debreczeni Ivánné*: Az értelmiségi csoportok helyzetének változásai Szegeden a harmincas évek derekán (1935-1936). *Halász Pál* plébános feljegyzései Móravárosról (1932). Közzé teszi: *Dr. Magyarka Ferenc*. *Vecsernyés János*: A dohánytermelés munkafolyamatának leírása I. **Figyelő:** *Kristó Gyula*: Tanulmányok az Árpád-korról. Ismerteti: *Makk Ferenc*. *Baranya megye földrajzi nevei I-II*. Ismerteti: *Szabó József*. *Bárkányi Ildikó*: A XII. Csongrád megyei honismereti diáktábor. *Vecsernyés János*: Jelentősebb honismereti rendezvényeink. *Szabó Mária*: Honismereti nap Szegváron.

14. 1987.

Évfordulók: *Tóth Ferenc:* Makó és a Márciusi Front. *Földváriné Kocsis Luca:* A Márciusi Front mozgalom hatóköre a csongrádi mozaikok tükrében. *Barcsay István:* Farkas Sándor gyógyszerész, a Csongrád megyei régészet úttörője. *Dóczi Imre:* Koncz Antal emlékezete (1884-1957). **Tájtörténet, nemzetiségtörténet:** *Giday Kálmán:* A szegedi régiók a XIX. század második felében. *Rácz Sándor:* „Égöttek.” *K. Tóth Emma:* A mindszei honismereti szakkör és az öregek klubja történetéből. *Varsányi Péter:* Mozaikok idős Varsányi Péter életéből. *Ősz Károly:* Együtt a nemzetiségekért. *Rigóné Péter Irén:* Nemzetiségi oktatásunk 40 éve. **Népélet, népi kultúra:** *Vecsernyés János:* A dohánytermelés munkafolyamatának leírása II. *Kálmán Ferenc:* Aratőnnep, aratóbál Zsombón. **Figyelő:** *Szabó Ferenc:* Három szegedi könyv a parasztságról és az agrárvilág átalakulásáról. *Marjanucz László:* Honismereti diák-tábor Apátfalván. *Radocsai Ferenc:* Jelentősebb honismereti rendezvényeink.

15. 1988.

Évfordulók: *Rácz Sándor:* Maroslele 500 éve. *Molnár József:* Klárafalva 500 éve. *Dudás Lajos:* Százéves a csongrád-félegyházi vasút. *Juhász Antal:* Tápé 850 éve. **Táj-, üzem-, nemzetiségtörténet:** *Csizmazia György:* Volt egyszer egy vadvíz-ország...? *Komoly Pál:* Adalékok Pitvaros község történetéhez. *Giday Kálmán:* Polgári társaságok Szegeden. *Endrész Erzsébet:* A kiszombori helytörténeti szakkör és gyűjtemény bemutatása. *Vecsernyés János:* A Szegedi Vas- és Fémöntöde üzemtörténetének bemutatása. **Népélet, népi kultúra:** *Asztalos P. Kálmán:* Kertészeti építmények, csőszkunyhók Csanádpalotán. *Fejér Gábor:* Vályogvetés Óföldsékon. *Katona Sándor:* A Makói Békési Úti Olvasókör (Nagykör) működésének 50 éve. **Figyelő:** *Szabó Tibor – Zallár Andor:* Adatok a szegedi Védőnőképző Intézet történetéhez. *Bagi Ádámné:* A Hazafias Népfront „Beszélni nehéz” körvezetőinek országos tapasztalatsere-táboráról. *Marjanucz László:* Honismereti tábor Ópusztaszeren. *Vecsernyés János:* Honismereti nap Pitvaroson. *Radocsai Ferenc:* XVI. Országos Honismereti Akadémia. *Dr. Hegyi András:* Az „Üzemünk, munkahelyünk élete 1987-ben” c. pályázat eredményei. **Pályázati felhívás.** *Dr. Ősz Károly:* A Csongrád Megyei Honismereti Híradó bibliográfiája.

16. 1989.

Évfordulók: *Neducza Szvetiszláv:* Kosovó – a szerb nemzet Mohácsa. **Népélet, népi kultúra:** *Bitó Józsefné:* A szegény parasztok életmódja régen és ma, gyermekeik munkára való nevelése. *Orgovánnyai János:* A kosárfonás múltjáról, jelenéről, és a kosárfonók életéről szóló leírás. *Nagyfalusi Ilona:* Népi gyermekjátékok Csanádpalotán. **Tájtörténet:** *Vályi Katalin:* A szeri ásatások újabb eredményei. *Dudás Lajos:* Csongrád Belsővárosának történeti és jelenkori helynevei. *Komoly Pál:* A pitvarosi templom története. **Figyelő:** *Nagyfalusi Ilona:* Egy krónikás halálára. *Magyar Istvánné:* Mert a kovászból kenyér lesz... (lett). *Dr. Ősz Károly:* A XVII. Honismereti Akadémia. *Vecsernyés János:* A kiszombori honismereti nap margójára. *Oltvai Ferenc:* Algyó és népe. Tanulmányok (könyvismertetés). Anyanyelvápolók Szövetsége. Alapszabály. Felhívás a Nemzeti Örökség bizottság létrehozására. Szatmárcsekei felhívás hazánkért, kultúránkért.

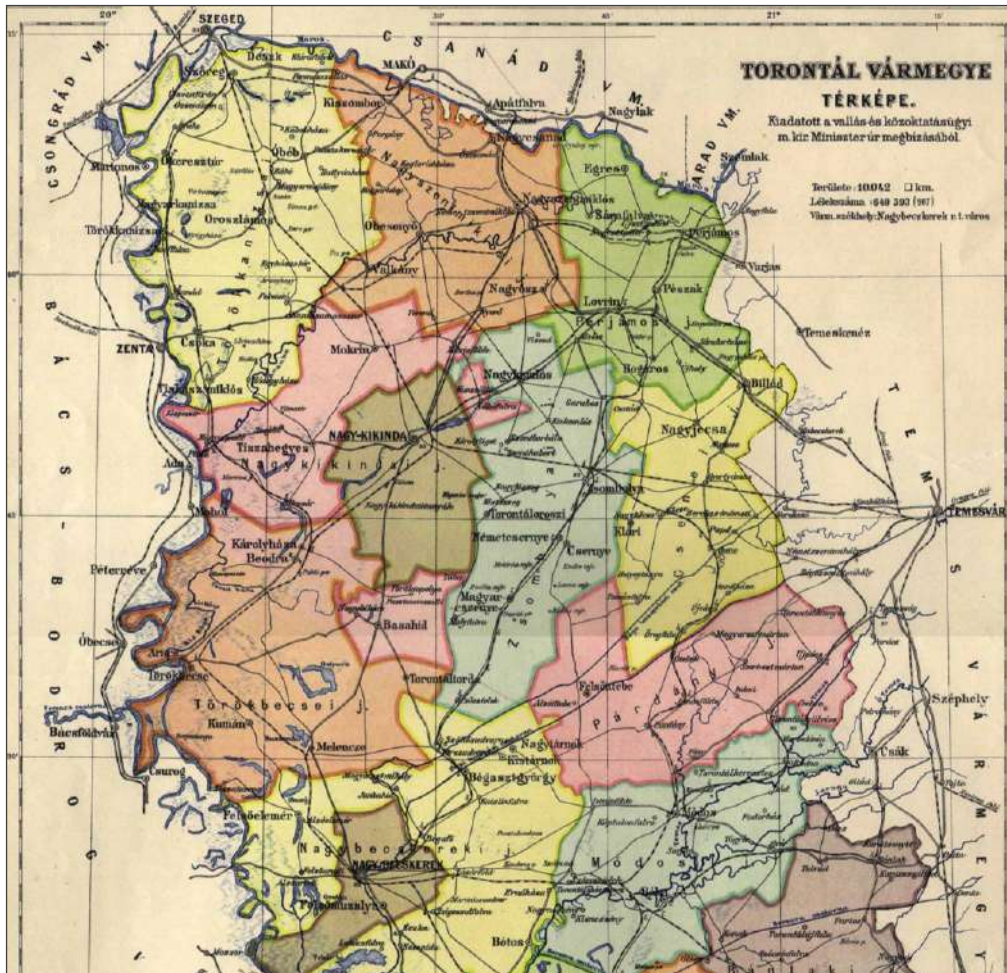
17. 1990.

Előszó (A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Elnöksége). **Évfordulók:** *Dr. Hajdu Géza:* A hódmezővásárhelyi Visszhang utcai Olvasókör alapításának 120. évfordulója. *Nagy István:* Megemlékezés Erdei Ferencről. *Ifj. Lele József:* Bálint Sándor közelében. **Népelet, népi kultúra:** *Őze Sándorné:* Szülőföldem, Szegvár. *Hegyi Flórián:* A faragó életrajza. *Rácz Sándor:* Régi malmok nyomában. *Komoly Pál:* A gyermekneveléssel kapcsolatos hagyományok Pitvaroson. *Nagyfalusi Éva:* Lidi néni konyhája. **Tájtörténet:** *Fejér Gábor:* Egy történet írott forrásokban. *Krunity Mihály:* Mozaikok és adalékok az újszentiváni szerbség történetéhez. *Vecsernyés János – Vecsernyés István:* A leventéből hadifogságba. **Figyelő:** *Radocsai Ferenc:* XVIII. Országos Honismereti Akadémia. A Honismereti Szövetség Alapszabálya. *Dr. Ósz Károly:* Egy új szövetség, a Társadalmi Egyesülések Szövetsége. *Radocsai Ferenc:* Honismereti szakkörvezetők és történelemtanárok tanulmányútja Csongrád megyében. *Dudás Lajos:* Honismereti nap Csongrádon. *Szűcs Judit:* Hírek Kárpátaljáról. A vásárhelyi leventék háborús kálváriája. Ismerteti: *Tóth István.* Pályázati eredmények.

18. 1991.

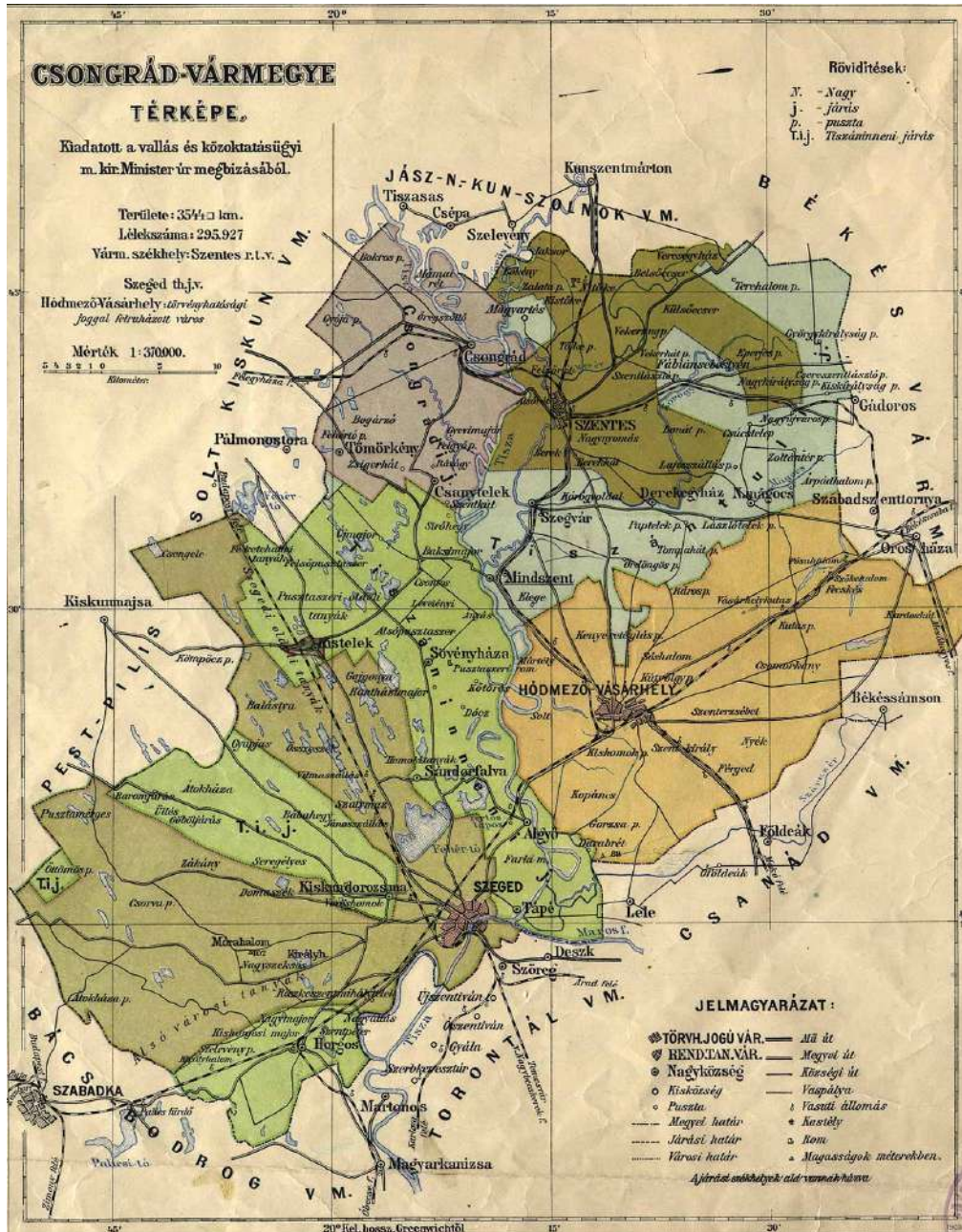
Évfordulók: *Csongor Győző:* Széchenyi nyomában Szegeden. *Vecsernyés János:* A magyarrá válás csodálatos példája (Nátly József 1801-1871). *Pusztai János:* Pannónia első mártírja. **Népelet, népi kultúra:** *Pánczél Józsefné:* Az idős emberek helye a családban régen és ma. *Komoly Pál:* Pitvarosi répamunkások. *Szűcs Julianna:* Hagyományörzés Mórahalmon. *Ónozó Lajos:* A kisbivalyos. **Tájtörténet:** *Dudás Lajos:* A csongrádi céhek, céh emlékek. *Rácz Sándor:* Tanyasorvasztás Földeák és Makó határában. *Földvári László:* Küzdelem a víz ellen és vízért. Hódmezővásárhelyi árvizek, ártézi kutak története. *Sipos István:* Segélykiáltás (Makói nyomorgók segélykérő levelei az 1939-1940-es évekből). *Vastag József:* Az első röszei falunap. *Pataj Miklós:* Magyar László emlékmű-avatás Öttömösön. *Pleskonics András:* Bújócska a sámsoni öreg csárda alagútjában. *Pleskonics András:* Távolodó karácsonyi szánacsengők. **Figyelő:** *Radocsai Ferenc:* A XIX. Országos Honismereti Akadémia. *Marjanucz László:* Honismereti diáktábor Apátfalván. *Zsíros Katalin:* Szentés földrajzi nevei. Ismerteti: *Vecsernyés János.* A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Alapszabálya. **Történeti pályázat.**

A történelmi Torontál vármegye északi részének térképe és a történelmi megyecímer

A történelmi Csongrád vármegye térképe

A honismereti mozgalom Szentesen

A szentesi honismereti élet múltja és jelene¹

A szentesi honismereti mozgalomnak többéves múltja van. Szervezeti formát azonban csak 1972 tavaszán nyert, ugyanis akkor alakult meg a Szentes Városi Honismereti Bizottság. Először a szakkörök munkáját fogta össze. A munkát lassította az, hogy az emberek nem voltak tisztában a „honismeret” fogalmával. Sokan még ma is, ha honismeretről hallanak, csak néprajzra, helytörténetre gondolnak. Ma sem látják, hogy a honismeretnek egyik lényeges jellemzője: a cselekvő megismerés. Így honismereti szakkör lehet egy biológiai szakkör is, amely tudományos ismereteit felhasználva kutatja a szűk haza zöldségtermesztésének múltját és jelenét. Ilyen szakkör működik a Köztársaság Téri Általános Iskolában. (Vezetője: Greskovichné biológiai tanár.) Ennek az iskolának van egy helytörténeti szakköre is. (Vezetője: Tóth Jánosné történelemtanár.) Az előző évben iskolatörténettel foglalkoztak, az 1973/74-es tanévben a kubikos életet kutatták. Mindkét szakkör témaköre rendkívül sok kitekintésre ad alkalmat, pl.: a kubikos életet kutatva megismerik dalaikat, meg is tanulják.

Nagyobb múltra tekint vissza a városban a Damjanich Utcai Általános Iskola honismereti szakköre. Az 1960-as évek első felében alakult, főleg néprajzzal foglalkozott. A tárgyak és a szellemiek gyűjtése mellett a nevelést tartotta a legfontosabbnak. Egyszerű munkás-paraszt szülők gyerekeiben felkelteni az érdeklődést a saját környezetük iránt, felfedeztetni velük saját világukat, annak értékeit, s kötődve felkészíteni őket egy fejlettebb életformára. 1973. február 1-ig Borsodi Ferencné történelemtanár vezette a szakkört, majd Mityók Mária magyar-orosz szakos tanár vette át. Jelenleg népi játékok gyűjtésével foglalkoznak. Az összegyűjtött játékokat megtanulják és játsszák a gyerekek. Természetesen le is írják.

Működnek még honismereti szakkörök. Először azonban azokat vettem sorba, amelyek gyűjtéssel is foglalkoznak. Ezeken kívül vannak olyanok, amelyek különböző vidékek népművészetével ismerkednek (pl. a Petőfi Sándor Általános Iskolában; vezetője Németi Istvánné, a Damjanich Általános Iskolában: vezetője Nagy Józsefné).

A kézimunka szakkörnek van múltja a városban. A hatvanas évek közepén működött egy érdekes kézimunka szakkör a Farkas Antal Úttörőházban. A felső tagozatos lányok különböző tájegységek népművészetével foglalkoztak. A megismerés módja különösen megfelelt az életkori sajátosságoknak, ugyanis a maguk készítette babákat, ma-

¹ Ezt az összefoglalást a szerző a Pollák Antal Erősáramú Szakközépiskola tanáraként írta 1974. márc. 11-én.

Kiss Bálint (1772–1853) református lelkész,
az Akadémia levelező tagja

guk szabta, hímezte ruhákba öltöztették. Munka közben – pl. ha matyóruhákat varrtak – a tájegység meséit mesélték, és népdalait énekelték. A babák modelljeit a Néprajzi Múzeum kiállítási anyaga szolgáltatta. A ruhák kicsinyítésekor különösen vigyáztak arra, hogy a jellegzetességüket megőrizték. (Vezette: Borsodi Ferencné.)

A honismereti munka sokszínűségét bizonyítják az általános iskolai példák. Mind-egyik a nevelésnek szerves része, és mind-egyikben megtalálták az erőltetés nélküli tevékenységformát. Az ilyen szakkörökben a sikerélmény is megszületik, amely elengedhetetlen feltétele az egyéni értékek kibontakozásának. Az úttörőházi népművész szakkör történetét is az előbbi gondolatok jegyében mondtam el. A honismereti munkának általános iskolában sokszor adtak újabb-újabb lendületet a különböző úttörőakciók is, így pl.: a „Nem térkép e táj...” is.

A középiskolás szakkörökben a nevelésen túl a tanár célul tűzheti ki, hogy a tanulókat bevezesse a tudományos gyűjtőmunka rejtelseibe. Városunkban két középiskolás honismereti szakkör működik. A Horváth Mihály Gimnáziumban Kovács Józsefné magyar-történelem szakos tanár vezetésével helytörténettel foglalkoznak. Jelenleg Kiss Bálint munkásságával ismerkednek. Ez a dicséretes vállalkozás része annak az elgondolásnak, amit sokan szentesiek és a Kiss Bálint ismerők szorgalmaznak: Kiss Bálint „feltámasztása”, értékeinek beépítése hagyományainkba. (Kiss Bálint a reformkorban volt Szentés református papja – 1799 és 1853 között –, akinek tudományos munkássága rendkívül sokrétű: az oktatástól a népeletig minden érdekelt. Az Akadémia levelező tagja volt.)

A Pollák Antal Erősáramú Szakközépiskolában a honismereti szakkör néprajzzal foglalkozik. (Vezetője: Zsíros Katalin.) A tanyatörténeti gyűjtőmunkában nagy segítségünkre van Juhász Antal: „Tanyatelek” című kérdőíve. Az idén már dolgoztunk a „Szobabelsők” és a „Táplálkozás, konyha, kamra, cserépedények” kérdőívekkel is. A szakkör 1968/69-től kezdve az 1971/72-es tanév végéig a földrajzi nevek gyűjtésével foglalkozott. A külterület, a tanyavilág névgyűjtése olyan feladat elé állította a szakkört, amellyel nem tudott megbirkózni. Így a külterület földrajzi neveit 1972 februárjában tíz nap alatt hét egyetemista gyűjtötte össze. A gyűjtőmunkát a Csongrád Megyei Honismereti Bizottság szervezte, és a munkát a JATE nyelvészprofesszora, dr. Nyíri Antal irányította. A Csongrád Megyei Hazafias Népfront pedig minden anyagi

segítségét megadott. A szentesi honismereti élet sokat köszönhet a Megyei Hazafias Népfrontnak és a Megyei Honismereti Bizottságnak. 1972 novemberében pl. itt rendeztek meg Szentesen egy honismereti napot, ahol főleg a földrajzinév-gyűjtés akkori gondjairól esett szó.

A városi honismereti munkának szerves része az egyéni alkotók munkája is. Ezeket a levéltár gyűjti össze. Most rakja le a könyvtárunk a honismereti könyvtár alapjait. Itt majd bárki hozzájuthat. Szeretnénk elérni, hogy ne holt anyagként heverjenek a művek. A honismereti mozgalom csak akkor válhat igazán mozgalommá, ha nemcsak az iskolák tartják fontosnak, hanem a különböző intézmények is. E sokrétű munka irányítására és összefogására nem elegendő a városi Honismereti Bizottság, még a Hazafias Népfront sem. A honismereti mozgalomban rejlő energiát csak akkor lehet igazán gyümölcöztetni, ha a városi párt- és tanácsi vezetők minden segítséget megadnak, ugyanis egy város kulturális életének csak így lehet része a honismereti munka. Ez történt meg nálunk. Erre figyelt el az Országos Honismereti Bizottság is. A budapestiekkel való kapcsolatunkat erősítette az is, hogy 1972-ben megalakult a „Budapesten Élő Szentesiek Klubja”. Ők is felkerestek bennünket. A találkozókön mindig visszatérő téma volt Szentes város monográfiájának megírása. Ennek jegyében kereste fel a városi pártbizottság, a városi művelődési osztály az Akadémia Várostörténeti Bizottságát. A monográfiarészlet nagyon a kezdeti szakaszában van. Hogy a honismereti munka a városi kultúrpolitikai élet szerves részévé vált Szentesen, azt bizonyítja az a tény is, hogy itt rendezték meg az Országos Honismereti Tanácskozást 1974. február 19–20-án. Ez a tanácskozás egy formálódó tévéműsor jegyében született.

1974 áprilisában indul a „Hazánk tájai” című műsor, amelyben 20 város vetélkedik, és mutatja fel sajátos értékeit felszabadulásunk 30. évfordulóján. Ezeket a sajátos értékeinket kellett nekünk is megmutatnunk egy négyórás műsorban 1974. február 19-én. A bemutatót Csorba György városi tanácselnök nyitotta meg, hangsúlyozva a honismereti munka fontosságát. A bemutatón helyet kaptak a termelőmunka képviselői is. Déló Nagy János, a Baromfiipari Országos Vállalat (BOV) dolgozója tartott előadást: „A BOV helye az iparosodó Szentesen”. Pillanatokot villantott fel a Csongrád Megyei Vízmű Augusztus 20. szocialista brigádja. Bemutakoztak az általános és középiskolai szakkörök. Frissítőül a Petőfi Sándor Általános Iskola zenei tagozatú osztályai szentesi népdalokat énekeltek. (Karvezető: Gulyás Vilmosné.) Szerepelt a műsorban a Horváth Mihály Gimnázium Irodalmi Színpada is legújabb számával, egy népmese feldolgozásával: a *Makacs menyecskével*. A színpadon meglevenedő népi és diákhumor ötvözete felrázta a már kókadó közönséget, hiszen a műsor már harmadik órája folyt. A színpad, a város büszkesége, 20 éve működik. Vezetője: Bácskai Mihály tanár. Évek óta az országos mezőny legjobbjai. Eddig nemcsak itthon, hanem külföldön is képviselték városunkat. A műsor végére került néhány igen érdekes vállalkozás. A Mezőgazdasági Szakmunkásképző Intézet fotósakköre a századforduló Szenteséről gyűjt fényképeket és készít albumot. Ebből a készülő albumból mutatott be képeket a szakkör vezetője, Bucsány

György tanár. Ő vitte sétára a tanácskozókat a régi és a mai Szentesen. A mai Szentes dr. Dragon Károly színes diáin elevenedett meg. Bemutatták a görögkeleti műemlék jellegű templomról készült színes filmet. Végül pedig: az amatőr filmesek riportfilmje mai életünkről. Az amatőr filmeseink is országos hírűek.

A bemutatót másnap, február 20-án délelőtt tanácskozás követte. Mindkettőn részt vettek a tévé megfigyelői: Vitray Tamás és Liszkai Tamás. A bemutatót a tanácskozók tartalmasnak tartották. A tanácskozás színhelye a Kertészeti Kutatóintézet előadóterme volt, amelynek előcsarnokában a Koszta József Múzeum is némi ízelítőt adott Szentesről. A kiállítási tárgyak között ott volt a híres szentesi fekete kerámia néhány képviselője, a kubikos életből egy pillanatkép és néhány eredeti Koszta József festmény. A tanácskozást Labádi Sándor, a városi pártbizottság első titkára zárta. Az elmondottak azt bizonyítják, hogy ezen a tanácskozáson jelen volt a város. Honismereti munka másként nem is létezhet egy városban, csak így, hogy magáénak vallja a városi pártbizottság és a város tanács is. Munkánkhoz a városi segítségen kívül a megyei és országos szervektől is megkaptunk minden segítséget.

ZSÍROS KATALIN

Szentes – a Honismereti Város²

Vannak városok, amelyek megkülönböztető jelzőt viselhetnek nevük előtt. Afféle rang ez, amelyet érdemek szerint osztogatnak. Megyénk városai közül Szentes a Honismereti Város kitüntető címmel büszkélkedhet, az országban elsőként.

1973 óta, a televízióban most befejeződött „Hazai esték” meghirdetése óta viseli a helység ezt a címet. Pedig akkor még mindössze tizenhat honismereti kör működött a városban, igaz, hogy azok vezetői és tagjai elsősorban munkások voltak. Számuk ma már hetvenhatra nőtt, és olyan helytörténeti ismeretekkel rendelkeznek, amelyek valójában egyedülállók az országban.

Mi is az a honismereti munka? – kérdezheti az olvasó. E fogalomkörbe az utcánév-táblák ismerete és magyarázata éppúgy beletartozik, mint például a kertbarátok körének hétről hétre megtartott ülései. Irodalom, művészet, tudomány együtt adják a honismereti munka lényegét, amelynek szervezője és élesztője a Hazafias Népfront.

– Jó, hogy jön! – fogad nagy-nagy szeretettel dr. Pék Józsefné, a helyi Köztársaság Téri Általános Iskola igazgatója, a Hazafias Népfront városi alelnöke. – Mindjárt megérkezik Töltési Imre is Budapestről, hogy részt vegyen a döntőben szereplő szocialista brigádok vetélkedőjén.

– *Hogyan kapcsolódott be a honismereti munkába?*

² Eredetileg a Csongrád Megyei Hírlap 1975. ápr. 16-i számában jelent meg a szerzőnek ez a tudósítása.

– Valamikor a Nőbizottságnál kezdtem ezt a jellegű munkát. Amikor a népfront városi alelnöke lettem, elhatároztam, hogy a szocialista brigádokban is megindítjuk a honismereti tevékenységet. Addig a város iskolái értek el kitűnő eredményeket, ettől kezdve már a felnőttek is. Én a honismereti munkában a tájhoz, a városhoz, az emberekhez és a valósághoz való kötődés őszinte kifejezését látom. Mint magyar és történelem szakos tanár, ezt jól felhasználhattam pedagógiai munkásságomban is. Most öröm látni, hogy felnőtt emberek, akik azelőtt nemigen látogatták sem a könyvtárat, sem a levéltárat, és nem forgattak otthon könyveket, lexikonokat, most milyen szenvedéllyel készülnek egy-egy vetélkedőre. A város üzemeinek 60 brigádja jelentette be részvételét, és adott számot az egyhetes versengés során. 11 brigád jutott a döntőbe, és így nekik kellett képviselniük a többieket is. Brigádonként öt ember készült fel, valójában azonban szinte egy-egy üzem segítette ezeket az embereknek a felkészülését, ily módon valamennyien gazdagodtak, részt vettek a munkában.

A beszélgetést a megérkező vendég, Töltési Imre felelős szerkesztő, a Hazafias Népfront Honismereti Bizottságának titkára, a Honismereti Híradó szerkesztője szakítja félbe. Majd újabb vendégek érkeznek, a versenyző Vízmű Vállalat „Augusztus 20.” szocialista brigádjának tagjai, Oltyán Ferencné és Fenyő Erzsébet.

– Heten vagyunk – mondja Oltyán Ferencné, aki az „Augusztus 20.” brigád rangidős vezetője. – Közöttünk nem egy már anyuka, sőt nagymama. Arra gondoltunk, miért ne tanuljunk. Miért ne segítsük a gyerekeinket a tanulásban, ha arra nekik szükségük van? Tanulunk, hogy taníthassunk, és ezt a városban kibontakozó honismereti mozgalomnak köszönhetjük. Örülünk, hogy a döntőig eljutottak a brigádok, s nem titkolt örömmel mondjuk, mi kezdeményeztük ezt a munkát, a mi brigádunk nevezett be elsőnek, magáénak érezve a Hazafias Népfront városi bizottságának felhívását.

– *Hogyan kezdtek munkához?*

– Egy meglehetősen furcsa ötlet adta az indítékot – mondja Fenyő Erzsébet. – Nem tudtuk, hogy az egyes utcanevek kikről szólnak. Előbb cikkeket jelentettünk meg a faliújságon, később közösen is megbeszéltük. Azt hiszem, valahogy így kezdődött.

Az „Augusztus 20.” brigád a megyei vízmű vállalat bérelszámoló szocialista brigádja. Néprajzi pályázatokra pályamunkákat küldtek, és azokkal díjakat is nyertek. A Köztársaság Téri Általános Iskolában az iskolaotthont rendezték be, karácsonyra pedig könyveket küldtek a gyerekeknek.

– Ha megismerjük tágabb hazánkat, becsülni tudjuk nemzetiségeink törekvéseit, még inkább értékelnünk tudjuk majd más országok kulturális erőfeszítését – mondja Töltési Imre, amikor a honismereti mozgalom alapvető kérdéseire terelem a szót. – A honismeret út a nemzeti önismerethez, az internacionalizmushoz.

– *Mi a Hazafias Népfront feladata ezen a téren?*

– Legfőbb tevékenysége, hogy tudatosan irányított mozgalomként sokakat megnyerjen ennek a munkának az országban; hogy minél többen jöjjenek rá a honismereti

munka öröme, ízére. Közösségi munkáról van szó. Az eredmények csak egységesen érhetők el, és ez által az alkalmazkodás, az egymás segítése, a kötelességek teljesítése kerül szoros kapcsolatba. Én rendszeresen járok Szentesre, ebbe a nagyon kedves városba, amely országosan is egyedülálló eredményt mondhat magának. Valóban a honismeret városa lett. Lakói – és most elsősorban a szocialista brigádok munkásaira gondolok – nagyszerűen vizsgáztak egy olyan „tantárgyból”, amelynek hazaszeretetet a neve, és amelynek egy város szellemiségének felvirágoztatása is célja.

POLNER ZOLTÁN

A Szentesi Honismereti Bizottság utolsó évei (1986–1989)

A Hazafias Népfront Szentes Városi Elnöksége 1985. november végi ülésén általános feladatként fogalmazta meg a különböző munkabizottságok megújítását, a vezetőség és tagság személyi összetételének frissítését. Ezzel magyarázható, hogy 1986 elején változás történt a Honismereti Bizottság vezetésében, valamint a bizottsági tagok összetételében. *Zsíros Katalin* elnök ekkor kért fel engem – az akkor 32 éves levéltári szakembert – a titkári teendők ellátására. A tagság összetételének módosítását elsősorban a fiatalítás szándéka motiválta, valamint az a törekvés, hogy az új tagok bevonása által lehetőleg minden olyan terület, foglalkozási ág, intézmény képviselve legyen a bizottságban, amely kiemelt feladatának tekinti a múlt ápolását, a helytörténeti ismeretek feltárását és terjesztését, a honismereti mozgalom további szélesítését. Ebből adódóan a bizottságban az általános- és középiskolai tanárok mellett nagyobb számban helyet kaptak a szentesi múzeum, könyvtár és levéltár képviselői. Az új összetétel kialakításánál figyelmet fordítottunk a műszaki- és agrárterületen dolgozók bevonására, így a bizottságban megtalálhatóvá vált több termelési ágazat (Árpád Tsz, Pankotai Állami Gazdaság, HÓDGÉP, Kertészeti Kutató, Irodagép, Vízmű, MÁV, Erőtakarmány Gyár) képviselője. A korábbi bizottság legtevékenyebb tagjai – köztük nyugalmazott tisztviselő, református lelkész és tanár – természetesen továbbra is helyet kaptak. A Honismereti Bizottság 25 fővel alakult újjá.

A Honismereti Bizottság általános céljait és feladatait az alábbi főbb pontokban határoztuk meg:

1. Feladatának tekinti az egészséges lokálpatriotizmus életben tartását, a város iránti szeretet és ragaszkodás elmélyítését.
2. Szorgalmazza és segíti a múlt értékeinek összegyűjtését és megőrzését, a város múltjának őszinte feltárását.
3. Ápolja a város kimagasló személyiségeinek emlékét.
4. Támogatja a helytörténeti pályamunkák készítését.
5. Segíti a honismereti táborok szervezését.
6. Együttműködik a Városvédő- és Városszépítő Egyesülettel.

Az egykori kurcai vámház

A következő közel négy év alatt a Honismereti Bizottság 15 önálló foglalkozást tartott, ezeken kívül közreműködött számos helyismereti jellegű rendezvény előkészítésében és lebonyolításában. Több alkalommal szakvéleményt adott magánfeleknek és a városi hatóságoknak helytörténeti ügyekben. A megvalósult programok közül ismerjük meg néhányat a teljesség igénye nélkül.

1986 márciusában emlékülést rendeztünk a Magyarországi Földmunkások Országos Szövetsége (MFOSZ) szentesi csoportja megalakulásának 80. évfordulója alkalmából, amelyre vendégelőadóként meghívtuk *Borbás Lajos* egykori kubikost, író, a DÉFOSZ volt országos főtítkárá, a MEDOSZ Központi Vezetőségének tagját. Annak az évnek májusában találkozót szerveztünk a Szentesi Levéltárban, amely alkalommal a régi levéltári iratanyag bemutatása mellett, a tagság tájékoztatót kapott a készülő Szentes várostörténeti monográfia munkálatainak állásáról, a felmerült nehézségekről, a további teendőkről.

A bizottság kezdeményezésére 1986. szeptember 18-án emléktáblát helyeztek el a volt tiszai böldi révvél átellenben lévő egykori kurcai átkelőhely emlékét őrző régi vámház falán (az Árpád Tsz területén, lásd a fenti képen). Az avatási ünnepségen – amelyen az iskolák szép számmal képviseltették magukat – a szentesi származású *dr. Nyíri Antal* nyelvészprofesszor, szegedi egyetemi tanár méltatta a valamikor nagy fontosságú átkelőhely jelentőségét. Ugyancsak szeptemberben, a Városi Könyvtárban találkoztak a bizottság tagjai, ahol tájékoztatót kaptak a könyvtár munkájáról, szolgáltatásairól, valamint a folyamatban lévő helyismereti gyűjtemény kialakításának eredményeiről. A könyvtári foglalkozás alkalmával került sor a bizottság által tervbe vett honismereti pályázati kiírás megbeszélésére. A pályázati felhívás közzététele a Szentesi Élet 1986. novemberi számában megtörtént „*Múltunk, értékeink*” címen. A pályázatot érdeklődés kísérte, amennyiben összesen 19 pályamunka futott be, a legkülönbözőbb témakörökben, így: családtörténet, kiemelkedő személyek biográfiája, kihalt mesterségek (kosárfonás, késes ipar), malomtörténet, vasúttörténet, tsz-történet stb. A dolgozatok szakmai véleményezését a bizottság történész tagjai végezték. A díjkiosztó ünnepségre 1987. október 15-én került sor. Első díjat (5000 Ft) nyert *dr. Kálmán Dezső*: A Kálmán család című dolgozata. További nyertesek: II. díj (3000 Ft) *Rónyai László*: A szentesi késes ipar; *Pap Erzsébet–Pap István*: *Pap Lajosné Gonda Júlia* (1869–1964); III. díj (1000 Ft) *Szánthó Lajos*: In memoriam *Derzsi Kovács Jenő*, a zeneszerző; *Orgovány János*: A kosárfonás múltja és jelene, és a kosárfonók élete. A Szentesi Városvédő Egyesület különdíját elnyert dolgozatok: *Nagy Péter*: A Szentes

környéki szélmalomok története és a molnárok élete; Cseh Mónika: Szentés egyházainak, temetkezési szokásainak és fejfaművészetének története.

Az 1986-os év utolsó foglalkozására a Koszta József Múzeumban került sor, amelyen részt vettek a Múzeumi Baráti Kör tagjai is. Tájékoztató hangzott el a múzeum működéséről, eredményeiről és terveiről, különös tekintettel a helytörténeti gyűjtőmunkára. A bizottság tagjai megtekintették a múzeum felújított termeit, valamint az intézmény legfrissebb szerzeményeit.

A Honismereti Bizottság 1987 márciusában kerekasztal-beszélgetésre hívta meg a Szentési Élet című helyi újság szerkesztőjét és a lap kiadóinak képviselőit, azzal a céllal, hogy megvitassa a helytörténeti közlemények megjelentetésével kapcsolatban felmerült nehézségeket, és körvonalazza az együttműködés jövőbeni lehetőségeit. A megbeszélés eredményesen zárult, amennyiben a szerkesztőség ígéretet tett arra, hogy a jövőben 80–100 sornyi terjedelmet rendszeresen biztosít a helytörténeti-honismereti jellegű közlemények számára. 1987 májusában programegyeztető ülésre került sor a Városvédő Egyesület Helytörténeti és Kulturális Szakosztályával. Az azonos profil szükségessé tette a célok és feladatok egyeztetését, az esetleges párhuzamosságok kiiktatását, az együttműködési területek meghatározását, a konkrét feladatok felosztását.

Amint jeleztük, a „Múltunk, értékeink” című honismereti pályázat értékelése 1987 őszen megtörtént. A következő pályázat előkészítéseként – mintegy kedvcsinálóként – 1988 elején felolvasó ülést szerveztünk a legjobbnak ítélt pályamunkákból. Ugyanekkor került sor az új pályázat kiírásának megbeszélésére. Említést érdemel, hogy a Szentési Életben egy sorozatot terveztünk indítani a legértékesebb pályamunkák bemutatására, ez azonban két rész közlése után elakadt. Ugyanígy zátonyra futott az az elképzelésünk is, hogy nyomtatott formában megjelentessük az elkészült dolgozatok rövidített változatát. (Ebben természetesen az anyagi tényezők meghatározó szerepet játszottak.) A pályázatot 1988 júniusában ismét meghirdettük, ennek értékelésére 1989 őszen került sor. A beérkezett 13 pályamunka közül I. díjat (6000 Ft) nyert dr. Mátyás Sándorné: „A boldog korszak” – Németh László idézése (Németh László levelei Mátyás Sándor barátjához) c. forrásközleménye. A II. díjat (4000 Ft) Nagy Károly: A Pankotai Állami Gazdaság története (1949–1986) c.; a III. díjat (2000 Ft) pedig Maczelka Lászlóné: Bartus Antal szentesi ácsmester élete c. pályamunkák nyerték.

Eredményként könyveljük el, hogy a Honismereti Bizottságtól indult ki a város 425 éves évfordulójának megünneplésének gondolata. (I. Ferdinánd 1564-ben kelt oklevele említette Szentest először „oppidumként”, vagyis mezővárosként.) A részletes elképzeléseket a 425-ös Emlékbizottság dolgozta ki, amelynek a tagjai többségében a Honismereti Bizottságból kerültek ki. Az Emlékbizottság javaslatainak főbb pontjai a következők voltak: 1. A HNF Szentés Városi Bizottsága indítványozza, hogy a városi tanács a legközelebbi ülésen hozzon határozatot az ősi városcímer változatlan formában történő visszaállítására. 2. A közeljövőben elkészítendő új várostérképet már az

Szentes város címere

ősi pálmás címer díszítse. 3. A város zászlaja egyszínű középkék legyen, közepében az ősi címerrel. 4. A város lobogóját ünnepélyes alkalmakkor vonják fel a Városháza kupolájának zászlórúdjára. 5. A tanács készíttesse el az ősi városcímet színes majolikából, és helyeztesse el a Városháza Kossuth téri homlokzatán, a régi helyén. 6. A városi tanács által adományozott okleveleket a jövőben az ősi címer díszítse.

A régi városcímer lakossággal történő megismertetése érdekében címertörténeti kiállítást rendeztünk a Városi Könyvtárban, ismeretterjesztő írásokat közöltünk a Szentesi Életben, továbbá Szentes címertörténete címen füzetet jelentettünk meg. A minél szélesebb körű véleménynyilvánítás érdekében a város 9 forgalmas intézményében (könyvtár, könyvesbolt, Művelődési Központ, gimnázium, OTP, Kereskedelmi Bank, Kontavill, Pankotai Állami Gazdaság) közvélemény-kutató urnát helyeztünk el. A lakosság véleményt nyilváníthatott arról, hogy a régi, vagy az 1976 óta használatban lévő új címet szeretné-e a város jelképéül. A népszavazásnak is beillő véleménynyilvánítás egyértelmű eredményt hozott. Az 1989. március 25-én összeszámolt szavazatok számszerű aránya: 4170 fő (89,5%) a város ősi címerét, 487 fő (10,5%) pedig az új címet támogatta. A címerkérdés 1989. június 22-én került a tanács elé. A testület 30 pártoló és egy ellenszavazattal kimondta a történelmi pálmás címer változatlan formában történő visszaállítását. Hamarosan elkészült a város új címeres lobogója is, a Városháza főhomlokzatára pedig felkerült a jogaiba visszaállított ősi címer. A szentesi példát utóbb számos település követte.

Az 1988. évi munkatervünkben felvetettünk egy másik hasonlóan fontos ügyet. A városunk múltját behatóbban ismerők tudják, hogy 1891-ben 133 szentesi család tagjai boldogulásuk reményében elhagyták szülővárosukat, és Temesvártól 4 km-re új települést hoztak létre *Újszentes* néven. (Román neve Dumbravita.) Az anyaváros hosszú időn át élő kapcsolatot tartott fenn a kitelepülőkkel, amely azonban az utóbbi évtizedekben elhalványult, mondhatni megszakadt. A Honismereti Bizottság – az ismert nehézségek ellenére – fontosnak tartotta e kapcsolat újraélesztését. A kitelepülés helyi dokumentumait összegyűjtöttük, és füzetben közzétettük, továbbá az Újszentesről visszatelepült családokat felkutattuk. Sikerült elérni, hogy városunk vezetősége hivatalosan is felvegye a kapcsolatot. 1990-ben – a kitelepülés 100. évfordulója előtti évben – megvalósulhatott a testvérvárosi kapcsolat hivatalos felvétele.

A szentesi Megyeháza régi képeslapon

A közbejött politikai változások a Hazafias Népfront szervezetét elsodorták, ezáltal a Honismereti Bizottság addig kialakult hagyományos működési formája is megszűnt. A volt bizottsági tagok munkahelyükön folytatták a helyismereti, hagyományőrző, értékmentő munkát, többnyire egymástól elszigetelve. Az egykori általános- és középiskolai honismereti szakkörök elsorvadtak, a korábbi szervezeti keretek megszűntek. Néhány elhivatott tanár törekedett (és törekszik) az új betöltésére, de kevés eredménnyel. A következő nemzedékre vár, hogy az 1960-as évektől virágzó patrióta mozgalmat újból életre keltse.

LABÁDI LAJOS

Önkéntes néprajzi gyűjtők Csanádban

A néprajztudomány számára mindig fontos volt a paraszti kultúra kutatásával nem hivatásszerűen foglalkozók munkája. A múlt század vége óta sok, a népelet iránt mélyen és elkötelezetten érdeklődő tanár, tanító, lelkész, tisztviselő és parasztember járult hozzá megfigyeléseivel és adataival a néprajzi ismeretek gyarapításához. A diákság körében a gyűjtőmunkát egy-egy lelkes tanár szervezte, irányította, meg-megújuló lendülettel. A mozgalomnak az 1952-ben meghirdetett országos néprajzi gyűjtőpályázat adott keretet, amely máig tartó hagyományt teremtett. A pályázatot a Néprajzi Múzeum és a Népművészeti Intézet hirdette meg, előbbi a gyűjtők munkáját néprajzkutatók által kidolgozott kérdőívekkel, később szervezett gyűjtőtálalkozókkal is segítette. 1964 óta az önkéntes gyűjtők külön szakosztályban munkálkodnak a Magyar Néprajzi Társaság berkeiben, s rendszeresen tartanak vándorgyűléseket, ahol lehetőségük nyílik a továbbképzésre, tapasztalatcserére.

Csongrád megye 1962-ben, a megyei múzeumi szervezet megalakulása után csatlakozott az országos pályázati rendszerhez, megyei forduló kiírásával. Az évente megrendezett megyei gyűjtőpályázat eredményei országos szinten is elismerést arattak, az eltelt fél évszázad alatt több mint ezer pályamunka érkezett a szegedi múzeumba. A pályázaton résztvevő gyűjtők széles körének közös jellemzője a szülőföld és a hagyományok tisztelete és szeretete, fogékonyság a paraszti mentalitás bölcsességére. A néprajzi gyűjtők tevékenységét az 1960-as, 70-es években a falusi, mezővárosi honismereti szakkörökben folyó munka is élénkítette. A krónikási lelkesedés csak az utóbbi évtizedben hagyott alább érezhetően, a hagyományos paraszti életmódot saját tapasztalatból ismerő, és az utódokra emlékül hagyó idősebb generációk távozásával.

Az egykori Csanád megyéhez tartozó települések néprajzával foglalkozó pályamunkák tekintélyes helyet foglalnak el a szegedi Móra Ferenc Múzeum kéziratokat befogadó gyűjteményében, a Néprajzi Adattárban. Makó, Apátfalva, Pitvaros, Csanádpalota hagyományvilágáról és helytörténeti érdekességeiről több mint 200 dolgozat született: lelkes és jó szemű, avatott gyűjtők munkái, melyekben szinte monografikus igénnyel örökítették meg szülőhelyük paraszti műveltségének emlékeit. Királyhegyes, Kövegy, Battonya, Nagylak, Magyarcsanád 19-20. századi népeletéről is érkeztek leírások, s az egykor felvidéki szlovák telepésekkel újraneépített Csanádalbertinek, Ambrózfalvának is akadt krónikása.

A gyűjtőmozgalomhoz az elsők között csatlakozott a csanádpalotai Asztalos P. Kálmán, aki nemcsak írásban állított emléket faluja hagyományainak, hanem falumúzeumot is alapított. Húsz éven át folytatott rendszeres gyűjtőmunkája a hagyományos

kultúra több területével is foglalkozott: „a lomtárba került szavakkal”, a paraszti jószágtartással, a névadási szokásokkal, az állatgyógyítás hagyományaival, a gyermekérettel, régi öltözetekkel. Érdekelték a malmok, a temető, a céhes és egyházközségi iratok, a falut irányító jeles személyiségek életútja, a falu 200 évének krónikáját is megírta. Csanádpalotai népdalokat, meséket, gyermekjátékokat, gyógyítási hagyományokat és „elavult szavakat” gyűjtött Bazsó Dénes. Pánczél Józsefné a kövegyi paraszti gazdálkodás ismeretanyagának alapos dokumentálása és a község történetének kutatása mellett számos dolgozatot szentelt a csanádpalotai gyermeknevelés, táplálkozás, ünnepi szokások és a küzdelmes parasztsorsok leírásának. Több mint két évtizedig küldte értékes munkáit elbírálásra. 1987-88-ban kapcsolódott a néprajzi gyűjtők táborához Nagyfalusi Ilona és Nagyfalusi Éva. Ilona a helytörténeti gyűjteményt gondozta egy ideig, később pedig részt vállalt a honismereti diáktáborok munkájában is. Dolgozataiban a gyermekjátékokkal, a népi táplálkozással, gyógy módokkal és a búcsújárás hagyományaival foglalkozott. Testvére, Éva a kukoricatermesztés, a ruhatisztítás témakörét választotta kifejtésre, illetve egy paraszti konyha mindenre kiterjedő eszközlétárát készítette el. Mindkettőjük munkája országos elismerésben is részesült. Rajtuk kívül Némethi Bálintné gazdagította a falura vonatkozó ismeretanyagot.

Apátfalva gazdag hagyományvilága többeket is megihletett. Szigeti György tanár 1965-től haláláig rendszeresen és elkötelezetten kutatta szülőfaluja néprajzát: munkássága során több mint kétezer oldalnyi kéziratban örökítette meg a gazdálkodás, táplálkozás teljes ismeretanyagát, valamint a szokások, a gyermekélet és a népdalok világát. Pályázatai országos elismerésekben részesültek. Magas szintű szakmai tudását bizonyító munkái nyomtatásban is megjelentek: a szegedi múzeum évkönyveiben, falumonográfiákban, folyóiratokban. Apátfalva hagyományos paraszti gazdálkodásáról szóló dolgozatai „Fejezetek Apátfalva néprajzából I. Anyagi kultúra” címmel önálló kötetben is megjelentek 1999-ben. Az évente rendszeresen megszervezett megyei honismereti diáktáborok lelkes résztvevői, valamint a falujuk múltja iránt érdeklődő fiatalok is írtak pályamunkákat az apátfalvi népeletről. Elismerés illeti az azóta felnőtté vált szorgos diákokat, Kártyik Zitát, Ördög Anitát és Ördög Ágneszt, Mátó Lajost, Póka Editet, Simon Ildikót, Farkas Évát, akik fontos adatokkal gyarapították ismereteinket. Péli Péterné, Rácz Sándor, Felföldi Barnabás után legutóbb, 1999-ben Csapó Jánosné küldött Apátfalváról díjazásban részesült pályamunkát. Sajnos, az ezredforduló után nincs folytatója a pályázatírók sorozatának, a helytörténet iránt érdeklődők inkább a virtuális világban, a világhálón tallózhatnak az apátfalvi hagyományokról szóló írások között.

Királyhegyes történetét, hiedelemvilágát, lakodalmi szokásait és a szöttéseket az 1960-as évek végén Búvár Anna kutatta. Szigeti György a népdalok gyűjtését, Tápai Istvánné, majd Dankóné Tápai Beáta az emberi élet szokásainak megörökítését tartotta fontosnak. A névadási szokásokról Rácz Sándor, a megyebeli néprajzi gyűjtők egyik legelismertebb tagja írt dolgozatot. Pitvaros telepés község méltó krónikása volt az 1999-ben elhunyt gyűjtő-kutató levéltáros, Komoly Pál, aki 1971-től írta pályamunkáit

szülőfaluja hagyományairól. Érdeklődése a történeti, levéltári adatok kutatása, rendezése mellett a szokásokra, a gazdálkodás egyes területeire (sertéstartás, cséplés, gazdasági és háztartási berendezések), az öltözködés, táplálkozás, építkezés kérdéseire is kiterjedt. Foglalkozott a ki- és betelepülés mértékével, a környező szlovák telepesegek egyháztörténetével, a kivándorlás adataival is. Tanulmányainak gyűjteményes kiadását a megyei múzeum gondozta. Mellette értékes adatokat gyűjtött egy tanya gazdasági eszközkészletéről 1974-ben Koppány Tamás.

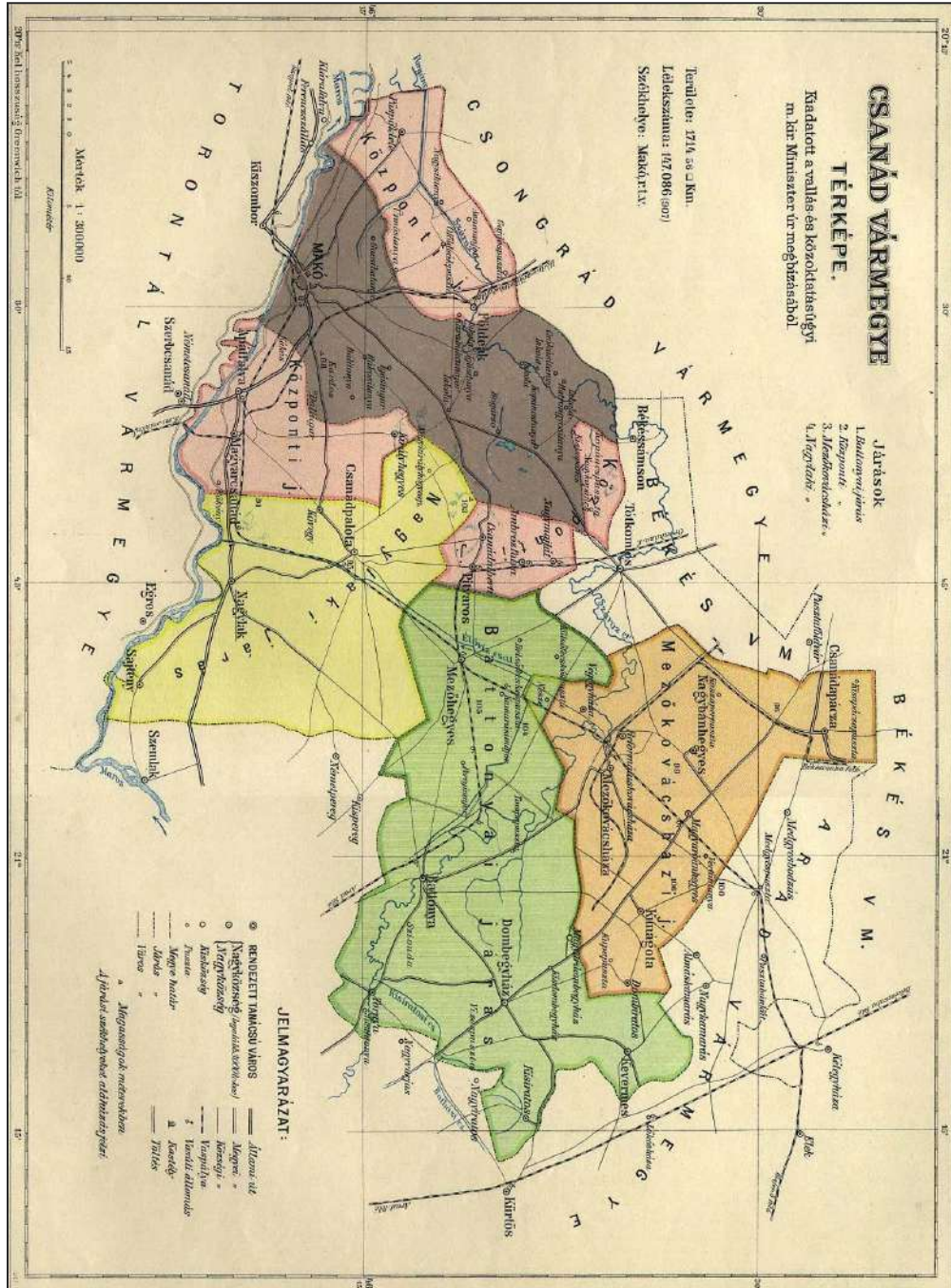
A terület központja, Makó népéletének kutatásával többen is foglalkoztak. Az 1960-as években Bíró György a hagymatermesztésről, H. Kovács Mihály a nyelvjárás sajátosságairól és a babonákról, Széll Zsuzsa a lakodalmi szokásokról gyűjtött adatokat. Rác Sándor az 1980-as évek eleje óta egészen haláláig fáradhatatlanul kutatta a város és környéke múltjának adatait, melyeket több mint kétszáz néprajzi-helytörténeti pályamunkában örökített meg. Tanárként fáradhatatlanul buzdította diákjait is a gyűjtőmunkára, iskolai szakkörei és az általa szervezett csökkentlátók néprajzi klubjának tagjai a pályázatok sikeres, rendszeres résztvevői voltak. Érdeklődését elsősorban a folklór jelenségei keltették fel, a 20. századi városi folklór, a hagyományos népszokások, népdalok, gyermekfolklór köréből született több pályamunkája. A nyelvjárás sajátosságai közül a helynevek és ragadványnevek összegyűjtésében végzett pótolhatatlan értékű munkát. Munkásságát 2005-ben az önkéntes gyűjtők legmagasabb kitüntetésével, Sebestyén Gyula-éremmel jutalmazta az országos néprajzi gyűjtőmozgalom. Szabó István és Sipos István is számos nagyszerű írással járult hozzá a makói népélet krónikájához. Tanulságos emberi sorsok megörökítésével, szokások, hiedelmek, hagyományos gyógyító eljárások leírásával gyarapították tudásunkat. Sipos Bernadett tanulóként írt tartalmas pályamunkákat, Márton Imre, Tihanyi Istvánné, Kardos János, Szabó Jenő, Szekeres Mihály Rákos település fejlődésével, egy makói szűcsmester vándorkönyvével, a hagymásokkal, a seprűkészítéssel, betlehemes játékokkal, a gyermekfolklórral s egy nótafa teljes repertoárjának leírásával foglalkoztak. Az ezredforduló után a makói ipar múltját bemutató értékes dolgozatokat küldött a múzeum számára Siket István.

A fenti településekről érkezett gazdag kéziratanyag mellett szerényebb mennyiségű írással rendelkezik adattárunk Battonya, Nagylak, Magyarcsanád néprajzáról. Tóth Péter (Battonyai gyermekélet), Asztalos P. Kálmán (Nagylak község és települése). Rác Sándor (magyarcsanád-bökényi nevek, lakodalmi szokások) után e községek népéletének megörökítése lelkes, elkötelezett, önkéntes gyűjtőkre vár.

A 20. század végén a globális műveltség erőteljes térhódítása ellenére a hagyományos paraszti kultúra még emlékezettel elérhető távolságban volt. A lelkes gyűjtőket, a múlt szorgalmas krónikásait nem múló hála és tisztelet illeti munkájukért, a hagyományos műveltség átörökítéséért!¹

BÁRKÁNYI ILDIKÓ

¹ Eredeti megjelenés: Makói História, 1999. 3. évf., 5. sz. 11-13.

A történelmi Csanád vármegye térképe

Csongrád megye honismereti életének történeti kronológiája

Forrásaink hiányosságai miatt a honismereti mozgalom Csongrád megyei történetét nem tudtuk teljes pontossággal és részletességgel föltárni. A szerkesztők mégis úgy vélik, érdemes a rendelkezésünkre álló tényeket közreadnunk, hiszen ha mi most nem hagyjuk az utókorra azt, amit összeszedtünk, a későbbi kutatóknak még sokkal nehezebb dolguk lesz.

I. rész

1. A honismereti mozgalom előtti időkről

1930-as években Györffy István és Teleki Pál kezdeményezésre megindult országsszerte a szervezett táj- és népismereti gyűjtés, mint a későbbi honismereti mozgalom elődje. Morvay Péter, Végh József és mások irányítása mellett ez folytatódott az 1950-es évek közepétől.

Jaksa János tanító **1948-tól** Szegváron faluja múltjának és népeletének rendszeres gyűjtésével teremtette meg egy falumúzeum alapjait, melyet 1954. július 25-én nyitottak meg a megye első falumúzeumaként. 1973-ban az ősi Vangel-házban kapott új helyet.

Az **1950-es** években Szentesen Papp Imre a népelet krónikása szerepét töltötte be.

2. A szervezett honismereti mozgalom csírái

1962. november 12-én a Hazafias Népfront (rövidítve: HNF) Csongrád Megyei Bizottsága – más szervekkel közösen – meghirdette az 1962-63. évi XI. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat keretében a megyei gyűjtőpályázatot.

Az **1960-as** évek első felében megalakult Szentesen a Damjanich úti Általános Iskola honismereti szakköre.

1964-ben a Hódmezővásárhelyi Helytörténeti Klub elkészítette a *Vásárhelyi Tanulmányok* első füzetét.

Az **1960-as** évek közepén felvetődött Csongrádon egy iskolamúzeum létrehozásának gondolata.

1964. július 7-én Feszty István és Feszty Emese javasolta a Magyar Nemzeti Galériának, hogy „A magyarok bejövetele” című körkép állíttassék helyre.

1968-ban ifj. Lele József Tápén magángyűjteményt hozott létre.

1968. április 17. és 19. között tartotta a HNF IV. kongresszusát, és rögzítette: kívánatos „a honismereti tevékenység bővítése és magasabb szintre emelése, az ilyen irányú helyi kezdeményezések határozottabb felhasználása”. Az országos tanács létrehozta honismereti bizottságát.

3. Honismereti tevékenység a Hazafias Népfront Csongrád megyei honismereti bizottságának irányítása mellett (1969–1989)

1969.

Március 20-án megalakult a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottsága mellett a megyei honismereti bizottság (a továbbiakban: HB). A bizottság elnöke: dr. Nyíri Antal egyetemi tanár, titkára dr. Börcsök Vince tanár lett. Tagjai: Barna László, a Megyei Tanács művelődésügyi osztályának főelőadója, Boros József HNF megyei munkatárs, Fenákel Judit újságíró, Horváth Dezső újságíró, dr. Inczei Géza főiskolai tanár, Jozó Jánosné, a Népművelési Tanácsadó vezető-helyettese, dr. Juhász Antal muzeológus, dr. Tóth Imre egyetemi adjunktus, dr. Turai Géza tanár, dr. Végh József Mihály egyetemi tanársegéd.

Májusban Csanádpalotán megjelent megyénkben az első falukrónika stenciles sokszorosításban, 200 példányban *A Csanádpalotai Kelemen László Művelődési Otthon honismereti szakkörének lapjaként*.

Június 19-én a HB ülése támogatta az „Árpád Emlékpark” kialakítását.

November 30-án egész napos felkészítés a földrajzinév-gyűjtők részére Szegeden.

December 15-i keltezéssel elkészült *A honismereti munka megszervezésének feladatai Csongrád megyében* című segédlet, mely a járási, városi népfront titkárok révén eljut a megye 62 községébe.

A HNF helytörténeti-honismereti szakkörök számára hirdetett pályázatán a vásárhelyi Móricz Katalin és Kőszegfalvi Ferenc III. helyezést ért el.

Az év végén a honismereti napot rendeztek Apátfalván szakkörvezetők részére.

1970.

A Csongrád Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya, a Megyei Művelődési és Módszertani Központ, valamint a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottsága közösen vállalták egy évente megjelenő honismereti kiadvány költségeit, mely a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* címet kapta. Első száma 1970 végén jelent meg.

Egész évben folyt a földrajzi nevek gyűjtése.

Domaszék történetét Kardos László írta meg.

Néprajzi kör alakult a Szegedi Tanárképző Főiskolán.

Nyugalomba vonult Kasznár Tóth Emma, a Mindszenti Kubikusok, Halászok Honismereti Klubjának Munka Érdemrend ezüst fokozatával kitüntetett szakkörvezetője.

Május 4-én a HB tárgyalta a földrajzinév-gyűjtés helyzetét.

Június 22. és 27. között rendezték a honismereti szakkörvezetők és földrajzinév-gyűjtők nyári tanfolyamát Csongrádon.

Október 12-én, Budapesten a honismereti konferencián megállapították, hogy Csongrád megye élen jár a honismereti munkában.

Ősszel megkezdte működését a Bartók Béla Művelődési Központ helytörténeti szakköre. Alapítója Hofgesang Péter, vezetője Oltvai Ferenc, szaktanár Ollé György.

Kihirdették az 1970. évi Csongrád megyei néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat eredményeit tagozatonként.

1971.

A földrajzinév-gyűjtés befejeződött Nagymágocson, Nagyéren.

Megérkeztek az első elismerések a *Híradó* első számát illetően.

A HB nagy szakértelemmel, emberismerettel rendelkező segítséget kapott id. Juhász Antal ny. gimnáziumi igazgató személyében, aki a megyében kibontakozó krónikaírást irányította.

Tápé története és néprajza címmel 991 oldalas falumonográfia készült el.

A „Népművészet mestere” lett Kardos István apátfalvi honismerő kollégánk.

Augusztus 9. és 12. között az önkéntes néprajzi és nyelvjárás gyűjtők országos találkozóját rendezték Sárospatakon. A Vedres István Építőipari Szakközépiskola kiváló honismereti pályamunkáinak irányításáért Sebestyén Gyula-émlékérmeket kapott Németh Olivér igazgatóhelyettes.

Augusztus 25-én a HB kibővített ülésén az emlékpark kialakítását támogatták.

Szeptember 26-án, Mórahalmon a honismereti napon a krónikaírás időszerű kérdéseinek megvitatása után egy kis néprajzi kiállítást és a megyei krónikagyűjteményt lehetett megtekinteni.

Október 12-én a HB részletes beszámolója szerint a megye 33 településén folyik földrajzinév-gyűjtés.

Kihirdették az 1971. évi Csongrád megyei néprajzi és nyelvjárás gyűjtőpályázat eredményeit, tagozatonként.

1972.

Január 23. és 31. között a Szegedi Tanárképző Főiskola hét hallgatója gyűjtötte Csongrád város belterületén a földrajzi neveket.

Február 13. és 23. között a JATE hét nyelvész hallgatója gyűjtötte Szentés külterületén a földrajzi neveket.

Április 16-án került sor Tápén a szakkörvezetők tavaszi képzésére.

Április 30-án, Földeákon megyei honismereti nap volt a község újratelepítésének 125. évfordulója alkalmából.

Tavasszal Szentés város kialakulásának 900 éve előtt tisztelegve megalakult Szentés Város Honismereti Bizottsága. Vezetője: Zsíros Katalin. Céljuk szervezeti kereteket és irányítást adni a város múltjának feldolgozásához és az eredmények közzétételéhez.

Június 25. és 30. között a honismereti szakreferensek országos értekezletét rendezték meg Balatonalmádiban.

Szeptember 24-én honismereti szakkörvezetők, fotósok, amatőr filmesek közös módszertani tanácskozását tartották Szegeden.

Elkészült Sándorfalva negyedévente megjelenő falukrónikájának első száma.

Kihirdették az 1972. évi Csongrád megyei néprajzi és nyelvjárasi gyűjtőpályázat eredményeit, tagozatonként.

1973.

Június 25. és 29. között rendezték meg Makón a Csongrád megyei szakörök vezetőinek nyári bentlakásos tanfolyamát.

Július 10. és 14. között Nyíregyházán tartották a honismereti szakkörvezetők országos konferenciáját. Téma: hazafiság és hazafiságra nevelés. Megyénkből Zsíros Katalin és Rakonczai János szakkörvezetők kaptak meghívást.

Augusztus 28-án volt a Csongrád megyei gyűjtőpályázat eredményhirdetése. László Ignác és Pribojszki János „A fábiáni tanyánk” című pályamunkája megyei első és országos II. díjat nyert. (Lásd az oklevelet!)

Szeptember 26-án a HB kihelyezett ülésen tanácskozott Sándorfalván a falukrónika írásának és szerkesztésének módszereiről.

Október 2-án Szegváron megnyílt a felújított falumúzeum.

November 3-án Börcsök Vince betegség miatt lemondott HB titkári tisztéről.

1974.

A Honismereti Bizottság titkára dr. Juhász Antal lett.

Február 19-én Szentesen bemutató vetélkedőt tartottak a „Hazánk tájai” című városi vetélkedő műsorához.

Augusztus 6-tól rendezték meg Makón a VIII. Országos Honismereti Diáktábort.

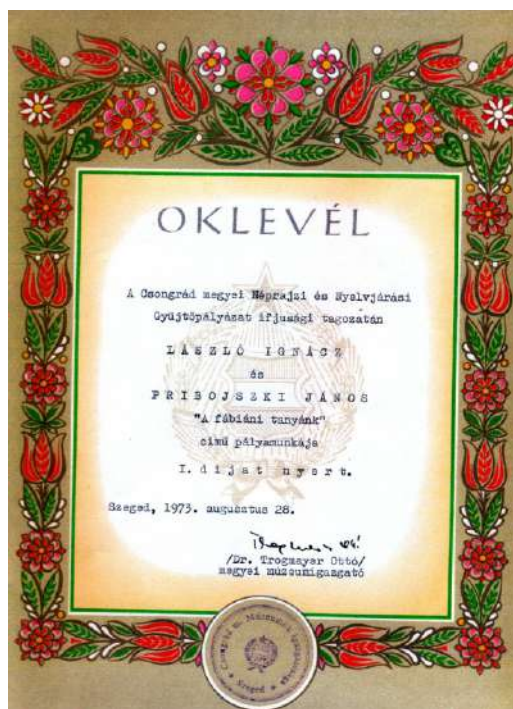
A HB javaslatára a művelődési osztály 15 földrajzinév-gyűjtőt megjutalmazott.

Július 15. és 20. között Nyíregyházán, a II. Országos Honismereti Akadémián Oltvai Ferenc képviselte megyénket. Téma: közművelődésünk és a honismereti mozgalom feladatai, illetve honismereti munka az úttörőmozgalomban

Október 17-én a HB honismereti napot rendezett Kisteleken. Ekkor jelent meg a Kistelek életéről szóló falukrónika első stencilezett száma 200 példányban.

Csongrádon megvalósult az iskolamúzeum.

Kihirdették a Csongrád megyei néprajzi és nyelvjárasi gyűjtőpályázat eredményét.

1975.

Április 2-án megnyílt a Hódmezővásárhely-kopáncsi tanyamúzeum.

Május 24. és 25. között honismereti napokat rendeztek Makón.

Július 14. és 19. között Pécsen tartották a III. Országos Honismereti Akadémiát. Témája: a helytörténeti, néprajzi-nyelvjárási, munkásmozgalmi-üzemtörténeti, valamint az országjáró-műemlék- és természetvédelmi tevékenység.

Megrendezték az első megyei honismereti diáktábort Csongrádon.

Az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton 11 iskolai honismereti szakör kapott elismerést megyénkből.

1976.

Február 13-án és 14-én rendezték a IV. Országos Honismereti Konferenciát Kecskeméten. Téma: az irodalmi hagyományok ápolása.

Július 5. és 14. között: II. megyei honismereti diáktábor Csongrádon.

December 30-án honismereti napot tartottak Kisteleken a „Tanulmányok Kistelek történetéből és népeletéből” című kötet megjelenése alkalmából.

1977.

Dr. Nyíri Antal nyugdíjazása miatt lemondott a HNF Csongrád Megyei Honismereti Bizottsága elnöki tisztéről. Helyét dr. Juhász Antal vette át, a titkár dr. Hegyi András lett.

A Kenderfonó és Szövőipari Vállalat Szegedi Kenderfonó Gyárának vezetősége együttműködési megállapodást kötött a Csongrád Megyei Levéltárral és a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatóságával gyártörténeti múzeum létesítésére, mely még ebben az évben elkészült.

Április 2-án honismereti konferenciát tartottak a „Tápai népeleti napok”-hoz kapcsolódva, a témáról szóló előadásokkal és kiállítással.

Április 13-án megalakult a HNF Szeged Városi Bizottsága mellett működő honismereti bizottság. Elnöke dr. Szántó Imre egyetemi tanár, titkára Oltvai Ferenc.

Május 29-én a honismereti szakkörvezetők tanulmányútja Békés megyében.

Július 4. és 12. között a III. megyei honismereti diáktábor működött Szentesen életmódkutató, helytörténeti, népzene-kutató, néptánc-kutató szakcsoporttal.

Július 25. és 30. között Győrben volt az V. Országos Honismereti Akadémia. Téma: üzemtörténet és a honismereti munka. Részt vett – többek között – Rakonczai János és Sonkoly Pálné.

Október 11. és 12. között honismereti tanácskozás volt Szentesen az üzemtörténet- és krónikaírásról, a honismereti mozgalom személyiség- és közösségformáló erejéről, valamint Bálint Sándor előadásában Szeged néprajzi sajátosságairól. Megnyílt a „Szentes népművészete” című kiállítás.

1978.

Március 8-án elméleti konferenciát rendeztek Szegeden „Az 1848-1849-es polgári forradalom és szabadságharc” címmel.

Március 12-én, Szőregen honismereti napot tartottak, kiállítást mutattak be a szőregi ásatások leleteiből a *Szőreg és népe* című monográfia megjelenése alkalmából.

Március 12-én „Száz év Szeged történetében” címmel az 1879. március 12-i árvíz 100. évfordulóján helytörténeti vetélkedőt tartottak Szegeden. Emellett megemlékezés a „Nagy árvíz” évfordulóján több előadással.

Április 17-én, Sándorfalván helytörténeti napot rendeztek a nagyközség alapításának 100. évfordulója alkalmából előadásokkal és a „Sándorfalva 100 éve” című helytörténeti kiállítás megnyitásával.

Április 26-án emlékülés volt Szegeden az iskolák államosításának 30. évfordulója alkalmából.

Május 11-én elméleti konferencia kezdődött Szegeden „Élő nemzetköziség – élő hagyományok” címmel, egyetemi oktatók előadásával.

Június 28. és 30. között Kisteleken a honismereti szakkörvezetők nyári tanfolyamának fő témája a honismereti munka új és korszerű formáinak, valamint a legújabb honismereti kiadványoknak a megismerése volt.

Július 10. és 15. között Szegeden rendezték a VI. Országos Honismereti Akadémiát, melynek a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola adott helyet. Téma: hazafiság – történelmi tudat; táj – nép – történelem. Előadásokkal, munkásmozgalmi, honismereti, helytörténeti, üzemtörténeti szekcióülésekkel, városnéző sétával, megyei tanulmányúttal színesítették a programot. Megyénkből nyolcan kaptak meghívást: Bugyi Lajosné, Gémes Balázs, Pék Józsefné, Rakonczai János, Sebestyén István, Szabó Lajos, Szigeti János, Zsíros Katalin.

Augusztus 1. és 9. között rendezték a IV. honismereti diáktábort Kisteleken. A diákok öt szakcsoportban dolgoztak (helytörténeti, krónikaírói, szövegfolklor-gyűjtő, népzene gyűjtő, tanyakutató-néprajzi).

Október 5-én, Szegeden a Móra Ferenc múzeumban a Levéltári Napok keretében honismereti napra került sor; a honismereti mozgalom és a helytörténetírás módszertani kérdéseit tárgyalták.

November 22-én, Szegeden az őszirózsás forradalom évfordulóján elméleti konferenciát szerveztek.

1979.

Júliusban rendezték a VII. Országos Honismereti Akadémiát Salgótarjánban. Témája: a Tanácsköztársaság történelmi tapasztalatai. Részvevők megyénkből – többek között – Ledniczky András, Simon Erzsébet.

Augusztus 21. és 28. között rendezték meg Szegeden az V. honismereti diáktábort. Szakmai célja Szeged és környéke legújabb kori történetének megismerése és a honismereti gyűjtőmunka módszertani megalapozása.

1980.

Február 14-én tartott ülésén a HB a nemzetiségi hagyományok ápolásának időszerű kérdéseit tárgyalta meg.

Március 28-án emlékülésre került sor Szegeden Bethlen Gábor születésének 400. évfordulója alkalmából.

Április 10-én, Szegeden tudományos felolvasó ülést rendeztek „A népi demokratikus forradalom és a földosztás” címmel.

Április 19-én a honismereti szakkörvezetők és a kertbarátok közös tanulmányutat tettek Bács megyében, hogy a két szakterület ismerje meg egymás munkáját.

Július 7. és 15. között Hódmezővásárhelyen tartották a VI. honismereti diáktábort; először kapcsolódtak be szakmunkástanulók a három szakcsoportban (régészeti, történeti, életmód kutató) rendezett tábor munkájába.

Július 14. és 19. között Szombathelyen rendezték a III. Országos Honismereti Konferenciát és a VIII. Országos Honismereti Akadémiát. A konferencia témája: 20 éves mozgalmunk eredményei és feladatai. (Bal oldali képünk a szombathelyi városnéző séta során készült.) Asztalos P. Kálmán a „Szocialista Kultúráért” kitüntetésben részesült. A honismereti mozgalom 20. évfordulójára alapított emléklapet Zsíros Katalin a helyszínen vette át, dr. Juhász Antal, dr. Nyíri Antal, Rakonczai János, Szigeti György pedig a megyei honismereti bizottság ülésén. Az akadémia

témái: A helytörténeti és regionális kutatások lehetőségei; továbbá a kultúrtörténeti emlékek, a természeti és a műszaki értékeink védelme volt. Megyénket 11 fő képviselt. Ott volt – többek között – Börzsök Vince, dr. Gémes Balázs, dr. Ósz Károly, Rácz Sándor, Szabó Vilmos és Zsíros Katalin. (Képünkön jobbra lent: az Akadémia ajándék plakettje.)

Szeptember 27-én, Szőregen a művelődési házban került sor az első Csongrád megyei nemzetiségi találkozóra, ahol előadások hangzottak el a megyében élő nemzetiségek életkörülményeiről, anyanyelvi oktatásuk és kulturálódásuk lehetőségeiről, majd a nemzetiségi szövetségek népi együttesei adtak műsort.

Október 24-én a HB Makón tartotta kibővített ünnepi ülését a honismereti mozgalom 20 évét méltatva. Itt adták át az emléklaketteket.

November 14-én, Szegeden tudományos felolvasó ülésre került sor „Emberek, sorsok, forradalmak” címmel.

December 20-án tartották a HNF megyei küldöttértekezletét. Itt kaptak megbízást a bizottságok vezetői. A HB elnöke dr. Juhász Antal, titkára dr. Hegyi András lett.

1981.

Januári ülésén a HNF megyei elnöksége felkérte a HB tagjait, 28 főt. A vezetőség: dr. Juhász Antal elnök, dr. Hegyi András titkár, vezetőségi tagok: dr. Kovács Miklósné, dr. Ósz Károly, Radocsai Ferenc.

Március 3-án a megyei HB ülésén a Szeged városi HB ismertette munkatervét.

Március 25-én a megyei HB szervezésében – az országos HB-t is képviselve – turistautat szerveztek Nagyszentmiklóstra Bartók Béla születésének 100. évfordulója alkalmából. A megyei, a Szeged és Makó városi honismereti bizottságok elnökei koszorút helyeztek el a Bartók Béla szülőházának falán lévő emléktáblánál. (Képünkön dr. Juhász Antal, Oltvai Ferenc és dr. Tóth Ferenc Bartók Béla emléktáblája előtt.)

Június 19. és 21. között Hódmezővásárhelyen rendezték meg az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők X. országos találkozóját.

Június 23-án került sor a honismereti szakkörvezetők és kertbarátok közös tanulmányújtjára Tolna megyébe.

Július 13. és 17. között volt a IX. Országos Honismereti Akadémia Szolnokon. Fő témája a település-, táj-, és életmódkutatás, az ifjúság és honismeret, valamint az üzemtörténeti gyűjtés, kutatás volt.

Részt vett – többek között – dr. Hegyi András, dr. Ósz Károly, Radocsi Ferenc, Sonkoly Pálné.

Július 27. és augusztus 5. között rendezték meg a VII. honismereti diáktábort Makón. A tábor munkájának sajátos „makói” jellegét a város hagyományai, országos jelentőségű művelődéstörténeti szerepe, világszínvonalú hagymakertészete és a környéken még élő nemzetiségi kultúrák adták. Négy szakcsoportban dolgoztak (néprajz, folklór, helytörténet, hagyományőrzés).

Szeptember 18-án a Csongrádi Múzeum alapításának 25. évfordulója alkalmából tudományos ülésszakot rendeztek, melyet kiállítás egészített ki a múzeum fejlődéséről, illetve legértékesebb dokumentumaiból.

Október 16-án a HB az ópusztaszeri Nemzeti Emlékparkban tartott kihelyezett ülést; megtekintették az elkészült létesítményeket, majd a kisteleki falugyűjteményt.

Az év során a kiszombori Dózsa György Általános Iskolában helytörténeti szakör alakult Endrész Erzsébet tanárnő vezetésével.

1982.

Március 4-én ülésezett a HB, melyen egyebek között tájékoztató hangzott el a megyében működő honismereti szakkörök számáról, munkájáról egy 17 kérdésből álló korábban kiküldött adatlap alapján. 60 szakkörrel érkezett adat.

Március 17-én a Magyar Történelmi Emlékbizottság megalakulásának 40. évfordulója alkalmából a megyei és Szeged városi HB ülést tartott.

Május 11-én honismereti napot rendeztek Csanádpalotán, mert Csanádpalotán folyamatos a honismereti munka, s kutatási eredményeiket immár 13 éve a *Palotai Krónikában* rendszeresen közzéteszik, s írják a település történetét is.

Június 10-én Georgi Dimitrov születésének 100. évfordulója alkalmából emlékülésre került sor a Magyar–Bolgár Barátsági Napok keretében.

Június 22. és 26. között nyári továbbképzésre került sor Szegeden a honismereti szakkörvezetők és aktivisták számára. Célja a szakköri tevékenység, az üzemtörténet- és a krónikaírás színvonalának emelése. A negyedik napon a skanzen megtekintésére került sor.

Július 12. és 18. között rendezték meg Nyíregyházán a X. Országos Honismereti Akadémiát. Fő témái: népesedéspolitikai és településszerkezeti kérdések. Téma volt még az olvasótáborok és a honismereti mozgalom kapcsolata, valamint a honismereti képzés és továbbképzés. A makói Kun Béla Általános Iskola „Micimackó” hagyományőrző szakkörét a Néprajzi Múzeum oklevéllel jutalmazta az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokon elért kiemelkedő eredményeiért és a többéves gyűjtőmunkáért. Rácz Sándor, a szakkör vezetője vette át az elismerést.

Július 12. és 22. között Ópusztaszeren rendezték meg a VIII. honismereti diáktábort: sátorral, gumimatracal, zseblámpával, kulaccsal, nyárrsal és szalonnasütéssel.

Október 7-én honismereti nap és honismereti szakköri bemutató volt Ruzsán.

Szegeden rendezték az V. országos szakmunkástanuló honismereti tábor.

1983.

Február 18-án a megyei HB ülésén a Szentes városi HB elnöke, Tóth Jánosné számolt be munkájukról.

Március 31-én a megyei és városi HB tagjai a helyszínen ismerkedtek a Kender és Szövőipari Vállalat történetével, az ott folyó üzemtörténet-írással.

Május 4-én, Mihálytelken került sor honismereti napra, melyen az ott folyó honismereti munkával, a településrész múltjával, a paprikatermesztés helyzetével ismerkedtek meg a résztvevők.

Július 11. és 15. között Kaposvárott rendezték a XI. Országos Honismereti Akadémiát. Központi témaként a történettudomány, a közgondolkodás és az ifjúság problematikája szerepelt. Résztvevők – többek között – dr. Ósz Károly, Radocsi Ferenc, Rakonczai János, Sonkoly Pálné, Szabó Mária.

Július 13. és 22. között IX. megyei honismereti diáktábor volt Újszegeden.

November 9-én a megyei és Szeged városi HB tagjai részvételével rendezték meg a *Honismeret* című folyóirat ankétját. Ágoston László, a szerkesztőbizottság elnöke és dr. Székely György akadémikus, az országos HB elnöke a lap gondjai között említették a hosszú nyomdai átfutási időt és a terjesztés nehézségeit.

Mindszenten a honismereti szakkör megalakulásának 20. évfordulója alkalmából egyhetes programmal honismereti napokat rendeztek. Ülészett a mindszei honismereti bizottság a honismereti házban; aszfaltrajzversenyt, ünnepi felvonulást rendeztek honismereti műsorral. Volt „Fele sem igaz” vetélkedő s régi ízek bemutatója.

Az év során indult a népfrontmozgalom történetének Csongrád megyei kutatása.

A Népfront, a szakszervezetek és a KISZ országos üzemkrónika író pályázatot hirdetett „Üzemünk életének egy éve” (1984. január 1. – december 31.) címmel.

1984.

Január 15-én megalakult a népfronttörténeti munkabizottság dr. Hegyi András vezetésével.

Március 28-án agrártudományi konferenciát rendeztek Szegeden.

Május 15-én megrendezték a „Ki tud többet Szentesről?” vetélkedőt.

Július 9. és 13. között a Szarvason tartották XII. Országos Honismereti Akadémiát, melynek központi gondolata a közizgazgatás volt. Részt vett dr. Ósz Károly, Radocsi Ferenc, Rakonczai János is.

Július 16. és 26. között: X. honismereti diáktábor Makón. 1974-ben itt kezdődött a táborok sorozata. A korábban gyűjtött tárgyakból kiállítást állítottak össze.

Augusztus 22-23-24-én Újszegeden a honismereti szakkörvezetők továbbképzése.

A Csongrád megyei HB csatlakozott a „Magyarország fényképeken 1985-ben, fel szabadulásunk 40. évében” országos akcióhoz.

A megyei HB megyei népfronttörténeti pályázatot hirdetett meg.

Az év végén megalakult Hódmezővásárhelyen a helytörténeti bizottság.

1985.

Február 14-én, a megyei HB ülésén Vári Ernő, a hódmezővásárhelyi HB vezetője ismertette az elmúlt évi megalakulásuk óta végzett tevékenységüket.

Április 22-én „Az agráréletmód változása és annak néprajzi vizsgálata” címmel Szegeden rendeztek konferenciát.

Május 18-án nemzetiségi honismereti napot rendeztek a *Deszk története és néprajza* című monográfia megjelenésének alkalmából. Az előadásokat követően baráti találkozón vettek részt a kötet szerzői, a deszki adatközlők és a lakosság képviselői. Majd kulturális műsor következett. Történeti és néprajzi kiállítás reprezentálta a honismereti napot, illetve a monográfiát.

Július 8. és 12. között Sopronban volt a IV. Országos Honismereti Konferencia és XIII. Országos Honismereti Akadémia. A konferencia feladata volt az előző konferencia óta végzett munka összegzése, a tanulságok levonása mellett a távlati elképzelések kialakítása. A résztvevők (a soproni kollégium udvarán és a győrsági pincesor előtt készült képek tanúsága szerint): Erdélyi Péter, Fazekas István Kiskunfélegyházáról, Lovászi Józsefné, Molnárné Ferenczy Valéria, Oltvai Ferenc, Ósz Károly, Papp István, Radocsai Ferenc, Rakonczai János, Szabó Ernőné, Szűcs Judit, Vári Ernő, Csányi István, Szabó Lajos, Tóth Mihály. (Képünkön: vidám borozgatás a győrsági pincesoron.)

Július 15. és 24. között a XI. honismereti diáktábort Csongrádon szervezték, már harmadik alkalommal. A múzeum és a művelődési ház a tábor első napján nyitotta meg a megye népművészetét bemutató kiállítást.

Augusztus 13-án volt „A népfront története Csongrád megyében” című pályázat eredményhirdetése.

Október 4-én, Budapesten a HNF székházában volt az „Üzemünk életének egy éve, 1984” elnevezésű üzemtörténeti pályázat eredményhirdetése. Csongrád megyéből Bányi Zoltán Ortutay Gyula-emlékplakettet kapott.

Az év során alakult ki a kiszombori helytörténeti gyűjtemény.

1986.

A szentesi Honismereti Bizottság ülésén Borbás Lajos tartott előadást (1986. március 4.)

Az év elején Hódmezővásárhelyen a helytörténeti bizottság átalakult a HNF honismereti bizottságává. A Szentesi Honismereti Bizottság titkára Labádi Lajos levéltáros lett.

Március 17-én a megyei HB ülésén Juhász Antal elnök számolt be Csongrád megye 1980-85 közötti honismereti tevékenységéről.

Június 30. és július 4. között Budapesten volt a XIV. Országos Honismereti Akadémia. Témái: a lokálpatriotizmus és a honismeret, illetve a munkáséletmód, az üzemtörténet, a munkásmozgalom emlékeinek, hagyományainak felkutatása, megőrzése és dokumentálása. Megyénkből nyolc küldöttek hívtak meg. Ott volt – többek között – Bogdán Lajos, Erdélyi Péter, dr. Marjanucz László, dr. Ósz Károly, Radocsai Ferenc, Sonkoly Pálné, Szabó Mária.

Július 14. és 23. között Szentesen került sor a honismereti diáktábor megszervezésére. Táborvezető: dr. Marjanucz László. Szentes környékének növény- és állatvilágát tanulmányozták Gaskó Béla vezetésével, régészeti ásatásokon segédkeztek a nagymágocsi Pap-tanyán Vörös Gabriella régésznek. A jeles napok népszokásait gyűjtötték Szentesen dr. Bárkányi Ildikó, az Árpád Tsz történeti értékű épületeit és kertészeti hagyományait mérték fel Halmágyi Pál, és műemlékek felmérése, fényképezése történt Csányi István irányításával. A fénykép az ecseri templomromnál készült a tábor résztvevőiről.

A szentesi honismereti diáktábor résztvevői.
Középen dr. Marjanucz László táborvezető, a jobb szélén Zsiros Katalin és Csányi István tanárok.

Szeptember 13-án Szentesen emléktáblát állítottak az Árpád-korban is jelentős átkelőhelynél. A felújított böldi-kurcai révháznál dr. Nyíri Antal professzor tartott megemlékezést. (Lásd képünket!)

Szeptember 15-én a HB ülésén döntés született, hogy a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* nyomdai és kötészeti munkáit ez évtől kezdődően a Csongrád Megyei Tanács Művelődési Központjában végzik el.

November 3-án, Szegváron honismereti napot tartottak. Bepillantást nyerhettek a résztvevők a községben folyó helytörténeti, néprajzi és régészeti tevékenységbe, valamint a helyi honismereti szakkör munkájába.

Novemberben Szentesen „Múltunk értékei” címmel helytörténeti pályázatot hirdettek a *Szentesi Élet* című lapban, amelyre a következő évben 18 sikeres pályamunka érkezett be családtörténeti, üzem- és párttörténeti és régi mesterségek témákban.

1987.

Március 18-án emlékülést rendezett Szegeden a Fekete Házban a megyei HB és a HNF Szeged Városi Bizottsága a Márciusi Front megalakulásának 50. évfordulója tiszteletére.

Június 22. és 25. között Veszprémben tartották az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők országos találkozóját. Rácz Sándor és Vecsernyés János képviselte megyénket.

Június 29. és július 3. között volt a XV. Országos Honismereti Akadémia Sárospatakon. Fő témaköre a „Honismeret és művelődéstörténet” volt. Csongrád megyéből 9 fő kapott meghívást. Ott volt – többek között – dr. Blazovich László, Dudás Lajos, Molnárné Ferenczy Valéria, Radocsai Ferenc és Sipos Sándorné.

A XIII. honismereti diáktábort Apátfalván szervezték meg.

Szeptember 8-án Esztergomba hívták össze a honismereti kiadványok szerkesztőinek országos tanácskozását. A *Csongrád Megyei Híradó* a különböző megyék folyóiratai között a négy legjobb minőségű kiadvány közé került. A *Palotai Krónikát* is kiemelték, mint az egyik legrégebben megjelenő honismereti jellegű, egyszerű kivitelű községi krónikát, mely az utókornak is értékeket adó kiadvány. A tanácskozáson megyénkből dr. Ósz Károly, Radocsai Ferenc, Vecsernyés János vettek részt.

November 9-én a Mindszenti megyei honismereti napon egyebek között megemlékeztek a 25 éves jubileumát ünneplő honismereti szakköréről. Az előadást Demeter Lajosné szakkörvezető tartotta. Volt még „régizék kóstolója”, bemutató foglalkozás és „Fele sem igaz Mindszenten” címmel helytörténeti vetélkedő játék.

A Szeged Városi Honismereti Bizottság elnöke, dr. Szántó Imre professzor nyugdíjba vonult, s mivel Szegedről elköltözött, lemondott tisztségéről. Az új elnök Zombori István, alelnök Oltvai Ferenc, titkár Molnárné Ferenczy Valéria lett.

1988.

Március 22-én, Kisteleken megalakult a HNF honismereti bizottsága.

Június 20. és 25. között Szegeden szervezték meg a „Beszélni nehéz” körök vezetőinek országos táborát, a megyei HB tagjainak közreműködésével.

Július 4. és 8. között Tatán rendezték meg a XVI. Országos Honismereti Akadémiát. Fő témája nemzettudatunk, történelmi emlékhelyeink megóvása, a honismereti mozgalom és az egyházak kapcsolata. Az akadémia résztvevői tiltakoztak a román „területrendezési program” ellen. Rácz Sándort Ortutay-emlékéremmel tüntették ki. Résztvevők: dr. Blazovich László, Dudás Lajos, Dudás Lajosné, Molnárné Ferenczy Valéria, dr. Ósz Károly, Ósz Ildikó, Radocsai Ferenc, Rácz Sándor.

Júliusban a szentesi HB ismét meghirdette a „Múltunk, értékeink” elnevezésű helytörténeti pályázatot.

Nyáron a XIV. honismereti diáktábor Ópusztaszeren működött.

Szeptember 30-án a megyei és a hódmezővásárhelyi városi HB együttes ülése.

Október 12-én megyei honismereti nap volt Pitvaroson. Ismertetések hangzottak el a településről, lakóinak életéről, a szlovák népművészetről. A jelenlévők az iskola épü-

letében megtekintették a szlovák néprajzi gyűjteményt, majd az új művelődési házban gyönyörködtek. Szlovák szakköri foglalkozás keretében ismerkedtek a csigatészta-készítéssel, kötélkészítéssel, tollfosztással, fonással. A szlovák menyecskék sült tésztával, foszlós mazsolás kaláccsal kedveskedtek a vendégeknek.

Az év végére Hódmezővásárhelyen a HB szervezésében megvalósult a „Koleradombi” emlékhely, valamint a II. világháború áldozatainak név szerinti összegyűjtése.

1989.

Március 29-e Asztalos P. Kálmán temetésének napja.

Július 3. és július 7. között volt a XVII. Országos Honismereti Akadémia Szekszárdon. Téma: a magyarság helye Európában, nemzetiségi és kisebbségi politika kérdései. Megyénkből hét képviselő kapott meghívást: Dudás Lajos, Dudás Lajosné, dr. Ósz Károly, Radocsi Ferenc, Sipos Sándorné, Tóth István, Vecsernyés János.

Nyáron honismereti kirándulást szerveztek Mindszentre, Szegvárra.

Október 26-án Szentesen megtörtént a „Múltunk, értékeink” helytörténeti pályázat eredményhirdetése. Ezúttal 13 színvonalas dolgozat érkezett be az értékelő bizottsághoz, köztük néprajzi, intézménytörténeti, demográfiai tanulmányok, illetve országos jelentőségű irodalomtörténeti dokumentumgyűjtemény is. I. díjat kapott dr. Mátyás Sándorné „A boldog korszak – Németh László idézése” című pályamunkájáért. (Oklevélet itt bemutatjuk.)

Október 27-én Nagyfalusi Ilona részt vett a Magyar Néprajzi Társaság centenáriumi ülésén.

Csongrádon helytörténeti tankönyv jelent meg.

ÓSZ KÁROLY

II. rész: 1990-től 2000-ig

1990.

Április 26-án honismereti szakkörvezetők és tanárok megyei tanulmányútja.

Július 8. és 10. között Csillebércen rendezték meg az V. Honismereti Konferenciát és a XVIII. Országos Honismereti Akadémiát. Témája: A honismereti mozgalom a megváltozott körülmények között, valamint a Honismereti Szövetség alapszabályának vitája, elfogadása, a vezető testületek megválasztása. Részt vett – többek között – dr. Juhász Antal, dr. Ósz Károly, Radocsi Ferenc, Vecsernyés János, Tóth István.

Október 17. és 19. között a levéltári napok rendezvényei zajlottak Hódmezővásárhelyen, Kisteleken, Maroslelén.

November 16-án honismereti nap volt Csongrádon. A Tari János Múzeumban iskolai könyvtári anyagból válogatott kiállítás nyílt, majd a Belváros megnézése után látogatás az Ifjúsági Házban. Végül az iskolamúzeumot keresték fel a résztvevők.

1991.

Április 23-án: A **Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megalakulása** a Társadalmi Egyesületek Szövetsége szegedi irodájában (a képen látható Tisza Lajos körúti „Olajos-ház”-ban). Az egyesületet a Csongrád Megyei Bíróság 528. számon vette nyilván tartásba 1991. június 6. napján. Elnök dr. Juhász Antal, alelnök dr. Marjanucz László, titkár Vecsernyés János.

Nyarán: Csongrád megyei honismereti diáktábor Apátfalván. Szervezője Czakó Józsefné Pusztai Mária. Táborvezető dr. Marjanucz László. Négy szakcsoportban dolgoztak, vezetőik: dr. Bárkányi Ildikó, Czakóné Pusztai Mária, Felföldi László, Halmágyi Pál. Korábban középiskolásként a diáktáborokban, ez évben főiskolai hallgatóként vett részt Nagyfalusi Ilona.

Nyarán: XIX. Országos Honismereti Akadémia Békéscsabán. Témája: honismeret és önkormányzat. Résztvevők: Nagyfalusi Ilona, Radocsi Ferenc, dr. Ősz Károly, Halmágyi Pál, Rácz Sándor, Gilicze János, Marton Istvánné (Mindszentről).

Szeptember 23. és 25. között levéltári napok Szentesen, Szegeden, Makón.

1992.

Nyarán: Csongrád megyei honismereti diáktábor Szegváron.

Nyarán: XX. Országos Honismereti Akadémia Pécsen. Témája: a civil társadalom szerveződése. Résztvevők: Nagyfalusi Ilona, Bogdán Lajos, Vecsernyés János, Radocsi Ferenc, Gergelyné Bodó Mária, Gergely István, Veszelinov Dánielné, Rácz Sándor.

Szeptember 25-én Makón helytörténeti konferenciát tartottak a Városházán.

Szeptember 28-án Eckhardt-emlékülés Makón a Városháza dísztermében.

Október 13. és 15. között: levéltári napok Makón, Szegeden, Hódmezővásárhelyen, Kisteleken.

Október 14-én a megyei honismereti verseny eredményhirdetése Hódmezővásárhelyen.

Október 31-én Habsburg Ottó „Magyarország jövője európai szemmel” címmel előadást tartott Makón.

November 6-án honismereti nap Apátfalván. Téma: tankönyvírás. Előadó: Pleskonics András.

Őszén: Kiadványszerkesztők V. konferenciája Szobon. Témája: a honismereti kiadványok jelentősége a helyi honismereti mozgalomban, a közéletben.

1993.

Tavasznán: Szegváron helyi honismereti-helytörténeti tankönyv jelent meg, Kovács Lajos munkája „Mesél a szegvári határ” címmel.

Nyarán: Csongrád megyei honismereti diáktábor Mindszenten. Nagyfalusi Ilona csoportvezetőként dolgozott. A néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton megyei 2. és országos 3. helyezést értek el „A mindszenti piac” című dolgozattal.

Nyarán: XXI. Országos Honismereti Akadémia Veszprémben. Témája: egyház és társadalom a középkori Magyarországon. Résztvevők: Vecsernyés János, Nagyfalusi Ilona, dr. Ősz Károly, Bogdán Lajos, Veszelinov Dánielné, Rácz Sándor. Bél Mátyás- emlékéremmel tüntették ki Kovács Dánielt, honismereti emléklapot kapott Rakonczai János.

Október 20. és 22. között levéltári napok Szegeden, Óföldreákon, Szentesen.

November 5-én honismereti nap Szegváron, Mindszenten. A Nemzeti Alaptanterv (NAT) előkészítése során az 1990-es évek közepén a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a Rendezvényház KHT-vel – ez az intézmény látta el megyénkben a Megyei Pedagógiai Intézet feladatait – négy tanfolyamot rendezett pedagógusok részére a NAT bevezetésével kapcsolatban. Ezekben a tanfolyamokon résztvevő mintegy száz pedagógus útmutatást kapott a helyi tankönyvek, tantervek elkészítéséhez.

December 10-én a Csongrádi Megyei Honismereti Egyesület közgyűlése.

1994.

Március 14-én „Mítosz és történelem – Emese álma” I. országos honismereti verseny megyei fordulója Szegeden. A zsűri munkájában egyesületünk tagjai meghatározó szerepet játszottak.

Nyarán: Csongrád megyei honismereti diáktábor Csanádpalotán. Szervezője Nagyfalusi Istvánné. Csoportvezető Nagyfalusi Ilona, aki ebben az évben egyéni indulóként megyei I. és országos II. helyezést ért el „Karácsonyi népszokások Csanádpalotán” című dolgozatával a néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton.

Nyarán: XXII. Országos Honismereti Akadémia Vácott. Témája: ifjúság és honismeret. Résztvevők: Nagyfalusi Ilona, dr. Ősz Károly, Dudás Lajos, Dudás Lajosné, Gergelyné Bodó Mária, Veszelinov Dánielné, Bogdán Lajos, dr. Marjanucz László, Rácz Sándor. Honismereti emléklappal tüntették ki Bogdán Lajost és dr. Marjanucz Lászlót.

Őszén: „Emese álma” címmel a Honismereti Szövetség II. országos vetélkedőjének meghirdetése a honfoglalás koráról.

Őszén: Kiadványszerkesztők VI. konferenciája Mezőkövesden. Témája: megyei és helyi periodikák, munkáltató füzetek.

Október 19. és 21. között levéltári napok Makón, Hódmezővásárhelyen, Királyhegyesen.

Novemberében honismereti nap Csanádpalotán. Péter László Kálmány Lajosról tartott előadást.

December 5-én a csanádpalotai plébánia falára emléktáblát helyeztek el Kálmány Lajos tiszteletére, aki 1894 és 1904 között plébános volt Csanádpalotán.

December 8-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közgyűlése. Az új titkár Bogdán Lajos lett.

1995.

Március 25-én „Mítosz és történelem – Emese álma” II. országos honismereti vetélkedő megyei fordulója Szegeden. Szervezője: Bogdán Lajos.

Április 29-én a „Mítosz és történelem – Emese álma” II. országos honismereti vetélkedő területi fordulóján megyénk csapatai, a szegedi piarista gimnázium és a makói József Attila Gimnázium diákjai dobogós helyezéseket értek el.

Nyarán: Csongrád megyei honismereti diáktábor Zsombón. Téma: a jászok redempciója.

Nyarán: XXIII. Országos Honismereti Akadémia Szombathelyen. Témája: magyarság és európaiság. Résztvevők: Vargáné Nagyfalusi Ilona, Veszelinov Dánielné, Bodó Bernadett, Bogdán Lajos, Pozsár Ferenc (Csongrádról), Rácz Sándor, dr. Ósz Károly, Radocsai Ferenc, Rakonczi János. Bél Mátyás-emlékéremmel Oltvai Ferencet, honismereti emléklappal Radocsai Ferencet, Szigeti Jánost (Hódmezővásárhely) és Veszelinov Dánielnét tüntették ki.

Őszén: az „Emese álma” országos vetélkedő III. részének meghirdetése az államalapítás koráról.

Október 18. és 20. között levéltári napok Makón, Kiszomboron, Csongrádon.

December 9-én honismereti nap: utazás Csongrádra, Szegvárra, Mindszentre. Résztvevők azok a pedagógusok voltak, akik a NAT bevezetésével kapcsolatos továbbképzésre jártak. Kovács Lajos kalauzolta a résztvevőket Szegváron, bemutatta az ásatásokat, a helytörténeti gyűjteményt, a helyi honismereti krónikát, a *Szegvári Naplót* és Kovács Lajos „Szegvár a vizek falva” című könyvét. Csongrádon a Széchenyi Úti Általános Iskola helytörténeti gyűjteményét és a Belsővárost tekintették meg a tanárok.

1996.

Március 23-án az „Emese álma” III. országos honismereti vetélkedő megyei fordulója.

Április 20-án az „Emese álma” vetélkedő Békéscsabán megrendezett területi döntőjéről a szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium és a makói József Attila Gimnázium egyik csapata az országos döntőbe jutott.

Május 4-én az „Emese álma” vetélkedő Székesfehérvárott megrendezett országos döntőjén a makói gimnazisták csapata a 12. helyet szerezte meg. Tagjai: Babarczi Dó-

ra, Hordós Zsuzsanna és Pallagi Róbert. Tanáruk: Pál Lászlóné. A piarista döntősök: Both Gergely, Miklós Péter, Pintér Olivér. Tanáruk: Károly Attila.

Nyarán: Csongrád megyei honismereti diáktábor Ópusztaszeren. Csoportvezetők dr. Bárkányi Ildikó, Czakó Józsefné Pusztai Mária. Téma: a millennium.

Nyarán: XXIV. Országos Honismereti Akadémia megyénkben, Csongrádon. Témája: a nemzet-tudat 1100 esztendeje. A helyi szervező Pozsár Ferenc Csongrád város polgármesteri hivatalának közművelődési főelőadója volt. Ebben a munkában Dudás Lajos, Erdélyi Péter, Gát László, a város helytörténészei és dr. Szűcs Judit múzeumigazgató, valamint a Művelődési Ház munkatársai mint vendégfogadók voltak a segítségére. A Tari László Múzeumban „A Nagyrét vizinek a fele hal vót” című, a csongrádi halászatról szóló kiállítás várta az akadémia résztvevőit. Résztvevők és szervezők: Bogdán Lajos, Dudás Lajos, Dudás Lajosné, Erdélyi Péter, dr. Blazovich László, dr. Marjanucz László, dr. Juhász Antal, Vargáné Nagyfalusi Ilona, Nagyfalusi Istvánné, Kovács Lajos, Czakó Józsefné, Rác Sándor, Pintér István, Pintér Istvánné, ifj. Pintér István. Honismereti emléklappal tüntették ki Czakó Józsefnét, Kovács Lajost, Tóth Emmát. (A programot lásd a következő oldalon!)

Szeptember 28-án „Honvéd emléknap” konferenciát szerveztek Makón. Témája: az államalapítás kora a Maros mentén. Dr. Kristó Gyula, dr. Szegfű László és dr. Trogmayer Ottó előadásait hallhatta a nagyszámú érdeklődő közönség.

Október 5. és 7. között: I. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia Békéscsabán. Témája: a hely, ahol élek. Résztvevő: Nagyfalusi Ágnes, Bogdán Lajos.

Október 14. és 17. között levéltári napok Makón, Hódmezővásárhelyen, Újszentivánon, Csongrádon. Téma: a honfoglalás 1100. évfordulója. Makón a színvonalas előadásokat dr. Tóth Sándor, dr. Blazovich László, dr. Kristó Gyula és dr. Makk Ferenc tartották.

Őszén: Kiadványszerkesztő VII. Konferenciája Szekszárdon. Témája: időszakos honismereti kiadványok.

1997.

Tavaszn: a Csongrád megyei honismereti diáktábor kutatási eredményeit „Csánádpalotai búcsújárók” címmel Vargáné Nagyfalusi Ilona csoportja a néprajzi és nyelv-járási gyűjtőpályázatra beküldte, ahol megyei 3. helyet, országos dicséretet kaptak.

Június 22. és 29. között Csongrád megyei honismereti diáktábor volt Csongrádon. Az egyik csoportvezető dr. Bárkányi Ildikó volt.

Program:	AZ AKADÉMIA FŐ TÉMÁJA:
	„A nemzet tudat ezeregy száz esztendeje”
	<u>1996. június 24. hétfő:</u>
10.00-13.00	A Honismereti Szövetség küldöttgyűlése
13.00	E b é d
14.00-14.40	Köszöntő, az Akadémia ünnepélyes megnyitása Dr. Kanyar József, a Honismereti Szövetség örökös tiszteletbeli elnöke és Lehmann István, a Csongrád Megyei Közgazdászok elnöke
	Díjak, emléklapok, oklevelek átadása
14.40-15.20	A magyarság eurázsiai jelenlétének évezredek-millecentenárius gondolatai magunkról és másokról. Előadó: Dr. Katona Imre ny. egyetemi docens, ELTE Néprajzi Tanszék
15.20-15.40	S z ü n e t
15.40-16.20	Csongrádi régió a régész szemével Előadó: Dr. Trogmyer Ottó, a szegedi Móra F. Múzeum igazg.
16.20-17.00	Csongrádi régió a középkorban Előadó: Dr. Kristó Gyula egyetemi tanár, JATE Középkori és Korajkori Magyar Történelmi Tanszék
17.00-17.20	S z ü n e t
17.20-18.00	Csongrád megye múltja az írásos emlékekben Előadó: Dr. Blazovich László, a Csm-i Levéltár igazgatója
19.00-	Fogadás az Erzsébet Étteremben. A várost bemutatja és fogadást ad Molnár József, Csongrád város polgármestere
20.30-	Szentiván éji koncert: a Musica Historica együttes hangversenye a városháza előtt.
	<u>1996. június 25. kedd</u>
7.00- 8.00	R e g g e l i
8.00- 8.40	A Dél-Alföld település szerkezete, migráció a török hódoltság után Előadó: Dr. Juhász Antal egyetemi tanár JATE Néprajzi tanszék

8.40- 9.00	S z ü n e t
9.00- 9.40	Nemzet tudat napjaink politikájában Előadó: Dr. Pozsgay Imre egyetemi tanár
9.40-10.00	S z ü n e t
10.50-12.00	A vallási önazonosulás és a nemzet tudat - A katolicizmus Előadó: Dr. Barna Gábor docens, JATE Néprajzi Tanszék
	-A református egyházak Előadó: Sipos Árpád református lelkész-Szentes
12.00-14.00	E b é d
14.00-14.30	Az anyanyelvi nevelés szerepe a nemzet tudat kialakításában Fábiáné Szenczi Ibolya tanárnő, Csongrád, Batsányi J. Gimnázium
14.30-15.00	Az irodalom szerepe a nemzet tudat kialakításában Előadó: Bácskai Mihály Apáczai-Csere János díjas tanár, a szentesi Horváth M. Gimnázium ny. igazgatója
15.00-15.30	Az Alföldi festészet szerepe a nemzet tudat alakításában- a Vásárhelyi iskola Előadó: Dr. Dömötör János művészettörténész, a hódmezővásárhelyi Tornyai J. Múzeum ny. igazgatója
15.33-16.00	S z ü n e t
16.00-16.30	Hogyan ünnepeltünk 100 évvel ezelőtt-millenniumi ünnepségek a Csongrádi régióban Előadó: Dr. Oltvai Ferenc, a Csongrád Megyei Levéltár ny. igazgatója
16.30-17.00	A helyi hagyományok szerepe a nemzet tudat alakításában Előadó: Dr. Szűcs Judit, a Csongrádi Tari L. Múzeum igazgatója
18.00-19.00	V a c s o r a

19.30-	„A magyarok bejövetele” színpadi játék a Kassuth L. Ált. Isk. előadásában A csongrádi Alföld Táncegyüttes bemutatója
	<u>1996. június 26. szerda:</u>
9.00-10.30	Szekció ülések
	„A” szekció: A nemzet tudat és az iskola Vezető: Dr. Kovács Dániel ny. főiskolai tanár Helye: Városi Galéria nagyterme Korreferátumok: - <u>A helytörténet és a néprajz tanítása az általános iskolában</u> Vargáné Nagyfalusi Ilona tanítónő, Makó, Egyházi Iskola - <u>Múzeum az iskolában</u> Gát László, a csongrádi Gróf Széchenyi I. Ált. Iskola ny. igazgatója - <u>A szegvári helytörténeti olvasókönyv</u> Kovács Lajos tanár, Szegvári Általános Iskola - <u>Néprajzokat nevelő iskola - a szegedi Piarista Gimnázium</u> Bogdán Lajos ny. népművelő
	„B” szekció: A nemzet tudat és a közgyűjtemények, a közművelődés Vezető: Kanyar József ny. levéltárigazgató Helye: Városháza díszterme Korreferátumok: - <u>Múzeum és nemzet tudat</u> Dr. Tóth István a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársa - <u>Könyvtár és a nemzet tudat</u> Gyuris György, a Szegedi Somogyi Könyvtár igazgatója - <u>Levéltár és a nemzet tudat</u> Labádi Lajos, a Csongrád Megyei Levéltár szentesi fiakönyvtára

	-A közművelődési intézmények szerepe a nemzet tudat alakításában Kruszlicz Pál, a Csongrád Megyei Közművelődési Egyesület elnöke, a szentesi Művelődési Központ igazgatója
12.30-13.30	E b é d
13.30-18.00	Városbemutató: Művésztelep, Iskolamúzeum, Nagyboldogasszony templom, Tari L. Múzeum, Kádár Lajos Emlékszába, Szerb Irodalmi Gyűjtemény, Belvárosi Templom, Belváros/halászházak/, Körös-torok
19.00-	V a c s o r a
20.00-	A kulturális folyóiratok és a nemzet tudat Beszélgetés a Tiszatáj /Szeged/, a Forrás /Kecskemét/ és az Üzenet /Szabadka/ folyóiratok szerkesztőivel
	<u>1996. június 27. csütörtök:</u>
7.00-7.40	R e g g e l i
7.40-	Tanulmányút Csongrád megyében „A” útvonal: Ópusztaszer, Szeged, Tápé, Kopáncs, Hódmezővásárhely, Mindszent, Szegvár, Szentes „B” útvonal: Szentes, Ecséri templom, Ófőledek, Makó, Apátfalva /Langó kápolna, Munkereszt/, Kiszombor, Szeged, Tápé, Ópusztaszer
20.00-	V a c s o r a Csongrádon
	<u>1996. június 28. péntek:</u>
8.00- 9.00	R e g g e l i
9.00- 9.40	A határon túli és a diaszpórában élő magyarság nemzet tudata Előadó Kányádi Sándor költő
9.40-10.40	Korreferátumok: Romániai magyarság nemzet tudata Bodó Barna, Temesvár, Szárványkutató Intézet Jugoszláviai magyarság nemzet tudata Dr. Szekeres László régész, Szabadka
10.40-11.30	V i t a
11.30-	Az akadémia zárása
12.00-	E b é d - Hazautazás

Nyarán: XXV. Országos Honismereti Akadémia Győrben. Témája: a természet és az ember. Résztvevők: Bogdán Lajos, Czakó Józsefné, dr. Ósz Károly, Vecsernyés János, Nagyfalusi Istvánné, dr. Juhász Antal, Dudás Lajos, Dudás Lajosné, Rácz Sándor, Pintér István, Pintér Istvánné, ifj. Pintér István. Bél Mátyás-emlékéremmel dr. Juhász Antalt, Honismereti Munkáért Éremmel Vecsernyés Jánost, honismereti emléklappal dr. Bárkányi Ildikót, Nagy Verát és Hodák Györgynét tüntették ki.

Szeptember 17-én rendkívüli közgyűlés keretében az egyesületi alapszabály módosítása. Új elnökségi tagok: Gergelyné Bodó Mária és Vargáné Nagyfalusi Ilona.

Október 3-án és 4-én Hódmezővásárhelyen „Helytörténet és helyismeret a történelemtanításban” címmel konferencia. (A tanfolyamok mellett a hódmezővásárhelyi Központi Általános Iskola és Gimnázium, a Rendezvényház KHT és egyesületünk támogatásával a helyi tantervek, tankönyvek elkészítésére pályázatot hirdetett meg, annak értékelésére szervezték ezt a konferenciát.) 1997-ben Kovács Lajos részt vett a konferencián, és a pályázaton a fődíjat nyerte el, egy nagy Mónus-kerámiát. Pályamunkája: „Szegvár hon- és népismereti tanterve 5-8. osztályig”.

Október 4. és 6. között: II. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia Békéscsabán. Témája: az ember és a táj. Résztvevők: Nagyfalusi Ágnes, Perneki Adél, Bogdán Lajos.

Október 11-én Csongrád megyei 7-8. osztályos általános iskolások helyismereti versenyének I. fordulójára Újszegeden 28 csapat részvételével.

Október 14. és 17. között levéltári napok Szegeden, Szentesen, Makón, Magyarcsanakon.

Október 25-én a Csongrád megye 7-8. osztályos általános iskolásai számára meghirdetett helyismereti verseny döntője Szegeden, amelyet a szegedi Odesszai Úti Általános Iskola II. számú csapata nyert meg. A makói József Attila Gimnázium 7. osztályának csapata az 5., 8. osztályának csapata a 6. helyen végzett.

1998.

Február 14-én a Honismereti Szövetség által meghirdetett „Márciusi ifjak” elnevezésű országos történelmi vetélkedő megyei fordulóján, Szegeden az I. helyet a szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium csapata, a II. helyet a makói József Attila Gimnázium csapata érte el, amelyek a verseny területi fordulójába jutottak. III. helyen a szentesi Barta János Szakközépiskola végzett, a 4. a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium csapata lett.

Február 28-án, Kecskeméten a „Márciusi ifjak” vetélkedő területi döntőjén a makói József Attila Gimnázium Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna által felkészített, Börcsök Adrienn, Kocsis Gabriella és Szőnyi Ferenc alkotta csapata a II. helyet szerezte meg, őket csak a verseny országos döntőjét is megnyerő kecskeméti csapat előzte meg.

Május 15-én a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közgyűlése.

Nyarán: XXVI. Országos Honismereti Akadémia Karcagon. Témája: az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc kutatási eredményei, helyi emlékei. Résztvevők: Gergelyné Bodó Mária (a meghirdetett országos honismereti pályázaton különdíjat nyert),

Veszelinov Dánielné, dr. Ősz Károly, Vargáné Nagyfalusi Ilona, Nagyfalusi Istvánné, Bogdán Lajos, dr. Blazovich László, Kemény Lajosné, Pintér István, Pintér Istvánné, ifj. Pintér István. Honismereti Munkáért Éremmel Szigeti Györgyöt, honismereti emléklappal Kemény Lajosnét, Nagyfalusi Istvánnét és dr. Ősz Károlyt tüntették ki.

Július 13. és 25. között „Eszterlanc” I. nemzetközi népművészeti tábor Apátfalván.

Október 6. és 8. között levéltári napok Makón, Szegeden, Apátfalván. Az apátfalvai szervező Vargáné Nagyfalusi Ilona volt.

Őszén: Kiadványszerkesztők VIII. Konferenciája Zamárdiban.

November 6-án és 7-én: III. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia Békéscsabán. Témája: szülőföldünk ismerete. Résztvevők: Vargáné Nagyfalusi Ilona, Nagyfalusi Ágnes, Bogdán Lajos.

1999.

Május 7-én: a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közgyűlése.

Nyarán: megyei honismereti diáktábor Pitvaroson. Szervezője: Kemény Lajosné.

Nyarán: XXVII. Honismereti Akadémia Zalaegerszegen. Témája: a közgyűjtemények, a közművelődési intézmények és a honismeret. Résztvevők: dr. Ősz Károly, Bogdán Lajos, Nagyfalusi Istvánné, dr. Blazovich László, Dudás Lajos, Dudás Lajosné, Pintér István, Pintér Istvánné, ifj. Pintér István, Perényi Anna, Ábrahám Vera. Bél Mátyás-emlékéremmel dr. Blazovich Lászlót, Honismereti Munkáért Éremmel Rácz Sándort, honismereti emléklappal Dudás Lajost, Komoly Pált, Vargáné Nagyfalusi Ilonát tüntették ki.

Október 5. és 7. között levéltári napok Hódmezővásárhelyen, Szegeden, Szegváron, Tiszaszigeten.

Őszén: IV. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia Tapolcán. Témája: Szent István és kora.

Őszén a Honismereti Szövetség megrendezte első „Iskola és honismeret” című országos konferenciáját Kiskunfélegyházán. Témája: honismeret az iskolában; helyismereti könyvek, olvasókönyvek az iskolában és a könyvtárban. A nyitó előadást Pokorni Zoltán oktatásügyi miniszter tartotta.

2000.

Március 25-én a Honismereti Szövetség által meghirdetett „Felkelt a napunk” című, Szent Istvánra emlékező országos vetélkedő megyei fordulója. A zsűri munkájában egyesületünk tagjai közül többen részt vettek. A fő szervező: Bogdán Lajos volt. (Lásd két képünket a következő oldalon!)

Április 17-én történészkonferencia volt Szegeden az Árpád-korról, amelyen egyesületünk sok tagja meghallgatta az előadásokat. A konferencia fő szervezője dr. Blazovich László volt.

Május 6-án a „Felkelt a napunk” elnevezésű honismereti-művelődéstörténeti vetélkedő területi fordulóját Újszegeden rendezték. A makói József Attila Gimnázium

Tanácskozik a zsűri (Nagyfalusi Ilona, dr. Ősz Károly)

Koronázási jelenet a vetélkedőn

egyik 9. osztályos fiatal csapata – Herczeg Barna, Rója Gergő, Venczel Márk – III. helyen végzett, egy ponttal maradva le az országos döntőbe jutásról. Felkészítő tanárunk Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna volt.

Májusban a „Felkelt a napunk” vetélkedő országos döntőjében a szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium diákjai, Kerekes Gellért, Láng Zoltán, Piros Adorján Zsolt a II. helyet szerezték meg. Tanáruk: Károlyi Attila, egyesületünk tagja.

Nyarán: XXVIII. Honismereti Akadémia Székesfehérváron. Témája: az államalapító Szent István. Résztvevők: Gergelyné Bodó Mária, Veszelinov Dánielné, dr. Ősz Károly, Nagyfalusi Istvánné, Bogdán Lajos, Pintér István, Pintér Istvánné, ifj. Pintér István, Ábrahám Lili Lea, Ábrahám Vera, Perényi Anna. Honismereti Munkáért érdemmel tüntették ki Bogdán Lajost, honismereti emléklappal Gergelyné Bodó Máriát és Móricz Ágnest.

Október 7-én „Honvéd nap”, hadtudományi konferencia Makón.

Őszén: V. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia Mesztegyőn. A helytörténeti kutató-gyűjtő munka elméleti és gyakorlati kérdéseiről folytak a megbeszélések.

Őszén: Kiadványszerkesztők IX. konferenciája Vácott. Témája: a honfoglalás és államalapítás évfordulójának helytörténeti kutatási eredményei és irodalma.

Őszén: az egyesületi tagok az alsóvárosi ferences kolostort tekintették meg.

Október 9. és 12. között levéltári napok Csongrádon, Ópusztaszeren, Makón, Csanádpalotán, Algyőn. A csanádpalotai program szervezője Nagyfalusi Istvánné, az egyik előadó (Breggarten Henrik életéről és munkásságáról) Vargáné Nagyfalusi Ilona. Makón Mályusz Elemér történész emléktábláját avatták fel dr. Kristó Gyula és dr. Blazovich László történészek.

Október 19-én a Történelem Tanárok Egylete nemzetközi fóruma Szegeden az euro-atlanti integrációról tartott továbbképzést.

Őszén: Miskolcon tartották meg a II. „Iskola és honismeret” konferenciát. Témája: honismeret, helyismeret, kerettanterv.

Novemberben kezdődött „A magyar állam 1000 éve” című vándorkiállítás bemutatása Csongrád megye városaiban. Összeállításában jelentős szerepet töltött be egyesületünk tagja, dr. Blazovich László történész, levéltár-igazgató.

December 18-án „Millenniumi nap” a makói József Attila Gimnáziumban. Az István királyról szóló emlékműsort Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna szerkesztette, rendezte és tanította be tanítványainak. Egyesületünket többen is képviselték ezen a rendezvényen.

Az év folyamán: megkezdődött a hat részből álló apátfalvai Bibic honismereti tankönyvsorozat kiadása.

*Bogdán Lajos, Vargáné Nagyfalusi Ilona, Pál Lászlóné
és Molnár Mária segítségével összeállította:*

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

III. rész: 2001-től 2011-ig

2001.

Március 30-án a Szirbik Miklós Társaság Makón bemutatta Földeák monográfiáját.

Májusban: „Szeged a 18. század elején” – kiállítás és konferencia. I. emlékülés Szeged napja tiszteletére. (Együttműködés a Történelemtanárok Egyletének Szegedi Tagozatával.)

Május 21-én a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közgyűlést tartott. Dr. Juhász Antal egyetemi tanár leköszönt egyesületi elnöki tiszteről. A tagok örökös tiszteletbeli elnökké választották, ezzel az elismeréssel köszönték meg honismereti egyesületi munkáját. Dr. Blazovich László megyei levéltár-igazgatót megválasztották az egyesület új elnökévé.

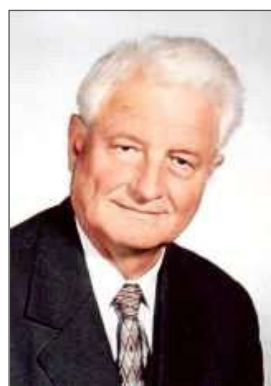
Június 20-án a Blazovich László és Marosvári Attila által szerkesztett „Három folyó mentén” című Csongrád megyei millenniumi album bemutatója a szegedi Móra Ferenc Múzeumban.

Június 26-án a Honismereti Szövetség titkára, Bartha Éva látogatást tett az egyesületnél Szegeden.

Dr. Juhász Antal

Dr. Blazovich László

Az III. „Iskola és honismeret” konferencia hallgatósága. Szeged. 2001. október 12.

Július 2-án Kecskeméten a XXIX. Országos Honismereti Akadémián emléklap elismerésben részesültek egyesületünkől Károlyi Attila és Pál Lászlóné. Téma: társult népek a történeti Magyarországon (A Szent István-i gondolat máig ható üzenete). Dr. Blazovich László előadást tartott az akadémia első napján „A Duna-Tisza köze népességének változásai a késő középkorban” címmel. Dudás Lajos Honismereti Munkáért Érem kitüntetést kapott.

Augusztus 20-án egyesületünk elnöke, dr. Blazovich László Csongrád Megye Alkotói Díját vette át az ópusztaszeri ünnepségen.

Október 5-én biztonságpolitikai konferencia volt Szegeden, a TTE szegedi küldöttei között a egyesületünk tagjai is részt vettek az előadásokon.

Október 8. és 11. között a levéltári napok rendezvényeit tartották Makón, Mórahalmon, Pítvaroson és Hódmezővásárhelyen.

Október 9-én a „Mesélő dokumentumok” című szegedi helytörténeti kötet bemutatása. Szerkesztői Károlyi Attila és Molnárné Ferenczy Valéria.

Októberben „A palotás Szeged” építészeti kiállítás rendezése.

Október 12. és 14. között a III. „Iskola és honismeret” konferenciát Szegeden rendezték meg, mivel a szegedi egyetemen és a főiskolán a hallgatók részére a honismeret tanításával foglalkozó szemináriumok vannak. Egyesületünk szervezésében rendezték meg „A hon- és népismeret tanítása a pedagógusképzésben” témakörrel foglalkozó programot. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai közül előadást tartott dr. Blazovich László, dr. Juhász Antal és Károlyi Attila. A rendezvény háziasszonya Gergelyné Bodó Mária volt. „Az első este módszervásárt tartottunk. Egyesüle-

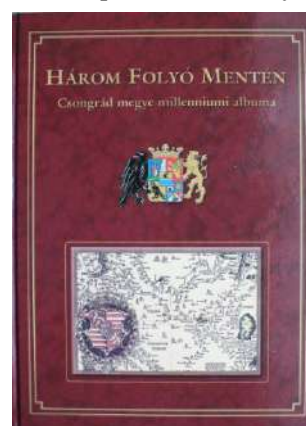

A konferencia zárása a felső-pusztaszeri tanyai iskola tantermében (Fotó: Bogdán Lajos)

tünk tagjai bemutatták a szentesi, a mindszei, a hódmezővásárhelyi helyi kiadványokat és az akkor elkészült 'Mesélő dokumentumok' című honismereti tankönyveket. A második este a résztvevők az apátfalvai Szigetházát tekintették meg. Vargáné Nagyfalusi Ilona és Móricz Ágnes szervezték a programot, az előadásokat és a vacsorát. Vargáné Nagyfalusi Ilona a Bíbic-könyvekről tartott előadást, és a Szigetházát mutatta be. Bemutakozott a *Marosvidék* című folyóirat is, amelyet Szilágyi Sándorné főszerkesztő ismertetett. Harmadik napon a konferencia résztvevői megkoszorúzták Bálint Sándor emléktábláját, majd az ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkba látogattak, ahol megismerkedtek az ott folyó pedagógiai munkával. A konferencia zárására stílusosan az emlékpark skanzen részébe áthelyezett felső-pusztaszeri tanyai iskola tantermében került sor.”¹

Október 16-án beszélgetés Novák István főépítésszel Szeged építészettörténetéről, épületeiről.

Október 26-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai ellátogattak a makói Szirbik Miklós Társaság rendezvényére, ahol dr. Blazovich László bemutatta a „Három folyó mentén” című megyei albumot. Előtte az egyesület tagjai megtekintették Kiszombor és Óföldsék műemlék templomait.

¹ Gergelyné Bodó Mária visszaemlékezése.

2002.

Február 9-én a Szeremlei Társaság közgyűlése Hódmezővásárhelyen. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek ekkor négy tagja volt egyúttal a Szeremlei Társaságnak is tagja: Blazovich László, Kruzslicz István Gábor, Marjanucz László, Pintér István.

Március 4-én Ambrózfalván rendezte meg egyesületünk – a település önkormányzatát megnyerve – megemlékezését a szlovák–magyar lakosságcsere nevezett eseményről, a magyarok Szlovákiából való kitelepítéséről. Tudomásunk szerint ez volt az egyetlen olyan rendezvény, amelyet olyan településen rendeztek meg, ahol a lakosság jelentős része megélte ezt az eseményt.²

Március: Ruszoly József előadása „A szegedi választások 100 éve (1848-1949)” címmel. „A szegedi választások 100 éve (1848-1949)” kiállítás megnyitása.³

Áprilisban kezdődött (és 2003 márciusáig rendszeresen sorra került): „Három város, hat nemzetiség, egy régió” című nemzetközi régiótörténeti projekt (Partner Nyitott Távlatok – Szabadka és a Történelemtanárok Egylete). Eredménye: Szabadka városismereti kronológia, Szeged városismereti kronológia, Temesvár városismereti kronológia, a Dél-Alföld régiótörténeti kronológiája, a román nép köztörténeti kronológiája, a délszláv népek köztörténeti kronológiája.⁴

Április 20-án Szegeden rendezték meg a Honismereti Szövetség által középiskolások számára „A tudás forrásai” címmel meghirdetett művelődéstörténeti vetélkedő megyei fordulóját, amelyet a makói József Attila Gimnázium egyik csapata nyert meg.

Május 3-án a mutatták be a makói városházán a Makó monográfia ötödik, „Makó története 1849-től 1920-ig” című kötetét. Szerkesztette: Szabó Ferenc.

Május 21-én Szeged napja tiszteletére rendeztek másodszor „A nagyvárosi élet (1880-1994)” címmel emlékülést. Egyesületünk tagjai is részt vettek a Történelemtanárok Egyletének Szegedi Tagozatával való együttműködés jegyében.⁵

Május 22-én egyesületünk tagjai látogatást tettek a Csongrád Megyei Levéltárban, ahol Blazovich László levéltár-igazgató mutatta be az intézményt.

Július 1. és 5. között: A XXX. Országos Honismereti Akadémia Sátoraljaújhelyen. Téma: a Kossuth kultusz történeti alakulása. A „Kossuth utóélete a kultúra különböző területein” témával foglalkozó szekció egyik vezetője egyesületünk tagja, Kovács Dániel volt. Honismereti emléklap elismerésben részesültek egyesületünkben Fuchsné Benák Katalin, Lovász Józsefné és a Nagyfalusi Istvánné által vezetett csanádpatolai honismereti diákkör.

Július 29. és augusztus 2. között „Égig érő fa. Magyarazonosság és a szülőföld” címmel nemzetközi régiótörténeti konferencia Szegeden, amelyen az Értelmiségi Nyári

² Bogdán Lajos egyesületi titkár közlése.

³ Károlyi Attila (Szeged, Dugonics András Piarista Gimnázium) visszaemlékezéseiből.

⁴ Károlyi Attila adatközlése.

⁵ Károlyi Attila adatközlése.

Egyetemmel, a Dél-magyarországi Civil Szervezetek Szövetségével és a Történelemtanárok Egyletével együttműködve vettek részt pedagógus tagjaink. A szervező: Károlyi Attila volt.⁶

Szeptember 26. és 28. között a Tatán megrendezett VII. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián megyénket Szabó Erika makói gimnazista képviselte.

Szeptember 27-én a makói városháza dísztermében került sor Gilicze János – Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyvének bemutatójára. A kötetet Blazovich László szerkesztette.

Október 5-én, a Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulóján az Országos Honismereti Szövetség „A tudás forrásai” címmel a könyvtárak, levéltárak és a múzeumok jelentőségét hangsúlyozó vetélkedőt szervezett. A Szolnokon megrendezett területi döntőjén a makói József Attila Gimnázium csapata, amelyet egyesületünk tagja, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna készített fel, harmadik helyezést ért el. A csapat tagjai: Szabó Erika, Rotár Annamária, Szirovicza Petra. Képpünkön: a makói csapatnak a tudás várát szimbolizáló kis makett alkotása látható.⁷

Október 10-én Szegedi műhely: „I. Szegednek népe, nemzetem büszkesége” címmel előadás-sorozat.

„Ősi kultúrák a Dél-Alföldön”, előadók és témáik: Horváth Ferenc: „Őskori leletek, kultúrák”, Vörös Gabriella: „Szarmaták, hunok, germánok”, Kürti Béla: „Avarnak mondták magukat”.⁸

Október 8. és 10. között levéltári napok Szegeden, Szentesen, Makón, Csanádalbertin és Zákányszéken. Egyesületi tagjaink közül előadást tartottak: Blazovich László, Nagygyörgy Zoltán (Horgos), Gilicze János, Berta Tibor.

November 14-én Szegedi műhely: „II. Szegednek népe, nemzetem büszkesége” előadás-sorozat. „Középkor a Dél-Alföldön I.”, előadók és témáik: Kristó Gyula: „Szeged és a középkori magyar állam”, Petrovits István: „Várossá válás, városi fejlődés (12-15. század eleje)”, Juhász Antal: „A szegedi tanya és a tanyasi gazdálkodás”.⁹

November 27-én Szegedi műhely: „III. Szegednek népe, nemzetem büszkesége” előadás-sorozat: „Középkor a Dél-Alföldön II.”, előadók és témáik: Blazovich László: „Szeged szabad királyi várossá válása”, Koszta László: „Egyházmegyék, egyházak, kolostorok”, Horváth Ferenc: „A szegedi vár”.¹⁰

⁶ Károlyi Attila adatközlése.

⁷ Pál Lászlóné tulajdona. Fotó: Pál László György.

⁸ Károlyi Attila adatközlése.

⁹ Károlyi Attila adatközlése.

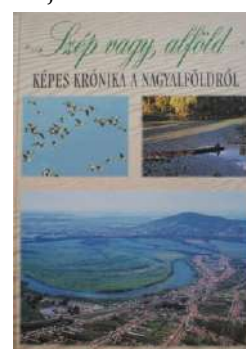
¹⁰ Károlyi Attila adatközlése.

November 29-én a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai Makóra látogattak. Megtekintették az ortodox zsinagógát, a püspöki kápolnát, az új sportcsarnokot, és a felújított József Attila Gimnázium rendezvénytermében tartották meg évzáró közgyűlésüket a makói Szirbik Miklós Társaság tagjaival együtt. A program részeként bemutatták Gilicze János-Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna „Város a Maros mentén” című könyvét. Szilágyi Sándorné a Marosvidék című folyóiratot mutatta be. A honismereti nap programját Gilicze János szervezte.

December 4-én Mindszenten Kasznár-Tóth Emma emléktábláját Péter László avatta fel. Az egyik kezdeményező egyesületünk volt.

December 12-én Szegedi műhely: „IV. Szegednek népe, nemzetem büszkesége” előadássorozat: „A polgári Szeged”, előadók és témáik Géczi Lajos: „A szabad királyi város szabadsága (18-19. sz.)”, Marjanucz László: „Rendi polgárok, vállalkozó polgárok”, Farkas Csaba: „1956, Szeged”.¹¹

Az év folyamán jelent meg a „Szép vagy, alföld...” című képes krónika a Nagyalföldről. Szerkesztette és írta: Rakonczai János és Blazovich László.

2003.

Január 16-án Szegedi műhely „V. Szegednek népe, nemzetem büszkesége” előadássorozat: „Impériumváltás a Dél-Alföldön”, előadók és témáik: Zakar Péter: „Szeged és a délvidéki harcszintér (1848/49)”, Marjanucz László: „Szeged gazdasága, a szegedi régió (1867-1944)”, Vincze Gábor: „Világháborúk a Délvidéken”.¹²

Február 21-én Hódmezővásárhelyen tartotta közgyűlését a Szeremlei Társaság.

Március 28-án a makói József Attila Könyvtárban, a Szirbik Miklós Társaság estjén mutatták be Makó monográfiájának 5. kötetét.

Március 31. és május 22. között: „Szeged palotái. Fedezzük fel Szegedet!” Ifjú helytörténészek I. levelező csapatversenye (7-8. és 9-10. évfolyam).¹³

Április 24-én a Rákóczi-szabadságharc kezdetének 300. évfordulója tiszteletére meghirdetett, Hódmezővásárhelyen megszervezett megyei helytörténeti vetélkedő döntőjét a makói József Attila gimnázium csapatai nyerték meg. Tanáruk: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna volt.

Április 26-án Hódmezővásárhelyen a Művelődési Házban Nagy György-emlékestet szervezett a Nagy György Alapítvány Kuratóriuma, amelyen egyesületünk több tagja is részt vett.

Május 22-én „Szeged kulturális kincsei (1970-2000)” címmel beszélgetés Tandijalossal. III. emlékülés Szeged napja tiszteletére.

¹¹ Károlyi Attila adatközlése.

¹² Károlyi Attila adatközlése.

¹³ Károlyi Attila adatközlése.

Kiállítás Csongrád megye helytörténeti oktatási segédanyagaiból.¹⁴

Június 19-én egyesületünk tagjai csoportos látogatást tettek a szegedi Somogyi-könyvtárban, ahol megtekintették a könyvtár helyismereti gyűjteményét is. Bogdán Lajos titkár tájékoztatta a tagokat az első félévi honismereti munkáról.¹⁵

Június 27-én Makón köszöntötték a 75 éves dr. Tóth Ferencet. Erre az alkalomra jelent meg „A legmakaiabb makai. Tanulmányok a 75 éves dr. Tóth Ferenc tiszteletére” című ünnepi kiadvány.

Június 30. és július 4. között a XXXI. Országos Honismereti Akadémiát Nyíregyházán rendezték meg a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulója és Nyíregyháza újratelepítésének 250. évfordulója alkalmából. Bél Mátyás-emlékéremmel tüntették ki dr. Tóth Ferencet, a makói helytörténet legkiválóbb ismerőjét, (képünkön dr. Kanyar József adja át a kitüntetést), honismereti emléklap elismerésben részesült Kovácsné dr. Faltin Erzsébet.

Október 14. és 17. között a levéltári napok keretében Makón, Csongrádon, Röszkén és Csanádpalotán voltak rendezvények. Egyesületünk tagjai közül Makón Blazovich László, Marjanucz László, Tóth Ferenc, Röszkén Berta Tibor, Csanádpalotán Gilicze János, Miklós Péter és Nagyfalusi Istvánné tartottak nagy sikerű előadásokat.

November 2-án a makói református nagytemplomban Szikszai Györgyről és Szirbik Miklósról tartott megemlékezést dr. Tóth Ferenc.

December 12-én tartotta egyesületünk évzáró közgyűlését Tápén. Molnár Imréné és Molnár Mária vezetésével megismerhették a tagok a gyékényszövés folyamatát, a tápai népdalokat, a helyi népművészeti gyűjteményt, a könyvtárat és a kápolnát.

2004.

Február 20-án Szegeden tartotta ülését a *Honismeret* szerkesztőbizottsága.

Február 27-én a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság közgyűlése titkárává választotta Varsányi Attilát, aki a helytörténettel foglalkozó társaság évkönyveinek és honlapjának szerkesztését is vállalta.

Március 22. és április 20. között a makói József Attila Gimnázium helytörténeti körének gyűjtőmunkája eredményeiből „Régi idők – régi tárgyak” címmel helytörténeti-néprajzi kiállítást lehetett megtekinteni a gimnázium aulájában. A kiállítást Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna rendezte diákjaival.

Áprilisban a Somogyi-könyvtár gyűjteményeinek és az újjáépítési kiállításnak a megtekintése.

¹⁴ Károlyi Attila adatközlése.

¹⁵ Bogdán Lajos adatközlése.

Április 1. és május 20. között: „Szeged közterei vagy közösségünk terei”. Bálint Sándor születésének 100. évfordulója tiszteletére „Fedezzük fel Szegedet!” címmel az ifjú helytörténészek 2. levelező csapatversenye zajlott 78 csapat részvételével.¹⁶

Május 1-jén Európa Nap Ruzsán. A népek és korok táncainak fesztiválján léptek fel a megyei hagyományőrző fiatalok együttese.

Május 28-án Gergelyné Bodó Mária irányításával Móra Ferenc születésének 125. és halálának 70. évfordulóján a diáknapot névadójuk tiszteletére rendezték meg a szegedi Móra Ferenc Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégiumban. Ennek a több száz diákot megmozgató, osztályok közötti versenynek a forgatókönyvét is ő írta.¹⁷

Június 28. és július 2. között a XXXII. Országos Honismereti Akadémiát Esztergomban rendezték meg. Fő témái: az igazi Balassi, illetve határ menti kulturális kapcsolataink. Honismereti Munkáért Éremmel tüntették ki megyénkbeli dr. Marjanucz Lászlót, honismereti emléklappal ismerték el Szilágyi Sándorné tevékenységét.

Augusztus 19-én egyesületünk elnöke, Blazovich László munkásságát Budapesten Széchényi Ferenc-díjjal ismerték el.

Október 12. és 15. között folytak a levéltári napok előadásai és programjai Szegeden, Üllésen, Makón és Maroslelén. Szervezői egyesületünk levéltáros tagjai voltak. Egyesületi tagjaink közül Bárkányi Ildikó, Juhász Antal, Szűcs Judit, Marjanucz László tartottak előadásokat.

November 20-án Szegeden, a piarista gimnáziumban rendezték meg a Honismereti Szövetség által a középiskolások számára meghirdetett „Hős Rákóczi népe” történelmi-művelődéstörténeti vetélkedőt. A makói József Attila Gimnáziumból három csapat jutott tovább a területi fordulóra. A vetélkedő megyei szervezését, levezetését egyesületünk tagjai végezték. Minden diákot és felkészítő tanárt egy-egy – a honismeretet támogató intézmények által biztosított – helytörténeti, néprajzi kiadvánnyal jutalmaztak.

December 3-án Tápén tartotta közgyűlését az egyesület. (Képünkön.) Az éves beszámoló elfogadása mellett tisztújítást tartottak. Az egyesület elnöke ismét dr. Blazovich László, a titkár Bogdán Lajos lett. A

Honismereti Szövetség elnökségébe Bogdán Lajost és Károlyi Attilát delegálták.

¹⁶ Károlyi Attila adatközlése.

¹⁷ Gergelyné Bodó Mária adatközlése.

December 10. és 12. között az Értelmiségi Szabadegyetem Szegeden „A magyar anyanyelvű oktatás a Bánátban és a Vajdaságban” címmel euro-regionális oktatási konferenciát szervezett. A határon túli anyanyelvi oktatás ügyéért létrejött konferencia közoktatási szekciójának társszervezője egyesületünk volt. A fő szervezési feladatokat Károlyi Attila látta el. Az iskolakapcsolatok témakörében korreferátumokat tartott Károlyi Attila és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna.¹⁸

2005.

Január 7-én a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a makói gimnázium helytörténeti körének tagjai közös programként megtekintették a szegedi Móra Ferenc Múzeumban a Bálint Sándor hagyatékából összeállított emlékkiállítást. (Részlete látható képünkön.)

Január 20. és május 19. között „Szeged templomai és szakrális néprajza. Fedezzük fel Szegedet!” Ifjú helytörténészek 3. levelező csapatversenye 30 csapat részvételével.¹⁹

Január-február: „A holokauszt szegedi áldozatai” című kiállítás szervezése, diákcsoportok vezetése.²⁰

Február 8-án egyesületi elnökünket Budapesten Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület elnökévé választotta.²¹

Február 19-én a „Hős Rákóczi népe” vetélkedő Békéscsabán megrendezett területi fordulójára a makói József Attila Gimnázium három csapata jutott a megyei döntő megnyerése után. A területi döntőt a makóiak egyik csapata nyerte meg, így bejutott az országos döntőbe. Tanáruk, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna a területi versenyen legtöbb sikeresen szereplő csapat felkészítéséért, a Rákóczi Ferenc emlékérmét (képünkön) vette át a zsűri elnökétől, Szabó Ferencről.

Február 25-én a Szeremlei Társaság közgyűlése Hódmezővásárhelyen. Összeállították a társaság helytörténeti tanulmányokat tartalmazó évkönyvének anyagát. A kötet szerkesztője: Varsányi Attila.²²

¹⁸ Károlyi Attila adatközlése.

¹⁹ Károlyi Attila adatközlése.

²⁰ Károlyi Attila adatközlése.

²¹ Blazovich László adatközlése.

²² Blazovich László adatközlése.

Március 18-19-én a „Hős Rákóczi népe” történelmi vetélkedő sárospataki országos döntőjén a Kovács Judit, Kocsis Zoltán, Török Zoltán összeállítású csapat harmadik helyezett lett. Jutalmul – tanárunkkal, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannával, a két másik dobogós csapattal és tanáraikkal – a Honismereti Szövetség négynapos, rendkívül gazdag programot nyújtó jutalomutazásán vehetett részt március 29-től április 1-jéig, amelynek vezetője Bartha Éva, a Honismereti Szövetség titkára volt.

Április 2-án Váry Gellért emléktáblájának avatása Csongrádon. Az emléktábla állításának egyik kezdeményezője egyesületünk volt.

Április 7-én este a Marosvidék Baráti Társaság meghívására több egyesületi tagunk részt vett a makói Korona Szálló dísztermében a Marosvidék-esten.²³

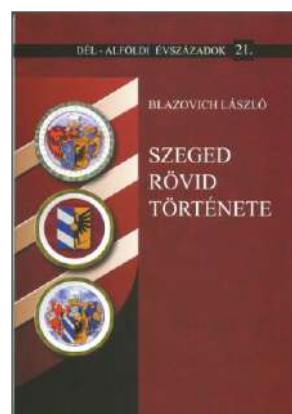
Április 20-án Mendei Árpád és munkatársai szervezésében városi helytörténeti vetélkedő zajlott Makón általános és középiskolai kategóriában.

Május 27-én regionális honismereti találkozó és együttműködés jött létre több civil szervezettel. Ezek: Karácsony János Honismereti Egyesület (Békéscsaba), Csongrád Megyei Honismereti Egyesület (Szeged), Szórvány Alapítvány (Temesvár), Bácsországi Vajdasági Honismereti Egyesület (Szabadka), Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület (Kecskemét), Honismereti Szövetség (Budapest). Téma: regionális honismereti tevékenység és kulturális kapcsolatok.²⁴

Június 2-án Blazovich László „Szeged rövid története” című könyvének bemutatója volt Szegeden.²⁵

Június 6-án Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna Csongrád Megyei Közoktatásáért Díjat vett át Szegeden.

Június 27. és július 1. között a XXXIII. Országos Honismereti Akadémiát Pécsen rendezték meg. Központi témái: gróf Batthyány Kázmér, a reformpolitikus, valamint határ menti honismereti kapcsolataink. Honismereti Munkáért Éremmel tüntették ki Nagyfalusi Istvánnét településén hosszú ideig végzett kiemelkedő honismereti tevékenységéért. Honismereti emléklap elismerésben részesült a tápéi Molnár Mária. Az akadémia első napján

²³ Szilágyi Sándorné adatközlése.

²⁴ Károlyi Attila adatközlése.

²⁵ Blazovich László adatközlése.

egyesületi tagjaink közül előadást tartott Kováts Dániel „Irodalmi évfordulók, kiemelkedő személyiségek”, valamint Blazovich László „Pusztuló falvaink és a honismeret” címmel. Egyesületi tagjaink közül részt vett az akadémián: Ábrahám Vera, Bari Gyöngyi, Blazovich László, Gergelyné Bodó Mária, Kemény Lajosné, Kovácsné Faltin Erzsébet, Kováts Dániel, Nagyfalusi Istvánné, Nagyfalusi Ágnes, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Ósz Károly, Perényi Anna, Pintér István, Pintér Istvánné, ifj. Pintér István, Székely Miklósné, Vargáné Nagyfalusi Ilona, Veszelinov Dánielné.

Július 15-én a szegedi várban rendezett közéleti kávéházi estén Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke a moldvai csángókról tartott előadást. A rendezvény szervezője és házigazdája Bogdán Lajos volt, akit egyesületünk szép számmal megjelent tagjai köszöntöttek közelgő 75. születésnapja alkalmából.

Augusztus 25-én a Makón megrendezett pedagógiai konferencián egyesületünk tagja, dr. Markos Gyöngyi tartott előadást „Honismeret és néprajz az oktatásban” címmel.

Október 17. és 21. között a levéltári napok rendezvényei folytak Makón, Hódmezővásárhelyen, Szegeden, Csongrádon és Mindszenten. Egyesületi tagjaink közül előadóként szerepelt Blazovich László, Tóth Ferenc, Varsányi Attila, Marjanucz László, Miklós Péter, Berta Tibor, Szűcs Judit, Fuchsné Benák Katalin.

Október 19. és december 14. között: „Régi szegedi iskolaépületek. Fedezzük fel Szegedet!” Ifjú helytörténészek 4. levelező csapatversenye 33 csapat részvételével.²⁶

November 3. és 6. között a Székesfehérváron tartott Ifjúsági Honismereti Akadémia témája: uradalmak és majorságok. Megyénk középiskolásai közül a makói gimnázium tanulója, Szokol Zsófia tartott előadást. Nagyfalusi Ágnes végzős egyetemistaként a Honismereti Szövetség oklevéllel jutalmazta, mert kilenc éven át eredményesen szerepelt az akadémián. Egyesületünk révén a hódmezővásárhelyi ifj. Pintér István és a szegedi piarista gimnázium diákjai is részt vettek az akadémia munkájában.

December 9-én a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évzáró honismereti napját Mezőhegyesen rendezte meg. A helyi Város- és Környezetvédő Egyesület tagjai kedves fogadtatásban részesítették egyesületünk városukba látogató tagjait. A közös program során Tarkó Gábor régész-történész vezetésével megtekinthették a helytörténeti kiállítást, a Nónius Hotelt, a híres ménes lovait, a gyönyörű régi platánfákat. Este a városvédők és a honismerők együtt tartották évzáró közgyűlésüket, ahol megállapodás született a két egyesület együttműködéséről. A szép nap hangulatos vacsorával zárult. A program szervezője Kovácsné dr. Faltin Erzsébet volt.

December 10. és 12. között a „Határon túli anyanyelvi oktatásért” konferencia társszervezésében vett részt egyesületünk. A közoktatási szekció szervezése Károlyi Attila feladata volt.²⁷

²⁶ Károlyi Attila adatközlése.

²⁷ Károlyi Attila adatközlése

2006.

Január 20-án Mindszenten a Keller Lajos Városi Könyvtárral közösen a magyar kultúra napján „Nemzeti jelképeink, nemzeti ereklyéink, hagyományaink” című előadással emlékeztek a mindszenti honismereti munka elindítójára, Kasznár Tóth Emma tanárnőre.

Január 20-án este Szegeden a Moldvai Magyarság című folyóirat bemutatására került sor. Az est házigazdája Bogdán Lajos volt, vendégei: Duma István András moldvai csángó író és Sántha Attila, a Moldvai Magyarság főszerkesztője.²⁸

Március 3-án Hódmezővásárhelyen a Szeremlei Társaság ülésén elhatározás született a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel szorosabb együttműködésről, amelynek első közös programjáról is döntöttek a résztvevők.²⁹

Március 20-án a szegedi közéleti kávéházi programmal közösen Bogdán Lajos és dr. Forgó István bemutatták a Csanyteleken született Forgó Istvánnak, a Makói Honismereti Kör vezetőjének szülőfalujáról írt „Csanytelek története” című könyvét.³⁰

Március 31-én a makói József Attila Gimnázium helytörténeti köre kirándulást tett Kiszomborra, ahol egyesületünk tagja, Badicsné Szikszai Zsuzsanna idegenvezetésével megtekintették a híres rotundát és a község helytörténeti gyűjteményét, majd a Kakukk Marci színielőadást a helyi amatőr színtársulat előadásában.

Április 10-én Szegeden a Közéleti Kávéház estjén mutatkozott be az egyetem középkorász műhelye. Egyesületünk tagjai ekkor a legújabb kutatási eredményekről tájékozódhattak.

Április-június: Regionális honismereti stratégia tervezése a temesvári Szórvány Alapítvány partnereként.³¹

Május 26-án honismereti nap volt Csanádpalotán. A csanádpalotai honismereti körrel közös rendezvényünkön bemutatták a településen működő szakkör tevékenységét. Megtekintettük az újjárendezett tájházat, a kegyeleti parkká átalakított régi temetőt. Perlaki László polgármester beszámolt arról, hogy az önkormányzat hogyan támogatja a hagyományok megőrzését. Szervező Nagyfalusi Istvánné volt.

Május 29-én egyesületünk tagja, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna Budapesten az Oktatási és Kulturális Minisztérium által adományozott a”Az év Történelemtanára” oklevelet vette át az országos középiskolai tanulmányi versenyeken végzett többéves, eredményes tehetséggondozó munkájáért.

Június 12-én, Szegeden az ünnepi könyvhét keretében a Somogyi-könyvtárban adták át „Az év szegedi könyve” díjat. A Péter László irodalomtörténész által vezetett irodalmi tanács a díjat Blazovich Lászlónak, egyesületünk elnökének ítélte a Szeged rövid története c. művéért.

²⁸ Bogdán Lajos adatközlése.

²⁹ Blazovich László adatközlése.

³⁰ Bogdán Lajos adatközlése.

³¹ Károlyi Attila adatközlése.

Június 23-án Újszentivánon a helyi önkormányzattal közös rendezvényen bemutattuk Vecsernyés János „Újszentiván története” című monográfiáját, amelyet Blazovich László szerkesztett. A könyvbemutatóhoz kapcsolódva egyesületünk tagjai megnézték a szerb templomot, a település szerb helytörténeti gyűjteményét, és szíves vendéglátásban részesültek. A honismereti program szervezője Veszelinov Dánielné volt.

Július 3. és 7. között Szekszárdon rendezték meg a XXXIV. Honismereti Akadémiát, amelynek fő témája a tudomány és honismeret volt. A megnyitó ünnepségen a Honismereti Szövetség elismerő emléklapját megyénkbeli Erdélyi Péter (postumus), Fuchsné Benák Katalin és Vargáné Antal Ilona kapta meg. Egyesületünk akadémián részt vett tagjainak beszélgetése során vetődött fel az egyesületi honlap létrehozásának a gondolata. Egyesületünk képviselőjében Blazovich László elnök, Bogdán Lajos titkár, Ósz Károly, Kováts Dániel, Kemény Lajosné, Kovácsné Faltin Erzsébet, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Pintér István, Pintér Istvánné és ifj. Pintér István vettek részt az akadémián.

Júliusban: honismereti műhelytábor szerveződött Kisiratoson. Bemutatkozott a Régi(j)ó Világ című honismereti lap.³²

Augusztus végén elkészült a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület saját honlapja Pál Lászlóné tartalmi szerkesztő és Pál Richárd technikai szerkesztő munkájának köszönhetően.³³

Szeptembertől megjelennek a Kiszombori Füzetek.³⁴

Szeptember 25. és 29. között a levéltári napok rendezvénysorozata Nagymágocsón, Makón, Balástyán és Szentesen folyt le. Egyesületünk tagjai közül Berta Tibor, Bogdán Lajos, Blazovich László, Labádi Lajos, Marjanucz László, Biernacki Karol tartottak előadást. Első alkalommal került sor az Oltvai Ferenc-díj átadására. A program keretében került sor a Karsai Ildikó által tervezett emlékoszlop felavatására, amelyet az elpusztult középkori falu, Igás emlékére állított az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület és Makó Város Önkormányzata. Egyesületünk hagyományosan társrendezőként működik közre a Csongrád Megyei Levéltár levéltári napjain. A rendezvénysorozaton egyesületünk tagjai is megismerhetik az egyes települések múltját, az adott településen folytatott honismereti gyűjtő, kutatómunkát.

Október 31-én egyesületünk megemlékezést tartott Kasznár Tóth Emma tanítónő tiszteletére a Mindszenti temetőben.

Októbertől 2007 márciusáig: „Történelmi párbeszéd – délvidéki hagyományok” programsorozat rendezvényei. Regionális várostörténeti kronológia, konferencia és együttműködési megállapodás kilenc civil szervezet között.³⁵

³² Károlyi Attila közlése.

³³ <http://csm-honismeret.uw.hu> - Pál Richárd technikai webszerkesztő adatközlése.

³⁴ Endrész Erzsébet adatközlése.

³⁵ Károlyi Attila adatközlése.

November 10-11-én Pécsen rendezték meg az „Iskola és honismeret” konferenciát, amelyen egyesületünket Bogdán Lajos és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna képviselte. (Képünkön: gyülekeznek a konferencia résztvevői.)

November 17. és 2007. február 15. között „Szegedi irodalmi és történelmi emlékhelyek. Fedezzük fel Szegedet!” Ifjú helytörténészek 5. levelező csapatversenye 20 csapat részvételével.³⁶

Decemberben a Móra Ferenc Múzeum néprajzi osztályával közösen a múzeum Boros József utcai raktárában tárolt néprajzi anyagot terveztük megtekinteni. Tervünk, hogy „Kincsek a Móra Ferenc Múzeum raktárában” címmel sorozatot indítunk a múzeum azon értékeinek bemutatására, amelyek a kiállításokon nem láthatók.

December 8-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Hódmezővásárhelyen tartotta évzáró közgyűlését. A résztvevők kora délután az év nyarán átadott Emlékpont múzeumban gyülekeztek, melynek megtekintése volt az első program-pont. A Szeremlei Társasággal közös rendezvény a hódmezővásárhelyi levéltárban folytatódott, (képünkön), mindkét szervezet tagjai meghallgatták az éves beszámolókat, megtekintették a levéltár kiállítását, majd oldott hangulatú beszélgetésben ismerkedtek egymás szervezeti életével, munkájával. A rendezvény szervezői: Bogdán Lajos és Varsányi Attila voltak.

Az év folyamán elhunyt egyesületünk két tagja, Erdélyi Péter és Nagy István.

³⁶ Károlyi Attila adatközlése.

2007.

Január folyamán honlapunkra felkerült Csongrád megye helytörténeti bibliográfiája, valamint helytörténeti kronológiája.³⁷

Januárban a Nagyfalusi Istvánné által vezetett csanádpalotai Honismereti Diákkör elismerő oklevelet kapott a Honismereti Szövetségtől a Móra Ferenc Múzeum által meghirdetett ifjúsági pályázaton elért 3. helyezéért.³⁸

Februárban honlapunkon megjelent a tápai honismereti gyűjteményt bemutató anyag,³⁹ valamint az Elpusztult és a Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület anyaga.⁴⁰

Márciusban elkészült és a honlapra került Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna összeállításában Makó török kori kronológiája.⁴¹

Március 9-10-én a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumban rendezték meg a nándorfehérvári győzelem évfordulójára emlékező nemzetközi és regionális helytörténeti konferenciát, amelyet egyesületünk tagja, Károlyi Attila szervezett. A konferencián előadást tartott egyesületünk elnöke, dr. Blazovich László, és Makó középkori és törökkori történetét prezentálta Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna (felső képünkön).⁴²

Március 24-én, a honismeret napján a Somogyi Könyvtár és a Csongrád Megyei Levéltár honismereti kiadványokból kiállítást rendezett. (Alsó képünkön.)

Május 18-án Szeged Városnapi díszközgyűlésén a városért végzett több évtizedes tudományos, helytörténeti és intézményvezetői munkásságáért Honismereti Egyesületünk elnöke, dr. Blazovich László Szeged várostól Pro Urbe Díjat kapott.

³⁷ Pál Richárd technikai weblapszerkesztő adatközlése.

³⁸ Nagyfalusi Istvánné adatközlése.

³⁹ Pál Richárd adatközlése.

⁴⁰ Pál Richárd adatközlése.

⁴¹ Pál Richárd adatközlése.

⁴² Károlyi Attila adatközlése.

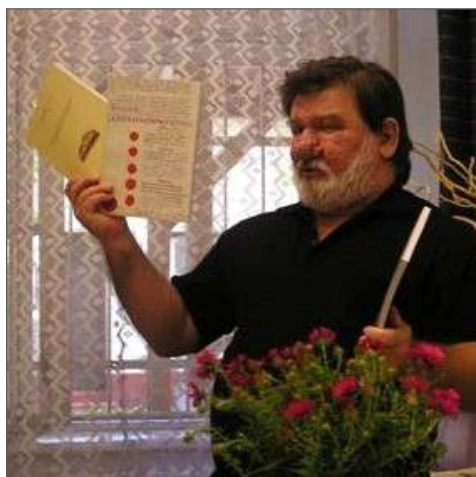
Egyesületi kirándulás a Délvidéken
Lőkös Sándorné felvétele

Június 8-án honismereti napot tartottak Pitvaroson a Polgármesteri Hivatal dísztermében. Egyesületünk félévi közgyűlése mellett a résztvevők meghallgatták Marjanucz László előadását a szlovák-magyar lakosságcsere egyezményről és következményeiről, megtekintették a település szlovák néprajzi gyűjteményeit, tisztelegtek Komoly Pál emléktáblája előtt. A Pitvarosi Honismereti Baráti Kör tagjai feledhetetlenül szívélyes vendéglátásban részesítették egyesületi vendégeiket.

Július 2. és 6. között Veszprémben rendezte meg a Honismereti Szövetség és a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület a XXXV. Honismereti Akadémiát, amelyen egyesületünk tagjai is részt vettek. A fő téma a honismeret és a kulturális turizmus volt. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületet ezen a rendezvényen dr. Blazovich László elnök, Bogdán Lajos titkár, dr. Ósz Károly, valamint Kemény Lajosné, Kovácsné Faltin Erzsébet, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Pintér István, Pintér Istvánné és ifj. Pintér István képviselték. Emléklappal ismerték el Ábrahám Vera honismereti munkáját.

Augusztus 9. és 12. között honismereti egyesületünk és a Szeremlei Társaság tagjai emlékezetes délvidéki tanulmányúton jártak. Útjuk során megismerkedtek Szabadka, Zenta, Aracs, Elemér, Muzsja, Nagybecskerek, Torontálvásárhely, Belgrád-Nándorfehérvár, Szendrő, Galambóc, Pocsarevác, Székelykeve, Karlóca és Pétervárad nevezetességeivel, civil szervezeteivel és lakóival. Az utazást Farkas Ferenc hódmezővásárhelyi tanár, utazásszervező vezette.

Szeptember 28. és 30. között egyesületünk képviselői, Bogdán Lajos, Labádi Lajos és Benák Katalin részt vettek a kiadványszerkesztők XII. országos konferenciáján Vácott. (Bogdán Lajos felvételén, Labádi Lajos tart előadást.)

Október 9. és 12. között került sor a levéltári napok rendezvényeire Szegeden, Makón, Maroslelén és Derekegyházán. Iskola- és oktatástörténeti, valamint helytörténeti témájú előadásokat tartottak egyesületi tagjaink közül dr. Blazovich László, dr. Berta Tibor, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Rozsnyai János, Gilicze János, Labádi Lajos. A makói megnyitó ünnepségen Blazovich László megyei elnök adta át a Honismereti Szövetség emléklapját dr. Buzás Péter makói polgármesternek a helyismereti kutatások, a tudományos előadói konferenciák és a helytörténeti publikációk támogatásáért. (Lásd a fényképen!)

Október 12-én „A Pajori Iskola Emlékére 1907-2007” című emlékkötetet mutatta be a tápai könyvtárban a kötet összeállítója, Molnár Mária és kiadója dr. Majzik István a Pajoriak Baráti Körének részvételével.

Október 23-án dr. Blazovich László, Egyesületünk elnöke, Hódmezővásárhelyen a városi önkormányzat dísztermében a városért végzett több évtizedes tevékenységéért Pro Urbe Díjat vett át. (Jobbra, Bogdán Lajos felvételén.)

Október 27. és 30. között az Egerben megrendezett Ifjúsági Honismereti Akadémián Csongrád megyét 2-2 szegedi és makói diák képviselte, prezentációkat tartva.

November 16-17-én a pécsi „Iskola és honismeret” konferencián Egyesületünket Bogdán Lajos titkár képviselte.

November 22-én „A karácsonyi ünnepkör Makón és környékén” címmel dr. Markos Gyöngyi tartott előadást az Orlai Petrics Soma Muzeális Gyűjteményben rendezett kiállítás megnyitóján.

December 7-én Szegeden a Reök-palota és a Fischer Ernő emlékkiállítás megtekintése. Ezt követően közgyűlés volt a Csongrád Megyei Levéltárban. Elnöki beszámoló az elmúlt három év munkájáról, költségvetési beszámoló, majd az új alapszabály-tervezet ismertetése, vitája. Egyesületünk az új alapszabály értelmében a következő évtől közhasznú társasággá válik. Tisztújítás után az egyesület elnöke továbbra

Néhányan a közgyűlés résztvevői közül

is dr. Blazovich László, alelnöke Marjanucz László, titkára Bogdán Lajos. Az elnökség 7 tagúra bővült. Új elnökségi tagok lettek területi szervező feladatkörrel: Gergelyné Bodó Mária, Georgiádes Ildikó, Kemény Lajosné és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Az ellenőrző bizottság elnöke: Ósz Károly, tagjai: Molnár Mária és Nagyfalusi Istvánné. A Honismereti Szövetség elnökségébe Bogdán Lajost, a küldöttgyűlésbe Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannát választották. Az elnökség munkáját tanácsaikkal segítik: Kovácsné Faltin Erzsébet és Kováts Dániel. Az egyesületi tagság létszáma ekkor 48 fő volt.

2008.

Januárban honlapunkra felkerült a kiszombori helytörténeti gyűjteményt bemutató anyag.

Január 14-én egyesületünk elnöksége Szegeden, a Csongrád Megyei Levéltárban elnökségi ülést tartott, amelyen a 2008. évi egyesületi programokat és a közgyűlésen meghatározott szervezési feladatokat tárgyalta meg.

Január 22-én egyesületünk elnökét, dr. Blazovich Lászlót „Csongrád megye közművelődéséért” díjjal tüntették ki a magyar kultúra napja alkalmából Szentesen. Az óföldéaki Vass Józsefet a kultúra lovagjává avatták.

Január 25-én, Tápén a Pajoriak Baráti Köre előadássorozatának első előadása: „A Tápai-rét kialakulása, története”. Előadó: Kerekes Ibolya tanító, néprajzkutató.⁴³

Február 8-án Tápén a Pajoriak Baráti Köre előadássorozatának második előadása: „Hitélet a Tápai-réten”. A beszélgetést Molnár Mária vezette. Vetítés az 2004. évi emlékhelyavatásról.⁴⁴

Február 22-én Szegeden, a Somogyi-könyvtárban Benák Katalin „Érminszeny Ady Endre szülőfaluja” című könyvének bemutatója. A szerzővel Bogdán Lajos beszélgetett.

⁴³ Molnár Mária adatközlése.

⁴⁴ Molnár Mária adatközlése.

Február 22-én Tápén a Pajoriak Baráti Köre előadássorozatának harmadik előadása: „A pajori iskola 1945-1954”. Előadó: Molnár Imréné tanítónő. A 2007-es és 2006-os találkozó videójának vetítése.⁴⁵

Február 25-én A TiszapART Kulturális Televízió és a Fiatalok a Dél-Alföldi Médiában Alapítvány az „Egy elcsitíthatatlan magyar republikánus Nagy György élete” című film bemutatóját tartotta.

Március 7-én a Pajoriak Baráti Köre előadássorozatának negyedik előadása: „Földanya gyermekei a tápai réten és a pajori iskolában”. Előadó: Bogoly József Ágoston irodalomtörténész. A 2007-as búcsúról készült film vetítése.⁴⁶

Március 28-án egyesületünk a honismeret napja alkalmából ünnepi rendezvényt tartott Makón, a József Attila Gimnáziumban. A program kezdetén dr. Tóth Ferenc mutatta be az Espersit-ház irodalmi múzeumot az egyesület tagjainak. (A fényképen, balra.) A gimnáziumban tartott rendkívüli közgyűlésen jóváhagyták az alapszabály módosítását. Ezt Bél Mátyásra emlékező ünnepi beszéd követte, azután hazaversekből zenés-irodalmi összeállítást hallgathattak a jelenlévők, és megtekintették a régi tárgyak és dokumentumok kiállítását az aulában és a gimnáziumot. (A fényképen, jobbra.) Az ünnepi rendezvényen részt vettek a Szirbik Miklós Társaság tagjai is. Megtisztelte jelenlétével az eseményt Bartha Éva, a Honismereti Szövetség titkára is.

Március 29-én a „Kiszombor története” című monográfia bemutatása.⁴⁷

Április 4-én, Tápén a Pajoriak Baráti Köre előadássorozatának ötödik előadása: „A tanyák és a tanyai iskolák sorsa”. Előadó: Horváth Dezső tanár, újságíró. Zárónap batyus fogadással.⁴⁸

Május 5-én „Várostörténet az évfordulók tükrében” címmel előadássorozat kezdődött Csongrádon, a levéltárban. A nyitó előadást dr. Blazovich László tartotta. A rendezvény szervezője Georgiádes Ildikó volt.

⁴⁵ Molnár Mária adatközlése.

⁴⁶ Molnár Mária adatközlése.

⁴⁷ Endrész Erzsébet adatközlése.

⁴⁸ Molnár Mária adatközlése.

Május 21. és 23. között „A reneszánsz éve” tiszteletére Budapesten rendezték meg a Matthias Rex nemzetközi konferenciát, amelyen egyesületünk elnöke, dr. Blazovich László német nyelven mondta el kutatásainak összegzését a Ransanus és Tubero által kialakított Mátyás-képről.

Június 6-án a makói József Attila Gimnázium aulájában a reneszánsz est keretében került sor Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna *A Reneszánsz Kör 18 éve* című helytörténeti témájú könyvének bemutatására.

Június 30. és július 4. között Zalaegerszegen rendezték meg XXXVI. Országos Honismereti Akadémiát. Témája Mátyás király és a reneszánsz kora volt. Ezen az akadémián Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannát Honismereti Munkáért Éremmel tüntették ki, Kemény Lajosné, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet és dr. Ósz Károly honismereti emléklap elismerést kaptak.

Július 31. és augusztus 3. között egyesületünk több tagja a hódmezővásárhelyi civil egyesületek tagjaival közös szervezésű tanulmányúton vett részt hazánk északkeleti térségében és Kárpátalján. Vaja, Csaroda, Szolyva, a Vereckei-hágó, Iza, Huszt, Gerény, Ungvár, Munkács, Beregszász irodalmi, történelmi emlékhelyeit keresték fel, valamint építészeti hagyományaival, népi kultúrájával, természeti szépségeivel ismerkedtek Farkas Ferenc tanár, utazásszervező és idegenvezető kalauzolásával. (A csoportkép a munkácsi vár bejárata előtt készült.)

Augusztus 20-án, Budapesten a Szépművészeti Múzeumban egyesületünk titkára, Bogdán Lajos Wlassich Gyula-díjat (képünkön) vett át kiemelkedő közművelődési munkájáért.

Október 6. és 8. között a levéltári napok keretében Makón, Kiszomboron és Horgoson hangzottak el előadások. Makón a Nagy György-díjat dr. Tóth Ferencnek nyújtották át helytörténeti munkássága elismeréséül. Egyesületünk tagjai közül előadásokat tartottak: Blazovich László, Berta Tibor, Gilicze János, Labádi Lajos, Nagygyörgy Zoltán (Horgos). „A reneszánsz éve” tiszteletére Makón az előadások szünetében a József Attila Gimnázium Reneszánsz Köre reneszánsz táncokat mutatott be. A kör vezetője és a táncok betanítója: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna.

Októbertől 2009 márciusáig állította össze „A Délvidék hagyománya” kronológia gyűjteményt a nemzetközi műhely.⁴⁹

Októbertől 2009 augusztusáig a Promined projekt keretében együttműködés a temesvári Szórvány Alapítvánnyal és a Karácsony János Honismereti Egyesülettel iskolai honismereti szakkörök és régiótörténeti városi kronológia összeállítása céljából. A magyarországi tevékenység koordinálása Károlyi Attila feladata volt.⁵⁰

November végén megyei Prima Díjjal tüntették ki dr. Tóth Ferenc ny. múzeumigazgatót, a makói helytörténeti kutatás legjelentősebb alakját.

December 5-én tartotta egyesületünk évváró rendezvényét Szentesen. (Lásd lenti képünkön!) Házigazda: Labádi Lajos levéltár-igazgató volt. A szervezőmunkában

⁴⁹ Károlyi Attila adatközlése

⁵⁰ Károlyi Attila adatközlése

Georgiádes Ildikó volt segítségére. A városnéző program során megtekintették a Fényirdát, majd a Polgár-házat. A közgyűlést a levéltár nagytermében tartották meg.

December 10-én, Budapesten „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyvéért a Magyar Tudományos Akadémia pedagógus kutatói pályadíját vehette át Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna.

2009.

Január 29-én a szegedi Művész Klub estjén mutatta be Kováts Dániel irodalomtörténész és Polner Zoltán költő a Szépirás februári számát. Egyesületünk számára kulturális program volt.

Március 20-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a honismeret napja alkalmából ünnepi megemlékezést szervezett a Szeged-Mórávárosi Szakközépiskolában, amelynek műsorát Gergelyné Bodó Mária rendezte.

Március 20-21-én a TTE Szegedi Csoportja rendezésében „A Délvidék hagyománya – Várostörténetekből régiótörténet” címmel régiótörténeti konferencia előadásait hallgathatták meg az érdeklődők a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumban. Egyesületünk tagjai közül Marjanucz László, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna és Károlyi Attila tartottak előadást, levezető elnöökként közreműködtek: Blazovich László, Miklós Péter és Károlyi Attila. A Marosvidék folyóiratot Szilágyi Sándorné főszerkesztő mutatta be.

Márciustól a délvidéki régió középkori és török kori helytörténeti kronológiái honlapunkon megtekinthetők.⁵¹

Április 17-én Csongrádon rendezték meg az első Csongrád megyei honismereti versenyt általános iskolásoknak.

Áprilisban egyesületünk csatlakozott az Ady Endre-szobor felállítását szorgalmazó felhíváshoz.

Április 25-én rendezték meg Makón a VI. Buzás László városismereti versenyt.

Április végén a Szeged-Mórávárosi Szakközép- és Szakiskola tizedikes diákjai a határon túli magyar emlékek kutatására indultak Aradra Gergelyné Bodó Mária és Krämmer Erika tanárnők vezetésével.⁵²

Május 29-én a Szeged-Mórávárosi Szakközép- és Szakiskola iskolatörténeti napot rendezett az intézmény fennállásának 125. éve tiszteletére. Szervezője Gergelyné Bodó Mária volt. Ezen a napon a szítás mesterség bemutatását Bogdán Lajos vállalta.

Június 24-én Kiszombor főterén felújították a Szent Iván-éji tűzugrás hagyományát.

Július 2-án Lengyeltóiban egyesületünk tagjának, Ábrahám Verának „A lengyeltóti zsidó temető szöveg- és motívumkincsének analízise” című könyvét mutatták be.

Június 28. és július 3. között a XXXVII. Országos Honismereti Akadémiát Szarvason rendezték meg. A téma: ember és környezet (Tessedik Sámuel szellemi öröksége)

⁵¹ Pál Richárd adatközlése.

⁵² Gergelyné Bodó Mária adatközlése.

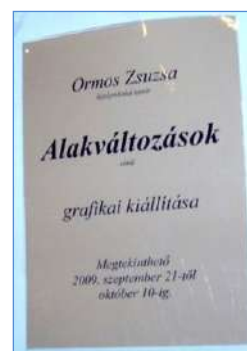
volt. Bél Mátyás-émlékérmét kapott dr. Marjanucz László alelnökünk, honismeretért emléklap elismerésben részesültek Endrész Erzsébet, Bari Gyöngyi és Georgiádes Ildikó egyesületi tagjaink. Egyesületünket 15 tagunk képviselte ezen az akadémián.

Július 25. és augusztus 1. között rendezték meg a sok színes programot tartalmazó csanádpalotai nyári honismereti táborot Nagyfalusi Istvánné vezetésével, Vargáné Nagyfalusi Ilona közreműködésével.⁵³ (Képünkön helyi süteménykülönlegességgel kínálják a gyerekeket.)

Augusztusban Promined Karaván – régióismereti diák-tanár vándortábor.⁵⁴

Szeptember 25-én a hódmezővásárhelyi Németh László Könyvtárban egyesületünk tagjai Ormos Zsuzsanna művész-tanár „Alakváltozások” című grafikai kiállítását tekintették meg a József Attila Gimnázium helytörténeti körének tagjaival együtt. Ezt követően vásárhelyi témájú kisfilmeket mutattak be. A kőfalon tett séta után az Alföld Galériában ismert vásárhelyi festők képeinek gyűjteményét láthatták szakavatott vezetéssel. A program szervezője Ormos Zsuzsanna volt.

Szeptember 26-án a makói József Attila Gimnázium diákjainak helytörténeti köre Óföldreák történelmi és kulturális emlékhelyeit tekintette meg kirándulásán.

Október 12. és 15. között a levéltári napok előadássorozata Szegeden, Makón, Öt-tömösön és Zentán. Egyesületünkől Marjanucz László, Gilicze János, Berta Tibor, Nagygyörgy Zoltán tartottak előadást. A program keretében adták át honismereti tevékenysége elismeréséül Georgiádes Ildikónak a Honismereti Szövetség emléklapját.

Októberben „Helytörténeti kronológia. Temesvár, Lugos, Arad – Románia, Szeged, Békéscsaba, Gyula – Magyarország” (2009) kötet megjelenése.

Október 20-án avattak emlékoszlopot a hódmezővásárhelyi bodzasi úti iskola előtt az elpusztult Barc és Solt középkori települések emlékére.

November 13. és 15. között az Esztergomban megrendezett kiadványszerkesztői konferencián megyénkből tapasztalatszerzés céljából honlapunk szerkesztője, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna vett részt. A tanácskozás témája: a honismeret, a hagyományok átörökítése a kiadványokban.

⁵³ Hadobás Helga adatközlése.

⁵⁴ Károlyi Attila adatközlése.

Novemberben „Jeles makóiak” címmel helytörténeti témájú gimnáziumi alkotópályázatot hirdettek meg a makói József Attila Gimnáziumban.

November 25-én a szeged-mórávárosi szakképző iskola fennállásának és a szegedi állami szakképzés kialakulásának 125. évfordulója alkalmából jubileumi gálaműsort szerveztek, amelyen az iskola az oktatási miniszter elismerő oklevelét kapta. A műsor főszervezője Gergelyné Bodó Mária volt. Az előadást megtisztelte jelenlétével dr. Marjanucz László, egyesületünk alelnöke és Bogdán Lajos titkár.

December 13-án egyesületünk tagjai és minden érdeklődő hagyományörző számára Luca napi rendezvényt tartottak Kiszomboron.

December 11-én, Csongrádon tartotta az egyesület évzáró programját, az egyesületi közgyűlést. Hangulatos bevezetőként a Vona Zenekar Kazinczy Ferenc megzenésített verseit adta elő, majd dr. Kováts Dániel a 250 éve született Kazinczy Ferencre emlékezett előadásában (képünkön). A beszámoló elfogadása után kellemes vacsorával és beszélgetéssel zártuk az évet. A rendezvény szervezője Georgiádes Ildikó volt. Taglétszámunk ebben az évben 61 főre nőtt.

2010.

Az év elején dr. Bárkányi Ildikó, a Móra Ferenc Múzeum osztályvezetője megkapta a Csongrád megyei muzeológusok szakmai elismerését, a Tömörkény-díjat.

Január 22-én a magyar kulturális örökség ápolásáért kitüntetett egyesületi tagjaink: Molnár Mária – Kölcsey Érem, Kováts Dániel „Az év magyar nyelvőre, 2009”, Blazovich László „A kultúra lovagja” és Berta Tibor „Csongrád megye közművelődéséért” elismerésekben részesültek.

Január 22-én, Szentesen adták át A Magyar Kultúra Napjára meghirdetett irodalom-, történelem- és rajz alkotópályázat díjait. Egyesületünk pedagógus tagjának, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannának a tanítványai a középiskolai kategóriában a történelem pályázat 2. és 3. díjait nyerték el.

Február 3-án volt egyesületünk társszervezésében a Szórvány Alapítvány új kötetének bemutatója a Somogyi-könyvtárban: „Útban önmagunk felé. Bánsági helytörténet – szórványsors”. A Szórvány Alapítvány fogadása Szegeden. Szervező Károlyi Attila volt.

Március 26-án egyesületünk húsz éves történetét bemutató kiállítással és felolvasó üléssel ünnepelte a honismeret napját a hódmezővásárhelyi levéltárban. A rendezvény szervezője Varsányi Attila levéltár-igazgató, a kiállítás anyagának összegyűjtője és rendezője Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, a kiállítás készítői Ormos Zsuzsanna és Lőkös Sándorné voltak. (Fotók: Pál László György.)

Április 9-én Fülöpné Hajdú Margit Piroska és Veszelinov Dánielné alkotásaiból babakiállítás nyílt egyesületünk és a József Attila Gimnázium közös rendezésében Makón, a József Attila Gimnáziumban, a megyei vándorkiállítás első helyszínén. A kiállítást Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna rendezte.

Április 14-én a Honismereti Szövetség elnöke, Halász Péter tartott előadást Szegeden, a Somogyi-könyvtárban. (Lásd Lőkös Sándorné képén, jobbra lent!)

Április 16-án, Csongrádon került sor a második megyei honismereti versenyre, amelynek eredményei: 1. a makói József Attila Gimnázium „Vas5láb” csapata, 2. a makói gimnázium „Szüretelők” csapata, felkészítő tanáruk: Szilágyi Réka; 3. Piroskavárosi Általános Iskola, Csongrád.

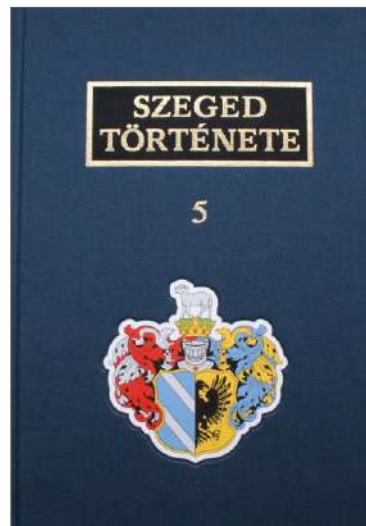
Május 5-én a szegedi Móravárosi Szakközépiskolában nyitották meg Fülöpné és Veszelinovné baba-kiállítását, amelynek rendezője Gergelyné Bodó Mária volt.

Május 15-én rendezték Makón a VII. Buzás László városismereti versenyt.

Május 20-án tartották a „Szeged története” monográfia legújabb, 5. kötetének bemutatóját Szegeden, a Városháza dísztermében. A kötet szerkesztője Blazovich László professzor, egyesületünk elnöke.

Május 21-én Szegeden, a Széchenyi téren volt Szeged város képviselőtestületének ünnepi közgyűlése, amelynek keretében egyesületünk elnökét, Prof. Dr. Blazovich Lászlót Szeged város díszpolgára címmel tüntették ki.

Június 2. és 6. között egyesületünk több tagja részt vett a Csongrád Megyei Levéltár dolgozóival együtt egy galíciai tanulmányi kiránduláson, amelyet dr. Biernacki Karol levéltár-igazgató vezetett. Gazdag programjuk során megismerték Bóbrka kőolajbányáit, Rzeszów, Przemysl, Krasieczyn, Ustrzyki Dolne, Myczkowiec és Sanok kulturális és építészeti nevezetességeit, a Bieszczady-hegység és a Solina-tó természeti szépségeit, közös lengyel-magyar történelmi emlékhelyeket látogattak meg.

Június 27. és július 2. között a XXXVIII. Országos Honismereti Akadémiát Kőszegen rendezték meg. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai közül Honismereti Munkáért Éremmel ismerték el dr. Ósz Károlynak a honismereti mozgalom-

Ősz Károly átveszi kitüntetését Halász Pétertől
ban végzett több évtizedes kiemelkedő munkáját, honismereti emléklap elismerésben részesültek Csongrád megyéből: Horváth Erzsébet közgazdász-tanárnő (Csanádpalota), Labádi Lajos levéltár-igazgató (Szentés), Lőkös Sándorné fotográfus (Hódmezővásárhely), Ormos Zsuzsanna tanárnő (Hódmezővásárhely). Egyesületünk történetét és két évtizedes tevékenységének helyszíneit és formáit a Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna által összeállított kiállítási anyag mutatta be. Az akadémián dr. Kováts Dániel „A honismereti mozgalom alapja a jó iskola”, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna „Helyismeret a Csongrád megyei levéltári napok keretében” címmel tartottak sikeres előadást. Kitüntetett emléklapot kaptak a honismereti mozgalom 50. évfordulóján: Blazovich László egyesületi elnök, alapító tag (Szeged), Bogdán Lajos egyesületi titkár, alapító tag (Szeged), Juhász Antal, az egyesület örökös elnöke, alapító tag (Szeged), Kemény Lajosné, az egyesület elnökségének tagja, alapító tag (Pitvaros), Kovács Lajos egyesületi alapító tag (Mindszent), Kováts Dániel, a Honismeret szerkesztőbizottságának tagja, a Borsod–Abaúj–Zemplén megyei honismereti bizottságnak tíz éven át elnöke (Szeged), Marjanucz László, az egyesület alelnöke, alapító tag (Szeged), Molnár Mária egyesületi alapító tag (Tápé) és Veszelinov Dánielné egyesületi alapító tag (Újszentiván). Az akadémián egyesületünket sokan képviselték. A képen balról jobbra: Lőkös Sándorné, Kováts Dánielné, Kováts Dániel, Nagy-György Józsefné, Ormos Zsuzsanna, Veszelinov Dánielné, Blazovich László, Ősz Károly, Nagyfalusi Ágnes,

Kemény Lajosné, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Nagygyörgy Zoltán. Jelen volt még a képen nem szereplő Pintér István, Pintérné Szurovecz Irén és ifj. Pintér István.

Augusztus 20-án az ópusztaszeri Árpád-emlékmű előtt megtartott ünnepségen Magyar Anna, a Csongrád megyei közgyűlés elnök asszonya adta át ünnepélyesen a megye legnagyobb elismerését, az Alkotói Díjat dr. Biernacki Karolnak, a Csongrád Megyei Levéltár igazgatójának, egyesületünk tagjának és támogatójának a lengyel-magyar baráti kapcsolatok ápolásáért, a színvonalas történelmi dokumentum-kiállítások rendezéséért.

Szeptember 28-án, Szegeden, a Millenniumi Kávéházban volt a legújabb délvidéki útikönyv a „Délvidék - a Vajdaság és Belgrád. Bácska, Bánság, Szerémség és az Al-Duna” című kiadvány bemutatója. A szerzők: Thomka Orsolya és Kurcz Ádám, az est házigazdája: Budai Ákos. Egyesületünk részéről a szervező Károlyi Attila volt.

Október 18. és 20. között került sor a levéltári napok rendezvénysorozatára Szegeden, Makón és Balástyán. Az Oltvai-díjat Gilicze János levéltáros, egyesületünk tagja kapta meg.

Október 20-án egyesületünk eddigi egyetlen határon túli tagjának, Nagygyörgy Zoltánnak Magyarkanizsa község Pro Urbe kitüntetését adták át Magyarkanizsán, a városháza dísztermében.

Október 6. és 10. között a szegedi vallási néprajzi konferencia keretében Juhász Antal nyitotta meg a „Mi maradt meg?” című, a vajdasági Bajsa népi építészeti kultúráját bemutató kiállítást, amit Beszédes Valéria, Szabadka műemléki hivatalának munkatársa rendezett.

Október 9-én Prof. Dr. Juhász Antal nyugalmazott egyetemi tanárt, egyesületünk örökös tiszteletbeli elnökét a szegedi néprajzi kutatás és oktatás terén végzett kiemelkedő munkájáért Solymossy Sándor-díjjal tüntették ki.

Október 28-án Magdeburg városa és a magdeburgi egyetem ünnepi díszközgyűlésen Prof. Dr. Blazovich László jogtörténésznek, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara egyetemi tanárának adományozta a jogtörténészek kiemelkedő szakmai elismerését, az Eike von Repgow-díjat a középkori német jogkönyvek és hatásuk kutatásának és közzétételének terén végzett kiemelkedő munkásságáért.⁵⁵

November 9-én Kruzslicz István Gábor festményeinek és szobrainak nagy sikerű kiállítása Hódmezővásárhelyen, a Németh László Városi Könyvtárban egyesületünk rendezvénye is volt.

November 13-án Makón megrendezték a VIII. Buzás László városismereti versenyt, amelyet a középiskolai kategóriában ismét a József Attila Gimnázium csapatai nyertek, kiemelkedő helyismereti tudást bizonyítva.

November 19. és 21. között Apátfalva szép sikerrel mutatkozott be a Hagyományörzők III. akadémiajának rendezvényén, Budapesten.

⁵⁵ Az Otto-von-Guericke Universitát Magdeburg meghívója.

November végén Gergelyné Bodó Mária tagtársunk az MTA pedagógus kutatói pályadíját vette át az „Emlékkönyv Szeged Szabad Királyi Város Iparos tanonciskolája és a belőle létrejött Szeged-Móravárosi Szakközép- és Szakiskola 125 éves jubileumára” című kiadvány szerkesztéséért és bevezető tanulmányáért.

December 10-én egyesületünk tagja, Labádi Lajos a „Csongrád megyéért” emlék-érem kitüntetésben részesült.⁵⁶

December 10-én egyesületünk évzáró közgyűlésének megrendezését a pitvarosi honismereti kör tagjai vállalták. A közgyűlés – köszönetét és elismerését kifejezve a titkári megbízásáról lemondott Bogdán Lajosnak – egyesületünk új titkárává Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannát választotta meg. Ősz Károly – a Honismereti Szövetség országos elnökségébe történt beválasztása után lemondott az ellenőrző bizottság elnöki tiszteréről, Nagyfalusi Istvánné lemondott az ellenőrző bizottságban betöltött tagságáról. Helyettük a közgyűlés az ellenőrző bizottság elnökévé Nagy-György Józsefné Virág Etelkát, tagjává Gulácsiné Somogyi Ilonát választotta meg.⁵⁷ A tagság létszáma az év végén 68 fő volt.

December 13-án a kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör vidám Luca napi foglalkozást tartott.⁵⁸

December 16-án a tápéi művelődési házban „Tápai esküvők és lakodalmi képek” címmel kiállítás nyílt.⁵⁹

2011.

Január 5-én elhunyt egyesületünk tagja, Perényi Anna.

Január 14-én a Csongrád megyei jubileumi honismereti kiadványunkat szerkesztő bizottság ülése szegedi székhelyén.

Januárban felkerült a honlapunkra Csongrád megye településmonográfiáinak jegyzéke. Összeállította: Blazovich László.⁶⁰

Január 25-én volt dr. Juhász Antal néprajztudós „Parasztok, pásztorok, kézművesek” című kötetének bemutatója Szegeden.

Február 2-án került sor a csongrádi Piroskavárosi Általános Iskolában az „Oppidum Csongrád 2010” című kötet bemutatójára, amelyet dr. Marjanucz László alelnökünk tartott.

Január 24-én, Szegeden adták át a magyar kultúra napjára meghirdetett irodalmi, történelmi és rajz alkotópályázat díjait. Egyesületünk pedagógus tagjainak, dr. Hege-dűsné Gera Évának (Szeged) és Rostáné Hajdú Erzsébetnek (Csongrád) a tanítványai szereztek meg az általános iskolások díjainak többségét.

⁵⁶ Georgiádes Ildikó adatközlése.

⁵⁷ CSMHE közgyűlési jkv., 2010. december 10.

⁵⁸ Endrész Erzsébet adatközlése.

⁵⁹ Molnár Mária adatközlése.

⁶⁰ Pál Richárd adatközlése.

Február 18-án Tápén Kerekes Ibolya néprajzkutató „Török hatások a tápai gyékényszövésben” címmel tartott előadást.⁶¹

Február 24-én „Csongrád a második világháborúban” címmel kiállítás nyílt Csongrádon, a Tari János Múzeumban.⁶² A kiállítás anyagához hozzájárultak: Szanka József, Badar Ádám, Kovács Zsolt, Gát László és a Csongrádi Levéltár. A kiállítást rendezte: dr. Tóth István, Fodor Péter, Ujszászi Róbert.

Március 4-én Tápén Révész Antalra emlékeztek születésének 90. évfordulóján.⁶³

Március 5-én egyesületünknek már 78 tagja volt. Két hónap alatt 9 új tag lépett be szervezetünkbe.

Március 25-én a honismeret napja alkalmából a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület ünnepi rendezvényét Szegeden, a Dugonics András Piarista Gimnáziumban tartották meg. Károlyi Attila köszöntötte az egyesület vendégeit és tagjait, megnyitotta „A szegedi piarista iskola újraalapítása” című kiállítást. Ezt követően megkezdődött az egyesületünk fiatal tagjainak a kutatási eredményeit bemutató tudományos felolvasó konferencia, amelynek levezető elnöke dr. Marjanucz László volt. Az egyesületi tag előadók Fodor Péter, Forgó Géza, Kovács Judit, Miklós Péter, ifj. Pintér István, Rotár Krisztina, Varsányi Attila voltak. Társzervezeteink képviselőiben meghívott előadóink: Tarkó Gábor, Lipták Dániel és Miklós Balázs. Rendezvényünk vendége volt Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke is.

Április 8-án, Csongrádon rendezték a harmadik megyei honismereti-hagyományőrző versenyt általános iskolások számára. Téma: a kenyérsütés és a malmok típusai. A verseny fő szervezője: Rostáné Hajdú Erzsébet volt. Egyesületünk nyolc tagja felkészítő tanárként, szervezőként és zsűritagként vett részt a vetélkedő sikeres lebonyolításában.

Május 6-án, Szegeden szervezzük meg a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megalapításának 20. évfordulója alkalmából ünnepi rendezvényünket, amelyen bemutatjuk a *Honismeret Csongrád megyében (1969-2011)* című jubileumi kötetünket és kiállításunkat.

A jelzett adatközlők és saját feljegyzései segítségével összeállította:
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

⁶¹ Molnár Mária adatközlése.

⁶² Fodor Péter adatközlése.

⁶³ Molnár Mária adatközlése.

A honismereti mozgalom két kitüntetése

II. A HONISMERETI TEVÉKENYSÉG KÖZÖSSÉGEI ÉS SZÍNTEREI CSONGRÁD MEGYÉBEN

Honismereti közösségek

Az apátfalvai Pátfalváért Egyesület honismereti munkája

Az apátfalviak a népi hagyományokat egészen az 1960-as évekig a mindennapjaikban éltek. Az 1980-as évektől a faluban aktív hagyományőrző tevékenység kezdődött. Ennek eredményeként 1987-ben és 1991-ben is rendeztek Csongrád megyei honismereti diáktábort községünkben. A faluban folyó honismereti munka bemutatására a Csongrádon rendezett 1996. évi honismereti akadémia résztvevői egész napos kirándulás keretében ellátogattak Apátfalvára. 1997-től a hagyományápoló, értékmentő munka nagy részét a *Pátfalváért Egyesület* vállalta magára, folytatva a Szigeti György és Czako Józsefné által elkezdett irányt. Az egyesület 1997-ben alakult meg, elnöke a kezdetek óta *Móricz Ágnes*, a helyi Művelődési Ház vezetője.

Az egyesület célja: a faluért tenni akarók összefogása, a helyi tradicionális múlt örökségének megőrzése, átörökítése, a község természeti értékeinek védelme. A célok megvalósításának érdekében igen aktív munka kezdődött el az egyesület tagsága részéről, bevonva a segíteni akaró falubelieket. Apátfalvát Csongrád megye néprajzilag egyik legjelentősebb településének tartják, így az egyesület programjaiban is kiemelten fontos szerepet kapott a múlt.

1997-1998-ban kezdődött a „Közös gyökerek a közös jövőért program”, melynek keretében decemberben Kardos István vőfély, a népművészet mestere emlékére kiállítást és emlékműsort rendeztek, emlékkönyvet adtak ki. 1998 júliusában megrendezték az Eszterlanc I. nemzetközi néprajzi táborát Apátfalván, ahol 170 gyermek vett részt a Vajdaságból, Romániából és Magyarországról. A tábor célja: megismertetni a falu múltját a néptánc, népzene, népdal, népi iparművészet és kézművesség által. A táborozók vegyes csoportokba kerültek, közösen rajzoltak, táncoltak, agyagoztak, áthidalva a nyelvtudás okozta nehézségeket. 1998 adventjében kezdődtek el szombatoként a művelődési házban a kézműves néprajzi foglalkozások, melyek heti rendszerességgel éven át folytatódtak. A foglalkozások alapjául a hagyományos népi kismesterségek szolgáltak, melyeknek Apátfalván is nagy hagyományai vannak. A kedvencek a szövés, csuhézés, gyöngyfűzés, nemezelés lettek. 1999-ben a Pátfalváért Egyesület támogatásával kiadtuk Szigeti György „Fejezetek Apátfalva néprajzából I. Anyagi kultúra” című

könyvét, mely egy átfogó gyűjtés, Gyuri bácsi évtizedeken át tartó gyűjtőmunkájának eredményét tartalmazza.

2000-ben kezdődött a Szigetház – erdei iskola épületének kialakítása és a helytörténeti gyűjtemény létrehozása a régi gyűjtött anyagból és a frissen kapott tárgyakból. A Szigetház iskolás csoportok fogadására alkalmas hely, szállás, tisztálkodási és étkezési lehetőséggel. Az itt nyaraló gyermekeknek bemutatjuk a falut, megnézzük a növény- és állatvilágot, a népi építészetet, a paraszti állattartást. A Szigetház udvarára felépítettünk egy igazi búbos kemencét, ebben sülnek a paraszti étek, az apátfalvi specialitások a vendégeknek. 2000 júniusától 2002 decemberéig a Máltai Szeretetszolgálattal együttműködve, Szegeden és a környékbeli falvakban, tanyavilágban is kézműves játszóházak sorát tartottuk. Így próbáltuk a népművészet kincseinek megőrzését segíteni, felhívni a lakosság figyelmét a még meglévő értékekre.

2001. július 9-e és 20-a között a Családsegítő Szolgálat munkatársaival közösen néprajzi tábort szervezett a Pátfalváiért Egyesület apátfalvai gyerekeknek. A tábort a Honismereti Szövetség is támogatta a falusi lakosság mellett. A program sokszínű volt: kötéلكészítés, lovas kocsis túra, tábortűz, népi játékok, termésbábok készítése, sütés a kemencében. Egy életre szóló élmény a résztvevőknek, gyerekeknek és előadónak is egyaránt.

2001. október 13-án este a III. országos iskola és honismeret konferencia résztvevői látogattak el Apátfalvára. Programként az apátfalvai Szigetház, a „Bibic könyvek” tankönyv-sorozat elkészült kötetének és a helytörténeti gyűjteménynek a bemutatása, valamint tapasztalatcsere szerepelt. Itt kell megemlíteni, hogy – az országban egyedülként – Apátfalván 8 helyismereti tankönyv készült el a gyermekek oktatására. Szinte minden tantárgyhoz írtak helyi ismereteket tartalmazó munkáltató könyvet. Néhány tankönyv címe: „Múltunk szötte örökség”, „Gyí, paci paripa!”, „A Dáli ugartól Belezig”, „Mikoron az Úr Jézus a földön járt”.

2002 augusztusában „Dédszüleink játékaik” címmel szerveztünk tábort az apátfalvai gyerekeknek. Honismereti és helytörténeti előadások, túrák és vetélkedők, szöveg, fonás, csuhézés, körjátékok, sportjátékok mind belefértek a tábor programjába. Legnagyobb értéknek a beszélgetéseket tartottuk. Azok az idős emberek, akiket 2002 nyarán elhívtünk a fiatalokhoz, már nem élnek. Meséltek nekünk a tanyai iskolákról, a gyermekek által végzett munkákról, a régi óvodáról, a tanyai életről; a gyerekek szájtátva hallgatták a régi történeteket.

Az éveken át tartó kézműves tevékenység eredményeként egyre több felnőtt is elkezdett szőni a faluban. 2003. június 8-án pünkösdi rongyszőnyeg kiállítást rendeztünk a helyi szövők munkáiból. Rongy- és gyapjúszőnyegekben gyönyörködhetek a látogatók. Minden évben a karácsonyi ünnepkört kiemelten kezeltük. Ilyenkor tartottuk a Szigetház nyílt napját (2000, 2001, 2002), amikor bejöhettek a falu lakossága megnézni a Szigetház épületét, a kemencét, a gyermekfoglalkozásokat. A fiatalságnak helytörténeti vetélkedőt szerveztünk. A feladatlapot haza kellett vinniük, és a szülők,

nagyszülők segítségével kitölteni. Mire a feladatlap kérdéseit megválaszolták a gyerekek, észrevétlenül megtanultak fontos dolgokat falunkról.

Igyekeztünk évről-évre színes programokkal készülni a karácsonyra is. 2001-ben „Családi betlehemek Apátfalván” címmel rendeztünk kiállítást és adventi készülődést. 2004-ben gobelin kiállítást, aranyvasárnapi karácsonyi játszóházat tartottunk. 2005-ben a játszóházak mellett „A betlehemi jászolnál” rajzpályázatot hirdettünk. A karácsonyi programokat több alkalommal színesítette ének, gitár, népzene, s nem maradhatott el a csemege sem. Pattogatott kukorica, sült gesztenye, kemencében sült kóttés, lekváros bukta, hogy csak a legfinomabb étkeket említsem, amiket a Szigetház udvarán álló kemencében süttünk meg.

2005-ben a „Gyí, paci paripa!” című könyvben összegyűjtött sportjátékokból parasztolimpiát szerveztünk. Az I. pátfalvai parasztolimpiát a falunapi programok keretében, júliusban rendeztük meg. A versenyszámok: ostorpattogatás, patkódobás, abronchajtás, ugrókötelezés, csutkavár építése, gombzúgatás, rongylabdadobás, tobozdobálás, zsákban futás, talicskázás, kötélhúzás, szekértolás. Fiatalok és idősebbek számára is élvezetes volt a rendezvény. Megfigyeltük, hogy a nagytaták legalább olyan ügyesen teljesítették a feladatokat, mint az unokák. Könnyű nekik, hisz gyermekkorukban ezt játszották reggeltől estig! A II. parasztolimpiát 2006-ban, a III.-at 2008-ban, a IV.-et 2010-ben rendeztük meg. A résztvevők száma egyre gyarapszik, sokan már előre gyakorolnak szüleik, nagyszüleik segítségét kérve. Így a népi sportjátékok nem felejtődnek el, a nagyobb fiúk megtaníjták rá a kisebbeket.

A sok sütésben az eredeti kemence állaga eléggé megromlott, szükségessé vált a tatarozása. 2006. június 5-én az újjáépített kemence felszentelésére került sor. Délután pünkösdi játszóház várta a gyerekeket, a játékos foglalkozások mellett az új kemencében sült lekváros bukta szolgált csemegeként.

Összegzésül elmondható, hogy Apátfalván eredményes honismereti munka folyik. Mind a tudományos, mind a gyakorlati szinten jelentős eredményeket értünk el. Munkánkat nagyban segítették az 1990-es években *Bogdán Lajos* által szervezett módszertani előadások, melyeken az elméleti felkészítést megkaptuk. (Képünkön: *Bogdán Lajos* a Szigetházban; jobbján *Vargáné Antal Ilona* ül.)

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

A Csanádpalotai Honismereti Kör

1.

Az elmúlt években több alkalommal kaptam, és mindig szeretettel fogadtam el a meghívást a különböző rendezvényekre, ahol örömmel hallgattam a szülőföldről szóló történeteket, legendákat. Hol a levéltári napok, hol honismereti vagy irodalmi rendezvény keretében méltatták a Csanádpalotai Honismereti Kör munkáját. Magam is évekig részese voltam ennek a körnek. 1969 óta kutatom kisebb megszakításokkal a falum múltjáról szóló írásos és szójhagyomány útján fennmaradt emlékeket. Engedtessek hát meg nekem, hogy pár szóval megemlékezzem a csanádpalotai honismereti mozgalom születéséről!

Azt hiszem, a palotaiaknak nem kell bemutatni, ki volt *Asztalos P. Kálmán*, (lásd képünkön), mégis írnék róla pár szót. 1905 márciusában parasztcsalád gyermekeként jött a világra. Már 10-12 évesen írt verseket. Tanítói biztatták a továbbtanulásra, de soha nem tudott elszakadni gyökereitől; ide kötötte a szülőföld szeretete. Hat elemi végzettségű, mégis többet tudott a magyar nép irodalmáról és történelméről, mint

egyetemest végzett kortársai. Mindig kiállt a földet művelő dolgos parasztemberek mellett. Írásaiban támadta a nép elnyomóit, a háború előtti időkben épp úgy, mint a szovjet megszállás után. Nézetei miatt börtönbe került, de ott is írta a szülőföldről szóló, szebbnél szebb verseit. Ma már utcanév is őrzi emlékét.

1969 októberében történt, hogy egy író-olvasó találkozón összefutottunk. Ma már nem tudom pontosan, de talán Lator László akkor induló fiatal költő látogatott el hozzánk. Megálltunk a régi kultúrház, az Andejka-vendéglő előterében beszélgetni. Az akkori kultúrház igazgatója, a fiatal Kinyó István, Asztalos P. Kálmán, Pánczél Józsefné, aki már akkor tudósításokat írogatott falunk életéről, Ludányi László kémenyseprő, szorgalmas gyűjtője a népi kultúra emlékeinek és Bombolya Lászlóné, aki – mint jómagam – szerelmese volt az irodalomnak, és szeretettel rajzolgatta a régi használati tárgyakat. A hosszúra nyúlt beszélgetés keretein belül Péter bácsi kérésére, Kinyó István jóváhagyásával megalakítottuk a Csanádpalotai Honismereti Kört. Kinyó István, mint igazgató intézte a hivatalos ügyeket. Balázs István tanácselnök, a Hazafias Népfront keretein belül engedélyezte a működésünket. Nemsokára csatlakozott hozzánk Balog András, Bazsó Dénes tanár, Dékány Józsefné, Markovics Gézné, Mari Imréné és még sokan mások. Gyűjtögettük a falunk múltjához kapcsolódó hagyományokat, régi használati tárgyakat, elődeink ruháit, régi iratokat, pénzeket, könyveket és mindent, ami szülőfalunkhoz kötődött. Ezeket időközönként, kiállítás keretein belül, közszemlére tettük. Sok látogatója akadt a gyűjteménynek, és ez azt

eredményezte, hogy a falu lakossága méltányolni kezdte a mozgalmat és szépen gyarapodott a gyűjtemény. Amikor valaki hozott valamit, mindig beírta Péter bácsi egy füzetbe. Állandó kiállítási termet csak az új kultúrház felépülése után kaptunk, amikor a könyvtár helye felszabadult.

Közben, Péter bácsi kezdeményezésére, megkezdtük a *Falukrónika* szerkesztését. A durva papírra írt, stencilezéssel sokszorosított lapot először 150 példányban adtuk ki. Ekkor még csak a falu múltjával kapcsolatos írások jelentek meg a fűzőkapoccsal összefogott, havonta megjelenő lapban. Emlékszem, 50 fillért kértünk egy példányért, hogy a következő számhoz papírt tudjunk venni. Vasárnap délutánonként jöttünk össze, ilyenkor megbeszéltük a teendőket, átolvastuk az írásokat a következő krónikához. Péter bácsi fogadta a látogatókat, és megmagyarázta, mire használták elődeink az összegyűjtött tárgyakat. Volt egy nagy spirálos füzetünk, ami „vendégkönyvként” szolgált, és amibe a gyűjtemény látogatói beírták a nevüket és észrevételeiket.

Már akkor sok iskolás gyermek érdeklődését felkeltette a néphagyomány. Volt olyan testvérpár, aki minden vasárnap megjelent, és mindig beírta a nevét a „vendégkönyvbe”. Ezek voltak a Mikulán-fiúk. Itt találkoztam először egy pici lánykával, aki már akkor nagy érdeklődést mutatott a gyűjtemény iránt, és ragyogó szemmel hallgatta a régi történeteket, figyelte Péter bácsi magyarázatát, hogy mire használták régen a gyűjtemény tárgyait. A kislányt Nagyfalusi Ickának hívták.

1973 nyarán a Hazafias Népfront rendezésében Makón honismereti továbbképzést szerveztek, ahová minket, palotai hagyományőröket is meghívtak. A háromnapos rendezvényen Palotáról részt vett: Asztalos P. Kálmán, Pánczél Józsefné, Ludányi László, Szügyi László és jómagam. Előadást tartott Ortutay Gyula, dr. Börcsök Vince, Gulácsy Éva, dr. Tóth Ferenc múzeumigazgató. A rendezvényen részt vettek Csongrád megye honismereti körei. Az előadást az akkori Kun Béla (ma Kálvária) téri iskolában tartották. Sajnos, én már nem sok hasznát láttam az ott tanultaknak, mert ebben az évben súlyos betegségem miatt már nem tudtam részt venni a honismereti munkában. Továbbra is figyelemmel kísértem és támogattam írásaimmal a mozgalom munkáját, de az összejövetelekre már nem jártam. Viszont 1981 és 1984 között a Zöldértnél dolgoztam, és a brigádommal minden hónapban kitakarítottuk a honismereti múzeumot, és rendben tartottuk Kelemen László sírját.

Asztalos P. Kálmán 1989-ben bekövetkezett halála után Nagyfalusi Ilona vette át a szakkör vezetését és a gyűjtemény gondozását. Munkáját segítette az akkori kultúrház igazgató, Erdélyi Lajos. Amikor férjhez ment, és elköltözött a faluból, édesanyja és húgai folytatták a munkáját. Közben az egyesület megkapta a kultúrház melletti épületet, Vörös János kovácmester házát, amelyhez a kovácsműhely, teljes berendezésével hozzátartozott. A nagy udvar és a kocsiszín lehetővé tette az összegyűjtött gazdasági szerszámok tárolását, ezzel nagyban gazdagodott a gyűjtemény. Péter bácsi halála után – amikor egy ideig hol volt gazdája a gyűjteménynek, hol nem – bizony sok értékes tárgy és írás elveszett. Közöttük egy százéves iratszekrény, sok tit-

kos fiókkal, egy olajfestmény, amely Kossuth Lajost öregkorában ábrázolta, ma a Tápiószelei Falumúzeumban található. Hogyan került oda? Ki tudja? De hiányoznak a Kossuth-bankók, Rózsa Sándor elfogatóparancsa, amelyet kézzel írtak és még Palota névre címezték 1858-ban. Ez a nagyon értékes irat Csikesz Lajos volt iskolaigazgató hagyatékából származott, és Bombolya Lászlóné adományozta a honismereti körnek. Sorolhatnám tovább az elveszett könyveket, a fényképalbumokat, amelyekben a műkedvelő előadások, a palotai sportolók, régi palotai épületek képeit ragasztotta nagy szeretettel Péter bácsi és örök segítője, az akkor még kislány, Nagyfalusi Ilona.

Ma annak örülök, hogy végre van felelős vezetője és gondozója a szakkörnek *Nagyfalusi Istvánné* személyében. Szívből köszönöm, hogy folytatja munkánkat, és továbbadja az ismereteket a mai fiataloknak. Tudom, odafentről Asztalos P. Kálmán bácsi is szeretettel nézi áldozatos tevékenységét!

NÉMETINÉ KODRÁN ERZSÉBET

2.

A kilencvenes évek közepén a palotai honismereti mozgalom keretein belül indítottuk el újra a Csanádpalotai Honismereti Kört, melybe 25-30 palotai jár rendszeresen. A kör tagjai különböző rendezvényeken vesznek részt, és segítik a csanádpalotai honismereti diákkör munkáját. Egyik fő célunk, hogy a falu ifjúságának átadjuk az életünk során megszerzett tudásunkat. Ennek érdekében például a nyári diáktábor ideje alatt kenyérsütést szerveztünk, illetve a táborhoz anyagilag is hozzájárultunk. A kör tagjai nagy segítséget adnak a tájház rendbetételéhez és rendben tartásához, értékes régiségekkel hozzájárulnak a gyűjteményünk gyarapodásához. A honismereti kör tagjai közös kirándulásokon is részt vesznek. Főleg olyan helyekre megyünk, ahol felleljük magyar hagyományainkat. A levéltári napok, író-olvasó találkozók rendezésében, szervezésében jelentős részünk volt. Jó hírünk a falunkon túl is eljutott. Írásainkkal színesebbé válik a *Palotai Krónika*.

NAGYFALUSI ISTVÁNNÉ

A csanádpalotai honismereti diákkör

Jó szokás szerint idén nyáron is megrendezték településünkön a honismereti tábor. A csanádpalotai honismereti diákkörünk 1981-ben alakult *Nagyfalusi Istvánné* akkori könyvtáros vezetésével. Eleinte a gyermekprogramoknak a könyvtár, később a kultúrház, majd az iskola adott otthont. Jelenleg is az iskola falai között működik a honismereti szakkör minden pénteken délután lelkes diákok részvételével. A sok értékes program közül egyről írok részletesen.

A honismereti tábor 2009-ben július 25-től augusztus 1-ig szerveztük meg településünkön. Az első nap apátfalvai kirándulással indult, amelyen szülők és gyerekek egyaránt részt vehettek. Itt részesei voltunk egy kulturális seregszemlének. Sok érdekes dolgot tudhattunk meg a honfoglalás korából. Íjászbemutató, korabeli öltözékek, fegyverek, lovasbemutató szórakoztatta a közönséget. Az apátfalvai program része volt egy kézműves utca megtekintése is. Itt a gyerekek munka közben láthattak egy bőrdíszművest, s vihettek munkáiból is egy-egy csekélységet haza (pl.: egyszerűbb karkötőket). Díszíthettek mézeskalácsot, megismerhették a nemezlabda-készítés tudományát. Főleg a lányok nagy öröme arc- és testfestésre is volt lehetőség. A sort egy agyagozással foglalkozó úr zárta, aki egyszerűbb tárgyakkal örvendeztette meg a gyerekeket. A programon Ilonka néni lánya, *Vargáné Nagyfalusi Ilona* segítségével vehettünk részt, hiszen ő apátfalvai pedagógusként aktív résztvevője volt az eseményeknek. Szülőként nagy örömmel megyek el én is az ilyen családi programokra, mivel hajdan én is a honismereti kör tagja voltam.

Kötélhúzás

A tábor következő napi programjain csak a gyerekek vehettek részt. Helyszíne a tájházunk volt, amely Asztalos P. Kálmán nevét viseli. A szülők és a nagyszülők segítségével és anyagi támogatással járultak hozzá a következő napokhoz. Volt, aki palacsintát sütött, gyümölcsöt hozott. Az idős honismeretes asszonyok is finomságokkal örvendeztették meg a gyerekeket. A helyi csárda vezetője a táborhoz levesekkel és az ételekhez alapanyagokkal járult hozzá. Fontos megemlíteni, hogy a táborban nagy segítséget jelentettek Ilonka néni számára az idősebb honismeretes gyerekek (Takács Viktória, Molnár Kinga, Varga Erika). Ők egyengették a kisebbek útját.

Minden napra más érdekes program jutott. Íjászbemutató Fröhling László és családja közreműködésével. Honfoglalás korabeli ruhák bemutatása, dalok és táncok tanulása Vargáné Nagyfalusi Ilona és a családja közreműködésével. Karikás ostor bemutató és verseny szintén a Fröhlingek és a Varga család közreműködésével. Óvónők kézműves foglalkozást tartottak (Fülöpné Kocsis Ildikó, Molnár Istvánné, Juli óvó néni). A tábor játékos tanulásra is szolgált: ismerkedés a tárgyak történetével (pl.: köcsögök, régi használati tárgyak), államalapító királyunk története, régi játékok megismerése, pl.: kötélhúzás, kiütő, zavarócska, karikás ostor használata, duda.

A tábor egy budapesti kirándulással zárult, ezen is jelen voltak a szülők. A kirándulás a tanultak szellemében zajlott. Elengedhetetlen állomása volt a Népliget, ahova már ismerősként mentek a gyerekek, hiszen a cirkuszlátogatások alkalmával itt is mindig megfordulnak. A kirándulás második állomása a Szent István-bazilika volt. Láthattuk a Szent Jobbot, s egy szerencsés véletlennek köszönhetően betekintést nyerhettünk egy esküvőbe. A harmadik állomás a parlament volt, itt láttuk a Szent Koronát és az Országház előtti Kossuth-szoborcsoportot. Újabb ismeretekkel bővült a tudásunk. Az utolsó állomás a Néprajzi Múzeum volt, ahol a régi paraszti világ tárgyaival ismerkedtek meg a gyerekek. Közösen megbeszéltük, mit mire használtak. Voltak tárgyak, amelyeket már ismertünk, hiszen a mi tájházunkban is vannak, s már jól ismertük a funkciójukat. Másokra rácsodálkoztunk, mert ott láttuk először őket. A nap fagyaltozással, s a hazaúton egy kis vetélkedővel zárult. A jó válaszáért a gyerekek csokit kaptak. A csokit a Mars Magyarország juttatta a gyerekeknek Ilonka néni másik lánya, Nagyfalusi Éva segítségével.

Reméljük, hogy a honismereti munka még sokáig virágzik Palotán, s a következő nyár is ilyen élményekben gazdag lesz.

HADOBÁS HELGA

A csanádpalotaiak kőhalmi csoportképe

A csanádpalotai hagyományőrző csoport

25-30 éve még igen aktív néptáncscsoport működött településünkön, amely lassan megszűnt. Azoknak, akik régen táncoltak, most óvodás és iskoláskorú gyermekeik vannak, akik lelkes tagjai a gyermek-néptáncscsoportnak. A gyerekek lelkesedése átragadt a szülőkre is, így 2009 őszén néhány néptáncos szülő elhatározta, hogy nemcsak kísérik gyermekeiket a néptáncórákra, hanem maguk is táncra perdülnek. Badicsné Szikszai Zsuzsanna művészeti vezetésével októberben kezdődtek a foglalkozások. Kezdetben két fiús pár és három lány pár alkotta a csapatot. Dél-alföldi táncokat kezdtünk tanulni, melyet a gyerekekkel együtt adtunk elő a „Palotai Karácsony” műsorában 2009 decemberében, az ő koreográfiájuk részeként. Táncunkat énekkel kísértük, zenei segítséget Kodrán Sándor tárogatóval, illetve a helyi Búzavirág Népdalkör és Citerazenekar adott.

A karácsonyi műsorban való fellépésünk után többen kedvet kaptak a táncoláshoz. Létszámunk 5 fiús párra növekedett, ezen kívül a lányok száma is több lett, így a csoport jelenleg 28 főből áll. Pedagógusok, óvónők, irodai alkalmazottak, mezőgazdasági dolgozók, diákok, nyugdíjasok egyaránt vannak a tagok között. A tagok életkora is különböző, ahogy a 14 éves, szintúgy a 67 éves is aktív tagja a csoportnak. Mára tudásunk sokat bővült; a lányok karikázókat tanultak, a fiúk szatmári és rábaközi verbunkot is tudnak már táncolni. Moldvai táncok sem hiányoznak tudástárunkból.

Kezdetben a régi néptáncscsoport ruhájában táncoltunk, azt kiegészítve, felújítva. Majd a viseletünk is szépült, az önkormányzat hathatós segítségével dél-alföldi viselet készült a lányoknak, fiúknak egyaránt. A ruházat nemcsak az egységesség miatt fontos,

hanem azért is, mert egyre több helyen szerepelünk, egyre több helyre hívnak bennünket fellépni. A palotai rendezvényeken kívül (balyus bál, óvoda bál, Dér-nap, sörfesztivál, városnap, magyar-román barátság házának átadása stb.), vidéki fellépéseink is voltak. Június végén Hercegszántón a „Hármas határ találkozó”-n és Dávodon, a „Bográcsfesztivál”-on vettünk részt, nagy sikert aratva. Augusztusban a szomszédos Kövegy falunapját színesítettük. Külföldi szerepléssel is büszkélkedhetünk, júliusban Magyarvalkón járt küldöttségünk, októberben pedig Kőhalmon, a várjátékokon léptünk fel. A hagyományörző csoport néptáncos tagjai: Ádók Péter, Antal Istvánné, Bánkuti Ágota, Batta Ildikó, Boros Sándorné, Fehér Anna, Fehér János, Fülöp Boglárka, Fülöp Viktor, Fülöpné Kocsis Ildikó, Hajas Lászlóné, Hatiné Szekeres Bernadett, Horváth Erzsébet, Huszár Angéla, Kállai Erika, Kinyó Lászlóné, Kovács Sándorné, Mile Beáta, Nagy Józsefné, Németi Bálint, Selmeczi Józsefné, Szelei Lászlóné, Takács Viktória, Torma Beatrix, Torma Józsefné, Varga Andrásné, Varga Antal, Zilbauer Lászlóné.

Nemcsak táncolással foglalkozunk, kis csapatunk újította fel és tette rendbe a városunk szélén álló, elég elhanyagolt állapotban és környezetben lévő keresztet. Ezen kívül csoportunk néhány tagja tárgyi emlékeket is gyűjt településünkkel kapcsolatban, nemcsak a régmúltból, hanem a közelmúltból is. Ezek kiállítására még nincs helyünk, rendszerezése is a jövő feladata. A hagyományos ünnepek (pünkösddőlő, búcsújárás, menyasszonyi ágyvivés,) palotai hagyományát is felkutattuk, ezt is szeretnénk megfelelő formában archiválni, az utókornak elérhetővé tenni. Nemcsak írásos anyagokat gyűjtünk, hangfelvételeken, filmfelvételeken is próbáljuk megőrizni az adatokat.

Terveink között szerepel néptáncstudásunk bővítése. Most székely táncokat tanulunk, melyet karácsonykor szeretnénk előadni. Keressük a kapcsolatot más csoportokkal, ápoljuk a kapcsolatot a már meglévő barátainkkal. Folytatjuk a gyűjtőmunkát és a felújító munkát erőnkhöz és lehetőségeinkhez mérten.

HORVÁTH ERZSÉBET

A kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör

2003. október 6-án alakult meg egyesületünk, mely legfőbb céljának tekintette, hogy megismertesse a község lakosságával a falu történetét, felelevenítse a régi hagyományokat, szokásokat, és színes programokat szervezzen ezekhez a hagyományokhoz kapcsolódóan. Programjainkkal próbáltuk megnyerni a honismereti munka számára az idősebbeket és a fiatalokat egyaránt. Így tagságunk létszáma ma már a kezdeti 10 főről 22 rendes tagra és 11 pártoló tagra duzzadt.

Felvettük a kapcsolatot a helyi civil szervezetekkel, művelődési intézményekkel, térségi folyóiratok szerkesztőivel. A helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzattal, a Mosolygó Gyermekarcok és a Kiszomborért Alapítvánnyal többször szerveztünk közös programot, segítjük egymást. Jó kapcsolatot építettünk ki a Marosvidék Baráti

Társasággal. 2004-ben, 2007-ben a „Kávéházi esték” keretében meghívtuk őket, és ezzel alkalmat adtunk a folyóirat és a társaság zombori bemutatkozásának. 2008-ban közös Márton-napi estét rendeztünk a helyi Rónay-kúriában. Tagjaink részt vesznek a társaság által szervezett programokon, kirándulásokon. Így jártunk velük a Vereckei-hágónál és egy erdélyi kiránduláson is. A Marosvidék folyóiratban körünk tagjai is jelentetnek meg írásokat. A helyi Kiszombori Híradóban folyamatosan jelentetünk meg a régi életet, szokásokat bemutató cikkeket. Gyermekek számára pályázatokat hirdettünk a falu életével kapcsolatban. A fiatalok számára a helyi újságon keresztül „Ki tud többet Kiszomborról?” címmel levelező versenyt indítottunk.

Folyamatosan gyűjtjük a lakosság bevonásával a régi életet ábrázoló fényképeket, s ezekből az önkormányzat segítségével kártyanaptárt jelentetünk meg immáron hatodik éve. Az összegyűlt képanyagunkat egy könyvben szeretnénk kiadni. Karácsonykor betlehemes, regőlős játékokat adtunk elő a falu főterén nagyszámú közönség előtt. Máskor az újévi köszöntőket elevenítettük fel. A gyermekek számára Luca-napi vigasságok néven régi hagyományokkal kedveskedünk. Itt lehet megkóstolni a Luca-pogácsát, faragni a Luca-tököt, kézműves foglalkozásokon részt venni, ólmot öntünk, kukoricát morzsolunk, díszítünk gyertyát, mézeskalácsot, és elkészítjük a Luca-széket is. Nagyanyáink süteményei mottóval rendszeresen sütünk finomságokat a helyi művelődési házban. (Rétes, béles, hájas tészták, Luca-pogácsa.)

Húsvétkor locsolkodást szerveztünk már hatodik alkalommal, amellyel bemutattuk a régi öntözőkódási szokásokat, s kellemes programokat biztosítottunk a gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt. Húsvét vasárnapján a gyermekeknek tojásfestés, állatsimogató, játékos versengések adtak jó szórakozási lehetőséget eleinte a község főterén, az utóbbi időben a kultúrház udvarán.

Felevenítettük a Szent Iván-éji tűzgrás hagyományát (lásd képünkön), amelyen a falu aprajánagyja igen jól szórakozik, sőt már a környékbeliek is számon tartják e rendezvényt. Ide várjuk és hívjuk a kézműveseket, akiknél mindent kipróbálhatnak a fiatalok, hogy kedvet kapjanak ezekhez a tevékenységekhez. Mindig hívunk előadókat is: népzenezőket, együtteseket. Honismereti körünk tagjaink ilyenkor lángost sütnek, de volt már nyílt színi malacsütésünk is.

Már hat honismereti tábort rendeztünk a fiatalok számára, ahol érdekes kézműves foglalkozásokon vehettek részt. Például megtanulhatták a batikolást, nemezkeszítést, de a kosárfonás rejtelseibe is belekóstolhattak. Dolgoztak fával, bőrrrel, tanultunk főzni, gyúrtunk és nyújtottunk tésztát, készítettünk tarhonyát. Az egyik évben parlagfüvet irtottunk a gyerekekkel. A táborok egyhetesek, s rendkívül népszerűek. Minden évben megismernek a gyermekek valami helyi hagyományt, illetve egy-egy kismesterséget, és kirándulunk is valahová. 2009-ben több kirándulást is szerveztünk. Például a „Reneszánsz év” kapcsán Vajdahunyadra látogattunk, majd támogatóink részére is szerveztünk egy buszos kirándulást ugyanide.

2004. július 28-án I. világháborús kiállítást rendeztünk, amelyen a helyi Rotundában (lásd képünkön) régi képeket, érmeket és fegyvereket mutatunk be. Minden évben szervezünk kiállítást, és részt veszünk a községi falunapi rendezvényen is. Az egyik évben a honis-

mereti körös gyerekek és felnőttek divatbemutatót tartottak „Nagyanyáink divatja” címmel. A Zombori Zenés Nyári Esték szervezésében tevékenyen részt veszünk. Volt már a falu főterén a makói szimfonikus zenekar, de a Rotundában gregorián és reneszánsz dallamokkal is találkozhatott a közönség. A helyi műemlék jellegű épületek előéletét kutatjuk, sorsukat figyelemmel kísérjük. A falu legértékesebb látnivalója a Rotunda. Látogatását hétféteken tagjaink biztosítják önkéntes munkájukkal. Szorgalmazzuk a régi kereszték helyreállítását. Így már három út menti kereszt újult meg a segítségünkkel. 2010-ben tervezzük a következő helyreállítását. Jelenleg a temetőben lévő Rónay-sírok gondozásában segítünk. Részt veszünk tisztasági akciókban, amelyeken a falut takarítjuk. Idős emberek visszaemlékezéseit hangszalagon megőrizzük az utódok számára. Minden évben tavasszal meghívjuk pártoló tagjainkat, támogatóinkat egy kis beszélgetésre, az elmúlt év programjainak felelevenítésére. Beszámolunk tevékenységünkről, s megköszönjük segítségüket.

A helyi Helytörténeti Gyűjtemény épületét, anyagát rendezzük, a falunapon a Rotundával együtt nyitva tartjuk a látogatók előtt. A községi önkormányzat pályázott a helytörténeti gyűjtemény renoválására, és nyert is. Ez számunkra sok munkát ad majd: a tárgyakat költöztetni kell, amíg az építkezés zajlik. Felnőtt honismereti tábort szervezünk majd a tárgyak védelmére, tartósítására. Előadásokat szervezünk, amelyen a nép régi életével, hiedelemvilágával ismerkednek az érdeklődők. Legutóbb Polner Zoltán tartott két előadást.

Az utóbbi években nagy munkába kezdünk. Megindítottunk egy helyi könyvsorozatot, a *Kiszombori füzeteket*, amely a községi kulturális, művészeti élet, valamint a hagyományok bemutatására vállalkozott. Már három számot sikerült megjelentetni nagyon aktív lakossági támogatással. Egyik pártoló tagunk, Borsi Sándor, elkészítette a kiszombori műemlékek térképét. Ennek a kiadványnak a gondozását szervezzük. Szeretnénk néprajzi jellegű ismertetőfüzetet kiadni, felújítva a régit. Tavaly Kiszomboron a kör rendezésében, szervezésében indult meg a „Kukorica-labirintus fesztivál”, amely háromheti aktív nyári munkát jelentett a tagságnak, valamint országos ismertséget hozott a körnek és községünknek is. Rengetegen látogatták, így természetesen az idén is megrendezzük. Minden lehetőséget kihasználunk, hogy a nyert pályázatokkal színvonalasabbá tegyük éves programjainkat.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

A makói József Attila Gimnázium helytörténeti köre

Minden polgár számára fontos a lakóhelyéhez, a régiójához való kötődés. Sorra készülnek a településmonográfiák, amelyek a kutatások során feltárt gazdag ismeretanyagok rendszerezésével mélyebb áttekintést nyújtanak az érdeklődőknek. Az iskolai oktatásban helyet kapott a hon- és népismeret tantárgy, amely időkeretet és lehetőséget biztosít a helytörténet intézményes és minden fiatalra kiterjedő megismertetésére. Hogy ez megvalósulhasson, olyan könyvek szükségesek, amelyek a különböző iskolás korosztályok számára feldolgozható módon közvetítik lakóhelyük múltjának történetét, hagyományait, gazdasági, építészeti, kulturális örökségét, bemutatják kiemelkedő személyiségeit. Mivel a mai történelemtanítás alapvetően forrásközpontú, az a legszerencsésebb, leghitelesebb és legérdekesebb, ha olyan helytörténeti olvasókönyvek segítik a nemes célt, amelyekben a levéltárakban fellelt források mellett közérthető kommentárok, változatos, kreatív feldolgozásra inspiráló kérdések és feladatok, bővebb tájékozódást segítő irodalomjegyzék is van. Makón az általános iskolásoknak Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna „Az én városom Makó”, a középiskolás és a fiatal felnőtt korosztálynak pedig Gilicze János és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna szerzőpáros „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyve ad gazdag anyagot a tájékozódáshoz. Makó város önkormányzata 2002 óta minden tanév megnyitásakor átadja a város valamennyi ötödikes és kilencedik osztályos tanulójának ezeket a könyveket, így a településen és a környékén évről évre egyre több család ismerkedhet a város történetével.

A helyi vonatkozások jobban kötik az embereket az egyetemes és a magyar történelem eseményeihez. Ezért Makó legnagyobb – ebben az évben 116 éves – gimnáziumában az 1991-től kialakult iskolai alkotópályázatok meghirdetésének rendszerén belül történelemből évről évre helytörténeti témák kutatását és megírását kapják feladatul a diákok. Iskola- és családtörténet, Makó vagy a környező kistelepülések kiemelkedő

személyiségei, a város és a megye múzeumai, levéltárai, könyvtárai, művelődési házai, Makó szobrainak és emléktábláinak történeti vonatkozásai, a Makó szellemi életében meghatározó szerepet játszott Espersit János munkásságának és baráti körének, valamint a József Attila nevét viselő városi intézmények történetének feltárása sok diákot ösztönzött kutatásra, az idősebbekkel az elmúlt időkről történő beszélgetésre, fotózásra, albumok összeállítására. A régi és mai diákélet összehasonlítása, a makói kultúra, sport és oktatás jeleseinak életpályái, sikerei, a Makót turisztikai szempontból bemutató prospektus összeállítása szintén sokak érdeklődésére tartott számot. Az elkészült pályamunkákat évente a gimnázium aulájában kialakított alkotópályázati kiállításon lehet megtekinteni, amelynek ünnepélyes megnyitóján a legjobbak díjakat kapnak.

A honismeret kedvelőiként 1996 óta vesznek részt a makói gimnazisták a Honismereti Szövetség által megszervezett történelmi-művelődéstörténeti versenyeken. Sok-sok munkát, tudást és szép élményt adott nekik az „Emese álma”, a „Felkelt a napunk”, „A tudás forrásai” és a „Hős Rákóczi népe” versenysorozat, amelyeken többször a területi és az országos döntők dobogós helyeire jutottak. Közben csapataik kis közösségekké kovácsolódtak, barátságokat kötöttek, bejárták az ország különböző tájait és városait, életre szóló útravalókat szereztek nemcsak a magyar hazáról, hanem a hasznosan tevékeny életről, az emberi kapcsolatok léleképítő erejéről is.

Ilyen szellemiséggel működik a makói József Attila Gimnáziumban 2002 szeptemberétől a diákok helytörténeti köre, amelyet Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna vezet. Az első tanévben a helytörténeti olvasókönyv anyagainak feldolgozása kezdődött meg heti egy órában. Makó és környéke őstörténetével, a Maros vidékének talajviszonyaival, növény- és állatvilágával, a környék régészeti anyagainak megismerésével, az államalapítás korának a Maros mentén kialakult viszonyaival foglalkoztak részletesebben a tanulók. A következő évben a Csanád nemzetség századainak, majd pedig Makó török kori forrásainak tanulmányozása jelentette a foglalkozások fő anyagát. Közben felvetődött egy gyűjtőmunka ötlete, ami 2004 tavaszán az iskolában egy jelentős helytörténeti körű gyűjteményes kiállítás összeállításához vezetett. A kör tagjai családjaiknál, szomszédoknál, ismerősöknél kutattak régi tárgyak, pénzek, írásos dokumentumok, könyvek, fényképek, népi kézműves eszközök, játékok, képeslapok, újságok után, rendszerezték, cédulázták azokat, leírták előkerülésük, esetleg készítésük rövid történetét, keletkezésük, tulajdonosaik adatait, és nagy sikerű, látványos kiállítást rendeztek az iskolában, amelyet – elismerésüket kifejezve – városi érdeklődők, szakemberek is megtekintettek.

A 2004-2005-ös tanévben új programokkal bővült a helytörténeti kör munkája. A városi önkormányzat által meghirdetett városismereti versenyen a kör több csapattal is részt vett. Ezen kívül kirándulásokat szerveztek a szomszédos településekre. Karácsony előtt az apátfalvi Szigetházba látogattak el, ahol a népi kézművesség remekeiből készített kiállításban gyönyörködhetek, régi népi berendezések és eszközök használatával, a kézi szövés és fonás rejtelmével ismerkedtek meg, még a karácsonyi szalmacsillagok és díszek készítését is megtanulhatták. Januárban a Csongrád Megyei

Honismereti Egyesület tagjainak meghívására a szegedi Móra Ferenc Múzeumban velük együtt megtekintették Bálint Sándor helytörténeti kutató és néprajztudós életéről, munkásságáról szóló, a hagyatékából összeállított gyűjteményes kiállítást. A „legszőgedibb szőgedi” elnevezéssel illetett Bálint Sándor igen színvonalas emlékkiállítása, a Honismereti Egyesület tagjai részéről a szíves fogadtatás nagy lelkesedéssel töltötte el a fiatalokat. Élményeikről beszámoltak a „JAG-Világ” című iskolaújságban más diákok érdeklődését is felkeltve ezzel a kör tevékenysége iránt. Tavasszal a kiszombori tájház gyűjteményének és a Rotundának a meglátogatására indultak.

2005 novemberében Mezőhegyesre utaztak, ahol a város nevezetességeit, a ménesbirtok központját, a kocszi múzeumot, a lóistállót, a Nóniusz Hotelt a kör egyik tagja mutatta be. Érdekes volt az egykori majorság, illetve uradalom, valamint a város helytörténeti múzeumának megtekintése is. 2006 márciusában Kiszomboron a Rónay-kastélyt, a templomot, a Rotundát és a helytörténeti gyűjteményt tekintették meg Badicsné Szikszai Zsuzsanna vezetésével.

A 2006-7-es tanévben a „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyv anyagából a XVIII–XIX. századhoz kapcsolódó részeket dolgozták fel. Az iskolai alkotópályázatnak a Makót ismertető és népszerűsítő prospektusok, illetve a környék településeiről készült reklámanyagok kategóriájában 47 pályamunka érkezett be a diákoktól, köztük határon túli településeket bemutató pályamunkák is szerepeltek: Pécska és Zenta történetének és nevezetességeinek prezentálása. A téma nagyon népszerű volt, és nagyon szép, tartalmas munkák születtek. A márciusi kiszombori kirándulásukon, a művelődési házban megtekintették a helyi színtársulat Ludas Matyi című előadását. Máskor a makói levéltárban a levéltári kutatásokról kaptak tájékoztatást az érdeklődő diákok. Az Ifjúsági Honismereti Akadémián az „1956 Makón” című előadásával sikeresen szerepelt Bézi Katalin, akinek előadása a Honismeret folyóiratban is megjelent.

2007 őszén a kör diákjai a városi könyvtárban meghallgatták Bogoly József Ágoston helytörténethez kapcsolódó előadásait Szikszai Györgyről, Makai Emilről, Dobsa Lajosról, Szirbik Antalról. 2007 decemberében a hódmezővásárhelyi Emlékpontba látogattak el a helytörténeti kör tagjai, ahol állandó kiállítás keretében a legkorszerűbb kiállítási technológia teszi tapinthatóvá és felfoghatóvá azokat a történelmi folyamatokat, amelyek Hódmezővásárhely és környéke lakóinak életét meghatározták a múlt század második felében (1945-1989). A termék sora illusztrálja a Rákosi- és a Kádár-korszak politikájának és életének jellemzőit, amelyekről a tárlatvezető sok érdekességet mondott. Felhívta a figyelmet a vörös falak szimbolikájára, magyarázta a feliratokat, az idézeteket, biztatott az interaktív lehetőségek használatára. A diákok behallgattak a fülhallgatókon elérhető vallomásokba, kipróbálták egy hosszú teremben levő asztalon az érintésre megjelenő korabeli vásárhelyi képek, viccek, filmek, dokumentumok elérését. Rengeteg tárgyi és fotóanyag szemléltette a város és környékének életét a kollektivizálás, az ellenállás, a koncepciók perek, az 1956-os forradalom és a Kádár-korszak idejéből. Kitüntetések, munkásörruhák, fegyverek, szobrok, festmények,

2008-ban a vásárhelyi Emlékpont előtt

makettek, korabeli használati tárgyak és eszközök látványosan elrendezve alakítottak ki a látogatókban globális képet és hangulatot a múlt század második felének világáról. Egy makói séta során felkeresték az Erdei Ferenc-emlékhelyeket. Erdei

Ferenc a makói gimnáziumban tanult, kiemelkedő tudományos, közéleti és politikai pályafutása révén József Attila mellett Makó talán legismertebb szülőtte, hagyományok gyermeke. Jelentős szerepet játszott a Makón zászlót bontó Márciusi Front megalakításában, amelynek 2007-ben volt a 70. évfordulója.

2008 májusában emlékezetes kirándulást tettek Óföldre. A 22 diáknak az Árpád-kori alapokra épült középkori eredetű erődtemplom, a helytörténeti gyűjtemény és a Návay-kastély megtekintése szép élményt jelentett Vass Józsefnek, az óföldéki Honismereti Klub vezetőjének kalauzolásával. „A Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyv témáinak feldolgozása keretében Erdei Ferenc, Hollósy Kornélia, Dobsa Lajos, Návay Tamás, Lonovics József életútja mellett a makói hagyományteremtés, a hivatalviselők és a népességváltozás történetében is elmélyedhettek a Kör tagjai.

2009 márciusában Szegedre utaztak a honismeret napjának megyei rendezvényére. Szeptemberben ismét Hódmezővásárhelyre tettek kirándulást, ahol a Németh László Könyvtárban Ormos Zsuzsanna művész tanár képzőművészeti alkotásaiból rendezett kiállítás és a város építészeti nevezetességeiről készült két rövidfilm megtekintése után a Kőfalon sétálva az Alföld Galériába jutottak, ahol a vásárhelyi festők képeivel ismerkedhettek a kör tagjai. A programon a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaival együtt vettek részt. Makón a Szirbik Miklós Emlékházban nézték meg a reformáció napján. 2009 őszén a Csongrád Megyei Levéltári Napok makói előadásain Debreczeni Bárány Ágoston délvidéki történetíró életútjával és Torontál vármegye 18-19. századi történetével ismerkedtek meg a diákok. A gyulai Ifjúsági Honismereti Akadémián Kun Kitti Kata előadása a családfakutatással kapcsolatos témában szép sikert aratott.

2010 elején a diákok elkészítették pályamunkáikat az iskolai történelmi-helytörténeti alkotópályázatra Espersit János, Erdei Ferenc, Galamb József, Lonovics József, Hollósy Kornélia, Dégi István, Diósszilágyi Sámuel, Tóth Aladár és még számos ismert

A vásárhelyi Németh László-emlékszobában

makói személyiség életútjáról, mivel ebben a tanévben az iskolai alkotópályázati témát Jeles makóiak címmel írta ki a tanári munkaközösség. Makón született vagy élt, és egykor itt dolgozó, életük során Makóhoz kötődő ismert személyiségek életpályáját kutatták,

akikről utcát, teret, házat, városrészt neveztek el városunkban, vagy emléktáblát állítottak tiszteletükre. Az elkészült 21 pályamunkában írók, tanárok, zene- és képzőművészek, színházi és gazdasági szakemberek, orvosok, értelmiségiek, színészek, politikusok, egyházi személyiségek, ügyvédek, sportolók szerepeltek. A pályázatok közül négy – külön kategóriában elbírálva – Mezőhegyes jeles személyiségeit mutatta be.

2010. március 19-én tíz körüli tag részt vett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület ünnepi megyei rendezvényén, amelyet Hódmezővásárhelyen, a vásárhelyi levéltárban, a honismeret napja alkalmából szerveztek. Megtekintették a húsz éve működő egyesület történetét és tevékenységét széleskörűen bemutató kiállítást, majd meghallgatták a honismereti mozgalom tevékenységéről, nagy egyéniségeiről, megyei gyűjteményeiről szóló felolvasó ülés 14 előadását. 2010 áprilisában a Maros-hidak történetének és a vasútépítés városfejlesztő hatásának témakörében tartották foglalkozásaikat. Májusban, a tanév időszakában Makón felkutatott emléktáblák anyagának rendszerezése folyt, és ellátogattak a Makói Honismereti Kör foglalkozására, ahol a korábbi években kialakított együttműködés hagyományát megerősítették, az ott készült fotó a megyei honismereti tevékenységet bemutató kőszegi kiállításon is szerepelt.

A 2010-11-es tanévben is változatos helytörténeti témákat dolgoznak fel a körben. Források elemzése Csanád vezérről, Szapolyai és a török követ története, Tinódi Lantos Sebestyén „Erdéli históriá”-ja, Makova a csanádi szandzsák deftereiben, az ínségleves receptje, az ACSEV története, a millennium Makón, Espersit János és köre, felhívás a magyar béke revíziójára, József Attila Makón, amatőr színjátszás a Rákosi-korban, Makó városjelképei, a makói konyha specialitásai teszik érdekessé a kör foglalkozásokat.

A gimnázium és a helytörténeti kör diákjai számára igen fontosak a külső kapcsolatok, a város és a megye tudományos igényű rendezvényei. Több éve sokan rendszerezen meghallgatják a Csongrád Megyei Levéltári Napok makói előadásait, ahol az or-

Látogatás a makói Szirbik Miklós emlékházban

szág ismert történészei, levéltárosai, muzeológusai, helytörténeti kutatói ismertetik új kutatási eredményeiket. 2002 novemberében a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület éves záró közgyűlését a József Attila Gimnáziumban tartotta. 2007-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaival közösen meglátogatták a szegedi felújított szeccsiós Reök-palotát és egy fotókiállítást. 2008. március 28-án honismereti-helytörténeti gyűjtőmunkáikból ismét kiállítást rendeztek az országos honismereti napon, ekkor vendégül látták Bartha Évát, a Honismereti Szövetség titkárát, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Makói Honismereti Kör tagjait, velük együtt emlékeztek zenés-verses irodalmi összeállítással Bél Mátyásra és a honismereti mozgalom jelentőségére. A helytörténet iránt érdeklődő diákok írásai, tanulmányai megjelennek a Marosvidék kulturális folyóiratban, a Makói Honismereti Híradóban, a versenyeken elért eredményeikről rendszeresen tudósít a Délvilág és a Makói Hírek.

A kör munkájának és kapcsolatainak bővítésében még adódtak lehetőségek. A civil szervezetek közül a Makói Honismereti Körrel 2007 decembere óta él a kapcsolat, azóta több közös programot szerveztek velük, múzeumlátogatást, megemlékezést, karácsonyi hangulatú műsort. Terveikben szerepel még eljutni távolabbi régiókba, hagyományőrző csoportokkal együttműködni, jó előadókat vendégül látni. Elmélyedni a lokális történelem megőrzésre méltó rejtjelmeiben, és feltárva azokat megőrizni, továbbadni még több, gyökereihez kötődő fiatalnak.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A Makói Honismereti Kör

Azon a szép őszi délutánon, 1988. november 17-én tizenöt-húszan, nyugdíjasok vagy nyugdíj közelében lévők, a helytörténetet szeretők és pártolók gyülekeztünk a városi népfront helyiségében azzal a szándékkal, hogy szervezetet, kört alakítsunk. A nemes ügy előkészítője, fő mozgatója *dr. Forgó István* nyugalmazott tanácselnök, aki az eltelt két évtized során nagy szakértelemmel és aktivitással vezette munkánkat. Az időpont kedvezett a politikamentes, civil szerveződés elindulásának, mert az egyre erősödő új szellemi áramlatok a demokratikus átalakulás kezdetét, a rendszerváltást eredményezték. Az alakuló közgyűlésre a legfontosabb dokumentum, a szervezeti szabályzat tervezetét öt pontba foglalva Forgó István készítette el és ismertette. A közgyűlés a felolvasás után a szabályzatot elfogadta, Forgó Istvánt egyhangúlag elnökké választotta, ezzel hivatalossá vált a kör létrejötte. A házigazda jogán Gyarmati András, a népfront városi titkára köszöntötte a megjelenteket. A közösség munkájához sikereket kívánt.

A kör megalakulásakor emlékeztünk az elődökre. Városunkban korábban is működtek történészek, segítőkész lokálpatrióták, akik fáradoztak a múlt feltárásán. Szervezetet hoztak létre, kiadványokat jelentettek meg. Megemlíthetjük az 1947 és 1952 között működő *József Attila Irodalmi és Történelmi Társaság*ot, amelynek tagjai városunk irodalmi hagyományait ápolták. A *Juhász Gyula Irodalmi Kör* 1959-ben alakult meg, mint helyismereti fórum. 1983-ban a Radnóti-pályázat megjelentetésével a mozgalmat újból elindította.

Körünk életének fontos eleme a *Makói Honismereti Híradó*, mely tevékenységünk nyilvános fóruma. Első száma 1989. március 20-án jelent meg, tartalmazza az alapdokumentumot és a Köszöntőt. Azóta huszonnégy évfolyamának 31 száma jelent meg, borítóján a jellegzetes emblémával, ami egy lombos fát ábrázol, amely szétágazó gyökereivel kinyitott könyvből táplálkozik. A lap körül az írogatók társaságából egy kis műhely alakult ki, változatos témákban jelentették meg írásait. A két évtized alatt kialakult az olvasótábor. A Híradó megjelenését az alapszabály III. pontja törvényesíti, költségeit a felügyelő városi önkormányzat finanszírozza. A kiadványsorozat témáiból kitűnik, hogy környezetünket, városunk múltjának kevésbé ismert tényezőit igyekszünk megismerni, és megismertetni másokkal. Részt veszünk a hagyománykincs feltárásában, bemutatásában. A hazaszereget, a táj és szűkebb hazánk, a város iránti tisztelet köt össze bennünket.

Az eltelt évek során összetartó, egy nyelven beszélő közösséggé formálódtunk elnökünk vezetésével, akinek gazdag életútja példa és tekintély volt előttünk. Számára a

nyugdíjas idő nem a szobába zárt passzív pihenést jelentette. Nyugállományba vonulása után is megmaradt mozgékonyága, társadalmi feladatokat vállalt, rendezvényeken jelent meg, és lekötötte a honismereti kör vezetése. Szerkesztette, nyomdai megjelenítésre előkészítette a Híradót, amelynek egyben szerzője is volt. Minden számában írással jelentkezett, emlékezetének mély kútjából mindig merített új témát. Írt a madarakról, fákról, a marosi ártéri erdőkről, írásaiban megmutatkozott a természet, a föld szeretete, amit talán génjeiben hordott. Kis kertet is művelt, gyakran beszélt a szép természetről. Az ő rovata volt a várost érintő évfordulók közlése. Könyv alakban is megjelentette Makó város történeti kronológiáját. Kimagasló személyiségekről szeretett tanulmányokat írni, így Széchenyire és Justh Gyulára is emlékezett cikkeiben.

Erdei Ferencről több Híradóban írt. 1995-ben azt írta: „most lenne 85 éves a tehetséges, sokoldalú államférfi”; „pályafutása során tornyosultak előtte akadályok, de verekkel haladt a számára kijelölt úton. Életműve semmit sem veszített értékéből, érdemes elgondolkodni azon, hogy milyen veszteség korai halála.” 2006-ban „Erdei Ferenc az Ember” című cikkében barátként fejtette ki gondolatait. „Erdei Ferencről én csak alanyi módon tudok beszélni. Írásaiban, találkozásaink, barátkozásaink és levelezéseink során sok tanulságos adalékot szereztem tőle életem alakításához.” Forgó István élete alkonyán írásaiban visszatért szülőfalujához. „Csanytelek története és tájszavai” című munkájáért otthon is díszpolgári címet kapott.

Vezette jó hangulatú összefüveteleinket, a köri élet fontos részét. Havonta egyszer találkoztunk, a hónap utolsó csütörtöki napján, még nyáron sem szüneteltünk. Ezen, a Híradóban megjelent program szerint egy előadó választott helytörténeti témából beszámolót tartott, amit hozzászólások követtek. Utána szó esett a kiadvány előkészületeiről, majd kötetlen beszélgetés folyt estébe nyúlóan. Decemberben mindig évbúcsúztatót tartottunk, amelyen a családtagok is megjelentek. Pista bátyánk az utóbbi időben említette, hogy egészsége nincs rendben, de nem panaszkodott. Változatlan szorgalommal gyűjtötte a kéziratokat, szerkesztett és írogatott. Azonban a gyilkos kór legyőzte szervezetét, 2009 júliusában elhunyt. Váratlan távozását megdöbbenéssel fogadta családja, sok barátja és mi, a Makói Honismereti Kör tagjai. Július 30-án emlékére megemlékező gyászösszejevetelt tartottunk. A Kör mindenese, alapítója nehezen pótolható, nagy úrt hagyott maga után. A további vezetést a korelnökünk, Szabó Jenő alapító tagunk vállalta. Mindig akadt elég téma, így a Makói Honismereti Híradó évi két alkalommal megjelenhetett. A kiadványunkban közölt írások tanúskodnak honismereti körünk tagjainak érdeklődési területeiről, és egyben fémjelzik a Makói Honismereti Kör munkáját. Szabó Jenő sokoldalú, aktív szerző. Szívesen foglalkozik szűkebb hazájának, a Vertán-telepnek a történetével, néprajzával, szokásaival, a disznótorokkal és a gyermekek játékaival. Könyv alakban megjelent munkái: „A cigányzenészek albuma”, „A makói színészek egy csokorban”, „A makói fotografálás története”. A villanyvilágítás makói bevezetését folytatásokban közölte. A numizmatika szakértője, képeslap gyűjteménye kiállításon szerepelt.

Rác Sándor Földeák szülötte, a néprajzi gyűjtés lelkes művelője (képünkön). Nyilatkozatában néprajzkutatónak vallja magát. Több község tájszótárát készítette el és jelentette meg. Néprajzi gyűjtőpályázatokon eredményesen szerepelt. Fontos közéleti tevékenysége volt a vakok és gyengén látók klubjának vezetése, munkájáért Louis Braille-díjat kapott. *Siket István László* kedvelt témája a mesterségek leírása; „Szabók, a ruhakészítés mesterei” című dolgozatával pályázaton szerepelt. A vándorlegények és tanoncok élete is érdekli. Nagyobb lélegzetű munkája a Szegedi utca és a Főtér története. A görög katolikus iskola leírása könyv alakban jelent meg. *Sipos István* „Makói szilánkok” címen a régi népelettel foglalkozik, értékes könyv- és néprajzi gyűjteménnyel rendelkezik. Tárgyaival már több kiállításon szerepelt. *Rakonczai János* Földeákon élő kőműves mester, körünk szorgalmas tagja. Sokat fáradozott községe műemlékeinek megmentésén. Egy nap vendégei voltunk, amikor megmutatta az általa felújított temetőkapornát és a stációkat. Majd pályázati pénzből a Návay család síremlékét is rendbe tetette. A falu szélén pedig a pusztulástól megmentette a Mária kegyhelyet.

Vass József körünknek is tagja, egyben az Óföldeáki Hagyományőrző Klub vezetője, a Magyar Kultúra Lovagja és Kós Károly-díjas helytörténész. Meghívására a községi kör rendezvényeit rendszeresen látogatjuk. Lakóhelyének és a Návay családnak lelkes kutatója, ismereteit füzetekben jelenteti meg. Az összegyűjtött tárgyi emlékekből állandó kiállítást rendezett. A képeslapsorozaton szerepel a község ősi erődtemploma, tájunk műemléke. *Erdélyi Béla*, kiszombori születésű építész technikus nagy szakszerűséggel írt tanulmányt faluja építészettörténetéről. Fafaragásai, citerái kiállításon szerepeltek. *Baranyi Imre* termékeny verselőnk, „A végtelenben” címen jelent meg verskötete. *Lengyel Rudolf* banktisztviselő az 1970-es árvíz kitelepítési gondjaival foglalkozik, majd „Kolozsvári emlékeim” című írásában szülővárosát és családját mutatja be. *Zsikai István* a város egyetlen antikváriumának tulajdonosa. Kedvenc hobbija a vadászat; írásaiban a természet leírásával, a Maros vidékének élővilágával foglalkozik. Vadászkönyvekből komoly gyűjteménye van. *Csorba Ferencet*, az egykori híres Makói Gépgyár lakatosát üzemének története foglalkoztatta. *Bogdán Károly* tanár körünk fotósa. Nagy szakértelemmel örökítette meg a fontos eseményeket; videó összeállításai külön élményt jelentettek a köri foglalkozásokon. Szívesen nézegetjük a városunkról készült régi képeit.

Körünk életét színesítették a kirándulások is. Már a megalakuláskor elhatároztuk, hogy minden évben beépítünk a programunkba egy napot, amikor valamelyik környékbeli községbe látogatást teszünk. Ezt sikerült megvalósítanunk, mert a közeli településeket, azok műemlékeit végiglátogattuk. Nem kellett külön kísérelő, minden településen találkoztunk lokálpatriótákkal, akik szívesen bemutatták helységük értékeit.

Az első években kezdtük a kis Bökény faluval, amely házsorával a marosi töltés aljában fekszik, távol a világ zajától. Egy idős falulakó kalauzolt bennünket a szinte érintetlen ártéri erdőben, amelynek vízpartján ritka vízimadarak békésen vadásztak. A régi idők is szóba kerültek. A Maros a partfalból régi sírokat és tárgyi mellékleteket mosott

A gimnáziumi szak-
kör és a Makói Hon-
ismereti Kör tagjainak
találkozásán

ki, munkát adva a régészeknek. Néhány kilométerre, települt a soknemzetiségű Magyarcsanak templomai-

val, amelyet szintén megtekintettünk. Más alkalommal, a határátkelőn keresztül, a szomszéd Ócsanak Szent Gellért templomát csodáltuk meg. Eljutottunk Nagyszentmiklósa is, ahol a Nékó-házban két neves szülöttének, Bartók Bélának és Révai Miklósnak az emlékeit nézhettük meg, majd megkoszorúztuk Bartók szobrát. A Maros partján Kiszombort a helyi születésű klubtársunk segítségével jártuk be. Először a Rónay-magtárban kialakított helytörténeti gyűjteményt néztük meg, majd a szomszédban, a kúriából létrehozott Gólya vendéglőt. A temetőben tett látogatás után déli vidékünk értékes műemléke, a Rotunda következett. A Marostól eltávolodva, Csanádpalotán lelkes helytörténészekkel találkoztunk, akik bemutatták az Asztalos P. Kálmán neves néprajzos tájházában rendezett kiállítást, megkoszorúztuk Kelemen László, az első magyar színigazgató síremlékét. Földeáki és óföldeáki látogatásaink során két klubtársunkkal, Rakonczi Jánossal és Vass Józseffel alakult ki a legszorosabb vidéki kapcsolatunk.

Az eltelt két évtized alatt sokan eltávoztak az élők sorából, kegyelettel emlékezünk rájuk. Szabó Jenő barátommal ketten maradtunk az alapító tagok közül. Új belépőkkel gyarapszik honismereti körünk létszáma, azonban így is magas az átlagéletkor. A fiatalítás tehát fontos. A helyi József Attila Gimnázium Helytörténeti Körével a kapcsolat ez év nyaratól Pál Lászlóné tanárnő vezetésével szorossá vált. A hó végi szokásos találkozásaink közül néhányat közösen rendeztünk, amelyre gimnazisták is eljöttek. A szeptemberi összejövetelünkön egy diáklány a Széchenyi-év alkalmából felolvasta díjnyertes pályaművét. A fiatalok decemberben zenés-verses karácsonyi ünnepséggel teremtettek meghitt hangulatot az idősebbeknek. A Híradóban a fiatal kutatók színvonalas írásai is megjelenhetnek. Óföldeákon együtt voltunk a Magyar Kultúra Napja alkalmából rendezett nyílt napon, helyben pedig megtekintettük a Makói Sportmúzeumot és a Szikszai-Szirbik Református Egyházi Gyűjtemény állandó kiállítását. Időnként rendezvényekkel kapcsolódunk a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülethez is. A levéltári napok előadásait körünk tagjai és a diákok is hallgatják. Honismereti rendezvényeiken az érdeklődők is részt vehetnek, az éves program közösen készül. A Makói Honismereti Híradó 2010/1-2. számának szerkesztését Pál Lászlóné végezte el. Így több generáció együttműködésével bízhatunk honismereti körünk megújulásában.

SIKET ISTVÁN LÁSZLÓ

A makói Erdei Ferenc Honismereti Szakkör

A néprajznak mint tudománynak, a régi hagyományok megismerésének jelentős szerepe van a nevelésben. A népi kultúra megismerése annak a tanulságnak a levonásával jár, hogy az elődök nehéz gazdasági és társadalmi körülmények között milyen nagyszerű alkotásokat tudtak létrehozni. Az 1970-es években sorra alakultak az általános iskolákban a honismereti szakkörök, a lelkes diákok tanári irányítással, valamint muzeológusok segítségével gyűjtőmunkát végeztek lakóhelyükön és környékén. A paraszti élet hagyományaival ismerkedtek, eszközöket, népviseletet, mondókákat gyűjtöttek. Iskolamúzeumot hoztak létre, lerajzolták a gyűjtött tárgyakat, eljátszották a népszokásokat, a gyerekjátékokat.

Most az Erdei Ferenc Honismereti szakkör munkáját kívánom bemutatni, amely 1974-ben alakult Makón a Farkas Imre Általános Iskolában, és vezetésemmel 1983-ig működött. A szakköri tagokat a gyűjtőmunkában Felföldi László muzeológus és felnőtt pártoló tagok is segítették. Az elsődleges cél egy iskolai helytörténeti múzeum létrehozása volt. Kezdetben régi gyermekjátékokkal ismerkedtünk meg, amelyeket Makón és környékén játszottak például csigória-gágária, bige, bic, pandúrozás. A Csongrád megyei honismereti pályázaton II. díjat nyertünk a játékok bemutatásával.

Az apátfalvi népművész-mester, Kardos István dél-alföldi csárdást és egy betlehemes játékot tanított a szakkör tagjainak. A téli népszokást bemutattuk 1975 májusában, a Hagymaházban a Honismereti Napokon. „Gulyás vagyok, vígan őrzöm nyájamat, / Furulyámmal vígasztalom magamat. / Ha behajtom nyájamat az akolba, / felpattanok kajla-bajla csacsimra, / Füle közé vágok a nagy bunkós botommal. / Ha jól lakok fordított kásával, / Nem cserélek én százhusz tekenyős békával.” (Kardos István).

A szakkör tagjai több alkalommal meglátogatták az idősek napközi otthonát, ahol népszokásokat, mondókákat, babonákat, időjáráshoz kötődő népi megfigyeléseket jegyeztek le. Például: „Ha András napkor megárad a Maros, a következő évben kijön a medréből.” „Jeget tör Mátyás, ha talál, ha nem talál, csinál.” Nagy érdeklődéssel gyűjtötték a tanulók a babonákhoz kapcsolódó szokásokat. Például: „Ha a kakas egyet kukorékol, akkor váratlan vendég jön, ha háromat kukorékol, másnap eső lesz.” „Újholdkor ütni kell a zsebben a pénzt, és akkor pénz áll majd a házhoz.”

1980. október 26-án a megyei honismereti napok megnyitóján a Hagymaházban szakkörünk dramatikus játék keretében bemutatta Erdei Ferenc életútját. „Erdi Ferenc emlékére és részben az ő munkáiból összeállított kis műsort mutattak be a kisdíákok. Furcsa talán, de így van: tudtak újat mondani a hallgatóságnak. A kisiskolások azt mutatták be, – és ez az, ami a nagy tapsot kiváltotta, – hogy érdekli őket a múlt.”¹

A Szegedi Móra Ferenc Múzeum honismereti pályázatán 1981-ben első díjat nyertünk a „Makói gyógy módok” című pályamunkával. A 27 oldalas dolgozatot 38 színes

¹ Magyar Nemzet 1980. okt. 26.

rajzzal egészítettük ki, és így a tanulók megismerkedtek a város környéki gyógynövényekkel. A régi kismesterségeket és házi mesterségeket is feldolgoztuk országosan elfogadott gyűjtőívек alapján. Az adatközlőknek 40 kérdést tettünk fel, majd megadott szempontok alapján összesítettük az információkat. Seprőkészítő, fésűkészítő, kosárfonó, kefekötő, kötélgyártó, szita- és rostakészítő, kézimunka előnyomó, mézeskalácsos és gyertyaöntő mesterek műhelyeit látogattuk meg, fényképeket, rajzokat készítettünk. Az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázaton országos III. díjat nyert a pályamunka. A Pajtás újság az 1983-84. évben bemutatta szakkörünk munkáját.²

A magyar népszokások mellett ismerkedtünk a rokon népek hagyományaival is, Felföldi László feldolgozásában bemutattuk a vogul medveünnepet, először 1977-ben, majd újabb előadáson korhű jelmezekben 1983-ban. Elkészült az iskolai helytörténeti múzeum is, a biológiai szertárt alakítottuk át erre a célra. A gyűjtemény legértékesebb darabja a 100 éves fésűs készlet volt, amit Kerékgyártó Margit ajándékozott a mi kis múzeumunknak. A honismereti szakkör nagy szerepet játszott a népi kultúra megismerésében, ápolásában, közösségi élményt biztosított a tanulók számára és erősebb kötődést a lakóhelyhez.

SZILÁGYI SÁNDORNÉ

² Boszorkány-autó 1983. 27. sz. (seprőkészítő műhely). Hagymamentők 1983. 30. sz. (hagymaosztályozó bemutatása). Fakutya hókuszpókusz 1983. Téli magazin (népi gyógymódok). Kádármester 1984. 6. sz. Kalácsművész 1984/8. sz.

A szeged-móravárosi szakképző iskola helytörténeti köre

A 126 éves *Szegedi Ipari, Szolgáltató Szakképző és Általános Iskola Szeged-Móravárosi Tagintézménye* elődiskoláiban egy-egy tanáregyéniség vezetésével hosszabb-rövidebb ideig működött honismereti kör. Jómagam 2001-től alakítom a gyerekeket tudatos honismerővé. Már az első érettségiző osztályomnak, 2003-ban Szeged irodalmi emlékhelyeiről kellett felelni az érettségi vizsgán. Ez természetesen csak úgy volt lehetséges, hogy előtte végigjártuk Szeged irodalmi szempontból fontos helyszíneit, olvastuk a szegedi szerzők írásait. Az új típusú érettségi vizsga kéri a hon, a szülőföld értékeinek bemutatását. 2007-ben irodalomból és történelemből egyszerre érettségiztettem. Felemelő élmény volt nekem, a tantestületnek és az érettségi elnököknek, hogy mindkét tantárgyból honismerettel kapcsolatos tételt is hallhattunk a diákoktól. 2010-ig tizenegy osztályt érettségiztettem vagy egyik, vagy másik tárgyból. Milyen utat járunk be a középiskolában az érettségiig? Tevékenységünk szerteágazó.

1. A tanórákon különös figyelemmel olvassuk az írásos dokumentumokat. Történelemórán pl. a 11. osztályos tankönyvből a Szegeden, a Kárász-házban 1849. július 28-án megszületett nemzetiségi határozatot. Sok más forrást is beviszek az óráimra, pl. Ptolemaiosz leírását Partiszkonról, azaz a Szeged helyén létezett ókori településről, IV. Béla adománylevelét, II. Ulászló 1498-as kiváltságlevelét, az alsóvárosi templom katolikus kézen maradásának legendáját, Tinódi Lantos Sebestyén Szeged veszedelme című históriás énekét, amelyben Szeged török általi elfoglalását és 1552. évi sikertelen felszabadítását örökíti meg. Olvasunk és tanulunk az 1719-es „szabad királyi városi állásba” vételről; a szegedi nemzetőrökről és vezetőjükről, Korda Jánosról; Rózsa Sándorról; a Szeged város szerkezetét átalakító 1879-es árvízről; a kolozsvári egyetem Szegedre költözéséről; Szent-Györgyi Albert (aki Szegeden, a Déri-iskola épületében fedezte fel a C vitamint) politikai szerepéről; a szegedi gettóról; az oroszok 1944. október 11-i szegedi bevonulásáról stb. Irodalomórán Juhász Gyula verseit, köztük a Dózsa feje, a Tiszai csönd, a Tápai lagzi címűt; Móra Ferenc írásait; Mikszáth Kálmán regényein és novelláin kívül az 1879-es szegedi árvíz idején írt nagyhatású cikkeit is olvassuk; beszélünk a szegedi színházról stb. De magyar nyelv tanórán is előkerül a helyismeret. Pl. Kossuth Lajos Szeged népéhez intézett beszédét retorikai szempontból is vizsgáljuk.

2. 2009-től az iskolánk történetét bemutató „Emlékkönyv Szeged Szabad Királyi Város Iparostanonc-iskolája és a belőle létrejött Szeged-Móravárosi Szakközép- és Szakiskola 125 éves jubileumára” című könyv is rendelkezésünkre áll, s abból források segítségével ismerkedünk a hajdani tanoncok életével, a különböző szakmák valamikori oktatásával.

3. Honismereti körünk gondozza az iskola szakmatörténeti és néprajzi gyűjteményét.

4. Vannak olyan tanéveink, amikor vendéget hívunk iskolánkba, és egy-egy honismereti témáról hallgatunk meg előadót. Egy nagyapa háborús fogságáról mesélt nekünk. Műszaki szakközépiskolás diákjaim feszült figyelemmel hallgatták Bogdán

A Juhász Gyula-emléktábla avatásán és szakköri foglalkozáson

Lajost, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkárát, iskolánk egykori tanoncát, aki a szitakészítés fortélyait, a mára már kihalt mesterséget mutatta be.

5. Igazán szép emléke marad diákjaimnak 2008-ból az iskola udvarán található Juhász Gyula emléktábla leleplezése. Iskolánk főépülete ugyanis a századfordulón kórháznak épült, s Szeged nagy költője ebben az épületben halt meg.

6. Honismerő diákjaim közül mindig vannak páran, akik szívesen készítenek egy-egy honismereti témájú városi vagy megyei pályázatra írásművet. Írtak a régi idők iskolai fegyelmezéséről úgy, hogy előtte nagyszülei emlékezéseit hallgatták, írtak Széchenyi István munkásságáról. Voltak, akik szívesen vettek részt helytörténeti versenyeken. (Például a Honismereti Szövetség által meghirdetett „Márciusi ifjak” vetélkedő, vagy a Károlyi Attila által szervezett Szeged városi vetélkedősorozat.) Indultak diákjaim a szegedi költőről Baka Istvánról elnevezett szavalóversenyeken is.

7. Iskolánk történetében is működött, működik irodalmi színpad több tanár-egyéniesség vezetése alatt. Én magam is rendeztem színdarabokat a helyismeret jegyében egy-egy nemzeti ünnep, iskolai rendezvény alkalmából. Pl. 2009-ben március 15-e tiszteletére rendhagyó módon Szeged 1848-49-es eseményeit jelenítették meg a diákjaim. 125 éves iskolánk jubileumi gálaműsorában, 2009-ben Móra Ferenc A kalcinált szóda című novellájának színpadi írt változatát adtuk elő. Móra Ferenc ugyanis elődiskolánkban, a tanonciskolában óraadó tanárként dolgozott az 1900-as évek elején. Ebben a novellában foglalta össze tapasztalatait.

8. Szervezői voltunk az egész iskolánkat megmozgató versenyeknek. Így 2004-ben iskolánk névadója, Móra Ferenc tiszteletére rendezett iskolai vetélkedőnek. 2009-ben a 125 éves iskolánk történetét megismertető iskolai, 25 helyszínes vetélkedőnek.

9. Ősszel és tavasszal „kirándulunk” Szeged fontos történelmi és irodalmi emlékhelyeihez. A Kálvária sugárút elején Korda János nemzetőr ezredes klasszicista stílusban épült háza mellett elhaladva a Dugonics térre jutunk. Ott Dugonics András

szobrát tekintjük meg a „Möglépött, mint Dugonics” szólás ismeretében, valamint az egyetemi központi épületet és az egykori Szegedi Napló házat, melyben a lánytanoncok számára béreltek tantermeket a dualizmus korában. A közelben lévő Árpád téren az 1883-ban, a királynapokkor átadott Belvárosi elemi iskola, a tanonciskola valamikori főépülete látható, mellette a mai gyógyszerészkar épülete, ami eredetileg tanonciskolának épült. Tovább sétálva megnézzük a Dömötör-tornyot, városunk legrégebbi építészeti emlékét. A fogadalmi és szerb templom után a Tisza felé forduló Juhász Gyula-szobrot. Ezt követi az 1896-ban, a millenniumkor átadott közművelődési palota, majd a vármaradvány a Szent Erzsébet templom átásaival. Szemben a királynapokkor átadott színház. Másik sétánk alkalmával az alsóvárosi templom felé indulunk, és fedezünk fel útközben újabb történelmi és irodalmi emlékhelyeket. Ha utunk a Kárász utca felé vezet, ott 1848-49-es emlékhelyeket találunk, a bölcsészkar épületénél 1956-ost. És a gyerekek újabb és újabb igaz meséket várnak tőlem séta közben.

10. Városi sétánk alkalmával érdeklődve kutatjuk az utcaneveket; Péter László „Szeged utcanevei” című könyve segít tájékozódni. Ügyesebb diákjaim kiselőadással készülhetnek, melyben bemutatják az utcanévadó szegedi polgárt. Volt, amikor Szeged szobrait, emléktábláit figyeltük, segítségünkre volt Tóth Attila „Szeged szobrai és muráliái” című könyve. Ősszel célirányosan Szeged 1956-os emlékeit fedeztük fel.

11. Érdekes színpaltja honismereti körünknek, ha a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület egy-egy programjához csatlakozunk. Ellátogatunk így könyvbemutatóra, egy-egy levéltári napra, kiállítás-megnyitóra és kiállításra. 2003-ban jelen voltunk Milenko Palics „Visszaemlékezés a világháború éveire (1941-1945)”, 2007-ben „A Pajori Iskola emlékére 1907-2007”, 2010-ben „A Temesvári Lyceum és Helytörténeti kronológia” című kötetek bemutatóján. Többször meghallgattuk a levéltári napok szegedi előadásait. Pl. 2002-ben a várostörténeti kutatásokról, 2007-ben a szolgáltató levéltárról. A honismereti körömben járó diákok legtöbbször, életükben először, velem jutnak el egy-egy kiállítás-megnyitóra. 2009-ben Ormos Zsuzsanna grafikai kiállításának hódmezővásárhelyi és szegedi megnyitóján is jelen voltunk. 2010-ben a mi iskolánk adott helyet a Fülöpné Hajdú Margit Piroska és Veszélinov Dánielné által készített babáknak, a kiállítást mi rendeztük, nyitottuk meg és nagyon szép prezentációt készítettünk. Tápéra Molnár Mária invitálására rendszeresen járunk. Érdeklődve tekintettük meg pl. 2010-ben a Molnár Imréné tanítónő életművét bemutató kiállítást. Megnéztük a tápai gyékényességet bemutató filmet, a gyékénysoványos fortélyjaival ismerkedtünk 2005-ben, 2010-ben. Megnéztük az első honismeret napja alkalmából rendezett Somogyi-könyvtári kiállítást 2007-ben, 2008-ban páran a makói József Attila Gimnázium honismereti körének előadását hallgattuk meg. 2009-ben a mi iskolánk honismereti köre szervezte a Honismeret napja alkalmából a megemlékezést. 2010-ben meghallgattuk a Szegeden előadást tartó Halász Pétert, a Honismereti Szövetség elnökét.

12. Természetesen szegedi és más Csongrád megyei, lakóhelyünket, megyénket, annak kultúráját megismertető programokra is ellátogatunk. Ez lehet például egy

színházi előadás, amelynek keretében a színház épületét belülről is megcsodálhatjuk. A hosszú évek alatt láttuk többek között a Hattyúk tava, a Fekete Péter, a Csárdáskirálynő, az Aranycsapat, a Csongor és Tünde és a Bolha a fülbe előadást. A Móra Ferenc Múzeum kiállításainak rendszeres látogatói vagyunk. Munkácsy Mihály, Vágó Pál, Tornyai János festményei és az állandó néprajzi kiállítás mellett az időszaki kiállításokat is megtekintjük, pl. a húsvéti tojásokról. A Somogyi-könyvtárban Kopasz Mártának, iskolánk volt tanárának grafikáit nézhettük meg. 2007-ben a Reök-palotát is megcsodáltuk Fischer Ernő emlékkiállítása mellett. 2008-ban örömmel vettünk részt a „Palánk kapu előtt” című film bemutatóján, és szívesen hallgattuk Horváth Ferenc régészt, aki Szeged városrészéről, a Palánkról mesélt nekünk. Szívesen járjuk a megyét. Hódmezővásárhelyen a kőfal után a Tornyai-festményeknek helyet adó Alföldi Galériát, az Emlékpont Múzeumot, Makón az Espersit-házat, Deszken a Molnár-féle paprikamúzeumot, Kiszomboron a körtemplomot, a Békés megyei Mezőhegyesen a lovardát néztük meg.

13. Mindannyiunk számára életre szóló emléket ad, amikor minden évben egy-két napos osztálykirándulásra megyünk. Magyarország más tájait, esetleg határainkon túli magyar területeket keresünk fel. Legegyszerűbb megszervezni a jó közlekedési lehetőségek miatt a budapesti kirándulást. Ott leginkább múzeumokba (pl. Terror Háza, Elektrotechnikai Múzeum, Hadtörténeti Múzeum) jutunk el. Eljutottunk a jánoshalmi ősborókásba, a fehértói Kiskunsági Nemzeti Parkba, Esztergomba, Visegrádra. Magyarágunkat Aradon tapasztalhattuk meg. Honismerő diákjaimmal mindig fogalmazást íratok a látott élményekről, tapasztalatokról. E cikk megírása során örömmel vettük elő a korábbi és jelenlegi diákjaim írásait, és emlékeztünk a mostanakkal az évek során megvalósított programokra.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

Helytörténeti kör a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumban

A történelem szakkör eredetileg az alsóbb évfolyamokon tehetséggondozó, érdeklődési körként szerveződött a szegedi *Dugonics András Piarista Gimnáziumban*. A szakkörvezetés személyemben állandósult. A diákok a tanár személyéhez is kötődtek, ezért nemcsak egy-egy osztályból, hanem több évfolyamból vettek részt a munkában. A program összeállításakor a diákok kéréseit, érdeklődését is figyelembe vettük. Fiúiskola vagyunk, ebből is adódott, hogy a hadtörténethez, illetve a 20. századhoz különösen vonzódtak a tanulók.

A történelem szakkörre, programjára a 90-es években hatást gyakorolt az, hogy a történelem tartalmában és módszertanában az eddig fel nem dolgozott korszakok kerültek előtérbe, és az új hangsúlyok, adatok, monográfiák a tankönyvekbe még nem kerültek be. Ez a szakkör számára is témát adott, s az elektronikus adathordozók is

lényeges módszertani váltásra készítették a tanárt. A holokauszt, a doni katasztrófa, a második világháború eseményei, a délvidéki vérengzés, az ötvenes évek és a Kádár-korszak jelenségei a fiatalok számára szinte ugyanolyan távoli témák voltak, mint a tatárjárás vagy a hódoltság kora. Az iskolánkban szervezett délutáni, esti történelmi előadásokon a kollégisták mellett a szegedi és bejáró diákok közül is sokan voltak jelen. Gyakran a civil szervezésű programok, előadássorozatok meghatározó hallgatóságát jelentették a diákjaink. A történelemből a honismeret így kiemelt, majd egyeduralkodó tartalommmá vált.

Éveken keresztül szerveztünk iskolai kirándulásokat is. Így látogattuk meg Csongrád megye városait egy-egy nap alatt, majd Kalocsát, Aradot és Temesvárt, Szatmárt és Máramarost, Burgenlandot és Komáromot. Első magyarországi csoportként koszorúztunk a nándorfehérvári diadal évfordulóján, 2006-ban a belgrádi várban a magyar nagykövet jelenlétében.

Szeged olyan nagyváros, amely a múltjából adódóan és a közgyűjteményei révén sok lehetőséget kínál. A szakkörösök rendszeresen tekintették meg a levéltár, a Somogyi-könyvtár, a Fekete-ház és a Móra Ferenc Múzeum kiállított és számunkra bemutatott tárgyi emlékeit. A honismereti egyesületi kapcsolatok megkönnyítették a helyszínek meglátogatását. Az emberi kapcsolatok révén olyan szakmai együttműködés alakult ki, amely ritkán adódik egy-egy iskola számára. Eredeti forrásokat tudtunk kiállítani az aulánkban az iskola történetéről, Dugonics András munkásságának bemutatására, a 18. századi Szegedről, a szegedi várról, a szegedi választások történetéről (1848-1948), a holokauszt szegedi áldozatairól. A szakkör tevékenysége az iskolai kiállítások szervezéséhez kapcsolódott. Segíti az oktatást és a nevelést az, ha a tárgyi emlékek az iskola folyosóján is megtekinthetők. A legjelentősebb várostörténelmi források megfigyelése, elemzése a szakköri munka meghatározó része volt, abba a tendenciába illeszkedett, amely a forrásközpontú történelemoktatás elterjedésével járt.

A honismereti versenyek feladatai ösztönzően hatottak a munkára. A szabad ötleteknek tág tere nyílt, a tanulói tevékenység gyakorlati teret kapott, a történelem nemcsak a lexikális tudás birtoklásának örömét jelenti. Erre a szakkör keretében nagyobb tér nyílt, mint tanórán. Szakkörvezetőként tíz év alatt ismertem meg a fontosabb várostörténelmi, régészeti, néprajzi, intézménytörténelmi és különböző szakmák történetét feldolgozó monográfiákat. A szakkörösök közül kerültek ki a honismereti versenyek és az Ifjúsági Honismereti Akadémiák résztvevői.

Egy pályázat kapcsán valósítottuk meg a „Fedezzük fel Szegedet!” című helytörténelmi témahetet. Kétévnyi tapasztalat áll mögöttünk. Első ízben önkéntes csoportot, azaz különböző évfolyamú, érdeklődő, háromfős diákcsapatot szerveztük egy városismereti verseny köré. Zömében délutáni elfoglaltság volt, a tanulás mellett. Központi témáját a város legjelentősebb épületei szolgáltatták. A második alkalommal már a 8. évfolyam kötelező négynapos, helyi tantervbe bekerült foglalkozása lett. Szeged 1900 körüli állapota kapcsán a várostörténet, az irodalom, a zene és az építészettörténet

szolgáltatta a nagyobb helyismeretet, a kulturális értékek megismerését. A játékos pontszerzés tantárgyi jeggyé fordítható. A múzeum kiállítótere örömmel fogadták és kalauzolták a diákcsoportokat.

Az érdeklődők után a teljes iskolára terjedt ki a helytörténeti nevelés. Nemcsak délutáni, szabadidős tevékenység, hanem helyi tantervi tartalom. Fő nevelési cél, hogy lokálpatrióták legyenek diákjaink, akik ismerik Szeged kulturális értékeit, múltját, szeretik a települést, ahol laknak.

KÁROLYI ATTILA

A szentesi Köztársaság Téri Általános Iskola honismereti szakköre

„Csak az a nép érdemel boldogabb holnapot, aki a múltját is megbecsüli, s értékeit is megőrzi.” (S. M. szakfelügyelő) „Öregdiákjaim” egykori honismereti naplóját lapozgatva talákoztam pedagógus kollégám fent idézett bejegyzésével, amelynek mondandója tanári munkámban számomra is meghatározó volt. Mindig fontosnak tartottam, hogy a történelemórákon megismert országos események mellett tanítványaim városunk múltbeli életéről is képet kapjanak. Tanári pályám legszívesebben felidézett emlékei kedves tanítványaimról szólnak, akik szerettek kutatni, érdekelte őket a régészet, szívesen foglalkoztak helytörténettel, néprajzi gyűjtéssel.

Honnan ez az érdeklődés a honismeret iránt? Erre a kérdésre választ keresve figyeltem fel Erdei Ferenc „Város és vidéke” című könyvének egy Szentesről szóló megállapítására: „Szentes az a ritka vidéki kisváros, ahol többféle értelmiségi réteg jelentékeny számban van.” Ugyanakkor Szentes „kubikos” főváros is. A kubikosok munkájuk során bejárták az országot, külföldön is dolgoztak, kitértek a világra. A fentiekből adódóan megállapíthatjuk, hogy Szentesen mindig megvolt az igény az értékek befogadására, az alkotómunka új eredményeinek megismerésére. A városban már az 1960-as évek óta működtek honismereti körök, amelyeknek tagjai elsősorban munkások voltak, és komoly helytörténeti ismeretekkel rendelkeztek. Egy-egy felnőtt honismereti csoport szívesen támogatta az iskolák honismereti köreit.

A Szentesi Köztársaság Téri Általános Iskola – ma Szent Erzsébet Katolikus Általános Iskola – egykori diákjai, volt tanítványaim a családjukban hallottak régi történeteket a nagyszülők, szülők életéről. A családi hagyományokat is megismerve, érdeklődést tanúsítottak az órákon szülővárosuk története iránt is. A tanórák keretei szűknek bizonyultak a helyismeret gazdag anyagának kutatásához. Dr. Pék Józsefné igazgatónő, aki lelkes támogatója volt a honismereti munkának, szakkör szervezését kezdeményezte iskolánkban. Érdeklődő tanulóink részvételével az 1971/72. tanévben indult meg honismereti szakkörünk munkája. Szakköri naplónkban olvashatjuk a művelődési osztály vezetőjének, Mészáros Júliának biztató sorait. „Használjátok fel a városunk adta lehetőségeket! Olvassatok, sportoljatok, művelődjétek! Őrizzétek a hagyományokat!”

Szakköri kirándulás az 1970-es évek végén

A honismereti szakkör célkitűzése az volt, hogy a tanulók felfigyeljenek a város, a megye és az ország életében lejátszódó történések összefüggéseire. Szakköri munkánk jó lehetőséget adott tanulóink hazafias nevelésére. Először városunk történetével ismerkedtünk meg. Jó segítséget adott ehhez a szentesi levéltár, amelynek kiállítási anyagában fontos helytörténeti vonatkozású dokumentumokat láthattunk. Gyakran látogattunk el a Koszta József Múzeumba, ahol értékes helytörténeti kiállítás gyarapította tanulóink tudását. Beszélgettünk még foglalkozásainkon Szentes város neves szülötteinek életművéről. Városunk szobrainak, műemlékeinek megismerése városnéző sétáink kedvelt programja volt. A foglalkozásokon egyre nagyobb teret kapott a tanulók önálló munkája.

A szakkör tagjaira nagy hatást gyakoroltak a híres szentesi kubikosok visszaemlékezései. Megtudtuk, hogy amikor Móricz Zsigmond 1935-ben Szentesen járt, felkereste Rátkai Sándor kubikost és családját. E látogatásról szól Móricz Zsigmond „A kubikos” című elbeszélése. Szakkörünk tagjai meglátogatták a 80 éves Rátkai nénit, aki szívesen emlékezett vissza a nagy íróval való találkozásra. Elmondta azt is, hogy Móricz Zsigmond még aznap kenyeret vásárolt a hét gyermekét nevelő, szűkös körülmények között élő család részére. Később Pestről pénzt küldött a családnak, azt egy gyár munkásai gyűjtötték. Nagy élmény volt a Zelei János talicskakészítő mester

Szentesi szakkörös diákok

műhelyében tett látogatás is. Megtudtuk, hogy nemcsak Zelei bácsi, hanem már az édesapja is készítette a híres szentesi kubi-kos talicskát. Mi a magyarázata annak, hogy a szentesi talicska olyan híressé vált? Zelei bácsi elmondta, hogy a mesterek a legjobb minőségű fát használták fel. Előnye más talicskákkal szemben, hogy a súly 70 %-a a kerékre nehezedik, s rendkívül billenékeny. Ebből az is világos lett, hogy miért mondják a pórul járt emberre, hogy: „Átesett, mint szentesi ember a talicskán”.

Sok színes program – vetélkedők, kirándulások, határjárások – tették érdekessé város történetünk kutatását. Fontos feladatnak számítottak az iskolánk történetével kapcsolatos gyűjtőmunkák. Ennek érdekében szakköri foglalkozásaink egy részét a levéltárban tartottuk meg. Tanulóink szorgalmasan jegyzetelték a Szentesi Lap, Szentés és Vidéke, az Alföldi Ellenzék és az Alföldi Újság iskolánk életéről szóló cikkeit. Lejegyezték nyugdíjas pedagógusainknak és az iskola volt diákjainak visszaemlékezéseit. Az anyaggyűjtés és feldolgozás eredményeként elkészült tanulói pályamunkák nyomtatásban is megjelentek a Honismereti Híradó 1974. évi 4. számában. Az „Úttörő kincskereső” mozgalom keretében az iskola osztályai régi tárgyak, használati eszközök gyűjtését kezdték el, megismerkedtek az ezekhez kapcsolódó életformával, szokásokkal. A gyűjtött anyagot iskolai kiállításon mutattuk be. Vendégünk volt Juhász Antal jeles néprajzkutató, aki elismeréssel szólt a tanulók munkájáról.

Szakkörünk tevékenységét szívesen támogatta a Csongrád Megyei Víz- és Csatornamű Vállalat honismerettel foglalkozó „Augusztus 20” brigádja. Vezetőjünkkel – Gázsó Sándornéval – közösen határoztuk el, hogy felkeressük a szentesi citerán játszani tudókat azzal a biztatással, hogy fogjanak össze, és szervezzenek egy zenekart. A lelkes citerások Joós Józsefné vezetésével megalakították a városi citerazenekart, amely azóta híressé vált. A jó példán fellelkesült tanulóink Murvai Gáborné énektanárnő vezetésével megtanultak citerán játszani, és műsoraikkal nagy tetszést arattak az iskolai rendezvényeken.

A honismereti szakkör lelkes tagsága mindig talált újabb feladatokat. Eredményeinket sok segítőnknek is köszönhetjük. A honismeret kincseiből merítve, tanítványaink „útravalót” kaptak, amit – olykor örömmel tapasztalhatjuk – városunk érdekében ma is hasznosítanak. Talán úgy, amint azt Tüskés Tibor író jókívánságként 1974-ben megfogalmazott és bejegyezt a szakköri naplóba: „A nemzeti múltat becsülő és a jövőt hasznosan építő diákokat kívánok ennek a szép iskolának.”

TÓTH JÁNOSNÉ

A szentesi Erősáramú Ipari Szakközépiskola honismereti szakköréről

Egy kerek évszám mindenképpen összegzésre készíti a tanárt. Megfogalmazódhat az a kérdés, hogy kell-e tovább csinálni, lehet-e tovább a régi úton járni, vagy a gyakorlat kialakította új megközelítésben lehet csak tovább dolgozni. Én úgy gondolom most, hogy az utóbbi a járható út.

Mit csinált tíz év alatt a szakkör? Három nagy témakörbe lehet sorolni a gyűjtés anyagát: 1. földrajzi név gyűjtése 2. tanyakutatás 3. népi kismesterségek megismerése. A földrajzi-névgyűjtést Szentesen és határában a szegedi JATE hét hallgatójával folytattuk 1972 februárjában. A tíz nap alatt a nagy határu város névanyagának kb. 80 %-át sikerült összegyűjteni. Természetesen a szükséges segítséget megkaptuk a különböző szervektől. A földrajzi nevek gyűjtése idején a határt járva sok öreg tanyával, ugyanakkor jól és szívesen mesélő idős tanyai emberrel ismerkedtünk meg. A tanyatörténettel foglalkozás már következett az előbbi munkából. Nagy segítségünkre volt ebben a munkában Juhász Antal: „Tanyatelek” című kérdőíve. Ebben a témakörben három igen jelentős pályamunkánk született. László Ignác „A fábiáni tanyánk”, Szabó József „Alsó-réti tanyák”, Szakácsi Lajos „Egy szentesi tanya története”. Ide sorolhatom még „A szentesi Bálint-ház” (Mindszenti Varga Imre) és a „Nagyapámék szobája” (Barta Ferenc) című dolgozatokat is. A mesterségek témában is három kiemelkedő dolgozat született: Rónyai Julianna tanulónk a késes és az ácsmesterségről írt, Eczeti Mihály „Amikor még dédnagyanyám kenderből szőtt” című dolgozatában szlovák ősei küzdelmes életét írta meg. A pályázatok adatközlői családtagok voltak. Tapasztalatom szerint igen nagy segítséget jelent, ha családtag mesél. A beszélgetések sokszor a felfedezés erejével hatnak, közelebb kerülnek a diákok az adatközlő családtagokhoz és a család életéhez, történetéhez. A pályamunkák közül csak a legkiemelkedőbbeket soroltam fel.

Így elmondva úgy tűnik, kerek, egész, talán lezárt is. Mégis hogyan tovább? Egy utca történetében szeretnénk megragadni a múltat, a jelent és a jövőt. A feldolgozás módszere a régi marad: a szó, az írás, a fénykép és a rajz. Több évre szóló munkának látszik. És utoljára arra a kérdésre szeretnék választ adni, hogy mi lehet a célja, feladata szakkörünknek egy szakközépiskolában. Hitem szerint a tudatformálásban, a személyiség fejlesztésében, kibontakoztatásában lehet igazán szerepe a néprajznak. Hiszem, hogy szakköri tagjaink tudatosabban fogják szemlélni szűk világukat, önmagukat, és egyedül is megbirkóznak az igaz értékek átmentésével. Természetesen a tudat formálásában, a személyiség kibontakoztatásában a néprajzi gyűjtőmunka csak egyetlen lehetőség a sok közül.³

ZSÍROS KATALIN

³ E rövid összefoglalót 1977. november első napjaiban mondtam el. A szakkörünkkel találkozni akart a szegedi tanárképző főiskola akkor alakuló honismereti szakköre. A főiskolai hallgatók vezetője Kovács Zoltán főiskolai tanár volt. Későbbiekben nem volt kapcsolatunk a szakkörrel.

Molnár Imre és felesége, a tápai honismereti munka kezdeményezői és mindenesei (1997)

A Tápai Honismereti Kör

A tápai honismereti gyűjtemény gondozása és a honismereti-helytörténeti munka kisebb, részben kényszerű szünetek közbe iktatásával édesapám, *Molnár Imre* halála óta sem állt le, továbbra is folyik. Ebben elsősorban édesanyám, *Molnár Imréné* és testvérem, *dr. Molnár Péter* vannak segítségemre.

1999-ben jelentkeztem a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, melynek tevékenysége nem volt idegen számomra, hisz már felnőtt koromban, mint érdeklődő, néha-néha én is részt vettem egy-egy honismereti napon – például Mindszenten Tóth Emma néninél – szüleimmel közösen. Az előadásokról, nyári továbbképzésekről nem csak a meghívókból, hanem édesapám személyes beszámolóiból is értesültem. A gyakorlatban pedig szinte minden helyi, tápai nagyobb megmozdulásban – kirándulások, kiállítások, találkozók – én is részt vettem. Mindezek erős alapokon álltak, hisz iskolás koromban én is a tápai honismereti szakkör alapító tagja voltam.

Tevékenységünk főbb területei az elmúlt tíz évben: a gyűjtemény költöztetése, újrendezése, gondozása, gyarapítása; bemutatók tartása iskolai csoportoknak, felnőtteknek; a gyűjtemény anyagának feltárása kiállításokon; előadássorozatok, filmklub. Törekedtünk új hagyományok teremtésére, például a volt tanyai iskolák tanulóinak találkozók szervezésével, régi hagyományok újraélesztésével, a tanyai búcsúk évenkénti fölélesztésével. Kapcsolódtunk a helyi közösségi megmozdulásokhoz (falunap, búcsú, nagy rendezvények).

2004 májusában kezdődött meg a *Tápai Honismereti Gyűjtemény* szakaszos átköltöztetése új helyére. Ezt úgy oldottuk meg, hogy az átszállított anyagból minden alkalommal kiállítást rendeztünk az aktuális rendezvényekhez (búcsú, falunap) kapcsolódóan. Így mindig élvezhető anyag várta az érdeklődőket. Előbb a cserepeket és fotókat raktuk ki, majd fokozatosan bővítettük a kiállítást, míg végül mára már végleges formájában látható. E tárgyak gondozása, leltározása, ápolása sok energiát követel. A tárgyak megóvása szakfeladat, szakembert kívánna. Sajnos nem megfelelő a termék hőmérséklete, páratartalma, féltő, hogy idő előtt tönkre fognak menni az itt őrzött tárgyak.

A honismereti-helytörténeti anyagra – elsősorban fotókra – támaszkodva, az állandó kiállításon kívül évi egy-két kiállítást is rendeztünk a fiókokban rejlő és az adott alkalomra kölcsönkapott anyagokból. Ilyenek voltak 2000 szeptemberében az „Élet a tanyán és a Pajori Iskolában”, amelyből végül állandó kiállítás lett. Az „Iskolánk tablóképei 1957-től 1990-ig”, majd „50 év 100 kép” című fotókiállítás, valamint a „Régi-réti csoportképek a tápai rétről” készült el; 2008-ban anyagot adtunk az iskola 80 éves jubileumi kiállítására a gyűjteményből. A tápai könyvtárral közös kiállítás volt 1999-ben Tari Emma helyi születésű, Pesten élő festőművész kiállítása; 1999-ben „A gyékényből szőtt falu” kiállítás; 2000 májusában Révész Antal tápai házakról készített tusrajzainak kiállítása; 2000 szeptemberében Laczi Árpád fényképeiből készült kiállítás. 2002 májusában a 25 éves díszítőművész szakkör jubileumi kiállítását rendeztük meg, ahol köszöntőt dr. Ilia Mihály mondott; 2004 júliusában sokoldalúan megemlékeztünk Bálint Sándor születésének centenáriumáról.

2003 februárjában Tóth Andrásné népegyes estjét rendeztük meg, beszélgetőtárs Horváth Dezső volt. 2004. május 29-én honismereti találkozóra hívtuk a volt tagokat a tápai művelődési házba. 2004 szeptemberében köszöntöttük a 70 éves dr. Ilia Mihályt. 2004 decemberében tartottuk közös rendezvényünket a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, ahol Bogdán Lajos a szitakötő mesterséget, Molnár Imréné tápai tanító a helyi viseletbe öltöztetett babáit, a babakészítés rejtjelmeit és a helyi viselet legszebb darabjait mutatta be. 2006. március 10-én köszöntöttük Horváth Dezsőt 70. születésnapján. 2007-ben „Manci néni, a gyékényszövő” címmel Balázs Istvánnéval beszélgettek az életéről és az azt átszövő gyékénymunkáról. 2007 márciusában a szegedi „Közéleti kávéház” érdeklődőinek mutattuk be a gyűjteményt és a tápai viseletet. 2008-ban öt előadást tartottunk a Tápai-Rétről jeles előadókkal. 2008 áprilisában a Néprajzi Társaság vándorgyűlésének résztvevőit láttuk vendégül. 2009 októberében a Tápai Római Katolikus Elemi Népiszkola 1940 szeptemberében első osztályt kezdett tanulóinak találkozót szerveztünk volt iskolájukban.

A gyékénymunka bemutatása (1979)

Köszöntöttük dr. Iliá Mihályt, falunk szülöttét, 75. születésnapján.

Kiadványok előkészítésében, kiadásában vettem részt, így „A Pajori Iskola emlékére 1907-2007” című kötetet szerkesztettem, és közreműködtem a *Tápé* című füzet és a *Tápai Hírlevél* megjelentetésében, cikkek írásával is. Folytatom az édesapám által megkezdett, Tápén történt eseményekről készített adatbank összeállítását, az újság-cikkek gyűjtését, és megkezdtem egy Tápé-bibliográfia szerkesztését is. Az édesapám hagyatékában lévő kéziratos, honismerettel, szakköri munkájával kapcsolatos tervezeteket, előadások följegyzéseit összegyűjtöm, majd annak kiadásával is megpróbálkozom. Ezeket túl megkezdtem egy tervezett sorozat első kötetének, az „Út menti kereszték és szobrok Tápén” című képes ismeretterjesztő füzetnek az összeállítását is.

Sok, megvalósításra váró ötlettel indulok neki a következő tíz évnél. Örömmel tapasztalom, hogy az érdeklődő, támogató közösséggel-közönséggel sok közös emlék részesei voltunk, s reményeim szerint leszünk a jövőben is.

MOLNÁR MÁRIA

Az újszentiváni hagyományőrző szakkör

Az Újszentiváni Általános Iskolában az 1986-87-es tanévben lehetőség nyílt egy hagyományőrző szakkör működtetésére. A szakkör munkájának irányítását *Veszelinov Dánielné* végezte. Az éves munkatervek szerint a három nemzetiségű falu hagyományait, szokásait, ünnepeit és történetét dolgozták fel a gyerekek számára érthető szinten, élvezetes módon. Tevékenységük öt nagy témakört fogott át: a folyamatos néprajzi gyűjtést, a hagyományok, népszokások megismerését, ismerkedést a magyar, szerb és sváb búcsú jellegzetességeivel, Újszentiván történetének tanulmányozását, a nemzetiségi táncok tanulását.

1990-ben a hagyományőrző szakkör pályázat útján pénzhez jutott, így lehetőség adódott magyar és szerb népviseleti ruhák beszerzésére. Megalakították a táncsoprotot. A táncokat 1993-ban Schmith Ibolya óvónő tanította, aki a deszki Bánát-együttesben táncolt. Az első sikeres fellépésre 1994-ben Deszken, a Maros-menti szerb iskolák találkozóján került sor. A táncsoprot 2000-ig működött. Az Országos Szerb Kulturális Egyesület az 1994-95-ös tanévben pályázatot hirdetett „A mi iskolánk” címmel. Ekkor kezdte szakkörünk feldolgozni a szerb iskola történetét. Munkája eredményeként a szakkör I. díjat nyert el. 2000-tól már nem volt lehetőség a szakkör további működésére.

A néprajzi gyűjteményből 2001. január 27-én a szerb parókia zárt folyosóján kiállítás rendeztek be Veszelinov Dánielné és Gyukin Dájána vezetésével. A gyűjtemény minden évben gyarapodik, és a lehetőségek szerint kiegészül. Az újszentiváni szakköri munka és néprajzi gyűjtemény eredményeit sokan felhasználták szakdolgozatuk elkészítéséhez.

VESZELINOV DÁNIELNÉ

Honismereti-helytörténeti gyűjtemények

Az Algyői Tájház

Az Algyői Faluház, Könyvtár és Tájház intézményegységben működő Algyői Táj-

ház elsődleges célja, hogy összegyűjtse, feldolgozza és az algyőiek rendelkezésére bocsássa a még meglévő helyi értékeket, különös tekintettel az algyői halászatra, kovácmesterségre, kosárfonásra. Ezzel erősítheti az algyőiek identitástudatát, lokálpatriotizmusát. Ugyanakkor a Tájház a közösségi élet színtere is, ahová a helyi civil szervezetek, baráti társaságok programokat szervezhetnek, tervezhetnek; mindemellett a hagyományos kézműves tevékenységekkel foglalkozó csoportok (fafaragók, foltvarrók, egyéb kézműves csoportok) bázisa, s nem utolsósorban időszakos tárlatok tere.

A Tájház 2001. október 1-jén nyílt meg. Egy volt kovácműhellyel összeépült polgári házból alakította ki és újította fel az önkormányzat. 2008-ig a kovácműhely eszközei alkották a Tájház leghomogénebb egységét. A Móra Ferenc Múzeum azonban 2008-ban visszakérte a kovácseszközöket, azóta helyét időszakos kiállítási térként használjuk, távlati célunk pedig egy szatócsbolt kialakítása ebben a helyiségben.

A tisztaszoba berendezését egy algyői lakos adományozta a Tájház számára. A komplett berendezés az 1920-as évekből származik. A konyha berendezése szintén e korból való. Láthatunk itt dagasztóteknőt, szitát, szakajtókat és speciális anyagból készült terítőket, amellyel letakarták a szakajtóban kelő kenyeret, cipót. A falon helyezték el a mángorlót, amelyet a még vizes ruha vasalás előtti előkészítésére használtak. A mángorlót később már azért nem használták, mert a gombokat összetörte. Az utcafront felől elhelyeztek egy hosszú asztalt, amelyen konyhai használati eszközöket is-

merhetünk meg. Van itt például kolbász- és hurkatöltő, amit megtöltöttek a befűszerezett hússal, az egyik végére ráhúzták a kitisztított sertésbelet, majd a másik végébe beillesztettek egy nyomófát. A nyomófa végét a hasukra illesztve betöltötték a húst a sertésbélbe. Találhatunk még az asztalon dohányvágót, mérleget, kávédarálót, tejeskannát, mákdarálót. A konyha berendezéséhez tartozik egy, az 1920-as évekből származó konyhaszekrény. A gangon – az ereszalján – a halászati eszközök találhatók. Varsa, tapogató, szák, hálókötő tű, kuttyogató, bogárszedő bödön, vágóhorog. A fedett színben udvari szerszámok mellett egy lajtos kocsi látható. Az udvaron több mezőgazdasági és halászati eszköz, kerek kút és működő kemence helyezkedik el. Algyó és az olaj az 1960-as évek közepétől szervesen összeforrott egymással. A MOL igazgatójának, Juratovics Aladárnak a hagyatékából 31 db tárgyat és írott dokumentumokat őriz a Tájház.

BENE ZOLTÁN

Az apátfalvai Szigetház

2000 szeptemberében nyitotta meg kapuit az apátfalvai *Szigetház*. Találó neve a falu sajátos néprajzi helyzetére utal. A pátfalvi népnek saját, a környező településektől különböző népviselete, hímzése, népi hangszere és néptánca volt. A környékbeli falvaktól elkülönülve éltek, mint egy sziget a folyóban. A Rákóczi és Hunyadi utca sarkán álló épületet az idők során használták orvosi rendelőnek, művelődési háznak, tsz-irodának, pártszékháznak is, míg 2000-ben erdei iskolává alakították át. Azóta az épület a falu kulturális életének központi helyszíne lett. Az intézmény fenntartója az önkormányzat, működtetője a *Pátfalváért Egyesület*. A foglalkozásokat a nagyteremben tartjuk, az előtér a néprajzi gyűjteménynek ad otthont. A két hálólhelyiségben 26

gyermek alhat. A tágas udvart egy hatalmas diófa teszi hangulatossá. A falu példás összefogásával készült el az udvaron álló búbos kemence. Kicsit nagyobb szokottnál, de nemcsak egy családot lát el, hanem csoportoknak süti a kalácsot, kőttést.

Sokan nem tudják, de Tápé után Apátfalvát jegyzik, mint Csongrád megye néprajzi szempontból kiemelkedően értékes faluját. Tápéről mindenki tud, ám Apátfalváról kevesen. A Pátfalváért Egyesület évekkel ezelőtt célul tűzte ki a néprajzi értékek megőrzését, felelevenítését, gyűjtését. Az első gyűjteményt, még az 1970-es években Szigeti György hozta létre, ezt a gyűjtést bővítettük mi. Jelenleg 250 tárgy alkotja néprajzi gyűjteményünket, mely a Szigetház előterében található. A használati eszközök, textiliák gyűjtésében az egész falu részt vesz, hiszen ők őrizték sok éven át a köcsögöket, rokkákat. Célunk a hagyományok, a néprajzi kincs bemutatása, átörökítése a következő nemzedékek számára. Az összegyűjtött használati eszközök a jelen és a múlt megismeréséhez adnak segítséget.

A gyűjtemény falán levő fényképek az apátfalvai néptánc-hagyományt és népviseletet mutatják be, emléket állítva Kardos Istvánnak, a falu jeles néptáncosának. A nagyobb bútordarabok, mint a sublót, kanapé mellett van festett bölcsőnk és rengeteg apró használati tárgyunk. Külön figyelmet érdemel a textilgyűjtemény. Az apátfalvai fehérhímzés gyönyörű mintáit béles takaró kendőkön, hímzett párnavégeken csodálhatjuk meg. A viseleti darabok közül a fityula, mellyes, a hímzett alsószoknyák, nagykendők a teshönállók szemet gyönyörködtetők. Sok szentképet, imafüzetet mutatunk be, hisz Apátfalva mindig is vallásos falu volt. Legjellegzetesebbek a tükrös szentképek. A fából, fémből, üvegből mindennapos használatra készült tárgyak a hétköznapokról árulkodnak. A Maros közvetlenül a falu mellett folyik, így igen elterjedtek a sásból, gyékényből, fűz vesszőből font tárolóeszközök, mint a kupujka és a szakajtó, amelyeket még a mai napig is használunk. A gyűjtemény udvarán lőcsös kocsi, és az állattartásban és földművelésben használatos fa eszközök kaptak helyet.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

A csanádpalotai Asztalos P. Kálmán Helytörténeti Gyűjtemény és Tájház

Csanádpalota nagyközség (2009-től város) önkormányzatának tulajdonát képezi az a 967 m² területű lakóház és udvar rendeltetésű, Szent István utca 42. szám alatti belterületi ingatlan, amely tájházként funkcionál, és helyi védettséget élvez. Az ingatlanon elhelyezkedő főépületet – a visszaemlékezések szerint – az 1800-as években idősebb Kellner Jakab építette, aki zsidó kereskedő volt. A család a XX. század elején építhette hozzá az udvari tornácot, mely az épület oldalán fut végig téglakönyöklős beépítéssel, vakolt tornácoszlopokkal. Ekkori időkre tehető az utcai homlokzat díszes, vakolt kialakítása is. Ifjabb Kellner Jakabtól vásárolta meg az 1930-as években Veres János, helyi kovácmester, aki a telek utcafrontján alakított ki kovácműhelyt, mely ma is eredeti helyén – eredeti nyílászárókkal, kovácskéménnyel – áll. A szerszámkészlet még bővítésre szorul, de rövidesen teljesen alkalmassá válhat eredeti funkciójának bemutatására.

A kovácműhely udvar felőli részén kisebb helyiségben található a falusi cipésműhely teljes berendezése, felszerelése, amelyet Kovács Péter cipésmester özvegye és leánya, Gulyás Jánosné ajándékozott a honismereti gyűjtemény számára. Ez a szerszámokon kívül még a „suszterkötényt”, a kaptafákat, szabásmintákat is tartalmazza, sőt a mester által bőrből készített táskát és papucsot is. Az udvaron, egy esővédő fészer alatt kaptak helyet az elhelyezésre váró régi mezőgazdasági eszközök, de mivel kevés a tér, nem átlátható a gyűjtött anyag; további feladat megfelelő hely biztosítása számukra. A főépület helyiségei az utcafront felől befelé haladva: szoba, konyha, hátsó szoba, hátsó konyha, két kisebb kamra.

Dr. Kriván Gyula családi öröksége a szlovákos festéssel készült ebédlőgarnitúra szekrénnel, kantapaddal, ruhás ládával, asztallal, székekkel. A helyi körzeti orvos

Kép a berendezésről

felajánlotta a bútort mások gyönyörködtetésére. A kiállítási tárgyak között látható dr. Révész István orvos vászonból készült piros színű hímzéssel díszített táskája, amelyet az 1920-as években használt (a hímzést a felesége készítette). Dr. Révész Istvánné napernyője a múlt század elején az úri lányok és asszonyok divatja volt. Az álló írószekrény érdekessége,

hogy a két fióknak rejtett zárja a szekrény alatti gomb megnyomására nyílt ki.

A kendert régen házilag dolgozták fel. Ha megtermelték, kézzel „nyűtték” fel a földből. Áztatták, majd szárították, utána jól megtaposták, kézi kendertörőn törték, tiltották, ezzel elválasztották a szálakat a pozdorjától, majd héhellel (gerebennel) kifésülték, újabb taposással finomították a kócot. Gügyellákba csavarták, guzsalyra kötötték. Kézi orsóval vagy rokkával pergetve fonalat készítettek belőle. A fonalat motollára, majd gombolyagba hajtották. A háznál szőtték, vagy a takácshoz vitték. A finomítás hosszadalmas munka volt, mert a kenderből szőtt vásznat napon, locsolással, sulykolással, mángorlással lehetett puhítani. Mari György rajzai bemutatják a kenderfeldolgozás alapvető eszközeit: a kendertilót, ami a pozdorját elválasztja a szálaktól, a héhelt, ami a tiltott kender fésülésére szolgált. A kallantyú a kötél és a madzag készítésének munkaeszköze. A gombolyítóról hajtották gombolyagba a fonalat. A hátsó szobában szövőszékek állnak félkész munkákkal. Nyári foglalkozásokon az iskolások itt ismerkedhetnek meg a szövéssel, gyöngyözéssel, agyagozással, különböző kézműves tevékenységgel, de a főzés és a palacsintasütés is szerepel a programokban.

A konyhák berendezési tárgyainak sokasága mutatja be az apátfalvai népi háztartás gazdag felszereltségét. Gyúrótálban dagasztották a kalácsot és egyéb kelt tésztákat. Mellette a cserépből készült edény, amelyben uborkából, paprikából, „véralmából” készítettek savanyúságot. Ott áll a dagasztóteknő teknőtartóval, keresztfával, szitával, szakajtókkal. A teknőt általában teknővájó cigányok készítették egyetlen darab nyárfából kivájva. Ebben dagasztották a kenyeret. Disznóvágáskor a húst is ilyenben sózták le, meg a kolbászt is ilyenben gyúrták. A keresztfát a liszt szitálására alkalmas szita elhelyezésére használták. A megkelt tésztát a ruhával bélelt szakajtóba tették, újra kelesztették, majd a kemencében megsütötték.

Párszáritó gyékényt is láthatunk, amely régen zsúpszalmából vagy fűzveszőből is készülhetett. A régi parasztcsaládoknál komlóból készült „pár” töltötte be az élesztő szerepét, ennek szárítására használták ezt az alkalmatosságot, de gyümölcsök szárítására (aszalására) is használták, valamint a megmosott mákot, az elkészített tarho-

nyát is ezen szárították. Régen a ruhamosást kézzel és ruhamosó eszközökkel végezték. Barta Tamásné az 1890-es évekből származó eszközt menyasszonyi ajándékba kapta. Az eszköz fából készült medence, amelybe szappant, vizet tettek, majd a ruhát beletéve behelyezték a bordás súroló részt, amit egy karral lehetett két ellentétes irányba mozgatni, így a ruha tisztult. Amikor készen lett a mosás, az oldalán levő nyílás dugóját ki lehetett húzni, így a vizet le lehetett engedni belőle.

Égetett cserépből készített edények sorozata következik. Kanta, amelyben vizet hordtak, de alkalmas volt arra is, hogy a kemencébe téve vizet melegítsenek benne. Vízhordásra és tárolásra használt korsó, aminek jó volt a hőszigetelése, ezért még aratáskor is hűvösen tartotta az ivóvizet. Fazék, amelyben kemencében töltött káposztát, bablevest főztek. Ha megrepedt, drótos tótokkal összedrótoltatták, és tovább lehetett használni. Tejföltartó csupor, bögre, mellette köcsög, amiben tejet altattak, majd a fölélt leszedték, kimosva köcsögfára tették, így megszáradt, és a legyek se lepték. A butykosban bort vagy tökmagolajat tartottak. Sokszor felirat díszítette. A butéliának (butéla, butella), amelyben pálinkát tartottak, tréfás felirata volt, vagy a tulajdonos nevét rótták rá.

A főépület mögötti udvarrészben áll az újabb építésű udvari kemence, amelynek funkciója, hogy a különböző rendezvények (böllér-találkozó, honismereti tábor) alkalmával be lehessen mutatni a pecsenye, lepény, kalács, házi kenyér sütését.

SZÜGYI ANDRÁS NÉ

A csongrád-belsővárosi tájház

Az 1985-ben a látogatók számára megnyitott ház a város régi településrészén, a Belsővárosban, a Tisza keletre vetett kanyarulatában áll. Az Alföld egyetlen népi műemlék-együttesében, a vendégházak és a kézműves ház közelében várja a látogatókat.

Az elmúlt évszázadokban az itt élők hajó- és épületácsok, hajósok, halászok, kisparasztok, napszámosok, majd kubikosok voltak. A városrész utcanevei közül az Öregvár és a Várköz utalnak a valamikori vár léteire. A középkori településszerkezetű városrész házai nyersanyagát a Tiszán, a Kárpátokból leúsztatott fenyőfa adta. Készítői a helyi ácsok voltak. A többségében állóhézagú, deszkaoromzatú házak díszét a vízvető deszka és tartójának csipkézett széle, a világító ablakocska szív, virág és félhold formája adta. Előfordult, hogy a kapu és a kerítés is faragott díszet kapott. A tájház felújításakor deszkaoromzatot kapott és kétablakos változatban állították helyre. A belsővárosi méretekben nagy telken két épület áll egyvonalban. A hátsó kis- vagy öregházat építették korábban, a nagyházat később.

Az öregházban a 19-20. század fordulójáig megőrzött festett bútorú (sarokpad asztallal, díszesen felvetett ágy, karszék, láda, tálaló fogas és téka vagy palackos) házberendezést idézi, és szabadkéményes konyhát mutatunk be. A szabadkéményes konyhában

A csongrádi tájház a Belsővárosban

az alföldi tüzelőtípus kifejlett állapotát láthatjuk, a konyhából korábban mindkét irányban szobába épített kemencét fűtötték. Nem csak a kemencében sütöttek, főztek, de a tüzelőpadkán is. A konyhában a hetenként ismétlődő kenyérdagasztást és sütést is jelezzük azok eszközeivel, teknővel, sütőabrosszal, keresztfával, szitával és lapockával, a padkán a szakajtóval és szakajtóruhával, a kemence előtt sütőlapáttal. A pitvarban áll a vízpad korszokkal, kantákkal és a napi használaton kívüli edényekkel. A korszók és kanták az 1920-as évekig a Tiszáról hordott víz tárolására és ülepítésére szolgáltak.

A nagyház berendezésében az 1930-as éveket idézi. A szintén sarkos elrendezésű tiszta szobában a kemencével ellentétes sarokban áll a kanapé az asztallal, a másik két sarokhoz illeszkednek az ágyak, a két ablak között a szublát a tükörrel jelentik a szoba főbb bútorait. A kemence előtt ebben az időben már két ágy is állhat, ahogyan itt is van. De újabb bútordarabként megjelent a tornyos kaszli, illetve hagyományos munkaeszközként a kemence mellett a rokka. Ezzel a hímzett függönyökkel, takarókkal, párnákkal díszített szobával reprezentáltak. Ide várták az eladó lányok udvarlót vendégségbe. A két szoba az ágyfelvetés két módját mutatja be, míg az egyik szobában a színes selyemmel kiemelt hímzésű párnák az ágy tetejét díszítik, addig a másik szobában az ágy végén látszik a hímzett végű dunna és párna. A lefedett mennyezeti, berakott tűzhellyel fűtött konyhában laktak, éltek.

A különálló épületben berendezett, mélyített kamrában három nemzedék tárgyai és eszközei gyűltek össze. Minden csongrádi embernek volt egy kis szőleje, ha sutút (prést) kölcsön is kért, de borát a kamrában, ászokra állított hordóban tárolta.

Az 1920-as, 1930-as években még faközpülőben készítették a vaját, famozsárban törték a paprikát, mákot és a cukrot. Disznóölés előtt köszörűkövön élesítették a késeket, elővették a hurkatöltőt, a húsvágótókéit. A házilag kifőzött szappant táblában tárolták. Minden házban használtak faragószéket, amelyet faragójancsiként emlegettek. A ház utolsó gazdájának foglalkozását az itt elhelyezett kubikus talicska jelzi. A tájház a 19. század végi és 1930-as évekbeli berendezésével a 20. század végén és a 21. század elején a legidősebb magyar látogatók többsége számára gyermekkorukból a nagyszülői házat idézi.

A házat berendezték *dr. Szűcs Judit* néprajzkutató, múzeumigazgató vezetésével *Kókai Józsefné* és *Szepesi Istvánné*, a csongrádi Tari László Múzeum munkatársai. Első teremőre *Maszlag István* volt 1985-1990 között, eddigi utolsó teremőre *Brindza Lászlóné*, aki leghosszabb ideje, 8 év óta jó gazdája a háznak.

SZŰCS JUDIT

A Széchenyi István Általános Iskola és Diákotthon helytörténeti és néprajzi gyűjteménye Csongrádon

Az intézmény Csongrád város nyugati részén fekszik, az úgynevezett Külvárosban. Az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején a körzet házait felújították, átépítették. A munkálatok közben sok-sok történeti, néprajzi érték „kiszorult” az új padlásokról, kamrákból, szobákból és konyhákból. A régi eszközök csak hányódtak az udvaron, „keresték” helyüket. Végül az általános iskolás gyerekeknek jutott eszükbe, hogy ezeket a múltat idéző tárgyi emlékeket el kellene vinni a nemrégén épült általános iskolába. A szaporodó és sokrétű anyag idővel kinőtte a folyosók szekrényeit és tárolóit. Az iskola vezetése ekkor elhatározta, hogy múzeumot hoz létre, s a helyet is megtalálta. A Széchenyi Úti Általános Iskolát ugyanis 1960 augusztusában adták át rendeltetésének, és a korabeli szabályok szerint légópincét építettek alá. Ebben a szellős, száraz alagsorban 1974-ben hét kisebb-nagyobb helyiséget alakítottak át múzeumnak. Az átalakításokhoz semmiféle külön pénz nem állt rendelkezésre, a legszükségesebb dologi kiadásokat az intézmény költségvetéséből fedezték: vásároltak faanyagot, festéket, padlólapokat.

1980–82-ben korszerűsítették az intézmény fűtés-, víz-, csatorna- és villamossági rendszerét, valamint négy tantermet építettek a főépülethez. E munkálatok jelentős része az alagsort, benne a múzeumot is érintette, ez utóbbit részben le kellett bontani. A szakipari munkálatok befejeztével a múzeumalapítási láz soha nem látott módon felángolt. A gyűjtés az építkezés alatt sem szünetelt, ami arra készítette az intézmény vezetését, hogy újabb területeket, helyiségeket adjon át az alagsorból a múzeumnak. Újabb nagy összefogással – gyerekek, pedagógusok, technikai dolgozók, szülők, vállalatok részvételével – alakult ki a tizenhárom helyiséget betöltő állandó kiállítás. A gyűj-

A kiállítás negyedik helyiségének látnivalói

temény kialakítását áldozatkész lokálpatrióták – dr. Tari László, Esztergályos Ferenc, Dudás Lajos, dr. Sándor Antalné – is segítették, akik szívügyüknek tekintették a helyi népi muzeális értékek megmentését a jövő számára. A gyűjtés szervezése, összefogása, az anyag elrendezése Mészáros Pál akkori iskolaigazgató, Jámbori János és Gát László tanárok vezetésével történt.

Az I. helyiségben a csongrádi nevezetes emberek arcképei láthatók rövid életrajzokkal, valamint érdekesebb helyi épületek és a történetük. A képeket Dudás Lajos tanár készítette.

A II. helyiség a múzeumi foglalkozásoknak, vetélkedőknek ad helyet. Ebben a helyiségben régi térképek láthatók, amelyek közül kiemelkedik az 1852-es csongrádi térkép, amely azokat a házsorokat, épületeket is ábrázolja, melyeket a Tisza szabályozása miatt a partvédelmi munkák és a gát építésekor el kellett bontani. Itt található még egy kőnyomatos, 1726-ban készült térkép. Megismerkedhetünk Csongrád 1975 és 1990 közötti, 1975 előtti és 1990 után használt címereivel és azok történetével.

A III. helyiségben pénz- és sajtógyűjtemény található. A pénzgyűjtemény nem teljes, hiszen a gyűjtést a tanulók végezték. A római kori és a kettős királyság időszakából származó pénzek határjárás alkalmával, a vízlépcsővel kapcsolatos földmunkák idején a Jováki-parton kerültek elő. A Kossuth-bankókat általában a nagyszülők imakönyvébe rejtették a korabeli emberek, mert – a hagyomány szerint – az 1849. július 30-án a várost felgyújtó osztrákok fenyegetésekkel arra kötelezték a csongrádi lakosságot, hogy a pénzeket szolgáltatassák be a városházára. A csongrádi sajtótermékeket bemutató sorozat nem teljes. De így is megfigyelhető, hogy volt időszak, amikor három újságból tájékozódhatott a városi polgár a helyi, illetve belpolitikai eseményekről.

A *IV. helyiségben* a helyi mesterségeket mutatják be. A kisparaszti gazdálkodás minden eszközét fellelhetjük a kiállításon. A hosszú terem nyugati oldalán néhány kismesterség szerszámai láthatók: késes, cipész, csizmadia, ezermester. A Csongrád északnyugati határában elterülő háromezer hold homokot elődeink szőlőművelés alá vonták. Szinte nem volt olyan család, amely legalább 1-2 hold szőlővel ne rendelkezett volna. Ezért a szőlőművelés eszközei is megtalálhatók itt.

Az *V. helyiségben* egy kovácműhelyt rendeztek be, melyet két egykori – az Andrássy utcai Körösi László és a Széchenyi úti Vincze János – kovácmesterek leszármazottai ajándékoztak az intézménynek. Ritka példány a fújtató, a tűz izzításának az eszköze, mely a szokásostól eltérően nem bögő alakú. A négy faláb közé befogott bőrtömlős fújtató még ma is működőképes, pedig kora meghaladja a 150 évet.

A *VI. helyiségben* kiállított anyag a méhészeté, mely ősi foglalkozás. Hosszú időn át az adta meg jelentőségét, hogy a méh által termelt méznek, mint édesítőszernek és a viasznak, mint a gyertya alapanyagának a 18. század elejéig alig volt versenytársa. Eredetileg a természetes faodút utánzó kivájt farönkökben, vesszőből, szalmából font kasokban tartották a méhcsaládokat. Forradalmi átalakulást jelentett a méhészetben a mozgatható kaptár feltalálása. A kaptárban, kiszedhető keretekben, a sejtfenék alakjával előnyomott, viaszból készült mülépre épülnek a lépek. Így a méz a méhek lefojtása nélkül elszedhető. E gyűjteményben különböző típusú kaptárak láthatók, és megtalálható itt a pörgető is, mellyel a centrifugális erő segítségével a keretben lévő mézet kiürítik.

A *VII. helyiségben* kőzeteket láthatunk, és itt mutatjuk be a Csongrád határában élő madarakat is. Az 1900-as évek első felének iskolai életét idézik fel a kiállított tárgyi emlékek: tolltartó, palatábla, palavessző, értesítők, tantervek, a tantestületről készült fotók, a korabeli tankönyvek. A terem sarkában egy tanári asztal s az előtte lévő iskolapad idézi a 20. század elejének tantermeit. A történelemtanítás különböző időszakainak tankönyveit, olvasókönyveit, atlaszait és tanárok által készített makettjeit, valamint az olvasástanításhoz szükséges ABC kártyákat is megtekintheti a látogató. Az emléktábla az 1914–1918-as háborúban hősi halált halt Püspöki József tanító emlékére készült.

A *VIII. teremben* a csongrádi vitézek képeit nézheti meg a látogató. A vitézi rendet Horthy Miklós 1920-ban létesítette, melynek tagja az lehetett, aki az első világháborúban magas kitüntetést (pl. nagyezüst, arany vitézségi érem) szerzett. A felvétel telekadománnyal járt volna, de nem mindenki kapta meg. A vitézi címet a legidősebb fiúgyermek örökölte. A kiállítás középpontjában egy elektromos térkép van, amely a városban és a határában lévő 117 régészeti lelőhelyet rögzíti. Figyelemre méltó a téglagyűjtemény. A legérdekesebb darabok az ellési monostorból valók, s vannak feliratos téglák. Az „Élet a Tiszán”, és a „Képek a Tisza életéből” című kiállítást lehet még itt megtekinteni. A kubikos talicska és szerszámok a velük dolgozó néprétegre emlékeztetnek. A középén lévő oszlop déli oldalán a Keresztény Gőzmalom termékei láthatók.

A *IX. helyiség* a parasztház konyha előtti terének, a pitvarnak funkcióját mutatja be. A köcsögfa csurgójára a tejgazdálkodás edényeit akasztották mosás után.

Pillantás a XII. helyiségbe: az egykori parasztszoba

A X. helyiségben szinte egy teljesnek mondható paraszti konyha tárul a látogató elé. Legérdekesebb darabja az úgynevezett csikósparhelt. A konyhai asztalon krumpli törő, a falakon nevekkal (Juliska, Terka, Sándor) ellátott tányérok láthatók. A konyha fontos díszé a kivarrt feliratos falvédő és terítő, valamint a tiszta törülköző, melybe még az orvos sem törölte bele a kezét, mert az csak a ház díszé volt.

A XI. helyiségben a különböző szőttesek készítésének eszközei találhatók. Csongrádnak hagyományai vannak a házilagos kenderfeldolgozás időszakából. Itt láthatók az eszközök: a tiloló (mellyel megtörték a beáztatott kendert), a gereben és a fésű (velük kifésülték a rostokat). A rokka, csévlő, orsó vagy guzsaly segítségével készítették el a fonalat. A fonalat rávitték a négynyüstös szövőszékre, s ügyes asszonyok szép háziszőtteket készítettek. A terembe belépve – jobbra – a két lábítás szék található. Ezen szőtték az 1960–70-es években a csongrádi szőtteket (fali futókat), melyekben a torontáli és a perzsa mintákat illesztették össze.

A XII. helyiségben a 19. és 20. század fordulójának egyszerű paraszti szobáját tekinthetjük meg. A szoba bal sarkában, az előtérből tüzelhető búbos kemence áll. A szoba berendezésének legértékesebb darabja az ingás falióra, Mészáros Pál ajándéka. A szoba képanyaga vegyes. Érdekesek az 1891-ből, 1896-ból és a trianoni békeszerződés utáni időből származó obsitlevelek. Az asztalon a második világháború időszakának közellátási (zsír-, liszt-, kenyér-) jegyei fekszenek, valamint egy kalendárium. A szoba bútortától lényegesen elüt a tulipános láda, a fiókos szekrény. Nem csongrádi eredetű, egy örökség darabjaként került ide Apátfalváról. A rajta lévő, 1868-ból származó, „Szököfű Miháj”, illetve „Pintér István” feliratú borotvatartó titkos módon zárta el az éles eszközöket, feltehetően a gyermekek elől. A tulipános láda feletti téka felirata („Takács István 1886 Lestyán Rozál”) az eredeti tulajdonosokat örökítette meg.

A XIII. teremben a városrészben és a város tanyavilágában használt és talált kerámia-akat (korondi, szentesi), porcelánedényeket, butéliákat, porcelán (hadi) és rézmozsarakat, világítóeszközöket (viharlámpa, kocsilámpa, mécses, gyertyatartó stb.) helyeztek

el. E terem gyűjteményét a háztartási eszközök teszik teljessé és változatossá: szenes vasalók, kuglófsütők, fűszerdarálók, különféle köpülők, mozsarak, mérlegek, fatálak, dohányvágók, rézüst, saját készítésű gondolkodószék, jégszánkó. Itt helyezték el a házi kenyérsütés valamennyi eszközét: szita, fateknő, kovászoló kereszt, szakajtó és a többféle rendeltetésű párszárító. A párkorpát, kovászmaradékot és a meleg vízből összekevert tésztát marokkal kiszagatva vesszőből font szárítóra (párszárító) rakták. A megszáradt tészta belsejében élesztőgombák keletkeztek, így alkalmassá vált a kenyérsütés előtti kovász készítéséhez. Párral igen ízletes kenyeret lehetett sütni. A kenyérsütés eszközei mellett kaptak helyet a disznóvágással kapcsolatos eszközök: a fatüzelésű pörkölő, a kétélű kés (a húsdaráló elődje) és a disznósajtprés.

GÁT LÁSZLÓ

A domaszéki kisvasút története kiállítás

A domaszéki „kisvasút” majdnem 50 éven keresztül szelte át Domaszéket, és segítette elő Szeged és környékének gazdasági életét és közlekedését. Az e területen lakók közlekedése komoly problémát jelentett még a XX. század első évtizedeiben is. A távolságok nagyok voltak. Alsótanyán, mely a tanyavilág népesebb, gazdagabb és értékesebb részét képviselte, teljesen a lóval vontatott szekérközlekedésre szorult a lakosság. Három évtizedig foglalkoztak Szeged város akkori vezetői a „kisvasút” megvalósításának gondolatával, mígnem 1927. február 1-jén megindulhatott a közlekedés. Szeged és Pusztamérges között 69 km hosszban 76 cm széles keskeny nyomtávú vasúti vonalat, sínpályát építettek ki. 11 állomással, 7 megálló-rakodóhellyel és 13 táblás megállóhellyel indult el a forgalom.

A vonal indulóállomása Szegeden a Rudolf téri piacnál volt, ahol a tanyai lakosok közvetlenül a vasúti teherkocsikból is árulták termékeiket. A vonal Kunhalomnál „Y” alakban elágazott, az egyik végállomása Várostantyán (ma Ásotthalom), a másik Pusztamérgesen volt. Domaszék területén 6 állomás bonyolította le a vasúti forgalmat, ami személy- és teherforgalomból állt: Kunhalom, Bajai műút, Domaszék, Kászonyi állomás, Kisivánszéki- és a Feketeszéki megállók.

Az állomások fehérre meszelt kis épületek voltak, azok ablakfáit és ereszeit zöldre festették, bennük forgalmi iroda, váróterem és szoba-konyhas szolgálati lakás volt. Ilyen állomásépület volt Domaszék megálló-rakodóhelyen is. (Lásd képünkön!) Ezen a

Képek a kisvasút-történeti a kiállításról
kis állomáson két vágány volt. Az I. számú vágány volt a rakodóvágány, a II. számú vágányon személyvonatok közlekedtek. Domaszéken egy fő állomáskezelő teljesített szolgálatot, akinek a munkaideje naponta az első vonat érkezése előtt 30 perccel kezdődött, és akkor ért véget, amikor az utolsó vonat a szomszéd állomásra megérkezett.

A csekély forgalom miatt a MÁV 1970. május 31-től az állomáskezelő munkakörét megszüntette, és június 1-jétől Domaszék elszámoló állomása Kunhalom lett. A felszálló utasok részére a menetjegyet a vonaton a jegyvizsgálók szolgáltatták ki. A kisvasút járműállománya 1940-ben 4 dízelvillamos mozdony, egy kéttengelyes motorkocsi, 15 személykocsi, 34 fedett és 24 nyitott teherkocsi volt. A vonatok menetsebessége 30 km/óra volt. A gazdasági élet fejlődésével azonban lényegesen megváltoztak az utazási szokások. A naponta munkába és iskolába járókkal már olyan zsúfoltak voltak a kisvonatok, hogy az utazási körülmények javítása érdekében az AKÖV 1960 márciusától Szeged – Domaszék – Mórahalom – Ásotthalom viszonylatában autóbusz járatokat indított. A kisvasutat 1975. augusztus 31-én szüntették meg véglegesen.

A több mint 30 éve megszüntetett kisvasút legnagyobb érdeme azon túl, hogy napi kapcsolatot létesített a várossal, az volt, hogy a szétszórt tanyavilágot összekötötte, és ezzel megnyitotta a további fejlődésük lehetőségét is. A ma is Domaszéken élő idősebb emberek életében a kisvasút egy fontos mozzanat volt a mindennapi életükben. A kisvasút nyomvonalát a mai napig is tájékozási pontként használják.

2008 júliusában a volt domaszéki kisvasút állomás épületében korabeli dokumentumok alapján egy állandó kiállítás jött létre.¹

PAPDINÉ MEGYERI CSILLA

¹ Összefoglalónk *Engi József* tanulmánya alapján készült.

A hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár helyismereti gyűjteménye

A könyvtár, melyet a városi tanács 1880. július 10-i ülésén alapított, 1907. május 12-én nyílt meg. A helyismereti anyag gyűjtését Székely János,² a könyvtár első kezelője kezdte el pusztán városszeretetből. A helyi szerzők műveit, az itt kiadott és a városra vonatkozó dokumentumok, könyvek gyűjtését – 1945-től 1952-ig – Bodrogi János³ folytatta tovább. Áldásos működésüknek köszönhetően közel 1500 kötetnyi könyv és körülbelül 300 egységnyi folyóirat maradt ránk. A gyűjteményt Bodrogi János helyileg is külön őrizte, de 1960-ban beolvasztották a belsőraktári állományba.

A helyismereti gyűjtésről intézkedő 1964-es miniszteri rendelkezést követően a vásárhelyi – 1952-től megyei – könyvtárban 1965. július 1-jén megindult a rendszeres lapfigyelés. Kárász József⁴ vezetésével a könyvtár munkatársai a hazai sajtóból kezdték ki-

² Székely János (1882–1945) könyvtáros, városi tisztviselő, a városi könyvtár első kezelője. E tisztségét – egy, 1907-ben végzett, kéthetes tanfolyam után – minimális évi juttatásért 1907-től, az intézmény megnyitásától 1923-ig töltötte be, közmegelegedésre. Szalay József és Kiss Lajos segítségével mellett elsősorban az ő önzetlen munkájának köszönhető a gyűjtemény állományának kialakítása, rendezése, fejlesztése. Sokat tett a könyvtárügyért, az olvasás megszerettetéséért. Sürgette a kölcsönzési idő növelését, hogy módja legyen az olvasókkal való foglalkozásra, különös gondja volt a helyi vonatkozású művek beszerzésére, őrzésére. Összeállításában jelent meg 1911-ben a könyvtár kötetkatalógusa. Cikkeivel, sajtóközleményeivel is népszerűsítette a könyvtárat. Tisztségéről 1922 őszén az áldatlan állapotok miatt lemondott, de a közművelődéstől, kultúrától nem szakadt el. 1936-ban kiadás céljából összegyűjtötte Pócsy Mihály verseit, 1939-ben elsőként írt elismerő kritikát a helyi lapokban barátja, Kiss Lajos „A szegény ember élete” című művéről. 1944-ben a front közeledtére elhagyta a várost, szívbetege a pápai kórházban végzett vele. A köztisztviselőben álló, családtalan Székely házat alapítványként a városra hagyta, a múzeum céljaira rendelte. (Az életrajzot Kőszegfalvi Ferenc írta.)

³ Bodrogi János (1891–1967) könyvtáros, munkásmozgalmi személyiség. Az elemi iskola elvégzése után kőműves tanoncnak állt. A szakma megszerzését követően azonnal belépett az építőmunkás szakcsoportba (1907), s a szociáldemokrata pártba (1908). Az első világháború kitöréséig Erdély különböző városaiban dolgozott, a háborúból 52 hónapi frontszolgálat után 1918 novemberében engedték haza. A forradalmak idején kerületi pártszervezetében vállalt tisztséget. A forradalmak után Esztergomban, Tatabányán dolgozott, véglegesen 1923-ban tért haza. 1920-ban, több társával együtt megalapította a Hódmezővásárhelyi Általános Munkás Dalegyletet, melynek 20 évig titkára, s mindvégig tagja volt. Az építőmunkás csoport 1923 februárjában választotta Bodrogi Jánost könyvtárosává. Az akkor mintegy 20 éve fennálló csoport ekkor körülbelül 300 kötetnyi könyvvel rendelkezett. 1931-ben az akkor létesített munkásotthonban vonták össze az összes városi szakszervezet könyvtárát, s az egyesített könyvtárnak is Bodrogi maradt a gondozója 1952 nyaráig. Munkáját anyagi ellenszolgáltatás nélkül, társadalmi tevékenységként végezte, s a kis gyűjtemény állományát 1945 nyaráig mintegy tízszeresére növelte. 1944/45-ben fél évig polgárőrként szolgált, tagja lett az újjáalakuló városi énekkarnak. 1945. április 1-jén megbízták a személyzet nélkül maradt városi könyvtár vezetésével is. 1951-ben kinevezték a könyvtár vezetőjévé, 1952 decemberétől pedig az intézményből megalakított megyei könyvtár olvasószolgálati csoportvezetőjeként dolgozott tovább 1958-ban történt nyugdíjazásáig. Ezt követően is tovább tevékenykedett, azonban egészen súlyos betegségéig, a tabáni fiókkönyvtárban vállalt szolgálatot. (Az életrajzot Kőszegfalvi Ferenc írta.)

⁴ Kárász József (1914–1996) író, könyvtáros, bibliográfus. Alakjában szinte a Viharsarok testesült meg; makói és hódmezővásárhelyi parasztszülők gyermekeként Szegeden született, Szegeden kezdett iskoláit Vásárhelyen folytatta, érettségét a Bethlen Gimnáziumban tett 1932-ben. Hivatásos katona édesapja nem tudott vele sokat foglalkozni, édesanyját négyéves korában tragikus baleset következtében elvesztette, szigorú mostohaanya mel-

cédulázni a megyére vonatkozó cikkeket. 1967 novemberétől Kárász József egyszemélyi felelőse lett a helyismereti szerzeményezésnek, lapfigyelésnek és tájékoztatásnak. A pincében, a tömör raktározási rendben tárolt megyei gyűjtemény gazdára talált. 1973. január 1-jétől a megyei könyvtári szerepkör átkerült Szegedre, a Somogyi-könyvtárba. A funkcióváltás miatt megkezdődött a városi állomány kialakítása a megyei gyűjteményből. A sajtófigyelés is leszűkült a városi anyagra. 1975-ben Kőszegfalvi Ferenc⁵ került a nyugdíjasként tovább dolgozó Kárász József helyére. Kiválogatta az általa vásárhelyinek vélt anyagot a megyei állományból, melyet helyileg is elkülönített, a kollégák segítségével rekatologizálta a könyveket, és új katalógust épített fel, továbbá a cikk-katalógusból is kiszedte a megyei anyagot, és azt elküldte Szegedre. Az így kialakított

lett nőtt fel; meghatározó erejű gyermekkori élményei befelé forduló, a világ bajaira érzékeny emberré érlelték. A már a gimnáziumban írogató fiú pályája Sárospatakon indult, ám azonnal éles fordulatot is vett: az első éves teológushallgatónak három novellája miatt el kellett hagynia a főiskolát. A parasztság testi, lelki nyomorát tárgyaló, balladás hangvételű írásokat – amelyeket az 1932 karácsonyán megjelenő „Korán sötétedik” című diák-antológia közölt – a megcsontosodott szemléletű egyházi felsőbbiség lázítónak ítélte, ezért kellett a 19 éves ifjúnak Kolozsvárról folytatnia tanulmányait, irodalmi munkásságát. Az Erdélyi Helikon, az Ifjú Erdély, a Pásztor-tűz közölte műveit, részt vett a Hitel című folyóirat alapításában, de a budapesti református diáklap, az Új Magyarország is hozta írásait. Belekóstolva a kisebbségi magyar irodalmi életbe, életre szóló élményeket és barátokat szerezve ott, 1935 nyarán térhetett haza. Egyértelműen azonosította magát a népi írók céljaival, részt vett az 1935 augusztusában rendezett vásárhelyi írótalálkozón, ahol egyik kalauza volt az idelátogató Illyésnek, Féjának, Szabó Pálnak, Kodolányinak, Sinkának. A teológiai akadémiát Budapesten fejezte be, majd két évet hallgatott a Pázmány Péter Tudományegyetem történelem-földrajz szakán. Az Egyetemi Kör tagjaként ott volt a Márciusi Front alakulásánál, szerkesztette a Hidat, a Front rövid életű lapját. A népi írók elleni perek idején egy védelmükben írott cikke miatt kéthavi fogházra ítélték. 1939-ben a Stádium Kiadó alkalmazta, itt jelent meg első regénye, a „Tanya”. 1941-ben két kötettel jelentkezett, a nagy vihart kavaró „Asztagok”-kal és a „Családi tűzhely” című novelláskötettel. 1943-ban haditudósítóként bevonultatták. A háború, a nyugati fogság, amely után a személyi kultusz légkörében még sokáig csak létfenntartó munkát végezhetett, pályájának súlyos törését jelentette. Csak 1956 elejétől jelenhettek meg újra írásai a Vásárhelyi Szóban, a Tiszatájban és 1957-ben új könyve, „A gyűjtogató”, az „Asztagok” második kötete. 1958-ban került az akkor Vásárhelyen működő Csongrád Megyei Könyvtárhoz. Konzolidálódott körülményeinek köszönhetően egymás után jelentek meg regényei, bibliográfiai munkái, többször kitüntették. 1993-ban díszpolgárává fogadta Hódmezővásárhely, 1975-től egészen 1991-ig nyugdíjasként visszajárt a könyvtárba, töretlen alkotókedvvel. Megyei sajtóbibliográfiája pótolhatatlan kézikönyv, a helyi sajtó föltárásának megkezdésével új utat jelölt ki a helyismereti kutatásban. Életében 15 szépirodalmi és 11 bibliográfiai munkát adott közre. (Az életrajzot Kőszegfalvi Ferenc írta.)

⁵ Kőszegfalvi Ferenc (1937–) könyvtáros, bibliográfus, helytörténész. 1956-ben végezte el a Közgazdasági Technikumot, majd a Csongrád Megyei Hírlapnál lett újságíró-gyakornok, 1960-tól pedig a helyi OTP fiókban bérelszámoló, ügyviteli alkalmazott. Munkája mellett a József Attila Tudományegyetemen magyar-történelem szakos középiskolai tanárként diplomázott. 1967-től a batidai általános iskolában tanított egészen 1975-ig, amikor Vörös Mihály, a Városi Könyvtár igazgatója, helyismereti munkatársként alkalmazta. A gyűjtemény kezelőjeként elvégezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetem könyvtáros szakát. 1999-es nyugdíjazása után is aktívan részt vett a munkában. Tagja volt a Németh László Társaságnak, a Szeremlei Társaságnak és a Kajári Emlékalapítvány kuratóriumának. Alapítója volt a Pákozdy Ferenc Irodalmi Társaságnak. Jelenleg a Péczely Alapítvány kuratóriumi tagja. 1988-ban részt vett a Juss c. hódmezővásárhelyi kulturális szemle megalapításában. 1982-ben Németh László Emlékplakettet, 1993-ban Pro Urbe Hódmezővásárhelyért kitüntetést kapott. 1975-től mintegy százötven helytörténeti, helyismereti cikke, tanulmánya jelent meg különböző lapokban, kb. 30-40 (részben kézirat) bibliográfiát, repertóriumot készített.

„induló” állomány mennyisége közel két és fél ezer kötet volt. A vásárhelyi helyismereti gyűjteményről valójában 1976-tól lehet beszélni! Gyűjtőkörébe területileg a – történelmi, a tanácsok megalakulása előtti – város és annak határa, valamint Mártély és Székkutas tartozik. Gyűjtjük az ebben a régióban kiadott és az erről a területről szóló dokumentumokat, kronológiai és tematikai határok nélkül. Az állomány szinte csak hagyományos adathordozókból áll, melynek nagysága a 2010. évi leltár szerint 7060 db.

Másik nagy egységünk és gyűjteményünk igazi értéke, a folyóirat-gyűjtemény. Megtalálható itt a vásárhelyi lapkiadás 1869-es megindulásának első termékétől, a „Vásárhelyi Közlöny”-től kezdve a mai „Délvilág”-ig bezáróan a város szinte összes napi-, hetilapja és folyóirata, összesen 728 db kötési egység. Rendelkezünk közel 30 db különböző újság, periodika olyan évfolyamával, számával, melyek az OSZK-ban sem található meg. Aprónyomtatványaink, plakátjaink száma eléri a húszezret. A könyveket, kéziratokat, szakdolgozatokat polcon, szakrendben, lokálisan is elkülönítve, külön raktárban tároljuk, aprónyomtatványaink, plakátgyűjteményünk, csomagokban szintén itt található. Kézikönyvtárunkat, térképeinket, fotóinkat és képeslapjainkat, valamint Takács Ferencnek, a város egykori szociáldemokrata országgyűlési képviselőjének hagyatékát a helyismereti kutatószobában helyeztük el. Ugyanitt őrizzük a város folyóirat-állományának nagyobb és értékesebb – 1869-től 1950-ig terjedő – részét. Régi hírlaptárunk darabjait a megjelenés illetve az évfolyamok időrendjében, az 1951-től napjainkig tartó időszak újságköteteit a folyóiratraktár viszonylag elkülönített részében tároljuk.

Könyvtárunk 1998-ban bevezette a Tinlib (ma Huntéka) elnevezésű számítógépes integrált rendszert, mely felváltotta a betűrendes és szakkatalógust. 2001-ben befejeződött a teljes helyismereti állomány feldolgozása, mely a hagyományos cédulakatalógus mintájára feltárja a tanulmányköteteknek, iskolai évkönyveknek helyi vonatkozású írásait is. A helyi szerzőkről, szerkesztőkről életrajzot, a kiadókról, nyomdákrol (alapítási dátumot, működési időszakot) is több információt kapunk. Olvashatjuk a dedikációk és az ajánlások szövegét is.

1965. július 1-jétől napi sajtófigyelés folyik intézményünkben. Az először megyei és városi, majd 1973-tól csak városi szempontból végzett anyaggyűjtés és az ezzel egy időben (Kárász József által) végzett retrospektív feltárás eredményeként 1944. október 23-ától (a helyi sajtó újraindulásától) 1973-ig, valamint 1981-től 2010-ig adnak képet a város életéről a helyi és az országos sajtó tükrében. Több mint harmincezer tétel szerepel a repertóriumokban, az 1981-től (Kőszegfalvi Ferenc összeállításában) kiadott válogatott városbibliográfiák több mint 10.000 tételt és kb. 2.500 db eseménynaptári tételt tartalmaznak. A papír alapú repertóriumok éves rendszerességgel jelentek meg, és mivel a sajtófigyelés már a 2000-es évek elején számítógépre is került, 2005-ben megszűntettük a párhuzamosságot.

A tájékoztatást segítik még a helyi folyóiratok cikkeiből (A Jövendő, Magyar Köztársaság, Puszták Népe, Délsziget, Vásárhelyi Szó, Juss), a helyi személyekről (Németh László, Kiss Lajos, Török Károly, Péczely Attila, Tornyai János, Kajári Gyula, Pákozdy

Ferenc, Dömötör János, Galyasi Miklós, Moldvay Győző, Kárász József, Vöröss István, Szabó Éva, Fodor József) valamint egy témát feldolgozó, (Őszi Tárlat, néprajzi) alkalmoszerűen készített bibliográfiák.

Az irodalom, tudomány, művészet, gazdaság régi és mai ismert, jelentős alkotó személyei közül nemcsak a helyi születésűek számítanak vásárhelyi szerzőnek, személynek, hanem azok is, akiket működésük bizonyos szakasza, életük valamely jelentős eseménye, időszaka kapcsol a városhoz (pl. József Attila, Kohán György, Németh László). Közülük is kitüntetett figyelmet fordítunk névadónkra, Németh Lászlóra. Kultuszának ápolása, a róla szóló irodalom összegyűjtése és publikálása egyik legfontosabb feladatunk. (A megőrző megőrzése. Németh László-bibliográfia 1987-2003.)⁶

A különböző bibliográfiák mellett gyűjteményünk másik erőssége Vásárhely egykoron élt és a ma is élő jeles, közismert személyiségeinek életrajzi adattára. A gyűjtés szükségességét a mindennapi gyakorlat követelte ki 1975-ben. Az 1974-ben megjelent „Hódmezővásárhely jelesei” című életrajzi kislexikon hibáit, pontatlanságait javította ki Kőszegfalvi Ferenc. Az általa elkezdett munka eredményeként ma kb. 450 személy életrajzi adataival és életrajzával rendelkezünk, melyek két kötetben (Jeles vásárhelyiek, 1993; Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon, 2001) jelentek meg. A gyűjtemény rendelkezik még a város egykori tisztségviselőinek (főbírók, polgármesterek, főispánok, országgyűlési képviselők, tanácselnökök) időrendi névsorával, a város és határának földrajzi neveivel, a régi és a jelenlegi, valamint a védett utcanevek felsorolásával, a műemlék, illetve műemlék-jellegű épületek, szobrok, emlékhelyek, emléktáblák listájával.

⁶ A helyismereti munkatársak által szerkesztett, írt, nyomtatásban megjelent helyi kiadványok (a bibliográfiák nélkül): *Kárász József*: A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1843-1970. Szeged, 1974. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Adatok a hódmezővásárhelyi nyomdászat, sajtó és könyvkiadás történetéhez, 1852-1944. Békéscsaba, 1991. – *Galyasi Miklós*: Akéla búcsúdala: Válogatott versek. [Előszó Szabó Éva, utószó Kőszegfalvi Ferenc] H., 1993. – Jeles vásárhelyiek: életrajzgyűjtemény. [Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 1993. – Tíz év a hallhatatlanságból. Írások Németh Lászlóról, 1987-1996. [Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 1997. – Vásárhelyi almanach. Városismertető és ki kicsoda Hódmezővásárhelyen, 1997. [Szerk. Majtényiné Túri Katalin és Borus Gábor.] H., 1998. – *Kőszegfalvi Ferenc, Borus Gábor*: Espersit János és könyvei. Makó, 2000. – Hódmezővásárhely jeles tudósai. [Szerk. Kovács István, Kruzsliz István Gábor, Szigeti János.] H., 2000. – Tiszamenti ének. Vásárhelyi versek a XX. századból. [Szerk. Földvári László és Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2000. – Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város polgármesterének jelentése az 1999-2000. évekről. [Szerk. Borus Gábor és Goldman György.] H., 2001. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Csomorkánytól Csomorkányig. Helyismereti írások Hódmezővásárhelyről. Szeged, 2001. – Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc és Borus Gábor.] H., 2002. – Hódmezővásárhely történeti kronológiája. [Összeáll. Szabó Gábor, Kőszegfalvi Ferenc, Borus Gábor.] H., 2003. – Vásárhelyi veduták: képes lapok a 19-20. századból. CD-ROM [Dömötör János, Kőszegfalvi Ferenc, Borus Gábor, Szepesi Judit] H., 2003. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Könyvtári évszázad. Hódmezővásárhely 1880-1972. H., 2003. – Göröngyös úton. Kárász József emlékkönyv. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2004. – „A megőrző megőrzése”. Németh László-bibliográfia 1987-2003. Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc, H. 2005. – Csordás Nagy Dezső: Elnyílt a barack. Csordás Nagy Dezső válogatott versei. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2005. – Csordás Nagy Dezső: Védjenek a holtak... Válogatott versek. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2005. – „Én, József Attila, itt vagyok”. A költő vásárhelyi világa. [Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc, Szigeti János.] H., 2005. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Könyvtári évszázad. Hódmezővásárhely 1907-2006. H., 2006. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Csodabogarak, bűnök, huncutságok. Hódmezővásárhely íratlan történelméből. Szeged, 2007.

A könyvtár épülete és a Németh László emlékszoba

A már említett könyvtári integrált rendszer (Huntéka) alapja a helyismereti tájékoztatásnak, melyet a sajtófigyelés céduláiból készített adatbázisok tesznek teljessé. A „Hódmezővásárhelyi cikk-katalógus” elnevezésű, naponta gyarapodó rendszerben jelenleg 50.068 tétel található, mely magában foglalja az 1869-től kezdődő válogatott cikkbibliográfia, a koalíciós sajtó időszakának tételeit, a kurrens (1981-től megjelenő) bibliográfiákból kimaradt cédulákat, valamint az 1970 után (jelenleg 1974-ig) megjelent sajtófigyelés anyagát. Ugyancsak kereshető a két világháború közötti időszak két sajtóterméke, a Vásárhelyi Reggeli Újság (1921-1944) és a Vásárhelyi Újság (1921-1939). Ezen felül még számos már megjelent könyv, kézirat és szakdolgozat szövegét őrizzük gépen. Teljes mértékben feldolgozott a fénykép- és képeslap állományunk.

Kincseink közé tartozik például a helyi nemzetőrség 1918-as parancskönyve, valamint József Attila Medvetánc című kötetének első kiadású dedikált példánya. Több kötetben szerepel Tornyai János, Kohán György vagy Németh László kézírása. Értékesek Török Károly és Péczely Attila népzenei gyűjtései, egypéldányos repertóriumok, bibliográfiák, szakdolgozatok; a folyóiratok közül az 1870-es Garzó Imre által szerkesztett Hód-Mező-Vásárhelyi Szemle, az egyetlen számot ért Hódtava, az Ady által ismert és elismert, műveit közlő az A Jövendő, a Magyar Köztársaság.

BORUS GÁBOR

A Paraszti Eszközök Pincemúzeuma Vásárhelyen

A rendszerváltást követően, 1991-ben kezdeményezésemre újjáalakítottuk a nagy múltú Hódmezővásárhelyi Gazdasági Egyesületet, melynek jelenleg ügyvezető elnöke vagyok. A szakmai célkitűzésen túl, a gyűjtőmunkában is támaszom az egyesület, és további lehetőségek tárultak fel. Az egyik közgyűlésen megalakítottuk vezetéssel az agrártörténeti szakosztályt. Ezt követően a Petőfi utca 6. szám alatti épületben (az Agrárcentrumban) húzódó hatalmas, boltíves pincerendszert felújítottuk. Így jött létre a Paraszti Eszközök Pincemúzeuma 2003 októberében.

A boltíves termeket paraszti eszközökkel, néprajzi tárgyakkal rendeztük be. A kiállított anyag 90 %-a az én gyűjtésem, 10 %-a pedig tagjaink kutató munkájának eredménye. Mivel mindent gyűjtöttem, ami az utamba akadt, az „egyebekből” is komoly mennyiség jött létre. Megtalálhatók a pincében a kenderfeldolgozás, a szőlő, a gyümölcsstermesztés és borkészítés eszközei. Vannak lóvontatású talajművelő eszközök: ekék, boronák, lóvontatású henger, marhajárom. Lehet látni kézi talajművelő eszközöket, kapákat, ásókat, de nem hiányoznak az aratás hagyományos kézi eszközei sem, a kasza, favilla, marokszedő kuka, kukoricamorzsoló, terménydaráló, szecs-kavágó, köves daráló. A pincemúzeum kiállítási anyaga később tovább gazdagodott néhai *Kis Molnár Sándor* vásárhelyi bognármester és néhai *Tolnai Károly* mátyáshalmi kovácsmester hagyatékával. Egy bognárműhelyt és egy kovácsműhelyt is be tudtunk így rendezni.

PERÉNYI JÁNOS

Deák György kiskundorozsmai kovácsműhelye

A III. Dorozsmai Napok jeles eseményének számított 2001 júniusában *Deák György*, az utolsó dorozsmai patkoló gyógykovács hagyatékának, a kovácsműhely kiállításának a megnyitása. *Dr. Juhász Antal*, a Szegedi Tudományegyetem néprajzi tanaszékének professzora megnyitó beszédében felhívta a jelenlévők figyelmét, hogy: „ez a páratlanul gazdag kiállítási anyag egy három generációs kovács dinasztia hagyatéka, és az országban talán ha négy ilyen található. Ezért aztán jól vigyázzunk rá!”

2005 után a Petőfi Sándor Művelődési Ház igazgatónője, *Révész Ferenc Andrásné* és *Vass József* szélmolnár a kiállító terem nélkül maradt kovácsműhelyt Dorozsmán, a mostani helyén, a művelődési ház felügyelete alatt állította ki. Az eredeti műhely 35 négyzetméteres volt, ez a fele annak. Dicső múltra tekint vissza a dorozsmai kovácsmesterség. A huszadik század elején még 33 kovács és közel ugyanannyi bognár működött

Deák György kovácmester

Vass József szélmolnár a műhelyben
Segesvári László felvétele, Délmagyarország

Dorozsmán, és készítették a messze földön híres „dorozsmai lócsös kocsikat”. Ezért néhány bognárszerszámnak is helyet szorítottak az amúgy is szűkös helyiségben.

Deák György 1922-ben Pesterzsébeten született. Édesanyja az erdélyi származású Csíki Vilma, édesapja Deák József. Csíki Györgyként anyakönyvezték, majd nevelőszülőkhöz került. Iskolai elvégzése után 1937-ben került Dorozsmára ifj. Brunner Károly kovácmester műhelyébe inasnak. 1941-ben szabadult, mint kovácssegéd. Mestere, kinek már édesapja is kovács volt, gyermekeként nevelte, oktatta, és rá hagyományozta teljes felszerelését. A katonaságnál 1944-ben „igen jó” minősítéssel elvégezte a Magyar Királyi Honvédség patkolókovács képzőjét. Leszerelése után a Szegedi Téglagyárban, majd a helyi termelőszövetkezetben dolgozott, és azután lett vállalkozó kisiparos. A KIOSZ több kitüntetéssel jutalmazta kiváló munkáját. Nemcsak kovácsként, hanem lakatosként és bádogosként is jól megállta a helyét. 1951-ben családot alapított, két gyermeke született, Ilona és György. A kiállítást képező anyagot ők ajánlották fel a tulajdonjog megtartásával 2001-ben, mert 1992-ben id. Deák György elhunyt. A kiállításon megtekinthető felszerelések és szerszámok a teljesség igénye nélkül: round a kovácsüllővel, kovács kohó a bivalybőr fújtatóval, kis és nagy ráverő kalapácsok, steklik, stekli kalapácsok, menetmetszők, fúrók, kovács satu, tűzifogók, lakatos és bádogos kézi szerszámok, teljes lópatkoló felszerelés, franciakulcs, oszlopos „amerikáner” fúró stb. A kiállításon több fotó és rögzített hanganyag segíti e régi mesterség megismerését.

VASS JÓZSEF szélmolnár

A dorozsmai szélmalom a felújítás előtt (2005) és után (2009) (Vass József szélmolnár felvételei)

A dorozsmai szélmalom

Az alföldi nagytáj jellemzői voltak a 18. sz. végén, a 19. században, de még a 20. század első felében is a települések határában működő szélmalomok, négy vagy hatlapos forgó vitorláikkal. Nem különbözött ettől *Dorosma* sem a maga 23 szélmalomával az 1800-as években. 1879-től azonban sorra hagyták el azokat a malmokat a gazdák Dorozsmán, melyeket a nagy tiszai árvíz állva hagyott. A II. világháború után már csupán három szélmalom állt a község határában, de csak kettő működött, jó szél esetén. Takarmánydarálásra alkalmazták mindkettőt. 1961 után csak a Dankó Pista nótájából jól ismert és híressé lett Faragó György-féle malom áll a Deák Ferenc utca végén, a település északkeleti részén.

Miután 1949-ben Faragó György meghalt, a családja átadta a szélmalmot a községnek, az pedig az Országos Műemléki Felügyelőségnek, vagyis állami tulajdonba. Az évenkénti karbantartás sorra elmaradt, így a malom 1970. április 22-én hajnalban összedőlt. Dorozsma lakossága ragaszkodott utolsó szélmalomához és az Országos Műemléki Felügyelőség is érezte felelősségét ez ügyben, ezért kivételt tettek, és teljes rekonstrukciót írtak elő a malom rendbehozatalára. A munka 1971-ben kezdődött Sisa Béla vezetésével. 1973-ban próbaörlést végeztek a malomban, 1974-ben fejezték be a rekonstrukciós munkákat. Nagy Torma Vince, Horváth István és Ladányi András kivitelező malomépítők becsületes és szakszerű munkát végeztek, mert ekkor őrlött búzát az egyik kópárral, darált kukoricát a másik kópárral utoljára a dorozsmai szélmalom.⁷

⁷ A FELHASZNÁLT IRODALOM: A 25 éves Jerney János Általános Iskola évkönyve. Kiskundorozsma, 2000. - *Felpétzi György Jenő*: Dorozsma régi életéről. Kiskundorozsma, 1937. - *Sztríha Kálmán*: Kiskundorozsma története. Kiskundorozsma, 1937.

Sajnos az így elkészült malmot ugyanúgy szakszerűtlenül kezelték, vagyis a rendszeres karbantartása rendre elmaradt. Pozitív változás 1999-ben történt, mikor Révész Ferenc Andrásné, a Petőfi Sándor Múvelődési Ház igazgatója és Vass József rokkantnyugdíjas kőfaragó úgy döntöttek, hogy a szegedi Móra Ferenc Múzeum segítségével megnyitják a látogatók előtt a szélmalom kapuit. Fellendült a malom látogatottsága, amely 2005-2006 folyamán Szeged város tulajdonába került.

2008-ban a Tájház Szövetség javaslatára a vitorlák és a fordító szerkezet javítását oldották meg. Természetesen nem volt egyszerű, mert kivitelezőt találni malomács szakmában szinte lehetetlen. Végül egy fiatal tápéi ácsmester, Kárász Ervin kapta a feladatot, miután vállalta, hogy szakmai irányítás mellett végzi a felújítást. A molinológusi szakmai feladatokat dr. Ozsváth Gábor Dániel néprajzkutató látta el. A 2009 júniusában rendezett dorozsmai napokon, 27-én délelőtt ünnepélyes keretek között a felújítást végzők megforgatták a kivásznalt vitorlákat, mivel szél nem fúj. De most már működött a szerkezet. Az 1970-es, 80-as években kifarcellázták a malom környezetét, és oda házakat építettek, ezért még megfelelő szélerő estén sem lehet elindítani a malmot, hogy öröljön. A szél a házak fölött, 10-15 méter magasan csak a felső vitorlákat éri, ami nagyon turbulens, és nem jó a működtetéshez. Így hát csak a bemutatás marad, annak ellenére, hogy jelenleg az Alföld egyetlen működőképes szélmalma ez.

Jelenleg a malom földszintjén állandó kiállításként látható „A malom története képeken”, „A szélmolnár szerszámai” és „A kalásztól a kenyérig” című eszközbemutató, a kézi aratás szerszámai és a házi kenyérsütés kellékeiből. A Jerney János Általános Iskola a saját gyűjtése és a Petőfi Sándor Múvelődési Házban lévő gyűjtött néprajzi tárgyanyag már elegendő lenne egy helytörténeti gyűjtemény összeállításához, talán a malomban és környékén.

VASS JÓZSEF szélmolnár

A kisteleki helytörténeti gyűjtemény épülete

A Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény

A Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény 2002 augusztusában nyitotta meg kapuját. Gyűjtőköre a néprajz és helytörténet vonatkozásában Kistelekre és térségére, régészeti vonatkozásban Kistelek közigazgatási területére terjed ki. Az intézmény megnyitását hosszas gyűjtőmunka előzte meg. Az 1980-as évek elején kiállított helytörténeti anyagból keveset sikerült átmenteni a Rákóczi utcai múzeum épületébe. A jelenlegi gyűjtemény kialakítása két szalon futott. Egyik az épület kiválasztása és felújítása, a másik a tárgygyűjtés. A XX. sz. elején épült polgári kúriaszerű ház pillanatnyilag önkormányzati tulajdonban van. Az épület történetéről annyit lehet tudni, hogy a Bertók család tulajdona volt, majd átkerült a Belányi családjába. Az 1950-es évek elején államosították. Az 1970-es évektől bölcsőde, majd óvoda működött falai között, az 1990-es években pedig a rendőrkapitányság bérelte. Az épületben rejlő lehetőségeket 1999-ben a Kisteleki Városvédő és Szépítő Egyesület ismerte fel. Az épület felújításával és átalakításával párhuzamosan megkezdődött a tárgyak gyűjtése, melynek köszönhetően 2002 augusztusában megnyílhatott a nagyközönség számára a két állandó kiállítás.

A gyűjtemény anyaga elsősorban néprajzi jellegű; Kistelekről és a környező településekről (Balástya, Csengele, Ópusztaszer) gyűlt össze. Nagyobb részben tárgyakat, kisebb részben iratokat és fotókat tartalmaz. A gyűjtemény értékes része Tápai Antal hagyatéka, amit a művész lányai ajánlottak fel a városnak. 2002-ben két állandó kiállítás nyílt, az egyik a „Tápai Antal emlékkiállítás”, a másik a „Pillanatképek Kistelek múltjából” címet viselő kiállítás. Ez utóbbi témái: a megtelepedés, az egyházszerzés, a kisteleki intézmények és épületek története, ipartörténet, a paraszti háztartás és házbelső. Az ekkor kiállított tárgyak, dokumentumok és fotók egy része ideiglenesen került a múzeumba, vagyis magánszemélyek tulajdonában maradt, másik része a múzeum tulajdona. Ebből a kiállítási anyagból két helyiségben ma is a nyitáskor bemutatott témakörök szerepelnek: 1. Helyi iparosok és kereskedők, a Pigniczki-féle kovácműhely, cipésműhely. 2. Élet a házban: a paraszti háztartás eszközei. 3. A tisztaszoba.

A gyűjtemény évről-évre időszaki kiállításoknak adott otthont. 2003: Az Árpád Fejedelem Gimnázium 50 éve (iskolátörténeti kiállítás). 2004: Rádiótörténeti és fotótechnikai kiállítás. 2005: Sporttörténeti kiállítás (a KITE és más sportegyesületek tárgyi emlékei, dokumentumai). 2006: „Nemzeti önérzet, nemzeti büszkeség”, relikviák az I. és II. világháborúból. 2007: Egyháztörténeti kiállítás. 2008: „Jó iskolák, jó gazdák, hazaszeretet.” 2009: A II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola emlékkiállítása. 2010: Trianon-emlékkiállítás.

A Helytörténeti Gyűjtemény az utóbbi időben otthont adott a felnőttképzésnek és gyermekprogramoknak is. Az ehhez szükséges humán erőforrást a helyi kézműveseket tömörítő Kistelek és Térsége Közművelődési és Hagyományőrző Kör biztosítja. A tanfolyamok és gyermekeknek szóló programok lebonyolítását a városi közművelődésért felelős Kárpátia Kincsház Kistelek Nonprofit Kft. segíti. A gyűjteményben

Pillantás a gyűjtemény kiállításaira

őrzött szellemi, kulturális örökség minden korosztály számára elérhető. A nyári hónapokban a paraszti kultúrát népszerűsítő tematikus napokat rendezzük meg. Az intézmény városi kulturális és szabadidős programok helyszíne. Pl. a májusi „Tölgyfa-nap”. Ilyenkor kézműves foglalkozások, mesterségek bemutatói, népi játékok, néptánc, népzene, koncert várja az ideérkező gyerekeket és felnőtteket. A programok lebonyolítását könnyíti a két éve épült szabadtéri kemence. Fiatалok részvételével 2010 januárjától néprajzi-honismereti kutató, gyűjtő csoport szerveződött, hogy megismerjék a népi kultúrát és a néprajzi terepmunkát.

ÁGÓ RITA

Kiszombor helytörténeti gyűjteménye

Néprajzi gyűjteményünk tárgyait 1982 óta gyűjtögetjük. Ekkor indult az első helytörténeti szakkör az iskolában, és a gyerekek segítségével, kiskocsival járva a falut, rengeteg tárgyat halmoztunk fel a község lakóinak jóvoltából. Olyannyira, hogy az iskolában már nem volt megfelelő hely a tárolásra, és megkértük az akkori községi tanácsot, adja át nekünk a gyűjtemény megalapítására az egyik Rónay-magtárt. Kérésünket meghallgatták, és 1985. április 4-én Mitykó Sándor akkori tanácselnök ünnepi keretek között megnyitotta a Helytörténeti Gyűjteményt. A gyermekekkel továbbra is gyűjtögettünk, a tárgyakat gondoztuk. Rengeteg felnőttől kaptunk segítséget ebben a munkában is. Az épület ma egyik színfoltja községünknek, sokan látogatják, elsősorban a környékeliek. A falubeliek pedig örömmel látják, hogy minden évben sok új tárggyal gyarapszik a gyűjtemény. Minden falunapon fogadjuk a látogatókat, egyébként más időpontban a közelben lévő könyvtár dolgozói segítségével látogatható.

Mit is tartalmaz a gyűjtemény? A népi és polgári élet változatos tárgyait, a gazdálkodás szerszámain, irat-és könyvanyagot, fényképeket, ruhaneműt. Gyermekeinket minden évben elvisszük ide, hisz nagyon fontos a múlt megismerése számukra, mert jelenünk és jövőnk nem létezik múltunk nélkül.

A kisteleki gyűjtemény épülete és kiállításának részlete

2003-tól az épület fölötti gondnokságot a megalakult *Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör* tagjai vállalták; rendezték a tárgyakat, gondozták az épületet, nyitva tartották a kiállítást a falunapokon és egyéb rendezvényeken. 2009-ben a nagyközségi önkormányzatnak Szegvári Ernőné polgármester vezetésével módja volt pályázatot beadni az épület újabb rendbetételére, teljes felújítására. A pályázat nyert, és 2010 tavaszán megindult a munka. Megtörtént az épület XXI. századi követelményeknek megfelelő átalakítása, valamint önkormányzati támogatással, anyagi és közmunkási segítséggel, illetve a honismereti körösök munkájával a tárgyak restaurálása is. Az épület mindhárom szintjének használata lehetővé vált. A jelenlegi kiállítás címe *Élet a házbán*, amelyet Badicsné Szikszai Zsuzsanna néprajzos tanár iránymutatásával és Endrész Erzsébet közreműködésével valósítottak meg.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

A Maroslelei Helytörténeti Gyűjtemény

A helytörténeti kutatások legmeghatározóbb alakja, *Rozsnyai János*, az általános iskola történelemtanára volt, akinek a nevéhez számos munka köthető. Szerkesztője, írója a lelei monográfiának, szerzője a helytörténeti tankönyvnek, kutatója a lelei iskola történetének. Mivel községünkben a helytörténeti érdeklődést részletes, pontos és kiváló munkák szolgálják, néhányan szükségét érezték annak, hogy lássanak is valamit a régi világból. Az ezeréves évforduló kapcsán vetődött fel az a gondolat, hogy legyen Maroslelének is egy, a község múltját bemutató kiállítása. Ez azonban a helyiek közreműködését igényelte. Nem volt hiány segítőkészségben, rövid idő alatt elég sok tárgy gyűlt össze, melyeket az akkor még felújítás előtt álló községi könyvtárban helyeztek el. A gyűjtésben és a kiállítás elrendezésében jelentős szerepet tölthettek be a könyvtár munkatársai is, *Fehér József* és *Hajdú Andrea* művelődésszervezők.

A kiállítás történeti és néprajzi szempontból is fontos anyagot mutat be; a tárgyak mellett azonban sok írásos emlék, fénykép is összegyűlt. A községi könyvtárban ezert

Kiállítás Maroslele helyi értékeiből

helytörténeti adattár jött létre; benne írárok, szakdolgozatok és fényképalbumok sorakoznak. A fényképparchívumban az 1950-es évektől találhatunk fényképeket, első sorban iskolai ünnepeken, községi rendezvényeken készült fotókat. A fényképek egy része még dobozolt, az utóbbi 10-15 év anyaga azonban eleve albumba került. A régi fényképek egy része is albumos, rendezett, magyarázatokkal, időpontokkal ellátott. Az archívum anyagából készült az iskolatörténeti kiállítás, a község néptáncos múltját bemutató kiállítás stb.

„A könyvtár a szellem világa, a múzeum – a múlt tükré” (Marosvári Attila). Ez a kijelentés általában ugyan igaz, de ez esetben a maroslelei könyvtár sokat átvállalt a múzeum feladataiból. A gyűjtemény egyre csak bővült; s az önálló „falumúzeum” kialakítására irányuló törekvések révén a kiállítás átköltözhetett az addig üresen álló, hajdan jegyzői lakásként működő épületbe. Ekkortól, 2002. október 3-tól látogatható a Maroslelei Helytörténeti Gyűjtemény, mely külön helyen, de a könyvtártól mégsem elszigetelődve működik a Szabadság tér 4. szám alatt.

Az *előtér*be lépve találunk egy kis asztalt, rajta a vendégekönyvet és a falu történetét bemutató kiadványokat. A falakat családi képek díszítik, de találunk bekeretezett takarékjegyet, iskolai értesítőt is. A földön két régi bőrönd áll.

Az *első terem*be lépve igen színes kép tárul elénk. Az ajtótól balra gyerekjátékok, iskolai eszközök, babakocsi található, ezek mellett a tisztálkodás eszközei. A falra fől-szögelve is találunk tárgyakat: tükröt, sámfát, kaptafát. Itt a falon egy idézet olvasható, melynek mondanivalója az, hogy ha az ember elmegy valaha is szülőhelyéről, mire visszatér, semmi sem lesz a régi, minden idegennek fog tűnni.

Az ajtótól jobbra a *második*, kisebb helyiségbe lépve a konyhába kerülünk. Itt különböző stílusú, készítési technikájú edényeket találunk, sőt régi szódásüveget, poharakat is. A konyhában elkülönítve találjuk az egyes ételek, például a tészta készítéséhez szükséges eszközöket. A régi bútorok festettek. Szöveges, hímzett falvédőkkel díszítették az üresen maradt falfelületet.

A konyhából kilépve és az első kis termen áthaladva jutunk abba a *harmadik* kiállító helyiségbe, mely a gazdálkodás, illetve a háztartás kenyérsütéshez kapcsolódó eszközcsoportját tartalmazza. A kenyérsütéshez szükséges dagasztóteknőt, annak a teknőállványát, a kenyérszakajtót, a sütőlapát mellett még őrlőkövet. A gazdaságban használatos eszközök közül az apróhagyma rosta az egyik legrégebb, 100 éves korát már elhagyott tárgy. Ez kuriózum, hiszen Makó mellett Maroslele is a hagymatermesztéséről híres. Kukorica-vetőgép, villa, rendforgató, kisebb-nagyobb méretű gazdasági eszközök sorakoznak még ebben a teremben.

A legbelső, *negyedik* terem lakószobának van berendezve. A falakon szentképek lógnak, illetve Virág László bérmálási és keresztelési emléke. Ő volt a falu nagy műgyűjtője, rengeteg régiséget gyűjtött össze élete során. Halála után ezek egy része a helytörténeti gyűjteménybe került, és annak jelentős hányadát teszi ki. Ez az anyag azonban nagyrészt nem helyi gyűjtésű. A szobában van egy nagy szerkény könyvespolccal, melyen a könyvek, folyóiratok igen változatos képet mutatnak. A szoba közepén, az asztalon tintatartó, gyertyatartó, könyv fekszik. Vitrinek, dobogók nincsenek, a súlyra könnyebb tárgyakat a fehérre meszelt falra helyezték fel, a nehezebbeket a földre tették. A múzeumban található tárgyaknak jelentős része, de nem az egésze, lelei. A falu lakói – és a nem helybeliek is – örömeiket lelik a kiállításban.

KOVÁCS JUDIT

Mezőhegyes Város Helytörténeti Gyűjteménye

A helytörténeti gyűjtemény épülete eredetileg kórház volt; az 1847-ben, klasszicista stílusban épült „ember kóroda” 64 méter hosszú, boltozott földszintű épület. Eredetileg 83 ágy, gőzfürdő, gyógyszertár és orvosi lakás kapott helyet benne. Megnyitásakor két orvos dolgozott itt állandó alkalmazásban; emiatt is elmondható, hogy Csanád megye egyik legnagyobb kórháza volt. Emeletén 1923-ban nyílt meg a központi iskola, mely 2004-ig működött. Az épület védett műemlék, melyben 2003. április 25-én nyitotta meg kapuit a József Attila Általános Művelődési Központ intézményi keretein belül működő helytörténeti gyűjtemény. A kiállítóterek létesítéséhez elengedhetetlen, alapvető felújítási munkák nagyobb részt társadalmi munkában zajlottak, az installációkat pályázatokon nyert összegek és a József Attila ÁMK biztosította. A földszint nem bizonyult elég nagynak; Békés megye egyik legnagyobb gyűjteménye napjainkban már tíz állandó kiállítással büszkélkedhet. A névadó személyéről

A gyűjtemény épülete és iskolatörténeti kiállítása (Tarkó Gábor tájékoztatta küldöttségünket)

még nem született döntés. A Mezőhegyes helytörténetének alapköveit lerakó Tóth István református tiszteletes és a városunk bibliográfiáját elkészítő Ruisz Gyula mellett Váy András jószágigazgató neve merült fel mint az intézmény névadója. Váy András az 1920-as években saját költségén kezdeményezett ásátásokat, 1925. szeptember 1-jén Móra Ferencet mint régészt is vendégül látta Mezőhegyesen.

Elsőként megnyitott, földszinti termünk a majori *iskolák* életét bemutató kiállításnak ad otthont. A kiállítást *Balanyi Miklós* nyugalmazott tanár rendezte be, aki maga is negyed évszázadnyi időt tanított a 47-es és a 73-as majorokban. A teremben a 18. sz. végén készült kaláni vaskályha, tantermi szekrények, az 1910-es évekből való kettes és hármas padok és állványos tábla kaptak helyet. Az ajtó mellett a falon a központi iskola csengője látható 1923-ból. A tanítói asztal és szék 1920-ból a 23-as majori iskolából, a tanulói fogas 1912-ből a 73. majorból, a harmónium a 47., a számológép az 57-es majori iskolából való. (A 47. majorban József Attila is tanított, ezért a kiállítás róla is megemlékezik). A tározókban fényképeket, taneszközöket, tankönyveket, tanári segédleteket és lapokat, kísérleti és technikai eszközöket, régi gyermekjátékokat, a falakon litográfiákat, térképeket helyeztek el. Az egyik szekrényben egy valódi csontváz áll; az emberi test felépítését tanulták segítségével a majori gyerekek. A százéves tanteremben a látogató kipróbálhatja, milyen is volt kukoricán térdepelni, nádpálcával fenyítést kapni, vagy milyen volt édesgyökeret rágni.

A második földszinti terem az 1889-től 1997-ig működő *Mezőhegyesi Cukorgyár* kiállítása. A folyamatosan bővülő kiállítás bemutatja többek között a cukorgyár történetét, szervezeti felépítését, termékeit, a gyártási folyamatot, az üzem termékeit, a gyár dolgozóinak életét, munkaeszközeit. A tárgyak mellett a gyár száz éves történetének fontos eseményeit végigkövető fényképek, dokumentumok kaptak helyet. Többek között műszaki üzemkönyvek, munkakönyvek, vegyvizsgálati naplók, a cégvezetők által használt könyvek, az alapítás és az építkezések dokumentumai, pénztárkönyv kivonatok, újságcikkek, bérleti és más szerződések. A terem anyagának gyűjtése, a volt cukorgyári üzemi konyha emeletéről történt átszállítása és itteni elhelyezése *Csilek István*nak, *Hollós László*nak, *Tokovics József*nek és *dr. Vitay János*nak köszönhető. A gyűjteményt értékes tárgyakkal gyarapították *Hári József*, *Janeckó György* és *Tarkó Mihály*.

Az épület boltozott, történelmi hangulatú földszinti nagyterme Mezőhegyes régészeti kiállításának ad otthont. Az őskortól a török korig a kiállítás anyagát főleg régészeti terepbejárás során gyűjtötték a Szegedi Tudományegyetem régész szakos hallgatói Tarkó Gábor történész, tanár, a helytörténeti gyűjtemény jelenlegi vezetője irányításával, dr. Szatmári Imre régész, főmuzeológus, megyei múzeumigazgató felügyelete mellett. A tározók az újkőkori, a rézkor és a bronzkor, a római kor, a népvándorláskor, valamint a honfoglaláskortól a török korig terjedő időszakok gazdag tárgyi hagyatékát mutatják be. Kiemelkedik a Peregi Udvar területén fekvő, hatalmas avar temető leletanyaga – több ezer cserépedény töredéket, emberi és ló csontokat gyűjtöttek itt 2002 őszén. Ugyanakkor számos szomszédos vagy kistérségi település területéről származó híres leletet is kiállítottunk itt, mint például Battonya világhírű újkőkori lelőhelye, *Battonya-Gödrösök* leletanyaga. A tárgyak megőrzéséért és felajánlásáért köszönet illeti meg Csathó Andrást, a battonyai Molnár C. Pál Képtár és helytörténeti gyűjtemény vezetőjét.

2004-ben nyílt meg „*Cselédek, summások, szakmányosok*” címmel állandó néprajzi és helytörténeti kiállításunk Mezőhegyes várossá avatásának tizenötödik évfordulója alkalmából. A belterületről és a majorokból származó régi munkaeszközök, használati tárgyak, bútorok mellett a cselédvilággal kapcsolatos képanyagot, szövegeket, interjú részleteket vetítünk projektor segítségével. A tárgyak képi háttérét adja hatszáz képből álló digitalizált képeslap kiállításunk is, mely Hollós László és ifj. Kerekes György gyűjteményéből készült. A néprajzi anyagot Hollós László tanár, igazgatóhelyettes és Tarkó Gábor gyűjtötték. Erdélyi Imre, Id. Hári József, Hegyi Pál, Kádi László, Lőrincz Tibor, Mály Ida, Marosváriné Almási Teréz, Tarkó Mihály, Torma József, Tóth Kálmán és még sokan mások adományoztak tárgyakat a kiállításához.

Néprajzi tárlatunkkal egy időben nyílt meg „*A mezőhegyesi úttörőcsapatok története*” című helytörténeti kiállításunk, mely az országban szinte egyedülállóan gazdag. Az úttörő kiállítás Balanyi Miklós nyugalmazott tanár közel negyven éves gyűjtőmunkáját dicséri, aki a kiállítás rendezésében is részt vett 2005-ig, haláláig. Személyes tárgyaiból, fotókból életútját bemutató kis tárlat készül majd. A kiállítás a szocialista gyermekjátékok egész sorát felvonultatja a matrjoskától társasjátékokon át a Videoton tv-játékig; más technikai vonatkozású tárgyak is szerepelnek, például a Néprádió, '50-es évekbeli iskolarádió, a Pajtás és Szmena fényképezőgépek, a 73-as majori 4497. számú Ady Endre Úttörőcsapat trombitája és számos érdekesség, a szocialista ipar hétköznapi termékei. Az úttörőmozgalom szinte teljes sajtója az érdeklődők rendelkezésére áll; ma is népszerűek a Pajtás újság Hahota és Kockás című kiadványai. A gyűjteményben a Tábortűz, az Úttörővezető és több újság teljes évfolyamai, sok kötet kommunista irodalom fellelhető. A fiatalabb felnőtt korosztály minden alkalommal nagy érdeklődéssel és élvezettel keresgéli egykori őrsi, raj- és csapatnaplóját, zászlóját, a fotókon igyekszik felfedezni gyermekkori önmagát. A kiállítás anyaga óriási, sajnos nagy része a raktárban kapott helyet; ez az anyag a látogatók kérésére ugyan csak hozzáférhető, kizárólag helyben olvasható.

„Számítógép-történelem” című kiállításunk volt a harmadik, amely 2004-ben készült el. Janovszki László informatikus, tanár szakmai tanácsai alapján mutatja be Tarkó Gábor magángyűjteményét. Az ideiglenesre tervezett kiállítás ma is nyitva áll a látogatók előtt. Vakok és gyengén látók számára gyártott különlegesség az Arató András, Vaspori Teréz házaspár által a nyolcvanas években kifejlesztett – az akkori Commodore gépekhez hasonló – Homelab-4 számítógép, mely képes volt beszélni. Fortran nyelven működött az „ADDO” lyukszalag olvasó, melyet valamikor a Cukorgyárban használtak. Ugyancsak az egykori üzemből származik a CM5400 típusú, 1981-es bolgár gyártmányú winchester és drive (a cserélhető lemezek kapacitása: 2X2,8 Megabyte, súlya 40 kg). Az asztalokon működőképes, kipróbálható Commodore 16, Commodore 64, Commodore 128 és Amiga 1200 konfigurációk, printerek, plotterek és más hardver eszközök, Mattel Electronics Intellivision tv-játék 1979-ből. A HT 1080Z és HT 1080Z/64 magyar iskola számítógépek 1983 és 1986 között készültek (az első „school computer”-ből mindössze 2364 darab készült). Megtalálhatók a Videoton tv-computerek, PC-konfigurációk, különféle alaplapok, grafikus és hangkártyák, régi processzorok és más érdekességek, számítógépes szakkönyvek, programozói könyvek, folyóiratok (Commodore Világ, 576 Kbyte, Commodore újság, Ötlet, stb.). A kiállítás az abakusztól, a logarléctől és a mechanikus számológépek összes generációjától az első generációs laptopok és palmtopok világáig kalauzolja a látogatót, elsősorban a számítástechnika iránt érdeklődő fiatalabb korosztály körében népszerű.

A gyűjtemény 2005. április 23-án megnyitott tárlatának címe: „Mezőhegyes a boldog békeidőkben”. Állandó fotókiállításunk a dualizmus kori időszakot öleli fel. A 19. század végéről származó fotóritkaságok és ifj. Kerekes György képeslapgyűjteményének 19-20. század fordulóján postázott darabjai az első világháború előtti Mezőhegyesre viszik el a látogatót. Településünk kiegyezés utáni virágkorának pillanatképeit csodálhatják meg, Kozma Ferenc és Gluzek Gyula nagy generációjának alkotásait, kopott fotók másolatain bár, de eredeti fényükben. A „boldog békeidők” történelmi fogalmakon túlmutató szellemiségét és hangulatát Vitézy-Früstök László albumának képei, Kórházi Péter és Hegyi Pál néhány képe, valamint Fekete István gyönyörű felvételei ábrázolják. Annak a kornak a mindennapjait, amikor Mezőhegyest „Kis Budapestnek” nevezték, s mindenki ide akart jönni dolgozni. A kiállítás különleges figyelmet szentel Fekete Istvánnak, aki a kiállított fotók nagy részét készítette. A digitális fotómunkákat Debreczeni Zoltán informatikus, Janovszki László tanár, informatikus, ifj. Kerekes György agrármérnök és Tarkó Gábor végezték. A szövegek megírásában idős emberek visszaemlékezésére támaszkodtak. Köszönet illeti Havasi Jánosné Ilyés Erzsébetet, aki a felvételek készítésének idején még kislány volt, mégis elevenen élnek benne a kor emlékei, valamint Vörös Lajost, aki 1944-ig, megszüntetéséig a „Hangya Szövetkezet” kereskedője volt. A fotókiállítást egy exkluzív DVD-lemezen is elkészítettük, amely négyszáz kiváló minőségű – három-négy mondatban kommentált – felvételt mutat be. A képnézés közben a látogatók korabeli katonadalokat, népdalokat, műdalokat hallgathatnak eredeti, digitálisan felújított felvételeken.

Az 1956-os forradalom kitörésének ötvenedik évfordulóján nyílt meg a mezőhegyesi eseményekről készült interjúkat, a Rákosi-éra fotóit és az 1948-as mezőhegyesi Rákosi-nagygyűlés híradó felvételét, interjúkat, kommunista relikviákat, technikai és haditechnikai eszközöket, korszimbólumokat, több száz tárgyat és dokumentumot bemutató állandó kiállításunk. Címe: *„Mezőhegyes 1956-2006 Forradalom Kis Budapestén”*. Az '56-os Emlékév alkalmából a folyosó helyreállítását, a gyűjtést és a kiállítás rendezését *Tarkó Gábor* végezte. A kiállítást több mint ötven nagyméretű fotó és több mint száz gépelt oldalnyi vezető szöveg kíséri végig a hosszú folyosón. A fotókon a kultúra (Bogdán Imre színházcsoportja), épületeink („a Gödör”), zenekarok (például az országos hírrű Lócsei fúvószenekar), termelési eszközök (U2-es traktor burgonyaszedővel), iskolai, szakiskolai életképek (kisiskolások és óvodások előadásai, a fekete egyenruhás szakiskolások, a „varnyúk”) és korképek jelennek meg. A kiállítás létrehozásában segítettek: Balanyi Miklós, Budai Balázs, Borsos János, Csanádi István, Csigér István, Cseh Pál, Debreczeni Zoltán, Erdélyi Imre, Erdélyi Sándor, Dr. Guti Pál, Hollós László, Karancsi Lajos, Kovács Tibor, Krucsóné Gergely Erzsébet, Magyaróvári Mihályné, Mitykó Zsolt, Mák Alexandra, Mucsi Jánosné, Soós Attila, Szabó Barnabás, Szentmihályi Ferenc, Tarkó Mihály, Tarkó Mihályné és Törőcsik András.

2008. május 30-án nyílt meg az állandó *vasúttörténeti* kiállítás, (lásd képünkön), amikor 125 éves lett az Aradi és Csanádi Egyesült Vasutak és Mezőhegyes állomás. A hatalmas tárlat anyagát elsősorban *Perlaki János* állomásfőnök jóvoltából helyezhették el az egyik emeleti nagyteremben. A gyönyörű terepasztalt *Virág László* nyugalmazott műszaki főellenőr készítette, aki egykor a fűtőházban dolgozott. Láthatnak itt két világháború közötti főnöki irodát, bakterházat,

várótermet teljes berendezéssel, pályamesteri könnyű vágány gépkocsit, számos dokumentumot és fotót. A kiállítás megnyitóján Szabó Gyula nyugalmazott vasúti tábornok beszédében „a Közlekedési Múzeum kihelyezett tagozatának” nevezte a termet.

A legújabb állandó kiállítás 2010. december 2-án nyílt meg. Városunk híres szülötte, *dr. Isaszegi János vezérőrnagy* szülővárosának adományozta pályafutásának tárgyi emlékeit és dokumentumait. A Mezőhegyesi Ménesbirtok Zrt. támogatásával helyreállított emeleti teremben többek között a KFOR, SFOR, IFOR, ISAF, OIF, AFOR és UNIKOM missziók emlékei, bajtársaktól kapott ajándékok, emlékérmek, plakettek és más dísz tárgyak kaptak helyet. A kiállított fotók a magyar honvédek missziós helytállását bizonyítják, idegen kultúrákat mutatnak be, a látogató megismerheti *dr. Isaszegi János* páratlanul sokoldalú személyiségét.

TARKÓ GÁBOR

A mindszeinti Helyismereti Gyűjtemény

„Mindszent – minden szép és jó eszméért lelkesülő – közösségének tisztelete jeléül ajánlja a szerző.” (Keller Lajos: Mindszent története)

Írásos emlék 1332-ben említi először Mindszent társközségét, Aport. 1818-ban még Apor-Mindszent néven illetik az egyházi iratok. A 19. század második felében a mindszeinti férfiak közül legtöbben kubikosnak álltak. Az itthon maradottak kis földjeiken gazdálkodtak, de minden családból kikerült egy-két iparos is. A Pallavicini-uradalom sok családnak biztosított megélhetést. A kiegyezést követően a kiterjedt nyavilággal rendelkező Mindszenten sorra alakultak az olvasókörök, a gazdakörök, a polgári és egyéb szervezetek, melyek gyűjtötték a múlt emlékeit is.

Keller Lajos (1846–1904) plébános tevékenysége a helyismereti munka terén méréföldkő volt Mindszent életében. Latin nyelvű iratokból saját gyűjtésével kiegészítve írta meg a „Mindszent története” című könyvet, mely a község 1700-tól 1900-ig terjedő időszakát öleli föl. *Soós Ádám* (1880–1969) községi hivatalnok nagy szorgalommal gyűjtötte Mindszent tárgyi emlékeit. Az ő gyűjteménye volt Mindszent első helyismereti gyűjteménye, amely később átkerült a szomszédos településre. *Taraba József* (1893–1971) plébános a tárgyi emlékek gyűjtése mellett fontosnak tartotta a szellemi örökség, a hagyományok feltérképezését. Domokos Árpád főjegyző is aktívan részt vett a község társadalmi életében, mint a Honszövetség díszelnöke. *Bóna József* (1884–1953) tanító, a mindszeinti elemi népiskola igazgatója, újabb kutatásai alapján írta meg Mindszent történetét, mely 1928-ban Nagy Imre „Szentes” című monográfiájában jelent meg. *Kiss Ernő* tanár vezetésével az 1960/61-es és 1961/62-es tanévben régi tárgyak gyűjtését kezdték meg az általános iskolások.

Kasznár Tóth Emma (1904–2001) tanítónő, rajz-földrajz szakos tanár 1962-ben alapította a honismereti szakkört a korábbi gyűjtőmunkába bevont gyermekekkel. Foglalkozásaikat a Kápolna utcában kezdték el, mivel ez volt a község legősbibb része. A gyűjtőmunka így nagy sikerrel járt, s kezdetben a Központi Iskolában helyezték el a kincseiket. A helyi kis gyűjtemény egyre gyarapodott. Országos viszonylatban a Népmozgalmi Intézet tömegmozgalommá fejlesztette a honismereti tevékenységet, mely a Néprajzi Múzeum munkáját segítette. *Dr. Dömötör János*, a Népművelési Intézet munkatársa segítette a honismereti szakkör működését. Kasznár Tóth Emma, a szakkör vezetője a szakkör koncepcióját előre megtervezte. Tevékenységének alapját az általános iskolásokkal végzett gyűjtőmunka képezte, melyhez a későbbiekben a gimnazisták és felnőttek is csatlakoztak. *Domokos Árpádné Burg Mária* (1900–1981) tanítónő, az ifjúsági vöröskereszt csoport vezetője és *dr. Finta Dezső* (1892–1970) körzeti orvos fontos leletmentő tevékenységet folytattak, ezért őket a szakkör patronálóinak is megválasztották. 1963-ban a régi kultúrház nagytermében a gyermekek és felnőttek

gyűjtését bemutatva néprajzi kiállítást rendeztek, mely Mindszent történetében egyedülálló alkalomnak számít még ma is.

A honismereti szakkör kinőtte magát, s 1966. december 1-jén létrehozták a *néprajzi szakkört*, melyben a felnőttek, míg a honismereti szakkörben a gyermekek folytathatták a néprajzi gyűjtőmunkát, megtartva továbbra is a szoros kapcsolatot. Ezzel egy időben működött a rajz szakkör. Mindháromat Kasznár Tóth Emma vezette, tevékenységüket összehangolta, elősegítvén a helyi hagyományok ápolását. A tárgyi emlékek gyűjtése mellett egyre fontosabb szerepet kapott a jeles személyiségek életútja, helyi szokások, földrajzi nevek kutatása, családtörténet, falukrónika, mely *Nagy István* (1922-) tanár, a Dózsatelepi Általános Iskola igazgatója, *Szécsi Jolán* tanítónő és *Kasznár Tóth Emma* vezetésével folyt. A gyermek honismereti szakkör vezetését 1972-ben *Demeter Lajosné Antal Eszter* vette át.

1976. március 1-jén *dr. Trogmayer Ottó*, a Móra Ferenc Múzeum igazgatója nyitotta meg az első hivatalos leltárkönyvet, mely a mindszenti néprajzi gyűjtemény nyilvántartására szolgált. A tárgyi emlékek elhelyezése időről időre nagy kihívást jelentett a fenntartónak. Kezdetben az általános iskola egyik tantermében kaptak helyet a régi köcsögök, szilkék, korsók, mángorlók, tálak, tányérok és bútorok. Ezt követően az Ipartestület épületében (Vörösmarty utca), Művelődési Otthonban, a Lehoczkiné-féle nádtetős házban (Kossuth utca), Művelődési Házban, Központi Óvoda padlásán tárolták őket. 1980-ban az akkori tanács átadta a gyűjtemény céljára a Köztársaság tér 25. számú házat. A száraz kapubejárós paraszt-polgári házban kialakított honismereti gyűjtemény alapítója Kasznár Tóth Emma, létét az ő áldozatos munkájának köszönhetjük. A szakmai irányítást 1993 őszén *Demeter Lajosné* (1934–1996) tanítónő, a Központi Általános Iskola igazgatója vette át, aki 1996-ig 786 tárgyat regisztrált, és 450 leltározatlan tárgyat őrzött. Ezen időszak alatt *Hartmann László* teremőrként segítette a gyűjtemény tevékenységét. *Nagy Vera*, a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum néprajzos munkatársának szakmai tanácsai, útmutatása alapján tematikus kiállításokat rendeztek.

A tárgyi emlékek mellett az írott, nyomtatott anyag, fényképek gyűjtése egyre nagyobb teret hódított. E gyűjtőmunkát *Marton Istvánné Balogh Ilona* (1938–1999) könyvtárvezető megszállottságának köszönhetően különösen értékes állománnyá fejlesztette a könyvtár. Számos helyi könyv- és iratritkaság van, melyek védelmére, restaurálására 2007-ben létrehozta a könyvtár az „Örökbefogadás” programot. E program keretén belül restaurálták a takács céh alapító okiratát, Bozó Ambrus 1793-ból való porciószedő adókönyvét, a XVIII. századi kapcsos Bibliát és Hám János tantestületi fényképalbumát. A társadalom változása magával hozta a szakkörök átalakulását is. A csoportos gyűjtés személyes kutatómunkává, publikálássá alakult át.

1996-ban Demeter Lajosné betegsége miatt a fenntartó úgy döntött, hogy a honismereti gyűjtemény kezelését átadja a Keller Lajos Városi Könyvtárnak és vezetőjének, *Fuchszné Benák Katalinnak*, aki az elődök útját járva igyekezett megőrizni, bővíte-

ni a település szellemi és tárgyi örökségét. A Köztársaság tér 25. szám alatt lévő gyűjteményt, mint Helyismereti Gyűjteményt, a Tájak – Korok – Múzeumok mozgalom a 0671. sz. bélyegző helyévé nyilvánította. Itt a látogatókat az „Ósi mesterségek” (halászat, földművelés, állattenyésztés, kubikos élet), az „Iparos élet” (takács, női szabó, cipész, cukrász, rőfös bolt), a Szent István Patika berendezése, a helyi orvosok emlékei, a paraszti konyha és szoba és a Mindszent háborús emlékei témájú állandó és időszakos kiállítások fogadták.

1998. december 7-én a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kiadta a múzeumi működési engedélyt a néprajzi gyűjtőkörrel rendelkező gyűjteményre. 2002 novemberében megalakult a Magyarországi Tájházak Országos Szövetsége, s elnökségi tagnak, a dél-alföldi régió képviselőjének fölkérték Fuchszné Benák Katalint, aki 2007-ig látta el ezt a teendőt; szakmai konferenciák, továbbképzések, tanulmányutak szervezésével segítve a térség gyűjteményeit, tájházait. Mindenképpen meg kell említeni a Honismereti Szövetséget és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületet, hisz a velük való szoros munkakapcsolat, együttműködés is hozzájárult a helyi hagyományok őrzéséhez közös programok (pl. Levéltári Napok), pályázatokon való részvétel formájában. Számos kiállítás, pályázat, elektronikus és nyomtatott kiadvány, könyv, vetélkedő, találkozó, tábor szépíti az emlékezést.

A Helyismereti Gyűjtemény épületének korszerűsítésére Győrffi Csaba készített tervet, ahol a ma már kissé zsúfoltnak mondható tárgyi emlékeket korunk igénye szerint lehetne elrendezni. E terv figyelembevételével helyezték el e portán a „mindszenti életösház”-at és az egykori „újvilág” közösségi terét, a „hatláb”-at, mely a különféle hagyományőrző tevékenységek kedvelt színtere. Ezen épületegyütteshez tartozik az udvari kemence, amelyben helyi hagyomány szerint sütik a hurkát, kolbászt, túrós lepényt, lekváros kiflit, de főznek benne igazi mindszenti töltött káposztát is. A Helyismereti Gyűjteményt 2008. január 1-jétől Kovács Ildikó vezeti.

Az írott, nyomtatott dokumentumok folyamatosan gyarapodnak, melyből szívesen kutatnak a Mindszent múltja iránt érdeklődők.

FUCHSZNÉ BENÁK KATALIN

A nagymágocsi Felicián Atya Helytörténeti Gyűjtemény

Nagymágocs jeles építészeti emlékei közé tartozik az *Ybl Miklós* által tervezett, 1848/49-ben épült uradalmi irodaház, ahol 2003-ban és 2004-ben megnyíltak a település történetét, a helyi lakosság életmódját bemutató állandó tárlatok, amelyek több tematikai egységre tagolódnak. A kiállított tárgyak jórészt a faluban 2002 nyarán végzett kutatómunka eredményeként kerültek be a gyűjteménybe, amelyeknek az összegyűjtésében és dokumentálásában *Mód László* és *Vigh László* irányítása mellett a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének hallgatói is részt vettek. Az adományozók közül két helybeli lakos – *Héjja Ferenc* és *Nagy János* – érdemel említést, akik hódmezővásárhelyi eredetű, az 1960-as évekig tanyás gazdálkodást folytató családban nőttek fel, ezért munkaeszközeik elsősorban a tanyai életmóddal állnak szoros kapcsolatban. Feltétlenül meg kell emlékeznünk *gróf Károlyi Lajosról*, gróf Károlyi Viktor fiáról is, aki családi dokumentumokkal, fényképekkel illetve térképekkel gyarapította a kiállításokat. A 2005. évi falunapok alkalmával vette fel a gyűjtemény *Felicián atya* nevét. A község ezzel, valamint a posztumusz „Nagymágocs Nagyközség Díszpolgára” cím adományozásával tisztelgett munkássága előtt. A kiállításokat befogadó épület a közelmúltig polgármesteri hivatalként üzemelt, az önkormányzat azonban a település központjába költözött. Az átalakítási, felújítási munkálatokat követően az építmény jelenleg több funkciót tölt be, mivel turisztaszálló is üzemel benne, illetve itt található a falu házasságkötő terme.

A kiállító tér három részre tagolódik. A folyosón a látogató először a település építészeti örökségével ismerkedhet meg, amelyet a Károlyi család tevékenysége⁸ jelentős mértékben meghatározott. A falakon sorakozó tablók a kastély,⁹ az irodaház, a plébá-

⁸ A középkori Mágocs 16–17. századi sorsa sok alföldi településhez hasonlóképpen alakult, ami azt jelenti, hogy a falu a török megszállást követően egy ideig még a lakott helységek közé tartozott, majd teljesen elnéptelenedett. A pusztán maradt határt a vásárhelyi lakosság használta, amely a 17. század folyamán tudatosan terjeszkedett. Mágocs pusztát III. Károly 1702-ben gróf Schlick Lipót császári tábornoknak adományozta, akitől 1722-ben Károlyi Sándor vásárolta meg. A Hódmezővásárhely körül elterülő óriási határt a földesúr egy ideig a helyi lakosság használatában hagyta, majd néhány évvel később Mágocsot és Derekegyházát a szegvári majorsághoz csatolta. 1827-ben Károlyi István, Károlyi Lajos és Károlyi György között felosztották a családi birtokokat, a derekegyházi pusztát pedig, ahová ekkor Mágocs is tartozott, kétfelé hasították. Belső-Derekegyház Károlyi Istvánnak, Külső-Derekegyház pedig Károlyi Lajosnak jutott. A birtok szétosztását követően a derekegyházi gulyát felszámolták, az 1830-as évek közepén pedig elkezdődött az uradalmi majorok kiépítése, amelynek eredményeként fokozatosan növekedett a lakosság lélekszáma. A nagybirtok fejlesztése Klauzál Imre jószágkormányzó és utóda, Szendrey Ignác nevéhez fűződik. Munkásságuk eredményeként az uradalom az 1850-es évek elejére országos hírű mintagazdasággá vált, amely Mágocson kívül magában foglalta a környező lajossalálási, lajostanyai, zoltántéri és árpádhalmai majorokat is. *Labádi Lajos: Nagymágocs. = Tóth Ferenc (szerk.): Csongrád megye építészeti emlékei. Szeged, 2000. 281.*

⁹ Az 1896/97-ben épült kastély U alaprajzú, emeletes építmény, amelyet egy osztrák építész tervezett. Jobb szárnyának végén helyezkedik el a téli kert, amelynek tetején terasz található. A jobb- és balszárny udvari oldalán is fedett folyosót találhatunk, amelynek tetejét dór utánzatú oszlopok tartják. A kastély 40 hektáros arborétumsze-

A gyűjtemény épülete

niaépület, a központi magtár,¹⁰ a lajosszállási, a zoltántéri és bojtártelki uradalmi építmények, a katolikus,¹¹ illetve az evangélikus templom történetét, jellegzetességeit fényképek valamint korabeli dokumentumok segítségével mutatják be. A folyosón látható egy szobor fejtöredéke, amely egy 1875-ből származó, cararrai márványból készített műalkotás darabja. A szobor a kastély parkjában állt, majd 1945-ben ledöntötték. Később Felicián atyához került, aki felismerte művészeti értékét. A település fontosabb építészeti emlékeinek a részletes bemutatását elsősorban az indokolta, hogy a Károlyi család az 1820-as évek végétől olyan épített örökséget alakított ki Nagymágocson, amely egyedülállónak mondható a Dél-Alföldön.

rú parkja a kertművészet remeke ritka fenyőfélékkel, a tiszafa és a tuja változataival, őstölgyekkel, platánokkal. A parkhoz 10 hektáros tó is tartozik, amelynek a partján pihenő található. A család elmenekülése után 1945 és 1949 között a Csepeli Vas- és Fémművek üdülőjeként üzemelt, majd 1954-től szociális otthonnak biztosít helyet. *Labádi Lajos* i. m. 283–286.

¹⁰ Ybl Miklóst a család alföldi birtokaira gróf Károlyi Lajos hívta meg, ahol számos gazdasági és egyéb funkciójú épület tervezése kötődik a nevéhez. Mágocson első munkája az 1848/49-ben készült uradalmi irodaház volt, amellyel szemközt épült föl 1853-ban a számtartói lak, a mai katolikus parókia épülete. A sort az 1856-ban átadott központi magtár zárja, amelynek fennmaradt az eredeti tervdokumentációja is. *Labádi Lajos* i. m. 282.

¹¹ A kastély parkjában áll a Szent Alajos tiszteletére emelt egytornyú római katolikus templom, amelyet gróf Károlyi Alajos (1825–1889) építtetett 50 000 forint költségen. Az oltár alapkövének ünnepélyes letételére 1882. július 11-én került sor. A templom építését Bachó Viktor szegedi műépítész tervei alapján Rózsa Ferenc uradalmi építőmester vezette. Román keresztboltozat csak a szentély fölött található, amelyet apszis zár le. A színes üveglakok Budapesten készültek, Kratzmann Edénél az Üvegfestészeti Intézetben. A templom hátsó traktusához 1910-ben hozzáépítettek egy helyiséget, amelyből lépcsősor vezet az alámélyített kriptába. *Labádi Lajos* i. m. 282–283.

Neubauer József Felicián atya (1913–1998)

A folyosón kapott helyet a *Felicián atya* életútját, munkásságát végigkísérő tematikai egység, amely áttekintést nyújt a gyermekevekről, a szerzetesrendbe történő belépés körülményeiről, illetve fontosabb érdeklődési területeiről, a színjátszásról, a cserkészetről, az eszperantó nyelvről, a bélyeggyűjtésről és a régészetről. A hagyatéki tárgyi emlékeiből a tablók alatt elhelyezett fekvő tárlók adnak ízelítőt, amelyeket kiegészítenek az ásványgyűjtemény darabjai. 1913. november 8-án született Neubauer József és Pánczél Balog Mária házasságából, második gyereként. 1920 és 1930 között Debrecenben végezte elemi és középiskolai tanulmányait, majd 1934-ben Máriabesnyőn a kapucinusoknál jelentkezett. Egy év próbaidő elteltével felvették a rendbe, és a Szent Bonaventúra Hittudományi Főiskola elvégzése után pappá szentelték. 1943. július 27-én, gróf Károlyi Imre temetése napján érkezett Nagymágocsra, ahol egyházi feladatai mellett jelentékeny szerepet vállalt az ifjúság tanításában. Bekapcsolódott a KALÁSZ és a KALOT mozgalomba, valamint az árpádtelepi Katolikus Kör munkájába. 1944. október 6-án elhagyta Nagymágocsot, s 1946-ban tért vissza. A rend feloszlását követően is a faluban maradt, ahol amatőr régészként a múlt emlékeinek feltárásával foglalkozott. Szenvédélyesen gyűjtötte a bélyegeket, az érdeklődők számára pedig szakköröket tartott. Leginkább a régészet érdekelte. Jó néhány leletbejelentés fűződik a nevéhez, módszeresen rögzítette megfigyeléseit, rajzokat és fényképeket is készített. A Gödöllő-Máriabesnyői Kapucinus Rendházban hunyt el 1998. június 4-én.¹²

A bejárat felőli teremben a település történetét bemutató kiállítással ismerkedhet meg a látogató. A középkor, a török idők, a 18. század, a Károlyi család tevékenysége és a termelészövetkezetek időszaka mellett nagy hangsúlyt fektettek a tárlat rendezői az uradalmi gazdálkodás ágazatainak, a benépesülés és a vallási viszonyok taglalására, amelynek eredményeként átfogó képet alkothatunk Nagymágocs múltjáról. A látogató sokféle műtárggyal ismerkedhet meg, amelyek közül említést érdemelnek a Bojtártelekről származó égetett téglák, a Károlyi család könyvtárából származó, exlibrissel ellátott könyvek és a mezőgazdasági munkaeszközök. Forrásértéke miatt emelhető ki az a térkép, amely a mágocsi uradalmat ábrázolja. Különlegességét elsősorban az szolgáltatja, hogy feltüntették rajta gróf Károlyi Viktor gyermekeinek részesedését a birtokból.

A másik teremben a helyi lakosság életmódjához kapcsolódó tárgyi világ jelenik meg.¹³ A látogató szimbolikus formában a születéstől az elmúlásig kísérhet végig egy

¹² Dési József: Felicián atya. = *Blaskó Jánosné–Bodrits István* (szerk.): Nagymágocs. Fejezetek a község történetéből 1. Nagymágocs, 1989. 53–58.

¹³ Vö.: Mőd László Mőd László: „Nagymágocs – Anno” Egy helytörténeti-néprajzi kiállítás tanulságai. = Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében. Szeged, 2004. 61–66.

emberi életutat, miközben egy lakóház különböző egységeit (szoba–konyha–kamra) is bejárja. A helyiségekre jellegzetes bútordarabok, használati eszközök utalnak, amelyek enteriőrszerűen igyekeznek megjeleníteni azt, hogy milyen munkafolyamatok kapcsolódtak a lakóház egyes részeihez. A terembe lépve először a születést, az élet kezdetét szimbolizáló bölcsőt láthatunk, amelyet készítője mágikus szimbólumokkal látott el, védve az újszülöttet a rontástól. A szoba nélkülözhetetlen kelléke a sublót, amelyben különböző ruhaneműket tároltak. A bútor tetején feszület valamint kerámiaféleségek kaphattak helyet. A konyhát jelképező kiállítási egységben elsősorban a táplálkozással, az ételek elkészítésével és elfogyasztásával kapcsolatos munkaeszközökkel, tárgyakkal ismerkedhet meg a látogató. A kamrában nagyméretű, fából készített teknőt, cserépedényeket, különböző formájú és funkciójú üvegeket és sok más tárgyat találhatunk. A lakóházból kilépve a melléképületek és az udvar világa tűnik fel szimbolikusan. A szilvalekvár főzésére alkalmas üst mellett a közlekedéshez és a teherhordáshoz kapcsolódó járművek (kocsi, szánkó stb.) és a működtetésükhöz szükséges kellékek (lószerszámok) jelennek meg. A kiállító tér végén, a falon elhelyezett sírjelek, fa- és vaskeresztek, valamint egy fejfa az emberi elmúlásra emlékeztetnek.

A helytörténeti–néprajzi gyűjtemény működtetését a Petőfi Sándor Művelődési Központ látja el, amely igyekszik megteremteni a látogathatóságot, illetve a fejlesztés lehetőségeit. Az elkövetkező években alapvető feladat lehet a kiállítások integrálása az oktatás rendszerébe. Szeretnénk, ha a diákok rendszeresen felkeresnék a tárlatokat, és olyan foglalkozásokat, programokat fogunk szervezni, amelyek a helyi kulturális örökséget tudatosítják és a lokális identitást megerősítik.

MÓD LÁSZLÓ

Az óföldreáki Helytörténeti Emlékház

Létrehozója *Vass József*, a település képviselő-testületének tagja, helytörténeti kutató, az óföldreáki helytörténeti gyűjteményes kiállítás kezdeményezője és rendezője, a Magyar Kultúra Lovagja. Az Óföldreáki Honismereti, Hagyományőrző és Szabadidő Klub elnökeként 2004 októberében alakította ki szervezetük tagjaival együtt – több éves gyűjtőmunkájuk eredményeként – a Helytörténeti Emlékházat a település központjában. Az emlékház helytörténeti gyűjteményének az a rendeltetése, hogy hosszú távon bemutassa a Földreákon és Óföldreákon, valamint környékén élő elődök és embertársak által mindennap használt eszközöket, tárgyakat természe-

tes állapotukban, valamint fényképfelvételeken, a teljesség igénye nélkül. Kiemelendő a gyűjteményben a településtörténet, az iskola, a gépállomás, a helyi sportélet anyaga. Hitelesen be tudja mutatni a látogatóknak, megőrizni az utókornak a környék tárgyi és szellemi kultúrájának emlékeit.

A Helytörténeti Emlékházban megismerhető a Száraz-ér partján kialakult Óföldeák és Földeák története a kezdetektől napjainkig. Az emlékház kiállítása tájékoztat arról, hogy ezt a kis települést 1332-ben említi egy pápai tizedjegyzék, történetének indulása ide vezethető vissza. Földesura volt Hunyadi János, pusztította a törökök átvonulása. 1729-től a Návay család tagjainak birtoka lett, akiknek címere 1912-től a község címerévé vált. Különösen érdekes, hogy 1996-tól Földeák és Óföldeák címerei egymás tükörképei, ez is tükrözi a két falu közös gyökereit és különálló létét. A kiállítás a paraszti és kézműves tevékenység tárgyi emlékein kívül igen sok fotóval, képanyaggal és eredeti dokumentációval mutatja be a helyi hagyományőrzést. A meglepően gazdag anyag kiállítási tárgyainak elhelyezése átgondolt, esztétikus.

VASS JÓZSEF

Az ópusztaszeri kocsigyűjtemény

Lovas dinasztia gyermeke vagyok. Családom anyai ágon tősgyökeres vásárhelyi, apai ágon mezőberényi. Nagyapámnak a szocialista rendszer előtt még saját ménese volt. Híres lovakat tartott, nevelt. Sikerült megőriznem két szobrot, az egyik az 1939-es Budapesti OMÉK (Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás), a másik az 1948-as OMÉK magyar félvér kanca nagydíja, melyeket az ő lovai nyertek. A versenylovaglást galopp lovasként kezdtem. Hajtottam kettes és négyes fogatokat, majd a pusztatótós „feltalálója”, Lénárt Béla után – az országban másodikként – én állítottam össze a pusztanyolcast. A két hátsó ló farán állva hajtottam a nyolc lovat. A lovak hátán eljutottam a filmek világába is. Színészek helyett lovagoltam, kaszkadóri feladatokat láttam el. Így vehettem részt a Rózsa Sándor, a Gyula vitéz télen, nyáron, a Büntetőexpedíció, az Árpád, a cigány és a Csillagbörtön című filmekben. A Musztáng-legenda címszereplő lovát én idomítottam.

Perényi János fogata (1982)

Ilyen életrajzi indíttatás vezetett ahhoz, hogy létrehozzam az ópusztaszeri skanzenben lévő kocsigyűjteményt. 1960-ban a mezőgazdaság erőszakos nagyüzemesítése véget vetett a hagyományos kisparaszti gazdálkodásnak. A fogatokat be kellett adni a tsz-ekbe, a lovakat bevitték a nagyüzemi istállókba. A gazdák igyekeztek az öregebb vagy rosszabb kocsikat leadni, a jobb állapotban lévőket megtartani a lószerszámokkal együtt. A gépkocsik divatba jöttével a tsz-tagok is elkezdtek autót vásárolni, így a már másfél évtizede használaton kívüli lovas kocsik kiszorultak a kocsiszínből. 1970-ben már elérhető áron lehetett jó állapotú, elegáns kocsikat vásárolni. Először csak használati céllal vettem ezeket, de a hatodik, hetedik darab után felmerült bennem egy alföldi kocsizás múzeum létrehozásának gondolata. A Hódmezővásárhelyi Városi Tanács Művelődési Osztálya ideiglenes tároló helyekkel segítette gyűjtőmunkámat. Gyűjtésemet ekkor kiterjesztettem a lovakkal kapcsolatos eszközök teljes körére. Vásároltam szebbnél szebb lovas szánokat, lószerszámokat, nyergeket, zablákat, kengyeleket és mindent, amivel a gyűjteményemet gyarapíthattam. Így került 36 db különböző típusú lovas kocsizás és lovas szán a birtokomba.

A begyűjtött kocsizás sorában egy-egy példány képviseli az Európa-szerte ismert Budapesti Köbler és a szintén híres szegedi Hodács Andor Kocsizását. A szánok között őrzöm a vásárhelyi egykori Csáki főügyész sárkányfejes parádésszánját is. Találhatók a gyűjteményemben török időkből származó és honfoglalás kori kengyelek, zablákat, az 1600-as évekből származó fanyereg, illetve Horthy Miklós kormányzó Kenderesen használt szarvasbőr borítású ugrónyerge, díjlovagló nagykantárja és ezüstfejű lovaglópálcája is. Ezt az értékes ereklyét egykori edzőmtől, Vigh Jánostól kaptam, aki méneskari tisztként került a kormányzó kenderesi birtokára. Őrzöm Vigh János teljes lovas eszköz hagyatékát, többek között a kisámfázott méneskari tiszt csizmáját, a kenderesi birtokon használt karikás ostorát, lovardaostorát, zabláit és sok egyéb lovas élethez kötődő eszközét. 1980-ban a Néprajzi Múzeum ezt a gyűjteményemet védetté nyilvánította.

Az 1980-as évek elején a Megyei Tanács elvárta minden Csongrád megyei várostól, hogy az épülő Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkba telepítsen olyan emléket, amelyek az adott településre jellemzőek. Hódmezővásárhely ekkor „kirukkolt” az én kocsizás gyűjteményemmel is. Így került ez az anyag Ópusztaszerre. Sajnos, helyhiány miatt, az oda nem került anyag padlásokon, ideiglenes tároló helyeken hanyódik.

PERÉNYI JÁNOS

Egyesületünk látogatása a pitvarosi gyűjteményben (2007)

A pitvarosi szlovák néprajzi gyűjtemény

A hetvenes években magas rangú katonatisztek érkeztek Pitvarosra, tiszteletükre néprajzi kiállítást rendeztünk. Kis falunk szlovák lakossága híres volt gazdag népviseletéről, gasztronómiai tájjellegű konyhájáról, kendert feldolgozó népi iparáról, fából készült szerszámairól. Kéttremnyi anyagot gyűjtöttünk össze az egyszeri kiállításra, majd a szebbnél szebb tárgyak visszakerültek a tulajdonosokhoz. Akkor jött az ötlet, jó volna összegyűjteni a még fellelhető régi néprajzi tárgyakat egy állandó kiállítás számára. Településünkön is nagyon sok értékes darabot vittek el a gyűjtők, s kidobták az emberek, amit nem használtak. Így is nagyon szép anyagunk gyűlt össze. Egyik óvónő barátom kiharcolta egy parasztház megvételét az 1980-as években; a polgármester rögtön átadta a kincstárnak, a ház gazdátlan maradt, állaga teljesen leromlott. Ami anyagot csak meg tudtam menteni, áthordtam a könyvtárba. A szlovák önkormányzat létrejöttével sikerült kiharcolnunk Pitvaroson, az Arany János utca 15. szám alatti tájház kiállítási helyiségét, így került nagyon szép és gazdag néprajzi gyűjteményünk méltó helyre.

Régi korok használati tárgyait gyűjtöttük össze és rendeztük el úgy, hogy hiteles képet adjunk a szlovák családok életmódjáról. Bútorok, népviseleti öltözékek, konyhai használati tárgyak sokaságát helyeztük el látványosan. Látható a kiállított tárgyak közt sajtár, amibe a tejet fejték, kelesztő teknő, amiben hetente dagasztották a kenyeret, cserép tésztaszűrő, tejszűrő szita, csupa – a régi háztartásban – nélkülözhetetlen eszköz.

Pitvarosi szlovák népviselet és ágy

A pitvarosi szlovák emberek kendervetéssel is foglalkoztak. Minden házban volt szövőszék. A kézzel levágott kendert a feldolgozás folyamán áztatták, tilolták, rokkán fonalat készítettek belőle. A durva fonalból zsákokat, ponyvát, szalmazsákokat, háziszóttos pokrócokat készítettek, a finomabb fonalból gyönyörű hímzett mintás törülközőket, lepedőket, asztalterítőket szóttak a szövőszéken. A gyűjtemény részét képezik a kendertiloló, kenderhúzó fésűk, a rokkák és még

számtalan régi használati eszköz. A tájház szobájának bútorai közül kitűnik a csodálatos hímzett párnákkal magasan megrakott ágy és a faragott bölcső. A viseletek közül is több látható gyűjteményünkben: fehér vászonból gyönyörű „riselt” réklik, alsószoknyák, kötények, fejkendők. Az ünnepi viseletek tiszta selyembrokátból készült felső blúzból és dúsan rakott, húzott rokolyából álltak. Hímzett mellények, selyem hímzett szalagok egészítették ki a szlovák női népi viseletet. A fiatalabbaknál a világosabb színek domináltak, az idősebbek a sötétek és a fekete árnyalatait hordták. A férfiak csizmanadrágot viseltek fekete keményszárú csizmával, hozzá fehér inget, fekete mellényt, fekete kalapot rozmaring ággal.

Tószegi Gyuláné Erzsike néni magángyűjteménye évek hosszú sorának gyűjtőmunkája

nyomán keletkezett. Mezőhegyesi úti saját családi házának egyik szobáját és folyosóját rendezte be erre a célra. A mai napig dolgozik a szövőszékén, gyönyörű lenvászon abroszokat, terítőket, törülközőket sző hagyományos szlovák motívumokkal. A látogatókat Néprajzi Gyűjteményünkben, és Erzsike néni a magángyűjteményében, hagyományörző tájjellegű szlovák süteményekkel kínáljuk, mint például diós, mákos, túrós *gőzön kótt*, kézzel húzott rétesekkel – vendégeink nagy meglepedésére.

KEMÉNY LAJOSNÉ DARVAS ZSUZSANNA

Tószegi Gyuláné pitvarosi szlovák néprajzi gyűjteménye

Jelenleg Pitvaroson két szlovák néprajzi gyűjtemény található: az általam létrehozott gyűjtemény 1968-ban alakult ki saját családi házunkban – Pitvaroson a Mezőhegyesi út 48. szám alatt –, 2001-ben pedig megnyitották Pitvarosi Szlovák Néprajzi Gyűjteményt. Gyűjtőmunkámat egyrészt saját kedvtelésekre végeztem, másrészt az itteni szlovákok gazdag anyagának megmentése érdekében a jelen és a jövő számára. A kitartó és áldozatos munkának köszönhetően a gyűjtemény mára közel ezer darabból áll.

A szlovák tisztaszobában található a díspárnákkal felvetett ágy, mely a stafírung ékköve volt a férjhez menő leány számára. Emellett itt található a sarokpad asztallal és székekkel, melyet az étkezéskor a család körülült, körülállt. Az asztal felett, a plafonról csigalámpa lóg. A falakon számos tükör, lámpás, akasztott dísz tárgy és faragott fogas található, melyeken további használati tárgyak vannak. Ugyanitt található néhány festett-faragott láda, melyek szlovák ruhákat rejtenek. Láthatunk itt még mángorlót és rokkát, sőt még egy faragott, lyukas, álló gyerekszékét és háromkerekű tolokát is, melynek segítségével a kisgyermek régen járnai tanultak. De mindezek mellett a tisztaszobát ékesíti a festett pohárszék, az esztergált falióra, nem beszélve a kicsi gombos számoló palatábláról, melyekhez még a palavesszők is megvannak. Ezek érdekessége, hogy az 1936-37-es tanévben magam és osztálytársaim használtuk utoljára első osztályosként, mert a következő évtől már füzetekbe írtunk.

A folyosón az egykori konyha és kamra részletei tekinthetők meg, valamint egy szövőszék, mely még az 1880-as évekből származik. A nagyszülőktől kapott emléket a mai napig használom, hiszen az tökéletes állapotban, minden hozzávalójával együtt fennmaradt. Munkáimban legtöbbször olyan mintákat alkalmazok, melyeket az édesanyám és a nagymamám is használt.

Önálló kiállításként is érdekességnek számít babagyűjteményem. A szobában és a folyosón 15 olyan baba látható, melyek a régi pitvarosi szokás szerint vannak felöltözve, felidézve a viseletet az 1860-as évektől egészen 1947-ig.

TÓSZEGI GYULÁNÉ

A Röszei Paprika Park – üzem és múzeum

2008 áprilisa óta működik a röszei Molnár család paprikafeldolgozó üzemében egy paprikás örökséget bemutató múzeum. A paprika-feldolgozás régi eszközein kívül a malom épületében felállított kiállító térben bemutatunk mindent, amit a paprikáról tudni kell. A fűszerpaprika származását, fajtáit, hagyományos és modern termesztését, feldolgozását és eszközeit, a paprika felhasználását és értékeit, a kutatás és nemesítés új útjait, az ágazat szabályozását régen és ma, a paprikaminőségeket és az azokat befolyásoló tényezőket. A *Röszei Paprika Parkot* egy családi vállalkozás, a Paprika Molnár Kft. hozta létre, abból a célból, hogy a gazdag magyar paprikatermesztés hagyománya ne vesszen el, és a fiatalabb korosztályok is megismerkedjenek ennek a fűszernek az értékeivel. A kiállítást *Molnár Anita* állította össze.

A múzeum felállításának ötlete egy paprikás hagyaték megvásárlásával merült fel. A szentmihálytelki Szánthó család malma egyike volt a 19 szegedi paprikamalomnak 100 évvel ezelőtt. Csoda, hogy egyben megmaradtak a feljegyzéseik, malmuk gyártási dokumentációi, levelezéseik s a malmukban egy hatósági ellenőrzés kapcsán kirobbant paprikalázadás emlékei is. Annyira érdekesnek találtuk a Szántó-hagyatékot, hogy elkezdtünk gyűjteni mindent, ami a paprikával kapcsolatos, és Röszeke ilyen szempontból gazdag forrásnak bizonyult. A régi fotókat a Móra Ferenc Múzeumtól és a fűszerpaprika kutatóitól kaptuk meg, a mai fotókat pedig saját magunk készítettük és készítjük folyamatosan.

A fotók között találunk a valamikori szegedi Valéria téri paprikapiacról, szegedi alsóvárosi napsugaras ház oldalára felfüggesztett paprikafüzérről képet. A tárgyak közül a legértékesebb az az eszköz, amelybe beleállt a legény, és lábbal taposta, őrlötte a paprikát.

MOLNÁR ANITA

A Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteménye

Egy nemes lelkű pap, Somogyi Károly (1811–1888) esztergomi kanonok és zebegényi apát a nagy árvíz után, 1880-ban felajánlotta gyűjteményét (43.701 kötetet) Szeged városának. Később méltán az adományozóról kapta nevét a városi könyvtár, sőt az utca is, ahol ma az új könyvtár épülete áll. A gyűjtemény nemcsak az egyházi tudományokra terjedt ki, hanem minden jelentős tudományágra. A könyvtár első igazgatója, *Reizner János* (1847–1904), Szeged történetének írója 1881-ben kezdte meg a gyűjtemény rendezését, amely igazgatása alatt nagyon sok szegedi vonatkozású dokumentummal bővült. Reizner beszerezte az addig megjelent szegedi hírlapokat: 1849-ből a Március 15-ét, a Szegedi Híradót, majd az 1878-ban indult Szegedi Napló köteteit is.

Móra Ferenc igazgatósága alatt (1917–1934) aprónyomtatványokkal és plakátokkal gazdagodott a gyűjtemény. Ekkor kezdték meg az aprónyomtatványok rendezését. A francia megszállók által cenzúrázott 1919-es kefelevonatok és az 1918-1919-ben napvilágot látott aprónyomtatványokat és plakátokat is begyűjtötte és rendezte Móra.

A második világháborút követő gazdasági nehézségek, majd a mindent közponosító politika nem kedvezett a helyismereti kutatásnak. 1959-ben – főként a szabadtéri játékok föllevenítésével – megnőtt a helyi vonatkozású témák iránti érdeklődés, s a helyismereti gyűjtemény kezelőjének, az 1958. január 16-a óta az intézményben dolgozó orosz szakos tanárnak, *Tóth Bélának* munkája ugrásszerűen megnövekedett. A céltudatos fejlesztés és feltárás ekkor indult meg.

Az 1964-es könyvtári törvény adott nagy lendületet a könyvtár helyismereti gyűjteménye rendezésének. 1961-ben *Péter László* személyében olyan munkatárs kezébe került a helyismereti gyűjtemény, aki nemcsak kiváló ismerője, gyarapítója, hanem egyben publikálója is a gyűjteménynek. A Szeged-katalógust 1962-től építette, amely könyvek, időszaki kiadványok, térképek, hangzó anyagok, folyóiratokban, tanulmánykötetekben megjelent cikkek bibliográfiai leírásának gyűjteménye. A katalógus a Budapest-bibliográfia szakrendszerét követte. A katalógus két részből áll: személyi és tematikus részből. A könyvtárba járó országos folyóiratok, heti- és napilapok szegedi vonatkozású cikkeinek kicédulázásával tovább gazdagodott a katalógus. 1962-ben Péter László elindította a *Szeged a hazai lapokban* című rovatot a Délmagyarországban, amely 1992-ig azaz 30 évig rendszeresen megjelent. Ez a munka napjainkban is folytatódik, ha nem is nyer ilyen publicitást. Péter László nevéhez több helyismereti, helytörténeti kiadvány elindítása kapcsolódik. *A Somogyi-könyvtár kiadványai* (1967) elsősorban adattárak és bibliográfiák közlését tette lehetővé. *A Szeged múltjából* (1969) érdekes írásokat közöl. *A Somogyi-könyvtári Híradó* könyvtári módszertani írásokat tartalmazó szerény füzetből 1973-tól már *Somogyi-könyvtári Műhely*, majd *Szegedi Könyvtári Műhely* helytörténeti, helyismereti vonatkozású írásokat tartalmaz, majd *Szegedi Műhely* lett. A folyóirat 50. jubileumát ünnepli jövőre.

A könyvtár 1973-ban megyei rangot kapott, s ez a helyismereti gyűjtemény kiterjesztéséhez vezetett. Így 1973 óta voltaképpen párhuzamosan folyik a megyére vonat-

A helyismereti gyűjtemény munkaszobája

kozó anyag gyűjtése is. A Szeged-katalógus is tükrözi ezt a változást, létrejött a megyei cédulakatalógus. Az ezt követően megjelenő *Csongrád megyei könyvtári füzetek* (1974) elsősorban megyét érintő tanulmányokat tartalmazott. A *Szegedi arcélekben* (1993) egy-egy személy köré fonódó írás vagy önéletrajz olvasható. Ha úgy tetszik, ennek modernebb verziója a könyvtár honlapján elérhető „virtuális kiállító terem”, a *Szegedi arcképcsarnok*.

A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár az országban elsőként hozott létre önálló könyvtári-helyismereti gyűjteményt, amely 1984 óta, attól kezdve, hogy a könyvtár a Dóm szomszédságában álló üvegpalotába költözött, elkülönített állományrészben működik a könyvtár 3. emeletén. A Dóm téren megnyitott könyvtárban dr. Lovászi Józsefné, majd Kukkonka Judit vezetésével folytatódtak a munkálatok. A digitális kor a könyvtárakat sem hagyhatta érintetlenül. A jövő könyvtára felhasználóbarát, túlnyomóan digitális, és ennek megfelelően bármikor és bárhol hozzáférhetünk az állományához. Az online katalógus építése az első lépés ezen az úton, amely segítségével az olvasó tájékozódhat a mű bibliográfiai adatairól, hozzáférhetőségéről akár otthonról is. A helyismereti cikkadatbázis építése főként a könyvtárba járó lapok sajtófigyelésén alapul. A közel 600 féle periodikát válogatva nézzük át és a jelentősebbnek ígérkező cikkekről analitikus leírást készítünk, melyek később az online katalógusba (HICA) kerülnek. A megyében történt eseményekről (rendezvények, kiállítások, konferenciák, avatások) évré, hónapra lebontva ún. eseménynaptárt vezetünk szintén az online katalógusban (HICA). Az országos és helyi sajtó adatai mellett a *Szeged*, a *Szegedi Műhely* és a *Szegedi Egyetem* című periodikákat is naprakészen feldolgozzuk. Ezt az adatbázist a friss sajtó mellett a cédulakatalógusok régi anyagának folyamatos feltöltésével is gyara-

Bálint Sándor dedikációja

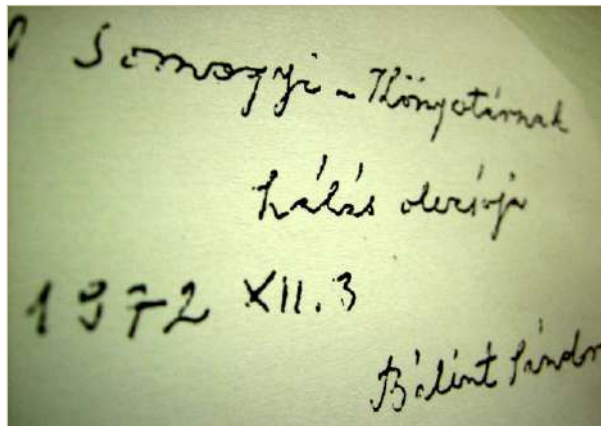
pítjuk. Célunk még a cikkadatbázis építésében a *megyei kistele-pülések cédulakatalógusainak* retrospektív adatbevitelének és a *Tiszatáj* és a *Marosvidék* folyóiratok helyi vonatkozásainak adatbázisba történő feltárásának folytatása. Az év végén a rekordok száma az adatbázisban 56.727 db volt.

Első ízben Móra és munkatársai rendezték a nem kötelezpéldányból eredő aprónyomtatványokat. Ezeket ma is tematikus rendben tároljuk. A körülbelül ötven cím alatt rendezett dokumentumok között 1848 előtről is találunk példányokat. Szegedi vonatkozású kisnyomtatványokból 26 294 db, vidéki nyomtatványokból 9 306 db őrzünk. Szegedi vonatkozású plakátokból 15.616 db-ot, vidéki plakátokból 5.214 db-ot őrzünk (2009-es adat). A *Szegedi Nemzeti Színház* plakátjai online a *SOPA* adatbázisban a kezdetektől az 1918-1919-es évadig szerepelnek.

Kézirattárunkban elsősorban XX. századi, szegedi irodalmi vonatkozású levelek, kéziratok – megközelítőleg 500 db-os – gyűjteményében kiemelkedő jelentőséggel bír Szeged nagy költőjének, Juhász Gyulának az anyaga, a költő titkárnjéről elnevezett Kilényi-gyűjtemény. Neves írók, a *Nyugat* szinte összes kiemelkedő költőjének és tudósoknak keze nyomát őrzi. Ady, Babits, József Attila és sok jeles író levelei is megtalálhatók a gyűjteményben. Szeged első *nyomdájának*, az 1801-ben létesült *Grünn* nyomdának a kiadványaiból jelenleg 790 dokumentumot őrzünk. A gyűjtemény feldolgozatlan fotó-, gyászjelentés és képeslapanyaga 10.000 darabra tehető.

A kézikönyvtár gyűjteményi állományába tartozó könyvekről hagyományos cédulakatalógus és a Corvina online katalógus segítségével tájékozódhat az olvasó. A könyvállomány a dokumentumok tartalmát tekintve nagyon változatos összetételű: község- és városmonográfiák, helytörténeti összefoglalások, tájféldrajzi művek, statisztikai adattárak, üzemtörténetek, idegenforgalmi városismertető és fotóalbumok egyaránt megtalálhatók a gyűjteményben. A kézikönyvtár állománya a zárt raktári téréből a nyílt olvasói térbe költözött ki az elmúlt évben.

A világháló meghódítására törekszik a Somogyi-könyvtár is. Az utóbbi években megjelentek honlapunkon egyes Szegeddel foglalkozó művek, részben kuriózumok digitális példányai. A digitális könyvek lehetőséget nyújtanak arra is, hogy kulcsszavakra keressenek rá az olvasók. E könyvtár példányszáma ma még szerény, s felforrolható: Blazovich László: *Szeged rövid története*, A *Grünn*-kiadványok címlapjai, Hilf László: *A szegedi iparosság története*; Reizner János: *Szeged története*; Sándor

János: A szegedi színjátszás krónikája; A Somogyi-könyvtár 100 éve; Szegedi bűnkrónika; Szmollény Nándor: A szegedi magyar nemzeti színészet százéves története; Tóth Attila: Emléktáblák Szegeden (2010) csak digitális formában olvasható; Vedres István: Nemes, szabad, királyi Szeged várossa meg nagyobbítandó tanács-háza-talpkövének le-tétele' alkalmatosságára készült versek Pesten : Landerer Mihály, 1799.

A *Csongrád Megyei Helyismereti Adattárt* az Európai Unió pályázat hívta életre. A konzorciumban részt vevő könyvtárakkal közösen építjük. Fejlesztése folyamatban van. A nagyárvízről (1879) készült korabeli felvételek, más jelentős helyismereti vonatkozású fotók, kéziratok képi megjelenítése most indult el.

A jelentősebb helyismereti kiállításokból kis válogatást láthatnak a világhálón azok, akik nem tudták megtekinteni a kiállítást, vagy éppen a világ másik felén élnek. Jeles személyekről Balázs Béla, Szent-Györgyi Albert, Moholy-Nagy László és Király-König Péter, vagy egy-egy érdekes eseményről, mint például a királylátogatás, láthatunk ismertetések. *Kötelezpéldány-szolgáltatás*: a megyei nyomdák kötelezpéldány-szolgáltató tevékenységeinek ellenőrzését az Országos Széchényi Könyvtárral közösen végzi a könyvtár. Helyismereti séták, gyalogtúrák szervezésére kerül sor. Sokan kedvelik, s igényt tartanak erre az új és csak valamilyen jeles eseményhez kapcsolódó szolgáltatásunkra. *A király nyomában - ott járhatasz, ahová a király is hintóval járt* címmel már hagyománnyá váló emléktúrát szervezünk az 1883-as királylátogatás emlékére több távon: 10, 20, 25 km-en.

A kihívások, s feladatok egyre sokasodnak. A gyűjtemény gazdagsága és szépsége lehetőséget ad arra, hogy az új technikák felhasználásával sokkal nagyobb körben ismertté tegyük a Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteményét.

SZERDAHELYI PÉTERNÉ

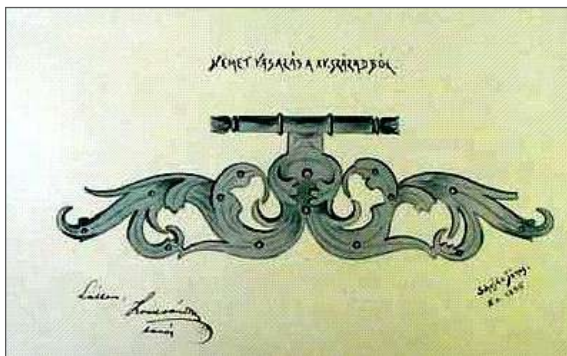
A szeged-mórávárosi szakképző iskola szakmatörténeti és néprajzi gyűjteménye

Iskolánkban, a *Szegedi Ipari, Szolgáltató Szakképző és Általános Iskola Szeged-Mórávárosi Tagintézményében* értékes szakmatörténeti és néprajzi gyűjteményt hagytak az utókorra a régi tanárok. A különböző tárgyak ma az iskola folyosóin álló üveges szekrényekben és a könyvtárban található. A gyűjtemény tudományosan még nincs feldolgozva.

Szakmatörténeti gyűjteményünk legértékesebb darabjai a régi inas rajzok. Ezek szakrajzok az 1890-es évekből és a két világháború közötti időszakból. A legtöbb szakmát akkor tudta (és tudja ma is) jól elsajátítani egy-egy tanonc, ha a készítendő tárgyról megfelelő rajzot készített. Az iskolában tanító híres tanáregyéniségek, pl. *Szmollény Károly* építész, *Kopasz Márta* grafikus mintarajzokat is készítettek a diákjainak (az inasok ezeket utánozva rajzolták meg rajzaikat), amelyekből szintén van pár a gyűjteményben. A szocializmus korában készültek a nagyobb gépek, tetőszer-

Egy szakrajz az 1890-es évekből, láttamozta: Szmollény Károly

kezetek stb. kicsinyített mini makettjei, amelyek szintén a folyosók vitrinjeiben találhatóak. Egy 1948-as irat szerint „A tanulókat szakmájuknak megfelelő ipari tárgyak, géprészek, ruha, cipő, cégtáblák stb. kisméretű modelljeinek elkészítésére és benyújtására buzdítsák.

Az iskolai tanulmányi és munkaverseny keretében.” Az iskolában sajnos nagyon kevés régi vagy kihalt szakma tárgyai találhatóak meg, hiszen különböző múzeumoknak ajándékozta a régebbi tantestület azokat. Az iskolában maradt legteljesebb eszközgyűjtemény a fodrász és borbély szakmáé.

Az iskola mini néprajzi gyűjteményét Fekete Jenő tanár úr az 1970-es években hozta létre diákjaival. A tanár úr a néprajz iránti érdeklődéstől vezettetve, tanítványai segítségével járta végig a Szeged környéki tanyákat, és gyűjtötte össze, amit érdekesnek talált a megőrzésre, bemutatásra. A polcokon található tárgyak többségében a XX. század elejéről valók, a mindennapi életet tükröző edények, szerszámok. Értéküket, becsületüket az adja, hogy a technika fejlődése miatt lassan már csak gyűjteményekből ismerhetik meg mindezt tanítványaink.

A gyűjteményben találhatóak többek között *üvegedények*, egyéb használati tárgyak. Az utóbbi években divatos régiséggyűjtés egyik keresett tárgyává nőtte ki magát a színes *szódásüveg*. A szifon, később a szénsavas ásványvíz elterjedése szinte teljesen kiszorította a mindennapokból az egykor nagy jelentőségű szódást a lovával együtt. Ugyanis ezelőtt lófogató szekérről árulták a „szikvízgyártók” üdítő nedűjüket. Ma szinte már csak a szólásban él: „Megveri, mint szódás a lovát.” A tanyák udvarán számos gyümölcsfa található, amelyek kevés ápolást igényelnek, „ingyen” adják termésüket. Az epret, szilvát gondos, takarékos háziasszonyok összegyűjtötték, lekvárrá főzték, *lekváros szilkék*ben tárolták. A szilkék cserépből készültek, szellőztek, tartották a nedvességet, sokáig jóízű maradt benne az édes csemege. A „drót-díszítés” praktikus célokat szolgált: a repedt szilkét a drótozással még hosszú ideig használható állapotba hozták. A szimmetriára való törekvés a parasztember szépségigényét tükrözi.

Hastöltőnek is nevezik a polcokon található *kolbásztöltőket*. Az elnevezés „működési elvére” derít fényt. A betöltött, kolbásznak való, fűszerezett darált húst úgy töltötték a bélbe, hogy közben a hasukhoz szorították a nyomófát. *Dohányvágó*: az otthon termesztett, szárított dohányból lehetett a legjobbat füstölni. Ehhez szolgált segédeszközzül ez a szerkezet. Csizmavető *fakutya*: nevében is árulkodik arról, hogy a szűk csizmát viselő gazdaember a kapcában megdagadt lábát ennek segítségével szabadította meg a csizma szorításától. Az elektromosság a kisebb falvakba, főképpen a ta-

Dohányvágó készlet
az iskolai gyűjteményből

nyákra elég későn ért el, ezért volt akkora jelentőségük a *lám-pák*nak. A petróleumlámpa még mostanság is használatos, ezért is van belőle több. Van bakterlámpa, ernyővel ellátott kocsmalámpa, amit akár Petőfi „kurta kocsmájában” is használhattak volna. A *kalamáris* a

régmúltat idézi. A cserépből készült tartó egyik edényében a tintát tartották, ebbe kellett mártani a tollat. Másik edénykéjében a por (kréta) volt, amit rászórtak a friss írásra, ez itatta fel a tintát, kevésbé maszatolódhatott el az írás.

A vezetésem alatt álló honismereti kör gondozza ezeket a tárgyakat, és egy-egy újabb darabbal gyarapítjuk a gyűjteményt.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

A Pick Szalámi és Szegedi Paprika Múzeum

A Pick-kiállítást az 1970-es évek végén *Molnár Mihályné* mérő és csomagoló brigádja az akkori Szegedi Szalámigyár és Húskombinát Maros utcai gyárának dolgozóival hozta létre. Kezdetben az elavult, fából készült tárgyakat és berendezéseket, régi csontozó késeket, a hagyományos szalámi gyártás eszközeit gyűjtötték. Később egyre több dokumentummal, hang- és videofelvétellel egészült ki a gyűjtemény. Ezek a felvételek a gyár egykori dolgozóinak visszaemlékezéseit tartalmazzák. A Szegedi Paprika Rt. 1998-ban a Pick-csoport tagjává vált, így a kiállítás 1999 nyarán annak múzeumával bővült, és ekkor kapott helyet a Pick Szabadidő Központban egy kétszintes, 330 négyzetméteres helyiségben. Az alsó szinten a Pick szalámi és a szalámigyár története kísérelhető végig az 1869-es alapítási évtől napjainkig. Az emeleten a szegedi paprika gyártásának története látható, és itt ismerhető meg a paprikatermesztés módszereinek fejlődése a jelenleg alkalmazott technológiáig, valamint megtekinthetők a gyár termékei is. A tárgyak mellett 66, fotókkal és dokumentumokkal illusztrált tablót mutatnak be, és 21 korhű öltözetű, életnagyságú fabábu teszi színesebbé a kiállítást. A Pick-teremben 12 perces összefoglaló videofilm mutatja be a Pick csoport tagjait. A paprika kiállítótermében egy 40 perces videofilm ismerteti a paprika termesztését, feldolgozását és értékesítését. A Szeged e két unikumának történetét egy helyen bemutató kiállítás – 2000. március 1-jei megnyitása óta – nagy népszerűségnek örvend. 2001-ben elnyerték „Az év múzeuma 2000” oklevelet.

A *Pick szalámi és a szalámigyár története* című kiállítás 200 négyzetméteren mutatja be a több mint 130 éves nagyvállalat múltját. Elsőként a Pick család híres gyár-alapító, gyáreépítő tagjai láthatók, majd a XIX. század második felére kialakult világhírű téliszalámi-készítést mutatják be. A táblák fotókkal illusztrálják a korabeli húsupar jellemzőit: látható egy tőkelegény 1883-ból, Nógrádi István Húscsarnoka a XIX. század végéről, valamint az 1892-ben felépült Szegedi Közvágóhíd. Ezekon a táblákon kaptak helyet az 1876. és az 1899. évi szegedi országos kiállítások képei és katalógusai. A tárlat a további táblákon az egyre jobban működő vállalkozás nemzetközi viszonyok között is figyelemre méltó eredményeit mutatja be. Hiteles levéltári dokumentumok válogatásából követhető a Pick térhódítása. A hazai versenyben megerősödött vállalat 1927-ben Szalonikiben, majd 1935-ben Brüsszelben – a nemzetközi piacon is egyre inkább kedvelt termékéért – aranyérmet és nagydíjat kapott.

A téliszalámi készítésének máig megmaradt technológiai folyamatát enteriőrök sora teszi életszerűvé a látogatók számára. A munkafolyamatok rekonstruált bemutatása teszi képszerűvé a legszigorúbb minőségi követelményeknek is megfelelő világhírű téliszalámi gyártási folyamatát az 1920-as évektől az 1960-as évek elejéig: a csontozást, a pasztakészítést, a töltést és a kötözést, eljutva a füstölésen át az érlelés és a csomagolás fázisáig. Grafikonok, diagramok szemléltetik a téliszalámi termelésének mennyiségi növekedését és piacának bővülését a különböző világrészekben.

A *szegeci paprika gyártásának története* című kiállítás a szegeci fűszerpaprika növény első megjelenésétől a feldolgozás fejlődési folyamatain keresztül kívánja bemutatni napjaink fűszerpaprika örleményét. A paprikanövényről Szegeden 1748-ból találjuk az első feljegyzést. Az első időszakban dísnövényként tartották, később felismerték pozitív élettani hatásait, és gyógyszerként alkalmazták reumatikus megbetegedések és hideglelés ellen. Csak egy évszázad múlva kezdték fűszernövényként termesztetni. Maga Pick Márk gyár-alapító párhuzamosan gyártott szalámit és működtetett paprikamalmot. Ma a szegeci fűszerpaprika örleményt csaknem az egész világon ismerik és vásárolják kitűnő szín-, illat-, íz- és aromaanyaga miatt.¹⁴

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

¹⁴ Forrás: <http://www.pick.hu/hu/muzeum.html>

A szegvári Falumúzeum

Az országban másodikként, Csongrád megyében elsőként nyílt meg 1954 júliusában a szegvári Falumúzeum. A múzeumot *Jaksa János* tanító alapította az 1848/49-es forradalom és szabadságharc centenáriuma központilag elrendelt néprajzi és helytörténeti gyűjtés anyagából. Először a Hunyadi utca kanyarjában lévő hajdani polgári kör épületében kapott helyet, majd 1973. szeptember 30-án költözött a gr. Károlyi család által a 18. század elején ispánháznak épített, Hunyadi utca 31. szám alatti épületbe. Itt 1981-ig, haláláig dolgozott *Jaksa János* múzeumvezető. Ettől az évtől vette át a múzeumvezetést rész munkaidőben *Kovács Lajos* tanár, iskolaigazgató, aki nyugdíjazásáig, 2008 tavaszáig, folytatta elődje helytörténeti, néprajzi kutatásait és a múzeumi tevékenységet. Jelenleg a Csongrád Megye Közgyűlése által fenntartott Falumúzeumot *Purgel Nóra* néprajzkutató vezeti.¹⁵

¹⁵ FORRÁSOK: *Csikvári Antal* szerk.: Csongrád vármegye. 1938. - *Dr. Farkas Gyula* szerk.: Szegvár. Tanulmányok Szegvár nagyközség történetéről. Szegvár, 2000. - *Kalicz Nándor*: Agyagistenek. Corvina. 1980. Bp. - *Kardos Mária*: Primitív fazekasság. - Magyar Néprajzi Lexikon 1987. Akadémia kiadó. - *Kovács Lajos*: Mesél a szegvári határ. Helytörténeti olvasókönyv a szegvári általános iskolások számára. 1993. - *László Gyula*: A honfoglaló magyar nép élete. Múzsák K. Bp. 1988. - *Lőrinczy Gábor*: Avarok a Kórógy partján. Szegvári Napló 1989. 9. 10. szám. - *Dr. Vörös Gabriella*: A rézkor, a bronzkor, a vaskor embere Szegváron. = Szegvári Napló 1988. 4. 5. 6. 7. 8. szám. - *Zsilinszky Mihály*: Csongrád vármegye története. Bp. 1897.

A nagy házban több kiállító terem és öt raktárhelyiség áll a Falumúzeum rendelkezésére. Jelenleg több teremben látható régészeti anyag: „Szegevár-Tűzköves az újkőkori ember lakóhelye”, „Szege várának kövei, vasai” című, illetve a szegevári „vár” régészeti feltárásának leleteit bemutató tárlatok. Három szobában rendeztek be néprajzi anyagot (Szegevári népélet a 19.-20. század fordulóján.), valamint Kossuth Lajos és Szegevár „kapcsolatát” bemutató kiállítást láthat a Szegevárra látogató. Az előszoba az első kiállító helyiség. A Jaksa János emlékfalon kívül a Kossuth-szobor melletti üveges tárló értékes relikviákat tartalmaz. Ezek a tárgyak az 1848. október 2-án toborzókörútja alkalmából Szegeváron is beszédet mondó Kossuth Lajos és Szegevár kapcsolatát bizonyítják.

A következő szobában elébünk tárul az újkőkori ember lakóháza. A teljes egészében növényi anyagokból készült házacskában minden megtalálható, amit a család használt. A leletek a Szegevár-Tűzköves nevű, híres régészeti lelőhelyről, a Tiszai-kultúra nagy telepéről kerültek elő. A szobában lévő rekonstruált újkőkori ház előtti térben, egymással szemben két üveges tárlót helyeztünk el. Bennük megtalálhatók azok a régészeti leletek, melyek azt bizonyítják, községünk környéke az újkőkori óta folyamatosan lakott hely. Népcsoportok éltek ezen a területen az újkőkorból (Kőrös-kultúra, Tiszai-kultúra), a rézkorban, a bronzkorban, az ókorban (szkíták, kelták, szarmaták, gótok, hunok, gepidák), a népvándorlás korában, a középkorban (avarok, gepidák, longobárdok). A honfoglalás idején népcsoport telepedett le a Kórógy partján. Sok régészeti lelet bizonyítja, települések léteztek Szegevár környékén az Árpád-házi királyok korában is.

A szomszédos szobában megtudhatjuk, milyen eszközöket használt a gazdálkodáshoz az újkőkori nép, amelynek családjai az előző szobában felépített házban laktak. Megnézhetjük gyönyörűen csiszolt kő- és csonteszközöket, a szép formájú, csodálatosan gazdag mintázattal díszített cserépedényeit. Ezt az újkőkorból élt tűzköves népet erről a mintázatról a vonaldíszes kerámia népének is nevezik. Ennek a népnek egy másik nagyon értékes tárgyát is láthatjuk ebben a kiállító teremben: a Sarlós Istent, aki egy férfialakban megjelenített isten. Ez a nép addig a termékenység istennőjét a női testformában jelenítette meg, istennőknek áldozott. Amikor áttért a termelésre, a kultikus életében is változás következett be. Ebből a kiállító teremből egy kisebb szobába jutunk, mely a Szegeváron született *dr. Bartucz Lajos* antropológus egyetemi tanárnak állít emléket. Az emlékszobában megismerhetjük életét, munkásságát.

A következő szobában a századforduló táján élő szegevári szegényparaszt család életmódjához jutunk tapintható közelségbe. A lakó- és tisztaszobának berendezett helyiség tartalmaz minden bútort és berendezést, amit használt egy parasztcsalád abban az időben. Gyönyörű a festett-faragott végű tornyos nyoszolya és a mellette lévő tulipános láda. Ezek a 19. század legelején készültek. Klasszikus századfordulói parasztszobai enteriőr a nagy asztal a sarokpaddal és fölötté a falon lévő családi fényképek sora a szentképekkel, obsit-levelekkel, valamint a búbos kemence a padkával, kuckóval.

A néprajzi gyűjtemény legszebb darbjait tartalmazza a következő szoba. A századforduló előtti években tizenöt család foglalkozott cserépedény-készítéssel. Külön utcájuk is volt, a Tálás utca, a mai Batthyány utca. Az ügyes kezű szegvári fazekasok szép formájú kantái, korsói, pálinkás butykosai, locsolói, szilkéi, köcsögjei eljutottak a környező településekre is. Szegváron jelenleg két népi iparművész él és dolgozik. *Bovatsék Dezsőné* hímző népi iparművész nyugdíjas tanítónő majdnem harminc éve vezeti a helyi díszítőművész szakkört. Munkáik ismertek a megyében, több országosan is ismert. Mutatóban néhány gyönyörű hímzés található itt.

A szomszédos szobában *Szabó Lajos* faragó népi iparművész munkáiból látható kiállítás. A szegvári parasztemberek hajdani tárgyait, munkaeszközeit, bútorait készítette el kicsinyített formában. Munkái a kecskeméti játékmúzeumban is megtalálhatók. A mindenki által ismert suszter (cipész) mester hordozható műhelyét láthatjuk az ajtó mellett, a híressé vált háromlábú székkal és valamennyi szerszámmal. A volt tulajdonosa, *Sinka Balázs* új cipőt is készített velük. A régi időkben sokan készítettek a faluban főzött fűzfavesszőből font kosarakat, vesszőbútorokat. Fennmaradt munkadarabjaik ügyes kezekről és gazdag fantáziáról tanúskodnak. Az itt látható két fonott fotel igazi mestermunka. Napjainkban csak néhány idős ember és egy-egy fiatalabb tud kosarat fenni. Az ő munkájukat mutatja be a kis kiállítás.

Innen az eredetileg is konyhának használt szabadkéményes, teljesen berendezett konyhába, és az előtte lévő pitvarba jutunk. Innen fűtötték a tisztaszobában lévő búbos kemencét. Az 1700-as évek közepe táján épített ispánház konyhája bekötött szemmel is megtalálható, mivel a több, mint kétszáz éves korom szaga elárulja hollétét. Berendezései egyszerűek és praktikusak. Az utolsó szobában Szeg várának köveit, vasait tekinthetjük meg. (Rózsa Gábor mérnök-muzeológus rendezte, Vígh László és Arató Mátyás restaurátorok készítették a kiállítást.)

KOVÁCS LAJOS ISTVÁN

A szőregi rózsamúzeum

Szőreg Szeged belvárosától 6 kilométerre, délkelet felé található, a 43. sz. út mellett. A Tisza és Maros alakította termékeny lösztalajnak és az itt élő emberek kemény munkájának eredménye, hogy a rózsatermesztés hazájává vált. A szőregi rózsza 2004 óta hungarikum. A rózsza diadalútja háromezer évvel ezelőtt kezdődött. A görög, a római, az arab, majd a török birodalom mind-mind hódoltak ennek a szép virágnak, és ez a szenvedély a mai napig is tart. Legendák, nagy múltú népek leírásai, népdalok, versek hosszú sora szól a rózsza szépségéről, illatáról.

Újszegeden 1871-ben kezdtek el rózsát termesztani. A szőregiek napszámosként dolgoztak a kertészetben. Nagyon sokan elsajátították a rózsza nemesítésének tudományát, és már 1886-ban önállósították magukat, és elindult a rózsatermesztés Szőregen. 1936-ban alakult meg 16 taggal a Szőregi Rózsa- és Gyümölcsfatermelők Termékértékesítő Szövetkezete. 1941-ben 42 kertész alakította meg a Szőregi Virág- Rózsa- és Gyümölcsfatermelők Értékesítési Szövetkezetét. 1967-ben alakult meg a mai Szőregi Virág- Dísznövény Áfész, amely fellendítette a rózsatermesztést az országban. Sok család megélhetése a rózsától függött régen és ma is. A település e virág tiszteletére 1999-től minden év júniusában *rózsaünnepet* rendez.

A rózsatermelő a csemete kiválasztásától ápolja, gondozza a növényt. Több év telik el, míg a csipkebogyóból gyönyörű rózsaszál lesz. A vadalanyt szemzésig többször meg

kell kapálni, rotátorozni, permetezni a különböző betegségek ellen, mint például a lisztharmat, levéltetű és rozsdá. A szemzés június közepétől augusztus közepéig tart, amíg a rózsza „be nem áll”. Az ezzel kapcsolatos munkák: a szemzőgally levelezése, tüskölés, kinyitni a sorokat, lesöpörni a rózsatövet, szemezni. A vad alanyba vágást ejtenek, majd ezt felfeszítik, belehelyezik a nemes rózsaszemet, majd kötőszalaggal bekötik a szemet. A szemzéskor a föld közelében gyakran 50 fok is van. A szalagszedés, a kötöző szalag eltávolítása kb. 3 hét múlva történik. A rózsatermesztés eszközeit 12 éve gyűjtjük a művelődési házban. Az első rózsaszüneten volt az első kiállítás. Először a rózsatermesztők csak kölcsönadták az otthon őrzött tárgyakat, iratokat, fényképeket. Azóta lassan gyarapodik a gyűjtemény. A gyűjteményben található még ültetőkanál, vadlő, amit sarlóból alakítottak át, karaszoló, metszőollók, kötöző szalagok.

A gyűjtemény másik részét a rózsával díszített tárgyak alkotják. Otthonunkban meglepően sok rózsás tárgy vesz körül bennünket: tányérok, bögrék, kávékészlet, ét-készlet, szalvéta, ruhák, rózsza formájú gyertya, porcelán. A művelődési ház gyűjt mindent, ami rózsával kapcsolatos. A belőle készült termékeket is: rózsaszörpöt és rózsaszemet, amit magunk is szoktunk készíteni. A fölújított Tömörkény István Művelődési Ház ad otthont az egész évben látogatható kiállításnak. A múzeumoknak az a rendeltetésük, hogy az élettelen tárgyakat megszólaltassák, s ezek az utókornak valljanak arról a feledésbe merült korról, amelyben még szerszámként, dísz tárgyként használatban voltak, szerepük volt, képletesen: éltek.¹⁶

MAKÓ MÁRIA

A tápai honismereti gyűjtemény

A honismereti mozgalom indulásával egy időben, 1962-ben Tápén a szakköri munka mellett tárgyi eszközök gyűjtése is megkezdődött. Erre megbízást az akkori községi tanács adott a szakkört vezető *Molnár Imre* (1924–1999) helyi pedagógusnak, aki ekkor már a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja volt. A tárgyi gyűjtést feleségével, *Molnár Imréné* tanítónővel közösen végezték. Természetesen a szakköri tagok, a mindenkori tanítványok, elsősorban az általános iskolások aktív közreműködésével, szüleik, a falu lakossága lelkes támogatásától övezve. 1984-től felnőtt helyi lakosok bevonásával folyt a gyűjtőmunka. A volt tanítványok a mai napig számon tartják e gyűjteményt, és gyarapítják is azt.

¹⁶ Felhasznált irodalom: *Kókai Ágnes*: A szóregi rózsza titkai. - *Péter László*: Rózsza kiállítás, 2005.

A gyűjtemény igen sok viszontagságon ment keresztül, állandó helye alig volt. Tápé Szegedhez csatolásával egy időre szertefoszlott az a remény, hogy megfelelő elhelyezést kap a 70-es évekre igencsak fölszaporodott anyag. Az utóbbi húsz évet – a helyi egyházközség hozzájárulásával – a katolikus plébánia közösségi házában tölthette. Jelenleg a művelődési ház emeleti részében kialakított két szobában található, mivel az 1997-ben megtervezett és a művelődési ház második ütemében fölépítendő tápai ház az akkori képviselőnk támogatását nem nyerte el, így a sokunk által várt ház nem készülhetett el, annak ellenére sem, hogy kivitelezését a volt szakköri tagok elvállalták.

Reméljük, ez már végleges helye lesz a több mint 1500 tárgyból álló gyűjteménynek, amely több mint száz diaképet, fotókat, 250-nél több textíliát, elsősorban viseleti darabokat, 200 cseréptárgyat, 700 szerszámot, vas- és fatárgyat, könyveket, gyermekjátékokat és gyékénymunkákat tartalmaz. A gyűjteményből 333 – elsősorban néprajzi – tárgyat 1983. december 21-én a Néprajzi Múzeum védetté nyilvánított. A szakköri tagok néprajzi tárgyú gyűjtései, pályázatokra beadott anyagai egészítik ki a gyűjteményt.

A gyűjteményt az alapító Molnár Imre halála óta felesége, Molnár Imréné és leányuk, Molnár Mária gondozza.

MOLNÁR MÁRIA

Tömörkény község helytörténeti gyűjteménye

Gémes Balázs (1937–2000) tömörkényi születésű pedagógus 1962-ben kezdte el gyűjteni a község múltját reprezentáló tárgyi emlékeket. Az általa elkezdett gyűjtőmunkába az 1974-ben megalakult *Tömörkény István Honismereti Kör* gyűjtőcsoportja is bekapcsolódott. A kör a Hazafias Népfront Tömörkény Községi Bizottsága keretén belül működött. Gémes Balázs gyűjtőmunkáját a gyerekek és a „falut szerető emberek” is segítették. A gyűjtőcsoport a mindenkori 7. és 8. osztály napközis tanulóiból állt. A tanár úr és a diákok minden szabadidejüket a gyűjtőmunkának szentelték. A gyűjtemény állandó helyre költöztetésében is részt vettek. Vezetésével a honismereti kör tagjai a gyűjtemény átszállítását, rendezését követően a „helytörténeti ház” udvarának rendbetételét is elvégezték, azután az 1980 novemberében megnyílt kiállítás további gondozását, bemutatását is magukra vállalták.

A helytörténeti gyűjtemény a Templom utca 1. szám alatt található. Rendszeres nyitva tartása nincs, de előzetes bejelentkezés után látogatható. A gyűjtemény 1980-ban került jelenlegi helyére, a templom mellett álló, valamikori harangozói lakásba. Az öt helyiségből álló épület a községben gyűjtött tárgyi emlékeket mutatja be. A kiállításon a paraszti háztartás és gazdálkodás eszközeit, szerszámain, régészeti leleteket és egyéb gyűjteményeket is bemutatnak.

Az első helyiségben a parasztcsaládok nőtagjai által végzett kenderfeldolgozás eszközeit helyezték el; gerebent, orsókat, rokkát, motollát. A második helyiségben a paraszti háztartás eszközeivel ismerkedhet meg a látogató. A kenyérsütéshez használt dagasztóteknő, kovászfa, sütőlapát és a szakajtók mellett a vajkészítésre használt köpülő is helyet kapott itt. A háromlábú, vesszőből készült kenyértartó szép darabja a gyűjteménynek. A fali polcon és a stelázin elhelyezett cseréptálak, kancsók, szűrők egyszerűen díszítettek. A harmadik helyiségben a ruhanemű tárolására szolgáló, fehér abrosszal letakart négyfiókos sublót tetején egy fészület, csészék és levesestálak állnak. Fölötte a falon szentképek láthatók. A fészület, a szentképek és a Mária-szobor a Tömörkényen lakók erős katolikus hitét jelzik. A szobában helyezték el a sarokpadot és a bölcst is. Itt kapott helyet – a falusi iskolában a 20. század elején használt szekrényben – egy pénzgyűjtemény. A negyedik helyiség legszebb darabjai a ma is megszólaltatható harmónium és cimbalom. Itt látható a lámpa- és mérleggyűjtemény is. Az ötödik helyiségben a mezőgazdaságban használt szerszámok sorakoznak: favilla, szárító és a nádfeldolgozás eszközei.

A tömörkényi helytörténeti gyűjtemény létrehozója, a helytörténeti és honismereti mozgalom elindítója, népszerűsítője és irányítója Gémes Balázs volt, aki két csoportra osztotta a körét. A krónikaíró csoport tagjai „krónikás füzetekben” jegyezték fel az adott év eseményeit, fontosabb adatait, amiből a kör vezetője megszerkesztette a falukrónikát. A könyvtár helytörténeti gyűjteményében az érdeklődők ma is beleolvashatnak az 1975., 1976., 1977., 1978. és az 1979. évi falukrónikába.

A krónikaírás és a tárgyi emlékek gyűjtése mellett komoly néprajzi gyűjtőmunkát is végzett a csoport: a házi kenyérsütés, a tömörkényi cselédsorsok, a maszkabálok, a szüreti bálok, a rózsabálok történetét beszélgették el a falu idősebb lakóival. A lejegyzett visszaemlékezések, az általuk készített fényképek, mozgófilmtekercsek felbecsülhetetlen értékeket képviselnek. Felhasználásuk a helytörténet oktatásában a helytörténet megismertetésén túl a helyi identitás megerősítését is szolgálhatja. Gémes Balázs helytörténet és honismeret terén végzett munkássága tiszteletet érdemel és követségre méltó.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Az újszentiváni szerb néprajzi gyűjtemény

Az Újszentiváni Általános Iskolában az 1986-87-es tanévtől lehetőség nyílt egy hagyományörző szakkör működtetésére. A szakkör feladatául tűzte ki a folyamatos néprajzi gyűjtést. Az így keletkezett néprajzi gyűjteményből 2001. január 27-én a szerb parókia zárt folyosóján kiállítást rendeztek be *Veszelinov Dánielné* és *Gyukin Dájána* vezetésével. A gyűjtemény minden évben gyarapodik, és a lehetőségek szerint kiegészül.

A gyűjtemény fő része a „tisza szoba” bútorzata és ágyneműje. A szoba falán van a család védőszentjének (szvecsár), nálunk Szent Györgynek a képe. A többi falon a család fényképei láthatók: a családfő esküvői képe, a lányok képei díszes népviseleti ruhában – a nyakukban függő arany „dukátok” jelezték gazdagságukat –, valamint katonaruhás fiúk képei. Különösen szép a bölcsőben a pólyás baba. A szobában megtekinthető a szerb lányok hozományának (stafér) sok gyönyörű darabja: hímzett törülközők, slingelt ágyneműk, konyharuhák. Az előtérben szerb szokás szerint mindig hímzett dísztörülköző függött.

Az 1890-es évekből származó szerb konyha felszereléséből porcelán tálak, tányérok, réz- és ezüst evőeszközök, csészék, pálinkás- és borospoharak láthatók. A konyhában megtalálhatók a jellegzetes tisztálkodási eszközök: lavór tartóval, borotválkozási eszközök kis kerek tükörrel. A főzéshez szükséges mindenféle edényt tartalmaz a gyűjtemény: öntöttvas edények, mozsár, üvegek, lekváros cserépedények sorakoznak

elrendezve. Petróleumlámpák, régi vasalók, teknők utalnak az akkori életmódra. Az ebédlőasztal a székekkel szintén nem hiányozhat a gyűjteményből.

A következő szobában két rádió látható az 1930-as 1940-es évekből. Különleges a tulipános hozományláda, a komód és a nagytükör. Mellettük az 1930-as évekből való esküvői ing és csizma, és egy Singer varrógép jelzi, hogy tehetős szerb családok éltek a faluban. Az 1950-es évekből egy tekerős telefonkészülék is gazdagítja a gyűjteményt. A gyűjtemény részét képezik az iskolai tárgyak is: paletta táblák, fa tolltartó, üveg tintatartók, tollszárak tollhegygel, régi ceruzák, vonalzó, körző. A falakon az újszentiváni szerb iskola tanulóinak képei függenek, az elsők 1913-ból, az utolsók 1961-ből valók.

A kiállítás része egy válogatás régi mezőgazdasági és lótarási eszközökből, érdekesek a különböző mérlegek. Igen értékes egy hamutartó, amit egy szerb katona 1944-ben készített a Don-kanyarban réz lövedékből. A gyűjtemény legújabb részét a magyar, sváb, szerb, bunyevác és sokác népviseleti babák alkotják.

Újszentiváni otthonában látogatható *Fülöpné Hajdú Piroska* magán babagyűjteménye is.

VESZELINOV DÁNIELNÉ

Társszervezeteink

Hét év, tizenhárom emlékhely

Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület életéből

Mint a földkerekségen mindenütt, az örök változás az egyedüli állandó; minden mozgásban van. A tétel a településekre és hálózatokra ugyancsak érvényes. Alakulásuk hol lendületes, hol stagnáló képet mutat. Hazánkban, a Kárpát-medencében hasonló a helyzet, ahol a bekövetkezett történeti folyamatokat általában a honfoglalás idejétől vizsgáljuk és elemezzük, jóllehet célszerű visszatekinteni korábbi időkre.

Így áll a dolog a településekkel is. A neolitikum óta különböző népek által folyamatosan lakott Kárpát-medencében az egyes kultúrákat teremtő népek nekik megfelelő lakóhelyeket hoztak létre, és azok hálózatát alkották meg. A neolit kor letelepedett, földműveléssel foglalkozó népei például az élővizek (folyók, tavak) partjain alakították ki ún. tell-településeiket, a nomád nagyállattartók pedig életmódjuknak megfelelően gyorsan változtatható lakhelyeken éltek. Már ebben az időben hajózták az arra alkalmas folyókat és egyéb vizeket, továbbá kialakultak a fő útvonalaik és átkelőhelyeik. Gondoljunk csak a nagy nyugat-keleti utak átkelőhelyeire, Budára és Pestre, valamint Szegedre, ahol a Maros és Tisza mentén haladó utakon járók és a folyókon hajózóknak vehették az irányt nyugat felé! E helyeknek és sok társuknak régészeti emlékeit már feltárták. Honfoglaló elődeink, akik már ismerték a téli-nyári szállások rendszerét, faházakban és sátrakban egyaránt laktak, valamint az előttük járók által kitaposott utakon és használt vizeken közlekedtek.

A településhálón egyre inkább azok a helyek kaptak hangsúlyos szerepet, amelyek forgalmi csomópontok lettek, továbbá a vizek melletti téli szállásokból jöttek létre az állandóan lakott falvak, amelyek éppen úgy sorakoztak egymás mellett a hegyes vidékek folyóvölgyeiben, mint az alföldek folyói és tavai mellett. A kisebb-nagyobb települések körül, a vizektől távolabb ideiglenes lakott helyek, állattartó szállások alakultak ki. Így jött létre már a korai időkben a települések hierarchikus rendje a honfoglalás után. Eme állapoton jelentős változás akkor következett be, amikor az egyes úri nemzetségek birtokaikban osztályt tettek, azaz egymás között felosztották őket, és ki-ki szolgánépével a saját birtokára költözve letelepedett. E mozgalom során sok 5-10 házas apró falu, szolgatelep keletkezett. Közülük az életképtelenek hamar megszűntek, az erősek megizmosodtak, és faluvá fejlődtek. E helyzetet máig őrzik a Dunántúl aprófalvas vidékei. Az ún. *falupusztásodás* okai között a gazdaságiak mellett a háborús események, valamint természeti és egyéb katasztrófák (árvíz, tűzvész) játszottak szerepet. A falupusztásodási folyamatra erősen hatott az Alföldön a tatárjárás, majd a 15. században a nagyállattartás legelőigénye, végül a török hódoltság és a

visszafoglaló háborúk kora. Eme elnéptelenedett helyek emlékét oklevelek őrizték meg, valamint régészek ásói tárták fel nyomukat.

A törökkor és a Rákóczi-szabadságharc után az országon belül bekövetkezett vándorlás, illetve a betelepítések nyomán új falvak sokasága született, ám nem minden korábbi helyet ültek meg. Ilyenek voltak például a mezővárosi szinthez közel jutott egyes óriásfalvak, mint például a mai Hódmezővásárhely határában állott Csomorkány, a Szentés közelében feküdt Donáttornya vagy a középkori templomromjáról híres, Nagybecskerek melletti Aracs. Mégis, ezen időtől kezdve a lakosság, és ennek megfelelően a települések és az egyes településeken élők száma folyamatosan gyarapodott egészen az első világháború végéig, amellyel egyúttal egy rövid ideig tartó népeességrobbanás időszaka zárult le hazánkban. Ez a nyugati országokban jóval hosszabb időt tett ki. A tárgyalt időszakban a településhálón annyi változás következett be, hogy a vasút kiépítése szerkezeti változásokat hozott. A Dunántúlon, például Szombathelynek, mint vasúti gócpontnak a jelentősége megnövekedett, Kőszegé aláhanyatlott, Sopront messze megelőzte Győr. Az Alföldön egyes Tisza-menti helyek jelentősége csökkent, másoké emelkedett.

A két világháború között az ún. demográfiai átmenet időszakában a népesség növekedése lassan megállt, és a 20. század utolsó harmadában száma csökkenni kezdett. Mint mindig, a folyamatnak főképp a kis és gyenge települések estek áldozatul. Megindult a falvak lakosságának csökkenése, amelybe a mezőgazdaság kolhozosítása nagymértékben belejátszott. A minden tekintetben meggyengült helységek sokasága ma egyre kilátástalanabb helyzetben a létéért küzd.

A fenti, dióhéjban bemutatott hosszú időszakot (longue dure-t) a Magyarország történeti statisztikai helynévtárának munkálatai során tanulmányozó főszerkesztő, dr. Kovacsics József, az újkori magyar történeti demográfia atyja és emellett sok tudomány művelője tapasztalatai nyomán vetette fel és szervezte meg a *Pusztuló és Elpusztult Magyar Falvakért Egyesületet* ismert demográfusok és egyetemi tanárok részvételével, amely már hét éve fejti ki tevékenységét. A gondolat nem a tudós íróasztala mellett, könyvhalmazok közepette, hanem a településhálózat legszámosabb, ám leggyengébb egységének, az aprófalvak csoportjának a létéért való aggódásból született. Időszerűségét példázza, hogy a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége hasonló célú mozgalmat indított el, továbbá sok emberben, köztük kortárs tudósokban fogalmazódott meg a törődés igénye. *Kelemen Ferenc*, később egyesületünk alelnöke, például a Nógrád megyei Szűcs határában 2002-ben a valamikor Pusztaszűcs néven ismert, a törökkorban elnéptelenedett helyen keresztet emelt, amelyet megcsodálhat, aki a Bükk és a Mátra nyúlványában kanyargó útról feltekint az Egyház-hegy felé. Egy nem hazai példát említek még, a nemrég elhunyt aradi történész, *Kováts Géza* „Eltűnt települések Arad megyében” című, 2005-ben megjelent kötetét.

Az egyesület 2003 nyarán tartotta alakuló közgyűlését Kovacsics József alapító elnök vezetésével, és még az év szeptember 15-én a Fővárosi Bíróság be is jegyezte.

Az alapító elnök betegsége, majd halála következtében a munka megtorpant, majd 2005 februárjában indult újra az új elnök, *Blazovich László* vezetésével. A kis közösség tevékenysége azóta folyamatos. Emlékoszlopok állításában, emléktáblák elhelyezésében és hozzájuk kapcsolódóan előadásorozatok rendezésében fejeződik ki. Az egyesület célja, hogy az ország területén elnéptelenedett falvak emlékével és a 18-19. századi népességszámhoz képest 50 %-kal nagyobb mértékben fogyó falvak sorsával foglalkozzon. Ami az elpusztult falvakat illeti: csupán a Dunántúlon 2300-nál több elnéptelenedett faluról rendelkezünk azonosított adatokkal. Elnevezése csak néhány-nak maradt fenn dűlő vagy határrész elnevezéseként. Egyesületünk továbbá feladatának tekinti, hogy a pusztasodott faluhelyeket, mint kulturális örökségünket, a területileg illetékes önkormányzatok részvételével megemlékező ünnepség keretében emlékoszloppal vagy táblával jelölje meg. Az egyesület hangsúlyozott feladatának tekinti a pusztuló falvak demográfiai látteleetének elkészítését és bemutatását.

Az elnéptelenedett falvak emlékének az ápolása mellett egyesületünk gondot fordít arra is, hogy rámutasson a visszafejlődő és leépülő községek népességtörténetének bemutatása által arra, hogy ezeknek a falvaknak a népessége már olyan fogyást mutat, amely a leépülés okainak és körülményeinek a gondos elemzését teszi szükségessé. 2001-ben Magyarország községeinek a 35,5 %-ában a népesség száma az 500 lakost sem érte el. Jelentős a 200 lakosnál kisebb falvak száma is. Ezek a lakosság alapellátását és a népesség reprodukcióját már biztosítani nem tudják. A fent leírt eszközökkel (emlékhely kialakítása, konferenciák rendezése és a gondok feltárása) révén kívánja az egyesület a szülőföld ismeretét, a népesség megmaradását és gyarapodását szolgálni. A rendezvények a települések közösségének összekovácsolását segítik elő, az emlékhelyek pedig turisztikai látványosságként hatnak. Legyenek ezen helyek és emlékező pontok zarándok helyei azon települések lakóinak, amelyek határában felállították őket! Erősítsék a helyi azonosságtudatot és lokálpatriotizmust, amelyek nélkül nincsenek kis és nagy közösségek, sőt nemzet és ország sem!

Az e l s ő e m l é k o s z l o p avatására 2005. május 16-án, pünkösdhétfőn került sor *Hárshegyi József*, az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület alelnöke, monostorapáti polgármester ügybuzgósága révén a Monostorapáti mellett egykor állt Almád bencés kolostor romjainál. Az ünnepi program a délelőtti folyamán helytörténeti matinéval kezdődött, amelyen több előadás hangzott el a kolostor és a község történetéről, majd megemlékező szentmisét mutatott be *Korzenszky Richárd* (OSB) tihanyi apát. Délután került sor ünnepi műsor keretében a szürkegránit emlékoszlop avatására, amely az egész község lakossága számára élményt jelentett. Azóta minden pünkösdhétfőn helytörténeti napot tartanak a hagyományörzés szép példajaként. A monostorapáti ünnepség a további rendezvények számára példát adott.

Almád egykor az úri nemzetségek által alapított nemzetségi kolostorok közé tartozott. Bencések laktak benne. 1117-ben alapította az Atyusz nembeli Atyusz és testvére, Miska Szűz Mária és Mindenszentek (mindazon szentek, akik nem rendelkeztek

naptári ünneppel) tiszteletére. Az apátságot 1121-ben szentelték fel. Birtokai: Verestó, Magyarai, Kapolcs, (Balaton)Szabadi, Várus, Peszeföld, Keszi, Sasdikál és Monostorapáti főképp a Balaton-felvidéken feküdtek. Az apátság a törökkorig állt fenn, hiteles helyi tevékenységet is ellátott. 1548-ban azonban már üresen állt, birtokai világi főurak kezére kerültek, a kolostor pedig az idők folyamán elenyészett.

2005 őszén, október 18-án a levéltári napok keretében Hódmezővásárhely határában a középkori Szentkirály falu helyén emeltünk emlékoszlopot *Lázár János* polgármester, *Almás István* alpolgármester támogatásával és *Hegedűsné Dékány Magdolna* szervezésében. A márvány emlékmű (Návay Sándor szobrászművész alkotása) az egykori szentkirályi iskola kertjében emelkedik. A népes középkori település (mintegy 40 állt a mai város nagy határában), amelynek temploma búcsú engedélyt kapott, a 14. század elején, a törökkorban enyészett el. A 19. században helyén sűrű tanyahálózat jött létre, ezért épült az iskola. Falu mégsem fejlődött ki. A kolhozosítás a tanyákat elsöpörte, ma már magányosan áll az iskola épülete. Az avató ünnepséget helytörténeti konferencia előzte meg. Meghatódtunk, hogy az iskolát lakó utolsó tanító özvegye mellett az egykori nevelők és diákok ugyancsak részt vettek az ünneplők népes táborában. A köszöntők, koszorúzás, az emlékmű megszentelése és megáldása mellett az ünnepi hangulatot a vásárhelyi Szent István plébániatemplom énekkara emelte *Horváth János* vezetésével.

2006. június 3-án ugyancsak pünkösd hétfőjén *Gyarmati Tiborné* polgármester aszszony fáradásának eredményeként több támogató segítségével emlékfát állítottunk a Vas megyei Ivánc határában egykor volt Lugas falu, majd major helyén. Az ünnepség Vilmos kőszegi verbita atya által celebrált szentmisével kezdődött, amelyen nagy hatású homíliát tartott, majd Lugas történetét bemutató előadások következtek. Megszólt a major utolsó lakóinak egyike, oda kötődő élményeit mondta el. Az emlékhelyen, amely azóta több megemlékezés színhelye lett, kis ünnepség keretében avattuk fel az emlékfát. Amint *Gyarmati Tiborné* elmondta, az ünnepség és az ott folytatott társas beszélgetés több elgondolás és ötlet megvalósítására indította.

Lugas, a középkori falu azon helyek közé tartozik, amelyek helyi energiái arra képesek, hogy éltsék a kis települést, majd pusztasodása után újra sarjadjon az élet, hogy ismét megszűnjön, annak reményében, hogy egyszer újra éled majd. A török világ után uradalmi majorként indult benne az élet. Fényes napjait élte, amikor falai között szervezték 1922-ben gróf Sigray Antal földbirtokos támogatásával az utolsó fegyveres felkelést az elcsatolt magyarok lakta területek visszaszerzéséért. A külterületi lakott helyet az 1950-es közigazgatási átszervezés során számolták fel.

2006. szeptember 28-án a mai makói határában a középkorban a Szárazér mindkét partján hosszan elnyúlva feküdt Igás falu helyét örökítettük meg emlékoszloppal, amelyet *Karsai Ildikó* tervezett. A levéltári napok keretében szervezett avató ünnepséget konferencia előzte meg, majd a színpompás ünnepség következett, amelynek hangulatát a makói fúvószenekar emelte. Az emlékhely kialakítását *Gilicze János* önkormányzati

képviselő és Makó város anyagi támogatása tette lehetővé. A kialakított helytörténeti téren azóta többször tartottak koszorúzással egybekötött ünnepséget. Igás, amelynek neve a helyen végzett igás földművelésre utal, már az Árpád-korban létezett templomos helyként. Az írott forrásokban csak 1508-ban fordult elő először. A korábbi adatokat a régészeti ásatások leírásaiból ismerjük. Az 1551-52-es Maros-völgyi török hadjáratok során elhagyták lakói, majd újra megültek, ám 1583-ban már pusztaként emlegették a források. Helyén később tanyákat építettek. Hírét az igási csárda, melyet betyárok is látogattak, messze vitte. Folyamatosan üzemelt, és ma is fogadja az előre bejelentkezett vendégeket. Tulajdonosa adta a helyet az emlékoszlop felállításához.

A 2007-es év két látványos, magas színvonalú avató ünnepséget hozott az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesületnek. Május 27-én, vasárnap pünkösdi tanyanap rendezvénysorozatának keretében Makó-Rákoson avattuk a középkori és újkori Rákos (ma külterületi lakott hely) tiszteletére emelt oszlopot. (Lásd képünkön, Karsai Ildikó felvételén!) A gondolat Igáshoz vezet, ahol Nagy-György József vállalkozó és települési képviselő elhatározta az emlékhely létrehozását. Anyagi ráfordítást sem kímélve Gilicze Jánossal közösen végzett szervezőmunkával Karsai Ildikó tervezésében valósult meg az alkotás, amely szintén zarándokhely lett. Az ünnepségen a kezdeményezést Buzás Péter polgármester, országgyűlési képviselő méltatta, a vendégeket Nagy-György József köszöntötte. A helyi rokonsággal a hely-

hez kötődő Siket Judit, a regionális közigazgatási hivatal vezetője mondta az avató beszédet, Kovacsics Józsefné a köszöntőt, majd a felszentelés és áldás (Katona Pál, Kotormán István) következett. Rákos, az Árpád-kori település a középkor során mindvégig létezett, feltehetően a 15 éves háború idején néptelenedett el. A török világot követően a Csanádi síkon a puszták feltörése idején tanyás hely lett, majd a 19-20. század során falumag jött létre. Templom építésébe kezdtek, malom őrölt a településen, sőt 1954 és 1963 között önálló tanácsú község lett a környező tanyákkal. Onnan Makóval, a 10 km-re fekvő várossal egyesülve külterületi helyként létezik. A lét és nemlét határán álló települések példája.

A Szódligethez közeli Derenket Lengyelországból hazánkba érkező gurálok alapították a 18. században, akik megtartották lengyeliségüket (nyelvüket és szokásaikat) egészen addig, amíg a két világháború között környékén kormányzói vadászterületet

alakítottak ki, és emiatt a lakosokat teljes kártérítéssel magyar falvakba – jobb helyekre – költöztették. A még élő derenkiek visszajárnak rokonaikkal, és megünneplik az egykori falu búcsúját minden év július 28-án. Eme nap eseményeihez kapcsolódva avattuk a derenki emlékoszlopot több száz búcsús és Krakkóból érkezett vendégek jelenlétében. Derenk a magyarországi lengyelek zarándokhelye, ahol kápolnát építettek, és a még álló iskola épületét rendbe hozva, múzeumot alakítottak ki. Az egykori faluból a volt főutca két oldalán a fával benőtt területen még látszanak az egykori épületek földből kiemelkedő halmai, távolabb a korabeli temető sírdombjai. Néhányat gondolnak még, ám a természet, a zöld angyal lassan visszahódítja magának a falu területét. Oszlopunk, dacolva az idővel, a határátkelőhöz vezető földes út mellett áll azon a helyen, ahol a földes „országútról” a faluba kanyarodott az út. Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület eddigi legnagyobb vállalkozását a Magyarországi Lengyel Önkormányzattal, a Herman Ottó Múzeum képviselőjében a derenki gyökerű Rémiás Tiborral közösen végezte. A hazai lengyel önkormányzatok között gyűjtést indítottunk. *Hárshgyi József* alelnök a gránittömböt szerezte Siklósról, és bevéslette a kétnyelvű feliratot Monostorapátiban, és onnan szállították és állították fel az emlékművet Rémiásék. Oroszlánrészt vállalt a munkából *Biernacki Karol*, önkormányzati alelnök, ma szegedi levéltár-igazgató. Ha ő nincs, ma oszlop sincs.

A 2008-as évben főképp előkészületek folytak, és megtartottuk a szokásos monostorapáti helytörténeti napot. Mégsem maradt az év avatás nélkül, köszönhetően a mindnyájunk által nagyra becsült, fáradozásban fáradhatatlan *Simor Ferenc* bátyánknak, aki a Baranya megyei Szentlászló melletti Riticspusztán az egykori major és iskola emlékére ünnepség keretében emléktábla elhelyezését szervezte meg, megmentve egyesületünket attól, hogy az évben avatás nélkül maradjunk. Az alkalom szép példája a honismereti egyesületek és Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület összefogásának, amelyet, reméljük, sokan követnek majd, ugyanis az oszlopavatásainkon eddig is szép számmal részt vettek a honismerők.

A 2009-es esztendő sem indított bennünket nagy reményekkel. Mégis három eseményre került sor. A Magyar Urbanisztikai Társaság észak-magyarországi régiója 2009. július 1. és 3. között tartotta éves tudományos konferenciáját a Nógrád megyei Magyarnándoron. A konferencia második napján emlékeztek meg a hajdan volt Kelecsény nevű községről, amelynek helyét ma a Kelecsénypuszta nevű lakott hely jelzi Magyarnándor határában. Az esemény során a művelődési ház kertjében emlékfát ültettek el, ahol *Kovacsics Józsefné* a társaság tiszteletbeli örökös tagja tartott Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület képviselőjében méltató beszédet.

További lendületet adott munkánknak, hogy jelentkezett nálunk *Németh Tibor* Szegeden élő néprajzos kollega, a faluja, Bakonytamási történetének odaadó kutatója, hogy szervezzünk ünnepséget a falutól egykor 3 kilométerre feküdt Gerencsér település emlékére. Az együtt munkálkodás eredményeként végül október 17-én Gerencsérpusztán keresztet állítottunk a település emlékére, az egykori Gerencsérhez vezető út torkolatá-

Szentkirály emlékoszlopa

ban pedig *Wittmann Ildikó* díszítés nélküli 10. századi gabonataroló hombárt ábrázoló emlékművét avattuk. Az ünnepséget előadássorozat követte, amely kötetlen beszélgetésben folytatódott. A helytörténeti nap programját részletesen ismertette Németh Tibor a *Honismeret* 2009. évi 6. számában, ezért bővebben nem szólunk róla.

A bakonytamási rendezvény után szélesebben következett Hódmezővásárhelyen egy újabb téglaszlop állítása. Vásárhely Makó mellett élen jár a hagyományápolásban. Nagy határában gondozzák a csomorkányi emlékhelyet, amely név Németh László Égető Eszteréből ismert már, a rárósit, valamint az általunk emelt, már említett szentkirályit. A szikáncsi iskola emlékét pedig márványtábla őrzi. A vásárhelyi ünnepi hetek keretében október 20-án adtuk át *Almási István* alpolgármester fáradozásának eredményeképp a bodzasi iskola épülete előtt a középkori Barc és Solt települések emlékét vigyázó téglaszlopot az immáron szokásos módon zajló ünnepségen. Az avató beszédet *Varsányi Attila*, a helyi levéltár igazgatója, a Szeremlei Társaság titkára tartotta, e sorok írója pedig az egyesület munkájáról beszélt. *Németh László* plébános szentelte fel az emlékhelyet. *Bagóczki Zsolt* szavalatával, valamint a zeneiskola rézfúvós kvartettje műsorával emelte az ünnepség fényét. A kora Árpád-kori Barc nevében, mint személynévben a borz szavunk rejtőzik. A 15. századig biztosan fennállt, a defterekben már nem találjuk nevét. A 19. században sűrű tanyahálózat alakult ki területén, amely a téveszesítés nyomán eltűnt. Solt ugyancsak Árpád-kori település volt (neve a szultán, Zoltán, Zsolt nevekké köthető össze), amely ugyancsak a 15. századig állt fenn. Nevét az 1570-es defterben már pusztaként említették. Területén a 19. század során tanyákat emeltek, amelyek a Barcon lévők sorsában osztoztak. Barc és Solt az egykori téli szállásokból kialakult kis falvak (az előbbi templomos helyként létezett) emlékét ma az általunk állított téglaszlop őrzi.

Munkánk 2010-ben is sikeresen folytatódott: a mezőhegyesiek támogatásával a középkori Fűpercek helyét jelöltük meg igen szép, szimbolikus formájú kőtömb gránit emléktáblájával.

Eddigi fáradozásunk alapján néhány összefoglaló megállapításra van módunk azok számára, akik kedvet kapnak hasonló elképzelések megvalósítására. (Anyagunk egyébként bővebb formában megtekinthető a <http://csm-honismeret.uw.hu> honlapon, és szívesen nyújtunk segítséget írásos és szóbeli megkeresésre.)

Az emlékhelyek kialakításához az arra vállalkozókat fantáziájuk és pénzügyi lehetőségeik befolyásolják. Így van ez nálunk is. Születtek gránitoszlopok, emlékfák, emléktáblák, téglaszlopok és figurális alkotások. A felállításához méltó helyet szemeljük ki, lehetőleg út mellett, könnyen megközelíthető helyen. Ezáltal teremthetünk

helytörténeti kultikus teret, amint számos esetünk bizonyítja. Nemcsak az avató ünnepek melegítik a résztvevők lelkét, hanem a később oda látogatókat is elgondolkodásra, megállásra és pillanatnyi elmélyedésre készítetik az egyes objektumok. Ezen helyek informatívak, nem hagyják feledni a múlt egy részét, jelenlétükkel részben visszaperlik azt.

Az egyes helyek története rávilágít arra, hogy bár a történelem, az idő nagy gőzhengere végighalad a településeken, azonban sorsuk mégis egyedi a rajtuk élő emberekéhez hasonlóan. Amint felsorolásunkból látszik, a bemutatott települések története csak elnéptelenedésükben azonos, minden másban egyéni karakterrel rendelkeztek, útjuk megszívlelendő tanulságokkal jár. A településhálózatban, a települések hierarchikus rendjében – mint a bevezetőben láttuk – vannak erősebbek és gyengébbek. Hagyjuk élni az előbbieket, óvjuk és védjük a még meglévő utóbbiakat, amellyel életükhez lehetőséget adunk. Fontos feladat, mert színesítik kultúránkat és humanizálják a tájat, élesen látszanak rajtuk a társadalom és gazdaság változásai. Reméljük, körünkben nem lesz tömeges azon települések száma, amelyek helyén utódaink majd emlékhelyek állítására kényszerülnek.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

A Bem József Kulturális Egyesület Szegedi Kirendeltsége

A szegedi lengyelek viszonylag későn, 1990-ben alapították első szervezetüket, a *Bem József Kulturális Egyesület Szegedi Kirendeltségét*. A budapesti székhelyű anyaszervezet évtizedek óta igen szerteágazó tevékenységet folytatott, s folytat napjainkban is a magyarországi lengyelség érdekében. A hetvenes-nyolcvanas években a lengyelek a METESZ székházában találkoztak rendszeresen, ahol megemlékeztek nemzeti ünnepeikről, gyermekeiket történelemre, földrajzra, irodalomra tanították, ugyanakkor komoly gondot fordítottak a hagyományok megőrzésére és átörökítésére. Oktatási tevékenységük 1993-ban kapott új erőre, amikor a szegedi lengyelek csatlakoztak az úgynevezett „vasárnapi iskola” rendszerhez, amely országos hálózattal rendelkezett és nagy szolgálatot tett a lengyel gyerekek anyaországi kultúrára való nevelésében.

1998 őszén megalakult a *Szegedi Lengyel Önkormányzat*, amely biztosította a lengyelek kisebbségi létéhez szükséges anyagi feltételeket. A magyar állam mellett a helyi önkormányzat is támogatja a kimondottan kulturális jellegű tevékenységet. Az itt élő lengyelek számára az egyik legfontosabb feladat a szervezett nyelvvoktatás. Nem szabad megengedni, hogy a vegyes házasságokban született gyerekek elessenek szülei anyaországi kultúrájától. Az anyanyelv ismerete nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a lengyel kisebbség meg tudja tartani kulturális autonómiáját. A lengyel hagyományok, szokások ápolása, azok népszerűsítése a szegedi közösségben hálás feladat, s ezt nagy szeretettel és odaadással művelik az itt letelepedett lengyelek.

A „Katyáni kereszt” felszentelése

Annak érdekében, hogy a lengyel kultúra még ismertebbé váljék a magyarok körében, 2008-ban létrehozták a *Magyar–Lengyel Kulturális Közhasznú Egyesületet*, amelynek soraiban több, magyar származású lengyel szimpatizáns található, akik a lengyelekkel közösen dolgoznak.

Szegeden viszonylag kevés „polonica” található. A leglátványosabbak közé tartozik a lengyel származású Zieliński Szilárd által tervezett Víztorony (Szent István tér, 1903-1904), a Mayer-Ungar palota (Kárász u. 16.), valamint a Sulkovszky-ház (Árpád tér 5.).

A lengyelek 2009-ben, Tadeusz Kaczor lengyelországi magyar tiszteletbeli főkonzul részvételével egy emléktáblát helyeztek el a Csongrád Megyei Önkormányzat székházán, amely az 1956-os magyar forradalomnak állít emléket: „Mi a neved magyar föld? / Keserűen véres és meggyötört! / A mélybe markol fájdalmas gyökere, / Ezért állsz a lengyel honhoz oly közel!” 2010 szeptemberében a szegedi lengyelség a szeged-csanádi egyházmegyével közösen egy Katyáni Keresztet állított a Dóm mellett, a Magyar Piéta közelében, amely az 1940-ben, Katyńban meggyilkolt lengyel és magyar áldozatok emlékét őrzi.

BIERNACKI KAROL

Az Oppidum Csongrád Alapítvány szerepe a helytörténet és a honismeret kutatásában és népszerűsítésében

Csongrád és környéke több ezer éves életének, történelmének nyomait hagyta a föld mélyén, a nép ajkán és az írott forrásokban. Régészeti, néprajzi, kulturális és várostörténeti emlékeinek gyűjtése a 19. század közepétől meghonosodott Csongrádon.¹ Magánygyűjtők szorgos tevékenysége lehetővé tette az első iskolamúzeum megalapítását. A napjainkban is nagyra becsült amatőr régészek, helytörténészek munkássága elősegítette a városi helytörténeti múzeum létrehozását. De részt vállaltak a város történetének feltárásában, emlékeinek megőrzésében a szülővárosukból elszármazott, de

¹ Dr. Tari László–Palásti Pál: A múzeumalapítási törekvések Csongrádon (1860–1956). In: Mozaikok Csongrád város történetéből. Csongrád, 1983. Lőrinczy Gábor: A csongrádi múzeumi törekvések első korszaka. In: Mozaikok Csongrád város történetéből. Csongrád, 1988. Szerk.: Bálint Gyula György.

azért tenni akaró értelmiségiek, akik Budapesten 1974-ben *Csongrád Város Barátainak Köre* néven kezdték meg hagyományápoló működésüket.

A Hazafias Népfront Csongrád Városi Bizottsága megalakulásától kezdve részt vállalt a helytörténeti munkában, azonban csak 1975-ben hozta létre a Helytörténeti és Honismereti Bizottságot.² A bizottság gondozásában és Csongrád Város Tanácsának anyagi támogatásával 1975-től jelent meg a *Mozaikok Csongrád város történetéből* című helytörténeti kiadvány, melynek utolsó száma 1989-ben került ki a nyomdából. Ezt követően a helytörténeti kutatásokkal foglalkozó – egyébként termékeny – helytörténészek számára megszűnt a rendszeres publikálási lehetőség. Az 1989-től megjelenő *Csongrád* című helyi újság ugyan biztosított lehetőséget számukra kutatási eredményeik nagyközönség előtti bemutatására, de a sajtóban terjedelmi okok miatt csak kisebb lélegzetű munkák megjelentetése volt lehetséges. Hiányérzetüknek a helytörténészek több alkalommal hangot adtak. Számos fórumon szorgalmazták, hogy újra legyen a városnak egy helytörténettel foglalkozó sorozata, vagy legalább alkalmanként megjelenő időszaki kiadványa.

Csongrád város tervezett monográfiája sem jelent meg, de a kötetbe szánt tanulmányok egy része elkészült. Labádi Lajos, a szentesi levéltár igazgatója, átadta a csongrádi levéltárnak a dr. Barta László kötet szerkesztő által összegyűjtött kész tanulmányokat. Ezek megszerzése, továbbá a helytörténészek egyre szaporodó kiadatlan munkái, elgondolkodásra sarkallták Georgiádes Ildikót és dr. Sebestyén Istvánt, a csongrádi levéltár két levéltárosát. Ennek eredményeként a csongrádi levéltár 1994-ben – a Hungaropanol Rt. és a RaszteR Kiadó anyagi támogatásával – megjelentette az *Oppidum Csongrád* című kiadványát, akkor még csak bizakodva abban, hogy lesz folytatás. A kiadványban négy szerző, köztük dr. Katona Imre csongrádi születésű néprajztudós munkája jelent meg. A helytörténészek részéről kedvező fogadtatásban részesült a kis példányszámú, szerény terjedelmű kiadvány. A levéltár saját forrásból nem tudta volna finanszírozni akár csak egy-egy alkalommal megjelenő helytörténeti kiadvány nyomdai költségét sem. Ezért döntött úgy a két levéltáros – családjuk támogatásával –, hogy a csongrádi levéltár javára 1995-ben Oppidum Csongrád néven alapítványt hoznak létre azzal a céllal, hogy lehetővé tegyék egy helytörténeti kiadványsorozat megjelentetését. Az alapítvány magánalapítvány, amely 1997-től közhasznú szervezetként működik, élén 5 tagú kuratóriummal. Alapszabálya értelmében tevékenységi körébe tartozik a tudományos kutatás, a helyi hagyományok feltárása és ápolása, a kulturális örökség megóvása. Az alapítvány elsődleges célja a helytörténeti írások közzététele, melyre évkönyvet létesített Oppidum Csongrád címen. De

² Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltára 5001/1976. Csongrád Város Tanácsának iratai.

céljai között szerepel tudományos helytörténeti konferenciák, kiállítások rendezése, egyéb kulturális rendezvények támogatása is.

Az egy év múlva „nagykorúvá” váló kiadvány eddigi köteteiben neves történészek, néprajzkutatók, helytörténészek tanulmányai és diákok pályamunkái egyaránt megjelentek. Így a fiatalon elhunyt dr. Barta Gábor kandidátus, tanszékvezető egyetemi docens munkája, amely Csongrád történetét mutatja be a középkorban és a török hódoltság idején; dr. Katona Imre néprajztudós, egyetemi tanár több tanulmánya; Dudás Lajos nemrég elhunyt jeles helytörténész sorozata a csongrádi katolikus egyház múltjáról és a helyi plébánosok munkásságáról. Csongrád közigazgatás-történeti adatait, valamint az I. és II. világháborús csongrádi áldozatok névsorát dr. Sebestyén István gyűjtötte össze és tette közzé. A helytörténeti kutatók feltáró munkáját segíti Labádi Lajos szentesi levéltár-igazgató immár 15 éve megjelenő forrásközlő sorozata, amely a szentesi sajtótermékekben megjelent csongrádi vonatkozású cikkeket adja közre. Dr. Szűcs Judit nyugalmazott múzeumigazgató néprajzi tárgyú, Erdélyi Péter tanár-muzeológus pedig politikatörténeti dolgozataival csatlakozott a szerzők táborához. „Fantomországi napló” címmel az Oppidum Csongrád hasábjain jelent meg először nyomtatásban ízelítő Katona Imre több tízezer oldalas útinaplójából, melyet dr. Lábadi Károly néprajzkutató rendezett sajtó alá. Dr. Andó Mihály egyetemi tanár emléke előtt tisztelgett a kuratórium a monográfiába készített tanulmányának megjelentetésével.

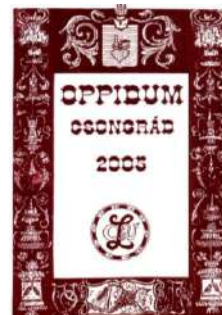
A Csongrád Megyei Levéltári Napok csongrádi rendezvényein elhangzott előadások anyagát több alkalommal tette közzé az Alapítvány. Katona Imre néprajzkutató, egyetemi tanár tiszteletére rendezett emlékülés előadói dr. Andrásfalvy Bertalan, dr. Barna Gábor, dr. Küllös Imola és dr. Lábadi Károly bocsátotta rendelkezésre az előadás anyagát. A 2005. évi rendezvényen dr. Surányi Dezső, Herczeg Mihály és Gát László voltak a meghívott vendégek, írásaik olvashatóak a kiadványban.

Az elmúlt évtizedek alatt kiváló szakdolgozatok, írások születtek a levéltárban, de tartalmas munkák készültek az iskolákban is, melyek a levéltár kéziratárába kerültek, és megjelenhettek a sorozatban. Ilyen volt Erdélyi Dóra Kossuth Lajos csongrádi díszpolgárságának történetét feldolgozó írása vagy Vass Erika a Csongrádon megrendezett Nemzetközi Diákszeminárium kutatási témájául választott „Csongrádi családok XIX–XX. századi története családrekonstrukciós módszer felhasználásával” címmel megjelent tanulmánya, Gombos Csilla „A bűnözés mint deviáns jelenség Csongrádon”, vagy Kovácsik Antal „Katolikus társadalomszervezés Csongrádon az 1900-as évek elején; Porubszky József plébános működése” című szakdolgozata. A kiadványban az általános iskolás korosztályt Szabó Olga képviselte, akinek az országos biológiai versenyre benyújtott, dr. Gulyás Lajos orvosról írt dolgozatát adtuk közre.

Helytörténészeink mérhetetlen elhivatottsággal dolgoztak és dolgoznak azon, hogy Csongrád múltját megismertessék az érdeklődőkkel, és a várostörténet méltó helyet foglalhasson el a makro történetírásban. A kuratórium munkásságukat, emléküket megőrizni kötelességének érzi, példát mutatva ezzel a jövő nemzedék számára is. Az

elmúlt 17 évben a kiadvány hasábjain ünnepeltük gazdag életpályát maga mögött tudó helytörténészek születésnapját, és fájdalmasan búcsúztattuk a közülünk távozókat.

Az alapítók és a kuratórium fontosnak tartotta, hogy a periodika a Nemzeti Alaptanterv keretén belül a helytörténeti ismeretek tanítását is igyekezzen elősegíteni. Ezek közé tartozott az 1998-ban összeállított tematikus szám, amely az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója tiszteletére jelent meg, és a szabadságharc csongrádi eseményeit dolgozta fel. A kötet a helytörténet tanításával foglalkozó tanárok számára kézikönyvként szolgál.

Az alapítvány a helytörténettel, honismerettel foglalkozó, azért tenni akaró társadalmi szervezetekkel, intézményekkel mindig szívesen vállalt és vállal közös munkát, és csatlakozik programjaikhoz. A Kossuth Szövetség 1998 tavaszán Csongrádon rendezett helytörténeti konferenciáján emlékezett meg a forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulójáról. A rendezvény szervezésében a Kossuth Szövetség, Csongrád Város Önkormányzata és a Batsányi János Gimnázium és Szakközépiskola mellett a csongrádi levéltár is részt vett. A szervezők az 1848/49-es eseményeket felidéző konferencián elhangzott előadások anyagának megjelentetése mellett döntöttek. A kötet az alapítvány gondozásában jelent meg „...én elmentem volt a Tiszához fölkelteni a népet” címmel, amely Kossuth Lajos alföldi toborzó körútját állította a középpontba.

A levéltár berkein belül 2008-ban alakult meg a Csongrádi Helytörténészek Baráti Köre. Kutató, feldolgozó munkájuk eredménye az alapítvány gondozásában, a város anyagi támogatásával jelent meg „Tanulmányok a csongrádi feketevárról” címmel.

A kuratórium szándéka, hogy kiadványaival, térítésmentesen eljuttatott kötetivel minél szélesebb körben hozzájáruljon Csongrád város múltjának megismertetésén túl, a szülőföld iránti szeretet és az egészséges lokálpatriotizmus és identitástudat kialakításához. Döntése alapján a sorozatot – az iskolai és a városi könyvtár mellett – most már Óbecsére, Csongrád testvérvárosának könyvtárába is eljuttatja.

Az Oppidum Csongrád 2012-ben ünnepli 18. születésnapját. Az elmúlt több mint másfél évtized töretlen munkálkodásához és az életben maradásához kellett azok a támogatók, akik egyetértettek céljaikkal, és tudták, hogy az alapítvány által végzett munka és cél nemes. Ezek közé tartoztak a sorozat szerzői, akik honorárium nélkül bocsátották az alapítvány rendelkezésére kézírataikat, Dudás Sándor szobrászművész, aki az egyedi könyvborítókat tervezte, a csongrádi vállalkozók és magánemberek, akik anyagi eszközeikkel rendszeresen támogatták a periodika megjelentetését, a városi önkormányzat, amely pályázataikat támogatta.

Bízunk abban, hogy bizalmukat, támogatásukat a jövőben is sikerül megtartani, s melléjük újakat is szerezve, folytathatja az Oppidum Csongrád Alapítvány az 1994-ben megkezdett munkát.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület kapcsolata a Történelemtanárok Egylete Szegedi Tagozatával

Helyi adottságunk volt, hogy Szeged általában elkülönül Csongrád megyétől. Egy – a megyei szervezettel együttműködő, de városi – civil szervezet a honismereti programokra jobban tudta megszólítani az iskolákat, mint a megyei felhívás. A Szeged városi és a Csongrád megyei egyesületek is gyakran jobban elkülönülnek, mint ami a földrajzi távolságból következne. Személyes átfedtséget jelentett személyem, aki egyben a Honismereti Szövetség választmányi tagja, ugyanakkor a Történelemtanárok Egylete Szegedi Tagozatának elnöke voltam. Célként jelöltük meg, hogy több tanárt nyerjünk meg a honismeret számára; a köztörténet oktatása használja fel a helytörténetet; a diákok számára álljon rendelkezésre élvezetes ismerethordozó és megfigyelési lehetőség a várostörténet révén; és a közoktatási intézményrendszer (tanár és diák könnyen elérhető) szervezeti kereteit felhasználjuk.

Ezt szolgálta, hogy olyan *didaktikus segédanyagok* születtek, amelyek a közoktatásban is felhasználhatók. A „Mesélő dokumentumok. Szeged története az írásos források tükrében” (1999) című kötet szolgáltatta a kiindulópontot. 2001-ben történt a kötet-elemzés. Nem éri el hatását a helytörténeti dokumentumgyűjtemény, ha hiányosak a forráselemzéshez szükséges háttérismeretek. A tanár alig használja, a diák véletlenül olvassa. Szeged napja kapcsán megszerveztük a *történelemtanári első emlékülést*, amelyen kiállításban és előadásban a 18. századi várostörténetet jelenítettük meg a szabad királyi városi cím ismételt megerősítése (május 21.) kapcsán. Októberben a jelen városképének jegyeit bemutató előadást a *Novák István* tartotta, amelyhez „A palotás Szeged” című fotókiállítás társult. A 2002-es emlékülés témája: A nagyvárosi élet (1880-1994).

Az első *regionális projektet* 2001-2002-ben a Pro Renovanda Cultura Hungariae Unger Mátyás Szakalapítvány támogatta: „Három város, hat nemzetiség, egy régió”. A nemzetközi régiótörténeti projektet (a Nyitott Távlatok – Szabadka és Történelemtanárok Egylete projektjét) segítette az egyesület. Ennek keretében 6 kronológia készült el: Szabadka városismereti kronológia; Szeged városismereti kronológia; Temesvár városismereti kronológia; A Dél-Alföld régiótörténeti kronológiája; A román nép köztörténeti kronológiája; A délszláv népek köztörténeti kronológiája. Általános gondot jelentett, hogy a pályázati támogatások fogadására a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek nem volt pénzügyi, adminisztrációs háttere. Ezért más fogadó szervezetet kellett keresni, amely a könyvelésre vállalkozott. Szeged Megyei Jogú Város kulturális bizottsága támogatását csak szegedi civil szervezet kaphatta meg.

2002-2003-ban Történelemtanárok Egyletének Szegedi Csoportjával közösen szervezte meg a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a „Szegednek népe, nemzetem büszkesége” című 15 részes előadássorozatot. 2-4 hetente került sor a kétórás programokra. A hallgatók tanárok és középiskolai diákok voltak. A *Szegedi Műhely* 5 alkalommal ülésezett: 1) Az Ősi kultúrák a Dél-Alföldön témakörben *Horváth Ferenc*: Ős-

kori leletek, kultúrák, *Vörös Gabriella*: Szarmaták, hunok, germánok, *Kürti Béla*: Avarnak mondták magukat... című előadásai hangzottak el. 2) A középkor a Dél-Alföldön I. témakörének előadói: *Kristó Gyula*: Szeged és a középkori magyar állam, *Petrovics István*: Várossá válás, városi fejlődés (12-15. század eleje), *Juhász Antal*: A szegedi tanya és a tanyasi gazdálkodás. 3) A középkor a Dél-Alföldön II. témakörében sorra került előadások: *Blazovich László*: Szeged szabad királyi várossá válása, *Kosztai László*: Egyházmegyék, egyházak, kolostorok, *Horváth Ferenc*: A szegedi vár. A polgári Szeged témakörben pedig: *Géczi Lajos*: A szabad királyi város szabadsága (18-19. század), *Marjanucz László*: Rendi polgárok, vállalkozó polgárok, *Farkas Csaba*: 1956, Szeged. 4) Az impériumváltás a Dél-Alföldön témakörben *Zakar Péter*: Szeged és a délvidéki harcszintér (1848/49), *Marjanucz László*: Szeged gazdasága, a szegedi régió (1867-1944), *Vincze Gábor*: Világháborúk a Délvidéken címmel tartott fél-félórás előadást. A program íve, tartalma, előadóinak személye nagyon izgalmas volt, röviden összegezte a nagy várostörténeti monográfia lényegét. A hallgatóság a sorozat alatt folyamatosan megcsappant. Az állandó magot 5-10 pedagógus adta, valamint a tanítványaik és a piarista gimnázium diáksága. A korszak furcsa fintora, hogy a helyi kereskedelmi televíziók számára nem volt sem a sorozat, sem egyes előadás, sem az egyes előadó személye hírközlésre érdemes.

Ebben az időszakban nyilvánvalóvá vált, hogy a civil szervezet működését nagyban segíti, ha intézmény áll mögötte. A helytörténeti, honismereti munka elképzelhetetlen lett volna a Dugonics András Piarista Gimnázium anyagi támogatása nélkül.

A *Fedezzük fel Szegedet! Ifjú helytörténészek levelező csapatversenyét* (2003 és 2007 között) a Történelemtanárok Egyletének Szegedi Csoportja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel együtt hirdette meg. Jellegzetesen nagyvárosi verseny volt, öt éven keresztül. A háromfős csapatok évente más-más témákban (2003: Szeged palotái; 2004: Szeged közterei avagy közösségünk terei; 2005: Szeged templomai és szakrális néprajza; 2005: Régi szegedi iskolaépületek; 2006-2007: Szeged irodalmi és történelmi emlékhelyei) versengtek. Egy-két előadás (pl. *Blazovich László*, *Péter László*) meghallgatása mellett a helytörténeti szakirodalmat tanulmányozták a felkészítő tanárok és a diákok. Például: Szeged városatlása; *Bálint Sándor*: Szeged városa (1959); *Tóth Attila*: Szeged szobrai és muráliái (1993); *Péter László*: Szeged irodalmi emlékhelyei (1974); *Apró Ferenc-Péter László*: Szeged (2002); *Dusha Béla*: Szeged fényei (2004); *Három folyó mentén* (2001); *Blazovich László*: Szeged rövid története (2005) kötet részletei. A legnagyobb lelkesedést az váltotta ki, amikor városvezetésen bejárták a belvárost, illetve a levelező fordulók alatt megfigyelési gyakorlatot végeztek, s egy-egy útvonalat vagy témát követve válaszoltak a kérdésekre. Képfelismerési és a képek alapján háttérismereteket igénylő totó volt a döntő. Eleinte a feladatlapok összeállítására, később a ppt-s versenyfeladatok számára több ezer fénykép készült, illetve archív anyag került összegyűjtésre, digitalizálásra. A versengés a legnépesebb honismereti mozgalom volt ebben az időszakban Szegeden az általános iskolás (7-8. évfolyam) és középiskolás korosztályban.

Évente 30-80 csapat, azaz 90-240 diák mérte össze szorgalmát, kitartását, tudását. Kialakult egy olyan tanári kör, amely rendszeresen indított versenyzőket. Ez volt az utóbbi évtized legnagyobb helytörténeti aktivitása. 2003-ban volt az utolsó történelemtanári emlékülés. Címe: Szeged kulturális kincsei (1970-2000). A beszélgetés *Tandi Lajossal*, a Szeged folyóirat szerkesztőjével zajlott.

„A Délvidék hagyománya. Történelmi dialógus” elnevezésű első és második *régiótörténeti konferencia* és a várostörténeti kronológiák megszervezésében (2006, 2008) a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületünk tagjaiból előadók és hallgatóság került ki, a Történelemtanárok Egylete a könyvelési és adminisztrációs háttérrel biztosította a pályázati elszámoláshoz. A program első része a régió történetét a kezdetektől 1700-ig, a második 1720-1910 közötti időszakban tárgyalta.

„A nándorfehérvári diadal és Dél-Magyarország” című *konferenciát* (2007. március 9-10.) *Matekovics Mihály*, a román Oktatási Minisztérium kisebbségi oktatásért felelős főigazgató-helyettese nyitotta meg. Négy nagyelőadás (pl. *Blazovich László*) mellett bemutatkozott Temesvár, Szabadka és Szeged. A regionális honismereti stratégia lehetőségeit mutatta be *Bodó Barna*. A „Képes kronológia I. (középkori és hódoltság kori várostörténeti tükör)” tematikai egységben Makó, Gyula, Temesvár, Arad, Hódmezővásárhely, Kecskemét-Kalocsa, Bács-Szabadka várostörténetét a településükön lakó, zömében középiskolai tanárok mutatták be. A városok kronológiája az egyesületünk csm-honismeret.uw.hu és Történelemtanárok Egyletének honlapján sagv.gyagk.u-szeged.hu/tte/ is olvasható. Hét honismereti folyóirat (Bácsország, Távlatok, Aracs, Szövetség, Régi(j)óvilág, Szeged, Honismeret) számolt be működéséről, törekvéseikről.

„A Délvidék hagyománya. Várostörténetekből régiótörténet” című *konferencia* 2009. március 19-től 21-ig zajlott. Az öt előadásban szegedi kutatók (pl. *Marjanucz László*, *Miklós Péter*, *Tóth István*, *Heka László*) szóltak meg. Arad, Temesvár, Gyula, Békéscsaba, Makó, Hódmezővásárhely, Szeged, Szabadka várostörténeteket képes bemutatóval adták elő (pl. *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna*, *Károlyi Attila*). Ismét volt regionális honismereti folyóirat találkozó. A honismereti együttműködésről szakmai tanácskozás folyt. Hozzászólók: *Becsey Zsolt*, az Európai Parlament képviselője, *Matekovics Mihály* romániai kisebbségi főosztályvezető, *Bodó Barna* (Temesvár), *Pejin Attila* (Zenta), *Papp Árpád* (Szabadka) és *Marjanucz László* (Szeged), *Fabulya Lászlóné* (Karácsonyi János Honismereti Egyesület), *Szénásiné Harton Edit* (Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület). A régió várostörténeti kronológiái felkerültek a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honlapjára. A konferenciaprogram eredeti ötlete a 20. századi történet átgondolását, új összefogását célozta meg. Ezt készítette elő az első két rendezvény. A harmadik részt nem támogatta az Nemzeti Civil Alap 2009-ben.

A Történelemtanárok Egyletének Szegedi Csoportja és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület együttműködése révén a helytörténet a történelemtanításban újdonságot hozott, a várostörténet a fiatalok számára elérhető hagyomány lett.

KÁROLYI ATTILA

Regionális kapcsolatok

Csak olyan szervezetek között alakul ki regionális kapcsolat, ahol közös területen hasonló a tevékenység; vagy a szervezetek között megvan a kapcsolódás a civil életre jellemző személyes átfedtség alapján; vagy pedig a térség, a régió, a határ mente az egyesületek közös akciójára ad lehetőséget. A kutatóközpontok (egyetem, levéltár, múzeum, könyvtár) támogatásával született meg a Szeged, Szabadka, Temesvár várostörténeti kronológiák és a román, a szerb, a magyar köztörténeti kronológiák összeállítása, a „Három város, három ország, hat nemzetiség egy régió” program a *Szabadkai Nyitott Távlatokkal* (elnök: Kudlik Gábor) való együttműködésben; a nemzetközi regionális történelemtanári műhely, a Történelemtanárok Egylete honlapjára helyezte el ezt a segédanyagot. A régió honismereti adottságainak megismerését célzó *első regionális, nemzetközi tanártoábbképzés*, az „Égig érő fa”, az *Értelmiségi Szabadegyetemmel* (elnök: Besenyi Sándor) való együttműködésben valósult meg (2002). Ezt folytatta a *Határon túli anyanyelvi oktatásért konferencia közoktatási szekciója* (2004. december 11-12.) A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai egyszerre résztvevők és szervezők is voltak.

A rendszeres regionális honismereti együttműködés kialakításának terve vetődött fel. Ez először az újonnan létrejövő folyóiratokban öltött testet. A *Távlatok* (Szabadka 2003-2004.),³ a *Régi(j)óvilág* (Temesvár 2006-),⁴ létrejöttében, szerkesztésében kaptak támogatást, tagságunk cikkeket, tanulmányokat adott számukra. Magyarországi folyóirat-bemutatók szervezésével, a terjesztésben való segítséssel a *Bácsország* (Szabadka) című folyóirat külön figyelmet kapott.

2005-ben a Honismereti Szövetség támogatásával az *első regionális határ menti honismereti tanácskozást* szervezte az egyesület, amelyen a dél-alföldi megyei honismereti egyesületek mellett aradi, temesvári és szabadkai képviselők is jelen voltak. A temesvá-

³ A szerkesztőség tagjai: Deák Ferenc, Hegedűs Attila, Kudlik Gábor, Molnár Verona, Szabó Angéla.

⁴ Felelős szerkesztő: Mészáros Ildikó.

ri *Szórvány Alapítvány* műhelye dolgozta ki a regionális honismereti stratégiát (2006), a kisiratosi honismereti műhelytáborba szegedi tagokat is hívtak. A Honismereti Szövetség egyesületei e kezdeményezést követve a határ mentén regionális tanácskozásokat szerveztek. Cél volt, hogy a határon túli magyarokkal való kapcsolatban az azonos földrajzi térségben élők kiemelt figyelmet kapjanak, közös programok szerveződjenek, megszűnjön a határ miatt szétvágott táj, és e nagytáj egységét lássa a régió lakója.

Ellentétes pályázati finanszírozási folyamatok zajlottak. Az állami támogatás a töredékére esett vissza, az uniós források viszont megnyíltak. Az új pályázati lehetőségek a hagyományos civil szervezeti mozgalom fenntartását is átírták. Olyan profi könyvelés és adminisztráció igényeltetett, amely a civil mozgásteret csökkentette. Funkcionális és szervezeti intézményülés követelménye lépett fel. A dél-alföldi honismereti egyesületek – így a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, az EMKE Arad, a Karácsonyi János Honismereti Egyesület, a Szórvány Alapítvány, a Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság, valamint a Honismereti Szövetség és a Történelemtanárok Egylete – 2006 márciusában egyéves pályázati együttműködési nyilatkozatot írtak alá.

A „Délvidék hagyományai. Történelmi dialógus 1-2.” régiótörténelmi konferenciák és várostörténelmi kronológiák megszervezésében (2008, 2006) a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület biztosította az előadókat és a hallgatóságot, a Történelemtanárok Egylete a könyvelési és adminisztrációs háttérrel a pályázati elszámoláshoz. A program első része a régió történetét a kezdetektől 1700-ig, a második 1720-1910 közötti időszakban tárgyalta. Sikeres volt *A nándorfehérvári diadal és Dél-Magyarország konferencia* 2007. március 9-10-én, valamint *A Délvidék hagyományai. Várostörténetekből régiótörténet konferencia* 2009. március 19-21-én.

A *Promined* (2009) a temesvári Szórvány Alapítvány regionális honismereti projektje volt. A tevékenységet támogatta egyesületünk. Ennek keretében szinkron nagyvárosi (Arad, Lugos, Temesvár, Gyula, Békéscsaba, Szeged) kronológiákat dolgoztak fel általános iskolás helytörténelmi körök. A diákképviselőik egy karavánprogram keretében a helyszíneken is jártak. *A Helytörténelmi kronológia. Temesvár, Lugos, Arad – Románia, Szeged, Békéscsaba, Gyula – Magyarország* (2009) kötetet 1000-1000 példányban román-magyar nyelven jelentette meg a szervező egyesület. *Károlyi Attila* koordinálta a magyarországi programok és a kronológiai rész készítését. *Az Útban önmagunk felé. Bánsági helytörténet – szórványsors* könyvbemutató 2010. február 3-án hozta el Szegedre a kisebbségi sors életérzését.

A regionális programokban továbbél az, hogy meghatározó maradt a személyes kapcsolat, a megelőző együttműködés tapasztalata. De a civil szervezetek tevékenységében a kifáradás, az utánpótlás hiánya is megjelent. A fiatalság bevonása, az új nemzedék meghívása és tevékenysége a honismereti munkában rövid időn belül döntő lesz. A digitális korszak, a világhálón való megjelenés olyan nyilvánosságát adja a munkának, amely széles felhasználóréteget tud kialakítani. Nagy lehetőség, hogy

ilyen digitális, didaktikus anyagokkal éri el a honismereti munka a diákokat. Itt, Csongrád megyében a regionális, határ menti civil egyesületek közötti együttműködés olyan adottság, amelynek hasznosítása rajtunk múlik. Mekkora felelősséget érzünk iránta? A pályázati, különösen az uniós források megszerzése olyan intézményesülést igényel, amely meghatározza, hogy az adott civil szervezet mire tud vállalkozni. A határon átnyúló kapcsolatokban számomra meglepő, hogy a regionális stratégia kidolgozásában megelőzték az anyaországot Temesváron és a Vajdaságban. Ez azzal is magyarázható, hogy magyarnak lenni a szórványban lét, illetve nemlét kérdése. A magyar nyelvi határ egyre közelebb csúszik az utóbbi húsz év alatt az országhatárhoz. Csongrád megyében majdnem annyian élünk, mint amennyi magyar lakik a Vajdaságban, Temes és Arad megyében együttesen.

KÁROLYI ATTILA

A mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesületről dióhéjban

A mezőhegyesi *Város- és Környezetvédő Egyesület* közhasznú civil szervezet. Célja, hogy segítse a város építészeti, környezeti és természeti értékeinek megőrzését, korszerű és esztétikus fejlődését, szépítését. Ápolja a lakóhely hagyományait, szellemi örökségét, védje erkölcsi tisztaságát, erősítse a lakosság szeretetét szülőhelyéhez, otthont adó környezetéhez. Együttműködünk a helyi önkormányzattal és annak szerveivel, a gazdálkodó szervekkel, az intézményekkel és más társadalmi szervekkel. Felkutatjuk és összehangoljuk az anyagi forrásokat. A lakosság közreműködéséhez megfelelő szervezeti és anyagi feltételeket teremtünk. A fiatalabb korosztályt az ifjúsági tagozat színes programjaival szólítottuk meg. Kulturális tevékenységünket a legkülönbélebb képzőművészeti kiállítások és képzőművészeti táborok szervezésében fejtjük ki.

Városunk Európában egyedülálló agrártörténeti település mind szerkezetében, mind épületegyütteseiben. Megóvása érdekében számos kezdeményezéssel éltünk és élünk. Kezdeményezésünkre és igen eredményes adománygyűjtési felhívásunkkal, két éve felújíthattuk temetőnkben a kápolnát. Szeretnénk, ha Mezőhegyest páratlan történeti együttesként, a maga egészében a Világörökség kincsei között tudhatnánk.

Nemes elődeink örökének megőrzését, illetve megóvását szolgáljuk az évente megjelenő *Mezőhegyesi Füzetek* sorozatunkkal. Az eddig megjelent füzetek az öreg iskola-padok, a majori iskolák, az utcanevek, templomaink történetét, az 1848-49-es szabadságharc mezőhegyesi történéseit dolgozta fel, s publikálta néhány jeles diákunk városukról kialakított véleményét. Füzetekben emléket állítottunk a rendszerváltást követően megszűnt, felszámolt cukorgyárnak, kendergyárnak. Láttelelet készült a szakmunkásképzőről. Bemutatjuk a summások, cselédek, szakmányosok mindennapjait. A legutóbbi szám pedig kezdete annak a sorozatnak, mely a mezőhegyesi, illetve a hozzá erősen kötődő, Mezőhegyesért sokat tett személyek családjainak történetét adja közre.

A Platán Díj átadása és találkozó a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel (2005)

Folyamatosan keressük azokat a forrásokat, melyekkel műemlékeinket megóvhatjuk, adott esetben új tartalommal megtöltve élhetnének tovább. Már 18 műemlékre helyeztünk el márványtáblát, az adott műemlék legfontosabb jellemzőit feltüntetve. A helyiek közadakozásából került sor a *Traun-kápolna* felújítására (melyet azóta műemlékké nyilvánítottak), és templomaink tornyának megvilágítására. Mindkét feladatra a Város- és Környezetvédő Egyesületünk mozgósított, koordinált. A környezetvédelem terén felhívásainkkal, cikkeinkkel, hirdetéseinkkel hívjuk fel a lakosságot, a gazdálkodók figyelmét az egészséges lakóhely megóvásának fontosságára, az aktuális feladatokra.

Évről évre egyre nagyobb érdeklődés kíséri a Város- és Környezetvédő Egyesületünk által 2000-ben alapított Platán Díj átadási ünnepségeit. E díjjal ismerjük el a város szolgálatában, a város fejlődésének elősegítésében, lakóhelyünk érdekeinek előmozdításában és az egyetemes emberi értékek gyarapításában, valamint a település rendezettsége, tisztasága érdekében kifejtett kimagasló, példamutató tevékenységet. A díj platánfát, vagy platánfa levelét ábrázoló tűzzománc kép.

Szélesítjük és mélyítjük kapcsolatainkat. Nagyra értékeljük, ha meríthetünk testvérszervezeteink tapasztalataiból, megismerhetjük munkájukat, gondolataikat. Egyik számon tartott testvérszervezetünk a *Csongrád Megyei Honismereti Egyesület*, amely lehetőséget biztosít a Város- és Környezetvédő Egyesületünk számára a honlapjukon történő bemutatkozásra. 2007 decemberében szívesen láttuk vendégül a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjait Mezőhegyesen. Kedves vendégeinknek megmutattuk a város központját, ahol az egykor világhírű Ménesbirtok központja is található, majd marhapörkölttel dúsított vacsora közben baráti beszélgetés során tájékoztattuk kölcsönösen egymást munkánkról. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaiként segítettük ki egymást *Gergelyné Bodó Mária*val. Osztálya, majd tantesztülete romániai kirándulásának közbenső állomásaként megálltak Mezőhegyesen. A nálunk szokásos bensőséges vendégszeretettel és figyelemmel fogadtam csoportjait. Bízom benne, valamennyien maradandó élménnyel lettek gazdagabbak.

A Honismereti Akadémia résztvevőinek egy csoportja Mezőhegyesen (2009)

2009 nyarán a Honismereti Szövetség által szervezett 37. *Honismereti Akadémia* résztvevőinek mezőhegyesi kirándulása során a rendelkezésre álló szűk időben, a Város- és Környezetvédő Egyesületünk immáron új elnöke, *Kerekes György* ismertette a város alapításának történetét, és bemutattuk a városközpont műemlékeit, majd Mezőhegyes emlékeit reprezentáló ajándécsomaggal búcsúztunk.

Szívélyes személyes kapcsolatok révén tervezzük az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület égisze alatt, a ma már Mezőhegyeshez tartozó Peregpusztza, a hajdani Pereg község emlékét őrző oszlop állítását, fásítással. Néhány évtized múlva, a bátor határjárók meglepve olvashatják egy kis pagonyban, hogy ők tulajdonképpen egy középkori magyar településre érkeztek. Amennyiben munkánkat, törekvéseinket támogatásra érdemesnek tartja a kedves olvasó, abban az esetben keressen meg bennünket ötleteivel, javaslataival, észrevételeivel! Minden egyes érdeklődő iránti őszinte megbecsüléssel:

KOVÁCSNÉ FALTIN ERZSÉBET

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád megyei tagozata

Száz évvel ezelőtt, 1911. október 22-én alakult meg a *Magyar Irodalomtörténeti Társaság*, amelynek célja – az alapszabály megfogalmazása szerint – „a magyar irodalomtörténet-írás művelésének elősegítése és eredményeinek népszerűsítése, az irodalmi hagyományok ápolása, az irodalomismeret széleskörű terjesztése, a magyartanít-

tás serkentése, továbbá az irodalomtörténet-írás művelőinek és pártfogóinak, valamint a magyartanároknak a szakmai összefogása és érdekvédelme”. Ebből a tömör meghatározásból is kitűnik, hogy a Társaság tevékenységében a hagyományápolásnak, a helyi értékek megbecsülésének fontos helye van. Megyei viszonylatban a honismereti jellegű szerepvállalás akkor kapott új lendületet, amikor 1990. április 19-én Csongrádon megalakult a Társaság Csongrád megyei tagozata 59 alapító taggal, s elnökke a szellemi helyismeret kiváló kutatóját, *Péter Lászlót*, titkárrá pedig *Fábiánné Szenczi Ibolyát* választották. A tagozat titkára – akit időközben a Társaság országos vezetőségének alelnökévé választottak meg – a megalakulás 20. évfordulója tiszteletére gazdagon illusztrált könyvet állított össze,⁵ az alábbiakban annak alapján foglaljuk össze a tagozat tevékenységének honismereti jellegű elemeit.

Már a tagozati alakuló ülést követő tudományos konferencia is azt tanúsította, hogy az irodalom helyi hagyományainak számbavétele az alapfeladatok közé tartozik, hiszen a Csongrádon született Európa-hírű szerb költő, *Milos Crnjanski* munkásságát méltatták, szülőházán domborműves emléktáblát avattak, majd pedig a megye irodalmi örökségének részét képező, mára elfeledett népi író, *Kádár Lajos* életművét idézték meg. Kiállítást is rendeztek „Csongrád város és az irodalom” címmel, amelyről *Grezsa Ferenc* professzor úgy nyilatkozott: „E mai nappal nevezetes eseménynek lehetünk tanúi: egy alföldi magyar város – neve után ítélve tán a legősibb e tájon – fölfedezi irodalmi múltját és jelenét: hagyományvilágát és szellemi lehetőségeit”. A konferencia szentesen folytatódott hasonló tartalommal, mert *Kovács Sándor Iván* professzor az ott született Négyesy László irodalomtörténészről, *Bernáth Árpád* és *Bucsány György* pedig Heinrich Böll szentesi kapcsolatairól adott elő. Böllnek, Barta Jánosnak és Négyesy Lászlónak emléktáblát is avattak a kertészeti szakközépiskola, illetve a Horváth Mihály Gimnázium falán. A konferenciához kapcsolódó tanulmányi kirándulás során Szabadkán a Kosztolányi- és Csáth Géza-emlékhelyeket keresték fel.

A 90-es években a tagozat több konferenciát szervezett a helyi hagyományok szolgálatában. Makón 1992-ben József Attila munkásságát méltatták *Péter László*, *Kabdebó Lóránt*, *Bécsy Tamás*, *Vörös László*, *Fábiánné Szenczi Ibolya* és *Dobos Mariann* közreműködésével; Hódmezővásárhelyen 1994-ben „Németh László és Csongrád megye irodalmi hagyományai” címmel rendeztek emlékülést *Péter László*, *Fábiánné Szenczi Ibolya*, *Bucsány György*, *Földesi Ferenc* előadásaival. Makón 1995-ben József Attila születésének 90. évfordulóját ünnepelték meg *Szigeti Lajos Sándor*, *Birck Edit*, *Olasz Sándor* és *Fábián Györgyné* előadásaival. Csongrádon 1996-ban a tagozat emlékülést és emlékkiállítást rendezett *Kádár Lajos* születésének 100. évfordulója tiszteletére, ekkor *Pomogáts Béla*, *Czine Mihály* és *Fábiánné Szenczi Ibolya* tartott előadást. A későbbiekben a magyartanárok országos konferenciájának ismételt csongrádi megszervezését vállalta el a tagozat.

⁵ *Szenczi Ibolya*: A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád megyei tagozatának 20 éve. Bába és Társa, Szeged, 2010. 104 p.

A már említetteken kívül folytatódott az emlékjelek állítása. Szegeden Mikszáth Kálmán domborművét, Tóth Sándor szobrászművész alkotását avatta fel *Praznovszky Mihály* 1997-ben, Csongrádon Tóth Béla szobrászművész a Móra Ferencet és Juhász Gyulát ábrázoló két alkotását helyezték el (1998). *Péter László* tagozati elnök kezdeményezésére 1999-ben Szőregen avattak Móra Ferenc-emléktáblát az íromuzeológus ottani ásatására, hazánk egyik legnagyobb bronzkori temetőjének feltárására emlékeztetve. Szerepet vállalt a tagozat Juhász Gyula szegedi síremlékének felújításában (2003). A helyi szellemi élet múltjának megbecsülését jelzi Madácsy László (2003) és Halász Előd (2007) professzorok emléktáblájának elhelyezése egykori szegedi lakhelyükön.

A Dóm téri nemzeti emléksarnokban helyezték el Gárdonyi Gézának Vasas Károly által készített mellszobrát (2003), a Tömörkény István Múvelődési Házban pedig Tömörkény István domborművét, Istvánffy Hildegard alkotását (2009). Petri Csathó Ferenc (2007) és Baka István (2008) költőkre is tábla emlékeztet. Itt említjük meg, hogy Péter László előkészítő munkája nyomán 2008. április 8-án a szlovákiai Szokolcán felavatták Juhász Gyula magyar és szlovák nyelvű emléktábláját. 2010. március 20-án országos konferencia keretében helyezték el a csongrádi általános iskola falán Tóth Béla Jókai-domborművét.

A tagozat rendszeresen és szép sikerrel részt vállalt az irodalmi évfordulókhoz kapcsolódó országos versenyek, vetélkedők és pályázatok szervezésében, több irodalmi kirándulást szervezett, a határon túl eljutott Nagyszalontára, a szilágysági és erdélyi emlékhelyekre. A tagozat tudatosan törekedett arra, hogy feltárja a magyar irodalom és a világirodalom jelentős alakjainak Csongrád megyéhez való kötődését, s az eredményeket kiadványokban is közzétette. Közismertek *Péter László* professzornak, a tagozat elnökének írásai, könyvei.⁶ A tagozat maga is adott ki könyveket.⁷

A tagozat működésének két évtizede alatt sokat tett a helyi irodalmi hagyomány ápolásáért, s ezt a tevékenységet a 2010-ben újjáavasztott elnökség *Péter László* elnök és *Góg János* alelnök vezetésével határozottan folytatni kívánja. A honismereti egyesülettel közösen törekszik újabb emlékjelek állítására, a jeles helyi évfordulók tartalmas megünneplésére.

KOVÁTS DÁNIEL

⁶ Többek között: Szeged irodalmi emlékhelyei (1974), Ady nálunk (1977), József Attila közöttünk (1980), Tömörkény világa (1997), Móra műhelyében (1999), József Attila nyomában (2000), Az ezeréves Szőreg (2001), Juhász Gyula (2002), Néprajz, népműveltség (2005), Népköltészet és irodalom (2006), Csongrád megye irodalmi öröksége (2008), Kálmány Lajos (2008), Radnóti Miklós (2009).

⁷ A magyar nyelv és irodalom tanítása Csongrád megye középiskoláiban. Szerk.. *Fábiánné Szenczi Ibolya*. Szeged, 1990.; *Juhász Gyula: „Tanár úr volnék...”* Válogatás Csongrád megyei tanár-költők műveiből. Csongrád, 1993. Magánkiadásban jelent meg: *Szenczi Ibolya: Kádár Lajos élete és munkássága a népi írói mozgalom tükrében*. Csongrád, 2010.

A makói Szirbik Miklós Társaság – helyismereti műhely

Megalakulásának gondolata 1996. június 30-án vetődött fel, amikor a belvárosi református gyülekezet hálaadó napjának keretében Szirbik Miklós prédikátor és történetíró tiszteletére, „Makó Várossának közönséges és az abban lévő Reformata Ekklesiának különös Leírása” című krónikája születésének 160. évfordulója alkalmából a belvárosi református templom előterében emléktáblát helyeztek el. 1817-től 1853-ban bekövetkezett haláláig, 36 és fél éven keresztül Makón szolgált. Összegyűjtötte a Makó város múltjára vonatkozó adatokat, e gyűjteménye ma is értékes forrás.

A Társaság létrehozására *Kéki Imre* református lelkész, *Mátó Erzsébet* és *dr. Tóth Ferenc* részvételével szervezőbizottság alakult. Tagtoborzó körlevelük nyomán 51 személy írta alá a tagdíjfizetéssel is járó belépési nyilatkozatot. A 21 fő alapító tag és 28 tag mellé 2 jogi személy is csatlakozott. Alakuló közgyűléseiket 1996. július 12-én, majd augusztus 30-án tartották meg. A *Szirbik Miklós Társaság* védnöke *dr. Buzás Péter* polgármester, elnöke *Gilicze János* levéltáros, társelnöke *Kéki Imre* ref. lelkipásztor, titkára *dr. Tóth Ferenc* ny. múzeumigazgató, szervezőtitkára *Mátó Erzsébet* mb. könyvtárigazgató lett.

A Szirbik Miklós Társaság Makó első történetírójának prédikatori és történetírói munkásságát tovább kutatva, szellemiségének folytatása jegyében a helytörténeti kutatásokat támogató, egy helyismereti műhely megteremtésén munkálkodó közösség. Szirbik Miklós szerteágazó érdeklődése, sokoldalú műveltsége, széleskörű olvasottsága alapján reformkori művében olyan maradandó értékű összegzést alkotott Makóról, amely nem egyszerű krónika, nemcsak helytörténeti leírás, hanem ennél több, helyismereti munka, amely a történelmi, földrajzi, néprajzi, szociológiai, gazdasági, egyház- és művelődéstörténeti, sőt nyelvészeti ismeretek példamutatóan gazdag tárházával nem elsősorban a történettudományt gyarapította, hanem városát szolgálta. A Szirbik Miklós Társaság tagjai tanárok, levéltárosok, muzeológusok, könyvtárosok, irodalmárok, újságírók, jogászok, a közművelődésben és az egyházi életben munkálkodók, helyi lokálpatrióták, szülőföldjükért és városukért ténylegesen tenni akaró, ezt a tevékenységet koordináló civilek, akik a település megtartó erejét kívánják növelni.

A vegetáló Tudományos Ismeretterjesztő Társulat feladatait vállalva a város közművelődésében fontos szerepet vittek, rendszeres összejöveteleiken fórumot teremtettek a helyismeret kutatóinak, ahol beszámolhattak kutatási eredményeikről, és már a megalakulás évében elindították a publikálási lehetőségeket biztosító *Szirbik Miklós Társaság Füzetei* sorozatot, amelynek 2007-ig 20 kiadványa jelent meg, amelyek a helyi szellemi élet érdeklődését magukra vonták, egyben eredményeit – elkészült helyismereti tanulmányok, megemlékezések, emlékülések anyagait – maradandóvá tették. Évente 5-12 alkalommal gyűltek össze a tagok a Társaság rendezvényein. Nagyszerű vendégelőadók szerepeltek körükben, például *Császtoy István*, *Oltvai Ferenc*, *Makovecz Imre*, *Felletár Béla*, *Péter László*, *Marjanucz László*, *Tóth Attila*, *Sipos György*. Tagjaik közül rendszeresen ismertették kutatásaikat *Tóth Ferenc*, *Gilicze János*, *Halmágyi Pál* és *Forgó Géza*.

A makói Szikszai–Szirbik emlékház

A Szirbik Miklós Társaság nagy súlyt helyezett a helyi hagyományok ápolására, a kulturális értékek megőrzésére, gazdagítására, a várostudat erősítésére. Tevékenységi körébe beletartozott a kerekasztal-beszélgetések, emlékülések, könyvbemutatók szervezése a városi József Attila Könyvtárban, szak-

vélemények kialakítása helyismereti kérdésekben, helyismereti kiadványok szerkesztése és kiadása, együttműködés a helyi kulturális és közművelődési intézményekkel, valamint a városi önkormányzattal és annak kulturális bizottságával.

A helyismereti témák iskolai oktatásba való beépítésének segítése is a Társaság céljai között szerepelt. A feltételek alapvető része akkor teremtődött meg erre, amikor 2000-ben megjelent Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna „Az én városom, Makó” című helytörténeti tankönyve és munkafüzete általános iskolásoknak, majd 2002-ben Gilicze János – Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyve középiskolásoknak. Ezek anyaga több tantárgyba beépíthető. A diákok körében így a helytörténeti érdeklődés fokozatosan kialakult, és a Társaság előadásait, programjait is többen látogatták. Néhány iskolai helytörténeti kör működése is megindult.

1998 szeptemberében a Társaság közhasznú szervezetté vált. Sikeres pályázataival nyert összegek biztosították füzeteinek további megjelentetését. 2008-ban méltó módon emlékezett a Szirbik Miklós Társaság névadója halálának 155. évfordulójára és Szikszai György prédikátor születésének 270. évfordulójára. Az ő munkájuk eredményeként ez év augusztus 17-én avatták fel a *Szikszai György és Szirbik Miklós Emlékházat*. Makó református emlékeit gyűjtötték össze, és őrzik itt a korábbi parókia épületében, országos szinten is egyedülállóan, egyházi fenntartással. Kb. 100 tárgyat, korabeli dokumentumot lehet látni a kiállítási térben, és még több régi iratot tettek egyénileg kutathatóvá. Találunk itt 1760-tól keltezett születési anyakönyvet, daloskönyveket, énekkari tablókat, zászlókat. Megtekinthetjük az egykori prédikátorok arcképeit és egy háborús mementót, a gránátrepesz lyukasztotta Bibliát.

A Társaság kapcsolatokat épített ki más civil szervezetekkel, így 2002-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, amelynek évzáró közgyűléséhez kapcsolódó programjainak (makói ortodox zsinagóga, püspöki kápolna megtekintése, városnéző séta) megszervezésében, valamint a „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyv bemutatóján a Társaság több tagja részt vett. 2008-ban a *honismeret napja* makói rendezvényén is együttműködött a két közösség. Tagjaik a mindennapi kutató tevékenységben rendszeresen segítik egymást, hiszen céljaikban közös a helyismeret értékeinek feltárása és továbbadása.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A tíz éve alakult Marosvidék Baráti Társaság és folyóirata

2000-ben alakultak Makón a pedagógus szakmai munkaközösségek, és *Szilágyi Sándorné*, a történelem munkaközösség vezetője számára világossá vált, hogy Makón és régiójában több pedagógus foglalkozik helytörténettel, néprajzzal, kutatják és ápolják a helyi hagyományokat, de publikálási lehetőségük nincs. Mivel 1959 és 1960 között létezett egy makói kulturális folyóirat, a *Marosvidék*, amely csak novellákat, verseket közölt, és később beolvadt a *Tiszatáj*ba, történelemtanárokkal, hely- és irodalomtörténészekkel egyetértve ennek újraindítása mellett döntöttek, és hamarosan összeállt a szerkesztőbizottság: *Szilágyi Sándorné*, *Korell Gertrúd*, *Jámborné Balog Tünde*, valamennyien makói tanárok. Ami Szegednek a *Tiszatáj*, az lett Makónak és térségének a *Marosvidék*. Példamutatóan jól szerkesztett és nívós kulturális kiadványsorozat, amelyet mindig szívesen forgatnak olvasói.

2000. augusztus 20-án jelent meg a *Marosvidék* című kulturális folyóirat első száma. A folyóirat kiadását a 2001-ben megalakult *Marosvidék Baráti Társaság* civil szervezet támogatta, amelynek célja a kulturális, művelődési, népi hagyományokat őrző, helytörténetet kutató tevékenység eredményeinek és a Maros-völgyi civilizáció értékeinek bemutatása. Lényeges feladatuknak tekintik, hogy bemutatkozási lehetőséget biztosítsanak nemcsak a helyi, hanem a határon túli íróknak, néprajzkutatóknak, képzőművészeknek is, olyan kutatások, irodalmi alkotások megjelentetését segítik, amelyek szervesen kötődnek a vidék múltjához, jelenéhez. Évente három alkalommal jelenik meg a folyóirat a *Marosvidék Baráti Társaság* jóvoltából, áprilisban a költészet napjára, augusztusban Szent István napjára és decemberben Adventre. Felelős kiadója kezdetben *Bálint József* Apáczai Csere János-díjas pedagógus, nyugalmazott iskolaigazgató, majd *Szilágyi Sándor* közgazdász-tanár, aki alapító tagként és pénzügyi vezetőként gazdasági háttér munkájával rendkívül sokat tett a folyóirat megjelentetéséért, a Baráti Társaság működtetéséért. Pályázatok beadásával, adományokkal, előfizetőkkel, szponzorokkal tartják fenn magukat. A külsejében is igényes, színvonalas kiadvány megjelenésének anyagi hátterét a térségi önkormányzatok, a pályázati források és a *Marosvidék Baráti Társaság* biztosítják. A korábbihoz képest lényegesen nagyobb oldalszámmal indult újra a periodika, kibővítve különböző rovatokkal, kiállításokról szóló ismertetőikkel.

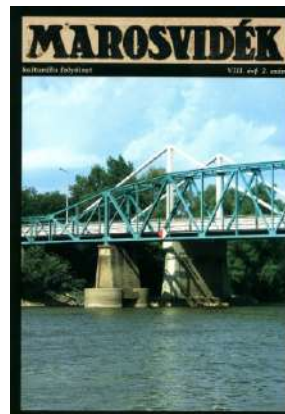
A folyóirat szerzői között megtalálhatók a hazai irodalmi és tudományos élet kiemelkedő személyiségei: *Jókai Anna* író, *Jankovics Marcell* rajzfilm-rendező, *Makovecz Imre* építész, *Lator László* Makóról elszármazott költő, műfordító, irodalomtörténész, *Császtoay István* irodalomtörténész, *Blazovich László* középkori jogtörténész professzor, *Trogmayer Ottó* régészprofesszor, *Halász Péter*, a Honismereti Szövetség elnöke, *Péter László* irodalomtörténész professzor, *Marjanucz László* történész, *Török József* egyháztörténész egyetemi tanár, *Tari János* filmrendező, *Bécsy Tamás* színháztörténész, esztéta, *Bogoly József Ágoston* irodalmár, *Tóth Ferenc* nyugalmazott múzeumigazgató, helytör-

ténész. Évente három, 80-84 oldal terjedelmű számot adnak ki alkalmanként 600 példányban, emellett pedig egy *Marosvidék-füzetek* című sorozat is elindult, amelyből nyolc szám jelent meg eddig. A füzetek többnyire valamilyen alkalomhoz kapcsolódva jelennek meg, és egy-egy központi téma köré épülnek, például két Repertórium mellett kiadták a makói József Attila Emlékbizottság 1967-1974 közötti történetét leíró tanulmányt, megjelent „A bogárzói emlékkönyv”, az „Asszonyok a történelemben (1956-2006)”, „Egy apátfalvi asszony visszaemlékezései”, „A makói Keri emlékkönyve”, valamint az ötvenhatosok visszaemlékezése.

A Marosvidék folyóirat rovatainak címei változtak, bővültek az elmúlt tíz év folyamán, ahogy egyre gyarapodott és sokszínűbb lett a szerkesztőbizottsághoz érkezett, közlésre szánt anyag. „Múltunk és örökségünk”, „Elődeink”, „Jeles makaiak”, „Az én kalendáriumom”, „Hagyományörzés”, „Néprajz”: ezek a rovatcímek hűen tükrözik a hagyományörzés és -ápolás célkitűzéseinek megvalósítását. Az „Irodalmi kalandozások”, a „Vers és próza”, az „Irodalom”, a „Műhely”, a „Fiatalkor műhelye” rovatok a helyi irodalmi élet és alkotások megjelenítésére adnak lehetőséget. A „Helytörténet”, a „Mesterségek”, a „Honismeret” fejezetek a különböző kutatási eredmények összefoglalásának adnak helyet. A „Gondolkodószékekben”, a „Közös hazában” rovatok az emlékezések, a szellemi kapcsolatok összekötő erőit mutatják be. A „Téka” rovat könyvismertetőkkal hívja fel a figyelmet új kutatási eredményekre. A „Szóttés” megjelenés előtti helyi kulturális eseményeket mutatja be, a „Hetedhét ország”, a „Kilátó”, a „Kitekintő” rovatok határon túli kapcsolatokról, utazási élményekről, kulturális együttműködésről szóló írásokat tartalmaznak.

A Marosvidék Baráti Társaság közösségmegtartó szerepet vállalt azzal, hogy a folyóirat minden új számának bemutató estjét zenés-táncos irodalmi programmal színesíti, kulturális, helytörténeti rendezvényeket, kiállításokat, kirándulásokat szervez a Baráti Társaságnak. A makói József Attila Könyvtár, a Korona Szálló kávéháza és a Kelemen-ház ad helyet rendezvényeik számára, helybeli és Makóról elszármazott művészek vállalják a műsoraikban a fellépést a nagyon hálás, nagyszámú nézőközönség előtt. Alkalmanként a Korona Szálló teraszán mediterrán vacsorás esteket és Márton-napi bálakat is szerveznek lelkes, a helyiek kulturális és közösségi életére való igényt fontosnak tartó aktivistáikkal. A Szilágyi család és a szerkesztőbizottság baráti köre a motorja annak a példamutató, pezsgő kulturális életnek, amely a Marosvidék folyóirat, mint szellemi központ körül kialakult.

Az elmúlt években széleskörű civil kapcsolatokat építettek ki határon túli szervezetekkel, köztük a szabadkai Aracs Társadalmi Szervezettel vagy a beregszászi Petőfi Sándor Egyesülettel. A Baráti Társaság jelentős karitatív tevékenységét példázza, hogy 2008-ban kétszer is ellátogattak Kárpátaljára, ahol ruhaneműt, könyveket aján-

dékoztak a helyi árvaház gyermekeinek. Együttműködési szerződéseket kötöttek határon túli civil szervezetekkel, megismerték a kolozsvári Kóváry László Honismereti Kör munkáját, és ajándékokat vittek Torockóra Bőjte Csaba diákjainak. Bartók születésének 125. évfordulója alkalmából a vajdasági Nagyszentmiklóson a Bartók Emlék-ünnepség-sorozatot gazdagították a zeneszerző és Makó kapcsolatát felelevenítő összeállítással. Megjelentek a Budapesten élő egykori makóiak baráti körénél, Kiszomboron, Maroslelén, Szegeden és Csanádpalotán, hogy népszerűsítsék a Marosvidéket, növeljék az eladási példányszámot. A periodika szerkesztői szoros kapcsolatot alakítottak ki az Aradon megjelenő magyar nyelvű irodalmi újsággal, az Irodalmi Jelenel, és a Marosvidék Baráti Társaság az Aradi Hagyományőrző Polgárok Egyesületének meghívására Aradon nagyszabású, másfél órás műsorral mutatkozott be, amelyen makói és környékbeli fiatal tehetségek és csoportok egyaránt felléptek a Jelen Ház nagytermében. Nagy érdeklődés mellett mutatták be a Marosvidék folyóiratot is.

A folyóirat jubileumi ünnepsége 2010. április 19-én zenés irodalmi esttel kezdődött a makói Korona kávéházban az év első számának és a folyóirat repertóriumának bemutatójával. A kávéházi esten láthatták a Marosvidék-füzetek sorozatban megjelent nyolc különszámot és a folyóirat eddig megjelent harminc számát is. Zenés irodalmi műsor tette emlékezetessé a tízéves évfordulót. Más kulturális civil szervezetek találkozójának megrendezésére is sor került. Októberben „Határtalan irodalom” elnevezésű rendezvényükön vendég volt az Irodalmi Jelen, az Aracs és a szabadkai Bácsország folyóirat szerkesztője. Kapcsolatépítő találkozót szerveznek Torockóra, Kolozsvárra, Lengyelországba, Krakkóba.

Emlékkönyvben szeretnék megörökíteni a Marosvidék elmúlt tíz évének kulturális rendezvényeit, civil kapcsolatait. Terveik megvalósításához sok erőt, további munkájukhoz sok támogatót, segítséget és sikert kívánunk, hogy a Marosvidék még sokáig beteljesítse kulturális misszióját határon innen és túl.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A Bácsország honismereti folyóirat és a Vajdasági Honismereti Társaság

A *Bácsország* a Szerbia területén lévő Vajdaság egyetlen magyar nyelvű honismereti szemléje. A lap azoknak a vajdasági, bácskai, anyaországi, Kárpát-medencei szakembereknek és amatőr kutatóknak ad teret, akik ennek a régióknak a történelmét, művészetét, társadalom- és természetrajzát kutatják. Olvasótábora szakemberekből és a múlt iránt érdeklődő olvasókból áll. Néhány szabadkai kutató 1995-ben újraindította az egykori, 1904 és 1906 között *Csillag Károly* szerkesztésében megjelent rövid életű lapot. Az 1995 és 1998 közötti időszakban a lap a *Hét Nap* mellékleteként jelent meg. Ezt követően önálló folyóirat lett a Grafoprodukt nyomda kiadványaként. Az újság terjedelme és az

évente megjelenő lapok száma többször változott. 2004-től a Vajdasági Honismereti Társaság lapjaként évente négyszer jelenik meg, többször tematikus számokkal.

A lap küldetése az, hogy „sokoldalú és széles skálájú honismereti szemléje legyen a vajdasági magyarságnak, emlékeztetve őket gazdag múltjukra és történelmükre, s frissítse fel, mélyítse el és tudatosítsa bennük ezeket az értékeket”. A Bácsország folyóiratban elsősorban a Vajdaság és Bácska múltjával foglalkozó tudományos és népszerűsítő stílusban írt helytörténeti, néprajzi, művelődéstörténeti, művészettörténeti, régészeti, vízrajzi, tájtörténeti írások jelennek meg. Az elmúlt években hagyományá vált évente néhány tematikus szám megjelentetése is, amelyben egy-egy téma többnyire vajdasági vonatkozásait ismerhetik meg az olvasók.

A Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság 2004-ben Szabadkán alakult civil szervezet. Legfontosabb célja a vajdasági honismereti mozgalom intézményi háttérének biztosítása, illetve a Vajdaságban tevékenykedő, helytörténeti, művelődéstörténeti, szociológiai, néprajzi kutatásokat végzők munkájának összehangolása. Ennek a munkának az egyik legfontosabb fóruma a Bácsország folyóirat, illetve a szerkesztése kapcsán kialakult tevékenység, amely a Vajdaság egész területéről érkező kutatók és gyűjtők munkájának összehangolását, valamint egy honismereti hálózat létrejöttét eredményezte. A Vajdasági Honismereti Társaság szorosan együttműködik a Bácsország című vajdasági honismereti szemlével, amelyben tagtársaik írásai, tanulmányai is megjelennek. A Szabadkán megjelenő Bácsország jelenlegi főszerkesztője *Silling Léda* etnográfus, kiadója pedig a Vajdasági Honismereti Társaság, amelynek élén *Horváth József* és *Szabó Lajos* áll. A Bácsország szerzői magyarországi és szerbiai vajdasági magyar helyismereti kutatók, könyvsorozata – a Bácsország-könyvek – fontos magyar nyelvű publikálási lehetőséget biztosít a régió helyismereti kutatási eredményeinek közzétételéhez. Eddig tíz kötete látott napvilágot, köztük elsőként – a szabadkai Pannon Press Kiadónál 1996-ban – *dr. Blazovich László, dr. Engel Pál és Magyar László* „Szabadka igazgatástörténetéből 1428–1918.” című kötete. Kiemelendők még *Szekeres László – Ricz Péter* „Szabadka története a régmúltban” című régészeti olvasókönyve, *Iványi István – Magyar László* „Szabadka és vidéke 1848/49-ben”, illetve *Horváth Mátyas* „A szabadkai gimnázium 100 éve (1890–1990)” című műve.

Az anyaországi kapcsolatok motorja *Szabó Lajos*, akivel személyes baráti ismeretség is kialakult a magyarországi helytörténeti és honismereti konferenciákon. A Szegeden megszerveződött regionális Délvidék-konferenciákon meghívott előadókként szerepelnek a Vajdasági Honismereti Társaság tagjai. A Bácsország folyóiratot Magyarországon is népszerűsítik; esztétikus külleme és magas tartalmi színvonala elismerésre méltó. Közös könyvkiadásra és könyvbemutatókra is sor került Csongrád Megyei Honismereti Egyesületünk és a Társaság együttműködése során. Közös tagunk a horgosi *Nagygyörgy Zoltán*. A Vajdasági Honismereti társaság tagjai évente többször tartanak könyv- és folyóirat-bemutatókat Szerbiában és Magyarországon egyaránt.

Levéltárosok tanulmányútja Horgoson

A folyóiratnak és a Vajdasági Honismereti Társaságnak széleskörű nemzetközi kapcsolatai vannak, ezek közül kiemelkedik a Kecskeméti Honismereti Társasággal, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, valamint a temesvári és az aradi kollégákkal való együttműködés. 1995-től rendszeresen tartanak lapbemutatókat és Bácsországesteket nemcsak Szabadkán, Bajmokon, Zomborban, Kanizsán, Becskerekén, Adán, Muzslyán, Topolyán, Horgoson, hanem Magyarországon is sok helyen, többek között Kiskunfélegyházán, Bácsalmáson, Bonyhádán, Esztergombán, Kecskeméten és 2004-ben Szegeden is. 2004 áprilisában a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület több mint negyven tagját kalauzolták egynapos látogatáson Szabadkán és Palicson, 2004. december 14-én pedig a Honismereti Szövetség „Honismeret” című folyóiratának hat szerkesztőségi tagja tett látogatást Szabadkán, és tartott megbeszélést a Bácsországi szerkesztőségének tagjaival. 2002-ben magyarországi elismerést is kapott a Bácsországi Magyar Honismereti Szövetség „A honfoglalás emlékére 1996” emlékérmét adták át tagjainak a honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő munkájukért.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A Pásztorélet Kutatók Köre

Az ópusztaszeri skanzenben lévő kocsi gyűjtemény, és a hódmezővásárhelyi paraszti eszközök pincemúzeumának létrehozása után felkértek egy olyan kiállítás megrendezésére, amely a pásztoréletet mutatja be, hiszen ehhez köthető jelentős számú tárgyi emlékem van. Bár a kiállítást saját tárgyaimból is létre tudtam volna hozni, mégis segítségét kértem néhány olyan embernek, akik szintén gyűjtik vagy készítik ezeket az eszközöket. A közös kiállítás sikere adta az ötletet, hogy – kezdeményezésemre – úgy döntsünk: bővítve a létszámot szervezeti formát adunk ennek a munkának. A Pásztorélet Kutatók Köre 2008-ban alakult. Hosszú találgatás után kö-

töttünk ki ennél a névnél, mondván, ebbe a fogalomkörbe belefér a pásztorművészet gyakorlása, a gyűjtő- és szellemi munka is. A kör tagjai által készített és gyűjtött karikás ostorok és az alföldi pásztorkodás egyéb eszközei – lószerszámok, nyergek, ostorok, kampós botok, rézcsengők, kolompok, tülkök, öltözetek, cifraszűrök stb. – felelevenítik a rendkívül gazdag pásztorkultúrát.

Az ország legnagyobb pásztoreszköz-gyűjteményét vándorkiállításokon mutatjuk be. Láthatták már a tárgyakat Mezőberényben, Kondoroson, Hódmezővásárhelyen, Maroslelén, Debrecenben, Nagybecskereken, Makón, Kisteleken. 2009-ben a pásztortilág fővárosa, Debrecen látta vendégül a kiállítókat és a gyűjtött anyagukat. Ugyanabban az évben a Csongrád Megyei Agrárkamara támogatásával a bántási Nagybecskereken megrendezett INO COOP Országos Mezőgazdasági Kiállításon is bemutatkoztunk. 2010-ben Makón, majd Kisteleken volt nagyszerű rendezvényünk. A gyűjtemény nagyságát fémjelzi, hogy az ópusztaszeri nagy kiállítással párhuzamosan még két helyszínen is kiállítást rendeztünk a tárgyainkból.

A jelenleg 12 főből álló körön belül vannak, akik gyűjtik, és vannak, akik készítik ezeket az eszközöket. A makó-rákosi Dani János, aki aktív juhász, használja is ezeket a tárgyakat. Dr. Keczer Tamás nyugalmazott egyetemi tanár – a tudományos munkán túlmenően – meg is fonja a különböző tájegységek ostorait. Tagjaink sorába tartozik még Bárdi László makói karikás ostor- és bőrkikészítő, Dányi László hódmezővásárhelyi szíjgyártó, Fehér Attila hódmezővásárhelyi bőrdíszműves, Oláh Miklós hódmezővásárhelyi ostorkészítő, Póka György gyulai bicskatok- és karikásnyél-készítő, Szőke Péter békéscsabai karikásostor-készítő, Varga József biatorbágyi gyűjtő és karikásostor-készítő, és Leviczki Ottó nyíregyházi kolompkovács.

Az ország különböző részein élő tagjainkat a közös érdeklődési körük és e hagyományok iránti elkötelezettségük köti össze.

PERÉNYI JÁNOS

Dugonics András szegedi szobra

A szegedi Dugonics Társaság

A szegedi minorita templom anyakönyvébe 1740. október 18-án jegyezték be, hogy a dalmata ivadék, Dugonics András meglátta a napvilágot. Élete, sorsa példamutató a mai ember számára is. Piarista teológus, híres tanárember, a nagyszombati egyetemen a matematika professzora. Ő írta az első magyar nyelvű regényt, az *Etelkát*, magyarította a matematika nyelvét, hangyaszorgalommal gyűjtötte a magyar példabeszédeket és jeles mondasokat. A budai egyetemről ment nyugdíjba, majd élete utolsó évtizedét szülővárosában töltötte köztiszteletnek örvendő Szegeden hunyt el 1818. július 26-án. Történelmileg és politikailag is egy mozgalmas és izgalmas kor gyermeke volt. Az egész magyar szellemi élet sokat köszönhet neki. Egyaránt maradandót alkotott a tudományosság szinte minden ágában, az irodalom egyik megújítója, a néprajz előfutára volt.

A város lakóinak háláját fejezte ki, hogy első nem vallási tematikájú köztéri szobra éppen az ő alakját jelenítette meg. S amikor az 1800-as évek végén megindult a polgári civil élet, gomba módra szaporodtak az egyletek, céhek, társaságok, Szegeden elsőként a Dugonics András nevével fémjelzett társaság alakult meg 1892-ben. A létrehívott társaság elsődlegesen a szegedi, az alföldi irodalmi, művészeti és tudományos élet patronálását, buzdítását és terjesztését tekintette feladatának. Közel hatvan éven át összefogta Szeged szellemi életét, jeles eredményeivel buzdítóan hatott annak fejlődésére. Sőt, kisugárzó ereje az egész Dél-Alföldön érzékelhető volt. A *Délvidéki Magyarság* 1942. augusztus 29-i száma így méltatja a Társaságot: „Az árvíz utáni újjult erővel épülő Szeged falai közé tört be az irodalmi társaság, hogy egy nagy szellem kiapadhatatlan segítségével rányomja bélyegét a halottaiból föltámadó város jövőjére... Ki volt ez az ember, akinek nevét a társaság kegyelettel őrzi? Szegedi születésű literátor, aki 200 évvel korábban elsőnek álmolta meg Szeged jövőjét és rendeltetését az Alföld éles sarkában. Amikor a társaságot életre hívták, feladatát a következőkben jelölték meg: az Alföldön az irodalmat és a tudományt művelje és terjessze. Amolyan szellemi központtá avassa Szegedet, a második magyar várost. Dugonics személyében az egyetem szálláscsinálóját is becsülték, s neve annál inkább jó ajánlólevél az egyetem felállítását megelőző harcban, mert már 1761-ben, szegedi tanár korában úttörője volt azoknak a törekvéseknek, melyek végül az egyetem felállításához – befogadásához – vezettek.”

A Dugonics Társaságnak aktív erejű tagjai közül is kiemelkedik Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Pósa Lajos, Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc, Tömörkény István, Juhász Gyula, Sík Sándor. Már az első titkári jelentés is tágítja a Társaság feladatainak horizontját, és látenszen utal a névadó dalmata voltára: „A nemzetiségi vidékek közelsége nem engedi meg az egyoldalú tevékenységet, megkívánja, hogy azokra is mindig tekintettel legyenek, és a nemzetiségi törekvések is kapjanak helyet Szeged szellemi életében.” A Társaság rendszeresen tartotta felolvasóüléseit a székház dísztermében. Folyamatosan gondozták Szeged irodalmát, művészetét, tudományát, jelentékeny összegeket fordítottak könyvek megjelentetésére, szoborállításokra. A civil szervezetet felfüggesztő 1952-es határozat előtt az utolsó, 372. ülésüket a Szegedi Nemzeti Színházban tartották, ahol Ortutay Gyula mondott beszédet.

Móra Ferencnél szebben senki nem méltatta a Társaság tevékenységét: „Voltak tagjai között szikrázó fényű csillagok, amelyek soha ki nem égnek, de voltak hulló csillagok is, amelyek hamar elpörnyésedtek... Mégsem tartható igazságos dolognak, hogy csak azokkal a nagydarab természetábrákkal dicsekedjünk, amelyek kihatottak a társaság anyagozatából, és mint ritkaságok kerültek bele a nemzet szellemi kincsházának nagy ládáiba... Soha nem volt a világon olyan irodalmi társaság, amely csupa szellemóriások konventje lett volna... a nagy fényoszlopok mellett kellene kismécsesek is, amelyek a közjóra világolnak, a maguk kis körében, míg olajuk tart.”

Közel négy évtizednek kellett eltelnie, hogy a rendszerváltás hajnalán, 1991. január 18-án néhány lelkes szegedi lokálpatrióta elhatározza, újjáélethez kelti a Dugonics Társaságot. Ennek is immáron húsz esztendeje. Az újjáalakult Társaságnak természetesen más körülmények között, megváltozott társadalmi aurában kellett megtalálnia a hagyomány és a korszerűség egyensúlyát, a kor követelményeihez igazítani szervezetét, működési rendjét, tartalmi célkitűzéseit. Az alapszabály utal a régi társasági megfogalmazásokra, de szervezeti felépítését tekintve az elnökség mellett szakosztályokat szervezett (művészeti, humán tudományi, természettudományi, várostörténeti, természet- és környezetvédelmi). Minden szakosztály évente egy-egy felolvasóülést rendez a városháza dísztermében. Az évad minden esztendőben Dugonics szobrának születésnapján, október 18-án kezdődik és a sírjánál, a Dugonics temetőben zárul július 26-án. A Társaság rendkívül fontosnak tartja az ifjúság bekapcsolását. Az ifjúsági tagozat szervezésében évente megtartjuk a szegedi középiskolások művészeti fesztiválját, rendszeresen írunk ki képzőművészeti és irodalmi pályázatokat, népszerűek a fiatalok által rendezett divatbemutatók, társas összejövetelek. Több civil szervezettel kötöttünk együttműködési megállapodást (Szegedi Akadémiai Bizottság, Szegedért Alapítvány, piarista gimnázium, Széchenyi Kör).

Az elmúlt évben emlékeztünk Dugonics András születésének 270. évfordulójára, az idén ünnepeljük a megújított Társaság huszadik születésnapját, s jövőre lesz az egykori Dugonics Társaság alapításának 120. évfordulója. Van feladat bőven.

TANDI LAJOS

Az apátfalvai Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület

A Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület *Szalamia János* kezdeményezésére 2007 telén alakult meg Apátfalván. Ő hozta új sportlehetőségként és életformaként az íjászatot Apátfalvára. Zömében helyi felnőttek és gyerekek alkotják a csoportot, de vannak köztünk makóiak is; különösen örülünk, ha egy egész család lép tagjaink közé. Valljuk, hogy legjobban saját élete példájával taníthatja gyermekét egy szülő, így szerencsés, ha a hagyományápolásba is együtt kapcsolódnak be. A csapat azzal a céllal alakult, hogy a honfoglalás-kori ősmagyarok életmódját, szokásait, hitvilágát, harcmódorát tanulmányozza, elsajátítsa, a saját mindennapi életébe szervesen beépítse. Kézműves foglalkozások a gyerekeknek, háziasszonyi teendők visszatartása és harcászati feladatok gyakorlása teszi ki összejöveteleink nagy részét. Felvállaltuk a gyerekek tanítását is, iskolákban tartunk rendhagyó történelem órákat, kézműves-foglalkozásokat, népi életmód és mesterség bemutatókat. Saját magunkat is megmérettetjük íjászversenyeken, történelmi-hadi tornákon, lóversenyeken. Fontosnak tartjuk tudásunk gyarapítását, ezért havonta előadásokat szervezünk.

A társaság tagjai sok mindennel foglalkoznak. Vannak közöttünk mesteremberek: nemezelő, szövő, fafaragó, ostorkészítő, kovács, fegyverkészítő mesterek, ők a tevékenységünk szakmai oldalát képviselik. Vannak közöttünk diplomások, ők szellemi, tudományos utunkat egyengetik. Figyelünk arra, hogy csapatunk gyerek tagjai is szervesen részt vegyenek minden munkában, foglalkozáson, türelemmel, kellő óvatossággal vezetjük be őket a kézművesség rejtelseibe.

Az egyesület által felújított kereszt

Évente több alkalommal megjelenünk az önkormányzati rendezvényeken. 2009 májusában részt vettünk az apátfalvai általános iskola Dózsa-napi programsorozatán. Az alsósoknak foglalkozásokat tartottunk: nemezelték, nyílhegy kovácsolást néztek, készítettek tarsolyképet, rovásírást tanultak. A felsősöknek több gyakorlati feladatot kellett megoldaniuk. A hagyományőrző csoportunk régi játékokból, ügyességi feladatokból állított össze hétpróbát. Végül látványos lovas és gyalogos harcászati és eszközbemutatóra került sor. A falunapon bekapcsolódottunk a „Mesterségek Sétánya” rendezvénybe. Közülünk került ki a faragó, nemezelő, mézeskalács díszítő és szövőmester. 2009-ben részt vettünk a lovas-nap szervezésében is, tagjaink versenyzőként indultak a megmérettetésen. A díjak többségét mi nyertük meg. 2010-ben is fiatalos lendülettel fogtunk terveink megvalósításához. Elkészült a honlapunk. A fiúk sokat lovagolnak a Maros partján, vagy a készülő jurta faanyagát fűrészelik. A lányok tanulják a háziasszonyok hagyományos teendőit: a tarhonyakészítést, szappanfőzést, tésztagyúrást. Kedveltek a kézműves-foglalkozások: a szövés, nemezelés, fonás, madzagszövés, tojásfestés.

Az apátfalvai népi kultúrát vizsgálva megállapítottuk, hogy az 1900-as évek elején az apátfalvai emberek életmódjában számos honfoglalás-kori jellegzetességet találunk. Ezekre a kapcsolódási pontokra kezdtünk el figyelni. A férfiak estében a nomád állattartás során a csordás, gulyás, csikós 50 évvel ezelőtt még ugyanazokat az eszközöket használta, mint honfoglaló ősünk. Így tanultuk meg idős emberektől a bot, a fokos és az ostor használatát. Fontos ez, hisz faluban lakunk, s mindenkinek van valamilyen jószága. Örvedetes, hogy többen is lótartásba, birkatartásba, galambtartásba fogtak. Májig élő munkafolyamat a faluban a gyapjú feldolgozása, régebben a kender is háznál dolgozták fel. Megpróbálkozunk vele mi is.

A „Bökény Népe” még fiatal egyesület. Összetartásunk, közös tenni akarásunk példaértékű. Reméljük gyermekeink is ezt az utat fogják követni, ők is igyekeznek majd megismerni ősük hagyományát, s igaz, büszke magyarokká lenni.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Szeremlei Sámuel (1837–1924)

A hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság

A helytörténettel foglalkozó *Szeremlei Társaság* 1991. február 26-án alakult meg a Hódmezővásárhelyi Levéltárban tizenegy vásárhelyi helytörténész, kutató részvételével. Alapító tagjaink: *dr. Dömötör János, Farkas Ferenc, Herczeg Mihály, Kárász József, Kovács István, Kőszegfalvi Ferenc, dr. Kruzslíc István Gábor, Lőkös Imre, Makó Imre, Szent-Tibor és Szigeti János*. Közel másfél évtized alatt a taglétszám jelentősen emelkedett, 2006 nyarán 44 fő alkotta a Szeremlei Társaságot. Néhány tagtárs időközben megszüntette társaságbeli tevékenységét, emellett pedig sajnos többen távoztak az élők sorából (*Kárász József, Lőkös Imre, Felletár Béla, dr. Rapcsák András, dr. Böszörményi Ede*).⁸

A Társaság tevékenységi köre a hódmezővásárhelyi helytörténetírás köré szerveződik. Évente 3–4 ülésük van a levéltár épületében, melyek egyike az immáron hagyományosan február–március fordulóján megtartott évzáró közgyűlésük, amely az elmúlt esztendőkből a Szeremlei Társaság soros évkönyvének bemutatója is egyben. 1996 óta jelenik meg évkönyvünk, melynek kiadását hagyományosan Hódmezőv-

⁸ *Társaságunk tagjai:* Árva László igazgató (Németh László Gimnázium és Általános Iskola), Balázs Miklósné ny. földhivatali dolgozó, dr. Baracs Gabriella főiskolai docens (SZTE Mezőgazdasági Főiskolai Kar), Bárany Béláné gazdasági igazgatóhelyettes (Csongrád Megyei Levéltár, Szeged), Benkó László szakács, dr. Béres Mária régész (Móra Ferenc Múzeum, Szeged), Bernátsky Ferenc helytörténész-múzeumpedagógus (Tornyai János Múzeum), dr. Berta Tibor igazgatóhelyettes (Csongrád M. Levéltár, Szeged), prof. dr. Blazovich László igazgató (Csongrád M. Levéltár, Szeged), Bokorné Nagy Katalin ny. régész, Borus Gábor könyvtáros (Németh László Városi Könyvtár), dr. Dömötör János ny. múzeumigazgató, dr. Erdélyi Miklós ügyvéd, Farkas Ferenc tanár (Bethlen Gábor Református Gimnázium), Felletár László ny. földmérő, Földvári László ny. művelődésigazgató, Francisztné Molnár Erzsébet ny. oktatási referens, Herczeg Mihály nyugalmazott levéltár-igazgató, a Szeremlei Társaság elnöke, Jung György tanár (József Attila Általános Iskola), Katona Lajos ny. iskolaigazgató, Koncz Sándor tanár (SZTE Mezőgazdasági Főiskolai Kar), Kovács Ferenc biztosítási ágazatvezető, Kovács István ny. középiskolai tanár, Kristó Mária tanár (Corvin Mátyás Szakközépiskola), dr. Kruzslíc István levéltár-igazgató (Hódmezővásárhely), Labádi Lajos levéltár-igazgató (Szentes), Laurencz Dénes ny. építész mérnök, dr. Lázár János polgármester, országgyűlési képviselő, Lőkös Györgyi kulturális referens, a Társaság jegyzője (Polgármesteri Hivatal), Lőkös Sándorné levéltári fotós (Hódmezővásárhely), Makó Imre segéd-levéltáros (Hódmezővásárhely), dr. Marjanucz László tanszékvezető docens (SZTE BTK Új- és Legújabb Kori Magyar Történelmi Tanszék, Szeged), Máyer Jenő nyomdatulajdonos és könyvkiadó (Budapest), Mérai János könyvkereskedő-antikvárius, Nagy Veronika múzeum-igazgató (Tornyai János Múzeum), Pap Éva könyvtáros-tanár (Eötvös József Szakközépiskola), Pintér István könyvtáros (Németh László Városi Könyvtár), Rózsa Gábor mérnök-tanár (Szentes), Szent-Tibor kulturális szaktanácsadó (Polgármesteri Hivatal), dr. Szerdahelyi Péterné könyvtáros (Somogyi-könyvtár, Szeged), Szigeti János ny. tanár, Talmácsi György intézményvezető (Csongrád Megyei Önkormányzat Gyermekek- és Felnőtttüdülője, Szeged), Varsányi Attila levéltáros, a Szeremlei Társaság titkára (Hódmezővásárhely), dr. Vörös Gabriella múzeum-igazgató (Móra F. Múzeum Szeged).

sárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Csongrád Megyei Levéltár és az utóbbi esztendőben a fővárosi Máyer Nyomda és Könyvkiadó támogatja. 2006-ban készítették 10. évkönyvüket, melyben a társaság tagjai kapnak publikálási lehetőséget olyan (saját kutatási területükhöz tartozó) tanulmányokkal, melyeknek önálló megjelentetésére – akár terjedelmi, akár tematikai okokból – egyébként nehezen lenne lehetőségük. A társaság vezetősége egyre nagyobb hangsúlyt helyez arra is, hogy az évkönyv hasábjain olyan fiatalok is megjelenési lehetőséghez jussanak, akik adott esetben még nem is a társaság tagjai, és akiknek első önálló publikálási lehetőségük a Szeremlei Társaság évkönyve.

A társaság tagsága átlagban két évente szervez őszi egynapos kirándulásokat, melyek keretében környékbeli (Csongrád, Békés, Bács-Kiskun megyei) nevezetességeket, múzeumokat keresnek fel. Speciális programunk is volt: *Laurencz Dénes* tagtársunk kezdeményezésére városunk nevezetesebb épületeit, illetőleg a temetőinkben található jelesebb és művészi kivitelű sírokat fényképeztük le. A több száz felvétel a Hódmezővásárhelyi Levéltár fotótárában található. Többször tartanak felolvasóesteket is, ahol a tagok ismertethetik különböző kutatási témáik aktuális eredményeit.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel 2006. december 8. óta áll a Szeremlei Társaság kapcsolatban. A résztvevők kora délután az év nyarán átadott Emlékpont múzeumban gyülekeztek, melynek megtekintése volt az esemény első programpontja. A modern kor igényeihez és szellemiségéhez igazodó, a város szocialista kori történelmét bemutatni igyekvő intézményben *Vincze Gábor* történész és *iff. Elek András* vezette körbe a vendégeket. Az érdekes élmény után kora este a Hódmezővásárhelyi Levéltár épületében folytatódott a program, ahol a helyi Szeremlei Társaság tagsága látta vendégül az egyesület tagjait. (Lásd képünkön!) Az értekezletet *Varsányi Attila*, a Szeremlei

A Hódmezővásárhelyi Levéltár,
a Szeremlei Társaság székhelye

Társaság titkára nyitotta meg, aki köszöntötte a jelenlévőket, röviden bemutatva a vendéglátó egyesületet, amely helytörténettel, néprajzzal és – kisebb részben – irodalommal is foglalkozik. *Herczeg Mihály*, a Szeremlei Társaság idén 80 esztendőös elnöke is meleg szavakkal köszöntötte a ven-

dégeket, kitérve saját helytörténeti múltjára, valamint a társaság történetére is. Külön örömét fejezte ki, hogy első alkalommal találkoznak közös rendezvényen a Szeremlei Társaság és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai, mely kapcsolat remélhetőleg tartós lesz, annál is inkább, mert a két szervezet tagsága között több átfedés is van: mindkét egyesületnek tagja *Blazovich László*, *Marjanucz László*, *Kruzslicz István Gábor* és *Pintér István* is. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület nevében *Blazovich László* elnök köszöntötte a résztvevőket, majd bevezetőjében egyenként kitért a jelenlévők helytörténeti, honismereti múltjára és tevékenységére.

Bogdán Lajos, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkára a 2006. évi beszámoló keretében az egyesület éves tevékenységét ismertette, külön kiemelve a levéltári napok hagyományos rendezvénysorozatát, melynek keretében idén a levéltár egykori legendás igazgatójáról elnevezett, újonnan alapított Oltvai Ferenc-díjjal a Szeremlei Társaság elnökét, *Herczeg Mihály* nyugalmazott vásárhelyi levéltárvezetőt tüntették ki. Komoly szakmai elismerésnek számított, hogy az egyesület elnöke, *Blazovich László* által írt Szeged rövid története című kötet nyerte el 2006 nyarán az „Év szegedi könyve” kitüntető címet. *Pál Lászlóné* külön szólt az egyesület nemrégiben elkészült internetes honlapjáról, bemutatva annak felépítését, jelenlegi tartalmát és jövőbeni továbbfejlesztésének lehetőségeit. Az oldalon az egyesület története, alapszabálya, tagnévsora, aktuális programjai, a tagok portréi, közéleti tevékenységük olvasható, aktuális fotókkal fűszerezve. A kapcsolódó oldalak menüpontnál található meg a Szeremlei Társaság is, hiszen a két egyesület kapcsolata is internetes honlapjaik révén szökkent szárba. A téma kapcsán *Varsányi Attila* titkár is ismertette röviden a Szeremlei Társaság honlapját (www.hodmezovasar-hely.hu/szeremlei), melynek „hasábjain” a társaság története, alapszabálya, tagnévsora és hírei mellett összes évkönyvük teljes szövege olvasható.

A jól sikerült rendezvényt kötetlenebb program zárta, melyet a hozzászólások vezettek fel. Itt merült fel legintenzívebben a két egyesület jövőbeni szorosabb kapcsolatának igénye és reménye. Ennek első kézzelfogható eredménye 2007 folyamán egy közös, többnapos délvidéki kirándulás lett, melynek szervezőbizottságába mindkét fél delegált tagokat.

VARSÁNYI ATTILA

Az Óföldreáki Honismereti Hagyományőrző és Szabadidő Klub tevékenysége

Az Magyar Honvédelmi Szövetség országos szervezetének támogatásával működött Óföldreákon a lövészklub. Az 1980-as évek végén az MHSZ egyre kevesebb állami támogatást adhatott a hozzá tartozó szervezeteknek, ami megnehezítette a klub életét, csökkenni kezdett a taglétszám is, csak 30-40 fő maradt. 1990-től átalakult a klub tevékenysége: létrejött az asztalitenisz, a teke és a biliárd szakosztály, s ez megállította a tagság elvándorlását. A hagyományos területi ÖHV-versenyeket a kisebb-nagyobb gondok közepette még megrendezték. Az Óföldreákon megszervezett területi versenyek utáni vacsorát a Gorzsai Állami Gazdaság biztosította támogatóként.

A rendszerváltás küszöbén az óföldreáki klubnak is csatlakoznia kellett az MHSZ jogutódjaként megalakult Magyar Technikai és Tömegsportok Szövetségéhez. A klub 1990. március 30-án megtartott klubközgyűlésén 35 fő részvételével úgy határozott, hogy csatlakozik az MTTSZ-hez. A klubközgyűlés elfogadta a szövetség programját és alapszabályát, bár ez nem jelentett segítséget a klubnak, hiszen a központi támogatás megszűnt. 1990-től a klub szakított lövészeti hagyományaival, mivel a lőszereket a klubnak kellett volna megvásárolnia, a lövészet iránti érdeklődés csökkent. A biliárd, teke, asztalitenisz szakosztályok szabadidős sportjai kötötték le a tagság és a lakosság figyelmét. Mivel a klubnak ezekhez a sportokhoz helyisége nem volt, a helyi művelődési ház adott otthont a rendezvényeiknek. A klub tagjai 1991-ben a helyi szociális otthonban társadalmi munkát vállaltak, némi támogatásért a park gondozásáért cserében.

A szervezet átalakulása után a vezetőség tagjai részben kicserélődtek. Az 1991. évi vezetőségválasztó klubközgyűlésen klubelnökké *Vass Józsefet*, helyettesévé *Medve Istvánt*, ügyvezető elnökké *Mészáros Józsefet* választották. A fitness szakosztály vezetője *Magyar László* lett, aki a megalakulástól irányította a szakosztály működését, amely 1995-1997-ig zavartalanul működött. 1995-től 2000-ig működött a darts szakosztály is. Fő feladataik közé tartozott az ifjúság honvédelmi nevelése, és továbbra is fontosnak tartották a lakossággal való kapcsolatok megtartását, ezért két-három napos népszerű kirándulásokat is szerveztek.

A klub több tag kezdeményezésére 2000 novemberében felvette a *Honismereti, Hagyományőrző, Szabadidő Klub* elnevezést, mert sokan érdeklődni kezdtek a község határában akkoriban megkezdett ásatások iránt. (Meghívásukra 2009 októberében az M43-as út ásatásainak régészeti leleteit előadás formájában a szegedi Móra Ferenc Múzeum szakemberei mutatták be.) A névváltoztatás nagyobb esélyt jelenthetett, hogy a pályázatokon támogatást nyerjenek, ami javította a klub működési feltételeit. A pályázati támogatások elnyerése után a klub tevékenysége is gyökeresen megváltozott. 2001-ben a klubelnök ismét *Vass József* lett, helyettese *iff. Sódar János*, ügyvezető elnök *Zoppé Tibor*. Lendülettel gyűjtőmunka indult az Árpád-korban kialakult község történeti és népeleti hagyományainak összegyűjtésére. 2004 májusában a tagság emlékházat hozott létre, amelyben elhelyezték az óföldrői helytörténeti gyűjteményt. A kiállítás címe: „Óföldrői emlékek a jövő számára”. A fotók, dokumentum másolatok, használati eszközök arról a Makótól 15 km-re fekvő kis településről mesélnek, amelynek kicsinyke dombján – nagy valószínűséggel – már Szent Gellért püspök korában templomot építettek. Az ennek alapjaira épült XIV. századi gótikus templomot restaurálták 1986 és 1996 között, s a munkák befejeztével ez az épület lett a Dél-Alföld egyik legszebb műemléke.

A klub fő tevékenysége Óföldrői és szomszédos települések helytörténetének, hagyományainak és kulturális értékeinek kutatása, az eredmények közzététele kiállítások és előadások formájában. Kulturális rendezvények szervezése honismereti és falunapok keretein belül. Megalakulásától rendszeresen előadásokkal, idegenvezetéssel is társulnak a rendezvények, a klub minden évben távolabbi társtelepülésekre is szervez honismereti tanulmányutakat a tagság és a település többi lakója számára. Mindenekelőtt fontosnak tartja a polgári fejlődést, a társadalmi haladást, a település külső képének javítását, valamint a lokálpatriotizmus jegyében törekszik a település helytörténetének, kulturális értékeinek bemutatására, a művészettörténet, a zenekultúra, az irodalom és a táncművészet történelmi és tradicionális értékeinek megismertetésére, a községi honismereti kutatások eredményeinek publikálására. Az óföldrői klub kapcsolatokat ápol a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, a Makói Honismereti Körrel és a makói József Attila Gimnázium helytörténeti körével.

VASS JÓZSEF

Makói táborozók Dorozsmán

Bökény népe lovas szánkón egy rendhagyó helyismereti foglalkozáson Apátfalván

III. HONISMERETI TEVÉKENYSÉGÜNK TAPASZTALATAIBÓL

Honismereti táborok megyénkben

Országos Honismereti Diáktábor Makón¹

1970-ben Erdei Ferenc javasolta, hogy a nyári honismereti diáktábort Makón rendezzék meg. Az akkori árvíz, a város lakóinak kitelepítése lehetetlenné tette a szervezést. Ilyen előzmények után a KISZ Központi Bizottsága, a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága, a Művelődésügyi és Munkaügyi Minisztérium olyan határozatot hoztak, hogy 1974-ben Makóra kerüljön a VIII. Országos Honismereti Diáktábor. A szervező munkát a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága végezte a Csongrád Megyei Tanács és a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága hathatós segítségével.

Ahhoz, hogy az ország különböző részeiből összesereglett 75 gimnáziumi, szakközépiskolai és szakmunkás tanuló eredményes gyűjtést, sőt kutatást kezdjen, előbb meg kellett ismerkedniük Csongrád megye és főleg Makó múltjával, nevezetességeivel, népi életével. A hivatalos megnyitó ünnepség után az első nap tehát általános tájékozódással, az ismeretlen környezettel való ismerkedéssel, városnéző sétával telt el. Ezt követően megindult a szakcsoportok szerinti foglalkozás. A szekciók közül három történeti vizsgálódásokat folytatott. A Makó felszabadulásának történetével foglalkozó szakcsoport (dr. Tamasi Mihály irányításával) a már publikált történeti szakirodalom, feltárt levéltári forrás és visszaemlékezés-gyűjtés alapján sajátította el a történeti kutatás módszereit. A munkásmozgalmi szakcsoport (Oltvai Ferenc ny. megyei levéltár-igazgató vezetésével) a 19. század végétől a Tanácsköztársaságig terjedő időszaknak a helyi levéltárban fellelhető dokumentumait tárta fel. A termelészövetkezeti szakcsoport (Halász Péter tudományos főmunkatárs irányításával) az egyik nagymúltú makói termelészövetkezetnek, az Úttörő Tsz-nek 1970-74-ig terjedő időszakát, valamint a makói hagyma és a termelészövetkezet kapcsolatát dolgozta fel.

Másik három csoport néprajzi vizsgálódásokat végzett. A tanyakutatók (dr. Juhász Antal muzeológus vezetésével) Makó határában, Bogárzón és Hatrongyoson, valamint Apátfalván tanyafelméréseket végeztek, és tanulmányozták a tanyai életmódot.

¹ Csongrád Megyei Honismereti Híradó (rövidítve: CSMHH), 1976. 158-160.

Makói táborozók
gyűjtőúton

Szigeti György irányításával a népzenei és folklór hagyományokat kutató csoport Apátfalvára, a környék hagyományőrző falujába tette át székhelyét. Népdalokat, hiedelmeket, szokásokat gyűjtöttek. A használati eszközöket

gyűjtő szakcsoport Felföldi László kalauzolásával mintegy 50 tárggyal gyarapította a makói múzeum anyagát. Feljegyezték továbbá egy makói parasztház teljes eszközeit. Az irodalmi hagyományokat gyűjtő csoport Tóth Ferenc múzeumigazgató segítségével Erdei Ferenc emlékének ápolását kapta feladatul. Egyrészt Erdei Ferenc ifjúságát, diákéveit kutatták rokonok, osztálytársak visszaemlékezései alapján, másrészt közéleti, tudományos és politikai tevékenységét igyekeztek megismerni. Felkeresték és számba vették az Erdei Ferenc emlékhelyeket is. A természetrajzi értékeket felfedező szakcsoport dr. Tóth Mária tanárnő irányításával a marosi ártér, Bökénypuszta, a maroslelei rét és egy szikes tó flóráját és faunáját tanulmányozta természetjáró útja során. A földrajzinév-gyűjtők Zsíros Katalin tanárnő és Asztalos P. Kálmán szakkörvezető tanácsait követve Királyhegyes község neveinek összeírására vállalkoztak. A krónikáíró csoport pedig Ormos Gerő ny. újságíró segítségével feldolgozta Apátfalva egy délelőttjét, és ötletesen vezették a táborkrónikát és a faliújságot.

A tábori élet 12 napja természetesen nemcsak fáradságos munkával telt, de jutott idő a fürdésre, sportjátékokra, klubestre, sőt egy egész napos autóbussz-kirándulásra is. Megtekintették az ópusztaszeri ásatásokat, a csongrádi kubikos kiállítást, a szentesi Koszta-képtárat, a szegvári falumúzeumot, a hódmezővásárhelyi csúcsi fazekas házat, a tápai gyékényes kiállítást. A tábor egyik maradandó tevékenységéeként a József Attila Gimnázium falán Erdei Ferenc emléktábla elhelyezésére került sor. A szorgos munka gyümölcsét jelentette a 20 pályamunka elkészítése, melynek egy-egy példányát a makói múzeum adattárában helyezték el.

A résztvevő fiatalok belekóstoltak a gyűjtő, kutató, feldolgozó munkába, és azzal távoztak, hogy a szerzett módszertani tapasztalatokat otthon igyekeznek hasznosítani. A Makón megszervezett Országos Honismereti Diáktábor elindítójává vált a városban a tervszerű honismereti tevékenységnek.

TÓTH FERENC

A Csongrád megyei honismereti diáktáborok története

A diákok bekapcsolódása a honismereti munkába az iskolákban kezdődött. Az 1960-as évek honismereti szakkörei iskolai keretekben és a tanévhez kapcsolódóan működtek, de kultúrotthonok is befogadták őket. Itt ismerkedtek meg a tanulók a módszeres anyaggyűjtéssel, földolgozással. Jelentős szervező erő volt a 60-as évektől kiírt Csongrád megyei néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat, mely kellő aktivitást váltott ki az érdeklődő ifjúságból.

Mindszent községben pl. Tóth Emma vezette a „Hiedelmek gyűjtése” témával foglalkozó szakkört, amely a művelődési otthonban kapott helyet.² De működött szakkör Makón, Zsombón, Csongrádon, Csanádpalotán is. Az itt dolgozó gyerekek különböző pályázatokon vettek részt, s a gyűjtött anyagból készült dolgozatokban mutatták meg, hogy értik a tárgyak faggatását. A szegvári honismereti szakkör a paraszti életmódot kutatta a 80-as években. Tagjai felső tagozatos általános iskolai tanulók voltak, és az Ady Endre Művelődési Ház adott helyet a csoportjuknak. Szakköri programjuk az alábbi témákat tartalmazta: ismerkedés Szegvár történetével, szegvári népdalok tanulása az idős szakkörösöktől, látogatás a szegvári és a szentesi múzeumban, beszélgetés az Öregek Napközi Otthonában, farsangi játékok tanulása, farsangi bál a szakkörben. A *zsombói* általános iskolában működő honismereti szakkör 1981-ben nyertes pályamunkát küldött be „Hogyan öltözködtek Csongrád megyében?” címmel. 14 tanuló a nagyszülőktől, családi albumokból, ismerősöktől hozta az eredeti fényképeket, amelyekből fényképész válogatta ki a másolható darabokat.³

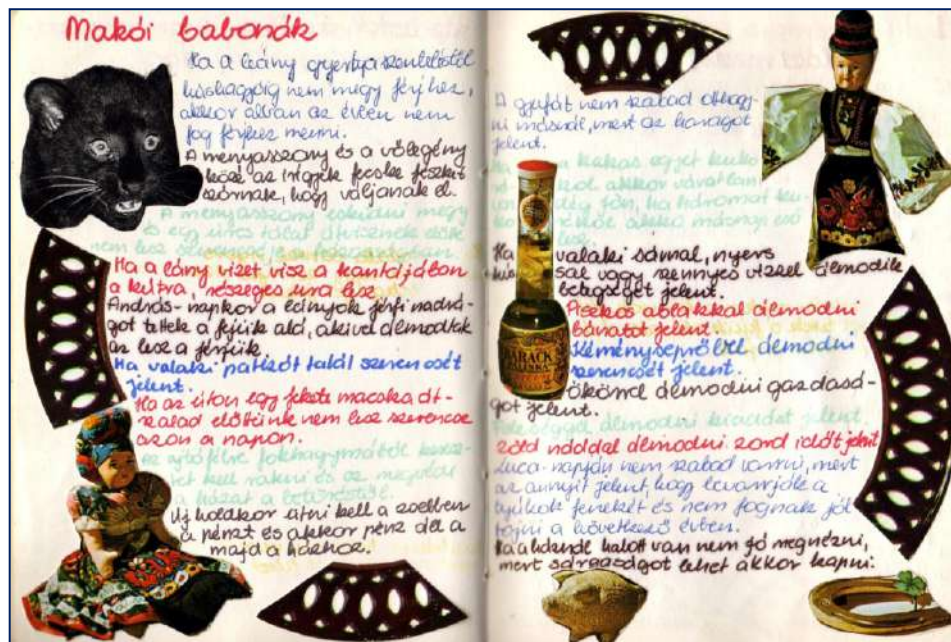
Nagyon aktívnak mutatkozott a makói Erdei Ferencről elnevezett honismereti szakkör, Szilágyi Sándorné, illetve a „Micimackó” hagyományőrző szakkör Rácz Sándor vezetésével. A Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattára őrzi pl. az Erdei Ferenc szakkör kollektív pályamunkáját, amelyet a kismesterségekről készítettek szakszerű gyűjtőíves módszerrel 1983-ban.⁴ A makói Kun Béla Általános Iskola „Micimackó hagyományőrző néprajzi-nyelvjárási öntevékeny szakköre” számos pályázatot nyújtott be. Több fordulóban szerepeltek az állatnevek módszeres egybegyűjtésével, így a makói, zombori, apátfalvi nyelvi hagyományok közlésével. Az ökör, ló, kecske, tehén stb. nevek falvankénti csokorba szedése több száz érdekes s e munka nélkül bizonyosan feledésbe merülő népi állatnévlistákat eredményezett. E szakköri és pályázati tevékenységet tekinthetjük a honismereti diáktáborokat részben megelőző, részben vele párhuzamosan működő diák önképző formának.

A tanéven kívüli nyári elfoglaltságot biztosították a *honismereti diáktáborok*. Rendszeres, minden évben ismétlődő megszervezésük elmélyültebb és szakszerűbb gyűj-

² Adattár 124-68.

³ Adattár, 1981.

⁴ Adattár 871-83.

A makói Erdei Ferenc honismereti szakkör gyűjtése (Szilágyi Sándorné tulajdonában)

tő-értékelő munkára adott lehetőséget. A hozzáértő kutatást és földolgozást muzeológusok, levéltárosok, egyetemi oktatók bevonásával oldották meg a szervezők. A résztvevő diákok a megye középiskoláiból kerültek ki, főként a gimnáziumokból: Horváth Mihály (Szentes), Batsányi János (Csongrád), Bethlen Gábor (Hódmezővásárhely), József Attila (Makó), de jöttek szakközépiskolákból is: Vedres István (Szeged), Galamb József (Makó), Móra Ferenc (Szeged). Személyes tapasztalatunk volt, hogy a nagy szegedi gimnáziumok – talán egy-két kivételtől eltekintve – nem küldtek gyerekeket a táborba, vagy onnan nem jelentkeztek a táborokba.

A megyei honismereti diáktáborok kezdete az 1974. évi makói országos összejövetelre nyúlik vissza. De már előtte, 1967-ben útjára indult a táborok szervezése, melynek során az ország különböző helyein tartottak országos találkozókat. Az Erdei Ferenc által még 1970-ben javasolt makói, a VIII. volt a sorban. Ennek sikere indította útjára a megyei táborokban is folytatandó tervszerű honismereti tevékenységet.⁵

Az első megyei diáktábort Csongrádon szervezték 1975-ben. Attól kezdve 1999-ig, tehát 24 éven át folyamatosak voltak ezek az alkalmak, idejüket és helyüket az alábbi felsorolás foglalja össze: 1982: Ópusztaszer. 1983: Szeged. 1984: Szegvár. 1985: Csongrád. 1986: Ópusztaszer. 1987: Apátfalva. 1988: Szegvár. 1989: ? 1990: ? 1991: Apátfalva. 1992: Szegvár. 1993: Mindszent. 1994: Csanádpalota. 1995: Zsombó. 1996: Ópusztaszer. 1997: Csongrád. 1998: ? 1999: Pitvaros.

⁵ Tóth Ferenc: Országos Honismereti Diáktábor Makón. In: CSMHH, 1975. 158-160.

A személyi és anyagi szervező munkát a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága, a szakmai program megvalósítását pedig főlkért múzeumi és levéltári tudományos munkatársak végezték. A táborok erkölcsi gazdája s mintegy szakmai védnöke a Népfront Csongrád Megyei Honismereti Bizottsága volt. E hármass intőzményi háttérrel (finanszírozó, kivitelező, szellemi támogató) működtek a táborok egészen a rendszerváltozásig. A tábor vezetője mindig a KISZ által delegált személy volt, hivatalos nevén a „táborvezető”, de gyakran hívták „politikai vezetőnek” is. Kezdetben *Koczor Lajos*, majd 1979-től *Marjanucz László* töltötte be ezt a funkciót. Mellettük működött a helyettes vezető (szakmai irányító), aki múzeumi (*Juhász Antal*, *Juhász János*) vagy egyetemi munkatársak (*Hegyi András*, *Raffay Ernő*) közül került ki. Változott a helyzet, mikor e sorok írója már muzeológus-történészként, de továbbra is a KISZ által főlkért megbízottként egy személyben töltötte be a táborvezetői és szakmai irányítói posztot.

A kialakult munkamegosztásban a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága adta a pénzt, toborozta a gyerekeket, egyeztetett a helyszín kijelölésében, és gondoskodott a tábor infrastruktúrájáról (szállás, ellátás, kiegészítő programok). A megyei múzeumi szervezet dolgozta ki a szakmai programot, és megvalósításához rendelkezésre bocsátotta főlkészült munkatársait, mégpedig mindig abból a múzeumból, amelynek területén zajlott le a találkozó. Ez az együttműködés tartotta életben a táborok ügyét. Kezdetben két hétig, majd 10 napig tartott a nyári gyűjtőmunka, azonban a rendszerváltás után anyagi és szervezési okokból egy hétre csökkent az időtartama.

A táborok célja kettős volt: a középiskolás diákok (átlagosan 30-35 fő) ismerkedjenek meg a honismereti kutatómunka elvi és gyakorlati módszereivel, illetve a tábornak helyt adó település és környéke nevezetességeivel. Emellett gyűjtsenek anyagot a területileg illetékes múzeum számára, így a diákmunka lényegében hasznos, a közgyűjteményt gyarapító leletmentésnek is fölfogható. A diáktáborok e kettős célkitűzése végig megmaradt, hisz a gyűjtés – rendezés – földolgozás metodikai elemeit az egész tábor alatt, de külön csoportokban gyakorolták, míg a „hely szellemének” megismeréséhez közös kulturális és egyéb szabadidős rendezvények járultak hozzá.

Így volt ez az első, Csongrádon tartott táborban is, ahol *Koczor Lajos* a tábor KISZ-vezetője, *Juhász Antal* pedig a szakmai irányítója volt. Szakcsoportvezetőként vettek részt a munkában: *Szigeti György* apátfalvai, *Juhász János* csongrádi, *Somodi Ferenc* szegedi és *Felföldi László* makói néprajzkutatók. A tábor közéleti súlyát növelte, hogy az ünnepélyes megnyitón a KISZ megyei titkára és Csongrád város pártbizottságának titkára köszöntötte a résztvevőket. A rendszerváltozásig nem is változott a helyzet: az addig érvényes nómenklátúra magas pozíciót betöltő tagjai minden nyári találkozón jelenlétükkel emelték ki a tábor fontosságát.

A táborok tartalmi munkája állandó pillérekben nyugodott: néprajz, helytörténet, folklór (s alkalmanként a régészet, természetrajz) adták a kutatandó területeket, de hogy ezen belül milyen témák fölgöngyölítésére szerveződtek csoportok, a helyi adottságok döntötték el. Az első honismereti diáktábor például öt szakcsoportban

folytatta munkáját. Szigeti György diákjai egykori kubikusok és summások között gyűjtöttek népdalokat, életmódjukra vonatkozó adatokat. Juhász Antal a tanyakutató csoporttal dolgozott, mely szöveges leírással, mesteri rajzokkal és fényképekkel dokumentált dolgozatban foglalta össze kéthetes gyűjtésének eredményét. Helytörténeti témával két kisebb csoport foglalkozott Juhász János csongrádi muzeológussal az élen: egyik kubikos családi életutakat állított össze, a másik pedig a Csongrádi Házipari Szövetkezet történetét dolgozta föl. Az első tábor konkrét sikerét a diákok gyűjtési tapasztalatainak dolgozatban rögzítése, közel 100 db tárgy múzeumba kerülése jelentette, távlati hatása pedig, hogy újtára indított egy jó ügyet, a honismereti diáktáborok rendszeres megrendezésének gondolatát.⁶

Csongrádon még további két diáktábort szerveztek: 1985-ben és 1997-ben. A megyében ez volt az egyetlen hely, ahol három alkalommal gyűltek egybe a kutatni szerető diákok. Ez a szíveslátás szép példát adott a város honismereti elkötelezettségéről. Ugyanez mondható az adtaközlőkről is, akik munkánk segítségére voltak. A népszokásokkal, jeles napokkal foglalkozó csoport tagjait nemegyszer különleges élményben részesítették, amikor pl. igazi lakodalomban látták vendégül őket, s erről filmfölvételt is készíthettek.⁷

Szentesen kétszer jöttek össze a honismeret iránt érdeklődő megyebeli diákok. Először 1977-ben.⁸ Rangos esemény mivoltát emelte ki itt is az, hogy a párttitkár (Labádi Sándor) városi ügynek tekintette a tábort, s személyesen köszöntötte a tábor lakóit. Négy szakcsoportot alakítottak: életmódkutató, helytörténeti, népzene- és néptánc kutató. A kezdeti idők fontos vonása a folklór erőteljes szakmai fölkarolása. Ezzel függött össze, hogy a diákok figyelmét a gyűjtés általános gyakorlatán belül is, a megfigyelés módszerére, s a látottak és hallottak lejegyzésének fontosságára hívták föl a szakértő muzeológusok. A munkát a város történetét bemutató és szokásvilágával megismertető előadások vezették be. Később ez kialakult sorrend lett, a konkrét gyűjtőmunka elkezdése előtt a „hely szellemével” ismerkedtek a résztvevők. Szigeti György, a Csongrád Megyei Módszertani Intézet munkatársa, tapasztalt népdalgyűjtő irányításával számos népdalt gyűjtöttek össze a diákok. Munkájukkal nagy segítséget nyújtottak az újonnan alakult szentesi citerazenekarnak, amely addig műsorgondokkal küszködött. Hasonlóan hasznos adatokat rögzítettek a „néptánc kutatók” is, mert nemcsak a szentesi nép táncait jegyezték le, de fölterképezték a táncélet, a táncos szórakozási alkalmak, a tánciskolák világát is. E tábor tapasztalatai erősítették meg a helytörténeti vizsgálatok fontosságát. Egy város mikrovilágában fedezhették föl a gyerekek eddigi történelmi ismereteik helyi, élményszerű párhuzamait. Így ezekhez az ismeretekhez már nemcsak értelmükkel, hanem érzelmeikkel is kapcsolódtak.

⁶ Felföldi László: I. megyei Honismereti Diáktábor Csongrádon. In: CSMHH, 1975. 161-165.

⁷ A szegedi Móra Ferenc Múzeum (MFM) Néprajzi Adattár 920/85.

⁸ Felföldi László: III. megyei Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1978. 157-160.

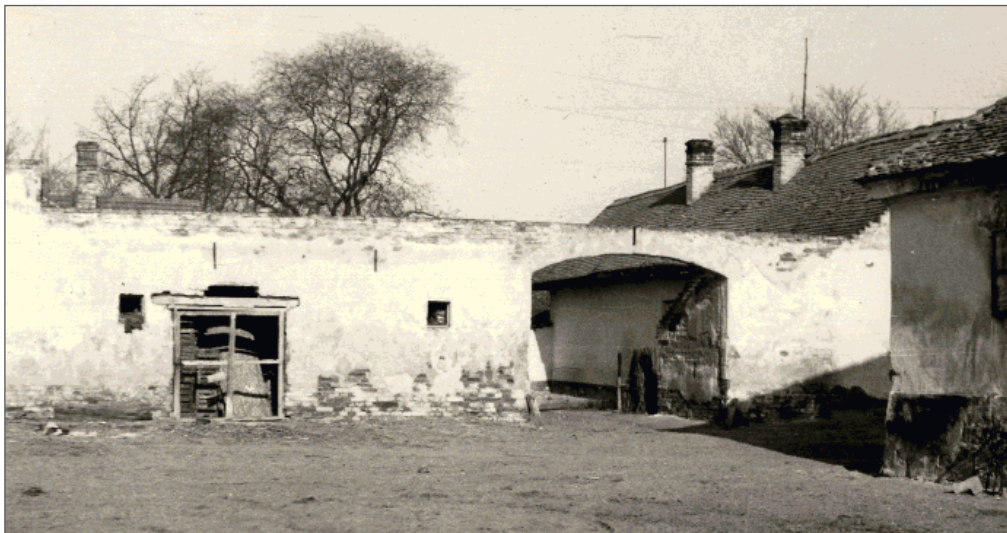
A IV. tábor Kisteleken rendezték 1978-ban (augusztus 1-től 9-ig). A korábbi két szervező mellett aktívan bekapcsolódott a munkába a Megyei Honismereti Bizottság is. Aktualitást adott a hely kiválasztásának, hogy 1976-ban jelent meg a „Tanulmányok Kistelek történetéből és népéletéből” című tanulmánykötet, s 1977-ben ünnepelte a város telepítésének 200. évfordulóját. Ezek föllendítették a helytörténeti kutatásokat, amelyekre bizton építhetett a tábor 25 diákja tíznapos otlétük alatt. De nem azt gyűjtötték, amit egyébként már a kutatók elvégeztek, hanem a tanulmánykötetben nem érintett témák anyagát. A tábor egyik szakmai célja: a népdalok, a folklórhagyomány, a jelentősebb üzemek és téeszek történetének földolgozása, illetve a földolgozást segítő adatok összegyűjtése. Másrészt a község akkori életének, mindennapjainak krónikaszerű rögzítése volt a feladat. Új szint jelentett a tábor életében, hogy a múzeumi szakmai közreműködés kibővült a JATE BTK Történeti Intézetének bekapcsolódásával: Hegyi András adjunktus a helytörténeti, Raffay Ernő gyakornok pedig a krónikairó csoportot vezette. Előbbiben elméleti és gyakorlati munka folyt: előadásokat hallgattak a történeti kutatás módszereiről, az idős emberek visszaemlékezéseinek forrásértékéről, illetve ehhez kapcsolódó följegyzéseket, emlékeket gyűjtöttek. A másik csoport Kistelek kulturális intézményének, gazdasági üzemének és a helyi TSZ-ek életének krónikaszerű leírását végezte el. A szövegfolklór-gyűjtő csoport Juhász János csongrádi múzeumigazgató irányításával a dél-alföldi betyárvilág emlékeit gyűjtötte, s igen szép anyagot sikerült összeállítani Rózsa Sándorról, meg a Bagi-családról. A népdalgyűjtők Szigeti György útmutatásai alapján dolgoztak, az idős emberek énekelte dalokat magnószalagra vették. A tanyakutatók pedig Felföldi László vezetésével a gyakorlatban szemlélték és részletesen leírták a tanyai világ életét, gazdálkodását. Lefényképezték a kaszálás, kaszakalapálás, lóbefogás módját. Ugyanígy részletes leírást készítettek a hetipiac eseményeiről is.⁹

Az V. diáktábor 1979-ben az újszegedi Vedres István Építőipari Szakközépiskola kollégiumában rendezték. Szakmai célját Szeged és környéke legújabb kori történetének megismerésében és a honismereti gyűjtőmunka módszertani megalapozásában jelölték meg. A hely adottságaiból következett, hogy a tábor résztvevői olyan szakmai tekintélyeket hallgathattak kutatási területükről előadni, mint Tóth Bélát az árvízről, Kováts Zoltánt Szeged népesedési múltjáról és Bálint Sándort a szegedi nép életéről. A szakcsoportokat is neves egyetemi szakemberek irányították: Hegyi András (Szóreg és Tápé helytörténete), Sipos József történész-muzeológus, Kövér Lajos egyetemi gyakornok és Raffay Ernő tanársegéd Szeged dualizmuskori történetéhez kerestettek anyagot diákjaikkal a levéltárban és a múzeum történeti osztályán.¹⁰

1980-ban Hódmezővásárhely adott otthont a diáktábornak. Itt a parasztpolgári múlt kínálta az életmódkutatást, mert a lakásviszonyoktól kezdve a táplálkozásra, öltözködésen át a munka világáig terjedően gyűltek az információk a különleges városi

⁹ Felföldi László: A IV. Csongrád Megyei Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1979. 177-180.

¹⁰ Sipos József: Gondolatok az V. Csongrád Megyei Honismereti Diáktáborról. In: CSMHH, 1979. 183-186.

Az egykori Pallavicini-major megmaradt épületrészei (Marjanucz László felvétele, 1982)

létformáról. A másik szakcsoport a vásárhelyi folklórt kutatta, merthogy ezen a területen lehetett mit pótolni. Vizsgálati szempontjaik voltak: a népi építészet, a cigány folklórhagyományok, és a város zene- és táncélete. A helytörténettel foglalkozók elmerültek a levéltári források föltárásában: Vásárhely közéletében jelentős szerepet játszó családokról állítottak össze életrajzokat.¹¹

1981-ben Makó volt a VII. tábor házigazdája. A kutatómunka szakmai kerete itt is adott volt: Kossuth-hagyományok, a hagyma társadalmi, néprajzi jelentősége, folklór. A kor speciális elvárása volt a helytörténettel foglalkozókkal szemben, hogy gyűjtsék össze a munkásmozgalmi veteránok visszaemlékezéseit. Így az egyik szakcsoport adott címekre menve, kérdőíves interjú jegyzetelésével, illetve hangfelvétellel e témában gyűjtött össze egy csokor személyes „történelmet”. A tárgyi néprajzi anyagot gyűjtők a makói nép anyagi kultúrájának egyes részterületeivel ismerkedtek, mint a hagymatermesztés, a szobabelső és az ünnepi asztal alkalmai.¹²

1982-ben Ópusztaszeren volt a VIII. tábor. A szó szoros értelmében vett tábor volt ez, mert sátrakban aludtak, kulacsból ittak és – többek között - nyárson sültöt szalonnával táplálkoztak a gyerekek. Szakmai programja a helyi sajátosságokhoz kötődött: történeti tárgyú témaként kínálkozott az 1945-ös földosztás emlékeinek összegyűjtése, a Pallavicini uradalom ma is látható majorjainak a föltérképezése. A néprajz iránt érdeklődők a jeles napokhoz kapcsolódó népszokásokat derítették föl, míg a folklór-csoport a baksi cigányok életét vizsgálta.¹³

¹¹ MFM Néprajzi Adattár 769-770/1980.

¹² M. L.: A makói Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1981. 139-142.

¹³ M. L.: A VIII. megyei Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1982. 161-167.

1983-ban Szeged adott helyet a IX. diáktábornak. Sajátos volt abból a szempontból, hogy Szeged múltja, hagyománya rendkívül összetett, több részterületen lehetett a gyűjtést megkezdeni. Szálláshelyünk, az újszegedi KISZ Vezetőképző Központ maga is az átlagosnál jobban felszerelt technikai adottságokkal rendelkezett. A gyűjtőmunka a városban folyt, tovább bővítve a megye oral history anyagát a XX. század helyi történéseiről, komplett, fotón rögzített műemlékkataszter készült a városban található szobrokról, emléktáblákról, és sok szellemi emlékművet gyűjtöttünk Tápé ünnepi szokásairól.¹⁴

A továbbiakban igyekeztünk a megye kisebb, de hagyományokban gazdag településeire koncentrálni. Minden helynek megvan a szelleme, megismerése és megértése tette változatossá a táborok életét is. A városok múltjának megismerése után következett a falvak világának feltárása, amely alkalmas volt a gyűjtőmunka folyamatos megújítására. Így szerveztünk tábort Apátfalván, Mindszenten, Zsombón, Szegvárott, Csanádpalotán, Pitvaroson, Fábiansebestyénen. Volt, ahol többször is megfordultunk (Apátfalva, Szegvár, Mindszent).

1987-ben Apátfalva fogadta a megye honismerő diákjait. Gazdag és még élő hagyományvilágából adódott, hogy elsősorban a néprajzi gyűjtőmunkára fektettük a hangsúlyt. Avatott művelői (Bárkányi Ildikó, Nagy Vera) szakmai hozzáértésével és a helyi viszonyokat kitűnően ismerő, a honismereti munkát általában is lelkesen támogató Pusztai Mária könyvtáros segítségével eredményes munkát végeztek a diákok. A néprajz szinte minden területén lehetett gyűjteni, de elsősorban az apátfalvai női viselkedés, népi táplálkozás és a gazdálkodás emlékműveit gyűjtötték, a segítőkész adatközlőktől. Ezekhez kapcsolódva gyűjtötték a diákok a helyi múlt és népi élet emlékeit, amelyek egy-egy darabja képi vagy írásos dokumentumként hitelesítette a tudományos mondanivalót.

A megye „kubikus” helyein (Szegvár, Mindszent) a 19. századi vándormunkásság e sajátosan alföldi rétegének egykori életét, sorsát vizsgáltuk az élő emlékezet faggatásával. Itt elsősorban ezt sugallta a „hely szelleme”. Valóságos kubikos dinasztiák alakultak ki, köztük egy 16 tagú parasztcsalád, amelynek néhány férfi tagja „kubikra ment”, a többiek közös gazdálkodást folytattak, és mindenki talpon maradt, eljutott az önálló család- és háztartás állapotába. Az itt gyűjtött anyagból két díjnyertes diákpályamunka született.

Zsombón a termelészövetkezetek különböző formáit kutattuk, valamint a homokra települt gyümölcsösök meghonosítását. Arra kerestük a választ, hogy a földművelésre alkalmatlan talaj, hogyan nyújtott megélhetést az itteni lakosoknak. Zsombó – mint fiatal, új település – arra is alkalmat nyújtott, hogy tájékozódjunk az egykori tágas szegedi tanyavilág 1950-ben bekövetkezett fölbomlásáról, a régi majorok, kaptánysági központok önálló faluvá válásáról.

¹⁴ M. L. Gondolatok a IX. Csongrád Megyei Honismereti Diáktáborról. In: CSMHH, 1983. 131-135.

Az 1990-es évek végének táborait már csak a szervezők lelkesedése tartotta életben, ugyanis pályázatokon nyert pénzzel és saját verbuválással szerveztük a diákokat, amelyek Bogdán Lajos lankadatlan kitartása nélkül nem jöhettek volna létre. Nagy volt a verseny a nyári programok területén, s a diákok erős „kínálati piacon” válogathattak a szünidőre kínált eltérő programok közül. Ebben a versenyben a „honismereti diáktábor” nyújtotta önképző jellegű, minimális szakmai motiváltságot föltételező koncepciója lemaradt, s a tábort 2000-ben kellő érdeklődés híján, már nem tudtuk megszervezni.

MARJANUCZ LÁSZLÓ

Honismereti diáktáborok Apátfalván

I.

1987-ben rendeztek először néprajzi gyűjtőtábort Apátfalván. A megyéből érkező középiskolás tanulókat az általános iskola termeiben szállásolták el. A helybeliek részéről Czakó Józsefné Mancsi néni a honismereti szakkör vezetője vállalta a szervezési feladatokat. Ő egyeztetett az adatközlőkkel is, mikor, melyik szakcsoport fog ellátogatni az idősekhez, milyen témáról fognak kérdezni. A tábor szakmai irányítói a megye múzeumainak munkatársai voltak. A tábort – mint mindig – most is Marjanucz László vezette, aki jól megtalálta a hangot a gyerekekkel, ügyelt rá, hogy a nyaralás mellett a gyűjtőmunka is megvalósuljon.

A Halmágyi Pál (a makói Múzeum munkatársa) köré csoportosuló fiúk az egész tábor idején harcoltak, felkutatták a „felszabadulás” emlékeit 1944 szeptemberéből. Bárkányi Ildikó (a szegedi múzeum munkatársa) hagyományos népi öltözködés témakörében vezetett csoportot, viseleti darabokat gyűjtöttek a múzeumnak. Délben testhőállókkal, kendőkkel, hímzésekkel, terítőkkel megpakolva értek vissza útjaikról. Esténként a táborozók is felpróbálták a népviseleteket, mindig megállapítottuk soványabbak voltak a pátfalviak. Vig Zoltán (a makói levéltár munkatársa) és csapata videofilmet készített a tábor életéről, és a levéltárban kutattak fel írásos emlékeket a faluról. Czakó Józsefné (a helyi könyvtár munkatársa) és csoportja a népi játékokról kérdezősködött az idősektől. Sokszor egész életeket meséltek el az adatközlők.

Egy délután előadást hallhattunk Apátfalva páratlan néprajzi értékéről, bemutatták a festett bútorokat, imakönyveket, a pátfalvi hímzést, fafaragásokat, cserépedényeket. Vendégei voltunk az apátfalvai plébánosnak, Katona Istvánnak is, aki bemutatta a Szent Mihály templomot, a miseruhákat, szobrokat, aranykelyheket. A helyi termelőszövetkezet busszal elvitt minket határjárásra, ahol megnéztük a Langókápolnát, a Kun László-keresztet és a Bökényi-dombot.

Ez a tábor sokaknak emlékezetes marad, jó közösség kovácsolódott a résztvevőkből, több barátság is szövődött.

Apátfalvai táborozók

II.

1991-ben ismét Apátfalván rendezték meg a honismereti diáktábort. A szervezési feladatokat újfent Czakó Józsefné vállalta megára, és az akkori polgármester, Szentesi József is sokszor töltötte velünk délutánját. Szakmailag az 1987-es táborban megkezdett kutatásokat folytatva törekedtünk szélesebb ismeretek megszerzésére. A táborban 38 diák 4 témában kutatott, a táborozók a helyi Szigetházban laktak.

Bárkányi Ildikó csoportja folytatta a népi gyermekjátékok megkezdett gyűjtését, elsősorban az eszközös, tárgykészítő játékok után kérdezősködtek. Több adatközlő is készített nekünk csutkababát, töktalicskát, krumpli nyomdát, kukoricahegedűt. A Halmágyi Pál vezetésével dolgozó fiúk az 1919-es román katonai megszállást kutatták, és az utána következő megtorlás áldozatainak családjaival vették fel a kapcsolatot. Czakó Józsefné és Vargáné Nagyfalusi Ilona az apátfalvai népi ételek felgyűjtését tűzték célul, és próbát tettünk azok elkészítésére. Mindig akadt egy apátfalvai asszony, aki segített megsütni a kótt pitét, megdagasztani a kótttest. A táborlakók esténként finom pátfalvi süteményeket kóstolgattak. Felföldi László vezetésével az apátfalvai cigányság néprajzát kutatták. Különösen a cigány néptánc, népzene területén sikerült elmélyedniük. Adatközlőiknek a pátfalvi cigányoknak nagyon tetszett a szereplés lehetősége. Videofelvételekre, magnókazettára rögzítették a zenei anyagot. A nagyobb lányok cigánytáncot is tanultak. Felvették a cigány mesterségek bemutatóit: a teknővájást és a vályogvetést. Egyszer cigány estet szerveztek a táborosoknak, ahol a tánc és zene mellé paradicsomos-húsos káposztát is kaptunk.

Készülnek a finom sütemények

A szombati napon részt vehettünk egy igazi pátfalvi lakodalomban, mi is ott voltunk a nász néppel. A lakodalmat videóra vettük, az is a múzeum adattárba került. Szabadidőnkben lovas kocsin végigjártuk a Maros-partot. Megnéztük a homokkitermelést, a rombolt vasúti és közúti hidat a Maroson, Bökény települést, a Bökénydombot. A Magyarcsanádon tett kiránduláson kinyitották nekünk a templomokat és a nemzetiségi tájházat. A hagyományos megyei kiránduláson új kiállítóhelyeket fedtünk fel megyénkben, a hagyományos strandolás sem maradhatott el.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Honismereti diáktábor Csanádpalotán

Az 1994. évi megyei honismereti diáktábort június 22-29-ig Csanádpalotán rendeztük meg. A résztvevő 12 és 20 év közötti gyerekek Szegedről, Sentesről, Szegvárról, Apátfalváról, Csongrádról érkeztek. Bekapcsolódott a tábor munkájába a helybeli könyvtár honismereti szakköre is. A tábor technikai feltételeit Nagyfalusi Istvánné könyvtáros teremtette meg, ő tartotta a kapcsolatot a támogató intézményekkel és az adatközlőkkel is. A tábor szakmai felügyeletét Bogdán Lajos látta el.

A tábor szakmai vezetői és a kutatásra váró témák az alábbiak voltak. Marjanucz László (Szeged): népi gazdálkodás, földművelés és állattenyésztés. Nagy Veronika (Hódmezővásárhely): a kender feldolgozása a szedéstől a fonásig és a kelengye. Nagy-

falusi Istvánné (Csanádpalota): népi táplálkozás, ünnepi ételek, kismesterségek: szövés, kosárfonás, cipésmesterség. Nagyfalusi Iлона (Csanádpalota): jeles napok a kalendáriumban, búcsújárás. A táborozók szállás és étkezési költségeit a helyi önkormányzat vállalta, így a gyerekek viszonylag olcsón tartalmas hetet tölthettek Csanádpalotán.

A tábornyitó ünnepséget megtisztelte a polgármester úr, aki ismertette a falu történetét is, majd Marjanucz László táborvezető a gyűjtőmunkáról, annak fontosságáról beszélt. Délután berendeztük a hálóműhelyeket, és megalakítottuk a csoportokat, mindenki csatlakozott az érdeklődésének megfelelő témát kutató felnőttökhöz. Vacsora előtt sétára indultunk a faluban, megnéztük a fontosabb épületeket, emlékműveket, a honismereti gyűjteményt és a falu temetőjében a híres emberek sírjait.

A második naptól gyűjtőutakra indultunk. Előre megadott címetek kerestünk fel, ahol kérdőívek alapján próbáltunk megtudni az adott témáról minél többet. A kismesterségek kutatása közben a gyerekek is kipróbálták a szövést, a rokkán való fonást és a cipészkedést. A kötélgyártó mestertől ajándékba kötőféket, köteleket kaptunk. A táborban időnk nagy részében gyűjtőutakon jártunk, esténként jegyzeteltek, összesítettek a gyerekek. Három előadáson néprajzzal, helytörténettel kapcsolatos ismereteket is szerezhettek a táborozók. Nagy sikerük volt a kézműves foglalkozásoknak. Gyertyamártás, szőnyegszövés, madzagszövés, szalmafonás, rafiafonás közül lehetett választani. Az elkészült remekműveket a gyerekek hazavitték.

Szombaton délután Mezőhegyesre kirándultunk, megnéztük a kocszi múzeumot, a lovardát (képünkön) és a strandot. Vasárnap a megyei kiránduláson körbelátogattuk Csongrád megye múzeumait. A záró esten honismereti vetélkedő keretében foglaltuk össze újonnan szerzett tudásunkat. Szerda reggel szomorúan vettük észre, hogy véget ért a tábor. Jó hangulatú táborzáró keretében beszámoló hangzott el, és a jutalomkönyvek, ajándékok átadására is sor került.

A tábor elérte célját, a diákok megismerték Csanádpalotát, annak történetét, a választott témában elmélyedtek, részletesen feldolgozták, megtanulták a néprajzi gyűjtés módszerét. A tapasztalatok szerint a honismereti táborokban sikerül a résztvevők figyelmét a honismeret és a néprajzi értékek felé irányítani. Úgy érezzük sikerült megtalálni a kapcsolatot a szórakozás, pihenés, játék, szakmai munka és a szellemi munka között, eredményes tábort zártunk.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Honismereti tábor Kiszomboron

2004 júliusában szervezte meg a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör első honismereti táborát. A tábor vezetője Badicsné Szikszai Zsuzsanna, szervezője pedig Endrész Erzsébet, a kör elnöke, valamint Nagy Lőrinc, a kör titkára, a kör tagjai nagy létszámban besegítettek a munkába. Az egyhetes rendezvény célja az volt, hogy a zombori gyerekek megismerkedjenek a településen folytatott régi és új gazdálkodási formákkal és az ezekhez kapcsolódó kézműves tevékenységekkel. 30 gyermek jelentkezett a táborba, ahol lehetőségük volt megismerkedni a méhészettel, a ló-, szarvasmarha- és juhtartással, a gabona fajtáival, az aratás módjaival és a gabona feldolgozásával. A témákhoz kapcsolódva kipróbálhatták a gyertyamártást, mézeskalács készítményt, nemezelést, szalmafonást és csuhébaba készítményt, batikolást és a sajt készítményt is.

A következő években is július utolsó hetében változatos programokkal és tematikával vártuk a gyerekeket, melynek kivitelezéséhez többször kaptunk pályázati támogatást, és számíthattunk a helyi lakosok segítségére. A cél a néprajzi értékekkel, hagyományokkal, régi népi mesterségekkel megismertetni a gyermekeket. Minden tábor első napján a kiszombori keresztet keresték fel, akkor történtek meg a felújított keresztnek nyári meszelési munkálatai a gyerekek részvételével.

Színesítették a tábori programokat a meghívott vendégek is. Például dr. Kürti Béla főtanácsos régész segítségével a gyerekek maguk is leletek után kutattak Kiszombor határában, Móra Ferenc nyomában, nagy sikerrel. Beillesztettünk a programokba kirándulásokat is, amelyek keretében megismerkedtek a résztvevők Magyarország és a szomszédos országok néprajzi, történelmi nevezetességeivel: Vajdahunyad vára, Szarvas, Vésztő, Csanádpalota, Szeged, Esztergom, Komárom, Nagyszentmiklós, Csanád, Hódmezővásárhely, Apátfalva, Krasznahorka, Betlér, Dorozsma, Tápé.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

A közgyűjtemények, az oktatás és a honismeret

A helytörténeti értékek átadásának hagyományai

A Csongrád megyei levéltári napok 32 éve

1978 ősze óta minden évben hagyomány, hogy Csongrád megye településein a Csongrád Megyei Levéltár által szervezett 3-4 napos megyei levéltári napok rendezvényt sorozaton a haza, a megye és az egyes települések múltja iránt érdeklődő helyiek neves történettudósok, levéltárosok, tanárok, helytörténészek, néprajzkutatók, irodalmárok előadásait hallgathatják meg, hogy régiójuk, lakhelyük történetének eseményeiről, jelentős személyiségeiről, évfordulóiról, fejlődési folyamatairól a legújabb kutatási eredmények alapján új információkat szerezzenek.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a levéltárakban őrzött iratok a leginkább megbízható források, keletkezésük idején – és később is – a társadalom a bennük foglaltakat valószínűleg ismerte el, hiszen az írásba foglalás az élet különböző fórumain született döntések megörökítésére szolgált. A levéltárakban tárolt hiteles források közzétételére vállalkoztak az 1962-től fokozatosan megszülető megyei és várostörténeti olvasókönyv-sorozatok, amelyek szélesebb körben hozzáférhetővé tették a helyismeret alapvető dokumentumait. A múlt hiteles feltárása iránti társadalmi és egyéni érdeklődés növekedése a levéltárakat szolgáltatásaik szélesítésére, intézményük megnyitására készítette. Az új típusú feladatok közül kiemelten fontos a levéltáraknak, levéltárosoknak a helyismereti-helytörténeti munkába való bekapcsolódása, hiszen az ország történelme és az annak részét képező helytörténet, helyismeret a nemzet lelkiismeretének tükröi. Közös felelősségünk, hogy e tükrök valós képet mutasson, mert Ady Endre szavaival élve: „A történelmét vesztett nép eltévedt sokaság”.

Tapasztalható, hogy ha az általános történelmi ismeretekhez kevéssé párosul a szülőváros, a lakóhely múltjának ismerete, akkor az emberek csak lakói és nem polgárai településüknek. Csongrád megye több városában ebből a szempontból szerencsés a helyzet, hiszen a helytörténetírásnak másfél évszázados hagyományai vannak, pl. Makón a 19. század első felében Gilitze István és Szirbik Miklós, Szegeden 1899-1900-ban Reizner János, Hódmezővásárhelyen a 19-20. század fordulóján Szeremlei Sámuel írta meg az első jelentős, többkötetes várostörténeteket, amelyeknek méltó folytatása a helyi archívumokban napjainkban folyó tudományos munka. A levéltárak tehát megnyitották kapuikat az érdeklődők előtt, megismertették kutatási módszereiket, és a levéltárosok saját intézményeikből kilépve szélesebb kör elé tárták kutatásaik eredményeit. Ez a kezdeményezés a megyében a Csongrád Megyei Levéltár vezetőitől dr. Farkas Józseftől, majd dr. Blazovich Lászlótól indult el jó három évtize-

de, és hamarosan összetalálkozott azzal a társadalmi igénnyel, hogy a kutatók ismeressék feldolgozásaikat, amelyekből tanulmányok, majd monográfiák készülnek.

Csongrád megyében 1978-tól 1985-ig az őszi levéltári napokon minden város fióklevéltáraiban nyílt napokat tartottak, majd igény szerint bármikor fogadták és fogadják a helyismeret iránt érdeklődőket, az iskolai csoportokat. Nyílt levéltári órákat tartanak diákok számára; például Kisteleken 1987-ben, Hódmezővásárhelyen 2001-ben. Ez a hosszú folyamat ma már ott tart, hogy nemcsak múzeumi éjszakák vannak, hanem levéltári éjszakákat is szerveznek. Közben sor került új vagy megújult levéltári épületek átadására is: Makón 1982-ben, Hódmezővásárhelyen 1992-ben, Csongrádon 2000-ben.

A Csongrád megyei levéltári napok megrendezése hagyománnyá vált. Az első évben szorosabban vett szakmai témákat vitattak meg: a levéltári iratok, források forrásértéke és a helytörténetírás módszertana jó kiindulópontokat jelentettek az akkori Hódmezővásárhelyen és Szegeden már megkezdődött településmonográfiák elkészítéséhez. Az 1980-as, 90-es években a megye minden városában és csaknem minden községében komoly településtörténeti kutatómunka kezdődött és folyt, amelynek célja a települések történeti monográfiáinak megírása volt. A településmonográfiák elkészülése hosszú folyamat, ahogy a kutatás haladt, és a levéltárosok előadásokon közzétették eredményeiket, úgy a közönség is részesült ebből az alkotó folyamatból. Az 1980-as évek időszaka a monográfiák születésének kezdete volt, mára ez a folyamat kiteljesedett, Csongrád megye majdnem minden településének van már monográfiája, és ehhez a levéltárosok nagymértékben hozzájárultak kutatómunkájukkal és előadásaikkal.

A levéltári napok előadásainak témái rendszeresen tükrözték a monográfiák megszületésének folyamatát. Kialakították a kerekasztal-beszélgetéseket, amelyeken élénk viták folytak a monográfiák éppen készülő köteteinek helytörténeti időszakairól, majd több ízben a kötetek bemutatóit is a levéltári napok keretében szervezték meg. Például Kisteleken 1992-ben, Makón 1994-ben, Csongrádon 1995-ben, Üllésen 2004-ben, Kiszomboron 2008-ban. Más témák is felszínre kerültek. Két különösen érdekes műhelyvitát érdemes kiemelni: 1991-ben a rendszerváltás kapcsán a történelemoktatás korszerűsítéséről, illetve a szemléletváltás szükségességéről tartottak konferenciát. Felmerült a helytörténeti olvasókönyvek elkészítésének igénye is. 2004-ben a Csongrád megyei honismereti körök tagjaival a honismereti munka segítségéről folyt párbeszéd. A helyismereti témák iránt mindig jelentős érdeklődést mutattak a honismerettel, hagyományőrzéssel szívesen foglalkozó emberek. 1989 előtt a Hazafias Népfront keretében működött a honismereti bizottság, amely az első levéltári napokra már szervezte az érdeklődőket, ezekkel a programokkal a Csongrád Megyei Levéltárnak sikerült éleszteni a honismereti mozgalmat. Tapasztalataink szerint a honismereti mozgalomnak nagy lendületet adott a helyismeret kutatásának fellendülése, hiszen a honismereti gyűjtőmunka, a honismereti gyűjtemények kialakítása és gyara-

pítása, a szokások és hagyományok ápolásának megélénkülése, a monográfiákban mindenütt megjelent néprajzi fejezetek a honismerettel szívből, lelkesedésből és szakértelmmel foglalkozók nélkül nem születtek volna meg.

E találkozók az elhangzó előadásokat meghallgató, az esetleg kapcsolódó kiállítást megtekintő helyieknek új, érdekes ismereteket nyújtanak, erősítik szülő-, illetve lakóhelyükhöz való kötődésüket. De hasznosak ezek a napok az előadóknak, a település múltjával helytörténészként foglalkozó pedagógusoknak, muzeológusoknak, régészeknek, levéltárosoknak és a hagyományokat kutató és ápoló néprajzosoknak is, hiszen egy-egy helyre ellátogatva egymással is találkoznak, tapasztalatokat cserélnek, emberi és szakmai kapcsolatukukat bővítik. A korábban a levéltárak csendjébe zárt szakemberek megismerték Csongrád megye településeinek történelmi, kulturális, építészeti nevezetességeit, a hagyományörzés sajátosságait, a néprajzi-honismereti gyűjteményeket, új kutatási lehetőségekre figyeltek fel.

A Csongrád megyei levéltári napoknak 24 éve sajátossága, hogy a megye egyes községeiben élők számára is lehetőség adódik ilyenkor arra, hogy mélyebben megismerjék az adott település történetére vonatkozó legfrissebb kutatási eredményeket, személyesen találkozhatnak a helység múltjával egyéni érdekelődésüktől vezérelve vagy hivatásuk révén foglalkozó szakemberekkel. Fokozatosan kialakult a községi helytörténeti matinék sora, amelyeknek sajátos, különleges hangulatuk volt és van. A községek közművelődése ugyanis hanyatlott, és egy-egy kistelepülésen ünnep lett, amikor a levéltáros kutatók a helyi történelem eseményeiről vagy az ottani jeles személyiségekről előadásokat tartottak. Egyetemi tanárok, elismert tudósok is eljutottak így a falvakba. A községekben a jelenlévők hozzászóltak a témákhoz, beszélgetés alakult ki, személyes élménnyé váltak ezek a napok az előadók és a hallgatók számára egyaránt. Kulturális misszióvá lett az előadóknak az itt szereplés, hiszen 50-60 érdeklődő is megjelent ezeken a helytörténeti matinékon. Máig harminc Csongrád megyei településen tartottak levéltári napot, Szeged és Makó 20-20 alkalommal adott helyet az előadásoknak, a községek is valósággal vetélkednek, hogy sor kerüljön rájuk a következő években.

A levéltári napok népszerűségét mutatja, hogy nemcsak a közönség száma gyarapodik, hanem a helyi önkormányzatok támogatása is megmutatkozik, ami a rendezvények bővülését is eredményezi, hiszen az előadásokhoz egyre inkább kapcsolnak más eseményeket is, kiállításokon kívül emlékhely kialakítását, emléktáblák avatását, koszorúzással egybekötött megemlékezéseket, kiadványok előkészítését, esetleg közös ebédet vagy vacsorát. Társadalmilag számon tartott esemény lett a tudományos előadásorozat, tulajdonképpen a honismereti munka egyik formája.

A levéltári napok történetének eddigi 32 éve alatt a legnevesebb magyar tudósokat sikerült megnyerni előadóknak. Akadémikusok, akadémiai doktorok, tanszékvezető egyetemi tanárok, a legkiválóbb budapesti és szegedi történészek tartottak többször is előadásokat a programok keretén belül. Köztük Szakály Ferenc, Kristó Gyula,

Blazovich László, Makk Ferenc, Szántó Imre, Pölöskei Ferenc, A. Sajti Enikő, Marjanucz László, Hermann Róbert, Soós István, Pelyach István (a felsorolást még hosszasan lehetne folytatni), sőt az utóbbi években a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem történelem tanszékéről is voltak előadóink: Vekov Károly, Rüszt-Fogarassi Enikő és Lupescuné Makó Mária. Kezdetben két-, majd háromnapos volt a megyei rendezvény, az utóbbi másfél évtizedben már négynapos sorozattá bővült. Határon túli levéltári kapcsolatok is létrejöttek Nagybecskerek, Horgos, Zenta, Szabadka levéltáraival, ami a honismereti együttműködés fejlődését is eredményezte. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek már vajdasági tagja is van.

Fontos szempont volt mindig, hogy a helyi kutatók, helytörténészek is kapjanak lehetőséget kutatási témáik, eredményeik előadására. Legtöbbször a levéltárosok és muzeológusok szerepeltek, de bemutatkozhattak munkáikkal régészek, tanárok, irodalmárok és néprajzosok is, Trogmayer Ottó, Béres Mária, Péter László, Dudás Lajos, Oltvai Ferenc, Biernacki Karol, Berta Tibor, Labádi Lajos, Gilicze János, Farkas Csaba, Tóth Ferenc, Szabó Ferenc, Halmágyi Pál, Juhász Antal, Katona Imre és még sokan mások.

A levéltári napok szegedi helyszíne legtöbbször a Somogyi-könyvtár és a Móra Ferenc Múzeum volt, ahol az előadásokat igen sokan hallgatták meg, többször más megyékből is érkeztek érdeklődők, sőt az utóbbi években határon túli magyarok is ide látogatnak a közös múlt feltárása kapcsán.

A várostörténetekhez kapcsolódó konferenciasorozatnak kiemelt helyszíne Makó, ahol már a tanácselnökök (Forgó István, Sarró Ferenc), majd a rendszerváltozás után a polgármesterek (Sánta Sándor, Buzás Péter) mindig helyet biztosítottak az általuk is igen fontosnak tartott előadásoknak. A helybeli történelemtanárok is egyre több diákot hoztak a levéltári napok előadásaira, felismerve annak lehetőségét, hogy ott az adott témákban a legfrissebb kutatási eredmények összegzését első kézből, a legjobb szakemberektől, kutatóktól hallhatják. Makón a városháza dísztermét rendszeresen teljesen megtölti az érdeklődő közönség, így ott előadni az egyetemi oktatóknak is élmény. A makói középiskolákban mintegy 15 éve minden tanév rendezvénytervébe beépült a levéltári nap, mint a diákok tehetséggondozását és felsőfokú oktatásra való felkészítését segítő program. Évente 100-140 makói és környékbeli középiskolás vesz részt az előadásokon történelemtanárai kíséretében. Más városokban is jelentős a diákság megjelenése a levéltári napok rendezvényein, volt példa arra is, hogy Csongrádon zenés irodalmi műsorral és néptáncal, Makón pedig 2008-ban, a reneszánsz évében a fiatalok reneszánsz táncbemutatóval járultak hozzá a rendezvények sikeréhez. Mindezek mellett ezek a napok élesztik a hely szellemét. A *genius loci* kiemelten fontos, hiszen a történelem szinte átrohan a településeken, az ott élők gyakran másként, sajátos vetületben élik meg, ami történik velük. A régi emlékek fenntartása kapaszkodókat, erőt ad, segít az egyénnek és a közösségnek a későbbiek során megküzdnie sorsa nehézségeivel. Amelyik település törődik a múltjával, annak van jövője is. A történészek, a levéltárak és munkatársaik munkájukkal így tölthetik be sajátos közművelődési feladataikat.

Zakar Péter, a Csongrád megyei közgyűlés alelnöke nyitotta meg a 2010. évi levéltári napokat

A Csongrád megyei levéltári napok programjait mindig az adott év elején alakították ki, valamilyen alkalom adta a témát, például kiemelkedő nemzeti ünnepünk, vagy egy-egy település, esetleg a történetében fontos szerepet játszott helybeli személyiség évfordulója, illetve a levéltárosok kutatási területei szerint bővültek a témák. A homokháti iskolák történetének feltárása során került egy-egy helytörténeti matiné Öttömösre, Balástyára, Mórahalomra. Ezek a napok inspirációt is adtak a kutatóknak, hogy a még fel nem tárt témákkal foglalkozzanak.

Az eddigi harminckét Csongrád megyei levéltári napok sorozat számtalan helyismereti témája bizonyítja, milyen végtelenül gazdag, sokszínű az a kincsesár, amelyet a múltat kutatva a Csongrád Megyei Levéltár igazgatói és munkatársai feltártak és megosztottak a hely- és honismeret iránt érdeklődőkkel. A tematika településenként teljesen más, nagyszerűen tükrözi a különböző időszakok helyi sajátosságait. Érdeemes mintegy csokorba kötve áttekinteni városonként néhány példát.

Szegeden: Honismereti mozgalom és helytörténetírás, a helyismeret oktatásának lehetőségei. A szegedi táj és vár. Az alföldi migráció a 16-18. században, a szegedi diaszpóra a 16. században. A szegedi kézművesek a reformkorban. A nemzetiségi oktatás Szegeden és a megyében. 1848-49 szegedi dokumentumai, lengyelek az 1848-49-es szabadságharcban. Klebelsberg és Szeged. A betyárvilág Szeged környékén. A II. világháború szegedi hősei, társadalmi mobilitás a II. világháború után. A Szeged monográfia születése. 1956 – élő múlt Szegeden. A településfejlesztés perspektívái Szegeden.

Hódmezővásárhelyen: Hódmezővásárhely monográfiája. Várostörténeti kutatások a honfoglalástól 1848-49-ig. 300 év birtokviszonyai. A Károlyi-uradalom. Hétköznapiak, céhek, gazdálkodás, tanyavilág Hódmezővásárhelyen és környékén. Polgárosodó mezőváros. A Tárkány Szűcs gazdálkodó család.

Makón: A Maros-mente vízrajza és élővilága, a folyó szabályozása. A csanádi püspökség, a Csanád-nemzetség. Makó – hódoltsági nagyváros. Helyismeret és okta-

tás, iskolatörténet. Makó és Csanád megye közgyűjteményei. Ipar, kereskedelem és szellemi élet a reformkorban Makón. A városháza építéstörténete. Návay Lajos és kora. Mályusz Elemér emlékezete. Közigazgatás és képviselők a dualizmus korában. Bodófalva és Makó – délvidéki telepítések. A makói emberek mentalitása. Makó monográfiájának kötetbemutatói.

Szentesen: Szentes születése (monográfia). A Petrák-krónika: írásbeliség a Dél-Alföldön. Megyeszékhely Szentesen. Szentes egészségügye a 19. század közepén dr. Hadzsy János korában. Kubikos kongresszus 1921-ben. Kis Bálint református lelkész és a Békés-bánati egyházmegye története a 19. század harmincas éveiben. Nemzetőrök, honvédek Szentesen. A vajdasági helytörténeti kutatások eredményeiről.

Csongrádon: A bokrosi ásatások eredményei. A környék hunkori emlékei. Halászat, pákászat, szőlőbirtokos gazdálkodás, pálinkafőzés a 18-19. században. Reformkori városigazgatás. Csongrád és a Csemegi család, a Csemegi-kódex. Oppidum Csongrád.

Kisteleken: A városmonográfia bemutatása. Településnéprajz.

Csongrád megye kisebb településeinek helyismereti témái jellegzetesen a történelem viharai során bekövetkezett változásokhoz kapcsolódtak, a helyi társadalmi állapotokat, átalakulásokat tükrözték, illetve sajátos közigazgatási, gazdálkodási, birtoklási, kultúrtörténeti, nemzetiségi viszonyokat tártak fel, amelyek a falumonográfiák elkészülésének folyamatában játszottak jelentős szerepet.

A helyi hallgatóság figyelmét különösen az alábbi témák ragadták meg: *Óföldreákon:* Az áttelepülés története. Az erődtemplom rekonstrukciója. *Maroslelén:* Püspöki uradalom a 18-19. században. Az 1944-es harcok a falu környékén. *Királyhegyesen:* A falu telepítésének 150. évfordulója. A Blaskovichok. *Kiszomboron:* A Rónay család. József Attila Kiszomboron. *Újszentivánon:* A szerbség és a németiség helyi története. Az újratelepülés 250. évfordulója. *Magyarcsanádon:* Urbéres iratok. 1944-es harcok. *Apátfalván:* Népi imádságok. 1919 eseményei Apátfalván. *Tiszaszigeten:* A dohánykertészet története a településen. *Szegváron:* A Károlyi-kastély története. *Ópusztaszeren:* A középkori Dél-Alföld és Szer. A kolostorépítések. *Csanádpalotán:* Asztalos P. Kálmán, a falu krónikása. Kálmány Lajos lelkész emlékezete. *Algyőn:* Politikai perek Algyőn. Algyő a népmesékben. *Pitvaroson:* A kitelepítettekről. Mindszenty József Pitvaroson. *Mórahalom* témája: Alsótanyai iskolák. Táltosok. Mórahalmi politikai perek. *Csanádalbertin:* A szlovák evangélikus értelmiségiek. *Zákányszéken:* A homokhátsági gazdálkodás, az első tanyai iskolák. *Röszkén:* Politikai perek az 1950-es években. Világháborús hősök. *Üllésen:* Monográfia bemutató. *Mindszenten:* Népi társadalom. Társadalom a 20. század II. felében. *Nagymágocson:* Helytörténeti gyűjtemény. A kisvasút. *Balástyán:* Kiss István népművelő emlékezete. A világháborúk hősei. *Derekegyházon:* Régészeti leletek. A helynévkutatás eredményei. *Öttömös* témája: Spárga és paprikatermesztés. Az 1950-es évek közigazgatása. Hiedelmek. A déli határunk túlsó oldalán

fekvő *Horgoson*: A Kárász és a Rónay család rokoni kapcsolatai. Szabadka és Szeged pusztákkal kapcsolatos vitái. Kárász Benjámin főispán életútja.

A felsoroltak bizonyítják, hogy az elmúlt három évtizedben óriási helyismereti értékek halmozódtak fel, amelyek írott formában sajnos csak részben maradtak fenn, monográfiákban és más kiadványokban, például a Makói Múzeumi Füzetek sorozatban, a Szeged, illetve a Marosvidék kulturális folyóiratokban tanulmányok formájában őrződtek meg. Néhány városban a levéltári napokon elhangzott előadásokat a helyi televízió felvette, adásaiban nézőinek bemutatta, szélesebb körben ismertté téve a tudományos helytörténeti konferenciák anyagait.

A Csongrád megyei levéltári napok helyismeretet, emlékmegőrzést, hagyományápolást indikáló értékteremtő kisugárzása máig nagyon nagy jelentőségű. Az évek során az előadások rendezvénye jó alkalmat kínált különböző pályázatok ünnepélyes eredményhirdetéseire. Hódmezővásárhelyen 1984-ben Kiss Lajos néprajzi pályázat, Szentesen 1987-ben helytörténeti pályázat díjátadását, 2006-tól a kiemelkedő munkát végző levéltárosok Oltvai-díjának átadását kapcsolták a levéltári naphoz. Tavaly a Honismereti Szövetség emléklapját nyújtották át a szegedi napon Georgiádes Ildikó csongrádi levéltár-igazgatónak. Öröndetes tény, hogy a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek tíz levéltáros tagja van. A Csongrád megyei levéltári napok programjaihoz már 1981-től kezdődően kiállítások rendezése és megtekintése is társult. A teljesség igénye nélkül említhetők a következő jeles települési személyiségek emlékkiállításai: Szentesen dr. Hadzsy János igazgató-főorvos, Kiss Bálint, Széchenyi-emlékek, Hódmezővásárhelyen Szeremlei Sámuel, Tárkány Szűcs Ernő, Nagy György. Településtörténeti kiállítások: Szentesen, Kisteleken, Óföldreákon, Mindszenten, 1848-49-es emlékkiállítás Szegeden. Emlékezetes volt a földéaki festmény- és bútorgyűjtemény, a csongrádi pecsétkiállítás, az óföldreáki erődtemplom szakszerű vezetéssel történő megtekintése. Múzeumok, gyűjtemények meglátogatására került sor Makón, ahol a József Attila Múzeumot és az Espersit-ház Irodalmi Emlékmúzeumot, Szegváron a Falumúzeumot, Nagymágocson a helytörténeti gyűjteményt, Kiszomboron az Árpád-kori Rotundát nézték meg a résztvevők.

A lokális történelem emlékhelyeinek gyarapítására tett kezdeményezések, a honismerettel foglalkozó szakemberekkel és civilekkel együttműködve, sok esetben sikerrel jártak. A levéltári napok keretében több településen avattak emléktáblákat, így Makón Giba Antalnak, a Megyeháza tervezőjének (1986), Mályusz Elemér történésznek (2000), Hódmezővásárhelyen Szeremlei Sámuelnek (1984), Nagy Györgynek (emlékszobáját 1990-ben avatták), Tárkány Szűcs Ernőnek (2001), Csanádpalotán Kelemen László színiigazgatónak, Csongrádon Katona Imre néprajztudósnak (2003). Emléktáblák koszorúzásával emlékeztek Derekegyházán Brusznai Árpádra, 1956 vértanú tanárára (2007), Makón a Torontál vármegyei Debreczeni Bárány Ágostonra, a Délvidék első magyar történetírójára (2009), Zentán az 1944-ben kivégezettek emlékhelyén.

Blazovich László ad át elismerő oklevelet Georgiades Ildikónak a levéltári napon (2010)

Helytörténeti jelentőségű esemény lett az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület kezdeményezésére emlékoszlopok állítása az elpusztult falvak helyének megjelölésére. Csongrád megyében már négy ilyen emlékoszlop áll: Hódmezővásárhely környékén Szentkirály, illetve Barc és Solt, Makó közelében Rákos és Igás emlékére épült a városi önkormányzati képviselő-testületek és magánszemélyek

pénzügyi támogatásával. Nemcsak az emlékezet erősítése lett felállításuk eredménye, hanem a városba beköltözöttek és az onnan elszármazottak gyakoribb visszatérése is egykori lakhelyükre, az emlékhely és a környezet ápolása, a pusztán a természethez visszatérés, az igási csárdában a táj adta társasági élet kellemes formáinak megélése.

Összegzőképpen kiemelendő, hogy a Levéltári Napok hagyománya évente megmozgatja az adott települések közösségét, fokozza a helyismeret és a történelem iránti érdeklődést, a személyes kapcsolat rengeteget jelent a kutatóknak és a résztvevőknek egyaránt. Csongrád megye példaértékű minta a közönség felé nyitásban. A levéltárak szürkének tűnő világát Csongrád megyében sikerült megnyitni, színesebbé, mozgalmasabbá tenni, ez cél és jelentős eredmény is egyben. Jeles történészek friss kutatási eredményeik ismertetésével biztosítják a rálátást a történelem helyi vetületeire, ami erősíti az identitást, közelebb hozza a történelmet minden hallgatóhoz. A hallott mintegy félezer előadás egy-egy eleme kutatásra ösztönözheti az érdeklődőket. Sokak számára utat nyit a honismereti tevékenység felé, ezt bizonyítja, hogy a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület számos tagja ennek a rendezvénysorozatnak köszönhetően kapcsolódott be a honismereti mozgalomba. Mindez nagyon nagy pozitívuma a Csongrád megyei levéltári napoknak. Köszönet illeti a hagyományteremtő levéltár-igazgatókat, különösen *Blazovich László* professzor urat három évtizedes tudományos szervező munkájáért és az átadott értékekért.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Honismereti foglalkozások a makói múzeumban

„Ha a tanulóban kifejlesztjük a lakóhelyének szeretetét, falujának vagy városának megbecsülését, az ott található irodalmi és művészeti emlékek, valamint népi szokások értékelését, akkor közelebb hozzuk lelkéhez a magyar földet.”¹ A múzeumok feladatai közé tartozik a tárgyi és szellemi kultúránk feltárása, megőrzése, feldolgozása és közzététele különböző formákban az érdeklődő látogatók, kutatók részére. Különösen fontos korunkban városunk, kistérségünk és a Kárpát-medence történelmének, néprajzának, kultúrájának megismertetése, felelevenítése az idősebb, de különösen a fiatal generációk számára. A Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány, mely 2000-ben arra szerveződött, hogy mindezekhez a feladatokhoz segítséget nyújtson a múzeumnak, felvállalta a honismereti évközi foglalkozások és a nyári táborok szervezését is a múzeum dolgozóival közösen.

Az új állandó kiállítás elkészülte után, 2008-ban került sor a múzeum néprajzi gyűjteményéhez, az állandó kiállítás enteriőrjeihez és a skanzenhez kapcsolódóan honismereti gyermekfoglalkozások megszervezésére. A „Jeles napok a Maros-völgyében” című sorozat, melyre minden hónap egyik szombatján került, illetve kerül sor, nagy érdeklődést váltott ki a gyermekek és szülők körében. A foglalkozásokat Badicsné Szikszai Zsuzsanna néprajzos, táncpedagógus vezette és vezeti Pintér Attiláné múzeumpedagógus állandó közreműködésével. A foglalkozások két részből állnak; izgalmas, érdekes, vetített képekkel, kézbe vehető régi tárgyakkal illusztrált előadásokból, amelyek neves eseményekhez, ünnepekhez kapcsolódnak, valamint a témához illő kézműves foglalkozásokból. Kezdetben 15-20 gyerek jött el, ma már 35-40 rendszeres gyermek résztvevője van a foglalkozásoknak, legtöbbjüket a szüleik is elkísérik, és a foglalkozások ideje alatt ők az állandó és időszakos kiállításokat is megtekintik. A „Jeles napok” sorozat már harmadik éve sikeresen működik és „szájról-szájra” terjed a híre. Nagy örömeinkre hiányként élük meg a gyerekek és szüleik, ha véletlenül egy hónapban elmarad a foglalkozás.

A nagyszámú érdeklődő gyerek látványa arra ösztönözte a múzeum dolgozóit és az alapítvány kuratóriumát, hogy lehetőséget teremtsen nyári táborok megrendezésére. Az első nyári tábor megszervezésére 2008-ban került sor Badicsné Szikszai Zsuzsanna néprajzos vezetésével. Ő dolgozta ki a tábor programját, és szervezte maga köré azokat a segítőt, akik magukénak vallják azt az eszmeiséget, mely alapján a táborok és foglalkozások elindultak. Ezek az emberek a honismeret lelkes támogatói, a kézművesség mesterei, és képesek átadni ezt a tudást a felnövekvő generációnak. Az alapítvány pályázatokat írt és szponzorokat nyert meg az ügynek, így lehetővé vált viszonylag kevés részvételi díj befizetésével az egyhetes tábor megtartása.

¹ 1940. évi tantervi útmutató. Idézve: Honismeret, 2010. 4. sz. 27.

Kovácsműhelyben a makói tábor résztvevői

Az I. honismereti tábor 2008. július 14. és 18. között 28 alsó tagozatos diák közreműködésével jött létre. Az első napon a résztvevők megismerkedtek a múzeum gyűjteményével, történetével, majd saját embléma és kitűző készítésére került sor a táborvezetők vezetésével. Dr. Bárkányi Ildikó tolmácsolásában Makó környéki régi játékokkal ismerkedtek, Fodor Sándorné közreműködésével pedig a szövés és fonás rejtelmeibe tekinthettek be az érdeklődő gyerekek. A második napon a kovácsmesterség történeteit és eszközeit ismerték meg a gyerekek a skanzenben és Tóth István kovácsmester műhelyében. A gyerekeket elbűvölte ez a számukra már teljesen ismeretlen szakma és annak használati eszközei, melyeket élvezettel rajzoltak le füzetükbe. A fazekasság történetébe és az agyag csodálatos világába Pintér Attiláné vezette be a gyerekeket. Nagy élvezetet jelentett számukra, hogy a kezükbe vehették ezt az anyagot, amelyből saját kezükkel különböző érdekes tárgyakat formáltak. Harmadik napon a gyapjúfeldolgozást és használati eszközeit ismerhették meg a múzeum gyűjteményében, majd ezeket is kézbe véve lerajzolták füzetükbe, ezt követően a nemezelés technikájával és felhasználási lehetőségeivel foglalkoztak. A negyedik napon új mesterségekkel ismerkedtek: a méhészet történetével, eszközeivel, a kaptárakkal, látogatást tettek Bősze Csaba méhésznél. A gyertyaöntés, gyertyamártás, a mézeskalács készítés nagy élvezetet jelentett az új gyerekeknek, és azok, akik az évközi helytörténeti

foglalkozásokon már megismerték ezt a mesterséget nagy örömmel adták át tudásukat társaiknak. Az ötödik napon városi túrákon vettek részt a gyerekek dr. Halmágyi Pál múzeumigazgató, kuratóriumi titkár vezetésével. A város nevezetes épületeinek, szobrainak történetével ismerkedtek, fotókat készítettek és rajzolták az épületeket. A tábor zárása alkalmából Tóth Antal népzeneész népi hangszerekkel ismertette meg a gyerekeket, dalokat tanultak, és táncbázár zárta az ötnapos együttlétet a szülők és gyerekek legnagyobb meglepetésére, és már a tábor záráskor a következő évi lehetőségek iránt érdeklődtek.

A következő évben, 2009-ben is folytatódott a „Jeles napok” rendezvénysorozat, a gyerekek és szülők alapigényévé vált, hogy ezeken a foglalkozásokon a gyerekek részt vegyenek.

A II. honismereti tábor megszervezésére 2009. július 13. és 18. között került sor.

A Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány elnöke, Gilicze János és titkára, dr. Halmágyi Pál látogatást tett a romániai Bodófalván és Igazfalván, ahol előadásokat tartottak a hajdan Makóról áttelepült falu közösségének. Felajánlották a nyári táborozás lehetőségét a gyerekeknek – akik ezt örömmel vették – és a következő évre ezt el is fogadták. Ezt követően a szerbiai Kisorosziiban folytattak megbeszélést a szintén Makóról települt község vezetőivel. Kabók Imre polgármesterrel történt megállapodás után bizonyossá vált a kisoroszi diákok részvétele a honismereti táborban. A Csongrád megyei önkormányzat segítségével, a Nemzeti Civil Alaptól nyert támogatás, valamint a Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány támogatása lehetővé tette a tábor megszervezését, melyen 35 kisgyermek vett részt, ebből 8 határon túli diák volt, Nagy Annamária kisoroszi tanárnő vezetésével. Az utaztatásban segítséget nyújtott a Rendezvényház Kht. (Szeged), az elszállásolásban a Makói Oktatási Központ működött közre. A széles összefogás és támogatás lehetőséget nyújtott a tábor sikeres és emlékezetes megrendezésére. Az egy hét alkalmat adott, hogy a kisoroszi gyerekeknek bemutassuk városunk és a környező települések nevezetességeit, szokásait. Délutánonként múzeumi foglalkozások után a makói fürdőben húsították magukat vendégeink.

Az első napon a tábornyitó után vidám, játékos ismerkedéssel kezdtünk, majd elkészítettük a tábori kítűzőt, a garabonciás kalapot. Majd „Fűben, fában orvosság” címmel a népi gyógynövényekről és hasznosításukról vetítéssel színesített előadást hallgathattak és nézhettek meg a gyermekek. A délután folyamán kiscsoportos foglalkozásokon virágszőnyeget szőttek, fűzfa sípot, nádi dudát, íjat készíthettek a gyűjtött gyógy- és haszonnövényekből, valamint a festőnövények segítségével (dió, hagyma) batik terítőket festettek meg a gyerekek, egy másik csoportban gyógynövényeket vehettek kézbe és ismerhették meg azokat alaposabban. A második napon Apátfalvára szerveztünk egész napos vonatos kirándulást. A közeli faluban először a Szigetház néprajzi gyűjteményét tekintettük meg Móricz Ágnes segítségével. Hallhattunk tőle a falu múltjáról, történetéről, hagyományairól, neves személyiségeiről, pl.

Kardos István híres vőfélyről. Hosszú sétánk másik állomása a Szent Mihály templomhoz, és a szabadtéri Nepomuki Szent János szoborhoz vezetett. A gyerekek áhítattal hallgatták a templomi orgona hangját. Majd a falu szélén Varga Zoltán gazdálkodó látta vendégül a gyerekeket, ahol megtekinthettük a lótarítás eszközeit, módjait és néhány háziállatot.. Itt a bátrabb gyerekek lovagolhattak is, lehetőség volt még társasjátékokra, a szaladgálásra, focizásra is. Az utolsó állomásunk a Pintér-vendéglőbe vezetett, ahol helyi specialitással vártak bennünket. A harmadik napon a népi építkezés módjaival, eszközeivel ismerkedhettek vetítéssel és beszélgetéssel egybekötve a táborban résztvevők. Szó volt a kosárfonás kultúrtörténetéről, annak helyi jellegzetességeiről, híres kiszombori kaskötőkről. A makói Maros étteremben elfogyasztott ebéd után a vályogvetés mellett a paticsfal készítésének titkaiba vezette be a gyerekeket Csepkó Gábor kemenceépítő. A technika megismerése mellett nagy élményt jelentett nekik a lábbal való sárdagasztás. Egy másik csoportban egy könnyebbnek tűnő mesterséget, a kosárfonást próbálhatták ki ezen a délutánon a gyerekek, így megtapasztalhatták a kétféle munka becsületét, szépségét. Nagyon szép ceruzatartók, kosárcák kerültek ki a táborosok kezei közül. A negyedik napon vonattal Csanádpalotára vezetett az utunk, ahol Nagy Péter kötélgyártó műhelyét fedezhettük fel. A gyermekek számára nagyon érdekes volt ez a régi mesterség, mely kihalófélben van. A helyi kántor és a művelődési ház igazgatója segítségével ismerkedtünk a falu történetével, neves szülöttivel, Kelemen László híres színigazgatóval, a falu egykori plébánosával. Betekintést kaptunk a helytörténeti gyűjteménybe, majd a csanádpalotai kálváriát és templomot néztük meg. Egy helyi vendéglőben elfogyasztott ebéd után lovas fogatokkal kikocsikáztunk Szikszai István juhász birtokára, ahol a juhtartás módját, eszközeit láthatták a gyermekek, valamint segíthettek a birkanyáj terelésében. A rátermettek kipróbálhatták az íjászkodás nem könnyű, de izgalmas mesterségét. A tábor utolsó (ötödik) napján a táborosok csapatokat alkottak, és vetélkedéssel adtak számot az elmúlt héten szerzett ismereteikről. A verseny első részében egy gyógynövényekkel kapcsolatos totót töltöttek ki, majd a múzeum skanzenjének felfedezőlapjával járták be a csapatok az udvart, gyógynövény felismeréssel folytatódott a program, felvágott képeket kellett összerakni és felismerni. Ebéd után következett az eredményhirdetés, a szoros versenynek villámkérdésekkel született meg a végeredménye. Majd a megérdemelt kenyv- és csoki jutalmakat vehették át a győztesek és minden résztvevő. A tábor zárásaként mindenki választhatott neki tetsző kézműves tevékenységet – gyöngyfűzést, kosárfonást, szövést, agyagozást – az elkészült alkotásokat emlékként hazavihették. Végül fényképezkedtünk – csoportosan, saját alkotásokkal és nem utolsósorban az új és régi barátokkal. A tábor segítői: dr. Halmágyi Pál, Antal Imréné, Pintér Attiláné, Forgó Géza, Süliné Rácz Emőke, Csepkó Gábor, Kissné Baráth Ildikó és a múzeum dolgozói.

A Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány 2010-ben rendezte meg a *III. honismereti tábort*. Immáron második éve határon túli gyerekek is részt vettek a munkában.

A makói piac a makói József Attila Múzeum állandó kiállításán

Az elmúlt évben Kisorosziból, ez évben Igazfalváról jött 8 tanuló Jantó-Petneházi Ibolya tanárnő vezetésével. A tábor megrendezését a megyei önkormányzat, az Alapítvány és városi szponzorok támogatták. Ez évben is a Pulitzer Kollégiumban kaptak szállást a határon túli gyermekek és tanárnőjük. 2010-ben „Búzától a kenyérig, a magvetéstől az aratásig” volt a témája a tábornak, melyen összesen 44 gyermek vett részt. A tábor témájához kapcsolódóan szakmai előadások, vetített képek és filmek bemutatásán, valamint kapcsolódó kézműves foglalkozásokon keresztül ismerhették meg a témákat. A városban látogatást tettek különböző malmokban, sütődékekben, a város környékén a kemencék különböző fajtáit ismerhették meg. A múzeum gyűjteményéből a lisztfeldolgozás, kenyérsütés eszközeit kézbe véve még közelebb kerültek a közelmúlthoz. Látogatást tettek Szegeden a múzeumban, majd a dorozsmai szélmalmost és múzeumot is megtekintették. A foglalkozások végén kenyérlángos sütésére került sor, melyen a szülők is részt vettek. Az előadások alatt a határon túliak a területükön ismert szokásokkal, kifejezésekkel ismertették meg társaikat. Összefoglalóként az utolsó napon, a kiránduláson vetélkedően adtak számot megszerzett tudásukról. A tábor ideje alatt ismerkedtek a város irodalmi és történeti múltját bemutató kiállításokkal, a város nevezetességeivel. Nagy élményt jelentett az igazfalvi gyerekeknek a városi fürdő naponta történő látogatása.

A tábor lehetőséget biztosított egymás kultúrájának megismerésére és új barátságok kötésére is. A tábor kezdetén jelen volt Ihász János, Igazfalva polgármestere, a záráskor a polgármesteren túl Gergely Elemér önkormányzati képviselő is; az igazfalvi képviselők baráti beszélgetésen találkoztak Gilicze János kuratóriumi elnökkel, a város külügyi tanácsnokával és az alapítvány titkárával, Halmágyi Pállal.

A tábor ezzel is erősítette a partner településsel fennálló kapcsolatot.

HALMÁGYI PÁL

Helytörténeti oktatás a „Város a Maros mentén” című olvasókönyv segítségével

1.

Népünk és hazánk története a világtörténelem szerves része, a helytörténet pedig – mint cseppben a tenger – összetevője és tükrözője is a nagy egésznek. Ha ismerjük a helyet, ahol élünk, jobban kötődünk hozzá. Ha itt születünk és élünk, a gyökereink ösztönöznek környezetünk alaposabb megismerésére, s minél jobban ismerjük életterületünket, annál erősebb az identitástudatunk. Ez az a megtartó erő, amely támasz a nehéz élethelyzetekben, amely köt és vonz, visszahoz később is, ha másfelé visz az életút, s akarva akaratlanul meghatározza személyiségünket, gondolkodásunkat, életmódunkat. Ezért fontos a hely történetének ismerete.

Melyek a helytörténet sajátos vonásai? Mindenekelőtt az, hogy speciálisan az adott helyhez kapcsolódik, helyi szóbeli hagyományok, helyi tárgyi és írott források alapján tárul fel, s viszonylag kevesen ismerik mélyebben, részletesebben. A helytörténeten keresztül jobban érzékelhetők, közelebb hozhatók a nagyobb, tágabb történelmi folyamatok, jelenségek, összefüggések, hatások, ezért ezek közvetlenebb érdeklődést válthatnak ki. A helytörténet elemei, tényezői, emlékei mindig körülöttünk vannak, szembetűnnek, jelen vannak a környezetünkben. Mivel közvetlenül érintik a helyi folyamatok a település lakóit, fontosabb megismertetni, megmagyarázni őket. Emellett a helytörténet a közösséget összekötő erő, mert minden helybeli ember saját sorsa részének tekintheti. A globalizáció időszakában kapaszkodót jelent az embereknek, mert a hely története valami olyan dolog, ami csak az övék.

Miért jó és hasznos a helytörténet megismertetése a történelemtanításban? Mert a konkrét helyi körülményekből kiindulva lehet következtetni a régió, az ország és a világ történetére, s a globális történelem helyi vetületei segítik a „nagy egész” megértését. Ezek után az a kérdés merül fel: adottak-e a helytörténet tanításának feltételei a mi városunk, Makó középiskoláiban? Az Oktatási Minisztérium kerettanterve a történelem és állampolgári ismeretek oktatásában lehetőséget ad az iskolák számára, hogy az éves óraszám 20 %-ának témáját helyi célkitűzéseinek megfelelően határozza meg. A helyi tanterveknek ebbe az órakeretbe ajánlatos beilleszteni és betervezni a helytörténeti ismereteket. Ez a keret természetesen nem elegendő a településtörténet teljes megismertetéséhez, de a helytörténet néhány kiemelkedően fontos vonatkozása ezeken az órákon feldolgozható.

2002 szeptemberétől a makói középiskolák 9. évfolyamos tanulóinak kezébe került a *Gilicze János –és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* szerzőpár által elkészített *Város a Maros mentén* című helytörténeti olvasókönyv. Ezzel megoldódott a várostörténet oktatásához szükséges forrás- és tananyag elérhetőségének kérdése. A könyv 74 témaegysége négy tanéven át a történelem tananyagához illeszkedően gazdag kínálatot ad a régió őstörténetétől csaknem napjainkig, mégpedig kezelhető formában, forrásokból

kiindulva, átfogó magyarázatokkal bemutatva a város történetének fontos és érdekes eseményeit, személyiségeit, továbbá kérdésekkel és feladatokkal, valamint további tájékozódáshoz szükséges szakirodalommal segítve a feldolgozást.

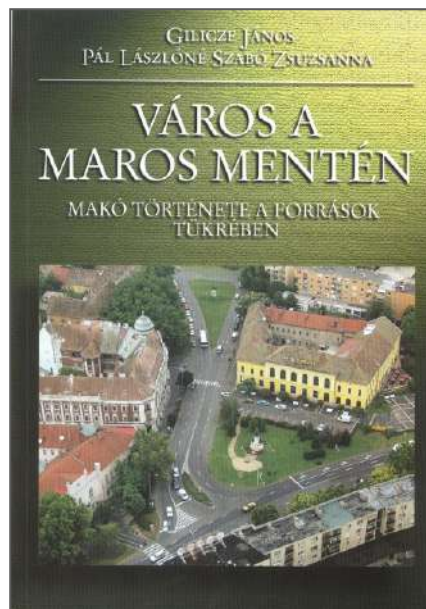
A helytörténetet szívügyüknek tekintő tanárok számára így ma több lehetőség is adott a város történetének megismertetésére. Frontális feldolgozásra vagy differenciált csoportmunkára és egyéni ismeretbővítésre egyaránt lehetőséget nyújt e könyv anyaga. Sok kreativitást igénylő feladat ösztönzi a fiatalokat városuk, környezetük felfedezésére, a helyi értékek felismerésére és megőrzésére. Nélkülözhetetlen a város közintézményeibe tett látogatások megszervezése, így felértékelődik a középiskolások

életében a múzeum, a levéltár, a könyvtár és a művelődési ház, s ezzel összefüggésben a műveltség szerepe. A helytörténet néhány témaköre emellett jól felhasználható a középiskolai irodalom, földrajz, rajz, társadalomismeret és osztályfőnöki órákon, hasznos lehet a szabadidős foglalkozások anyagaként is.

A következő kérdés, amellyel szembetalálkozunk: hogyan tanítsuk a helytörténetet. A személyes kötődés hangsúlyozásával, az érdeklődés felkeltésével, tanár és diák együttműködésével, sőt családtagok bevonásával, vonzó programok megszervezésével. Sok szeretettel, nyitottsággal, ötlettel, fantáziával, az egyéni kezdeményezéseknek, önálló munkának teret biztosítva. Nem feltétlenül fontos minden egységet feldolgozni a helytörténeti olvasókönyvből. Fel lehet használni a forrásokat szemléltetésként, lehet egy-egy feladatot a tananyaghoz kapcsolódva megoldani, és a jó megoldásokat mindig elismerni, ezzel további elmélyedésre ösztönözni. Érdekes helytörténeti-honismereti kört szervezni az érdeklődő diákokból; a kör programját kirándulások, múzeum- és levéltár-látogatások, megadott szempontú városnéző séták tehetik vonzóvá.

2002 októberében megalakult a József Attila Gimnáziumban a 9. évfolyamosok helytörténeti köre, amelynek foglalkozásain a város és környéke történetének szisztematikus megismerése a célkitűzés. A következő években elengedhetetlenül fontos lenne évfolyamonként a megfelelő órakeret és az olvasókönyv biztosítása a helytörténeti témák feldolgozására, mert e nélkül esetlegessé és hézagossá válik e fontos ismeretanyag elsajátítása, és újabb generációk veszíthetnek identitástudatukból, városukhoz való kötődésükből.

Jól bevált és kedvelt módja a helyismeret bővítésének az iskolai helytörténeti jellegű pályázatok kiírása bizonyos időszakok helyi történelmi eseményeinek, helyi

személyek, intézmények, kulturális értékek, néprajzi hagyományok, gazdasági sajátosságok, népességi viszonyok feltárásának céljából. A József Attila Gimnáziumban az elmúlt években rendszeressé váltak a helytörténeti témájú alkotópályázatok, amelyekre tartalmas és szép kivitelű, széleskörű kutatómunkán alapuló alkotások születtek. Az utóbbi öt évben egy-egy kutató fiatal az iskolából meghívást kapott a Honismereti Szövetség ifjúsági honismereti konferenciáira is. Hasznos lehetne hasonló jellegű városi pályázat meghirdetése is a szép pályamunkák méltó elismerésével.

Alapvető igény lehet az iskolafokokozatok közötti átmenet megvalósítása a helytörténet oktatásában. Makón jelenleg nem beszélhetünk szerves átmenetről az általános iskola és középiskola között ilyen vonatkozásban. Ennek oka az, hogy nem minden általános iskolában tudták megoldani a helytörténet rendszerezett tanítását, bár rendelkezésre áll *Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna* „Az én városom” című helytörténeti tankönyve az általános iskolások számára. Talán két-három év múlva érkeznek majd először a középiskolákba olyan diákok, akik már rendelkeznek alapvető helytörténeti ismeretekkel, amennyiben iskolájukban biztosítottak órát a honismeret oktatására. Jelenleg a város középiskoláiban sincs megoldva a helytörténet oktatása; a helytörténeti olvasókönyv 2002 óta minden szeptemberben kikerül ugyan az iskolákba, de órakeret nem tudtak még a tanításhoz biztosítani. Mivel Makó középiskoláiba a környező kisebb-nagyobb településekről is sokan bekerülnek, ők saját falujuk, városuk helytörténeti-néprajzi könyvei, füzetei alapján más ismereteket hoznak magukkal. Az ő esetükben a régió belüli hasonlóságokat és eltéréseket lehet alapul venni, Makóról lényegesebb információkkal nem rendelkeznek.

A helytörténet oktatásának megoldása mind az általános iskolai, mind a középiskolai szinten az akarat, az idő, a pénz és a felkészültség együttes meglétét kívánja. A tanárok helytörténeti érdeklődése és képzettsége mellett bővebb órakeret biztosítása szükséges. Ezen kívül a helytörténeti olvasókönyvek nagyobb példányszámú kiadásával biztosítani kell mindenki számára a könyvek elérhetőségét. Jelenleg a könyvtárak és a tanárok sem rendelkeznek a könyvekkel. Az oktatáshoz szükséges kiegészítő tevékenységek lehetőségeit is bővíteni szükséges, például utaztatás, belépőjegyek biztosítása, előadások megszervezése és költségei, és így tovább.

A középiskolából való kimenet szempontjából vizsgálva a helytörténeti oktatást, elmondható, hogy mindenképpen kívánatos a szisztematikus oktatás biztosítása, hiszen az érettségi vizsgán egy szabad témakör kitöltéséhez valamelyik helytörténeti téma ajánlott. A helytörténettel való foglalkozás során a fiatalok megismerkednek a kutatómunka lehetőségeivel, módszereivel, az eredmények összegzésének formáival. Ezzel felkészülnek a felsőoktatásban jelentkező követelményekre. A helytörténeti ismeretek sok szakterületen és foglalkozási körben szükségesek: az idegenforgalom, a gazdasági ágazatok, a művelődésszervezés, a közigazgatás, az intézményismeret és a történettudomány egyaránt hasznosítja. Városunk és régióink fejlesztéséhez éppúgy elengedhetetlenek, mint az egyéni boldoguláshoz.

2.

A következőkben arról szólok, miképp történhet a *Város a Maros mentén* című helytörténeti szöveggyűjtemény (a továbbiakban: olvasókönyv) témáinak beépítése a középiskolai oktatásba és nevelésbe. A helytörténeti olvasókönyv Makó történetét a források tükrében 74 témaegységben mutatja be az államalapítás korától az 1990-es évekig – kis kitekintéssel a honfoglalás előtti időkre, népekre és a táj sajátos adottságaira, a természeti körülményekre. A dokumentumok időrendben követik egymást, mindegyikhez az adott kort magyarázó, a forrást értelmező kommentár kapcsolódik. A magyarázatok után az iskolai feldolgozást segítő kérdések és feladatok következnek; köztük kreativitást fejlesztő és kutatásokra ösztönző javaslatok is találhatóak. A helytörténeti ismeretek további elmélyítésére minden egység végén a kapcsolódó szakirodalom ajánlása ösztönöz.

A témakörök a középiskolai tanulmányok négy éve folyamán szisztematikusan illeszthetők elsősorban a történelem, kisebb részben a társadalomismeret, a földrajz, a rajz- és művészettörténet, az irodalom, az ének-zene, a médiaismeret, a biológia tanulmányainak keretébe, valamint az osztályfőnöki órák tematikájához. Feldolgozásuk történhet tanítási órákon, fakultációs és szakköri foglalkozásokon, otthoni munkaként, készíthetnek belőlük a diákok kiselőadásokat, felhasználhatók iskolai vagy városi helytörténeti vetélkedőkhöz, helyi idegenvezetéshez, alkotópályázati témák, érettségi témakörök kidolgozásához, kiállítások és ünnepi megemlékezések összeállításához. Célszerű a történelem tananyag megfelelő korszakaihoz kapcsolódva beiktatni egy-egy egység feldolgozását, annál is inkább, mivel a mai történelemtanítás alapvetően forrásközpontú, a forrásértelmezés és elemzés gyakorlásához pedig az olvasókönyv igen jó lehetőségeket nyújt mind a szöveges, mind a képi dokumentumaival és a táblázataival.

A továbbiakban vegyünk sorra konkrét példákat az olvasókönyv egységeinek a középiskolai tananyaghoz kapcsolásának lehetőségeire!

A középiskolai történelemoktatás az általános iskolában tanultakat alapul véve magasabb szinten újra az emberré válástól és a legkorábbi emberi civilizációk kialakulásától kezdi megismertetni az emberiség történelmét. Az őstörténet kutatásában sok tudományág között alapvető szerepe van a régészetnek. A régészek munkája általában nagyon érdekli a fiatalokat, így a Makó környékén feltárt mintegy 185 régészeti lelőhely tényének megemlézése is figyelemfelkeltő. A környékbeli bronzkori leletanyagú paraszti Maros-kultúra temetkezési szokásainak összehasonlítása a később itt megjelenő pásztorkultúrájú lovas népek sírleleteivel, vagy a trák, szkíta, kelta, szarmata, gót, germán, gepida, hun, majd avar, frank és bolgár népek váltakozása a térségünkben bizonyíthatja számukra, hogy vidékünk már az ősi időkben is jó élettételeket kínált a megtelepedéshez. A honfoglalás-kori kis települések lehettek a kora középkori falvaink alapjai, a leletek folyamatosan lakott térségre utalnak a Maros mentén, gyökereink tehát igen régi időkre nyúlnak vissza. (Olvasókönyv 1. téma.) A Maros folyó és flórája, faunája, változásai a természetföldrajz és a biológia tantárgyköreihez jól kapcsolhatók. Egy Ma-

ros-parti kirándulással egybekötve maradandó élményt hozó osztályprogram része is lehet a beszélgetés a témáról. (Olvasókönyv 2.)

A magyar államalapítás korának néhány jellegzetes személyisége a Maros-vidék helytörténetének is kiemelkedő szereplője. Az István királyunkkal szembeszegülő Ajtony legyőzését megemlítik a tankönyvek, de bővebb ismereteket tanulóink leginkább az olvasókönyv forrásából és kommentárjából kaphatnak. A máig vitatott eredetű nagyszentmiklósi aranykincs művészettörténeti elemzést érdemel. Ajtonyról beszélve ismerhetik meg Csanád vezér kilétét és szerepét a királyi hatalom kiterjesztésének segítségével, és hogy Csanád lett az itt megszerveződött királyi vármegye első ispánja. Ez azért is fontos, mert Makó legnagyobb gimnáziuma a Csanád vezérről elnevezett téren áll. (Olvasókönyv 3-4.) A latin rítusú kereszténység meggyökereztetése az államszervezéssel, a királyi vármegyrendszer kialakításával egy időben folyt, a püspökségek megszervezése István király hatalmának egyik legfontosabb biztosítéka volt. 1030-ban Gellértet, Imre fiának nevelőjét nevezte ki a marosvári (csanádi) egyházmegye püspökévé. Az 1046-47-es pogánylázadás idején vértanúhalált szenvedett, majd az országhatár túloldalán, Csanádon helyezték végső nyugalomra. (Olvasókönyv 5.) A határon túli régiós kapcsolatokat felhasználva el lehet látogatni oda. A Csanád nemzetség ágainak történetét példaként lehet elemezni a középkori földbirtoktulajdon öröklődésének kérdését tanulmányozva. A középkori birtokadományozás, beiktatás, privilégiumok, birtokjogi viták szövevényei közepette kitűnik a család szerepe, az írásbeliség fontossága, a szórt birtokok kialakulása, a feudális ítélkezés és jog jellemzője, a korabeli életmód, a társadalmi hierarchiában megszerzett hely szerepe és a felemelkedés lehetősége. (Olvasókönyv 7., 8., 10.)

Mindenki kötődik valamilyen mértékben szülőhelyéhez, lakóhelyéhez, érdekli, mikor keletkezett települése, honnan származik elnevezése, kik voltak lakói, mivel foglalkoztak, hogyan befolyásolták életüket a természeti környezet változásai, a történelem viharai. A válaszok leggyakrabban írott forrásokból – például oklevelekből – nyerhetők. A 13. századi oklevelekben vannak utalások a városunk helyén volt *Felvelnök* majd *Makófalva* településekre, valamint több közvetlen szomszédjára, a 14. századiakban a birtokosok változásaira, a falunak a Maroson túli főesperességhez tartozására, a plébániákra, a papokra, az utcanevekre, a feljegyzésekben az innen beszédett tizedpénzekre, amelyeknek összegéből kikövetkeztethető az itteniek jövedelme. Megállapítható a piac, az átmenő forgalom, a szarvasmarha-kereskedelem nagysága a marosi réven át, a só szállítása a Maroson, tehát mindaz, ami a 16. századra lehetővé tette, hogy Makó az Alföld egyik legjelentősebb mezővárosává válhasson. (Olvasókönyv 9., 11.)

A 16-17. századi magyar történelem sok ismert személyének neve közvetlen kapcsolatba hozható Makó és környéke történetével. Itt szállt meg kíséretével Szapolyai János király 1528-ban tehetősebb civis polgárok házaiban, hogy Mehmed belgrádi béggel tárgyaljon, ami török-magyar együttműködési szerződéshez vezetett. A mezőváros szerepe ekkor katonai és diplomáciai szempontból rövid időre felértékelő-

dött. (Olvasókönyv 12.) A török harcok idején Makó több ízben is gazdát cserélt. 1551-ben a makói parasztpolgárok megfutamították Kamber bég csapatait, ezt az eseményt Tinódi Lantos Sebestyén is megörökítette „Erdéli história” című históriás énekében. (Olvasókönyv 13.) Irodalomórán is megemlítendő tényező ez.

Különösen érdekes források a korról a portaösszeírások, a török defterek, az urbáriumok. Az adóképeség mértéke képet ad egy-egy település gazdasági erejéről, fejlettségéről. A névjegyzékekből a lakosság etnikai összetételére is lehet következtetni. 1567-ben Makó lakossága szinte színmagyarnak tekinthető, az 1579-es összeírásban már tükröződik a délről menekülő szlávok megjelenése e térségben. (Olvasókönyv 14., 15., 16.) A Habsburg, magyar és török harcok időszakában a kis mezőváros és környéke gyakran vált hadszínterré, hol egyik, hol másik fél oltalma alá próbált helyelkedni. A tatár segédcsapatok pusztítása után hét évre elnéptelenedett város számára az újratelepedés után 1608-ban Báthori Gábor erdélyi fejedelem adott kiváltságlevelet, önálló bíraskodási joggal ruházva fel a makóiakat. (Olvasókönyv 17.) A 17. század folyamán különböző családok birtokvitáinak dokumentumaiban követhető nyomon a mezőváros hányatott sorsa. Bethlen Gábor, Brandenburgi Katalin, I. Rákóczi György, Wesselényi nádor, I. Rákóczi Ferenc, majd a csanádi püspökök intézkedései alakították birtokosainak sorát, mígnem 1672-től a királyi kamara vette kezébe a mezőváros ügyeit, és 1682-ben a püspöki követelésektől is megvédte a makóiakat. (Olvasókönyv 18., 19.) 1686-ban a Tisza és Maros szöge felszabadult a török uralom alól. A Temesvár környéki tatár segédcsapatok azonban be-beccsapva a Maros vidékére olyan pusztítást vittek véghez, hogy Makó lakosai elmenekültek az Alföld más városaiiba. (Olvasókönyv 20.)

A város felvirágzása a török uralmat végleg lezáró karlócai béke utáni visszatelepüléssel kezdődött meg. 1699. május 7-én a Pozsonyi Kamara oklevelében a városba visszatelepülőknak mentességet adott az adók és szolgáltatások alól. Ez lehetővé tette a város újjászületését, ma ennek emlékére május 7-én ünneplik Makó város napját. (Olvasókönyv 22.) A török kiűzése után a Maros mentére is kiterjedt a szerb katonaság által ellenőrzött határőrvidék. A Rákóczi-szabadságharc idején a kuruc zsákmányoló betörések elhárítására a makóiak II. Rákóczi Ferenchez fordultak védelemért, aki oltalomlevelet adott nekik. A harcok idején Makó és környéke elszenvedte a határ menti fekvés összes hátrányát: a kétfelé adózást és a létbizonytalanságot. (Olvasókönyv 24.)

A 18. század folyamán Makó gazdasági fejlődése a vásártartási jog visszaszerzésével, a sókereskedelem fellendülésével, a zsidó kereskedők betelepülésével ismét felfelé ívelt. (Olvasókönyv 25., 27., 28.) Püspök-földesurai Makótól is jelentős jövedelmekre tettek szert. (Olvasókönyv 29.) Mária Terézia urbáriumának tanításakor forrásként jól felhasználható Makó püspöki mezőváros úrbéri szerződéstervezete. (Olvasókönyv 32., 33.) A szolgasorúak helyzetéről a 19. század elején a munkabérek és kötelmek jegyzéke ad részletes tájékoztatást. (Olvasókönyv 30.) Különösen érdekesek a diákok számára az iskolai oktatás és nevelés helyzetét bemutató források (Olvasó-

Az egykori makói megyeháza, ma városháza (könyv 26., 31., 46.), érdemes összevetést tenni az osztálylétszám, a higiéniai állapotok, a felszereltség és oktatási módszerek között. Osztályfőnöki órákra ajánlható téma.

A földrajzi tényezők sokszor meghatározó szerepet játszanak egy település életében. Makó számára a Maros áldás és veszedelem egyaránt, ez többször bebizonyosodott már története során. Az 1821. évi árvíz kártételeiről (Olvasókönyv 34.) és az 1970-es hatalmas áradással szembeni hősi védekezéséről (Olvasókönyv 69.), a hasonló veszélyek megelőzéséről minden itteni lakosnak tudnia kell. Jól kapcsolható ehhez a témához a környezetvédelem kérdése, amely az élhető természeti környezet megteremtését minden polgár kötelességévé teszi. A diákok összegezhetik elképzeléseiket egy Maros-projektben.

Makó 1730-tól 220 évre Csanád vármegye székhelye lett. Ez városfejlődésének csúcsideje volt. A magyarországi reformkor a városban is jelentős megújulást hozott. 1834-39-ben megépült Giba Antal tervei alapján a város ma is legreprezentatívabb klasszicista épülete, a megyeháza (Olvasókönyv 37., lásd fenti képünkön). A rajz- és művészettörténeti órák, a rajzpályázatok kedvelt témája tiszta vonalainak megörökítése. A városnéző séták egyik kedvelt célpontja.

Az 1848-49-es szabadságharc időszakával kapcsolatban legalább három név mindenképpen rögzül a makóiakban. Kossuth Lajos megszállt itt rövid időre, emléktáblája és főtéri szobra tiszteleg előtte. Dobsa Lajos szabadcsapatot szervezett, velük vett részt Perczel Mór parancsnoksága alatt az Újszeged és Makó térségében lezajlott hadműveletekben. Mellészobra a főtéri szoborparkban található (Olvasókönyv 42). Návay Tamás a nemzetőrség szervezője, kormánybiztos, majd Csanád megye főispánja lett. A szabadságharc bukása után halálbüntetését várfogságra mérsékeltek. 1867-től ismét főispán, a város fejlesztője, az első állandó marosi fahíd építtetője. (Olvasókönyv 44.)

Csanád megye székhelyén megélnékülő kulturális életet alakítottak ki. Hollósy Kornélia, „a magyar csalogány”, aki férje, Lonovics József révén kötődött Makóhoz, emlékeztető koncertet adott a megyeháza dísztermében. Makó faszínházát róla nevezték el, ma egy utca és Telcs Ede bronzszobra őrzi emlékét. Alakja zene- és színház-történeti érték a makóiak számára. (Olvasókönyv 45.)

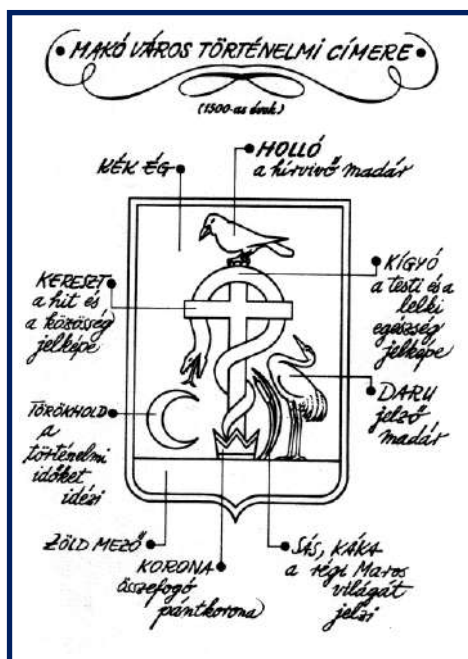
A dualizmus korának gazdasági fejlődését tárgyalva kiemelendő a vasút szerepe a városfejlődésben, a polgárok életének megváltozásában. Az Arad–Csanádi Egyesült Vasút létrejötté 1882-től nagyban hozzájárult Makó és környékének az egységes nemzeti piacba való beépüléséhez. (Olvasókönyv 50.) A 19. század első felében kezdett kialakulni az Alföldön a tájra jellemző kertkultúra, ekkor indult fejlődésnek Makón a

hagymatermesztés. A század második felétől fellendült a hagymakereskedelem, a vasúti szállítás 1883-tól Európa sok országába eljuttatta a város szimbólumává váló vöröshagymát. A 20. században az eszközfejlesztés, a nemesítés, a termelési technológia tökéletesítése a hagymakertészeknek biztosabb megélhetést, a városnak hírnevet biztosított. (Olvasókönyv 51.) Ma Hagymatanács, tudományos konferenciák, hagymafesztiválok népszerűsítik a kiváló terméket. Érdekességként ajánlhatók a hagymás ételek receptjei, amelyeket bárki kipróbálhat otthon. (Olvasókönyv 73.)

A millennium országos ünnepeihez illeszthető a makói események története is. A nagy ünnep tiszteletére készült el a makói gimnázium épülete, amelynek avatóünnepségéről dr. Tóth Sándor igazgatónak az iskola céljait megfogalmazó nemes gondolatait feltétlenül érdemes idézni. „Eszméket tanuljon benne az ifjú, ne csak formát, tanulja a munkásság, a törekvés szebbik felét, ... tanulja becsülni az emberben az embert, ... tanulja a legelső igazságot, hogy annyi lesz, amennyivé tanultsága, műveltsége, lelke finomsága, s nem az esetleg örökölt címerek és vagyon teszik, ... egy arisztokratizmust elismerni, azt, amelyé a jövő: a szellem és képzettség arisztokratizmusát.” (Olvasókönyv 52.) Ez a szellemiség az, amely eltéphetetlenül az iskolához, a városhoz, a hazához köti az embert. Ilyen szellemiségű iskolához és városhoz kötődtek az 1920-30-as évek költő-géniuszai: Juhász Gyula, aki itt tanított, József Attila, akinek költői pályája az itteni diákévekben indult, az őket befogadó és pártfogoló Espersit kör, amely pezsgő kulturális életet teremtett Makón. (Olvasókönyv 54., 58.) Ebben az időszakban indult útjára a Csanádvármegyei Könyvtár, amely a helyi szellemi élet virágzásának, a két világháború közötti tudományos, kulturális és helytörténeti értékeinek megőrzésével a város és környéke szellemi forrásait mozgósította, és a jövő számára hozzáférhetővé tette.

A két világháború közötti magyar politikai élet jelentős eseményei közé tartozik a Márciusi Front Makói Kiáltványának közzététele, amelyben először Makón foglalták össze a demokratikus, nemzeti és antifasiszta szerveződés programját. Egyik vezető személyisége, Erdei Ferenc Makó szülötte. (Olvasókönyv 60.) 1939-ben jelentős szerepet játszott a Nemzeti Parasztpárt megalakításában. (Olvasókönyv 61.) Kiemeljük, hogy ő is a makói gimnáziumban tanult. Városi sétán megtekintjük az emléktáblákat, valamint Erdei szobrát a róla elnevezett téren.

A második világháború történetének legmegrázóbb folyamata a holocaust. Az olvasókönyv a makói holocaust történetének egy külön egységet szentel. Az iskolai emléknapon az iskolarádió műsorát ennek alapján szerkesztettük meg. (Olvasókönyv 62.) A második világháború végéhez közeledve 1944 szeptemberében Makó lett a szovjet hadsereg által elsőként elfoglalt magyar város. (Olvasókönyv 63.) Az 1940-es, 50-es évekből kiválasztott források kiválóan alkalmasak a forráskritikai elemzés megvalósítására. A kékcédulás választások, a kollektivizálás, a pártbizottsági beszéd, az amatőr színjátszó verseny értékelése lokálisan is megközelíthetővé és átláthatóvá teszi az időszak anomáliáit. (Olvasókönyv 64., 65., 66., 67.) Az 1956-os forradalom ma-

kői eseményei a gimnáziumi tanulók köréből indultak, az évfordulóra emlékező film forgatása is a diákok részvételével készült. A megemlékezéseken természetes a kötődés a helyi események főszereplőjéhez. (Olvasókönyv 68.)

Az 1990-es rendszerváltás körülményeiről, az új makói önkormányzat megalakulásáról, a többpárti demokratikus rendszer kialakulásáról szóló témaegység zárja az olvasókönyv történeti anyagát. A társadalomismeret tantárgyi órákon van leginkább lehetőség ennek a tárgyalására. (Olvasókönyv 72.) Nagy hangsúlyt helyezünk városunk építészeti emlékeinek megismertetésére, az egyik egységnek az anyaga külön segíti a felkészülést a városnéző séta előtt. (Olvasókönyv 70.) Makó város történelmi címereinek elemzése speciális feladat: a település jellegzetes történeti szakaszait elemezhetjük a szimbolikájuk értelmezésével. (Olvasókönyv 71. Lásd fenti képeinken!)

Az utolsó témaegység Makó népességének alakulását mutatja 1785 és 2001 között. A táblázatból a lakosság számának csökkenő tendenciája olvasható le. Az okok elemzése igen összetett feladat, a helytörténetünket jól ismerők azonban sok összetevőt értenek, bár alapvetően a folyamatot megváltoztatni nem tudják.

A helytörténeti neveléssel elérhetjük, hogy tanulóink egyetértsenek Petrik Albert gondolatával: „Amely kor az őseitől öröklött emlékeket lekicsinyli, kegyelettel nem őrzi és gondozza, az a kor a csúf hálátlanság, vagy legalább is a vétkes könnyelműség bélyegét önmaga süti homlokára, mert jövő nemzedékek vissza nem szerezhető kincsét pazarolja el.”

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A helyi tankönyvek alkalmazása a hon- és népismereti nevelésben Apátfalván

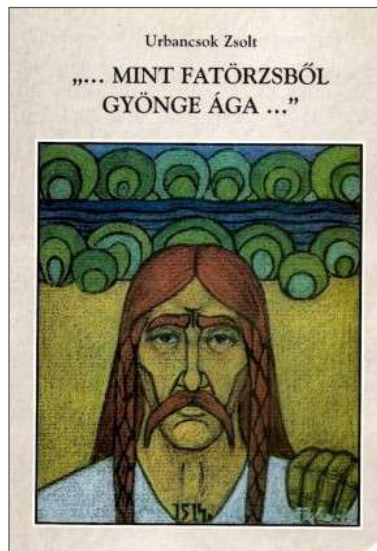
1. Apátfalva bemutatkozott

A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség meghívására Budapestre utazott egy lelkes apátfalvai csapat a 2010. november 19-20-21-én megrendezett „Hagyományörzők akadémia III.” című rendezvényre. A helyszín a Grand Hotel Touring volt. A továbbképzésre az egész ország területéről érkeztek népművelők, együttesek vezetői, pedagógusok és polgármesterek. Az elmúlt két év továbbképzéseiben az elméleti ismeretekből igyekeztek átfogó képet adni a szervezők, az idejüket teljesen gyakorlatközpontúra tervezték. Ígérték: „Példákat és módszereket fogunk bemutatni, sok közös táncolással, énekléssel.” Ezek a példák és módszerek bemutatói lettünk mi apátfalviak, annak apropóján, hogy az országban egyedülálló módon nálunk áll 6 kötetből a honismereti tankönyvsomag. Az eredetileg 8 kötetesre tervezett Bábic sorozatnak ez idáig hat kötete készült el, ám így is irigylésre méltó. Tehát ez alkalommal, nem hallgatóságnak utaztunk Budapestre, hanem előadókként.

2010. november 19-én, pénteken délután a következőképp mutatott be minket Héra Éva, a továbbképzés szervezője: „Vendégünk: Apátfalva. Minden gyerek 'megtanulja' Apátfalvát az óvodában és az iskolában. A koncepció, a módszerek, a gyakorlat, a helyi tankönyvek stb. bemutatása számunkra azért példa, mert a helyi hagyományokra építve szerveződik a község teljes társadalma és intézményei; óvodától az iskolai oktatáson át a civil közösségekig. Részbe ennek a munkának a hagyomány minden eleme; a falutörténettől, a családok életmódjáig, a természetismerettől a folklór elemeinek továbbadásáig. Akik bemutatkoznak: a falu polgármestere, az iskola pedagógusai, a civil szervezetek, a táncgyűttes vezetői; mesélők, táncosok, zenészek, kézművesek. Nemcsak a tapasztalatot vihetjük majd magunkkal, hanem táncolunk, énekelünk és kézművesedünk is vendégeinkkel.” Ilyen bemutatás után nagy felelősség hárult ránk előadókra, hisz igen magasra tették a mércét.

Először Tóth Tamás, a citerazenekar vezetője kisbíróként vonult be, ékes szólással mondta el, mire is számíthat a hallgatóság délután 2-től 9-ig. A bevezető előadást Móricz Ágnes, a Pátfalváért Egyesület elnöke tartotta, bemutatta a faluban folyó honismereti és hagyományápoló munkát. A vetített képekkel kiegészített beszámolója nagy tetszést aratott. Másodikként Csenteri Andrea óvónő beszélt a zenevi tevékenységről, melyben a mozgáskultúra és néptánc is ötvözve van. Urbancsok Zsolt a Bábic-könyvek kitalálójaként a pályázat megírásáról, a könyvek témaköréről, a kitűzött célokról beszélt. 2002-ben elkészült a hatodik Bábic-könyv is, az apátfalvai Művelődési Ház gondozásában. A felső tagozatos oktatásba beépíthető könyvek egy-egy tantárgyhoz kapcsolódóan írják le a falu értékeit, megőrzésre érdemes hagyományát. A könyvek nyelvezete egyszerű, mindenki számára közérthető. Ta-

lán ez a Bíbic a könyveknek a legnagyobb értéke. Az eddig elkészült könyvek: 1) *Urbancsok Zsolt*: „Mint fatörzsből gyöngé ága” Apátfalva története és a csanádi térség a kezdetektől 1956-ig. 2) *Tóthné Hanyecz Katalin*: „Amerre a nap jár” Környezet- és természetvédelem Magyarországon. Erdei iskola a Maros árterén. 3) *Mátóné Antal Júlia*: A dáli ugartól Belezig. Apátfalva természet- és gazdaságföldrajza. 4) *Balázs Katalin*: „Mikoron az úr Jézus a földön járt...” Az apátfalvai népköltészet, mágia és hitvilág, népi imádságok, az apátfalvai nyelvjárás. 5) *Vargáné Nagyfalusi Ilona*: Múltunk szötte örökség. Az apátfalvai népi építészet, népviselet, hímzés és népi mesterségek. 6) *Vargáné Nagyfalusi Ilona és Vargáné Antal Ilona*: Gyí, paci, paripa! Népi játékok, mondókák Apátfalván. (További két könyv kiadása folyamatban van: 7) Az apátfalvai népdalok, Kardos István vőfély élete és dalai. 8) Szokások Apátfalva népéletéből.)

Az én feladatom az általam megírt két Bíbic-könyv bemutatása volt. Ismertettem a témákat, fejezeteket, az oktatás gyakorlati megvalósítását, s ötleteket, tanácsokat adtam a kezdőknek. Előadásom könyvajánlóval és szakirodalom ajánlóval zárult. A szünet után Tóth Tamás apátfalvi népdalokat tanított a résztvevőknek, majd Tóth Hortenzia a néptánc oktatásáról, valamint Kardos István vőfély tevékenységéről, feladatköréről beszélt. Vacsora után Kakas Istvánné csuhékiállítására nyílt meg, és ki is lehetett próbálni a csuhéfigurák készítését. Zárásként táncház vette kezdetét a délföldi néptánc-kincsből Kardos István, a népművészet mestere motívumai alapján.

2. A hon- és népismeret oktatásának helyzete Apátfalván

2010 őszén a Bökény Népe Egyesület által elvállalt hon- és népismeret órák sorát Szalamia János, a csapat vezetője nyitotta. Megnéztek két apátfalvai telket, ahol még minden az 1930-as éveket idézte. Megfigyelték, milyen igényesek voltak a falubeli mesterek, milyen aprólékos díszítéssel látták el a lakóépületeket, sőt még a gazdasági épületeket is. Megnéztek egy készülöben levő fűrészelt díszítéses deszkaoromzatot, és ellátogattak Szalamia János asztalosműhelyébe. Megismerték az asztalos kéziszerszámaikat, ki is próbálhatták a különböző fúrókat. Az óra végén kis háziállat-bemutató várta az osztályt: kecskét, birkát, kutyát, macskát, lovat, tyúkokat láthattak a tanulók.

A következő alkalommal én tartottam a helyi általános iskola 5. és 6. osztályában egyszerre összevonva 2-2 órát, így volt idő egy sétára a faluban. Az iskola elől indulva először a középületeket néztük végig, az egyház épületeit: templom, parókia, kántorlak, hivatalok, posta, községháza, iskola. Majd végigsétáltunk a falu két legrégeb-

ben települt utcáján a Templom és Kossuth utcán. Az úttesten gyalogolva végignéztük a házakat, különösen megfigyelve a deszka oromzatok szebbnél szebb példányaait. Végignéztük a még meglévő fűrészelt deszkakerítéseket, a téglakerítéseket. Belestünk az apátfalvi portákra, megfigyelve a telekrendet, a lakóház és a gazdasági épületek elhelyezkedését. Felfigyeltünk a régi parasztházak bővítésének lehetőségeire is. Séta közben szó esett a faluban őshonos fafajtákról, a természetett gabonákról. Szóltunk a pátfalvi nép szokásairól, jelleméről, vallásosságáról. A tanterembe visszaérve a trianoni határról, Apátfalva község veszteségeiről beszélgettünk, és régi térképeken figyeltük meg a környék településeit.

Más alkalommal a Népművészet című diasorozatot vetítettük, közben el-elbeszélgettünk a régi világról. Szomorú tapasztalat, hogy a gyerekek nem ismerik a disznótor fogalmát, nem ismernek kukoricából készült ételeket. Vidáman vettem észre, hogy nem ismerik az árnyékszék fogalmát sem, napozóágyának gondolták. A tél beköszöntével egy rendhagyó órán lovas szánon vittük körbe az osztályokat. Mindenkinek új élmény volt, sajátos hangulatát megéreztek, dideregve, de boldogan ültek a szánkón.

A honismeret oktatásában további terveink ez év végéig: elvinni a gyerekeket egy működő tanyára, megmutatni nekik a Szigetházat és az ott levő néprajzi gyűjteményt. Tervezünk kézműves foglalkozásokat, sövényfonást, barkácsolást, népi játékokat is.

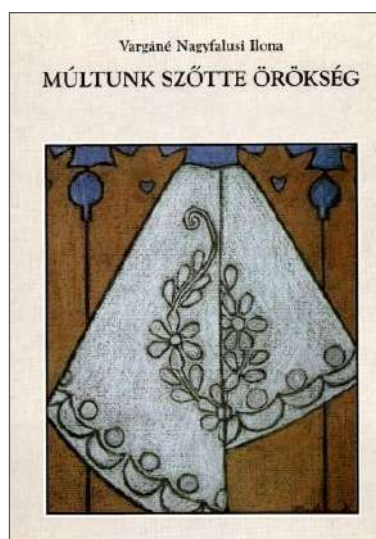
Az eddigi tapasztalatok alapján a gyerekeket érdekli a családjuk és falujuk múltja. Játékos, párbeszédés formában szívesen gondolkodnak együtt a tanárunkkal. Az órákon összeszedik a halvány emlékeiket, reméljük néhány családban beszélgetni is fognak a régi dolgokról. Különösen tetszik nekik, ha megfoghatnak néhány tárgyat, felvehetnek régi ruhákat, kipróbálhatnak egy fúrót, gyalut. Az élő állatok közelsége lassan falun is kuriózum, bár tapasztalunk pozitív példákat is, amikor a gyerekek követelik ki a háziállatok tartását. Fontosnak tartom megismertetni a gyerekekkel az őshonos állatainkat, ha lehetséges ezek közül válasszanak háziállatot maguknak.

3. Munkatankönyv a honismeret helyi oktatásához

Egy helyismereti tankönyv megalkotásához a szerző szemszögéből nézve két fontos dolognak kell teljesülnie. Legyen a tankönyv írója pedagógus, ismerje a tanulók gondolkodásmódját, tudásszintjét, mert így könnyebben megtalálja a hangot a gyermekekkel. Másrészt néprajzi szakmai tudás is kell. Magam tanítóként s 1987 óta a honismereti mozgalom munkásaként szereztem meg a szükséges ismereteket és tapasztalatokat. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaként az 1990-es években szervezett módszertani továbbképzéseken sajátítottam el a helyismereti tankönyvek írásának módját, a követendő elveket. Ismert előadók tanították meg nekünk a tudományos fogalmakat, a szemléletesség követelményét, s kutatómunkára ösztönző kérdések, feladatok jelentőségét. Így vállaltam el a könyv megírását.² Minden Bíbic könyv lektoráltatva van, ez bizonyos szakmai színvonalat is jelent. Az én könyvemet dr. Tóth Ferenc, a makói József Attila Múzeum nyugalmazott igazgatója véleményezte, nézte át.

A „Múltunk szötte örökség” első kiadása 2000-ben jelent meg, ez a könyv volt a sorozat első darabja. A második, átdolgozott kiadás 2009-ben készült el. A kilenc év és a sorozat többi könyvének szerkesztése során gyűjtött tapasztalatokat felhasználva változtattunk a képeken, a szöveges részeket változatlanul hagytuk. A szemléltető képek a tényanyag könnyebb megértését szolgálják, hisz a közvetített ismeretek már hiányoztak a mai fiatalok életéből. Korabeli fényképek is szép számmal vannak a könyvben; tudatosan törekedtem arra, hogy ne a szegedi és makói múzeum fényképgyűjteményét használjam, mert szerettem volna nyomtatásban eddig még meg nem jelent képekkel díszíteni a könyvet. Férjem rokonaitól, ismerősöktől, a művelődési ház adattárából gyűjtöttem össze a választék bemutató képanyagot. A még meglévő épületek, használati tárgyak fényképezésekor jártam a falut, a rokonok, ismerősök házait, s fényképeztem a régi élet utolsó nyomait. A képeket 1999-ben készítettem, ma 2010-ben a fotózott épületek, tárgyak felét már hiába keresném. A Bíbic-könyvek másodlagos hozadéka az értékmentő munka volt, a könyvhöz készült sok fénykép egyre nagyobb érték lesz. Amit 2000-ben sem tudtunk már lefényképezni (például egy apátfalvai szobabelsőt) azt átvettük más könyvekből; Tóth Ferenc „Apátfalva” című könyve nagy segítségünkre szolgált.

A „Múltunk szötte örökség” című könyv Apátfalva néprajzát mutatja be. A község etnográfiai szempontból egyedülálló jellegzetességeket mutat Csongrád megyé-

² Vargáné Nagyfalusi Ilona: Múltunk szötte örökség. Apátfalva néprajza.

ben, mert sajátos hímzésük, néptáncuk, díszítőművészetük volt a pátfalviaknak. Így lett könnyű a dolgom, hiszen a néphagyomány ezen ágai mai napig is megfigyelhetők a faluban. „Mert azt tanultam mindenütt, / Azt láttam minden nagy nemzetnél, / Hogy az apák dolgát folytatják az utódok...” Ezekkel a gondolatokkal kezdődik a könyv, s bemutatja a tárgyi néprajz minden területét.

Az első fejezet – Telekrend Apátfalván – a falusi telket mutatja be. Kerítések, kapuk, házak homlokzatai, a telek belső elrendezése, szobák, kamra, ólak, hambárok, istállók, kert. Kedves színfolt az apátfalvi udvarokon a kacsauasztató, az üstház, a farakás, a lisztes hambár és a kútgém. A gyakorlatban a faluban tett sétákkal egészül ki az ismeretszerzés. Elég a falu legrégebbi utcáját végigjárni, s minden fontos építészeti jellegzetességet be lehet mutatni. Egy-két telekre be is kéredzünk, szétnézünk, milyen régi épület áll még. Érdekesség belenézni egy ásott kútba. A kerítésfajták tanulásánál fűzveszőkből megfonjuk a korabeli kerítést, vagy teremben egy deszkába szögelt szögsor közé fűzzük cikkcakk vonalban a spárgát. A legélvezetesebb a tanyaudvar makettje. Az óvodai játékokból kölcsön vett műanyag állatokat, karámokat, lakóépületeket, emberfigurákat használjuk hozzá. Érdekes játék, amikor kiválasztunk egy állatot, például a sertést, és annak keressük, hogy hívják a kicsinyét, a hímet, a heréltet, a nöstényt. Érdekes programként tanyalátogatást is tervezünk, ahol a jószágról és a hozzájuk köthető szerszámokról, kifejezésekről, lakóhelyükről lenne szó. Én mondom a lakóhelyet pl. supa: milyen állat lakik ott?

A második fejezet – Az apátfalvi építészet – az alapozástól kezdve épít fel egy vályogházat. Részletes leírás olvasható a jármos és irányfás falverésről. A házak bemutatásánál egy cipős dobozzal kezdünk, az a háromosztatú ház, azt bővítjük oldalra, folyosóval, majd szobákkal, figyelve a tető változásaira. Hasznos lehet egy bontás alatt levő ház meglátogatása. Feladat lehet gyurmából egy háromosztatú ház megépítése, lécből a gerenda, nádból a tető. A harmadik fejezetben – Az apátfalvi ház berendezése – bemutatom a kaminkéményt, szúnyoghálós ágyat, a sarokkanapét, a szilkéket, a tálasfogast és még sok más berendezési tárgyat, melyek nagyrészt házilag készültek, vagy helybeli kézműves mesterek termékei. A ház berendezéseit a következőképp tanítom. Egy nagyobb dobozt három részre osztunk: szoba, konyha, kamra, és felülnézetben rakjuk bele a bútorokat (apróbb dobozokat) a helyükre. A néprajzi gyűjteményben tárgyfelismerést végzünk. Mi ez a kezemben? Tanulságos ráébreszteni a gyerekeket, hogy régen csak természetes anyagból készítettek használati eszközöket. Keressük a tárgyak mai megfelelőjét: sublót, priccs, kanta, köcsög. Csoportosítjuk a tárgyakat alapanyaguk szerint: agyag, üveg, fém, fa, textil. Megnézzük mely berendezési tárgyakat használjuk, és melyek tűntek el az idők folyamán. Többen is építettek szabadtéri kemencét a faluban, meg fogunk nézni egyet. Kenyér lángos sütését szeretnénk kipróbálni. E téren lehet biztatni a gyerekeket tárgyak gyűjtésére.

A negyedik fejezet – Az apátfalvi népviselet – sok szép korabeli fénykép segítségével mutatja be a ruházkodás hagyományos elemeit. Megtudhatjuk mi is a *testhönálló*, a

nagy far és a fityula, s hány alsószoknyát viseltek a pátfalvai asszonyok. Néhány viseleti darabunk van is, fel lehet próbálni őket. Mi lehetett a pöndöl, a fityula? Párosítani lehet a régi ruházati darabokat az újakkal, megfigyelhetjük a ruhák díszítésének módjait, fel lehet öltöztetni egy kartonból készült babát. Az ötödik fejezetben megtanulhatják a gyerekek az apátfalvai fehérhímzés módját. Részletes hímzési útmutató, mintagyűjtemény egészíti ki a leírást. Az apátfalvai hímzés témájánál kis kendőt próbálunk hímezni. Nagyon fáradtságos, mondhatni lehetetlen vállalkozás. Sokszor elég a mintákat papíron is kiszíneztetni, az is meghaladja a gyerekek kezügyességét.

A hatodik fejezet a kosárfonás alapanyagait ismerteti, bemutatja a kosárkötés módját, ismerteti a vesszőből készült használati tárgyakat. Külön figyelmet érdemelnek a vesszőből font, tapasztott falú, szánkótalpas kasok. Ellátogatunk Misa bácsihoz, aki bemutatja a vessző kötésének módját. A hetedik fejezethez – Népi halászat a Maroson – nem találtam szakirodalmat. El kellett mennem egy halászhoz, vele írtuk össze a halfogási módokat. Elolvashatjuk a hálós halászat fajtáit, a horgos és a tapogató halfogási módot. A halászatot segítő eszközök felsorolásával, és Borbély András halász képeivel zárul a fejezet. Látogatás a Maros parti horgászhelyen, valamint egy halásznál a helyi halfajták, a hálófónás bemutatásával, a haltartó, a halfogó eszközök, módok megismertetésével. Népdalokat gyűjtünk a halászattal kapcsolatban. A nyolcadik fejezetben a népi fazekasság mutatkozik be. Az agyag megmunkálása, a korongolás után a butella részletes bemutatása következik, majd a háztartásban használt cserépedények felsorolása és képei is. Melyik tárgyat mire használták? Próbálunk agyagozni egyszerűbb tárgyakat s készítünk butellafeliratot. Az utolsó fejezetben (Az apátfalvi bútorművesség) bemutatom a bútorkészítő asztalos családokat, a csodálatos apátfalvai festett bútorokat. Lehet látni virágmintás kanapét, kaminajtót, és asztallapot, Szentesi Istvánné hagyatékából virágzott tálasfogast. Ennek a festett bútornak a mintázatát kapják a gyerekek fénymásolatban, hogy kiszínezzék. Fúrás-faragás lehetősége nyílik Szalamia János asztalosműhelyében.

Kutatómunkát, adatgyűjtést végeztetünk a Magyar Néprajzi Lexikonban, Csongrád megye népművészeti emlékei és „A magyarság néprajza” című könyvekben. Apátfalva község területének egy részét elveszítette a trianoni határrendezés során, tanulságos régi térképek nézegetése a gyerekekkel, amikor még Csanád megye voltunk. Kézműves foglalkozásokon kipróbáljuk a szövést, fonást, csuhéfigurák készítését. A népi táplálkozás témában régi étkek receptjeit keressük, étkezési szokások után kutatunk. Az ünnepek, jeles napok előtt megbeszéljük, milyen helyi szokások kötődnek az ünnephez.

A Bábic könyveket gyermekeknek írtuk, könnyen érthető nyelvezettel, sok képpel díszítve. A könyvek tartalma sokszínűen változatos, érdekes olvasmány gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. Számomra legnagyobb elismerés az volt, amikor Varga József bácsi 75 éves apátfalvai lakos elolvasta a könyvem, és azt mondta: „Ilonka, minden úgy volt, ahogy te leírtad, szó szerint. Én vagyok rá a tanú, hogy úgy éltünk, ahogy leírtad.” A múltunk szötte örökség még itt él közöttünk, csak figyelmes sze-

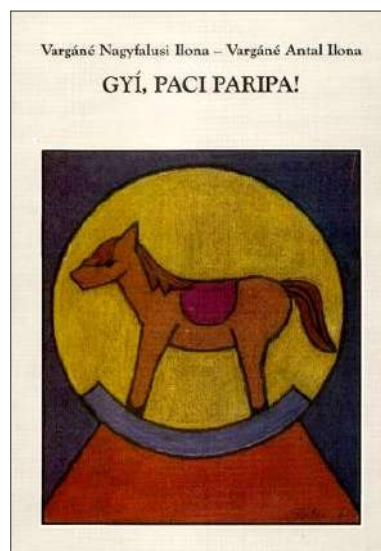
mek és fülek kellene, hogy meglássuk, meghalljuk és tovább éltsük belőle azt, ami számunkra hasznos.

4. Játékgyűjteményünk létrehozása és alkalmazása

1987-ben a honismereti diáktábor keretében Apátfalván, majd Csanádpalotán gyűjtöttem fel a még található népi játékokat. Az országos gyűjtőpályázaton második helyezett lettem. Ezért esett rám a választás egy játékgyűjtemény összeállítására. Először egyedül láttam neki a tárgykészítő játékok gyűjtésének, s mint adatközlőt találtam meg Vargáné Antal Ilonka nénit, aki a munka során szerzőtársammá vált.³ A könyv összeállításának egyik motívuma az volt, hogy a játék összehozza a generációkat. Játszani mindenki szeret. Ebben a gyűjteményben tematikus rendben közöljük a játékleírásokat.⁴

Az első fejezetben a tárgykészítő játékok gyűjteménye található, ide soroltuk a felnőttek életét utánzó játékokat (járművek, fegyverek) és az eszközös ügyességi játékokat. A labdajátékok leírását is itt olvashatjuk, felleleveníthetjük a falhozverőcske és a tapsolásos labdajáték szabályait. Sport jellegű népi játékokkal zár az első fejezet. A második fejezetben mozgásos játékokat ismertetünk, az ölbeli gyerekek játékaitól az ügyességi és erőjátékokon, fogócskákön át a vonulásokig. A harmadik fejezet a szellemi játékok, beugratások, tiltó játékok gyűjteménye. A negyedik fejezetben található a párválasztó kör- és társasjátékok. A mondókák az ötödik fejezetben kaptak helyet: természeti, növény- és állatmondókák, bölcsődalok a csúfolók mellett. A hatodik fejezetben a kiolvasók, kisorsolók következnek. A tél közeledtével aktuálisak az utolsó fejezetben bemutatott téli játékok. A leírásokat képekkel, rajzokkal tettük szemléletesebbé, hogy a játékszerek minél eredetibbre, szebbre sikerüljenek.

Ez a gyűjtés sokoldalúan felhasználható. Tanulással olvashatják a mai gyerekek, milyen leleményesek voltak nagyszüleik, szüleik gyermekkorukban, hiszen bolti játékszerek nélkül is boldogan játszottak az árokparton, szárkúpok tövében. A pedagógusok tengernyi ötletet találnak a technikaórák barkács foglalkozásaihoz. Egy csuhébaba elkészítése feladná a leckét, ám az ötödik darab már biztosan jól sikerülne. A testnevelés órákra is gondolva 30-40 mozgásos játékot is le-

³ Vargáné Nagyfalusi Ilona és Vargáné Antal Ilona: Gyí, paci, paripa! Játékgyűjtemény az apátfalvi népi játékok oktatásához.

⁴ Lázár Katalin: Népi játékok című könyvének rendszere alapján.

írtunk, így talán ismét fognak a gyerekek gödöri rókát vagy falhozverőcskét játszani. A gyerekeken és pedagógusokon túl ajánljuk a könyvet az idősebbeknek is, akiknek olvasás közben eszükbe jutnak majd a régi emlékek. Nagy előnyük ezeknek a játékoknak, hogy elkészítésükhöz nem kellene drága eszközök, alapanyagok, gépek. Legtöbbször a kertben, udvaron össze lehet gyűjteni a hozzávalókat, s elkészítésük nem igényel különleges technikákat.

Ahogy gyűjtöttük, rendeztük a játékokat, összeállt a fejünkben egy program. Mi lenne, ha a játékok nemcsak a könyv formában lennének leírva, hanem a gyakorlatban is kipróbálhatók lennének? Először ötpróbának neveztük, s a fiúk ügyességi játékait szedtük egy csokorba: zsákban futás, ostorpattogatás, rongy-labdadobás, patkódobás. Végül összeállt egy 12 versenyszámból álló vetélkedő. Így keltek életre a játékok a faluban. 2005-ben Parasztolimpiát szerveztünk a falunapi programok keretében. A versenyszámok: ostorpattogatás, patkódobás, abroncshajtás, ugrókötelezés, csutkavár építése, gombzúgatás, rongy-labdadobás, tobozdobálás, zsákban futás, talicskázás, kötélhúzás, szekértolás. Fiatalok és idősebbek számára is élvezetes volt a rendezvény. Megfigyeltük, hogy a nagypapák legalább olyan ügyesen teljesítették a feladatokat, mint az unokák. Könnyű nekik, hisz gyermekkorukban ezt játszották reggeltől estig! A II. Parasztolimpiát 2006-ban, a III.-at 2008-ban, a IV.-et 2010-ben rendeztük meg. Volt egyéni, családi, ovis, alsós, felsős kategória. A résztvevők száma egyre gyarapszik, sokan már előre gyakorolnak szüleik, nagyszüleik segítségét kérve. Így a népi sportjátékok nem felejtődnek el, a nagyobb fiúk megtaníjták rá a kisebbeket.

2002 augusztusában „Dédszüleink játécai” címmel szerveztünk tábort az apátfalvai gyerekeknek. Honismereti és helytörténeti előadások, túrák és vetélkedők, szöveg, fonás, csuhézás körjátékok, sportjátékok – mind belefértek a tábor programjába. Legnagyobb értéknek a beszélgetéseket tartottuk. Azok az idős emberek, akiket 2002 nyarán elhívtunk a fiatalokhoz, már nem élnek. Meséltek nekünk a tanyasi iskolákról, a gyermekek által végzett munkákról, a régi óvodáról, a tanyasi életről. A gyerekek szájtátva hallgatták a régi történeteket. Minden nap új játékokat tanultunk, és új játékszereket készítettünk, amit haza is vihetek a gyerekek.

Ez a könyv csak apátfalvai gyermekjátékokat tartalmaz. Mi, a szerzők a Szigetházban tartott foglalkozásokon már nekikezdtünk feleleveníteni a népi játékokat. Jó érzés látni a gyerekeket, milyen buzgón igyekeznek elkészíteni egy-egy játékszert. Igen, mivel ezt ők maguk csinálták, vigyázni is fognak erre a régi-új játéokra.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

„A honismeret napja” első szegedi rendezvényének szervezői (2007)

„A honismeret napja” rendezvényei

I.

Szegeden elsőként tartották meg 2007. március 24-én „A honismeret napját”, miután a Honismereti Szövetség elnöksége megtette erre vonatkozó felhívását. A Somogyi-könyvtár előcsarnokában négy tárlóban kiállítást rendezett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, s dr. Blazovich László elnök méltatta az alkalom jelentőségét. A kiállításon láthatók voltak Bél Mátyás művei, hiszen a tudós polihisztor születésnapja volt, s a kötetek mellé helyezett lexikon-szócikk tájékoztatta a nézőket a szervezett helyismereti gyűjtés egyik legelső személyiségének életművéről. A második tárlóban látható volt a kiváló helytörténész, Oltvai Ferenc Bél Mátyás-émlékérme, amely átvezetett a mába és Csongrád megyébe. Kiírták a megyei díjazottak névsorát bemutatva egy-egy művüket. A Honismereti Munkáért Érmét is láthatta a közönség a kitüntetettek nevével együtt. Ide került két alapmű Szeged múltjáról: Reizner János klasszikus értékű négy kötetes monográfiája (Szeged története, 1899-1900), valamint Blazovich László nívódíjas legújabb összefoglalása (Szeged rövid története, 2005), melynek a Somogyi-könyvtár honlapján digitális változata is van. A harmadik tárlóban a megyében megjelent monográfiákból láthattunk válogatást, a negyedikbe pedig

Móravárosi szakközépiskolások szakköre a kiállítás megnyitóján

a Honismeret variációit és néhány helyi lapot (Csongrád Megyei Honismereti Híradó, Marosvidék, a maki kör híradója, a csongrádi évkönyv) helyezték el, és ide került még két CD-rom is.

A kiállítás megrendezése Bogdán Lajos titkár ügyszeretétét dicsé-

ri, aki úgy gondolta, hogy ha a Szövetség kezdeményezte a honismeret napját, akkor az induláskor a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek is csatasorba kell állnia. A Somogyi-könyvtár kiváló partner volt ehhez. Az is hozzájárult a sikerhez, hogy bőven van anyag, tehát sikerült tartalmas kiállítást létrehozni, amely megragadta a könyvtárba látogatók figyelmét. A megnyitón szóba került a folytatás igénye; a könyvtárak és múzeumok a honismeret napján évről évre bemutatathatnák legújabb helyismereti kiadványaikat, új szerzeményeiket, egy-egy tagtársunk pedig bemutatkozhatna a nyilvánosság előtt ezen a napon. Bízhatunk benne, hogy a Szövetség felhívása nyomán a megyei egyesületek, a helyi körök és az egyéni kutatók, gyűjtők ünnepe, tevékenységének számbavétele és ösztönzője lesz ez az emléknap.

K. D.

II.

Ragyogó nyári nap fogadta 2007. június 8-án Pitvaroson a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjait, akik a megye különböző településeiről érkeztek a pitvarosi honismerők szíves meghívására. Bogdán Lajos, az egyesület titkára állította össze a rendezvény programját a helyi tagtársak javaslatai alapján. Kemény Lajosné Zsuzsa és Hodák Györgyné Marika szervezték, irányították és végezték az előkészületeket.

A községháza dísztermének hűvösében a honismereti nap fővédnöke, Dénes László polgármester úr köszöntötte a vendégeket. Egy kis hűsítő és ropogós pogácsa után felkerekedett a társaság, hogy a vendégek megtekinthessék a Szlovák Tájház helytörténeti gyűjteményét. Valamennyien megcsodálhattuk az igen gazdag szlovák hagyomány összegyűjtött tárgyait. A gyönyörű, kézzel szőtt terítőket, risselt párnahuzatokat, blúzokat, kötényeket, brokát ünnepi ruhákat. Szinte valamennyien megtologattuk azt a 64 éves babakocsit, melyet Janovszki Pista bácsi kézzel faragott a fiának annak idején. Majd átmentünk Tószeginé Erzsike nénihez, aki háza kapujában fogadott bennünket, és különlegesen sokszínű magángyűjteménye megtekintésére invitált. Miközben a helyi szlovák népelet hagyományainak tárgyi emlékeit és írott dokumentumait nézegettük, Erzsike néni „vízenkótt” szlovák süteménnyel lepte meg egyesületünk tagjait, és olyan szlovák tájszavakat említett, amelyeket sokan soha nem hallottunk.

A községházára visszatérve elnökünket, dr. Blazovich Lászlót köszöntöttük abból az alkalomból, hogy kiemelkedő helytörténeti kutatómunkájáért, levéltári intézményvezetői és egyetemi oktatói tevékenységéért nemrég megkapta Szeged városának Pro Urbe kitüntetését. Elnökünk köszönetének kifejezése után elmondta kötődését Pitvaroshoz.

Az egyesület „kihelyezett” félévi közgyűlésének az 1947. évi szlovák-magyar lakosságcsere, az áttelepítés szomorú eseményére emlékezés adott némiképp komor hangulatot. A történeti tényeket precízen soroló, érvelve magyarázó dr. Marjanucz László egyetemi tanár tagtársunk előadását áhítatos csöndben hallgattuk. Rendezvényünk, három nap eltéréssel, a csehszlovákiai Gutáról Mezőhegyesre (Pitvaroshoz legközelebb eső vasúti csomópont) érkező első vonat 60. évfordulójára esett. Mindkét – áttelepítéssel érintett – részről tragédiát jelentett a családoknak elválni a szülőföldtől, szomszédoktól, háztól, kerttől, szántótól. A jelenlévők közül többen elmondták családjuknak az áttelepítés következtében ellehetetlenült helyzetét. Az emlékezéseket meghatottan hallgattuk. A szlovák-magyar lakosságcserével kapcsolatos helybeli dokumentumokat is kézről kézre adtuk, a pitvarosiak e témáról szóló írásainak közzétételéről javaslatok, kezdeményezések születtek.

Végül Kovácsné dr. Faltin Erzsébet jogász tagtársunk ismertette a közhasznú egyesületté átalakulás szükségességét és feltételeit, hogy a következő taggyűlésig a döntésre a felkészülést segítse. Majd titkárunk, Bogdán Lajos lezárta a taggyűlés hivatalos részét. A vendéglátók szíves kínálásával a szlovák borovicska pálinka, a házi készítésű mandulalikőr és a hagyományos szilvapálinka alapozta meg a további jóízű beszélgetést. Az asztalokon az igen csípős házikolbászból készített szendvicsek illatoztak, a főtt házi sonka és a puha zsíros kenyér – lila hagymával és pirospaprikával megszórva – gyorsan fogyott. A finom foszlós mazsolás kalács, a szilvalekváros és diós sütemények sem sokáig díszeltek az asztalon. Örültünk egymásnak, kifejeztük, milyen jó érzés találkozni más vidékeken lakó honfitársainkkal. A Honismereti Egyesület tagjaiként kitárul a világ előttünk, számtalan barátra, ismerősre lelünk, és a jövőben is számíthatunk egymásra.

Lassan bealkonyodott. A házigazdák még búcsúzóul meglepték az egyesület tagjait egy-egy szép ajándécsomaggal, amelyben Komoly Pál „Pitvarosi tanulmányok” című kötete és Pitvaros község zsebtérképe, valamint egy kézműves virágalkotás volt, ami a mindannyiunkat összekapcsoló honismereti érdeklődés és a szeretet ékes szimbóluma. Köszönjük szépen kedves vendéglátóinknak, akik a pitvarosi honismereti nap megszervezésében még közreműködtek: Bertáné Katika iskolaigazgatónak, Bucskóné Erikának, Dénes Lászlóné Pötyi óvónőnek, Kalmár Edit tagtársunknak, Kiss Antónia könyvtárosnak, Kocsis Pál és felesége, Zsuzsa pedagógusoknak, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet tagtársunknak, Mészáros Julianna virágkötő mesternek, Rigóné Szabó Erzsike pedagógusnak, Tószegi Gyuláné Erzsike néninek.

KEMÉNY LAJOSNÉ

III.

Március 24-e Magyarországon „A honismeret napja”. Csongrád megyének ezt az ünnepi rendezvényét 2008-ban Makón, a József Attila Gimnázium diákjainak Helytörténeli Köre szervezte meg. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület programjában nagy jelentősége volt a mozgalom ünnepnapjának. A megye különböző településeiről érkező egyesületi tagok délután 3 órakor találkoztak az Espersit-ház előtt (képünkön), ahol dr. Tóth Ferenc helytörténész, József Attila kutató várta őket. Szakavatott, élményszerű vezetésével ismerkedtek meg a vendégek a költő diákeveit, szárnybontogatásait és pártfogóit bemutató irodalmi múzeum kitűnő kiállításával.

Ezt követően átsétáltak – a város főterével is ismerkedve – a József Attila Gimnázium épületébe, ahol a Helytörténeli Kör diákjai fogadták őket. Az ünnepi rendezvényre a város honismereti tevékenység iránt érdeklődő polgárait is meghívták. Martinuszné Korom Gabriella igazgatóhelyettes asszonynak és a Megyei Honismereti Egyesület elnökének rövid köszöntője után a fiatalok üdvözölték a megjelenteket. A makói József Attila Gimnázium Helytörténeli Köre vezetőjének és tagjainak nevében szeretettel köszöntötték a Honismereti Szövetség titkárát, Bartha Éva asszonyt, aki Budapestről érkezett erre az ünnepi eseményre, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökét, dr. Blazovich Lászlót és az Egyesület tagjait, a Makói Honismereti Kör vezetőjét, dr. Forgó Istvánt és a Kör tagjait, valamint minden kedves érdeklődőt. Az ünnepi műsorban először Bél Mátyásra emlékeztek, aki sokoldalú tevékenységével, a lokális történelem szisztematikus kutatásával, kutatási eredményeinek rendszeresítésével és ismertté tételével a honismereti mozgalom számára példát adott.

Bél Mátyás (képünkön) nemcsak a 18. századi magyar tudományosság leguniverzálisabb szelleme, hanem a korra jellemző polihisztor iskolának egyik legkiemelkedőbb képviselője,

Magyarország és Európa szellemi életének ékessége is volt. A berlini, olmützi, londoni, jénai, szentpétervári tudományos akadémia még életében tagjává választotta. Élete során a legkülönbözőbb tudományágakban alkotott, a helytörténet, agrártörténet, egyháztörténet, irodalomtörténet mellett a nyelvészet, a pedagógia, a földrajz, a néprajz, a teológia terén is kiemelkedő a munkássága. 1684. március 24-én született a Zólyom vármegyei Ocsován. Apja Bél Mátyás mészáros, anyja a veszprémi származású Cseszneki Erzsébet. Tanulmányait Losoncon kezdte, Alsósztrégován, Besztercebányán folytatta, majd a pozsonyi evangélikus líceumba került. Tanult a pápai református főiskolán,

ahonnan Halleba ment tanulni, 1704-1707 között teológiával, orvostudománnyal és állattannal foglalkozott. Pályája kezdetén pedagógusként és lelkészként dolgozott. Bergenben gimnáziumi igazgató, Besztercebányán segédlelkész, majd a gimnázium rektora volt. 1714-től a pozsonyi evangélikus gimnázium rektora. Öt év múlva a pozsonyi evangélikus egyház első lelkészévé választották, harminc évig viselte ezt a tisztséget. Mint pedagógus messze előremutató új elveket vezetett be, a pozsonyi evangélikus líceum számára szervezeti és fegyelmi szabályzatot dolgozott ki. A tantárgyak között nagyobb teret adott a természettudományos ismereteknek. A vegyi anyagok vizsgálatára különleges készüléket szerkesztett. Tankönyveket írt és íratott, módszertani utasításokat kidolgozott hozzájuk. A szemléltető, kísérletező oktatás úttörője volt. Tantervei, módszerei korszerűsítették az egész oktatási rendszert. Sokat tett a magyar irodalmi nyelv művelése terén is. Újrafordította és stílusosan egységesítette a Károli-féle biblia egyes újszövetségi részeit, 1717-ben ki is adta, megadva ezzel a bibliafordítás mai formáját. A magyar nyelv helyes elsajátításának segítésére „minta-grammatikát” készített. A hazai germanisztikának is megalapozója volt német nyelvtanával. Mint filológus elsőként tanulmányozta tudományos alaposággal a rovásírást.

Bél Mátyás különösen maradandót alkotott a történelem és a földrajztudomány terén. Leghíresebb, ma is forrásértékű fő műve a „Notitia Hungariae Novae Historico Geographica...”, amelynek kötetei vármegyénként adtak részletes ismertetést az országról. A történeti és földrajzi szemléletet sajátosan ötvözve meghökkentően modern szemléletű leírást adott a táj, a környezet, a történelem és az ember kölcsönhatásairól. Közel két évtizedes, rendkívül gondos, óriási anyaggyűjtő munka alapozta meg a mű elkészítését. Tevékenységét Batthyány József kalocsai érsek és Pálffy Miklós kancellár is támogatta. III. Károly császár anyagi támogatást adott a mű megjelenéséhez, sőt Bél Mátyást nemesi rangra emelte. XII. Klement pápa elismerésként Bél arcképével ellátott arany érdemrendet adományozott neki az I. kötet megjelenése után, 1736-ban. 1749-ig, a tudós haláláig a Notitia... anyagának mintegy harmada – 10 vármegye leírása – jelent meg nyomtatásban Mikoviny Sámuel térképeivel, nagyobb része – 38 vármegye leírása, körülbelül tízezer oldal – kéziratban maradt. Az örökösöktől Batthyány érsek vette meg, de szállítás közben a kézirat egy része a Dunába esett, így részben használhatatlanná vált. A megmaradt részek az esztergomi káptalani és a budapesti Széchényi könyvtár birtokában találhatóak. Életművének gazdagságára jellemző, hogy 1718-ban ő vetette fel elsőként egy hazai tudós társaság megalakításának gondolatát, az ő javaslatára jelent meg 1721-től az első hazai időszakos hetilap, a *Nova Posoniensia*, amelynek elsődleges célja az oktatás segítése volt. Korra haladó tudományos ismereteinek birtokában legfőbb feladatának az itt élő népek közös kulturális emelkedésének szolgálatát tartotta. Horányi Elek „Memoria Hungarorum” című tudománytörténeti lexikonjában mintegy száz lapon át méltatta Bél Mátyás munkásságát. Hazai elismerését jelezte, hogy halála után nevét a Magnum decus Hungariae, azaz Magyarország nagy dísze megtisztelő jelzővel együtt emlegették.

Honismereti mozgalmunk Bél Mátyás tiszteletére a nevére elnevezett díjjal tünteti ki a honismereti munkában kiemelkedő tevékenységet folytató személyeket, és születésnapja – március 24. – a Honismereti Szövetség javaslatára a honismeret országos napja lett. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület ezen a napon programjával e kiemelkedő tudósra emlékezett, és itt Makón a helytörténeti kutatások legismertebb és legeredményesebb, egyben legszerényebb művelőjét, dr. Tóth Ferencet köszöntötte abból az alkalomból, hogy betöltötte 80. életévét.

A továbbiakban a vendégek a gimnázium helytörténeti körének zenés-irodalmi műsorát hallgatták meg (képünkön), amelyet hazáról, a magyarságról szóló versekből állított össze Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, a kör vezetője, az ünnepi program szervezője. Bartók Béla „Este a székelyeknél” című művét klarinéton Török Zoltán adta elő. Szébbnél szebb versek szólaltak meg a műsorban, a hazaszeretet mindmegannyi gyönyörű vallomása. Juhász Gyula „Magyar táj, magyar ecsettel”, Radnóti Miklós „Nem tudhatom...”, Szabó Lőrinc „Hazám”, Rónay György „Tavasza elé”, Madách Imre „Nem féltetek hazám!”, Sajó Sándor „Magyarnak lenni”, Kosztolányi Dezső „Hazafiság”. Hajdú Mihály „Magyar pásztordalok” című művének II. tételét fuvolán Banyó Enikő játszotta. A „Magyarország az én hazám” kezdetű gyimesi népdalt csodálatosan énekelte Kreisch Zsuzsanna. Végül a korondi táncokból játszott részlet zárta be a szívet melegítő hangulatú összeállítást, amelyet klarinéton ismét Török Zoltán adott elő nagy elismerést aratva. A verseket Baranyi Andrea, Hős Adrienn, Paku Evelin, Csenedes Krisztina, Szócs Anett, Vízi Róbert és Banyó Enikő mondták el.

A színvonalas, lélekemelő gondolati tartalmú előadás után a honismeret és helytörténet iránt érdeklődők megtekintették az aulában a Helytörténeti Kör tanulói által gyűjtött régi tárgyakból és dokumentumokból erre az alkalomra összeállított kiállítást (lásd felső képünkön) és a különböző tantárgyakból az iskolai alkotópályázatra készült munkákat. A Helytörténeti Kör vezetője bemutatta az érdeklődőknek az épület második emeletén a gimnázium könyvtárát, az iskolamúzeumot, majd az első emeleten a József Attila tanteremben Vajnai János művész-tanárnak a költő életútjához kapcsolódó rajzaiból álló állandó kiállítását, az Ady és Széchenyi nevet viselő tantermet, a rajz szaktantermet. Az iskola bejárása után a Rendezvényteremben szíves vendéglátással egybefűzött kellemes beszélgetéssel zárult ez a szép nap.

A makói Árkádia Rádió a műsorról felvételt készített, és a rendezvényt szervező Pál Lászlónéval készített beszélgetést a következő héten sugározta is.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

IV.

2009. március 20-án délután a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület harmadik alkalommal emlékezett meg „A honismeret napja”-ról. 2007-ben Bogdán Lajos és dr. Szerdahelyi Péterné állított össze kiállítást az ünnep tiszteletére a Somogyi-könyvtárban. 2008-ban Makón, a József Attila Gimnáziumban Pál Lászlóné és az iskola helytörténeti körének rendezésében ünnepeltünk. Az idei év programja is igazán színvonalasan, szemléletesen és sokszínűen sikerült. A program helyszíne a Szeged-Móravárosi Szakközép- és Szakiskola épülete, szervezője Gergelyné Bodó Mária tanárnő, egyesületünk elnökségi tagja volt. Bevezetőként Szabó Gábor igazgatóhelyettes köszöntötte az egyesület tagjait. Örömet fejezte ki, hogy egy civil egyesület látogatott el az iskolájukba, amelyet pár mondattal be is mutatott. Jelenlétével megtisztelte az ünnepi ülést Miskolczi János igazgatóhelyettes is. Gergelyné Bodó Mária baráti hangú köszöntője után következett az iskola tanulóinak műsora.

Elsőként Bél Mátyásnak, a magyarországi helytörténetírás atyjának életét ismertette az iskola egyik diákja. Majd az előző héten március 15-e tiszteletére előadott műsort játszották el a tanulók. (Fenti képeinken a műsor három szereplőjét láthatjuk.) Jeleneteket adtak elő Szeged 1848-49-es eseményeiből. Az előadás közben a vetítovászon láthatuk Szeged már 1848-49-ben is álló épületeit: a Városházát, a várat, a Korda-házat, a Zsótér-házat, a Kárász-házat, a Bauernfeid-házat egykor, és a helyén épült új épület fotóit. Korda János nemzetőr ezredes, és Ósztrovszky József alezredes arcképét is bemutatták. A dalárda, amelyet a fiúkórus alkotott, a „Jól van dolga...”, a „Kossuth Lajos táborában”, a „Kossuth Lajos azt izente” és a „Föl-föl vitézek” kezdetű dalokat énekelte jól hallhatóan lendületes, férfias stílusban. Felhangzott Kossuth híres toborzó beszéde: „Szegednek népe, nemzetem büszkesége ...”, a megszemélyesítő tanuló nagy beleéléssel jelenítette meg a szónokot. Kossuthal együtt harsogta a többi diák az eskü szövegét.

A műsor után iskolalátogatásra indultunk. Megtekintettük Mészáros Mihály „Ifjúmunkás” című szobrát és a Kiss Jenő által készített Móra-mellszobrot. Az intézmény folyosóján kis néprajzi gyűjteményt rendeztek be a tanulók által összegyűjtött régiségekből. A Honismereti Egyesület tagjai nagy örömmel nézték ezt a kiállítást,

követendő példának tartják más iskolák számára is. Láttunk néhány igazi ritkaságot: például a tanoncok szakrajzait tartalmazó könyvet az 1890-es évek elejéről. Az iskola főépülete eredetileg ideggyógyintézet volt, itt halt meg Juhász Gyula. Az ő emléktábláját is megnéztük az udvaron. Bodó Ferenc műszaki tanár kalauzolásával megnéztük az épületgépészeti, a vegyészeti és az elektrotechnikai laborokat, valamint a Viessmann-labort. Szakmailag nem értünk ezekhez a dolgokhoz, de Bodó Ferenc lelkesedése, kitartása jó példa mindannyiunk számára. Jó látni, hogy nem csak a Honismereti Egyesület tagjai között vannak munkájukat hivatásként végző pedagógusok.

Az ünnepi műsor és az intézmény bejárása után zsiros kenyér mellett beszélgettünk még sokáig. Köszönjük Gergelyné Bodó Máriának, hogy megszervezte ezt a szép, ünnepi délutánt, a kedves vendéglátást és a szereplő diákoknak a színvonalas előadást. Úgy láttuk, mindannyian szívvel-lélekkel készültek a honismeret napjára.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

V.

Miután 2007-ben a Honismereti Szövetség március 24-ét, Bél Mátyás születésnapját a honismeret napjának nyilvánította Magyarországon, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület immáron negyedik alkalommal a hódmezővásárhelyi levéltárban ünnepelte meg tagjaival és az érdeklődőkkel együtt ezt a jeles napot 2010. március 26-án. A honismeret napjának megyei rendezvényére a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület két évtizedét bemutató kiállítást tervezett az elnökség, amelyhez az anyaggyűjtés már januárban megkezdődött. A körlevél nyomán régi újságcikkekkel, meghívókkal, fényképekkel, oklevelekkel, néprajzi gyűjtőpályázatokkal, szakköri naplókcal, megőrzött jegyzőkönyvekkel, kitüntetésekkel, honismereti szakkörökben, táborokban készített kézműves termékekkel, könyvekkel segítették a kiállítás anyagának összegyűjtését. (Képünkön lent.) A kiállítás anyagához személyes tárgyaikkal a következő egyesületi tagok járultak hozzá: Blazovich László, Bogdán Lajos, Endrész Erzsébet, Gergelyné Bodó Mária, Lőkös Sándorné, Marjanucz László, Molnárné Ferenecz Valéria, Nagyfalusi Istvánné, Ősz Károly, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Siket István László (a Makói Honismereti Kör tagja), Vargáné Nagyfalusi Ilona, Veszelinov Dánielné. Gyűjtőmunkájuk és felajánlásuk nélkül nem születhetett volna meg a négy nagy tárlót megtöltő anyag.

A kiállítást *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* tervezte és rendezte meg a nála összegyűlt anyagokból. Nemcsak a tárgyak csoportokba sorolása, elrendezése nem volt egyszerű, hanem az sem, hogy a vásárhelyi levéltár majdnem kör alakú, de viszonylag kisméretű, üvegfalú termében úgy sikerüljön elhelyezni mindent,

Részlet a kiállításból

hogyan látványosan, ugyanakkor logikusan tagolt egységekben, sokrétűen mutassa be az egyesület honismereti életét. Nehézséget jelentett még az is, hogy úgymond távirányítással kellett rendeznie a kiállítást, mivel lakhelye és munkája Makóhoz kötötte őt. Nagyszerű munkatársakat nyert azonban a kiállítás anyagainak felhelyezéséhez. Varsányi Attila levéltár-igazgató minden technikai segítséget megadott, biztosított nyolc nagyméretű álló paravánt, rájuk rögzíthető nagy kartonokkal, négy nagy, zárható üvegtetejű tárlót, asztalt a helytörténeti könyvek gyűjteményének. A táblók témáit számítógépen összeállító rendező elektronikusan átküldött sok-sok anyagát fogadta, kinyomtatta, a hiányzó képeket beszerezte, minden, a távolságból adódó problémát megoldott, és kitűnően együttműködött nemcsak a rendezővel, hanem az elképzeléseket az anyagok felhelyezésével, a tárgyak elrendezésével megvalósító, a táblók egységes feliratait elkészítő Ormos Zsuzsanna rajztanárnővel és Lőkös Sándorné fotográfussal is, aki a fotók kivitelezésében is jelentős segítséget nyújtott.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közel két évtizedes munkáját átfogó kiállítás nyolc táblón az egyesület megalakulását, alapító tagjait, életének eseménytörténetét, jelentős honismereti munkát végző nagy egyéniségeit, rendezvényeit, az országos szövetséggel való kapcsolatát mutatta be. Továbbá a Csongrád megye területén működő, kiemelkedő tevékenysége révén ismertté vált honismereti körökről, a honismereti mozgalomba már régi időktől fogva gyűjtőmunkájukkal bekapcsolódott személyek által létrehozott és gondozott honismereti gyűjteményekről, valamint az egyesületnek más civil szervezetekkel kialakított kapcsolatairól adott színes, széles spektrumú áttekintést. A tárlókban pedig látványos elrendezésben az összegyűjtött tárgyi emlékek kaptak helyet. A kiállítás érdekes színfoltját képezték Bogdán Lajos könyvgyűjteményének helytörténettel kapcsolatos, a szerzők által dedikált kötetei.

A kiállítást a megyéből és a megyén túlról is szép számban érkezett vendégek előtt *Blazovich László*, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke nyitotta meg. Elmondta, hogy a honismeret napjára a legméltóbb emlékezés az, hogy végigtekintve tevékenységünkön, észrevesszük annak szépségeit, értékeit. Röviden ismertette az egyesület megalakulásának körülményeit, az egyesület történetét, felvázolta a kiállítás koncepcióját, méltatta a nagy egyéniségek szerepét a hagyományápolásban. Felhívta a figyelmet az országos szövetséggel való kapcsolat fontosságára, amelynek szervezésében a honismereti továbbképzés is minden évben megvalósul. Kiemelte a megyei honismereti körök működésének jelentőségét, elismeréssel szólt azok értékes munkájáról, akik a nehezebbé vált körülmények között is honismereti diáktáborokat működtetnek nyaranta településükön. A honismereti gyűjteményekről szólva méltatta azokat, akik létrehozásukban közreműködtek, és gondozásukat ma is szívügyüknek tekintik. Köszöntőjében megemlékezett azokról a civil szervezeti kapcsolatainkról, amelyek a közös érdeklődési terület, a lokális kulturális, történelmi és néprajzi hagyományok kutatásának talaján keletkeztek, és válhatnak szorosabbá.

Az ünnepélyes megnyitó után a népes közönség nagy érdeklődéssel tekintette meg a kiállítás anyagát, majd a rendezvény felolvasó üléssel folytatódott, amelyet *Marjanucz László* vezetett le. Az első részben a Csongrád megyei honismereti mozgalom néhány kiemelkedő személyiségéről ismertették az előadók kutató munkájuk eredményeit. *Blazovich László* Oltvai Ferenc életpályáját és munkásságát, *Georgiádes Ildikó* Dudás Lajos honismereti tevékenységét, *Bogdán Lajos* Szigeti György gyűjtőmunkáját, *Szűcs Judit* Nyíri Antal tudományos eredményeit, *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* „Egy jeles makói helytörténész tanár” címmel egykori történelemtanárának, *Buzás Lászlónak* jelentőségét méltatta. *Vargáné Nagyfalusi Ilona* „Múltunk krónikása voltam én” címmel emlékezett Asztalos P. Kálmánra. *Bogdán Lajosnak* Komoly Kochan Pálról a Honismeret folyóiratban megjelent írását a pitvarosi honismereti kör nevében Kemény Lajosné olvasta fel.

A felolvasó konferencia második részében a honismereti élet színeiből és formáiból hallhattak válogatást az érdeklődők. *Marjanucz László* a Csongrád megyei honismereti diáktáborok történetéről adott színes összefoglalót, *Nagyfalusi Istvánné* a csanádpalotai honismereti mozgalom kezdeteiről, kibontakozásáról és mai eredményeiről szólt, *Gergelyné Bodó Mária* a SZISZSI Szeged-Mórávárosi Tagintézményében általa vezetett honismereti kör módszertani tapasztalatairól tájékoztatott, *Vargáné Nagyfalusi Ilona* az apátfalvai Szigetházban folyó hagyományápolás szépségeit és eredményeit foglalta össze, *Kovács Judit* a maroslelei helytörténeti, néprajzi kutatások helyzetéről tartott előadást. Végül a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület régiós kapcsolatairól *Károlyi Attila* beszélt, majd házigazdaként *Varsányi Attila* a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság történetét és működését ismertette.

Marjanucz László az előadásokat és a szervezést megköszönve jelezte, hogy a következő évben az egyesület megalakulásának 20. évfordulójára szánt jubileumi kötet-

nek alapjait és részeit képezik az itt elhangzott előadások. A jól sikerült rendezvény az egyesületi tagok és a vendégek kellemes beszélgetésével zárult. Felvetődött annak a gondolata is, hogy a kiállítást vándorkiállítás formájában a megye több helyén is lehetne mutatni, ennek megvalósítására azonban az anyagi, technikai, szállítási, védelmi, kivitelezési gondok miatt a feltételeket az egyesület nem tudta biztosítani. A kiállítás egy hónapig volt megtekinthető a vásárhelyi levéltárban, azután tablóanyagát az egyesület szegedi központjában tároltuk, a kiállított tárgyakat, dokumentumokat tulajdonosaiknak köszönetünk kifejezésével visszaadtuk.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

VI.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megalakulásának 20. évében a honismeret napjának megünneplését 2011. március 25-ére, Szegedre terveztük. A tavalyi jó tapasztalatok és a Honismereti Szövetség ajánlása alapján ebben az évben is előadói konferenciára gondoltunk. Mivel egyesületünknek több fiatal tagja van, őket kértük fel arra, hogy tudományos kutatási témáik közül választva, tartsanak előadást, ezzel lehetőséget teremtettünk arra, hogy az egyesületen belül jobban megismerhesük őket, hiszen nem hosszú ideje léptek tagjaink sorába. A fiatalok fele örömmel vállalta a szereplést, lelkesen és alaposan készült erre az alkalomra.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megyei honismeret napjának ünnepi rendezvényére a Dugonics András Piarista Gimnázium dísztermében került sor. A vendéglátó szerepében *Károlyi Attila* igazgatóhelyettes köszöntötte az egyesületi tagokat és a vendégeket, néhány szóval bemutatta iskoláját, majd felhívta a figyelmet a díszterem két oldalán felállított tartalmas, szépen kivitelezett kiállításra, amely a szegedi piarista iskola újraalapításának történetét és az azóta eltelt két évtized jelentős eseményeit mutatta be. A kiállítás a piarista gimnázium helytörténeti körének munkáját dicséri. E bevezetőt követően a Honismereti Szövetség tavaly megválasztott elnöke, *Debreczeni-Droppán Béla* köszöntötte az egyesület tagjait, méltatta Bél Mátyásnak, a magyarországi honismereti mozgalom megindítójának érdemeit, szólt a mai honismereti munka jelentőségéről, a fiatalok mozgalomba bevonásának szükségességéről, a megújulás lehetőségeiről. A Honismeret c. folyóirat népszerűsítése és terjesztése az egyik legjobb módszer a honismereti tevékenység és szervezeti kereteinek megismertetésére, ezért kérte egyesületünk segítségét ebben. Kiemelte, hogy nagy örömmel érkezett Szegedre, hogy megismerje egyesületünk munkáját, és várakozással tekint a fiatal előadók kutatási eredményeinek bemutatása elé. Ezután *Marjanucz László*, egyesületünk alelnöke vette át a szót. Honismeret napi köszöntője után leve-

Fodor Péter előadása

zette az ennek a napnak a programjába beépített rövid közgyűlést, amelynek résztvevői az egyesületi közhasznúsági és az ellenőrzési bizottsági jelentéseinek elfogadása után végre az ifjú helytörténészek előadásainak szentelheték figyelmüket.

Elsőként *Fodor Péter*, a csongrádi Tari László Múzeum fiatal történész-muzeológusa, Csongrád népességének változásait elemezte az első, 1784-es népszámlálástól napjainkig, kivetített képanyaggal szépen illusztrálva mondanivalóját. Másodikként *ifj. Pintér István*, a szegedi egyetem történelem szakos hallgatója a Habsburg Birodalom és a Magyar Királyság újkori kormányzati rendszeréről készített diplomamunkájának néhány kérdését fejtette ki. Szülei már gyermekként bevonták őt a helytörténeti-honismereti munkába, az ifjúsági és felnőtt honismereti akadémiáknak rendszeres résztvevőjeként egyesületünk tagjai már ismerik őt, és nagy érdeklődéssel figyelik szárnybontogatását. *Tarkó Gábor* fiatal történelemtanár-helytörténész, társszervezetünknek, a Mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesületnek a képviselőjében kapott meghívást konferenciánkra. „Menedéke volt a szökevényeknek és börtöne a hazafiaknak” Mezőhegyes 1848-49-ben című előadásával szép sikert aratott, közvetlen előadói stílusa is hamar megnyerte a hallgatóságot. Igen érdekes témát választott egyesületünk egyik új tagja, Rotár Krisztina, a szegedi egyetem történész PhD-hallgatója, a Csongrád Megyei Levéltár munkatársa. Román történészek nemzetiségi kérdésekkel kapcsolatos megítélését vizsgálta előadásában főként a 19. század közepének, második felének időszakában (1848-1869). Elemzése, érvelése egyetértő elismerést keltett. Kis szünet után *Forgó Géza*, a makói József Attila Múzeum könyvtáros-muzeológusa „Egy makói mérnök a Tisza-szabályozás munkálataiban címmel” Herrich Károly életét és sikeres pályafutását mutatta be, kitérve a folyószabályozás hasznos és negatív következményeire, e kérdés máig élő problematikájának néhány alapvető tényezőjét is elemezte. A következő előadásban *Varsányi Attila*, a Csongrád Megyei Levéltár történész-főlevéltárosa – doktori disszertációjának sikeres megvédése előtt néhány nappal – az első önálló vásárhelyi főispán hányattatásait vázolta fel kitűnő előadói kvalitásokkal, nagy sikert aratva. *Miklós Péter* (képünkön jobbra), a szegedi Móra Ferenc Múzeum történész-muzeológusa ez alkalommal helyi iro-

dalmi témát választott, Radnóti Miklós szegedi éveiről beszélt kiválóan összefogott előadásában. A téma nagyszerű ismerője, hiszen nemrég tanulmánykötetet szerkesztett Radnóti Miklósról és költészetéről „Surranva kell most élned itt” címmel (2009, Szeged). *Kovács Judit*, Maroslelén élő, Makón tanító, frissen végzett magyar-néprajz szakos tanár (képünkön) „Lai-kus oltárszolgálat Maroslelén a 20. század 30-40-es éveitől napjainkig” című előadását néprajzból írt diplomamunkája alapján készítette el. Tartalmas, többek számára sok új ismerettel szolgáló összefoglalója megérdemelt tapsot aratott.

A konferencia végén Lipták Dániel népi hegedű- oktató tanár szólt a Mester Tanoda népzenei gyűjtéséről, a népi hangszeres és énekes képzés rendszeréről, amely a Dugonics András Piarista Gimnáziumban évek óta sikeresen folyik. Tanítványa, Miklós Balázs hegedűkísérettel előadott éneke hangulatos zárást adott a honismeret napja szép rendezvényének.

A honismereti nap közönségének egy része a szegedi Piarista Gimnáziumban

Marjanucz László alelnök összefoglalójában kifejezte köszönetét az előadóknak, és örömmel állapította meg, hogy egyesületünk tartalmas, jól szervezett programmal újabb lépést tett a megye honismerőinek összetartására, szellemi gyarapítására.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Csongrád megyeiek a honismereti vetélkedőkön

Az első megyei honismereti verseny

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és Csongrád város önkormányzata 2009. április 17-én Csongrádon rendezte meg az első Csongrád megyei honismereti versenyt általános iskolásoknak. A verseny gondolatát *Georgiádes Ildikó*, a Csongrádi Levéltár igazgatója vetette fel. Az ötlet kiváló, hiszen nagy szükség van arra, hogy az általános iskolákban néhány éve megjelent hon- és népismeret tantárgyból is versenyen mérhessék össze tudásukat a legjobbak, és a játékos akadályverseny során napjainkra már-már elfeledett népi szokásokkal, tevékenységekkel a gyakorlatban is megismerkedhessen a 10-14 éves korosztály. A verseny a diákok, szülők, nagyszülők figyelmét is fölhívja a tantárgyra és a honismereti témákra.

A verseny megvalósítója a csongrádi *Rostáné Hajdú Erzsébet* tanárnő volt, aki a csongrádi történelemtanári munkaközösség tagjaival együtt találta ki a feladatokat, és a kollégák segítettek a verseny lebonyolításában. Magától értetődő módon a verseny helyszíne Csongrád volt. Igen szerencsés ez, hiszen megyénk valamikori megyeszékhelye lett a színhely, amely szinte sugározza a régmúlt emlékeit, hagyományait.

A versenyzők és felkészítő tanáraik Csongrád városát is megismerhették, hiszen a város más-más pontjain voltak a vetélkedő helyszínei. A Művelődési Központ dísztermében, a városi könyvtárban, a Síp Utcai Általános Iskolában, a Tari László Múzeumban és a Galériában. Mindenképpen szerencsés ötlet volt, hogy a közintézmények lettek egy-egy feladat helyszínei. A Művelődési Ház nagytermében kerülhetett sor az előzetes feladatok, egy-egy népszokás bemutatására Losoncziné Szentandrás Erzsébet zsűritag előtt. Az iskola egyik termébe konyhai felszereléseket, eszközöket vittek külső helyszínről, a gyerekek a régi ételek elkészítését ismerhették meg játékosan Cseri Gábor igazgató úr segítségével.

A múzeum maga is nagy élmény volt. A környék életét, a tiszai halászatot, Ellés monostort mutatták be a tárlók, és a gyerekek nagy öröme magá dr. Szűcs Judit igazgatónő és Gergelyné Bodó Mária tanárnő vezette őket. (Képünkön.) A Galériában Pál Lászlóné tanárnő hagyományos ételek elkészítéséről érdeklődött egy-egy kérdéssor kitöltésével, Labádi Lajos

A makói József Attila Gimnázium 5/a osztályának győztes csapata szüreti táncjelenettel készült a vetélkedőre. A csapat tagjai: Békési Bella, Naár Irisz, Rajos Jázmin, Borka Gergő és Orosz Levente. Felkészítő tanáruk: Szilágyi Réka. (Fotó: Fekete Imre)

levéltáros pedig a paraszti család munkamegosztásáról. Ezen a helyszínen helyi népdalt és néptáncot is tanulhattak a csapatok Varga Zsuzsannától és Georgiádes Mártától. A Csemegi Károly Könyvtár és Információs Központban Horváth Varga Margit igazgatónő a népi öltözködésről kérdezte a gyerekeket.

A Rostáné Hajdú Erzsébet által szervezett versenyt támogatta a Csongrád megyei önkormányzat, Bedő Tamás, Csongrád város polgármestere és Csongrád városa; a polgármesteri hivatal humánpolitikai osztálya és vezetője, Diószegi Franciska; dr. Blazovich László, aki a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökeként a zsűri élén állt, a szegedi, hódmezővásárhelyi, szentesi és a csongrádi levéltárak, az Oppidum Csongrád Alapítvány és a Cartográfia Könyvkiadó.

Blazovich professzor úr találó megfogalmazása szerint a verseny összes résztvevője első lett ezen a vetélkedőn, hiszen ez az első megyei honismereti vetélkedő. A jövő évi versenyzők csak másodikkak lehetnek már. Az 5-6. osztályos kis versenyzők a megye városaiból sereglettek Csongrádra. A makói József Attila Gimnáziumból, a Csongrádi Általános Iskolából, a Deszki Általános Iskolából, a szegedi Béke Utcai Általános Iskolából, a szentesi Deák Ferenc Általános Iskolából, a szentesi Damjanich János Általános Iskolából, a szentesi Klauzál Gábor Általános Iskolából, a csongrádi Batsányi János Gimnázium és Szakközépiskolából, és a csanyteleki Szent László Általános Iskolából. A résztvevő csapatok iskolái utaztatták a diákokat, és biztosították a felkészítő tanárok jelenlétét. A felkészítő tanárok időt, energiát követelő áldozatos munkát végeztek, amikor a csapatokat felkészítették a versenyre, hogy diákjaik nagy tudással vehessenek részt azon, ezzel is emelve a verseny színvonalát.

A sok új ismeret kis birtokosai és a rendezvény vendégei a verseny után kemény tarhonyát és csörögéfánkot ebédelhettek. Többen azzal búcsúztak, hogy jövőre is jönnek a második honismereti vetélkedőre. Egy kiválóan megrendezett, élményekben gazdag és jó hangulatú verseny részesei lehettünk.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

A második megyei honismereti verseny

Már hagyományosnak mondható, hiszen 2010. április 16-án második alkalommal rendezték meg Csongrádon a megyei honismereti vetélkedőt. A verseny forgószínpadszerűen lezajló akadályverseny, melynek célja ezeréves megyénk helytörténeti értékeinek, az itt élő emberek életmódjának, mesterségeinek megismerése, hagyományainak ápolása, mottója „Tiszán innen - Dunán túl.”

Három témakör köré épült a 2010. évi vetélkedő: a szüret, a halászat, a kubikos életmód bemutatása. Előzetes feladatként minden csapatnak tablót kellett készítenie, csasztuskát írnia, és egy – a témákhoz illő – népdalt megtanulnia és előadnia. Mivel Csongrád és Csanád megye ebben az évben ünnepelte ezeréves évfordulóját, a tanulók megyetörténeti keresztrejtvényt is kaptak feladatul. A megmérettetés a Városi Galéria, a Csemegi Károly Könyvtár, a Tari László Múzeum és a Síp utcai iskola épületében hét állomáson játszódott le.

A versenyt Bedő Tamás, Csongrád város polgármestere, országgyűlési képviselő nyitotta meg (lásd fenti képünkön, Fekete Imre felvételén). Diószegi Franciska, a humánpolitika iroda vezetője és dr. Blazovich László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke méltatta a részvételt és a honismeret fontosságát. A megnyitón fellépett a Röpülj páva népdalkör, amelynek énekműsorát citera és népi hangszerek gazdagították. Rostáné Hajdú Erzsébet, a csongrádi kistérségi történelem munkaközösség vezetője ismertette a programot. Az állomásokon érdekes, tanulságos, jelentős tudást igénylő rejtvényeket, totókat, feladatlapokat kaptak a gyerekek. A megye nyolc általános iskolájának 5-6. osztályos tanulóiból álló tíz csapata mérte össze tudását.

A következő eredmények születtek. Az 1. helyezett a makói József Attila Gimnázium „Vas5láb” csapata. Tagjai: Joó Dávid, Kékesi Enikő, Rácz Polla, Tokai Dóra, Tóth Roberta, felkészítő tanáruk: Szilágyi Réka. (Lásd róluk Fekete Imre felvételét a következő oldalon). 2. helyezett lett a makói József Attila Gimnázium „Szüretelőők”

csapata, tagjai: Békési Bella, Borka Gergő, Naár Irisz, Orosz Levente, Rajos Jázmin, felkészítő tanáruk: Szilágyi Réka. 3. lett a csongrádi Piroskavárosi Általános Iskola „Bandagazdák” csapata. Tagjai: Járó Ádám, Kapusi Réka, Lantos Angéla, Németh Adrienn, Tábith Gábor, felkészítő tanáruk: Farkas Márta. A 4. helyen végzett a kiszombori Dózsa György Általános Iskola „Tudorkák” csapata, tagjai: Bíró Sámuel, Horváth Enikő, Gecse Bence, Juhasz Brigitta, Veréb Csenge, felkészítő tanáruk: Endrész Erzsébet. 5. lett a felgyői László Gyula Általános Iskola „Kubikosbanda” csapata. Tagjai: Baktai Áron, Harangozó Máté, Lajos Csenge, Ormándi Levente, Pap Andrea, felkészítő tanáruk: Szepesi - Tábith Anita. 6. A Makói Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény és Logopédiai Intézet Bartók Béla Tagintézményének „Virágváros lányok” csapata, tagjai: Busa Boglárka, Janik Anetta, Kotroczó Kinga, Sipos Hajnalka, Török Kitti, felkészítő tanáruk: Kovács Mária. 7. A csongrádi Batsányi János Gimnázium „Fecskék” csapata, tagjai: Gaudi Boglárka, Ormos Petra, Pozsár Fanni, Sarusi-Kis Adél, Tóth Szimonetta, felkészítő tanáruk: Forgóné Hajdú Erika. 8. A szegedi Béke utcai Általános Iskola „Szegedi boszorkányok” csapata. Tagjai: Cicelszki Ivett, Dudovits Boglárka, Gergely Mariann, Márkus Csenge, Visnyei Violetta, felkészítő tanáruk: Hegedűsné Gera Éva. 9. A kiszombori Dózsa György Általános Iskola „Tudós törpék” csapata. Tagjai: Bihari Lehel, Horváth Petra, Imre András, Kis Boglárka, Debreczeni Anna, felkészítő tanáruk: Prónai Éva. 10. A csongrádi Kossuth Lajos Általános Iskola „Szőlőfürtök” csapata. Tagjai: Banka Roxána, Bendik Elizabet Hanna, Lévai Boglárka, Tóth Helga, Vincze Virág, felkészítő tanáruk: Jámbori Zsuzsanna.

Minden elismerést megérdemelték az első három helyen díjazott csapatok és felkészítő tanáraik, hangsúlyozva, hogy nemcsak a helyezés, hanem a részvétel is fontos. Minden csapat értékes könyvcsomagot, Csongrád hagyományait bemutató DVD-t, mézeskalács szőlőfürtöt és fa emléklakettet vihetett haza, amelyet Licsicsányi István helytörténész, fafaragó, a Magyar Kultúra Lovagja készített, és a Feketevárat ábrázolja. Ezen kívül a Honismeret folyóirat egyéves előfizetésével gyarapodtak a csapatok iskolái, amelyet a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület jutalmaként kaptak eredményes honismereti nevelőmunkájukért. A versenyzőket az eredményhirdetés után népi étellel vendégelték meg: paprikás krumplival és tejes pitével.

A verseny fő támogatói: Csongrád Megyei Közgyűlés, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Csongrád Város Önkormányzata, Csemegi Károly Könyvtár, Tari

Az egyik állomáshelyen halászeszközök között. Állomásvezető: Georgiádes Ildikó

László Múzeum, Városi Galéria, Szentesi Levéltár, Virág-varázs, valamint a segítő mesteremberek. Köszönet illeti ezeket a szervezeteket és intézményeket a támogatásért, a szervezőket, a történelem munkaközösség tagjait a verseny megrendezéséért, hiszen nagyszerű napot töltött el együtt ötven kisdíák a megye különböző településeiről, ezeréves megyénkről helytörténeti, honismereti tudásukat gyarapítva.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

A harmadik megyei honismereti verseny

2011. április 8-án immáron harmadik alkalommal rendeztük meg Csongrádon megyei honismereti versenyünket. Ezúttal „A malomtól a kenyérig” címmel hirdettünk vetélkedőt. Felhívásunkban a kenyérsütés és a malmok témakörében gondolkodtunk, és szerettük volna beépíteni, kihasználni Csongrád néprajzi értékeit, gyűjteményeit. Az elmúlt két évben a város központjában rendeztük vetélkedőnket, de idén a gazdag helytörténeti gyűjteménnyel rendelkező Gr. Széchenyi István Általános Iskola mellett döntöttünk. Előzetes feladatként tabló és menetlevél készítést írtunk ki a csapatok számára. 13 csapat jelentkezett, ami bizonyította, hogy a gyerekek érdeklődnek a hagyományok iránt. A versenyen hét állomáson adhattak felkészültségükről tanúbizonyosságot a diákok, érdekes és hasznos előadásokkal összekapcsolva. A verseny végére az általuk dagasztott kenyér finom illata az egész iskolát átjárta. Az értékelés ideje alatt a csapatok közösen malomlátogatáson vettek részt. Szoros versenyben, de megérdemelten a helyi Ének-Zenei Általános Iskola és a Batsányi János Gimnázium csapata holtversenyben végzett az élen. Minden résztvevő csapat értékes könyvcsomagokkal, egyéves *Honismeret* folyóirat előfizetéssel és igazi csongrádi kenyérral gazdagodva térhetett haza.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

Csongrád megyeiek az országos művelődéstörténeti vetélkedőkön

A Honismereti Szövetség, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által a Kárpát-medencei középiskolás korosztály számára meghirdetett történelem-művelődéstörténeti vetélkedők célját kitűnően foglalta össze Bartha Éva, a Honismereti Szövetség titkára egyik írásában: „*A Honismereti Szövetség, amely hosszú évtizedek óta fonja, szövi és erősíti a nemzettudat sokat tépdesett és koptatott szárait, megkülönböztetett jelentőséget tulajdonít annak, hogy a magyar fiatalság megértse és megérezze: a kereszténység felvétele, az államalapítás és első királyunk megkoronázása milyen erőt adó eszmeiséget hagyott ránk. Ezt a célt szolgálta az 1993–1996-ban megrendezett Emese álma - Mítosz és történelem című művelődéstörténeti vetélkedőnk is, amikor a honfoglalás korának ismeretanyagát és szellemiségét elevenítettük fel a fiatalok számára vonzó formában, s ugyanezért hirdettük meg az 1999. esztendő végén a „Felkelt a napunk...” címűt is, amelynek sikere minden várakozást felülmúlt. Határainkon innen és túl, középiskolás diákok ezrei jelentkeztek felhívásunkra, s Révkomáromtól Csíkszeredáig és Soprontól Szegedig töretlen lelkesedéssel vettek részt – tanáraikkal együtt – a háromfordulós vetélkedőn.*”¹

A Honismereti Szövetség jelentős történelmi évfordulókhoz kapcsolódva az 1993 és 2005 közötti időszakban több felmenő rendszerű vetélkedőt szervezett középiskolások részére: 1993 és 1996 között az *Emese álma* vetélkedő témája a honfoglalás, az államalapítás és az Árpád-házi királyok kora volt, 1998-ban a *Márciusi ifjak* elnevezésű versenynek az 1848-as márciusi forradalom és az 1848–1849. évi szabadságharc évfordulójára való emlékezés adott aktualitást. 2000-ben a *Felkelt a napunk* vetélkedő Szent István koráról gyarapította a diákok tudását, 2002-ben a Széchényi Könyvtár alapításának a 200. évfordulóján művelődéstörténetünk, kultúránk kiemelkedő értékei - a múzeumok, a levéltárak és a könyvtárak - kaptak értékhordozó jelentőségükhöz méltó hangsúlyt *A tudás forrásairól* szóló versenyen. 2005-ben a függetlenségünkért vívott nagy küzdelem, a Rákóczi-szabadságharc volt a témája a *Hős Rákóczi népe* vetélkedőnek.

A rendkívül népszerű vetélkedősorozatok nemcsak az iskolás korosztály, hanem a szülők és nagyszülők, valamint a támogató felnőttek sokaságának érdeklődését is nemzetünk legjelentősebb történelmi időszakai és művelődéstörténeti értékei felé fordították, lehetőséget teremtve a nemzeti összefogásra ezen értékek jobb megismerésének és ápolásának érdekében. Kiemelten fontos, hogy az ifjúság jelentős része érzelmileg is közelebb került nemzetünk történelmi múltjának fényes időszakaihoz és művelődési kincseihez, miközben megtapasztalta, hogyan kell kutatni, felfedezni, és alkotó módon a saját mindennapi életének részévé tenni azokat. Nagyon fontos volt, hogy a fiatalok a vetélkedők feladatainak megoldásai során sokkal jobban megismerték lakóhelyük, szűkebb és tágabb régiójuk történetét, kulturális emlékeit, életmódját az adott korszakokban, ami erősítette kötődésüket, gyökereiket, identitásukat.

¹ Bartha Éva–Halász Péter: „Felkelt a napunk” Beszámoló a millenniumi vetélkedőről. In: Honismeret, 2000/6.

A Honismereti Szövetség jelentős történelmi évfordulókhoz kapcsolódó vetélkedőin a három főből álló csapatoknak először feladatfüzetet kellett megoldaniuk, amit megyei szóbeli vetélkedő követett. A vetélkedők Csongrád megyei fordulót egyesületünk rendezte meg. A szervezésben kiemelkedő szerepet játszott rendkívül lelkes és alapos munkájával Bogdán Lajos, egyesületünk titkára, akinek jelentős része volt abban, hogy Csongrád megyében mindig sok jól felkészült csapat szerepelt ezeken a vetélkedőkön. A Honismereti Szövetség minden diáknak és tanárnak emléklappal ismerte el eredményes részvételét a vetélkedőkön. Egyesületünk is minden évben egy-egy helytörténeti, néprajzi kiadvánnyal jutalmazta a résztvevőket. Mindez azoknak az intézményeknek volt köszönhető, amelyek könyvadományaikkal hozzájárultak a tudás elismeréséhez.

A legjobb teljesítményt nyújtott csapatok a megyei fordulókból a területi döntőbe, onnan pedig az országos döntőbe jutottak. A Csongrád megyei résztvevő csapatok eredményességét az is tükrözi, hogy mindegyik vetélkedőn dobogós helyezéseket értek el a területi döntőkön, és csaknem minden alkalommal bejutott egy-két csapatunk az országos döntőbe is.

1993 és 1996 között évente megszervezett *Emese álma* vetélkedőn a megyei forduló írásbeli feladatlapjait Gergelyné Bodó Mária javította ki, a zsűrit dr. Blazovich László, dr. Marjanucz László, dr. Molnárné Ferenczy Valéria, Vecsernyés János, dr. Kopasz Filoméla alkotta. A megyei döntőkön a játékvezetés nehéz feladatát Gergelyné Bodó Mária és Vargáné Nagyfalusi Ilona vállalták. Egyesületünk akkori tagjai közül felkészítő tanárként Károlyi Attila működött közre. A szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium tanulói: Csóka Balázs, Erős Gábor, Kun Attila 1995-ben a békéscsabai területi döntő résztvevői voltak, 1996-ban Both Gergely, Miklós Péter, Pintér Olivér az országos döntőbe is bejutottak. 1996-ban Csongrád megyéből az *Emese álma* vetélkedő országos döntőjében 12. helyen végzett a makói József Attila Gimnázium Babarczi Dóra, Hordós Zsuzsanna, Pallagi Róbert összeállítású csapata, felkészülésüket Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna segítette. (Lásd képünket!)

1998-ban *Márciusi ifjak* címmel az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc 150. évfordulója tiszteletére szerveztek versenyt. Eredményes felkészítő munkát végeztek ekkor Károlyi Attila, Gergelyné Bodó Mária és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna,

akinek a csapata a kecskeméti területi döntőn 2. helyezést ért. A makói József Attila Gimnázium csapatának tagjai: Börcsök Adrienn, Kocsis Gabriella, Szőnyi Ferenc. 1998-ban a szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium Károlyi Attila által felkészített csapata is szépen szerepelt a kecskeméti területi döntőn.

2000-ben *Felkelt a napunk* versenyen Szent Istvánra és korára emlékeztek a vetélkedő résztvevői. A szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium csapata, amelynek felkészítő tanára Károlyi Attila volt, ért el országos 2. helyezést: Kerekes Gellért, Láng Zoltán, Piros Adorján Zsolt. A Szegeden megrendezett megyei döntőn Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna három csapata közül kettő került a területi döntőbe, közülük az egyik a területi döntőn 3. helyezést ért el, mindössze egyetlen ponttal lemaradva az országos döntőbe jutásról. A csapat tagjai: Herczeg Barna, Rója Gergő, Venczel Márk ekkor még csak 9. osztályos diákok voltak. (Képünkön fent jobbra.) A zsűri elnöke a megyei döntőn dr. Blazovich László, a játékvezető Gergelyné Bodó Mária volt, akinek a Szeged-Móravárosi Szakközépiskolai csapatai a megyei fordulók rendszeresen részt vettek, s diákjait eredményesen készítette fel a vetélkedőkre. A zsűri tagjai voltak még Vargáné Nagyfalusi Ilona és dr. Ósz Károly is.

2002-ben a Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulóján a vetélkedő *A tudás forrásai* címmel a levéltárak, könyvtárak és a múzeumok kincseire hívta fel a figyelmet. A megyei fordulón játékvezető ismét Gergelyné Bodó Mária volt. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna csapata a Szolnokon megrendezett területi fordulón szépen szerepelt, 3. helyezést ért el. A csapat tagjai: Szabó Erika, Rotár Annamária, Szirovicsa Petra voltak.

2005-ben *Hős Rákóczi népe* címmel a Rákóczi-szabadságharc időszakát kellett a diákoknak kitűnően megismerniük. Ebben az évben a makói József Attila Gimnázium csapatai nyerték a megyei döntőt (képünkön jobbra lent), felkészítő tanáruk Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna volt, akinek három csapata jutott a területi fordulóra, ezért ott Rákóczi Ferenc-érem elismerést kapott. A makói József Attila Gimnázium

Makóiak a sárospataki döntőn és a jutalomúton

országos döntőbe jutott csapata a rendkívül színvonalas döntőn 97 %-os teljesítménnyel, holtverseny után a 3. helyezést érte el. A dobogós csapat egyik diákja, Kovács Judit, ma egyesületünk tagja, csapattársaival, Kocsis Zoltánnal és Török Zoltánnal a rendkívül erős mezőnyben kiváló teljesítményükkel – tanárnőjünkkel együtt – a Honismereti Szövetség szervezésében Rákóczi Ferenc nyomában járó ötnapos utazást nyertek. Bartha Évának, a Honismereti Szövetség titkárának a vezetésével élményekben gazdag programon vehettek részt a többi dobogós csapattal és felkészítő tanárikaikkal együtt, felfedező utakon járva a Rákóczi-emlékhelyeken. (Képünkön jobbra fönt.)

E nagyszerű események és eredmények összekovácsolták a nemzeti múltunk és történelmünk iránt érdeklődő csoportokat, életre szóló élménnyé vált a fiatalok számára a vetélkedés izgalma és szépsége, mindig emlékezhetnek a felkészülés és a versenyek során kapott hasznos ismeretekre, a jóízű barátkozásokra, s az elért teljesítmény feletti meglepettségekre, a nagyszerű szellemi tornára. A fiatalok kedvüket lelték a tartalmas és kreatív történelmi szerepjátékokban, s át tudták élni és érezni múltunk jeles személyiségeinek érzelmi- és gondolatvilágát. „A számos segítő, támogató intézmény, szervezet és magánszemély közreműködésével megvalósított vetélkedő legfőbb tanulsága, hogy a fiatalság nagyon is érdeklődik a tartalmas, fantáziáját megmozgató és megragadó feladatok iránt. A vetélkedő sikere azt bizonyította, hogy a különböző alapítványok és intézmények anyagi támogatása a civil társadalomban olyan szellemi és mentális energiákat képes felszabadítani és mobilizálni, amelyek nagyságrendjükben jóval meghaladják a pénzben kifejezhető és elszámolható tételeket.”²

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

² Bartha Éva–Halász Péter: „Felkelt a napunk...”Beszámoló a millenniumi vetélkedőről. In: Honismeret, 2000/6.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tanulmányútjai

Délvidéki tanulmányutunkról

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság közös tanulmányutat szervezett a Délvidékre. A programot a Szeremlei Társaság tagja, Farkas Ferenc állította össze. A közel ötvenfős társaság, melyben a megye minden nagyobb városa és több kisebb települése képviseltette magát, 2007. augusztus 9-én indult útnak. A vajdasági városok közül Szabadkán és Zentán álltunk meg. A Csongrád Megyei Levéltár az 1970-es évek elejétől szoros baráti- és munkakapcsolatot ápol e két város levéltárával.

Szabadkán Mészáros Zoltán levéltáros kollégánk a szecessziós stílusban épült városháza kapujában várt minket. A Komor Marcell és Jakab Dezső által tervezett épület hűen tükrözi az épület építetőinek célját, a város gazdagságának érzékeltetését. (Képünkön balra fent.) A városháza épületében található városi múzeum állandó kiállítása a várost, a gdanski múzeum vendégkiállítása a horvát etnikai csoportként számon tartott bunyevácok életét mutatta be. Az épület és a kiállítások megtekintése után Stevan Mačkovič levéltár-igazgató köszöntött és látott vendégül bennünket. A kis pihenő után a levéltár raktárait tekintettük meg. Itt őrzik Szabadka szabad királyi város legrégebbi írásos emlékeit. Mészáros Zoltán levéltáros kalauzolásával a városközpontban tett séta során láthattuk a magyar építőművészet remekeit. Közéjük tartozik a város zsinagógája, melyet a Szeged által építendő zsinagóga terveinek elkészítésére meghirdetett pályázat második helyezettjének terve alapján építettek fel.

Zentán a városi múzeum régészeti kiállítását és a felújítás alatt álló néprajzi gyűjteményt Pejín Attila muzeológus ismertette meg velünk. Fodor István levéltár igazgató az évtizedek óta tartó barátság örömeivel fogadott bennünket. A városháza bemutatása és a toronyból a város panorámájának megtekintése után kísértünk a Tisza partjára. Itt áll Dudás Sándor topolyai születésű, ma Csongrádon élő szobrászművész „Révész” című szobra. Az alkotást 2006-ban a két államelnök avatta fel. A zentai csata emlékének 255 évvel később állított emlékmű parkjában búcsúztunk Fodor Istvántól.

Adán és Óbecsén átutazva Labádi Lajos főlevéltáros emlékezett meg azokról a Csongrád megyei '48-as nemzetőrökről, akiket a délvidéki lázadástól és a szerb betöréstől félve az első mozgósítást követően Becsére vezényeltek. A szántó föld közepén, napraforgók és kukoricatáblák között pillantottuk meg az aracsai bencés monostor romjait. Az *aracsi templom* ma búcsújáró hely. (Lásd az előző oldalon lévő képen, jobbra fent.) A kőtemplomról Ormos Zsuzsanna tanárnő beszélt, dr. Blazovich László levéltár-igazgató a bencések életét elevenítette meg. Elemér egykor Kiss Ernő, 1849. október 6-án kivégzett magyar tábornok családi birtoka volt. A templom szentélye alatti családi kriptában halála után 23 évvel helyezték végleg örök nyugalomra. A vörös márványtábla megkoszorúzása után Gilicze János levéltáros és prof. dr. Blazovich László levéltár-igazgató emlékezett meg Kiss Ernőről.

Késő este értünk Nagybecskerek-Muzslyára. Az Emmausz fiúkollégiumban Sándor diakónus atya várt bennünket nagy szeretettel és meleg vacsorával. A vacsora után csongrádi kadarka mellett beszélgettünk, nótáztunk. Mire a szalézi plébánia templomának harangja elütötte az éjjeli tizenkét órát, elcsendesedett minden. A reggelit követően Nagybecskerekre indultunk. Az egykori Torontál vármegye házáat kívülről, a Nepomuki Szent János Székesegyházat belülről is megcsodálhattuk.

Torontálvásárhelyen Kollinger Ilona, a Pipacs Nőegylet vezetője és az egylet tagjai vártak bennünket. Torontálvásárhely Hódmezővásárhely testvértelepülése 1794-ben hódmezővásárhelyi, makói, szentesi és gyomai református családok betelepítésével alakult község. A Pipacs Nőegylet hagyományőrző tevékenységének bemutatásakor megtudtuk, hogy a hímző körben helyi hímzés-mintával hímzik a kézimunkákat (képünkön), és hagyományos módon készítik a híres lakodalmi csigatésztát. A külön tárlóban elhelyezett, kézimunka kiállításokról elhozott díjakat büszkén mutatták. A kékszoba berendezését a hagyományos torontálvásárhelyi hím-

A belgrádi Hunyadi-torony és Galambóc vára

zésekkel és az alkalmi viseletet bemutató babákkal nemrég helyezték ide. A település helytörténeti múzeumát Széchenyi Jolán tanítónő, egyben a múzeum megalapítója, nagy szeretettel mutatta be, megismertetve velünk a község néprajzi értékeit. A község református templomába már Baloghi András polgármester úr is átkísért bennünket. Búcsúzáskor visszavárolag és az otthoniakat is üdvözölve köszöntek el tőlünk.

Belgrádba indultunk, ahol Kollinger Valéria, az ott tanuló torontálvásárhelyi diáklány várt bennünket. Zimonyban, amely már összeolvadt Belgráddal, és annak városrészét alkotja, hajóra szálltunk, és a Duna vizéről csodáltuk meg az 1896-ban épült emlékművet, amit Hunyadi-toronyként ismerünk. A hajóról a várba indultunk, és megkoszorúztuk a Hunyadi-emlékkövet, mely két nyelven hirdeti Hunyadi János győzelmét a török felett. A koszorúzás után szemerkélő esőben tettünk sétát a várban.

Az estét már Székelykevéen töltöttük. Dani Ernő és Erdősi Loc Valéria várt bennünket. Az elkövetkezendő két éjszakára magyar családoknál szállásoltak el bennünket. A vacsora után szállásadóink bemutatták a községet, meséltek a terveikről és az igyekezetéről, mely lehetővé teszi, hogy egyre több vendég látogasson el ide, és ismerje meg Székelykevét. Vendégszeretetüknek köszönhetően született meg az a Dani Ernő és Erdősi Loc Valéria által gyűjtött és szerkesztett szakácskönyv is, mely a hagyományos székelykevei ételek mellett tartalmazza azon étek receptjeit is, amelyeket az ott megforduló vendégek különösen kedveltek.

Reggel Trimcic Nelli székelykevei tanítónő kíséretében indultunk a dunai határvonal védvárjaihoz. Szendrő vára védvár és királyi vár is volt egyben. A Duna partjára épült hatalmas várból már csak a belső vár és 25 várfallal összekötött terjedelmes bástya maradt meg. Galambóc várát a Duna-parti úton közelítettük meg. A Duna itt lassan tóvá szélesedik, és a távolból kirajzolódnak a vízből kiemelkedő és meredeken fölfelé törő vár megmaradt romjai. Csodálatos látvány. Galambóc Dunába benyúló bástyáján Mayer tanár úr tolmácsolásában hallgattuk meg Arany János: Rozgonyiné

Partifecskék odúi a deliblái homoksivatagban

című balladáját. A csoport kívánságának eleget téve, útban a deliblái homokbuckák fel „Farkas tanár úr Posarevacban megállva engedélyt kért, hogy megnézhessünk egy ortodox templomot. Így lettünk részesei egy orthodox esküvő szertartásának.

Az utolsó nap első állomása Pétervárad volt. A péterváradi erődbe felsétálva először a helytörténeti múzeumot néztük meg, majd a Ludwig bástyáról tekintettünk a városra. A több mint 15 éven keresztül épült katakombákból, melyeknek hossza 16 kilométer, mi csak egy kis részt jártunk be, de a föld alatti katonai folyosórendszer jelentőségéről, kialakításáról sok mindent megtudtunk idegenvezetőnkől.

A Szerémség boráról is híres városában Karlócán, a karlócai béke helyszínén emelt „béke templomát”, a Miasszonyunk kápolnát néztük meg. A Karlócán élő és 1876 óta szőlőtermeléssel, valamint borkészítéssel foglalkozó Kís család borát nemcsak a helyszínen kóstolhattuk meg, hanem a gusztusos címkével ellátott palackokat meg is vásárolhattuk, bizonyítva az itthoniaknak, hogy a Fruska Gora dombjain termelt szőlő nedve még most is méltó jó híréhez.

Köszönet illeti Farkas Ferenc tanár urat a megismétlésre érdemes út megszervezéséért, az idegenvezetésért és tolmácsolásért, és ahogyan Ő fogalmazott, az újonnan kötött barátságokért, amelynek ápolásáért már mi vagyunk a felelősek. Ludányi Tivadar autóbuszvezetőnk kedvességével, segítőkészségével tette még kellemesebbé a kirándulást. Az egyesület tanulmányútja a Csongrád Megyei Önkormányzat támogatásával valósult meg.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Egyesületi tagjaink kirándulása Kárpátaljára

A 2007 nyarán tett, élményekben gazdag délvidéki kirándulás után ismét felvetődött egyesületünkben egy nyári csoportos út gondolata. Ezúttal Kárpátalja magyar történelmi és kulturális emlékhelyeit szerettük volna megismerni, az ott élő magyarsággal közvetlen kapcsolatba kerülni, mai életüket, törekvésüket megtapasztalni. Utunk szervezésével ismét Farkas Ferencet, vásárhelyi nyugalmazott tanárt, idegenvezetőt és idegenforgalmi menedzsert bíztuk meg, aki ismét örömmel vállalta a csoport vezetését, mondván, szíve mindig is erősen kötődött Kárpátaljához. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjain kívül még főleg szegedi, csongrádi, szentesi, vásárhelyi, makói barátok, családtagok, ismerősök jelentkeztek erre a szép programra. Utazásunk 2009. július 31. és augusztus 3. között zajlott le autóbusszal.

Tudtuk, hogy Kárpátalja egyik legfontosabb értékét az a táj jelenti, amelyen a magyar történelem kezdetét vette a Kárpát-medencében. A táj szépsége, az erdős Kárpátok is lenyűgöző élményt jelent. Varázslatos tájak, történelmi emlékek, nemzetiségi és vallási sokszínűség, hagyományos vendégszeretet – Kárpátalján mindez együtt található meg. Kárpátalja nem csak nyáron csodálatos. Lenyűgöző látványt nyújt már tavasszal is, a zöld különböző árnyalataiban pompázó hegyoldalakon sűrű sötétzöld foltokban szinte feketéllik a fenyves, a magasabb tetőkön, csúcsokon a még összefüggő felületen a napsütésben szikrázik a hó. Bővizűek a patakok, gyönyörűek a vizesések. Ősszel aranyló - vöröses színárnyalatokban „lángolnak” a hegyoldalak.¹

¹ www.karpatalja.hu

A magyarság ezen a tájon mintegy 200 000 lélekkel van jelen, de itt élnek velük barátságban és sorsközösségben a görög katolikus ruszinok is, akiket egykor magyar oroszoknak neveztek, és egyben ők voltak a leghűségesebb nemzet – a gens fidelissima.² Ha erre a vidékre gondoltunk, elsősorban Beregszász, Ungvár, Munkács, de mindenekelőtt Verecke jutott eszünkbe. A Rákócziak földje, a kurucok vonulása. A 20. században a politika adta-vette ezt a vidéket. Hat imperiumváltást könnyen fölsorolhatunk. Lakóit pedig vitték, hol Auschwitzba, hol Vorkutára.³ Ma egyre jobb hírek érkeznek Kárpátaljáról. A rendszerváltás, ha ellentmondásokkal is, de megtörtént. Magyar emlékművek állnak, épülnek. Egész Ukrajna Európa felé tekint, nyitja kapuit a gazdaságnak, a kultúrának, a turisztikának. Sok helyen beindult a falusi vendéglátás. Kirándulásunk alkalmával mi is ezt vesszük igénybe, jelezte csoportunk vezetője.

Az első napon Makóról fél 6-kor indult az autóbusz, Szegedről 6 órakor tovább, majd Hódmezővásárhelyen fél 7-kor vette fel a csoport tagjait, Szentendről 7-kor indultunk a hosszú útra Orosháza, Békéscsaba, Debrecen érintésével. A hangulat nagyszerű volt, a régi ismerősök közös élményeiket idézték fel, de amint északabbi tájakra értünk, vezetőnk és a földrajzi, történelmi, kultúrtörténeti ismeretekben bővelkedő utastársaink egyre gyakrabban ragadták magukhoz a busz mikrofonját, hogy megosszák a többiekkel a tudnivalókat, hogy mindenki kellő felkészültségek birtokában türelmetlenül várja már a látnivalókat.

Útközben megtudtuk, hogy Kárpátalja Ukrajna nyugati részének egyik területe (megyéje), területe: 12,8 ezer km². Lakossága 12.900 ezer fő, ebből 157 ezer magyar nemzetiségű. Székhelye: Ungvár. Jelentősebb települései: Munkács, Beregszász, Huszt, Szolyva, Rahó, Técső. A Kárpát-medence észak-keleti szélén a Beszkidek, keletről a Máramarosi-havasok, délről a Tisza felső szakasza, nyugatról pedig az Ung völgye határolja. Tájai rendkívül változatosak, sík alföldi részek, folyópartok, de a Kárpátok magas hegységei is megtalálhatók itt. Itt erednek a Tisza és felső szakaszának mellékfolyói: Tarac, Talabor, Nagyg, Bozsa, Latorca, Ung stb. Hegyei jelentős részét erdő borítja, legelőkkel tarkítva. A sík területeken, illetve szelíd domboldalakon szántóföldek, gyümölcsösök, szőlők változatos képe fogadja az utazókat. A régészeti leletek alapján bizonyítható a lankásabb vidék megtelepültsége már az őskorban is, halomsírok, földvárak tanúsítják ezt a honfoglalásig. Kárpátalja területéhez kötődik a honfoglalás, a Rákóczi-szabadságharc, de jó néhány további ismert és kevésbé ismert esemény helyszíne is. A magyar államalapítás idején az északkeleti irányba vezető hadi és kereskedelmi útvonal védelme tudatosan szervezett településrendszert alakított ki, előttük a lakatlan erdős gyepűvidékkel. Ez a történelmi Borsova, Ung késsőbb Ugocsa, Bereg, majd Máramaros vármegye területe volt. A tatárjárás után kővárak rendszere épült itt. A mohácsi vész, majd Magyarország három részre szakadása

² Farkas Ferenc közlése.

³ Farkas Ferenc közlése.

után erre a vidékre is nehéz idők jöttek. A királyi Magyarország és az erdélyi fejedelemség határvidékeként a terület többször cserélt gazdát. Thököly Imre hadjárata is érintette az országrészt majd történelmi esemény volt Zrínyi Ilona hősiesség magatartása Munkácson, amikor három éven át (1686-1689) dacolt a császári ostromokkal A XVIII., majd a XIX. század, de főként az 1867-es kiegyezést követő időszak Kárpátalján is változásokat, fejlődést hozott. Az I. világháborút követően a Csehszlovák Köztársaság egyik tartománya. 1938 novemberében Kárpátalja déli rész az első bécsi döntés értelmében Magyarországhoz került, 1939 márciusában a többi rész is. 1945 júniusában a Szovjetunióhoz csatolták. 1991-től Ukrajnához tartozik.

A vidám sztorikkal fűszerezett tájékoztatók közben gyorsan telt az idő. Első jelentősebb megállónkra Vaján került sor, ahol végre megmozgathattuk a hosszú üléstől elgémberedett tagjainkat, és megcsodálhattuk Vay Ádámnak, II. Rákóczi Ferenc udvari marsalljának a XVI-XVII. század folyamán épült, napjainkra gyönyörűen felújított várkastélyát, (fent balra), amelynek belsejében szépséges faragott bútorzattal berendezett boltozatos helyiségekben nézelődtünk. A II. emelet dísztermének mennyezetén a nikápolyi csatáról festett képre hívták fel a figyelmünket, és megtudtuk, hogy 1711. január 31-én ebben az épületben találkozott a fejedelem a labanc fővezérrel, mielőtt emigrációba indult volna. A kastély szépen gondozott parkjában öröm volt sétálni. A következő élményünk Csaroda román kori templomának, a falusi népi építészet különlegességének megtekintése volt. XIV. századi freskóit 1642-ben levakolták, és hímzésre emlékeztető népi motívumokkal díszítették a falakat. Mögötte XVIII. századi fa harangláb áll. (Fent jobbra.) A műemlék közelében egy kisvendéglőben a helyi híres specialitást, a szilvapálinkát is megkóstoltuk, és beregi keresztszemes hímzésű apróságokat vettünk emlékké.

Hamarosan átléptük a határt Beregsuránynál, és a hetven százalékban magyar lakosságú Beregszász érintésével a közelben található Beregdédára érkeztünk, ahol a szállásunkat és ellátásunkat a falusi vendéglátás európai normáinak megfelelő

körülmények között biztosították a falusi turizmus lehetőségeivel jól élő családi házaknál. Utunk második napján megálltunk Szolyván, hogy tisztelegjünk a sztálinizmus, a „málenkij robot” áldozatainak emlékműve előtt, (képünkön), ahol koszorút helyeztünk el és elénekeltük a magyar himnuszt.

Gyönyörű időben utaztunk a Latorca partján, hallgattuk szakértőink ismertetőit az Árpád vonal második világháborús szerepéről és jelentőségéről. Mindenki nagy izgalommal várta, hogy eljusson utunk egyik fő céljához, a Vereckei-hágóhoz. A parkolóból kellemes sétaúton közelítettük meg a 2008. március idusára elkészült emlékművet. Meghatottan, összeszorult szívvel álltunk hosszú percekig történelmünknek ezen a sorsdöntő helyén. Koszorúnkkal jelöltük látogatásunkat, himnuszunk messze szállt a csodálatosan szép tájon a tisztán ragyogó napsütésben. (Képünkön jobbra lent.) Meredek, kanyargós úton leereszkedve a völgybe, betértünk a kis Iza faluba, amely kosárfonói termékeivel messze földön híres. Szép tárgyaikból többen is vásároltak otthoni használatra. Ennek a napnak a másik nagy élménye a Huszt romvárához vezető erős emelkedő gyalogos leküzdése volt. A legmagasabb pontról csodálatos panoráma tárult elénk. A várban hunyt el Rhédey Ferenc erdélyi fejedelem 1667-ben, itt kiáltották ki a kurucok 1703-ban Erdély függetlenségét. A szabadságharc végén az osztrákok utolsóként fog-

lalták el a magyar várak közül. 1766-ban leégett, tornya később ledőlt, azóta csak romjai között (lásd képünkön) lehet idézni Kölcsey Ferenc epigrammájának mindenki által ismert sorait:

*Bús düledékeiden, Husztnak romvára megállék,
Csend vala, felleg alól szállt fel az éjjeli hold.
Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott
Oszlopi közt lebegő rémalak inte felém.
És mond: Honfi, mit ér epedő kebel e romok ormán?
Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövőddel komolyan vess öszve jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!*

E hangulat által mélyen érintve lépegettünk lefelé a hegyről. Következő napunk gazdag programja azonban a közeljövő új élményeit kínálta csoportunknak.

Kirándulásunk harmadik napján láttunk talán a legtöbbet. Továbbra is remek időben kerestük fel a több mint 800 éves gerényi rotundát (képünkön), ahol egyesületünk tagjának, Ormos Zsuzsannának kitűnő művészettörténeti előadása világította meg számunkra ennek a templomnak a történetét, építészeti és művészeti jelentőségét. Elmondta, hogy három olyan rotunda volt a középkori Magyarországon, amelynek belső tere hat szegmensre van osztva, és ebben rokonságot mutat a kaukázusi örmény templomokkal: Kiszombor, Karcsa és Gerény rotundája. Az eredeti kör alakú rotunda kápolna-templom bizánci stílusban épült. A kapuzat félköríves záródású. A rotunda külső átmérője 8,5 méter, homlokzatát mintás párkány díszíti. Ablakai közül eredeti formájában csak a középső résablak maradt meg, déli ablakait átalakították. A tambur hat egyforma nagyságú ablaka azonban eredeti formájában maradt fenn. Maga a körtemplom téglából épült. A XV. században nyugat felől téglalap alaprajzú hosszúkás helyiséget, észak felől sekrestyét építettek hozzá. Hogy kialakíthassák diadalívét, nyugati fülkét áttörték. A templom nyugati kapuja, akárcsak a nemrég feltárt, majd befalazott északi kapu, gótikus, csúcsíves. A templomhajó nyeregterével fedett nyugati végén barokk stílusú huszártorony áll. Vasárnap lévén részesei lehettünk egy görög-katolikus szertartású misének is, miközben jól megsejlelhetjük a gyönyörű templombelső. A gerényi templomot páratlan művészi értékű freskók díszítik, melyeket 1360 körül festettek, mégpedig egységes ikonográfiai rendszer szerint. A freskókat Drugeth György Ung megyei főispán, országbíró megrendelésére festették, valószínűleg itáliai iskolázottsággal rendelkező művészek.

Hucul ház és fatemplom az ungvári skanzenban

Gerényről Ungvár felé vezetett utunk. A város nevezetességeinek megtekintése számtalan magyar irodalmi és történelmi kötődést idézett fel bennünk. A Petőfi szobor, a város régi és új főterének megtekintése, bepillantás a görög-katolikus székesegyházba, a várban tett séta, a gazdag néprajzi, történelmi anyag, a kiemelkedő relikvia - Báthory István díszkardjának - említése csak egy-egy villanás az elraktározott élményekből. A vár melletti skanzen a népi építészet páratlanul gazdag gyűjteménye. Bejárása előtt – erőnket gyarapítandó – megízleltük a helyi kvaszt, majd mintegy másfél-két órát bolyongtunk, elragadtatással szemlélve a fatemplomokat, a régi hucul és magyar házakat és azok népi életmódra utaló, nagyon egyszerű, de minden tekintetben praktikus berendezési tárgyait, a különleges és jellegzetes formájú kazlakat, a vízimalmot, a földműveléshez, a kézművességhez és az akkori háztartásokhoz használt ősi eszközöket. Annak a régi életnek a kereteit fedeztük fel, amelyek dédszüleink mindennapi világába vittek vissza bennünket. Történelmünk háborús emlékeinek nyomában járva keretük fel a nemrég felavatott ungvári, II. világháborús magyar katonai temetőt, ahol emlékezésünk és tiszteletünk jeléül elhelyeztük koszorúnkat. Megemlékeztünk az itt nyugvó vásárhelyi és szegedi hősi halottakról is.

A harmadik napon végül eljutott csoportunk Munkács városába, ahol lépten-nyomon Munkácsy Mihály hagyománya és emlékezete érződött a városban. A legnagyobb élményt mégis Munkács várának bejárása jelentette számunkra. Már messziről láttuk a hatalmas turuloszlopot, amely mellől minden bizonnyal csodálatos kilátás nyílik a városra és a környező tájra. A Hajdú-bástyán álló turult a trianoni döntés után 1924-ben lebontották, s csak 2008 márciusában állították vissza a vár felújítási munkáihoz kapcsolódóan.⁴ Ma a vár termeiben a Munkácsi Történelmi Múzeum kiállításai láthatók. A várkapunál csoportképen örökítettük meg, hogy egyesületünk 2009. augusztus 2-án lépett be dicsőséges történelmi harcaink e nagyszerű helyszínére. (Lásd a 105. oldalon!) Munkács erődítménye államalapításunk kora óta országunk védelmének legfontosabb stratégiai pontja volt a keleti végeken. Története királyok, fejedelmi csa-

⁴ http://webcache.google.wiki.wikipedia.org/wiki/Munkácsi_vár

Korjatovics Tódor, Zrínyi Ilona és fia szobrai, valamint a vár részlete Munkácson

ládok, jelentős hadvezérek birtokaként és a magyar történelem legjelesebb és legszomorúbb eseményeiként íródott. Jelentős szerepet játszott a vár történetében Korjatovics Tódor podóliai herceg, akinek egyik nővére Zsigmond királyunk édesanyja volt. 1396-ban Zsigmond neki adományozta a várat és a hozzá tartozó domíniumot. Korjatovics szobra a vár udvarán áll, fényes ujját a szerencse és gazdagság kívánságának jegyében a turisták gyakran végigsimítják. Ő udvarával együtt Munkács vidékére költözött, nagymértékben elősegítette Kárpátalja gazdasági, kulturális fejlődését. Udvarát a munkácsi várban rendezte be, jelentősen kibővítve azt. A vár lábánál széles árkot ástak, és vízzel töltötték meg, a vár felé eső partján tölgyfa palánkot építettek. Innen ered a vár másik neve: „Palánk”. Ezzel bevehetetlen erőddé vált. Munkács legnevesebb birtokosai között olyan fényes történelmi nagyságokat említhetünk, mint Hunyadi János és Mátyás, Báthory István, Szapolyai János és János Zsigmond, Bethlen Gábor, I. és II. Rákóczi György és Ferenc, a nagyasszonyok közül kiemelendő Lorántffy Zsuzsanna és Zrínyi Ilona. A vár fejlesztésében és védelmében a maguk korában egyaránt kiemelkedő szerepet játszottak. A 18. század vége felé azonban a császáriak börtönné alakították ezt a várat (Kazinczy Ferenc is raboskodott itt), majd 1834-ben tűzvész pusztította el. Hányatott volt sorsa a 20. századi nagy történelmi viharok idején. Ma Ukrajna területéhez tartozik, felújítása folyamatban van, termeiben a Munkácsi Történelmi Múzeum kiállításai láthatók.

A várlátogatást követő városi séta után visszatértünk Beregdédára, ahol vendéglátóink a helyi művelődési házban közös énekléssel, finom süteményekkel és innivalókkal búcsúestre vártak bennünket. Kirándulásunk negyedik napján reggeli után búcsút vettünk házigazdáinktól, akiktől sok ismeretet nyertünk a kárpátaljai magyarság életéről, törekvéseiről, majd Beregszász megtekintésére indultunk. Előbb a Bethlen-kastély robosztus tömbjét sétáltuk körbe, azután a város főterén az emléktáblák sokaságának feliratait olvasgatva tapasztaltuk meg egybeforrasztó magyarságunk ér-

A beregszászi Bethlen-Rákóczi-kastély, egy emléktábla és a város címere

zetét. Kazinczy Ferenc, Petőfi Sándor, Móricz Zsigmond, Széchenyi István emléktábláin kívül magyar tudósoknak és a millenniumnak is állítottak emléket a járási központban. Számos magyar történelmi, irodalmi és művészeti nagyság emléktáblája, szobra, szülő- vagy lakóháza adott nekünk új ismereteket. Színházuk Illyés Gyula, főiskolájuk Rákóczi nevét viseli. Maradandó élményként őrizzük Vigné Vári Anikó szárnyaló, tiszta énekét a beregszászi római katolikus templomban.

A meghatottság érzésével vettünk búcsút kirándulásunk utolsó kárpátaljai helyszínétől. Hazafelé a záhonyi határátkelőn túljutva még Mádon álltunk meg egy jóízű – borral és némi pálinkával kiegészített – pörkölt vacsorára, ami a hazáig vezető sokórás autóbusz utat minden résztvevő, addig már barátta váló utastárs számára megkönnyítette. Közülünk sokan először jártak Kárpátalja szépséges természeti tájain, először ismerkedtek kulturális értékeivel és teremtettek kapcsolatokat jelenlegi határainkon túl élő magyarokkal. Maradandó élményeik visszavonzzák őket oda, hiszen rengeteg szépségét még később kell majd felfedezniük.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Csarodai templombelső

Galíciai tanulmányutunk

2010-ben honismereti egyesületünk tagjának, dr. Biernacki Karolnak a javaslatára Galíciába indultunk a Csongrád Megyei Levéltár dolgozóival együtt. A lengyel születésű, már egyetemi tanulmányainak kezdete óta Magyarországon élő, itt családot alapító, de lengyelnek lenni soha meg nem szűnő, lengyelszívű levéltár-igazgató tanulmányutunk szervezője és vezetője, csoportunk tolmácsa, idegenvezetője, minden problémánk megoldója, minden kérdésünk megválaszolója kitűnő programot állított össze nekünk. Célunk az volt, hogy Galícia földjén a testvéri lengyel-magyar történelem és kulturális kapcsolatok közös helyszíneit és a honfoglalás koráig visszanyúló vonatkozásait keressük, megismerjük e táj szépséges természeti kincseit, építészeti nevezetességeit, kultúrájának hagyományait, kulináris specialitásait, a magyarokat kedvelő, barátságos, vidám lakóit. (Bal felső képünkön csoportunk két vezetője, Biernacki Karol és Blazovich László.)

Hosszú út állt előttünk. Június 2-án hajnalban indult autóbusszal vidám társaságunk Lengyelország délkeleti tájainak felfedezésére. Sátoraljaújhelynél a határátlépésünket megakadályozta az utcák egy részét elöntő árvíz, de egy kitérő után Szlovákián át délutánra már eljutottunk az első érdekes és egyben Európában különlegességnek számító nevezetes helyre, Bóbrka ipari skanzenjébe, ahol a petróleumlámpa lengyel feltalálójának, Lukaszewicz lebergi gyógyszerésznek az emlékmúzeumán kívül a 19. század második felében virágzó galíciai olajkitermelésnek a tárgyi emlékeit láthattuk. Közülünk sokan ilyen olajfúró tornyokat és a kitermeléshez szükséges eszközöket soha közvetlen közélről nem szemlélhettek (képünkön fent jobbra). A szemerklő eső ellenére is emlékezetes élményben volt részünk. Este értünk Rzeszówba, ahol a város szélén kellemes, színvonalas szálláshelyen, a Hotel Andersenben kipi-henhettük az egész napos utazás fáradtságát.

Utunk második napján nagy várakozással néztünk a magyar történelemből is jól ismert *Przemysl* városával való ismerkedés elé. A települést a San folyó szeli át. Nemcsak a városközpont, a fölé emelkedő dombokon elhelyezkedő papi városrész érdekelt mindenkit, hanem a középkori vár maradványai is. A Tatár-dombról tekintettünk le a völgykatlanban elterülő városra és a dombok által koszorúzott gyönyörű tájra (lásd fenti képünkön), és a szabad ég alatt hallgattuk a lengyel történelem kiemelkedő dinasztiái által is központi jelentőségűnek tartott *Przemysl* történetét. Dicső lengyel királyok is megfordultak a városban: a Boleslawok, Nagy Kázmér, Wladyslaw Jagiello és felesége, a mi Nagy Lajos királyunk lánya, Hedvig/Jadwiga. A keletnyugati kereskedelem, valamint püspöki központ lévén tudósok, írók, költők neve is szorosan kapcsolódik e helyhez. A 17. századtól az állandó háborús összetűzések következtében hanyatlásnak indult, Lengyelország 18. század végi felosztásakor pedig osztrák uralom alá került. 1873-ban a császári hadvezetés erődítményvárossá építtette ki, 48 km hosszúságban 42 erőd vette körül a várost.⁵ Stratégiaiilag rendkívül előnyös a fekvése, a történelem folyamán nem véletlenül emlegették Magyarország kapujaként (*Brama Węgier*). Fentről jól áttekinthető a dombok sora, amelyek mindegyikén erőd állt, ezeket körben út és vasút kötötte össze, az első világháború idején már a háború elején a frontvonalba került a város. Az erődítmény maradványai között sétálva néhányan egyesületünk hadtörténészének, *Pintér Istvánnak* kutatómunkájára gondoltunk, akinek tömörített tanulmányát az alábbiakban idézni utunk leírásában alkalmasnak véltük.

⁵ *Bács Gyula*: Lengyelország. Panoráma. Bp., 1976. 179., 182.

Przemysl ostromai 1914-1915-ben

„Az Osztrák-Magyar Monarchia haditerve a központi hatalmak egyesített haditervén alapult, amelynek a lényege, hogy amíg a német hadsereg végez a franciákkal, addig az osztrák-magyar haderő német egységekkel együtt a keleti fronton feltartóztatja az orosz csapatokat.⁶ A keleti fronton a központi hatalmak 55 hadosztálya és 24 dandárja állott szemben az orosz hadsereg 97 és 1/2 hadosztályával.⁷ Augusztus 29-én és 30-án a délkeleti szárny védelme összeomlott. Az orosz 3. hadsereg Lemberg irányú támadása és a 8. hadsereg áttörése súlyos helyzetet eredményezett. Vissza kellett vonulni a Weresica folyó mögé. Az ok: az orosz hadsereg anyagi és élőerő fölénye.⁸ Elveszett Galícia nagy része, továbbá Bukovina is. Csak Przemysl erődje állt ellent, amelyet szeptember 15-én körülzárt a 3. orosz hadsereg.⁹

Az erőd első ostroma. A San folyó menti 30-55 km kerületű erődrendszer központja Przemysl városa volt. A védelmi rendszer 8 védőkörletből állt. Az erődrendszer hadászati jelentősége a San és Visztula folyó vonalának és a galíciai vasúthálózatnak a lezárása volt, ill. az, hogy a Monarchia belső részei felé megakadályozza az orosz hadsereg támadását. Az első ostromra 1914. szeptember 17. és október 12. között került sor, amikor is az erődrendszer 9 és fél orosz hadosztályt kötött le. A védők 65 és fél gyalogzászlóaljjal valamint lovasszázadokkal, tüzéru-tegekkel és utászszázadokkal rendelkeztek. A magyar legénységű szegedi m. kir. 23. honvéd gyaloghadosztály volt az egyetlen soralakulat. Ennek a parancsnoka Fogarassy Tamásy Árpád altábornagy, a vár parancsnoka Kusmanek Hermann gyalogsági tábornok volt. Az erődöt a Ratko Dimitrijevič altábornagy parancsnoksága alatt álló 3. orosz hadsereg vette ostrom alá. A kitörések szétzilálták az ostromgyűrűt, sőt még a galíciai hadmozdulatokat is segítették. Az erődrendszer védői 18 nagyobb kitörést hajtottak végre,¹⁰ az őrség 60 %-a magyar katona volt.¹¹ Az orosz tábornok az emberáldozattal nem törődött, stratégiája az volt, hogy a túlerővel végrehajtott rohamokkal kell a várőrséget kimeríteni. Az orosz tüzérségnek 15-18-21 és 24 cm-es mősaraik és tarackjaik voltak a vár ostromára.¹² Október 2-án az orosz parancsnokság magadásra szólította fel a védőket.¹³ Október 5-7-én tüzérségi előkészítés után általános roham indult az erőd ellen. Ez volt a 72 órás roham. Október 5-én a cs. kir. és m. kir. csapatok visszaverték őket.

⁶ Papp Tibor – Farkas Márton: Az abszolutizmus korától az első világháború befejezéséig In: *Liptai Ervin* főszerk.: Magyarország hadtörténete II. kötet, Bp. 1985. Zrínyi K. 46.

⁷ Uo. 48.

⁸ Uo. 51.

⁹ Czékus Zoltán: Az 1914-18. évi világháború összefoglaló történelme II. kötet. Bp., 1926. 249-250.

¹⁰ Ravasz István: Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a 20. századi világháborúkban 1914-1945. Bp., 27-28.

¹¹ De Sgardelli Caesar: A világháború kézikönyve 1914-18. Bp. 1935. 270.

¹² Dr. Gáspár Artur: Przemysl első ostroma In: *Lándor Tivadár* szerk.: A nagy háború írásban és képen Első rész: Északon és Délen I. . Bp. 1915. 212.

¹³ Dr. Gáspár Artur i. m. 211.

Az első világháború múzeumának egyik tárlója Przemyslben

Október 6-án földalatti munkával közelítették meg a várat az ostromlók, de ez a kísérletük is kudarcba fulladt. Október 7-én hajnalban az oroszok rohamra indultak. Ennél a támadásnál egy orosz gyalogezred bejutott a külső erődök vonalába, egyik zászlóaljuk pedig az I/1. várműbe, ahol a leghevesebb küzdelem folyt. Végül is a cs. kir. valamint a m. kir. csapatok kiverték az ellenséget az erődből.¹⁴ Olyan munkák is vannak, amelyek az oroszok támadását október 5-től 8-ig adják meg.¹⁵ Czékus Zoltán munkájában olvashatunk arról is, hogy a magyar katonák október 11-én és 12-én újabb kitörést hajtottak végre, hogy az oroszok visszavonulását gyorsítsák. Az oroszok vissza is vonultak a San keleti partjára.¹⁶ Több hadtörténeti munka az oroszok veszteségét 70 000 főben határozza meg.¹⁷ Az egyik szerző az orosz csapatok 40 000 fős veszteségéről ír az első ostrom alatt.¹⁸ Tény, hogy az erődöt 1914. szeptember közepétől 1915. március 22-ig védték a cs. kir., illetve az m. kir. egységek. Ez 6 hónapot jelent világháborús körülmények között. Ha ebből az időből levonjuk az 1. és 2. ostrom közötti időszakot, amikor az erődöt átmenetileg felszabadították egységeink, akkor is 5 hónapig tartó hősi védelemről van szó.

A vár ostroma alatt a német és osztrák-magyar hadvezetőség elhatározta, hogy megelőző támadással zavarják az orosz „gőzhengert”. Az volt a terv, hogy a 9. német hadsereggel Paul von Hindenburg tábornok Varsó és Ivangorod közt a Visztuláig tör előre és megpróbálja az orosz délnyugati front jobbszárnyának bekerítését. Az 1., 4. és 3. magyar-osztrák hadseregek a Sanig kell előretörnnie a Kárpátokból, Lemberg felé

¹⁴ Dr. Gáspár Artur i. m. 212. és 214.

¹⁵ Czékus i. m. II. kötet 223. Nónai i. m. 60

¹⁶ Czékus i. m. II. kötet 223.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Nónai i. m. 82

A hősi halottak emlékműve, emléktáblája

pedig a 2. hadseregnek. Ez a támadás 1914. szeptember 28-án meg is kezdődött és október közepéig sikeresen előrehaladt. A németek Varsóig jutottak, az 1. osztrák-magyar hadsereg pedig Przemyslt fölszabadította, és kiverte az oroszokat Magyarországról. Az oroszok azonban négy hadsereggel ellentámadást indítottak. Ez november elejéig kiindulópontjára vetette vissza a támadókat, majd a várat ismét körülzárta.¹⁹

Az erőd 2. ostroma. Ez az időszak 1914. november 4-től 1915. március 22-ig tartott. Ez alatt az idő alatt az erőd 10 orosz hadosztályt kötött le. A gyűrű 130 767 katonára és 30 000 polgári lakos körül zárult be. Ennek a 130 767 katonának 60 százaléka magyar katona volt. A 11. orosz hadsereg parancsnoka Nyikolaj Szelivonov tábornok több mint 3 hónapig tüzéséggel lőtte az erődöt.²⁰ A védők november 14-én egy nagyobb kitörést hajtottak végre. A 23. gyaloghadosztály keretében az 5. honvéd gyalogezredben nagyon sok vásárhelyi katona is szolgált.²¹

A katonák fizikai ereje lassan hanyatlott, mint ahogy a kellő lótáp hiányában az állati vonóerő is csökkent. Emiatt és a csökkenő húskészletek pótlására határozta el a parancsnokság, hogy a lovak egy részét levágatja. December 7-e után szerepelt a lóhús a napi ellátásban. Karácsonykor hallgatólagos fegyvernugvás volt. Ekkor a katonák jobb ellátást kaptak.²² December 27-én újabb kitörés történt, hogy megkönnyítse a 3. hadsereg helyzetét. Először előnyomulás, majd orosz ellentámadás, és 28-án az osztrák-magyar csapatok visszavonultak.²³ 1915 januárjában és februárjában a város kereskedései lassan kiürültek. Februárban már az egész városban éhínség dúlt. Az embereknek a kenyér hiánya, az állatoknak a lótáp hiánya volt elviselhetetlen. A ka-

¹⁹ Galántai i. m. 216. Papp Tibor – Farkas Márton i. m. 54.

²⁰ Ravasz i. m. 27-28.

²¹ Makó i. m. 23.

²² Szabó: i. m. 136-137.

²³ Nónai i. m. 151-152.

Az erőd maradványa

tonák helyzetét a téli felszerelés hiánya jelentős mértékben nehezítette.²⁴ Ez az oroszoknál is így alakult, Bruszilov tábornok visszaemlékezéséből tudjuk.²⁵ A honvédek hangulatának javításáért a „Tábori Újság” tett a legtöbbet. Először csak hadijelentések szerepeltek a lapban, majd később novellák, versek is. Gyóni Gézának rendszeresen megjelentek a költeményei az új-

ságban, többek között a „Csak egy éjszakára” című ismert verse is.²⁶ Az orosz csapatok február 9-16., majd február 18-19-én, illetve március 13-16 között indítottak támadást az erődrendszer ellen. A védők, akiknek 2/3-a magyar katona volt, ezúttal is hősiessen helytálltak, egészen addig, amíg volt mit enniük. Az oroszok csak néhány kisebb előtérállást tudtak elfoglalni.²⁷ A védők részéről az utolsó kitörés 1915. március 19-én történt és sajnos kudarccal végződött.²⁸ A várban a még megmaradt készleteket, ágyúkat, erődöket, hidakat felrobbantották.²⁹ 1915. március 22-én adta meg magát a vár őrsége. 117 000 katona, illetve altiszt, 2593 tiszt és 9 tábornok került orosz hadifogságba.³⁰ Hogy felemelt fővel távozhattak, azt még az ellenség is elismerte.³¹ Ennek ellenére van olyan hadtörténeti munka, amelyik szerint „a sok százmilliót felemészítő erőd védelme nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, az orosz hadműveleteket lényegében nem befolyásolta”.³² Olyan hadtörténeti munka is van, amelyikben szerepel az, hogy a védők addig tartottak ki, ameddig élelmük volt, illetve 4 hónapig lekötöttek egy teljes orosz hadsereget. Ezen kívül késleltették az orosz hadvezetés tervének végrehajtását, és oly mérvű veszteséget okoztak az ostromlóknak, hogy ez is segített a sikeres gorlicei át-törés végrehajtásában.³³ Bruszilov tábornok visszaemlékezéséből tudjuk: „Március 9-én Przemysl megadta magát. Rögtön könnyebb lett a helyzetünk a Kárpátokban.”³⁴ Ez bizonyítja, hogy az erőd hősi védelme hatással volt az orosz hadműveletekre.

²⁴ Dombi Kiss Imre: Pokoljárásom. Bp. 1983. 36. Szabó i. m. 140-141-142.

²⁵ Dombi Kiss Imre i. m. 36. Szabó: i. m. 140-141-142. p

²⁶ Szabó i. m. 143-144.

²⁷ Ravasz i. m. 28.

²⁸ Nónai i. m. 175. Szabó i. m. 156-157.

²⁹ Gabányi János: Przemysl második... 244

³⁰ Habsburg József: A világháború... I. kötet, 301. Ravasz i. m. 29. Szabó i. m. 7.

³¹ Szabó i. m. 5. Gabányi i. m. 244.

³² Papp Tibor – Farkas Márton i. m. 62.

³³ Ravasz i. m. 8.

³⁴ Bruszilov: A cár... 130.

Mi volt a tét ennek az erődrendszernek az ostromakor? Az osztrák-magyar hadsereg szempontjából elmondhatjuk, hogy az erőd elzárta a Galícia keleti és nyugati részeit összekötő utak és vasutak egy részét. Megnehezítette az oroszok előnyomulását a Dunajec, illetve a duklai hágó felé. Ezen kívül a vár nagy helyőrséggel, illetve sok hadianyaggal rendelkezett.³⁵ Az oroszok szemszögéből pedig az volt a tét, ha rögtön el tudják foglalni az erődöt, akkor ez megszilárdítaná Kelet-Galícia birtoklását, és akadálytalanul nyomulhatnak előre.³⁶ Április elején az orosz csapatok elérték a Kárpátokat, és a hegységen való áttörésre készültek. Kegyetlen harcok után április végére súlyos veszteségek árán sikerült az orosz csapatokat kivenni Magyarország területéről.³⁷ A kárpáti csatában 1915 januárjától április végéig az osztrák-magyar csapatok 800 000 főt veszítettek. Az orosz csapatok vesztesége hasonló méretű volt.³⁸

A gorlicei áttörés, illetve Przemysl 3. ostroma és az erőd visszafoglalása. 1915 tavaszán a német vezérkar elhatározta, hogy elhalasztják a nyugati támadást, és egy újabb, de nagyobb erejű támadást indítanak a keleti fronton. Erre 1915. május 2-án Gorlicénél került sor. A keleti fronton a központi hatalmak 1,3 millió katonájával szemben 1,8 millió orosz katona állt. Az áttörési szakaszra összpontosított katonák számát tekintve azonban eltérés figyelhető meg a szakirodalomban. Galántai József szerint 357 000 szövetséges katonával szemben 219 000 orosz katona állt.³⁹ Ravasz István szerint a főcsapás irányában 191 000 katonánk volt, velük szemben 219 000 orosz katona állt.⁴⁰ Május közepére az orosz arcvonalat sikerült 150 km-rel visszavetni a San folyó vonaláig, így a harcászati sikert hadműveletivé fejlesztették. Május 16. és június 3. között került sor a 3. przemysli csatára. A várat, illetve ami megmaradt belőle, a cs. és kir. 3. és a német 11. hadsereg június 3-án visszafoglalta. Június 22-én csapataink visszafoglalták Lemberget. Június végére Galícia és Bukovina csaknem teljes területét sikerült visszafoglalni. 1915 nyarán és őszén az orosz hadsereg kiűrtette még Lengyelországot és a Baltikum egy részét is. Az orosz csapatoknak rendkívül súlyos volt a veszteségük, az egyik hadtörténeti munka 2 millió 200 ezer főre teszi ezt. A Monarchia vesztesége 500 000 fő volt.⁴¹ Itt említem meg azt, hogy a 46. közös gyalogezred, az 5. népfelkelő gyalogezred, az 51. honvéd gyaloghadosztály, a 20. honvéd gyaloghadosztály és 101. közös gyalogezred részt vett a kárpáti csatában és a gorlicei áttörésben is.”

Pintér István, akitől a fentieket idéztük, tisztelettel emlékezett meg apai nagyapjáról, Pintér Andrásról, aki Przemyslben esett orosz hadifogságba.

³⁵ Gabányi János i. m. 245.

³⁶ Bruszilov i. m. 102.

³⁷ Papp Tibor – Farkas Márton i. m. 62.

³⁸ Galántai i. m. 254.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Ravasz i. m. 29.

⁴¹ Uo. 29-30.

Séta a Przemysl óvárosában és a Krasieczyn várkastélyban

Przemysl-ben kis óvárosi séta után a 14. századi Kazimierz vár reneszánsz pártázatos bástyaiban és támpillérekkel közrevett pártázatos gótikus várkapujában gyönyörködtünk, majd a Keresztelő Szent János kolostor megtekintése következett. Ebédünket a várban, egy lovagteremhez hasonlító, boltíves, kandallós étteremben fogyasztottuk el, utána a romantikus-manierista elemeket is mutató gyöngyszem, Krasieczyn várkastélya ejtett ámulatba bennünket. Igaz, olyan zuhogó esőben sem jártunk még késő reneszánsz főúri lakókastély tágas udvarán, mint akkor. A 17-18. század volt a kastély fénykora. Több lengyel király is vendégeskedett benne: III. Zsigmond, IV. Ulászló, János Kázmér és II. Ágost. A pártázattal, címerekkel, sgraffitto díszítéssel ékesített belső udvarról, ahol ünnepségek, lovagi viadalok játszódtak régen, bábos korlátú díszlépcsőn igyekeztünk az eső elől bemenekülni a gyönyörűen helyreállított termekbe, az emeleti körfolyosóról pedig a látványos motívumokkal díszített kápolnába. E nap gazdag programja Ustrzyki Dolne városkában, a Willa Stasia panzió teljes kényelemmel ellátott faházaiban nagyon hangulatos, vidám regionális lakomával ért véget, ahol élő zene, tánc és a helyi néphagyományok szerinti játékok résztvevői voltunk, és remekül mulattunk.

A harmadik napon a reggeli után buszunk hosszú utat tett meg a Bieszczady hegység csodaszép, lankás, zöldben pompázó, ám néhol már mélyre ereszkedő esőfelhőkbe burkolózó tájain. A Soliński-tó felé igyekeztünk, amelyről megtudtuk, hogy Lengyelország legnagyobb mesterséges tava, amely a San folyó Solinánál emelt völgyzáró gátjainak köszönhetően felduzzadt vízének tárolását biztosítja (képünkön).

A hatalmas gáton már szitáló esőben követünk idegenvezetőnket, majd a partra érve menedéket találtunk a turisztikai központtá fejlődő kis település egyik tóparti éttermében forró tea vagy vodka mellett. Az estére tervbe vett szabadtéri sütögetés az eső és a hideg miatt elmaradt, de helyette megkóstoltuk a különféle töltelékkel ízesített finom lengyel pirogot.

Csoportunk búcsú összejövetele

A negyedik napon utunk célja a huculi stílusú pravoszláv fatemplomok kicsinyített másaiból létesített nagy park megtekintése volt. Ezért Myczkowiecbe látogattunk egy ökumenikus kulturális központba, ahol 140 pravoszláv templomnak a makettje látható 1:25 méretben. Rengeteg fotón örökítettük meg a nem mindennapi látványt. Innen Sanokba utaztunk, ahol egy skanzenben sétálgattunk, majd a városka szépen helyreállított épületeinek egyikén felfedeztük a nálunk is ismert Szánoki Gergely humanista költőnek, Hunyadi Mátyás egyik nevelőjének, később lemerbergi érseknek az emléktábláját, aki ebben a kisvárosban született. A háromnapos egyházi ünnep körmenetei békés hangulatot hordoztak, a kellemes vacsora után még esti városnézés következett. Felsétáltunk a Kościuszko-parkon át a kilátóba, ahonnan gyönyörködhettünk a naplementében és a vidék panorámájában, majd a főtéren szinte mediterrán hangulatú fagyaltozás, beszélgetés közben nagyon sajnáltuk, hogy a híres sanoki ikonmúzeum már zárva volt, nem csodálhattuk meg az ikonfestészet remekeit.

Az ötödik napon tizenhat órás autóbuszút várt ránk, mert Szlovákiába és Magyarországra is csak nagy kerülővel juthattunk át, mivel az áradások miatt néhány határátkelőt lezártak. Fáradtságunkat enyhítette, hogy élményekben gazdag kiránduláson vehettünk részt, ismerkedtünk Galícia történelmi, egyházi emlékeivel, felidéztek a magyar-lengyel közös múltat, csodáltuk a táj szépségeit, a gazdag lengyel kultúra mindenütt jelenlévő különlegességeit.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA – PINTÉR ISTVÁN

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honlapja

<http://csm-honismeret.uw.hu>

2006. július elején, a Szekszárdon megrendezett XXXIV. Országos Honismereti Akadémián a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai közül tizenöten vettek részt. Az akadémiai programok szüneteiben megyénk honismereti mozgalmáról beszélgetve felmerült a tagság bővítésének és fiatalításának szükségessége. Mindannyian egyetértettünk abban, hogy civil szervezetünk programjainak színvonala, sokszínűsége, változatossága, érdekessége, vonzóvá tétele lehet e cél elérésének az alapja. Ebben is megújulás ajánlatos. Még fontosabbnak látszott azonban, hogy egyesületünk belső működése még jobban szervezett legyen, hogy rendezvényeinkről, honismereti munkánkról pontosabban, alaposabban tájékoztassuk ne csak egymást, hanem mindazokat az érdeklődőket, akiket vonzanak a régió történelmi, kulturális, néprajzi, építészeti és irodalmi értékei, és azok megőrzéséért és ápolásáért tenni is akarnak. Ismerjük meg egymást jobban, legyünk többet együtt megyénket és régiónkat megismerő programokon, és hívjunk magunkkal hasonló érdeklődésű ismerősöket.

Mivel tagságunk Csongrád megye legkülönbözőbb településeiről való, egy része nyugdíjas, más része munkahelyi kötöttségei miatt nehezebben utazhat más településeken megszervezett rendezvényekre, új tájékoztatási-szervezési lehetőségként felvetődött az egyesület saját honlapjának kialakítása. Az internetes elérhetőség az érdeklődő fiatalok megnyerése szempontjából különösen fontosnak tűnt. Ifjúsági helytörténeti, honismereti körök működnek a megye néhány iskolájában, ha azokkal, illetve érdeklődő diákokkal sikerül kapcsolatot teremteni a honlapon keresztül, talán bekapcsolódnak programjainkba, egyesületünk munkájába. Ha csak megismerik a honlapról tevékenységünket, eredményeinket, az általunk kínált lehetőségeket, információkat, akkor is sokat elérünk. Így született meg a *CSMHE honlapjának* gondolata. A megvalósulás két hónap múlva kezdődött. Pál Richárd, fiatal szegedi programtervező-matematikus díjazás nélkül vállalta a honlap technikai szerkesztését, édesanyja pedig a tartalmi szerkesztői munkákat.

2006 őszén a CSMHE elnöke, titkára és a szerkesztők körlevélben értesítették az egyesületi tagokat az új információs lehetőségről, és egyúttal kérték, hogy a honismereti munkával kapcsolatos ismertető anyagokat, érdekességeket, fotókat, programokat a honlapon közzétehető formában küldjék el a szerkesztőkhöz. A decemberi évzáró közgyűlés jóváhagyta a honlap fő szerkezeti vázát, az addig összegyűlt anyagok válogatását, javaslatai azóta beépültek a honlap anyagába.

Egy év alatt kialakult a honlap jól áttekinthető szerkezete. A nyitó oldalon nyolc fő egység fogja össze a tartalmat: *Az Egyesület története*, *a Tagság*, *Tevékenységünk*, *Munkáinkból*, *Honismereti gyűjtemények*, *Kapcsolataink*, *Fotók*, *Kapcsolódó oldalak* címszavak alatt

található az Egyesületünk tagjainak sokrétű munkáját tükröző anyag. Ugyanezen az oldalon közöljük híreinket, köztük felhívásainkat a saját vagy a honismerethez kapcsolódó más rendezvényekre, tájékoztatást adunk a tervezett és a közeljövőben megvalósuló rendezvényekről, programokról, egyesületi tagjaink konferenciákon, országos akadémiákon, küldöttgyűléseken való részvételéről, kitüntetéseiről, szakmai sikereiről, a honlapra felkerült új anyagokról. Mindig jelezzük, ha a hírhez kapcsolódó bővebb tájékoztatás, beszámoló, fotó megtekinthető. Törekszünk arra, hogy a felhelyezett írások, információk minden szempontból igényesen jussanak el az olvasókhoz.

Honlapunkon megjelenési lehetőséget adtunk az *Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület*nek, amely emlékoszlopok felállításával kívánja megőrizni a régvolt településeket a maiak emlékezetében, ezzel is gazdagítva a hazai településtörténetet, erősítve a helyi kötődéseket. Publikálási lehetőséget nyújtunk az iskolákban működő, helytörténetet és történelmet elmélyültebben tanulmányozó helytörténeti körök kutató diákjainak, kiemelkedő versenydolgzataikat, évfordulós megemlékezéseiket a megye iskolái felhasználhatják saját ünnepeiken is.

Mivel egyesületünkben több kutató tudós, irodalmár, levéltáros, tanár, könyvtáros, néprajzkutató és népművelő van, kutatási eredményeiknek publicitásához honlapunk is hozzájárul *Munkáinkról* című fejezetével, ahol publikációs jegyzékeiket, könyvismertető cikkeiket, honismereti témájú írásait, kirándulásainkról, rendezvényekről szóló beszámolóik megjelentetését biztosítjuk. Különösen hasznos a helytörténeti kronológiák és bibliográfiák közzététele. Eddig Csongrád megye, Szeged, Makó és a Délvidék kronológiája olvasható nálunk; a Vácott megrendezett XII. országos kiadványszerkesztői konferencián ezt a törekvésünket követendő példaként említették. Az Egyesület tagjainak jobb megismerését segíti elő *Portrék* című rovatunk, amelyben a honismereti mozgalomért sokat tett tagtársainkat mutatjuk be. Fontosnak tartjuk, hogy a kisebb megyei települések honismereti gyűjteményei nyilvánosságot kapjanak, ezért kérjük, hogy ezen gyűjtemények létrehozói, gondozói küldjenek honlapunkra rövid fényképes ismertetőket elérhetési lehetőségek megjelölésével, hogy honlapunk olvasói utazásaik során megtekinthessék a lokális hagyományörzés gazdag néprajzi értékeit. Elsőként Tápé és Pitvaros gyűjteményeit ajánlhatjuk az érdeklődőknek. Érdeemes megtekinteni a *Fotók* címszó alatt látható képek sorát, amelyeket az utóbbi évek során különböző programokon készítettek egyesületünk tagjai. Az anyaga még korántsem teljes, fokozatosan, hétről hétre bővül ez is a többi rész tartalmához hasonlóan.

Honlapunk tájékoztat más civil szervezetekkel, egyesületekkel kialakított kapcsolatainkról is, így a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társasággal, a Mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesülettel és a Marosvidék kulturális folyóiratot támogató Marosvidék Baráti Körrel, és felhívásokat jelentet meg a kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör, a csongrádi és a makói múzeumok külön rendezvényeiről. Lehetőséges ezek honlapjaira is átlépni a mi honlapunkról, éppúgy, mint betekinteni a

Tápei Monográfia, a Makói Helytörténeti Oldalak, az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark és a hódmezővásárhelyi Emlékpont anyagaiba.

A honlapunk az elmúlt évek során sokat fejlődött, egyik célunkat, hogy az egyesület életét szervezze, tagjait összefogja, és azok jobban megismerjék egymást, minden biztonnyal elértük. Tapasztalatunk az, hogy jól megszervezett, tartalmas programjainkba bekapcsolódva többen lépnek be egyesületünkbe, öt év elteltével taglétszámunk majdnem duplájára nőtt, a gyarapodás felerészben a fiatalabb generációból történt. A Délvidékre szervezett tanulmányutunk végén hét új taggal bővült egyesületünk. Valószínűleg a fiatal korosztály is meg-megnézi anyagainkat, néhány rendezvényünkön, kiállításokon, a levéltári napok előadásain, a honismereti gyűjtemények meglátogatásán nagyobb számban is megjelennek. Honlapunk íróinak száma is bővült. Sokkal hatékonyabbá vált a szervezőmunka az egyesületi rendezvényekre, ez a honlap híreinek rendszeres, sűrű frissítését igényli. Szerkesztőink minden tőlük telhetőt megtesznek ezért, munkájukat a honismeret iránti elkötelezettségből díjmentesen végzik. Természetesen tudjuk, hogy az élő, személyes kapcsolatokat nem helyettesíti az internetes forma, a tájékoztatást és kapcsolat bővítését viszont jelentősen megkönnyíti. Mint a honlap tartalmi szerkesztője, több alkalommal közvetítettem tagtársaimhoz azonos kutatási vagy érdeklődési körű, kapcsolatteremtési igényeket tartalmazó megkereséseket. Mivel honlapcímünk a Honismereti Szövetség weblapján is megtalálható, megyénk határain túl is ismert lett honlapunk elérhetősége, és könnyen kapcsolatot létesíthetünk más honismereti egyesületekkel, társaságokkal tapasztalatcsere céljából. Egyesületünk időközben közhasznú társasággá alakult át. E változás az egyesületi alapszabály, a közgyűlési jegyzőkönyvek, az 1 %-os adófelajánlások, a mindenkor éves program és a szervezeti működés alapvető eseményeinek nyilvánosságra hozatalával jár együtt. Honlapunk erre is biztosítja a megfelelő lehetőségeket.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2011-ben ünnepli megalakulásának 20. évfordulóját. Mintegy másfél évvel ezelőtt kezdtük el tervezgetni, hogyan tesszük ezt emlékezetessé közösségünk számára. Egyesületünk történetét bemutató kiállítási anyagot gyűjtöttünk, majd jubileumi honismereti kötetünkben megörökítendő, megírtuk a Csongrád megyei honismereti élet történetének képes kronológiáját. Tapasztalataink bebizonyították, mennyivel könnyebb volt annak az időszaknak a történetét összeállítani, amelyhez az adatokat honlapunk *Híreink, Megvalósult programok, Portrék, Fotók, Évi programtervek, Közgyűlési beszámolók* című rovataiból napra pontosan, röviden és hitelesen megtaláltuk.

Honlapunk anyagának további bővítése elhatározott szándékunk. Törekszünk arra, hogy az egyesületi évfordulóra megjelenő kötetünk néhány anyagát, különösen a helytörténeti-honismereti gyűjteményekét vagy a kronológiáét honlapunkon is elérhetővé tegyük.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

IV. KI KICSODA A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI ÉLETBEN?

Régi jeles honismerők

Asztalos P. Kálmán (1905–1989) **„Múltnak krónikása voltam én”**

Csanádpalotán Asztalos P. Kálmán nevét hallva legtöbbünknek a Honismereti Gyűjtemény jut eszünkbe, hisz falunkban ő tett legtöbbet azért, hogy a régmúlt tárgyait, eseményeit, emlékeit ne feledjük. Az általa alapított gyűjteményben az elkövetkező nemzedékek is megláthatják, hogyan is éltek, milyen eszközöket használtak dédszüleik. Asztalos P. Kálmánt Csanádpalota krónikásaként jól ismerték megyeszerte, hiszen helytörténettel, néprajzzal foglalkozó írásai gyakran jelentek meg a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain, mikor pedig többször szerepelt a televízióban és a rádióban, az egész ország hírét vette munkásságának.

1905. március 22-én született, ízig-vérig parasztember volt, már gyermekkorában elhatározta, hogy ő is földműves lesz, mint apja, nagyapja volt. Az elemi iskola elvégzése után szülei bíztatták, menjen tanulni tovább, hátha ő többre viszi majd, s nem kell „látástól-vakulásig” dolgoznia. Önéletrajzában így ír erről:

„– Menjél, aranyos fiam, tanuljál. Én eladok minden jószágot, csak tanulj ki valaminek, hogy ne legyél paraszt!

– Anyám, ordítottam - én nem tanulok! Én paraszt akarok lenni! Volna szíve elküldeni a háztól?” Végül is otthon maradt szántani-vetni, művelni a földet. Tizenévesen írta első szerelmes verseit, melyekből 1926-ban a Képes Világban is megjelent néhány. Így emlékezik erre:

„Franyó nagyapám és kortársai, kik gyakran az utcai lócán üldögéltek, igen megpirongattak a megjelent szerelmes vers miatt:

– Ha már írsz, arról írd, hogy a verejtéknek legyen becsülete, hogy szűnjenek meg a kiváltságok. Feladták hát a leckét, de az én eszem akkor még nagyon messze járt a felnőttek dolgához. Tovább írtam hát a szerelmi ömlengéseket, hol a Magyar Falu, hol a Vasárnap című hetilapokban jelent meg egy-egy versem, majd pedig a Marosvidék című megyei lap szerkesztőivel is felvettem a kapcsolatot.”

A földművelés és írás mellett kedvelt elfoglaltsága volt a méhészkedés. Alaposan kitanulta minden tudományát. Tapasztalatairól a Méhtenyésztés című lapban rendszeresen tudósította társait. A Honismereti Gyűjteményben őrizzük méhtenyésztéssel foglalkozó több száz oldalas, képekkel illusztrált írását.

A 20-as évek végén minden szabad idejében újságírással foglalkozott. „S annyira vittem – írja –, hogy az akkori illetékesek parasztíró jelzővel illettek. Hogy aztán azért-e, mert butának néztek, vagy azért, mert legtöbbit a parasztság sérelmeit tolmácsoltam, ezt sose sikerült megtudnom.” A sérelmek megírásáért a főszerkesztőtől annyi figyelemzetést kapott, hogy már nem is vette komolyan. Szülei kérve-kérték, ne húzzon ujjat a hatalommal. Kálmán bácsi még apja intó szavát is versbe foglalta: „Egy-két fecske nem hoz tavaszt! / S minden akarás csak hűhó, / Ha nem fog össze a paraszt...” Írásait mindenütt szívesen fogadták, dr. Csorba János, a Délvidék Hírlapszerkesztője újságírónak is hívta. „Parasztnak születtem, az is maradok”, hangzott a válasz.

1928-ban az Asztalos Péter nevet Asztalos P. Kálmánra módosította, mivel már volt egy ilyen nevű író. 28 éves koráig válogatott a lányok között – önéletrajzában is írja –, sok kedvese volt, s még Makóra, Zomborra is eljárt a lányok után. Ifjúkori szenvedélyének 28 évesen vetett véget, amikor is 1933-ban megnősült, elvette K. Kovács Juliannát. 30 éves korában (1935) kapta meg a katonai behívót. „Hamarosan rájöttem, hogy a honvédségnél egy-kettőre kifordítják az embert minden jóindulatából.” Gondolhatja az olvasó, mennyi konfliktust, megaláztatást kellett elviselnie Kálmán bácsinak éles esze, szókimondása miatt. Magyarcsanádon, Orosházán, Csanádpalotán töltötte katonai idejét majdnem hat éven át, szinte folyamatosan.

1938-ban írta első jelentős munkáját, a nyomtatásban is megjelent Csanádpalota monográfiát, mellyel a Falukutató Társaság pályázatán díjat is nyert. 1941-ben ő is ott volt az Országos Magyar Parasztszövetség alakuló ülésén. Itt találkozott mindazokkal, „kik a sajtóban és szóban hangadói voltak a parasztság sérelmeinek”. A gyűlést követően nemsokára megalakult Makón a Csanád-Arad-Torontál Csonkamegyék Parasztszövetsége, melynek szervező titkára lett. „Jártuk hát a megyét, hirdettük a parasztság összefogásának szükségességét. Bebizonyítottuk, hogy mostoha sorsunknak a szervezetlenségünk az okozója.” A második világháború borzalmai mély sebeket hagytak Kálmán bácsiban, melynek folytatásaként a téészesítés és az 50-es évek eseményei még több keserűséget hoztak számára.

Mik voltak ezek? 1946-ban az Igazság című lapban megjelent Magvető című verséért a rendőrség politikai osztályára került. Az ellene felhozott vád szerint sztrájkra buzdítja versében a parasztságot. A lap betiltása után ő szerkesztette a Csokor című

lapot 1951-53-ig. A szerkesztőség címe: Csanádpalota, Nagy-Purgely dűlő, tanya 134. szám. „Írásainkban nem sirattuk az úri Magyarországot, nem szidtuk a kommunizmust, és szóra sem méltattuk azt a szocializmust és demokráciát, melyet akkoriban hirdettek, de nem gyakoroltak. Gúnyoltuk az akkor virágzó személyi kultuszt, és nem ismertük el, hogy Rákosi forrón szeretett vezére a magyar népnek.” 1953. március 23-án az államvédelmi osztály emberei letartóztatták a Csokor című újságban megjelent cikkei miatt.

„Hat hétig tartó lelki tortúra után a százados egy jegyzőkönyvet tett elem, s felszólított, hogy olvassam el és írjam alá. Mikor elolvastam, visszaadtam:

– Ha százados úr az utolsó lapot megsemmisíti, akkor aláírom. Ugyanis az nem igaz, hogy meg akartuk dönteni a rendszert. Hogy ellene voltunk az igaz, de hogy fegyver nélkül rendszert döntsünk, ez nem igaz.”

Másnap a fővárosi Markó utcai fogház cellájába került, 12 évi börtön és teljes vagyonekobzás volt az ítélet. Büntetését Márianosztrán kezdte letölteni. 1953. augusztus 22-től Várpalotára került szemet fejteni. Az itt lévő rabok mind politikaiak voltak, túlnyomórészt orvos, pap, gróf és néhány paraszt. „Olyan volt az embertársi szolidaritás, amilyent még soha sehol sem tapasztaltam. Ez tartotta bennünk a lelket, a józan ész és bátorságot, mely a bányamunkához szükséges volt.” 1956-ban szabadult, ám 1957 januárjában ismét letartóztatták, csak márciusban tisztázódott ártatlansága. 1960-ban kényszer hatására lett a Törekvés Tsz tagja. Nyugdíjas koráig ott dolgozott az építőbrigádban.

Hogyan teltek a nyugdíjas Asztalos P. Kálmán napjai?

„Méhészkedtem, az udvaron, a kertben tevékenykedtem, írogattam a Néprajzi Múzeumnak, néha a Méhészetnek, a Csongrád Megyei Hírlapnak, és minden este jegyeztem az időjárását.” 1969-ben megalakították Bazsó Dénessel és Kinyó Istvánnal a honismereti szakkört, hamarosan beindult a Palotai Krónika is. Gyűjtögetni kezdték a régi szerszámokat, eszközöket, s létrehozták a honismereti gyűjteményt. Idős korában ezt rendezgette, szépítette, gyarapította.

S kire emlékszem én, a 70 évvel fiatalabb kislány? Egy kedves öreg bácsira, ki szüntelen kedvvel magyarázta a kemencekocsi működését, mutatta az automata mosógép elődjét, a szenes vasalót. Mikor én megismertem, már nem lázadt, nem szervezett; a falu múltjáról írogatott, és kedves gyűjteményét rendezgette. 1989. március 24-én örökre eltávozott közülünk. Ezzel az írással szeretnék tisztelni emléke előtt, s megköszönni utólag is, hogy a hagyományok, az elődök szeretetére, tiszteletére tanított minket. Gyermeke nem született, így életműve apáról-fiúra nem öröklődhetett tovább. A Honismereti Kör tagjai: Németi Bálintné, Balogh András, Nagyfalusi Istvánné és a többiek mind azon munkálkodnak, hogy megmaradjon a jövőnek is, amit Kálmán bácsi átmentett a „múltból a jelenbe”.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Bálint Sándor szegedi kutatásairól és honismereti szemléletéről

A honismeret – egyesek megfogalmazása szerint helyismeret – a lakóhelynek és a munkahelynek, a szülőföldnek, a szűkebb és a tágabb haza történetének, természeti és gazdasági értékeinek, népeletének, kulturális hagyományainak komplex kutatását, megismerését és e tudás továbbadását jelenti. A honismereti munka tehát egyszerre kutatói és pedagógiai tevékenység. Feltételezi mind a szűkebb, mind a tágabb szülőföldhöz való szoros értelmi és érzelmi kötődést. De lehet-e ilyen komplex szemlélettel tudományos kutatást végezni akkor, amikor jó néhány évtizede már mindenütt szűkebb területre, problémakörre való szakosodást látjuk? Az érzelmi kötődés pedig nem megy-e az elvárt tárgyyszerűség, a tudományosság rovására? Meggyőződésünk szerint lehet így kutatni, az érzelmi kötődés pedig nagy ösztönző erő nemcsak a feltáró munkában, hanem az értékőrzésben és az ismeretek továbbadásában is.

Ez a felfogás hatott az 1920-as években tanulmányait végző és a világra eszmélődő Bálint Sándorra, aki e szemlélet alapján dolgozott egész életében.

1980-ban írott önéletrajzi vallomásában maga így írt erről: „Alkalmam nyílt a szegedi katolikus tanítóképzőben való elhelyezkedésre (1931-1945). Ma úgy mondanám »honismereti szemlélettel« magyart, történelmet, földrajzot tanítottam. Gondosan ügyeltem, hogy az egészből művelt, korszerű, népben gyökerező magyarságélmény legyen.” E szemléletnek Bálint Sándor számára két alappillére volt: a történetiség és egy térbeli, társadalmi egyidejűség. „Az ember immanens életének és kultúrájának ugyanis nemcsak időbeli tartama, de térbeli kiterjedése is van. Az emberiség és a nemzet tagjai nemcsak mint nemzedékek élnek egymás után, hanem mint kortársak egymás mellett” – írta *Néprajz és nevelés* (1934) című tanulmányában. Szegedi kutatásai és tanári működése mindvégig ezt a „korszerű, népben gyökerező magyarságélményt” szolgálták.

Bálint Sándor nagyon jól ismerte a Város (mindig nagybetűvel írta!) és a Dél-Alföld könyvészetét, általában a magyar és latin nyelvű irodalmat, amelynek számos korábbi évszázadokból származó, Szegedre vonatkozó emlékét maga tárta fel és elemezte. Részben ezekből, részben néprajzos elődei munkáiból, jórészt saját gyerekkorában átélt alsóvárosi élményeiből, valamint évtizedeken keresztül folytatott néprajzi gyűjtéseiből származott az a hatalmas és sokrétű forrásanyag, amiből megírhatta Szeged művelődéstörténetét. Több száz Szegedről szóló publikációját Péter László (1974) és Gyuris György (2007) összegzi. Tanulságos, milyen elismerő figyelemmel veszi számba kutatói

elődeit *A szegedvidéki néprajzi kutatás eredményei és feladatai* című cikkében (1944): Dugonics Andrást, Vedres Istvánt, Kálmány Lajost, Kovács Jánost. Rájuk építi a további feladatokat: a szegedi tanyavilág, a Város környéki faluk néprajzi feltárását.

Nincs most mód gazdag életművéből minden, mégoly fontos szegedi vagy dél-alföldi vonatkozású tanulmányának bemutatására. Érdeemes azonban kiemelni a – mindmáig szegedi sajátosságként számon tartott – *szegedi papucsról* (1955) és a *szegedi paprikáról* (1962) szóló írását. Vaskos *Szegedi szótárának* két kötetében (1957) közölt sok ezer szócikke nemcsak a sajátos szegedi tájnyelv, hanem a Város sok évszázados művelődésének valóságos enciklopédiája. Még arra is kiterjedt a figyelme, hogy jelezze a még élő vagy a már kihalt tájnyelvi kifejezéseket. *A szegedi népelet* (1958) című kis könyvében először foglalta össze a nagy elődök (Dugonics András, Kálmány Lajos, Tömörkény István, Cserzy Mihály, Kovács János, Reizner János) és a maga három évtizedes kutatásának eredményeit. A könyv minden egyes tematikus fejezetében évszázados fejlődési, változási folyamatokat vázol.

Szeged városa (1959) című könyve elsősorban építészettörténeti monográfia (e témakörnek nagy értője volt!), ám egyúttal Szeged ezer éves művelődéstörténetének a magyar művelődéstörténet egészébe illesztett leírása is. A Szerző történeti korok és stílusirányzatok alapján rendezte mondanivalóját, ám belőle egy alföldi magyar város mindennapjainak sok évszázados története bontakozik ki. Ez a munka Bálint Sándor enciklopédikus műveltségének egyik szép példája.

A néprajz és a nyelvészet, s annak számos ága (névkutatás, csoportnyelvek vizsgálata), de különösen a dialektológia, sokáig szoros kölcsönhatásban működött. Ez megmutatkozik nemcsak a már említett szegedi tájszótárban, hanem akkor is, amikor közzétette az *1522. év tizedlajstrom szegedi vezetékneveit* (ebben felbukkan már a Bálint családnév – 1963), vagy a *szegedi tanyavilág helyneveit* (1963), vagy pedig – Dugonics után – a *Szegedi példabeszédek és jeles mondásokat* (1972). *Szeged reneszánsz kori műveltsége* (1975) című könyve az életmű méltatásakor általában háttérbe szorul. Pedig e munka nagy eredménye a 15-16. századi Szeged feltárható gazdaságtörténeti és társadalomtörténeti rajza. Szemléletesen ábrázolja a helyi kolostori műveltséget, a külföldön tanuló szegedi diákok révén idehaza meghonosodó egyetemi és literátus műveltséget, majd pedig a reformáció, a hódoltság és a hatására létrejövő szegedi diaszpórák szerepét. S mindent lenyűgözően hatalmas szakirodalmi háttérismerettel végzi. Ez a tudományközi, valamint az egyes tudományterületek határait is átszelő, egységben látó szemlélet modern, máig példamutató és követendő. Ugyanez mondható el a *Szeged-Alsóváros Templom és társadalom* (1983) című könyvről is, amely e városrész történetét és életének mindennapjait, vallási kultúráját a ferences kolostorral és templommal való szoros összefüggésben, s nagy történeti távlatban elemzi. A munka egyúttal első kegyhely-monográfiánk is. Évtizedekkel korábban, a *Boldogasszony vendégségében* című „lelki útikönyvében” (1944) nagy beleérzéssel fogalmazta meg a Havi Boldogasszony kultuszának, szeged-alsóvárosi ferences kegyhelyének lelkiségtörté-

neti jelentőségét, amely „az örök Szegedet tükrözik: katolicizmusnak és magyarságnak, népnek és magányos egyénnek időfeletti inspirációját, kultikus teljességét Mária szerelmében, valami különös magyar platonizmus ígézetében”.

A *szegedi nép* (1968) elsősorban néprajzi szempontú összefoglalója mintegy előrevetíti az egy évtizeddel később három kötetben megjelentetett *A szegedi nemzet* című szintézisét (1979-1983). Ebből a Város és kirajzásainak, a szegedi nemzetnek település- és társadalomtörténetét, 19-20. századi művelődésének rajzát ismerhetjük meg. A több ezer oldal terjedelmű mű összefoglalása Bálint Sándor egy életem át szeretettel végzett néprajzi, helytörténeti, honismereti kutatásainak. A szülőváros kultúrtörténetére posztumusz könyvében, *A hagyomány szolgálatában* című könyvének *A szegedi világ* című fejezetében még visszatér. Tanulságos, ahogy a kötetbe válogatott írások sokszínű tematikával átfogják a 18-20. századot, az irodalom, a magyar nóta (Dankó Pista), a zene, a népmesék és a paprikatermesztés világát. Egy másik fejezetben pedig (*Emberek és művek*) jobbra szegedi elődeinek munkásságát mutatta be.

Tudósi működésének egyik területe tehát elsősorban szeretett szülővárosához, Szegedhez és a történeti Dél-Alföldhöz kötötte Bálint Sándort, annak kultúráját nemcsak belső összefüggéseiben és évszázados távlatban, hanem európai kapcsolataiban is szemlélte. A Város mellett ezt a nagytájat: Csongrád, Békés és Csanád megyét, a Bánságot és Bácskát, a temesközi és a homokhátsági szegedi kirajzásokat vizsgálta. Mert ez együtt a „szegedi nemzet”. Bálint Sándor kutatásai nyomán így vált Szeged és a szegedi nagytáj (paraszti) múltja és kultúrája egyik legjobban ismert tájegységünké.

A vallási kultúra vizsgálatának keretében is nagyon sok Szegedre jellemző jelenséget tárt fel, illetőleg tágabb országos, közép-európai, európai összefüggésbe illesztve értelmezte azokat. Különösen egy-egy szokásnak, a búcsújárásnak, a búcsúvezető és énekszerző, társulatalapító szentembereknek (Engi Tüdő Vince) működésének ismerhetjük meg jól szegedi, Szeged környéki vonatkozásait. Bálint Sándornak a Móra Ferenc Múzeumban lévő hagyatékából nemrég közzétett hatalmas vallási ponyvagyűjteménye számos szegedi énekes és imádságos ponyvának, egyúttal a régi szegedi nyomdák emlékének őrizője.

Életművének pedagógiai szeletét eddig még senki sem elemezte, jóllehet Bálint Sándor magát elsősorban pedagógusnak tartotta. Ehhez lehetőséget kapott nemcsak a főiskolai és egyetemi katedrán, hanem újságok és folyóiratok hasábjain is. Pedagógiai elveiben máig sok korszerű és követendő elgondolás rejlik.

A néprajznak, a honismereti szemléletnek az oktatásban és nevelésben integráló szerepet tulajdonított. „A tanterv csak többé-kevésbé szintelen keretet, általános irányelveket ad, amelyek az egész ország népiskoláira nézve érvényesek, illetőleg kötelezőek. [...] helyi tanterveket kell kidolgozni” – írja a *Néprajz és nevelés* (1934) című tanulmányában. „Győzzük le ezáltal is a gyermek természetes húzódozását, keltsük föl benne az érdeklődést, tegyük tudatossá mindazon konkrét adottságokat, élményeket és tapasztalatokat, amelyek környezetével kapcsolatosak, és amelyek céljain-

kat szolgálhatják. Helyi tanmenet kidolgozása azonban megint csak lehetetlen néprajzi tudás nélkül.” „A néprajz tudománya a néplelket, népeletet a maga organikus teljességében és összes vonatkozásaiban akarja megismerni. Nem elégedhetik meg tehát egyes kiragadott, még olyan érdekes részletekkel sem, folyton a nagy összefüggéseket, a jelenségek mögött rejtőzködő lényegyet kell szem előtt tartania. [...] az új tanítónemzedék figyelmét a szülőföld meghatározó erejére, döntő élményére ráirányítania.” (*Néprajz és nevelés*, 1934.)

Tudósi hitvallása abban fogalmazható meg, hogy a paraszti műveltséget a nemzeti kultúra részévé kívánta tenni. Mai szóhasználattal úgy is mondhatnánk, hogy a helyi értékeket beemelni a nemzeti értékek közé. Hasonlóan Bartók Bélához, akinek egy 1925. április 2-i szegedi koncertje erősítette meg a 21 éves fiatalembert életfeladata felismerésében és vállalásában. Bálint Sándor a kultúrát történeti, nemzeti és európai összefüggéseiben, társadalmi egységben látta, tudományközi és honismereti szemlélettel vizsgálta és értelmezte. Ebben máig példamutató számunkra. A honismeret Bálint Sándor nézeteiben pedig nem egyszerűsíthető le egy településről, tájról szóló tudásanyag feltárására és elsajátítására, hanem magába foglalja a helyi tudás és értékek tudatos ápolását, az egészséges nemzeti (ön)tudat ébrentartását, az értékőrző kezdeményezések támogatását és a bennük való részvételt. Röviden: a szülőföld szeretetét. Erős érzelmi kötődéssel ezért nevezhette Szeged és a szegedi nagytáj kutatását apai, míg a vallási kultúra kutatását anyai örökségének. Vagy ahogyan a róla készült filmben Trogmayer Ottónak szép metaforával megfogalmazta: Szegeden két abszolútum van, a Tisza és az alsóvárosi ferences templom. Mindkettő felelősségre int és kötelez.

BARNA GÁBOR

Dr. Barta László (1936–2009)

Szentes város arról is ismert, hogy az elsők között csatlakozott az 1960-as években életre kapó honismereti mozgalomhoz. A múltbeli értékek feltárását, megismertetését és megőrzését szolgáló kezdeményezés nagyban elősegítette a szűkebb pátria iránti ragaszkodás, az egészséges lokálpatriotizmus kialakítását. E nemes érzések elsődleges kialakítói a tanítók és tanárok, legfontosabb bázisai pedig a régmúlt idők dokumentumainak őrzőhelyei: a levéltárak és a könyvtárak voltak. Így volt ez városunkban is. Barta László személyében most egy olyan ragyogó szakember életútját ismerhetjük meg, aki előbb tanárként, helytörténészként, majd levéltárigazgatóként, tudós előadóként és helytörténeti kiadványok szerkesztőjeként segítette településünk és a dél-alföldi régió történetének feltárását és közzétételét.

Barta László Szentesen született 1936. január 31-én. Szülei kiskereskedők voltak. Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte; 1954-ben a Horváth Mihály Gimnáziumban érettségizett. 1958-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–történelem szakos tanári oklevelet szerzett. Ugyanitt doktorált történelemből 1966-ban. A diploma megszerzése után öt évig általános iskolában dolgozott Szegváron és Szentesen. 1963 és 1978 között a Horváth Mihály Gimnázium magyar–történelem–művészettörténet szakos tanára. 1978 nyarán kinevezték a Csongrád Megyei Levéltár szentesi levéltára igazgatójává, mely tisztségét nyugdíjba vonulásig, 1996. január 31-ig viselte.

Az 1960-as években helytörténeti kutatóként került kapcsolatba a levéltárral. Gyűjtőmunkájának első eredményei egy doktori disszertáció (1966) és egy helytörténeti dokumentumkötet voltak; ez utóbbit a helyi levéltárosokkal állította össze (1969). Levéltár-igazgatói működése idején a szentesi levéltár a helytörténeti kutatás és írás legfőbb bázisává vált. Az ő vezetésével valósult meg a „nyitott levéltár” program, amelynek lényege az volt, hogy a levéltár váljék titokzatos, poros, zárt intézményből, a nagyközönség, a diákság, a helytörténet iránt érdeklődők irányába nyitott létesítménnyé, tudományos műhellyé. Ennek szellemében került sor az első levéltári nyílt napokra, amelyből utóbb kinőtt a máig élő, évenként megrendezésre kerülő levéltári napok helytörténeti rendezvénysorozata. A levéltár volt a legfőbb helyszíne a honismereti rendezvényeknek; rendszeresen itt gyülekeztek a helytörténet iránt érdeklődők; itt tartotta összejöveteleit a Hazafias Népfront Szentes Városi Honismereti Bizottsága, amelynek a levéltárosok is tagjai, tisztségviselői voltak. A rendezvények mellett említést érdemelnek a több alkalommal kiírt honismereti pályázatok, amelyekre több tucat értékes helytörténeti tanulmány készült, igen változatos tematikával. Ezek zsűrizésében Barta László mindannyiszor szerepet vállalt.

De nemcsak szervezte, hanem maga is művelte a helytörténeti kutatást és írást. Több könyv, helytörténeti kiadvány szerzője, társszerzője; alapvető tanulmányokat készített Szentes város és Csongrád megye történetéből. Tudományos közleményeinek száma megközelíti a félszázat. Legfőbb kutatási területe: a reformkor és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc története, de foglalkozott legújabb kori témákkal is. Legfontosabb munkái: A szentesi örökváltság 1836; Az 1828. évi országos összeírás Csongrád vármegyében; Szabad Szentes városának képviselői és igazgatási rendje 1837–1840; Szentes igazgatása az 1848/49-es forradalomban; Csongrád az 1848/49-es forradalomban; A Lakos-gyilkosság (Virágos Istvánnal); Az 1956-os forradalom Szentesen. Ezek mellett részt vett több helytörténeti monográfia és forráskiadvány összeállításában. 1979-től bekapcsolódott a külföldi levéltárakban folyó hungarika-kutatásba. A Vajdasági Levéltárban 3 alkalommal, a spanyolországi levéltárakban 8 alkalommal végzett gyűjtőmunkát, számos értékes dokumentummal gazdagítva a Csongrád Megyei Levéltárat és a Magyar Országos Levéltárat.

Hivatali elfoglaltságai mellett a Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Levéltárosok Egyesülete, a Hajnal István Kör, a Szegedi Akadémiai Bizottság, az Erdélyi Szövetség és sok más társadalmi szervezet tagja, vezetője. Szentes kulturális életében és közéletében betöltött kiemelkedő szereplését a városi képviselő-testület 1997-ben Pro Urbe-díjjal ismerte el. Hosszan tartó betegeskedés után, 2009. április 29-én hunyt el Szentesen.

LABÁDI LAJOS

Dr. Börcsök Vince (1925–1985)

1960-ban létesültek a megyékben a Népművelési Tanácsadók, amelyek később a létrejövő megyei művelődési központok módszertani csoportjává alakultak. Ezen feladatoknak az ellátását a főhivatású dolgozók mellett tiszteletdíjas külső munkatársak, szakreferensek segítették. A Hazafias Népfront keretében alakult Honismereti Bizottság közművelődési tevékenységét a Népművelési Tanácsadó támogatta, látta el. Ezen tevékenység sikeres segítése érdekében szakreferensnek dr. Börcsök Vincét kérték föl.

Börcsök Vince – ahogy mindenki nevezte: Vince bácsi – 1925. január 8-án született Kiskunhalason. A család a Harkakötöny melletti Harka tanyavilágában élt. Bálint Sándor kutatásaiból tudjuk, hogy Szegeden gyakori a Börcsök vezetéknév, és azt is, hogy a Kiskunság déli részének a tanyavilágát, így Harka tanyavilágát is, a Szeged-alsótanyáról áttelepülő családok népesítették be. A kiskunfélegyházi tanítóképző elvégzése után 1944-től Szeged környéki tanyai iskolákban tanított, többek közt Balástyán, az Alsóbalástyai tanyai iskolában. Ekkor ismerkedett meg a szintén Balástyán tanító Miklós Sándorral, aki később a Csongrád megye és Szeged megyei jogú város Népművelési Tanácsadójának az igazgatója lett. Közben az egyetemen földrajz–történelem tanári szakot végzett, majd jogból doktorált.

Egyetemi tanulmányai során ismerkedett meg Bálint Sándorral, akinek néprajzi előadásai irányították a figyelmét a paraszti gazdálkodás, elsősorban a szegedi homokvilág szőlő- és gyümölcsstermesztésének vizsgálatára, amelyhez kiterjedt alsótanyai rokonsága is segítséget nyújtott. Bálint Sándort több, alsótanyai adatközlővel ismertette meg. Erről ifjú Lele József egyik Mórahalomról szóló írásában így ír. „Az 1950-es évek elején a mórahalmi Paplógó családban lakodalom volt, ahova rokonként hívták meg a Pálfi családot is. Ott találkozott ifjabb Pálfi Ferenc a szintén arra valósi születésű, de már Szegeden élő és tanárkodó Börcsök Vincével. Beszédbe elegyedtek, majd az idősebb Pálfi gazda is bekapcsolódott a társalgásba. Börcsök tanár úrnak nyilván hamar föltűnt az apa és fia kivételes bölcsessége, műveltsége. Kérte, hogy

kedves tanárát, Bálint Sándor professzor urat vihesse egyszer ki a tanyájukra.” Gyakran járt Bálint Sándorral együtt tanyai gyűjtőutakra. Erről Bálint Sándor a Szögedi Nemzet című könyvében így ír. „Börcsök Vince: személyes irányítással, majd később önállóan is Alsótanyán gyűjtött anyagot. Értékes a népi szőlőkultúra vizsgálata. Mindezekből a művekből egy és más nyomtatásban is megjelent.”¹ Miklós Sándor, a Népművelési Tanácsadó igazgatója Börcsök Vincét, akivel Balástyán egy tantestületben tanított, néprajzi gyűjtő és földolgozó tevékenységének ismeretében fölkererte a honismereti szakreferensi feladatok ellátására.

Börcsök Vince 1955. július 10-én kötött házasságot a szintén pedagógus Peterdi Abigéllal. Négy élő gyermekük van: Mária (1956), Gizella (1963), Vince (1965) és Abigél (1966). Ekkor már Szegeden tanított. Leghosszabb ideig a Radnóti Miklós Gimnáziumban, 1964-től 1974-ig. Majd a szegedi Móra Ferenc Múzeum néprajzi osztályán dolgozott nyugdíjazásáig. 1985. március 28-án halálos balesetben elhunyt.

Haláláig szakreferensként irányította Csongrád megyében a honismereti tevékenységet. Továbbképzéseket, tapasztalatcseréket, bemutatókat szervezett a szakkörvezetők részére. A szakreferenseknek havonta legalább négy alkalommal kellett helyszíni munkát végezniük, egy-egy szakkör tevékenységét megtekinteni, munkájukhoz szakmai, módszertani segítséget adni. Ezek a látogatások legtöbb esetben az adott intézmény, szakkörvezető igénye alapján történtek. Célja, hogy a szakköröknek, a szakkörök vezetőinek a tevékenységéhez, a munkájuk megismerésével, szakmai, módszertani tanácsokat adjanak, segítséget nyújtsanak. Ennek az ellátásához legtöbb esetben intézményünk gépkocsiját, mikrobuzsát használták. Ilyenkor egy-egy útirányon az intézményünk főhivatású munkatársai külső munkatársaikkal együtt utaztak. Ezen utazások során ismerkedtem meg Börcsök Vincével. Hamar kialakult a barátságunk. Ebben jelentős szerepe volt egyrészt annak, hogy szatymazi, jánoszállási tanyai rokonaim révén, illetve a Valéria téri (akkor így hívták a mai Bartók Béla teret) paprikapiacon árusító, illetve az ott lévő szítás műhelyünkben vásárló tanyaiakkal találkozáva ismertem meg a szegedi tanyavilágban élőket. Gyerekkoromban – akkor még nem volt televízió – szüleim, rokonaim, az ismerősök is sokat meséltek az életükről, ezért jól ismertem Szeged múltját, helytörténetét, néha egészen másként, mint ami a hivatalos történelemírásban van.

Másrészt gyakran voltak szakterületemmel közös feladatok. Ilyen volt, például, hogy a Hazafias Népfrejt javaslatára készüljön fényképsorozat, ami bemutatja az egész települést, ennek az elkészítéséhez a fotószakkörök nyújtottak segítséget, illetve, amely településen nem működött honismereti kör, ott a fotószakkörök készítettek el a képsort. Közös tapasztalatcserét szerveztünk Mórahalmon, ahol a fotószakkörnek a helyi eseményekről készült fölvételeit mutatták be a Művelődési Ház „kirakatában”. A művelődési házak amatőr filmes körei –akkor még nem voltak helyi televíziók – gyakran készítettek a település életéről híradókat, jelentős helyi személyisége-

¹ III. kötet 930.

ikről portréfilmeket, bemutattak műemléképületeket, helyi népszokásokat. Közülük többen is fesztiválokon díjakat kaptak. Közülük egyet emelek ki, a szentesi amatőr filmeseknek a város magyar ortodox (előzőleg román ortodox) templomát bemutató filmet. De volt kapcsolat a gyermek színjátszás, a népi gyermekjátékok, a néptánc és a népzene területén is.

Közelebbről akkor ismertem meg Vincét, amikor az 1970-es évek elején a tavaszi iskolai szünetben kirándulást szervezett diákjai részére Erdélybe, amin részt vettem. A kirándulás célja az volt, a diákok ismerjék meg Erdély magyar emlékeit, többségében olyanokat, amelyek a hivatalos utazási programokban nem szerepeltek. Ebben jó partner volt az idegenvezetőnk, Boha Tamás László, aki Kolozsvárról Szegedre települt vízügyi mérnök-tanár volt. Így többek közt megnéztük a csucsai Boncza-kastélyt, Kalotaszegen, Nagykapuson a református templomot, a templomban lévő kalotaszegi hímezett terítőket. (Ide kívánczok, hogy Kallós Zoltán „Balladák könyve” első kiadása vázsonkötésén lévő kalotaszegi hímezésmotívumot nagykapusi asszonyok készítették.)

Kolozsváron – ez egyéni programom volt – este Vincével és az idegenvezetőnkkel fölkerestük a Szervátiusz szobrász családot. A II. világháború végen a németek a magyar fiatalokat, a leventéket Németországba vitték, magyar kísérő nem volt velük. Amikor erről nagybátyám, aki piarista szerzetes tanár volt, tudomást szerzett, tábori lelkésznek jelentkezett, és egy szerzetes társával elindult utánuk. Tábori oltárához a fiatal Szervátiusz Tibor faragott egy Krisztus-fejet. Ez akkor a családuk birtokában volt. Jelenleg, a család határozata alapján, a szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium igazgatói irodáját díszíti. Sajnos akkor nem találkozhattunk Szervátiusz Tiborral, csak az édesapjával. Nagy élmény volt mindhármunknak a találkozás és a műteremben lévő szobrok megtekintése. Gyergyószentmiklóson a kevésbé ismert örmény katolikus templom mellett megnéztük azt az épületet is, amely a mádэфalvi veszedelemhez kapcsolódik, amely akkor a császári katonaság központja volt. Szállásunk a Gyergyószentmiklós mellett lévő Marosfőn lévő ifjúsági táborban volt. A település neve arra utalt, hogy itt van a Maros forrása. A forrás a szállásunk közelében volt. Miután megtaláltuk, szinte mindenki papír hajócska készítésébe fogott, amin az itt még kis Maros-érre helyezve üzentük haza, Szegedre, hogy a Maros forrásánál vagyunk. Nagy élmény volt a fiatalok számára, hogy a Békás-szoroson végig gyalogoltunk. Mádэфalva határában megálltunk a mádэфalvi veszedelem emlékművénél, és megemlékeztünk a tragikus történelmi eseményről. A Szent Anna-tóhoz is elmentünk, ahonnan szintén gyalog, egy szép erdei ösvényen mentünk le Tusnádra, ahol végigkóstoltuk a borvízforrásokat. Azért foglalkoztam ennyire részletesen ezzel az erdélyi úttal, mert ez jól tükrözi Börcsök Vince honismereti tevékenységét.

Sajnos Börcsök Vince korai halála derékba törte honismereti munkásságát, még sokat tehetett volna nemcsak a megyénk, hanem az ország honismereti mozgalmának a területén.

BOGDÁN LAJOS

Buzás László (1907–1993)

1907. november 13-án, Budapesten született, de egész élete Makóhoz kötődött. 1919 és 1927 között volt a makói gimnázium diákja, József Attila két évfolyammal járt föllette, Erdei Ferenc pedig két évvel fiatalabb iskolatársaként tekintett fel rá. Buzás László – mivel akkortájt az alsósoknak magázniuk illett a felsősöket – meg sem merte volna szólítani József Attilát. De olvasta az idő tájt az iskola önképzőköri hirdetőtáblájára kihelyezett „Részeg a síneken” című versét, és időnként, ha összefutottak, és József Attila megszólította őt, akkor váltottak néhány mondatot. Erdei Ferencsel gyakran rugdalták a labdát, többnyire iskolai dolgokról beszélgettek. A makói gimnázium méltán ismert tudós tanárai tanították őket. Az akkori híres, nagyformátumú tanáregyéniségek közül leginkább talán Eperjessy Kálmán hatott rá.

A honismerettel és helytörténettel való kapcsolata már nyolcadikos gimnazista korában elkezdődött, amikor Eperjessy Kálmán megkérte, hogy segédkezzen Szirbik Miklós: „Makó városának közönséges és az abban lévő reformata eklézsiának különös leírása” című kézírata korrektúrájának elkészítésében (Eperjessy akkor rendezte sajtó alá a kéziratot). Makó első történetírójának ez a munkája annyira magával ragadta Buzás Lászlót, és Eperjessy lelkesítő szavai olyan hatással voltak rá, hogy elhatározta, ő maga is próbál érdekes történeti források után kutatni. Érettségi után elvégezte a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem történelem–földrajz–latin szakát. Kitűnő professzoroktól tanult, Szegfű Gyula, Hóman Bálint, Cholnoky Jenő, Szentpéteri Imre tanítványaként végzett.

1944-ben került vissza Makóra, innen vonult be katonának, a háború után pedig a makói református polgári iskola nevelője, azután a Kálvin téri iskola igazgatóhelyettese, 1951-52-ben a Szent István téri iskola igazgatója lett. 1952 és 1969 között a makói József Attila Gimnázium tanáraként dolgozott. Történelem szakkört vezetett, megalakította a természetjáró szakosztályt, tíz évig igazgatója volt a Dolgozók Gimnáziumának. Történelemóráin egy-egy téma keretében beszélt diákjainak a helyi sajátosságokról is, azzal a szándékkal, hogy felkeltse érdeklődésüket a szülőföldjük, a táj és elődeik élete iránt. Nemzedékekkel szeretettette meg Makó múltját. A történelemoktatás különös paradoxonának tartotta azt, hogy előbb ismerik meg a diákok az egyetemes történelmet, az ország történiáját, majd csak legvégül a szűkebb környezetük múltját. A fiatalok identitászavarait elemezve egy beszélgetés során így fogalmazott: „A család és az iskola felelőssége óriási, hiszen a gyerekek indíttatást a lakóhelyük megismeréséhez, az értékek felfedezéséhez elsősorban a szülőktől, a pedagógusoktól kaphatnak. Először a kíváncsiságot, az érdeklődést kell felkelteni, ezt követi az érzelmi azonosulás, majd

létrejön a szülőföld biztonságot nyújtó élménye, ami elvezet az otthonosság érzetéhez. S akkor már nem térkép lesz ez a táj, nem is csak egy település a sok közül, hanem több ennél." Városának története fiatal kora óta érdekelte. Amikor 17 év távollét után tanárként visszatért egykori gimnáziumába, felébredt benne a kutatási vágy. A makói gimnázium kiváló kutató, tudós tanára lett. 1953-tól 55-ig másodállásban a makói múzeum vezetésének feladatát is vállalta. Helytörténeti kutatómunkájának eredménye számos cikk és helytörténeti tanulmány. Igazi lokálpatrióta, polihisztor tanár. Buzás László azon nagyműveltségű tanárok közé tartozott, akik számára a pedagógia mindennapi gyakorlása, az egyetemes művelődéstörténeti és történelmi ismeretek állandó gyarapítása s a szűkebb környezet tudományos igényű kutatása egyaránt fontos volt. Nem a mindenáron publikáló filológus volt, hanem az a tudós tanár, akit a kutatók, érdeklődők bármikor felkereshettek helytörténethez kapcsolódó kérdéseikkel, mindig önzetlenül, készségesen adta át ismereteit. Makón a helytörténészek nesztoraként emlegették.

1969-ben nyugállományba vonult, de tovább kutatva döntő része volt a makói József Attila Gimnázium évkönyvének összeállításában. Az 1971-ben megjelent első évkönyvben az iskola vázlatos történetének 1895-től 1944-ig terjedő időszakáról szóló tanulmány szerzője. Ugyancsak ő állította össze az 1895-től 1970-ig tartó időszak gimnáziumi igazgatóinak és igazgatóhelyetteseinek, valamint tanárainak névjegyzékét. Megírta a Dolgozók Gimnáziumának 1945 és 1970 közötti történetét. Kutatómunkáját és publikációit tökéletes precizitás jellemezte. Nyugdíjasként néhány évig még segítette a gimnázium adminisztrációs munkájának ellenőrzését is. 1972-ben elkészült Makó város 1870-től 1970-ig terjedő hírlap és folyóirat bibliográfiájával, sok-sok ismeretterjesztő előadást tartott. Helytörténeti munkásságáért kapott „Szocialista Kultúráért” kitüntetést. Két évtizedes kutatómunka után, 1992-ben jelent meg a Makói Múzeum Füzeteiben Tóth Ferencsel társszerzőként feldolgozott „Makói utcanevek” című tanulmánya. Reizner János „Makó város története” című faksimile kiadásban megjelent munkájában található nyolc latin nyelvű oklevél, amelyek lefordítása, szómagyarázatokkal és névmutatókkal való ellátása is az ő munkája.

Közel fél évszázadon át a makói tudományos közélet elismert alakjaként tevékenykedett. A Makói Honismereti Kör alapító tagja, a makói Múzeumi Baráti Kör tagja és rendszeresen előadója volt. Tanítványai tiszteletét és szeretetét nemcsak széleskörű tudásával, kitűnő előadókészségével, következetes pedagógiai módszereivel, hanem erkölcsi tartásával és egész személyiségével vívta ki. A város önkormányzata 1990-ben „Makó városért” oklevéllel ismerte el négy évtizedes pedagógiai és helytörténeti munkásságát.

Születésének 100. évfordulójáról 2007-ben megemlékeztek Makón. A felnőtteket és diákokat városuk, valamint környezetük jobb megismerésére ösztönző, évente megrendezett Makói Városismereti Verseny ma Buzás László helytörténész-tanár nevével viseli.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Czakó Józsefné Puszta Mária (1935–2005)

Czakó Józsefnét Apátfalván mindenki csak „Pusztá Mancinak” nevezte. Ő volt „a falu könyvtárosa”, oly nemes értelemben, mint a régi „falú tanítója” megnevezés. 1954-ben lett könyvtáros a faluban, ő kezdte kialakítani a könyvtári rendszert. 1996-ig dolgozott könyvtárosként, 42 évig szolgálta a közművelődést falunkban. A helyi könyvtárban már az 1980-as évekre tartalmas állományú zenei tárat is létrehozott a környéken elsőként, így a fiatalok számára is népszerűvé tette az intézményt. Évtizedekig segített a fiataloknak az olvasás szépségét felfedezni. Ennek érdekében a könyvtárat ifjúsági találkozóhelyként is működtette, szombatonként itt találkoztak a vidéki középiskolákból hazautazó apátfalvai tanulók. Mancinéninek mindenkihez volt jó szava, bátran felkereshette bárki lelki problémájával is. Mint könyvtáros gyűjtötte az újságokban, folyóiratokban az Apátfalváról megjelenő írásokat. Szigeti György mellett ő tudott legtöbbet a falu néprajzáról, történetéről, az itt élő emberek hétköznapjairól.

Éveken át színjátszó csoportot és irodalmi színpadot szervezett, műsorokat állított össze az ünnepekre. Amikor Szigeti György elköltözött Apátfalváról, Czakó Józsefné vállalta a honismereti munka folytatását. A könyvtárba járó fiatalokból újra megszervezte a honismereti szakkört, s működtette éveken át folyamatosan. Szakkörösei felnőve tovább vitték a Mancinénitől tanultakat, többen lettek közülük könyvtárosok, pedagógusok. Diákjai rendszeres résztvevői lettek a honismereti táboroknak és a helytörténeti vetélkedőknek. Több apátfalvai fiatal is bekapcsolódott a néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatba, Mancinéné irányításával az összegyűjtött anyagokból díjnyertes pályázatok lettek. Honismereti munkásságának nagy eseménye volt 1987 nyarán a Csongrád megyei honismereti diáktábor megrendezése Apátfalván. Ő volt a tábor mindenese: vigyázott ránk, szervezte a szakmai munkát, gondoskodott az ellátásunkról és a szórakozásunkról. Jó helyismerete révén ő szervezte a túrákat, az előadókat. Azt hiszem ez volt a legjobban szervezett, legeredményesebb kutatómunkát felmutató tábor. Könnyű dolgunk volt; Czakó Józsefnét mindenki ismerte a faluban a fiattól az öregig. Kérő szavára mindenki igennel felelt, bármit is kért. 1991-ben újból jöttünk mi, Csongrád megyei diákok táborozni Apátfalvára. Sokan visszatértek az első tábor diákjai közül is. Ott folytattuk a kutatásokat, ahol néhány éve abbahagytuk.

1994-ben nyugdíjazták Pusztá Máriát, még két évig dolgozott a könyvtárban. 1996-ban a Honismereti Szövetségtől emléklapot kapott honismereti munkájáért. 1998-ban „Apátfalva Közszolgálatáért” kitüntetésben részesült közel fél évszázados munkáért. Utolsó éveiben betegsége miatt Csongrádra költözött fiához, csak nagyritkán látogatott haza. Az éveken át türelemmel viselt betegség legyőzte Őt.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Dudás Lajos (1927–2004)

Dudás Lajos 1927. augusztus 24-én született Csongrádon. 1947-ben Kiskunfélegyházán tanítói oklevelet, 1964-ben tanári diplomát szerzett a Szegedi Tanárképző Főiskolán. A tanítóképző elvégzése után a tanítói állásra várva fényképésztanulónak állt, és kitanulta a fényképész mesterséget a kiskunfélegyházi Garaczy Pál fényképészmesternél. A sorkatonai szolgálat letöltése után 1950-ben kezdett tanítani a Császár úti tanyai iskolában, majd 1958-tól a szántói iskolába helyezték át. 1964-ben a Síp Utcai Általános Iskolába került, ahol nyugdíjazásáig tanított. Pedagógiai tevékenységét az évek során három állami kitüntetéssel ismerték el.

A tanítás mellett az 1960-as évektől kapcsolódott be a helytörténet kutatásba dr. Tari László, dr. Katona Imre és Palásti Pál mellett. A csongrádi levéltárnak több mint harminc éven keresztül volt aktív kutatója. Az 1980-as évek közepétől folyamatosan gyarapította a levéltárban elhelyezett személyi iratait. Halálát követően a teljes hagyaték a levéltárba került. Gazdag, egy élet munkájának eredményét magában foglaló, helytörténeti szempontból felbecsülhetetlen értékű anyaggal gazdagodott a csongrádi levéltár. Az iratanyag a már nyomtatásban is megjelent munkáin kívül kutatásainak feltáró céduláit és a még nyomtatásban meg nem jelent tanulmányait egyaránt tartalmazza. A Csongrád város történetével foglalkozó tudományos és amatőr kutatók egyaránt kutatják az anyagát és munkáikban hivatkoznak kutatásaira.

A kutatás mellett rendszeresen publikált. Az 1976-ban indított „Mozaikok Csongrád város történetéből”, majd az 1994-től megjelenő „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodikának állandó szerzője volt. Több tanulmányt, rész tanulmányt készített a tervezett Csongrád város monográfiájába. Társszerzője volt „A XXI. század közepén” című Csongrádot bemutató sorozatnak, társszerkesztője és társszerzője a Bársony István Mezőgazdasági Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium Jubileumi évkönyvének, amit az iskola fennállásának 75. évfordulója alkalmából adtak ki, társszerzője a „Száz éves a Csongrádi Gőzmalom” című kiadványnak, a „Száz éves a Csongrád-Félegyházi vasút” című munkája 1988-ban jelent meg. A helyi sajtóban rendszeresen jelentek meg sorozatai, cikkei. Tanulmányai és cikkei, nemcsak helyi, hanem megyei és országos kiadványokban is megjelentek. Társszerzője volt a „Három folyó mentén. Csongrád megye millenniumi albuma”, illetve a „Csongrád megye építészeti emlékei” című köteteknek. Munkái jelentek meg a Honismeret című kiadványban is. Több tucat tanulmánya és több mint száz cikke jelent meg.

Csongrád város várostörténeti kutatásában és publikálásában kifejtett munkája elismeréseként a Csongrád Megyei Közgyűlés 2000-ben az Alkotói Díj kitüntetését ado-

mányozta Dudás Lajosnak. Helytörténeti témában több előadást tartott, kiállításokat nyitott meg. A városba látogató vendégek, turisták számára szívesen vállalt múzeumi tárlatvezetést, városnéző kalauzolás. Szülővárosa 1990-ben a „Pro Urbe Csongrád” kitüntetést adományozta számára.

A Síp utcai iskolában a fényképezésnek már hagyománya volt. Az iskolában működött a fotószakkör, az iskola eseményeit 8 mm-es filmfelvevő segítségével örökítették meg. Mivel tanult szakmája volt a fényképezés, örömmel kapcsolódott be a munkába. Évtizedeken keresztül készített fényképeket a városi rendezvényeken. Fényképezőgépével rögzítette a jövő számára a történelmet. Tudta, hogy ami ma esemény, az holnap történelem. Több ezer helytörténeti jelentőségű fényképfelvétel maradt utána. Nemcsak készítette, hanem gyűjtötte is a régi fényképeket, a fényképezés őskorából származó üvegnegatívokat és a régi csongrádi képeslapokat. Képeslap-gyűjteménye a város leggazdagabb gyűjteményének számított sokáig. A mintegy 10 000 darabból álló fotó- és képeslapgyűjteménye ma már a levéltár gyűjteményét gazdagítja. Több szervezetnek tagja volt: Magyar Néprajzi Társaság, Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád Megyei Tagozata, Honismereti Szövetség, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Csongrádi Honismereti és Helytörténeti Bizottság, Városi Közlekedésbiztonsági Tanács, Csongrád Városért Egyesület. A csongrádi múzeumbaráti kör egyik alapító tagja.

A honismereti mozgalomban a Csongrád Megyei Honismereti Bizottság megalakulásától részt vett. A rendszerváltást követően megalakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek és Honismereti Szövetségnek alapító tagja volt. 2000-től az egyesület Számvizsgáló Bizottságának volt tagja, a Honismereti Szövetségben pedig három ciklusban képviselte egyesületünket. A honismereti akadémiákon rendszeresen részt vett feleségével, Rózsika nénival. Az 1996-ban Csongrádon megrendezett Országos Honismereti Akadémia szervezésében aktívan részt vállalt. A honismereti mozgalomban végzett tevékenységéért 1999-ben a Honismereti Szövetség az elismerő oklevelét, 2001-ben a Honismereti Munkáért aranyérem kitüntetést adományozta Dudás Lajosnak. (Lásd fenti képünkön.)

2003-ban bekövetkezett visszafordíthatatlan betegsége miatt elbúcsúzott a szövetségtől és az egyesülettől. Bogdán Lajosnak, egyesületünk titkárának küldött levelében így búcsúzik el az egyesülettől: „A több évtizedig tartó közös együttműködés során el nem múló emlékeket szereztem, gyűjtöttem – s őrzöm emlékezetemben. Kérlek, mondd el a tagságnak, hogy szeretettel fogunk emlékezni rájuk.” Csongrád város múltjának feltárásában és a honismereti munkában végzett tevékenységével maradandót alkotott, utat mutatva az őt követő helytörténet kutatásával foglalkozó kutatók számára.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Erdélyi Péter (1946-2006)

Erdélyi Péter 1946. augusztus 6-án született Hódmezővásárhelyen. Általános iskolai tanulmányait szülővárosában, a középiskolát a szentesi Horváth Mihály Gimnáziumban végezte. 1969-ben a szegedi József Attila Tudományegyetemen szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. Kalocsán, a Dózsa György Mezőgazdasági Technikumban kezdett tanítani. 1972-től 2005 augusztusában történt nyugdíjba vonulásáig a csongrádi 610-es Ipari Szakmunkásképző Iskolában – mely 1982-től Ságghy Mihály nevét viseli – tanította a magyar és a történelem tantárgyakat. A tanítás mellett 1986-tól a csongrádi Tari László Múzeumban félállású munkatársként a helytörténeti gyűjteményt gondozta.

Az 1970-es évek végétől kapcsolódott be a helytörténeti kutatásokba. Ez időtől a levéltár állandó kutatója lett. Több évtizedes kutatómunkája során leginkább politika- és gazdaságtörténettel foglalkozott. Munkái levéltári forrásokon alapuló, hiteles, tudományos igényű írások. Kutatásainak eredményét rendszeresen publikálta. A „Mozaikok Csongrád város történetéből” és az „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodikák mellett tanulmányai jelentek meg a „Múzeumi kutatások Csongrád megyében”, a Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, a csongrádi Múzeumi Füzetek és a Honismeret című kiadványokban, országos tanulmánykötetekben. Nevezetesebb tanulmányai: Egy csongrádi fényképész, Lócsey Árpád (Múzeumi kutatások Csongrád megyében. 1993/1994); Amerika a századelőn, ahogy egy csongrádi plébános látta (Honismeret 24. 1996.); Az 1947-es választások Csongrádon (Oppidum Csongrád. 1997.); Csongrád mezőváros iparosai a Károlyi uradalomban a XIX. század első felében (Tanulmányok a kézműipar történetéből Veszprém, 1999.); Egy csongrádi mérnök – gazdálkodó – politikus, Ludrovai Tóth István naplója 1903-ból. (A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. 3. 2000.); Kossuth és a csongrádi örökváltság (2001). Lektora volt több kiadványnak és tanulmánynak.

Jóval a Nemzeti Alaptanterv megjelenése előtt ő már fontosnak tartotta a helytörténeti kutatások felhasználását az oktatásban. Ezt példázzák a levéltárban tartott rendhagyó történelemórái, a levéltári források felhasználása a tanítás során, a diákok bevonása a helytörténeti kutatásába. Egyik szerzője volt a csongrádi levéltár 2001-ben megjelentetett „Források üzenete. Válogatott dokumentumok Csongrád város történetéből 1075–1948” című forrásgyűjteményének, mely az általános- és középiskolák számára készült. Rendszeresen tartott tudományos és ismeretterjesztő előadásokat. A Csongrád megyei levéltári napok csongrádi rendezvényeinek több alkalommal volt meghívott előadója. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, a Hazafias Népfront Csongrád Városi Bizottsága honismereti és helytörténeti bizottsága, a Kossuth Sző-

vetség választmánya, a Mozaikok Csongrád város történetéből című helytörténeti kiadvány szerkesztőbizottsága mellett több más szervezet, bizottság munkáját is segítette szakmai felkészültségével.

Az oktató-nevelő és közművelődési munkásságáért több elismerésben részesült. A Honismereti Szövetség 2006-ban emléklapot adományozott részére. 2006-ban Csongrád város képviselőtestülete posztumusz „Pro Urbe Csongrád” kitüntető címet adományozta számára, elismerve pedagógiai és helytörténeti munkásságát. Erdélyi Péter tanár, muzeológus, helytörténész publikációi az oktató-nevelő munkában és a közművelődés területén is a város múltjának megismertetését szolgálta. A helytörténet és az országos történetírás forrásait is maradandó értékekkel gyarapította.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Dr. Forgó István (1923–2009)

1923. július 20-án született Csanyteleken római katolikus, kisbirtokos családban. Ősei apai-anyai ágon a török időkig visszavezethető lakosok voltak Csanyteleken. Apja az első világháborúban kiváló katonaként vitézségi érdemeket szerzett, amelynek alapján 1920-ban vitézzé avatták. A címet fia 1940-ben várományosként örökölte, mely 1945 előtt bizonyos előnyökkel, majd 1945 után pedig bizonyos hátrányokkal járt. Elemi iskoláit és a gazdasági továbbképzőt Csanyteleken, a kertészeti iskolát kiváló minősítéssel Kecskeméten végezte. Az agráregyetem öt szemeszterét Budapesten dicsérettel, okleveles mezőgazdászként végezte el 1953-ban. Ott az egyik tanára Nagy Imre volt. A budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen az agrárközgazdaság és üzemgazdaságtani végzettséget, a budapesti jogakadémiát, majd a szegedi József Attila Tudományegyetemen jogtudományi tanulmányait 1960-ban dicsérettel fejezte be, doktori értekezésére kiváló minősítést kapott. Szintén dicsérettel végezte a Politikai Tudományok Főiskoláját Budapesten.

Közéleti pályáját Csanyteleken kezdte ifjúsági politikusként, a KALOT vezetője volt. Utána az EPOSZ 305 tagú szervezetének megyei titkárhelyettese lett. Ennek köszönhetően az 1949. évi budapesti Világ Ifjúsági Találkozó (VIT) nemzeti szervező bizottságának tagja, s ezáltal Csanytelekről 21 fiatal vehetett részt az Ifjúsági Világtalálkozón, majd Csanytelekre jött a száztagú spanyol ifjúsági küldöttség. 1945. december 8-tól a csanyteleki hegyközség bírója, a hadirokkantak, hadiárvák és hadiözvegyek

csanyteleki szervezetének titkára, a Paraszt Szövetség csanyteleki szervezetének titkára volt, s egyben a községi elöljáróság tisztviselője, majd pénzügyi tisztje lett.²

1949-ben Tömörkény község adóügyi jegyzőjévé nevezték ki. 1950-tól 1954-ig Csanytelek község járási tanácstagjává, s egyben a csongrádi járási tanács vb-titkárává választották. 1954 és 1967 között Kiszombor község járási tanácstagjává, s egyben a makói járási tanács elnökévé választották. A környék 16 községében törpevízműveket építtetett. Járási tanácselnök 13 évig, majd 1967 és 1984 között a makói városi tanács elnöke 17 éven át. Makón a közműves vízellátást teremtette meg. Irányítása alatt kezdődött a városban a tömeges lakásépítés, a főtér felújítása, új városrészek és az ipartelep létesítése. Segített létrehozni a könyvtárat, a múzeumot, az Espersit-házat. Az ópusztaszeri emlékparkban makói hagymásházat építtetett. 1979 és 1984 között a makói tanácselnökként 16 városkörnyéki község felügyeletét is ellátta. A II. világháború idején, 1944-ben az orosz frontra került, megsebesült, orosz hadifogságba esett, onnan jött haza 1945 őszén. Mint hadirokkantat katonai szolgálatra alkalmatlannak nyilvánították, ennek ellenére 1950 után még hat esetben behívták, századosi rangot kapott.

Jogi felkészültsége elismeréseként a szegedi József Attila Tudományegyetem Jogtudományi Karán az állam- és jogelméleti államvizsga bizottság elnökévé nevezte ki az oktatásügyi miniszter, és ezt a tisztséget 75 éves koráig töltötte be. 25 évig elnöke volt a Makó és környéke jogászszövetségének, 30 évig az Urbanisztikai Társaságnak. Tagja volt a minisztertanács, a pénzügyminisztérium, a földművelésügyi minisztérium jogszabály előkészítő bizottságának, részt vett a 15 éves lakásépítési program kidolgozásában.³ Munkája mellett 11 éven keresztül alkotmánytant és államigazgatást tanított Makó három középiskolájában. A TIT szervezésében tartott titkárnők továbbképzőjében több évig pszichológiát és protokollt adott elő. Állandó meghívott előadó volt a szegedi, és több esetben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtudományi Karán. 1947 és 1989 között tagja volt az MSZMP-nek. A következő húsz évben pártönkívüli volt. 1956-ban beválasztották a Munkástanácsba, majd a barikád mindkét oldala felkérte, a járási elnökség meghagyása mellett vegye át Makó város vezetését is.⁴ 1984. január 1-jén vonult nyugállományba, utána a politikától visszavonultan élt. Társadalmi munkában minden idejét Csanytelek és Makó szellemi emelkedésének előremozdítására fordította. Kiadványokat jelentetett meg, megírt több makói könyvet, füzetet, köztük megalkotta Makó történeti kronológiáját, életében több mint 200 cikket publikált, közte csanytelekieket is. Megjelentette a „Csanytelek története a kezdetektől” című monográfiát. 2006-ban megjelentette a „Csanytelek történeti kronológiája” című munkáját, 2002-ben megalapította a „Csanyteleki füzetek” című sorozatot.⁵

² Forgó Géza adatközlése.

³ Dr. Forgó István kéziratban maradt önéletrajza alapján.

⁴ Dr. Forgó István kéziratban maradt önéletrajza alapján.

⁵ Dr. Forgó István által összeállított kézirat bibliográfia alapján.

Beírta magát Makó város történetébe, ugyanis az ő vezetésének idején vett nagy lendületet a városközpont teljes modernizálása. Nyugállományba vonulása után, 1989 elején megalakította a Makói Honismereti Kört húsznál is több taggal. Már ugyanabban az évben meg is jelentette hat szerző munkájának közlésével a *Makói Honismereti Híradó* első számát. A kiadvány további 30 számának megjelentetéséért húsz éven át nagyon sokat tett, szerkesztőként, helytörténeti kutatóként, a szponzorálás biztosítójaként.⁶ Nyitott volt arra, hogy a híradóban új témákat, új szerzők írásait is megjelenesse, ha arra érdemesnek, színvonalasnak tartotta. Ezzel annak lehetőségét is megadta, hogy körébe a honismeret és a helytörténet iránt érdeklődő új tagokat is bevonjon. Dr. Forgó István, a Makói Honismereti Kör elnöke fontosnak tartotta a szűkebb környezet megismerését, kirándulásokat szervezett, emellett előadásokat tartott, és számtalan helytörténeti írásban örökítette meg a múlt kutatása során feltárt tényeket, gyakran dokumentumokat tárva az utókor elé. Méltán választották Makó, majd 2006-ban Csanytelek díszpolgárává.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Gát László (1936–)

Gát László nyugalmazott iskolaigazgató, helytörténész 1936. május 21-én született Csongrádon. Általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, magyartörténelem szakos tanári diplomáját 1959-ben a József Attila Tudományegyetemen vette át. Az egyetem elvégzését követően friss diplomásként a Kossuth Lajos Általános Iskolában tanított egy évet. Mindig büszke volt a városrészre, ahol született, nevelkedett. Így, amikor 1960-ban átadták a Gr. Széchenyi István Általános Iskola új épületét, örömmel kezdte ott a szeptembert. Az intézménynek 1968-tól igazgató-helyettese, 1985-től nyugdíjazásáig igazgatója volt. Az egyetemes és magyar történelem mellett helytörténetet, honismeretet tanított. A helytörténet tanításához 1982-ben olvasókönyvet állított össze. Az iskola pinchehelyiségeiben, az 1970-es években kollégáival, a szülőkkel és a diákokkal közösen helytörténeti kiállítást hoztak létre. A nemzeti ünnepek előtt rendszeresen végig sétálta tanítványaival a városi emlékhelyeket. A mozgás és a sport szeretetét összekapcsolta a helytörténet tanításával. Tanítványai két keréken ismerkedtek meg a várossal és környékével: „Kerüljük meg kerékpárral Csongrádot!” „Kirándulás kerékpárral Bokrosra.” „Kerékpártúra a Tisza-gáton a Jováki-parttól a Vidréig.”

A helytörténeti kutatások módszertanával az egyetemi évek alatt dr. Gál Endre helytörténeti szemináriumain ismerkedett meg. Évfolyamtársa dr. Szabó Ferenc - aki

⁶ Makói Honismereti Híradó Emlékszám, 2009. 2. Szerk.: Szabó Jenő

Dr. Hegyi András (1946–1988)

Marosvásárhelyen született 1946. szeptember 4-én, de kisgyermekkorától Szegeden élt. A szorgalmas kisiskolás, majd gimnazista diákból 1965-ben történelem–orosz szakos egyetemi hallgató lett a JATE BTK-n, majd az orosz szakos képzés helyett politológiai tanulmányokat folytatott. Tanulmányai során népköz-társasági ösztöndíjjal ismerték el jeles eredményeit. 1970-es diplomázásától haláláig a József Attila Tudományegyetem alkalmazásában állt. Kezdetben gyakornok, majd tanársegéd, adjunktus, docens az új- és legújabb kori egyetemes történelmi tanszéken. Oktató-nevelő munkája átfogta a III. és IV. évfolyamok szinte teljes tematikáját, Nyugat- és Kelet Európa újabb kori történetét. Nagy óraszámban tartott főkéllégiumi előadásokat, vezetett szemináriumokat, irányította számos doktorandusz és szakdolgozó munkáját. Gazdaságtudományi stúdiumok indítását vállalta, részt vett az intenzív tanári továbbképzésben és a levelezők oktatásában is. Egyetemi doktori címét 1972-ben védte meg summa cum laude minősítéssel. 1973-ban középfokú német, 1974-ben középfokú orosz állami nyelvvizsgát tett. 1986-ban megszerezte a történelemtudomány kandidátusi fokozatát.⁷ Társadalmi munkában vállalta a felvételi előkészítő bizottság bölcsészkar tagozatának országos elnöke megtisztelő címet, s ebben a minőségében lelkesen segítette a hátrányos helyzetű munkás- és parasztszármazású középiskolai tanulók egyetemi felkészülését. Egy választási ciklusban az egyetemi KISZ Bizottság titkári feladatait is elvállalta. Társadalmi aktivistája volt a Hazafias Népfrontnak. Hihetetlen munkabírása láttán megválasztották a Honismereti Bizottság tagjává és a megyei népfrentörténelmi munkacsoport vezetőjévé is. A Nemzetiségi Bizottság tagjaként igyekezett előmozdítani a területünkön élő magyar, szerb és szlovák lakosság harmonikus együttélését. Ismeretterjesztő munkát is végzett a TIT Országos Történelmi Választmány tagjaként, majd a megyei történelmi szakosztály elnöki feladatainak ellátására is felkérték.

Tudományos érdeklődése kezdettől fogva erősen irányult a gazdaságtörténet, ezen belül pedig az agrár-kutatások felé. Ez motiválta bölcsészdoktori és kandidátusi disszertációja témaválasztását. Ilyen összefüggésben fordult figyelme elsősorban a településtörténelmi kutatások felé, amelyeknek terméke az „Algyő és népe” című kötet nyomdakész kézírata lett. Munkásságát elismerték azzal, hogy a szegedi Akadémiai Bizottság agrártörténelmi bizottságának elnökévé választották. A tanszéki témákkal összhangban regionális nemzetiségtörténelmi témákat kutatott. Az általa szerkesztett

⁷ Dr. Hegyi András önéletrajza alapján. Családi dokumentum.

„Deszk népe és néprajza”, valamint a „Szőreg népe” című kétnyelvű településmonográfiák, amelyek a történetíráson kívül más tudományterületek bevonását is lehetővé tették, jelezték céljait, törekvéseit. Bekapcsolódott továbbá más regionális történeti kutatásokba, a Szeged monográfia munkálataiba és a megyei ifjúsági mozgalom történetének feltárásába. E munkák eredményeit több dokumentum-összeállítás és tanulmánykötet jelzi. Az általa kutatott témákból több külföldi egyetemen (Skopje, Újvidék, Greifswald), valamint hazai tudományos konferencián tartott előadásokat, orosz, német, angol és olasz nyelvű szakirodalmat rendszeresen olvasott. 99 mű megírása, illetve szerkesztése jelezte kutatói elhivatottságát, és további kiadásra előkészített munkái is voltak.⁸ Minden munkáját magas szakmai színvonalon végezte.

Erős érzelmi szálak kötötték Szegedhez, amelyért sokat dolgozott. Családjáért és munkájáért élt, megszállottan kutatott, írt, szervezett, nevelt, rengeteg társadalmi munkát végzett. Sokféle megbízatása mellett másfél évtizedig a Hazafias Népfront aktivistája, az Országos Honismereti Bizottság tagja, a megyei Honismereti Bizottság titkára, a megyei népfronttörténeti munkacsoport vezetője volt. Több mint tíz évig tagja volt a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* szerkesztő bizottságának. E munkája mellett szaklektora is az évenként megjelent köteteknek. Kiváló szakmai felkészültsége, nagyon lelkiismeretes munkája nyomán e kiadvány színvonala évről évre emelkedett. Rendszeresen részt vett a Megyei Honismereti Bizottság ülésein ugyanúgy, mint a megyében évenként több alkalommal megrendezett honismereti találkozókön. Előadásaival, okos tanácsaival sokat segített a honismereti mozgalom kiterjedésében, e nemes és szép munka megszerettetésében. Tudományos munkáiban, publikációiban, az általa szerkesztett Csongrád megyei községi- és városmonográfiákban a helytörténetírás, a falukutatás, az ifjúsági mozgalom történetének feltárásában való részvétele mind-mind a honismereti mozgalom fellendítését eredményezte.⁹

Oktató-nevelő és tudományos-közéleti tevékenységét, a közösségért végzett munkáját számos kitüntetéssel ismerték el. Megkapta a Honvédelmi Érdemrendet, a Hazafias Népfront kitüntető jelvényét, a KISZ érdemérmét, az Erdei Ferenc-emlékérmét, 1983-ban a Minisztertanács Kiváló Munkáért kitüntető jelvényét, és miniszteri dicséretben is részesült.¹⁰ Elkötelezett volt a szó legnemesebb értelmében, szerette és segítette a fiatalokat, nyílt, vidám, önzetlen ember volt. Mindenkihez és mindenben a jót feltételezte és kereste. Hitt az emberekben, a családi élet tisztaságában, a barátokban és a barátságban, a hivatásban, amelyre sorsa jelölte ki, a tanítványaiban, akikért szívesen dolgozott. „a jövőt csak egy humanista, demokratikus, közösségi társadalom jelentheti” – írta.¹¹ Tevékeny és eredményes munkása volt a megyei honismereti mozgalomnak. Tudományos ismeretterjesztő munkássága a tanú,

⁸ Dr. Hegyi András önéletrajza alapján. Családi dokumentum.

⁹ Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1988. 143-145.

¹⁰ Dr. Hegyi Andrásné dr. Madarász Éva adatközlése.

¹¹ Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1988. 143-145.

hogy nagyon fontos feladatnak tartotta a helyi értékek kutatását, megismertetését. Elválaszthatatlan nevétől két haladó mozgalom, az ifjúsági és a szövetkezeti mozgalom történetének kutatása és a kutatómunka szervezése. Kandidátusi értekezésének tárgyát szeretett városa, Szeged múltjából merítette, s ez az a munkája, amely a történeeszt újabb oldaláról, mint az agrártörténet eredményes művelőjét mutatja be.

Munkásságát, jellemét, emberi és szakmai értékeit Kristó Gyula professor a következő módon fogalmazta meg gyászbeszédében: „mindenekelőtt nevelő volt, a szó legjobb, legnemesebb értelmében. Valami egészen különleges elhivatottság élt benne, hogy emberekkel, fiatalokkal foglalkozzék, pallérozza őket, egyengesse pályájukat, nyesege-se jellemüket. Keveset mondok, ha azt mondom: időt, fáradságot nem kímélve nevelt. Tanári szobájának ajtaja mindig nyitva állt nagyszámú hallgatója előtt, sokan választották őt a diákok közül szakdolgozat-vezető tanárukká, más alkalmakkor is mágnesként vonzotta maga köré a hallgatókat, olyan egyetemi oktató volt, aki nem csupán a tanórán előadásaival és szemináriumával, hanem tanórán kívül is nevelt.”¹²

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Herczeg Mihály (1926–)

A békéssámsoni határban születtem 1926-ban kiscsáka családban. Alapvető élményeim mindig is meghatározták világlátásomat. A független parasztnak megvolt a maguk véleménye a világról, anélkül, hogy ismerték volna Marcus Aurelius tanácsát: „Tiszteld véleményalkotó képességedet.” A természetközelség meghatározta életemet. Nem is hallottam a városi élet izgatott világáról, a parasztelel rendje számomra világ rendje volt. Csak a templom meg a piac jelentette a változatosságot. Az iskola első osztályát Orosházán végeztem, majd másodikos korom óta Vásárhelyen volt házuk, mert a vásárhelyi gazdákra az volt a jellemző, hogy tanyájuk mellett a városban is volt házuk. A Dáni utcához közel esett a polári iskola, így hát oda jártam 1941-ig. Továbbtanulásról szó sem esett, a tanyán magam is szántottam, boronáltam, ekéztem a kukoricát.

A belvizes évek után a volt osztálytársaim rábeszélésére különbözeti vizsgával a gimnázium tanulója lettem. Aztán ránk szakadt a háború. A leventéket elvezényelték, én mentem utánuk, de nem értem utol őket. Barátaim rábeszélésére Pestre kerültem, majd rokonoknál Mátyásföldön átéltem az ostromot. Hadifogságba kerültem bár még a Gellért-hegy lábánál eldobtuk a puskát. Itt éltem át azt, hogy az ember élete hajszálon múlik, pontosabban ekkortól hittem a Gondviselésben: ugyanis a szökésem után a kihallgató ukrán tiszt megmutatta a fia fényképét, aki pontosan 1926. szeptember 18-án

¹² Kristó Gyula professor úr gyászbeszédéből. Családi dokumentum.

született, mint én. Elengedett a gyűjtőtáborból. Így aztán 1946-ban leérettségizhettem. Másnap már a cserepesi tanyánkon adogattam a kévét a rakott kocsira, majd ugaroltam, kukoricát törtem, szarat kötöttem. Eladtunk 17 hold gyepföldet lóért, tehénért, gépkocsiért. Folytattuk a gazdálkodást.

1947-ben beiratkoztam a szegedi egyetem jogi karára „mezei jogásznak”, azaz télen hallgattam az előadásokat, tavasszal meg csak vizsgálni mentem. A csutkától kezdve éltem a tanyai parasztok mindennapi életét. 1949 után pokollá vált az életünk, otthagytam az egyetemet, bár nem rúgtak ki, magam jelentettem ki a 6. szemeszter után, hogy nem kívánok jogi pályára lépni. Apámat börtönbe zárták „szabotálás” címén, majd édesanyámat szintén. Engem elvittek katonának. Onnan hazakerülve raktári munkásként a Földműves Szövetkezethez zsákoltam. 1952 tavaszán barátaim unszolására képesítés nélküli tanítóként a 17 km-re fekvő Csomorkányra kerültem, ahol egy évtizeden át tanítóskodtam. Majd megnősültem. Itt született két fiam. De a város nagyon messzi volt. Közben levelező hallgatóként megszereztem a biológia-földrajz szakos tanári diplomát is. Szakdolgozatomat Vásárhely gazdasági földrajzáról írtam. De elkezdtem küldeni helytörténeti írásaimat a helyi újságba, számosat közöltek is. 1964-ben bekerültünk a városba. A Rózsa Ferenc Általános Iskolánál később igazgató-helyettes lettem. Ilku Pál, majd Köpeczi Béla miniszteri dicséretben részesített. Még a csomorkányi években rászoktam a levéltári kutatásra, a Hazafias Népfront munkájába is bekapcsolódtam. Szegeden a körüti épületben többször is előfordultam.

Kevés időm volt, de kezdtem bejárni a levéltárba Elekes Lajos bácsihoz. Akkoriban népfronti-tanácsi kezdeményezésre különböző bizottságok alakultak, hogy felendítsék a helytörténeti kutatást, ezekbe engem is meghívtak. Megindult a „Vásárhelyi Tanulmányok” sorozat, ide én is publikáltam. Érlelődött egy vásárhelyi várostörténeti monográfia gondolata, megkezdődtek az előmunkálatok, írták az előtanulmányokat. Végül 25 évi tanítás után a levéltárosságot választottam 1976-ban. 1976 és 1986 között a Csongrád Megyei Levéltár hódmezővásárhelyi fióklevéltárban igazgató voltam. A fiók-levéltárosi tisztség a heti kutatónappal, a dokumentumok közelségével, a levéltári, néprajzi szaktanácskozások kitágították a lehetőségeimet. Eljuthattam a Károlyi-levéltárba, hiszen a város egykori gazdájának, az uradalomnak gazdasági-társadalmi változásai érdekelték elsősorban. Kutatásom egyik tanulmányát beépítették a város új monográfiája első kötetébe. A monográfia esemény-összeállítását – az őskortól 1848-ig – szintén én készítettem. Más témákkal is foglalkoztam. Összegyűjtöttem és publikáltam a Szántó Kovács János-féle agrárszocialista mozgalommal kapcsolatos dokumentumokat. Publikáltam a cselédviszonyok változásait a feudalizmusban 1848-ig, majd később 1914-ig. Írtam a Vásárhelyen épült munkásházak törté-

netéről, majd a város XIX. század végi, XX. század eleji lakásviszonyairól a szegedi Somogyi-könyvtár füzeteiben. Igen sok témában kutattam, köteteket is szerkesztettem, munkám eredményeit közel százhetven-kétszáz publikáció tartalmazza.

Az 1986. évi nyugállományba vonulásom óta is folytattam ezt a munkámat, ez adott és ad tartalmat az életemnek. 1990 után a Hódmezővásárhelyi Megyei Jogú Város Önkormányzatának képviselője, a városfejlesztési, környezetvédelmi és szolgáltatási bizottság tagja voltam. A Szeremlei Társaság elnökeként hozzájárulhattam a vásárhelyi és a Vásárhelyről elszármazott, de oda eltéphetetlenül kötődő alkotó értelmiség összetartásához.

HERCZEG MIHÁLY

Kasznár Tóth Emma (1904–2001)

Egész élete a szülőfalujáé volt. Egyszemélyes intézményként szolgálta több mint fél évszázadon át. Mindszinten született 1904. december 4-én. Nagypja, Tóth János, a Szegvár felé eső határban, Fölső-Ludason gazdálkodva tíz gyermeket nevelt föl: öt fiút, öt lányt. Egyik fia, Lajos, 1903 farsangján vette feleségül Seres Annát, és költözött be a faluba. Községi rendőr lett, de két év múlva Tary István főszolgabíró maga mellé vette hajdúnak. Búzavirágkék egyenruhájában, csákóban, kardosan kísért a főszolgabírót, de átlagon fölüli tudása és szép írása miatt segített az irodai munkában is. Az első világháborúból sebesüléssel tért haza, ezért nyugdíjazták. Amikor egészségét visszanyerte, községi esküdt lett. E minőségében a község gazdasági ügyeit intézte; erről kapta a sok Tóth közt megkülönböztető nevét, a Kasznárt. Emmike néni ezt csak élete vége felé kezdte használni. Az én iskolai bizonyítványomban csak *Tóth Emma* van írva. Tóth Lajos felesége, Emmike néni édesanyja, a katolikus egyház szegény-gondozójaként látogatta a betegeket, vakokat, nincsteleneket; népkonyhát vezetett.

Emmike néni hat elemi iskolai osztály után, mivel Mindszinten csak 1925-től működött polgári iskola, Hódmezővásárhelyen végezte középiskolai tanulmányait, majd 1926-ban Cinkotán a Pozsonyból Trianon után odamenekült állami tanítóképzőben oklevelet szerzett. Édesapjának a község életében betöltött elismert érdemeiért szülőfalujában kapott állást. Nemzedékeket tanított nyugdíjazásáig, 1968-ig. Iskolán kívül még évekig vezető szerepet játszott a község művelődési életében. Bár sohasem tagadta meg vallásos meggyőződését, kiváló tanári címet és ezüst fokozatú Munka Érdemrendet kapott. 1994-ben javasoltam Kecskeméti János polgármesternek, hogy Emmike néni 90. születésnapja alkalmából legyen Mindszent város első díszpolgára.

Nem tudom, milyen megfontolásból, ehelyett a *Mindszent Városért* kitüntetéssel köszöntötték; de mindenesetre ezt a címet ő kapta először.

Vezette a Vöröskereszt ifjúsági szervezetét. 1932-ben Csollák Lajos (1905-1962) segédlelkéssel megalapította a cserkészcsapatot és a 8 és 12 évesek sajátos kiscserkészmozgalmát, a farkaskölyökfalkát. 1933-ban részt vett a gödöllői világcserkész-találkozón, a jamboree-n. Megbízta, így elvállalta a levante-lánycsapat vezetését is: benne nem a katonás, hanem a magyar és vallásos nevelés lehetőségét használta ki. 1948-ban ezek az egyesületek megszűntek, s az elemi iskola általános iskolává alakult. A felső tagozatban szaktanárookra volt szükség. Emmike néni igazgatója, Lehoczky Béla rajz-földrajz szakra irányította. Ötvenéves elmúlt, amikor 1955-ben a szegedi pedagógiai főiskolán szaktárgyaiból megszerezte képesítését. Ősszel megalakította az iskola rajzsakkörét. 1962-ben pedig tanítványaival megszervezte a honismereti szakkört, hajdani tanítványaival pedig a néprajzi és a nyugdíjasklubot, amelynek fő tevékenysége ugyancsak a helyi néphagyomány ápolása és a tárgyi örökség megmentése lett. Gyűjtésükkel alapozták meg a község – 1993 óta a város – helytörténeti gyűjteményét.

Már a harmincas években Taraba József (1895–1971) esperesplébános keltette föl figyelmét a múlt értékei, a falu népeletének, hagyományvilágának föltárása iránt. „Megvettem – írta a szakkör megalapítására emlékezve – a meghalt öreg gulyás, Csordás Miksa bácsi tulipános székét, háromfiókos sublótját, és mindkettőt átfestettem olyan virágosra, melyet a vásárhelyi múzeumban láttam. A fehér falú tanterembe állítottam, föléje madaras, virágos, címeres régi tányérokot akasztottam...” Ezek azonban a világháborúban elvesztek. Az iskolai szakkör tagjai lelkesen láttak a gyűjtőmunkához. „Nagyon segítette munkánkat az akkor kezdődő újjáépítés. Az öreg házak tárgyait felszámolták. Ujjongtak a gyerekek, amikor a fából készült négy lábú krumplitorót meg az alapozáskor a földből kihajigált halászemlékeket megtalálták.”

Emmike néni a szakkör tevékenységét így tervezte meg: *„Házzról házra járjuk a falut, hogy összegyűjtsük a még fellelhető tárgyi emlékeket. A gyűjtőutak alkalmával elterjedt hír és a kiállítások hatására egyéni följajlásokat is szívesen veszünk. A tárgyi emlék gyűjtése mellett lejegyezzük az életmóddal kapcsolatos hagyományokat, szokásokat. Nyelvi gyűjtőmunkát szervezünk a földrajzi nevek, foglalkozások, régi szavak összeírására. A falu történetét bemutató iratok, képek gyűjtése, följegyzése is föladatunk lesz. Megismerkedünk a mindszentiek ajkán továbbélő nótákkal, szólásokkal, rigmusokkal. Az értekezletek, továbbképzések alkalmából szerzett tapasztalataimat megosztom a szakkör tagjaival is; lehetőség szerint meglátogatjuk más múzeumok kiállításait. A szakterület képviselőitől kikért tanácsaik alapján végezzük a gyűjtőmunkát a jövő számára, szoros kapcsolatot tartva a lakossággal.”*

Már 1962-ben 13 foglalkozásról, egy kirándulásról (elvitte diákjait a szegvári falumúzeumba), egy kiállításról (640 látogatóról), múzeumokkal, levéltárakkal folytatott levelezésről adhatott számot. Az iskolai szakkör létszáma 32-re szaporodott. Az 1963-ban rendezett kiállításának már 800 látogatója volt. Ebben az évben pályázatokat

dolgoztak ki a következő tárgykörben: halász, kubikus, földmunkás, mézesbábos, szólásmód, vőfély, halottsirató. „A gyermekszakkör előszeretettel járt a központban lévő hosszú padon üldögélő, beszélgető öregekhez a szellemi emlékek gyűjtése végett, melyeknek ők aranybányái voltak. Az idős emberek igen megszerették a gyerekeket.” „Tombácz János eltolta talicskán a cimbalját, tanította a szakkörösöket cimbalmozni, és régi nótákat énekelni.” „De nemcsak a diákok szorgoskodtak – újságolta Németh Ferencnek a *Pedagógusok Lapja* 1964. június 20-i interjúja szerint –, közös ügynek érezte a falu hagyományainak földérintését és ápolását a két doktor is, sőt - sorolja Emmi néni – egyre több felnőtt segítőtársra akadt: Erdei papucsos, Blaskó vilanyszerelő, Bereczki kéményseprő, egy takács mester, egy öreg halász személyében. Ki szerszámot adott, ki kicsinyített modelleket készített, ki mestersége hagyományait segítette megörökíteni...”

Számos előadót hívott meg Emmike néni, ilyenkor az iskolai és a felnőtt szakkör együtt hallgatta a vendégeket. Megfordult a körükben Szegedről Bálint Sándor professzor, Juhász Antal néprajzi muzeológus, majd egyetemi tanár, Mindszent monográfiájának (1996) szerkesztője; Polner Zoltán, a népi imádságok megyeszerte ismert kutatója, Tóth Béla író; Papp Imre szentesi önéletíró (*A parasztember élete Szentes tanyavilágában*, 1982); Sebestyén Ádám székely néprajzi gyűjtő stb. Évről évre javultak, bővültek a megyei múzeumi igazgatóság hirdette pályázatokra készült dolgozatok. Nemcsak az iskolai szakkör tagjai, hanem az idősek is szívesen papírra vetették emlékeiket. Tartottak az öregek számára farsangi és szüreti bált, aratóbált. 1968-ban születésnapján köszöntötték klubtársukat, Gyovai Pált (1885–1976), a jeles mindszenti emlékirót és kőfaragót, a népművészet mesterét. (Szobrainak egy részét a kecskeméti Magyar Naiv Művészek Múzeuma őrzi. Első önéletrajzát a kubikosélet emlékeiből 1965-ben Emmike néni biztatására írta; díjat nyert vele az országos néprajzi és nyelvjárási pályázaton, és részlete megjelent a *Tiszatáj* 1971. júliusi számában. Másik önéletrajza 1974-ben az *Emlékiül hagyom...* című gyűjteményben.)

„Most 95 évesen is boldogan gondolok vissza a három szakkörömré” – fejezte be emlékezéseit Emmike néni. Megnyugtatta, hogy szakkörei - jórészt kiváló tanítványainak vezetésével – sikeresen működnek tovább. A honismereti, helytörténeti munkát 1972-től Demeter Lajosné (1934–1996) általános iskolai igazgató, halála után Fuchsné Benák Katalin könyvtárigazgató; a nyugdíjasklubot Molnár Zoltánné Lecza Jolán, majd Jelenfi Istvánné, a rajzszakkört Török Lászlóné irányította. A helytörténeti gyűjtemény ma önálló épületben, a Köztársaság tér 25. sz. gazdaházban látogatható. Ismertetése a *Mindszenti Füzetek* 1999-ben megjelent 3. számában és 2000-ben kiadott CD-n olvasható.

A mindszenti Keller Lajos Városi Könyvtár állományában Emmike néni alábbi munkái találhatók: *Az 581. sz. Hám János cserkészcsapat és kiscserkészcsapat Mindszenten. 1933-1944. A mindszenti emberek élete. Honismereti szakkör: Mindszent. Honismereti szakkör és Öregek Klubja. Ipartestület és a TESZ (Társadalmi Egyesületek Szövetsége) Mindszen-*

ten. 1930-1940. *Községünk földrajzi nevei régen és ma. (1960-as évek eleje.). Kubikosok. Mindszent és vidéke népdalaiból. 1960-1970. A mindszenti általános iskola honismereti szakkörének krónikája. 1967. Néprajzi klub. Műsortervezés, irodalom. 1966-1970. Rajzsakkör a mindszenti művelődési házban. A rajzsakkör jelenléti könyve és krónikája. 1962-1965. A vi-zes múlt emlékei. 1988. Vöröskereszt egyesület Mindszenten. Honismereti krónika. 1962-1970. A szegedi Móra Ferenc Múzeum néprajzi adattárában: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse.*

Nyolcvanadik születésnapján, 1984. december 4-én a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain köszöntöttem. Bár Jánoshalmán születtem, kétéves koromban Mindszentre helyezték apámat, így 1928-tól ott tanultam meg – ö-ző nyelvjárásban – beszélni. *Írni, olvasni pedig 1931 őszén ott tanított meg a szépséges fiatal tanítónő, Tóth Emma.* Megírtam: „Nemcsak engem tanított a betűvetésre, hanem a fél Mindszentet.” Amikor írásomat kötetbe gyűjtöttem, izgultam: megéri-e megjelenését Emmike néni. Hála Istennek, még átadhattam neki 1997-ben *Mindörökké Szeged* című gyűjteményes kötetemet, benne a korábbi köszöntőt. S minden évben december 4-én személyesen is köszönthetjük feleségemmel; legutóbb is, 2000-ben. Az utóbbi években már csak járókával mozgott lakásában, de teljes szellemi egészségben. Legutolsó levelét idén január 9-én küldte: alig látva rőtta – néhol egymásba futó – sorait a papírra: „Csoda történt. Kedden este ágyamban voltam már. De nem voltam álmos. És majdnem elsírtam magam az örömtől, éppen a Te neved mondta ki egy riporternek, éppen a Te neved, hogy 21 óraker lesz a műsorod. Előtte meghallgattam a Györffy-műsort, majd jött a Te kedves, ismerős hangod...” „Könnyekig meghatva hallgattam, hogy az Isten mégis úgy rendelte, hogy célba érj, ne legyél vesztes. Ölel, csókol Benneteket Emi néni.”

Családjának mindkét ágáról hosszú életet szavatóló géneket örökölt. Édesapja 92 éves, édesanyja 82 korában hunyt el. Unokaöccse, Seres Ferenc (1920–1997) 95 évet élt. Tavaly decemberi születésnapja után újságolta Emmike néni: „Volt egy egyedül élő vendégem, aki december 2-án töltötte be a 97. évét, és hozta idei, saját termésű borát kóstolóban. Az anyai unokatestvérem meg (Csernák Lajosné Seres Veronika, Mindszent legöregebb lakosa!) a 98-at töltötte be, és részt vett a nyáron a Seres családok találkozásán a strandon 34 rokon társaságában...” Testvérei nem értek ilyen szép kort. Lajos öccse 1933-ban jogi diplomát szerzett a szegedi egyetemen; a közigazgatásban és ügyvédi pályán működött. Tóth Ferenc (1910–1976) 1933-ban a szegedi gépipari középiskolában végzett. Ő bérelte a mindszenti mozit. Ennek államosítása után a vízügyben dolgozott Hódmezővásárhelyen. Nyugdíjazása előtt szívinfarktusban hunyt el.

Emmike néni most március 23-án délelőtt arra kérte segítőjét, bejárónőjét, nyisson ablakot, *nem kap levegőt.* Mire az asszony visszafordult az ablaktól, Emmike néni örökre elnyugodott.¹³

PÉTER LÁSZLÓ

¹³ Honismeret, 2001. június.

Kiss Mária Hortensia (1911–1994)

Kiss Mária Hortensia Kiszomboron született. Házuk falán ma József Attila emléktáblája emlékeztet arra, hogy 1922-ben a diák-költő náluk lakott. Polgári iskolai tanulmányait Makón és Szegeden végezte. Tanítói oklevelét Kalocsán, a Miasszonyunk Iskolanővéreknél szerezte. Szerzetesi neve Hortensia volt. A szegedi Tanárképző Főiskolán magyar–történelem–testnevelés szakot végzett. Az egyetemen megismerte Sík Sándort, Bálint Sándort, Radnóti Miklóst, Ortutay Gyulát. 1937-től 1944 őszéig Kiskunfélegyházán, utána 1956-ig – a hányattatás éveiben – összesen harminc településen tanított. 1956 decemberében gyökértelennak és veszélyeztetettnak érezvén magát az Egyesült Államokba távozott. Öt és fél évi amerikai tartózkodás után rendjének római rendházába költözött. Két év múltán öccsének, Kiss Ferenc plébánosnak hívására hazajött Medgyesegyházára, majd a makói belvárosi katolikus templom kántora lett két évre. Dunántúli falvakban hittant tanított, később Budapestre költözött. 1994-ben Budán hunyt el.

Kiss Mária tanítani, nevelni készült, a főiskolán azonban olyan komolyan megalapozott szemináriumi dolgozatot írt Kiszomborról, hogy tanulmányát ma is korának legjobb falumonográfiái között jegyzik. Érdekelte faluja története, mindent felkutatott, ami elérhető volt róla. Eperjessy Kálmán nagyra értékelte dolgozatát, térképeket bocsátott rendelkezésére hozzá, majd ezer példányban megjelentette az írást. A „Kiszombor története” című falumonográfia a helytörténeti irodalom ismeretében és gazdag forrásfeltárás nyomán készült. Kiss Mária felhasználta a Rónay család, a katolikus egyház és a község irattárát Kleitsch Mátyás esperes és Rónay Elemér segítségével, Eperjessy Kálmán szakvezetése pedig országos források feltárására és beépítésére készítette őt. Munkája beleillett a Csanádvármegyei Történeti és Régészeti Társulat azon törekvéseibe, hogy folytatódjék Borovszky megyei monográfiája a községek múltjának feldolgozásaiból készítendő megyei szintetizáló kötettel. Művében újdonságnak számított a társadalomrajzot adó fejezet, amelyben Kiss Mária néprajzi témákat, népszokásokat, gyermekjátékokat is leírt, ami tovább növelte a monográfia értékeit. Kiszombor történetét, ami azóta is nélkülözhetetlen összegzés a község múltjáról. Nem lepte be a por, nem avult el. Ma is alkalmas arra, hogy a következő nemzedékek megismerjék belőle a település múltját. Életének második felében szépirodalmi műveket írt. „Tűzpróbára tetetett” (regény), „Kaleidoszkóp” (önéletrajz), továbbá „Kék kaláris”, „Szófia”, „Új idők apostola”, „A stigmatizált Galgóczi Erzsébet”, „Mária volt az életem” címmel jelentek meg kötetei. 1997-ben Kiszombor község önkormányzata posztumusz díszpolgári címet adományozott számára.

TÓTH FERENC – ENDRÉSZ ERZSÉBET

Komoly Pál (1914–1999)

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület javaslatára Komoly Pál a Honismereti Szövetség oklevelét kapta meg a XXVII. Honismereti Akadémián. Egyesületünk azt tervezte, hogy ezt a kitüntetést, mivel idős korára való tekintettel nem utazhatott Zalaegerszegre, szülőfalujában Pitvaroson a megyei honismereti diáktáborban, 1999. július 29-én, a nyolcvanötödik születésnapját követő napon adjuk át, amikor előadást tart Pitvaros szlovák hagyományairól, és ahol a megye fiatal honismerői mellett a falu lakosai is ünnepelhetik az idős néprajzkutatót, helytörténészt, levéltárost. Sajnos, helyette csak levél jött, amiben azt üzenté, hogy mindennap kezelésre jár, mert nehezen mozog, talán egy későbbi alkalommal. Mivel az átadást nem akartuk tovább halogatni, egyesületünk vezetősége a következő napon Szegeden a lakásán köszöntötte Pali bácsit a jeles nap alkalmából. A kitüntetés átadása után még beszélgettünk vele szülőfalujáról, a diáktábor eseményeiről, terveiről, új könyvének a kiadásáról. Nem gondoltuk, hogy néhány nap múlva kapjuk a hírt, hogy 1999. augusztus 7-én hajnalban Szegeden a lakásában csendben elhunyt.

Komoly Pál 1914. július 28-án – az I. világháború kitörésének a napján – született Pitvaroson nyolcgyermekes szlovák szegényparaszti családban. Eredeti neve Kochan volt. A hat elemi elvégzése után péktanonc lett. Betegsége miatt azonban nem tudott szakmájában dolgozni, ezért családjával földművesként élt. A II. világháború idején katonára. Szerencséjére 1942 decemberében szabadságra jött, s mivel a visszavonulás miatt alakulatához nem tudott visszamenni, ideiglenesen szülőfaluja előljáróságához osztották be szociális előadónak. Időközben elvégezte a polgári iskolát, ekkor változtatta meg nevét Komolyra. Ez a fordulat indította el a közigazgatási pályán. 1944 decemberében jegyzőnek választották, majd a tanácsok megalakulása után vb-titkár lett. 1954-ben Hódmezővásárhelyre került a városi tanácshoz, ahol tervosztályvezető lett, majd az igazgatási osztályon dolgozott. 1957. május 5-én újabb fordulat következik életében: áthelyezték a Csongrád Megyei Levéltárba. Először levéltári munkaerőként, majd levéltárkezelőként, végül főelőadóként dolgozott húsz éven át, 1977 májusáig. A levéltári munkát ezután sem hagyta abba, nyugdíjasként újabb 20 évig Szeged város irattárosa.

Pali bácsi a sokgyermekes paraszti családba való születéséből adódó tapasztalataiból – miszerint egymásra vagyunk utalva, támogatni, segíteni kell egymást – mindenhol magával hozta jóindulatát, emberszeretetét, aminek munkatársai mellett a kutatók is örülhettek, mert munkájukat önzetlenül segítette, támogatta. Ezt támasztja alá az is, hogy a Kisteleki Ede Alapítvány pályadíját arról az Oltványi Pálról írt ta-

nulmányával nyerte, aki a XIX. század második felében önzetlenül sokat tett Szeged közoktatásáért, a pedagógusképzésért.

Az új dolgok iránti vonzódásából, az új ismeretek megszerzésének az igényéből sokrétű tudásra tett szert. Megismerkedett a levéltári munka minden területével. Írásra az ösztönözte, hogy másokkal is megoszthassa azokat az ismereteket, amelyek számára érdekesek, amihez lehetőségeiből adódóan hozzájutott; azokat az eseményeket, amelyeket megismert és megélt. Ebben nagy előnye volt kétnyelvűsége, szlovákul és magyarul is anyanyelvi szinten beszélt, mindkét nép hagyományait, kultúráját jól ismerte. Írásait levéltárosi mivoltából adódóan a becsületes, pontos forrástisztelet jellemezte. Az életnek szinte minden területén talált magának megírásra való gondolatot, azonban elsősorban a néprajz, a helytörténet foglalkoztatta. Sokat írt szülőfaluja szlovák hagyományairól, ami azért is jelentős, mert az 1947. évi szlovák–magyar lakosságcsereből adódóan az idősök kihalásával ezek a hagyományok lassan elfelejtődnek. Ezeket a témákat gyűjtötte össze a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága kiadásában 1992-ben megjelent „Pitvarosi tanulmányok” című kötetében. Csaknem másfélszáz cikket és tanulmányt írt, jelentős részük néprajzi pályázati anyagként szerepel a szegedi Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattárában. Újságcikkeinek a száma is több mint háromszáz. Ezek főképp a két megyei lapban – a Csongrád Megyei Hírlap és a Délmagyarország, illetve szlovákul a Ludové Noviny című lapokban jelentek meg. Tevékeny, gazdag munkásságát szülőfaluja 1996-ban a díszpolgári cím adományozásával ismerte el. Halálával a Dél-Alföld szlovák kultúrája, hagyománya és történelme egyik jelentős ismerőjét veszítettük el.

BOGDÁN LAJOS

Molnár Imre (1924–1999)

A tápai honismereti szakkör és a helytörténeti gyűjtemény vezetője. A honismereti szakkört 1962. március 15-én indította az általános iskola tanulóiból. A tárgyi gyűjtőmunka is ez év nyarán indult. 1962. július elsején – még önálló falu korában – Tápé Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága írásos megbízást ad Molnár Imrének, a helyi általános iskola tanárának falumúzeum létesítésre, gyarapításra és gondozására, hogy gyűjteményt hozzon létre, ápolja a hagyományokat, a tanulókat is vonja be ebbe a nemes, szép feladatba iskolai szakkör keretében. 1999-ben bekövetkezett haláláig ezt több mint harminc éven át rendszeresen meg is tette. A választás annakidején azért esett rá, mert Bálint Sándor néprajzkutató tanítványaként diákkora óta végzett ilyen irányú munkát, publikációi jelentek meg.

Molnár Imre tápai születésű pedagógus. Felmenői tápaiak, halászok, földművesek. Hat testvér közül ő a legfiatalabb, és a család közös akaratával és hathatós támogatása révén – mivel kiemelkedően jó tanulmányi eredményt ér el – továbbtanulhat. A szegedi tanítóképző intézet hallgatója lesz, itt végez 1945-ben. Már képzős korában rendszeresen gyűjt Bálint Sándornak, kapcsolatuk nem szakad meg a későbbiekben sem. 1945-től 1954-ig a Tápai-Réti Pajori iskolában tanít feleségével, közben a Tanárképző Főiskolán magyar-ének szakot végez. 1954-ben beköltözik a faluba, és a helyi általános iskola nevelői lesznek. Bekapcsolódnak a falu közösségi életébe is, és 1962-től megindul a gyűjtőmunka és a szakköri élet.

A tárgyi gyűjtést feleségével, Molnár Imréné tanítónővel közösen végezték. Tanítványjaival együtt évtizedeken keresztül gyűjtötték, ápolták-gondozták, igen sokszor nehéz, méltatlan körülmények között, a falugyűjteményt. Volt tanítványai a mai napig számon tartják e gyűjteményt, és gyarapítják is azt.

35 éven át vezette a helyi honismereti szakkört, majd 40 éven át tanított szülőfalujában, ültette el a haza, a szülőföld szeretetét, tiszteletét tanítványaiban. A szakkör tagjai a helyi általános iskola tanulóiból tevődtek össze, középiskolásként is visszavissza jártak. Egy-egy szakdolgozat erejéig főiskolásként is visszatértek. Nyugdíjas korában felnőttekkel is foglalkozott. 1984-től felnőtt helyi lakosok bevonásával folyt a gyűjtőmunka. A szakköri foglalkozásokon végigvezette a szakköri tagokat hazánk néprajzi tájegységein, bemutatta a szellemi és tárgyi néprajz főbb területeit. Az évente szervezett kirándulásokon pedig a helyszínen is gyűjthettek tapasztalatokat a szakkörösök. Megismerkedtek falujuk használati eszközeivel, megtanulták azok ápolását, földdolgozását, és sokat-sokat játszottak. Élmény volt számukra a közösen készített régi gyerekjáték, a guriga, a jójó, a kezdetleges, gyufásdobozból készített zeneszerszámok, a csutkababa. Felelevenítették a régi közösségi játékokat is, örömmel játszották azokat. Rendszeresen járták a környék múzeumait, a határt, kerékpárral és gyalog, a dűlőneveket kívülről fűjták, és a helyszínen is megismerték, végigjárták. A diákok is vezettek honismereti füzetet, melyben összegyűjtve és rendszerezve található az évek során elvégzett munka. Szakköri próbát is tettek a diákok a tanult-hallott anyagból. Ennek minden évben nagy sikere volt. A kiemelkedő munkát végző szakköröseit rendszeresen díjazta, ezt – általában könyvjutalmat – az év végi tanévzárón kapták a boldog diákok. A szakköri tagok néprajzi tárgyú gyűjtései, pályázatokra beadott és díjazott anyagai megtalálhatók a gyűjteményben. Megyei és országos pályázatokon értek el sikereket, kaptak díjakat, pénzbelt, könyvjutalmat, táborozást.

A Tápéra látogató vendégekkel, az akkori nagy néprajztudósokkal való találkozásuk is maradandó hatással voltak a szakköri tagokra. A szakkör virágkorában, a hatvanas évek végén zajlottak a falumonográfia előkészületei, majd született meg a MŰ, „Tápé története és néprajza”, amire méltán büszke lehet mindenki. A falu népe, hisz róla szól, és a szerzők, akik összegyűjtötték, rendszerezték, leírták, fotózták-rajzolták! Hivatkozási alap a mai napig. Irány- és útmutató is lett, gombamód szaporodtak megjele-

nése után a megyében a falutörténeti kiadványok. Ebben az 1971-ben kiadott kötetben a földműveléssel foglalkozó részt írta meg, de társzerzője volt több fejezetnek is, gyűjtései más szerzők által megírt fejezetekbe is bekerültek pl. gyermekjátékok, étkezés stb.

Szakköri tevékenység keretében az általános iskolások körében végzett elméleti munkájával sok-sok helyi iskolás lett értő honszerető. Pedagógusi tevékenysége során is nagy hangsúlyt fektetett a hagyományok ismertetésére, a hazaszeretet és szülőföld szeretetére, annak átadására. Örömmel és nem kis büszkeséggel kísérte figyelemmel volt tanítványai, szakkörösei életútját. Kimondhatatlan jó érzéssel töltötte el a 30 éves találkozóra összegyűlt volt szakköri tagokkal együtt eltöltött idő, a gyerekké visszavárásból ijadal lövő, krumpli-puskázó felnőttek vidám estje. Azt hitte ezt már nem lehet fokozni, de a művelődési házban összeállított jubileumi kiállítás megnyitójára összesereglett 140-150 fős vendégsereg bizony a későbbiek során is mosolyt csalt arcára.

A kezdetektől a megyei és járási, Honismereti Bizottság aktív tagja, szakbizottsági tag és rendszeresen tart fölkérésre bemutató foglalkozásokat. Több írását őrzi családja, mely a honismereti tevékenységről, módszereiről, tapasztalatairól szól. Tervszerűen haladt, évente munkatervben rögzítette az az évben elvégzendő szellemi tevékenységet és a tárgyi gyűjtés célkitűzéseit. Ezek átolvasása egy nagyszerűen fölépített, egymásra épülő, céltudatos tematikát-munkát mutat. Rendszeresen részt vett a Honismereti Bizottság továbbképzésein, szívesen járt el a megye jól működő szakköreibe az ott folyó munkát megtekinteni, tapasztalatot cserélni. A nyári többnaposhetes továbbképzésekről is sok tapasztalattal, ötlettel tért haza és alkalmazta is azokat. Mindezt tanári munkája és egyéb irányú társadalmi elkötelezettsége mellett tette, élvezve mindvégig felesége és családja támogatását.

Írások tőle:

A tápai nádmunka és szakszókincse. 1958. MTA Nyelvtudományi Intézet nyelvjárási pályázata, díjazott.)

Földművelés. In: Tápé története és néprajza. Szeged, 1971.

Gyűjtögetés, vízi élet. In: Tápé története és néprajza. Szeged, 1971. (Juhász Antallal közösen.)

Vegyes néprajzi gyűjtés Tápéról. 1964. III. díjjal jutalmazott pályamunka a XII. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton.

Írások róla:

Börcsök Vince: Honismereti mozgalom Csongrád megyében és Szegeden. (Népművelési Módszertani füzetek, Honismeret, Szeged, 1964. 13-17.)

Falumúzeumot létesítenek Tápén. (DM, 1962. okt. 20. 4.)

Horváth Dezső: Kettős jubileum. (DM, 1987. okt. 31.)

Horváth Dezső: Van múzeuma Tápénak. (DM, 1982. nov. 11. Honismeret, 1977. 4. sz.)

Dr. Molnár Péter: Honismeret és nevelés. (In: Módszertani közlemények. Szeged, 2004. 44. évf. 1. sz. 39-43.)

MOLNÁR MÁRIA

Dr. Nyíri Antal (1907–2000)

Szentesen 1907. március 9-én született iparos családban. A helyi gimnáziumban érettségizett. A szegedi egyetemre 1926 őszén magyar–német szakra iratkozott be. Érdeklődése a szépirodalomtól Mészöly Gedeon, a finnugor nyelvészet professzora hatására a magyar nyelvészet felé fordult. A második évet Csongrád megye külföldre szóló ösztöndíjával a müncheni, a harmadik évet a szegedi, a negyedik évet a bécsi Collegium Hungaricumban kapott állami ösztöndíjasként a bécsi egyetemen végezte. 1933-

ban „A Winkler Kódex hangtana és szótana” című értekezésével bölcsészdoktori címet szerzett. Tanári pályája az 1930-as évek elején nehezen indult. Sikerült a csurgói gimnáziumban állást kapnia, ahol nyolc évig tanított. Igényes tanári munkája mellett írta meg „A zselicségi Szenna és vidéke magyar nyelvjárása” című művét, mely a csurgói könyvtár kiadásában meg is jelent. Ez a munka a korabeli hasonló munkáktól abban különbözik, hogy a grammatikai rész történeti szempontú, és van a tanulmánynak jelentéstani része is.

A háború alatt az újból Magyarországhoz tartozó Kolozsváron tanított és kutatott mestere, Mészöly Gedeon mellett. A háború után hazatért szülővárosába. Miközben a békéscsabai evangélikus gimnáziumban tanított, megírta „A kiháló szentesi vízi élet néprajzi és népnyelvi maradványai” című nagyobb terjedelmű tanulmányát. Az 1948-ban megjelent munkáját nyelvjárás-kutatók, nyelvtörténészek és néprajzkutatók egyaránt nagy haszonnal forgathatják. 1950 őszén a szegedi tanárképző főiskolára került, ahol a magyar nyelvészeti tanszék vezetője lett, majd 1952 őszén átkerült az egyetemre, ahol megvédte kandidátusi disszertációját. A bölcsészkaron 1952 és 1955 között docensként, 1956-tól 1977-ig tanszékvezető professzorként működött. 1956 és 1958 között a kar dékánja, 1958 és 1963 között rektorhelyettes volt. Hivatali munkája mellett folytatta nyelvészeti kutatásait, színvonalas szótörténeti cikkeket, szófejtéseket írt és publikált folyóiratokban. 1971-ben munkatársaival közösen megjelentették a „Müncheni Kódex 1466-ból” címmel a nevezett kódex betűhű kritikai kiadását. 1993-ban szintén munkatársaival elkészítették és megjelentették a Müncheni Kódex magyar-latin szótárát.

Munkásságában kiemelkedő jelentőségű a szótörténet, önálló szavak, szókapcsolatok és szólások eredetének vizsgálata. 1989-ben lett a nyelvtudományok doktora a „Komplexitás és a magyar nyelvtörténet” című értekezésével (életmű alapján). Ebben a nyelvészet különböző területein végzett kutatásait foglalta össze. Munkássága - Mészöly Gedeon és Gombocz Zoltán tanítványaként - szorosan kapcsolódik a szegedi stílustörténeti-etnolingvisztikai-nyelvemlékfeltáró hagyományok szelleméhez. Szentes nyelvjárásához élete végéig kötődött, az 1980-as évek elején szentesi tanítványai

kérésére összegezte szülővárosa nyelvjárásáról a legfontosabb tudnivalókat. Nyíri Antal sokoldalú tudós, pedagógus volt. Ízesen használta beszédében a szülőföld, Szentes népnyelvére jellemző, a nyelvészetben jelölt zárt *ë* hangot.

A honismereti munkába – emlékei szerint – Antalffy professzor rektori működése során vonta be. Incefi Gézával, a főiskolán tanító nyelvésztársával szorgalmazták a földrajzinév-gyűjtést. Nemcsak elismeréssel szolt a Honismeret folyóirat munkájáról, hanem a Hazafias Népfront keretében az 1960-as években megindult honismereti mozgalom Csongrád megyei megszervezésében is jelentős szerepe volt. Vállalta a megalakuló Csongrád Megyei Honismereti Bizottság elnöki tisztét, ebből következett, hogy jó kapcsolat alakult ki a tudományos műhelyek és a honismerettel foglalkozó önkéntes gyűjtők, nem hivatásos kutatók között.

SZÜCS JUDIT – BOGDÁN LAJOS

Oltvai Ferenc (1910–1999)

Oltvai Ferenc 1910. szeptember 18-án Mezőkövácsházán született. Édesapja Árva megyéből érkezett az Alföldre a felvidéki gyolcskereskedők hagyományos útján. Vásznat, gyolcsot hoztak az Alföldre, ahonnan helyi árukat szállítottak a Felvidékre. Az apa Csanád megyében maradt, és fia már innen indult pályájára. A szorgalmas és törekvő diákot a makói gimnáziumba adták, ahol kiváló tanárok: Eperjessy Kálmán, Galamb Ödön történészek és Tettamanti Béla, a későbbi pedagógiát előadó egyetemi tanár oktatták. Osztálytársaként ismerte meg Erdei Ferencet.

Makóról a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára került történelem–angol–földrajz szakosként. Itt indult a két világháború között diplomát szerzők között sajátos és izgalmas értelmiségi pályája, amely nagy rokonságot mutat kortársaiéval. Tanárai között tisztelhetette mások mellett Domanovszky Sándort, Szentpétery Imrét, Hajnal Istvánt, Mályusz Elemért és Cholnoky Jenőt. Mind olyan tanár és tudós, akik meghatározták a későbbi történész és földrajzos generációk útját és tudományuk helyzetét. Szekfű Gyulától tartottak, ezért óráit nem vette fel. Évfolyamtársai között találjuk Komjáthy Miklóst, Komoróczy Györgyöt, Borzsák Istvánt, Sinkovics Istvánt és Wellmann Imrét, továbbá Ember Győzőt és Mérei Gyulát, a később ugyancsak hírnevet szerzett generáció tagjait.

Végzése után, hogy a levéltáros képesítést megszerezze, fizetés nélküli gyakornokként az Országos Levéltárba került, ahol ugyancsak jeles tudósok keze alá került. Csak néhány nevet említünk: Szabó István, Paulinyi Oszkár, Ila Bálint, Fekete Nagy Antal és

mások. Angol nyelvre oktató házitanítóként tartotta fenn magát. Mint ÁDOB-os (állás-talan diplomás) havi 76 pengős segéllyel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium művészeti és tudományos osztályára került, ahol fő feladatként az osztály ügykezelését tette rendbe. Végül 1939-ben a visszacsatolt Gömör és Kishont megye levéltárnoki állását kapta meg, és Rimaszombatba került, ahol a levéltár anyagában igyekezett rendet tenni. Ám nem sokáig tartott tevékenysége szeretett pályáján, a levéltárosságban, mert hamarosan többször behívták katonai szolgálatra, végül a frontra került.

A háború számára 1947-ben fejeződött be, amikor a fogságból 51 kilósan hazatért. Szerencséjére, a rjazanyi „kirakattáborba” került, erdőben dolgoztatták fogolytársaival együtt. A földrajz szakos tanár figyelmét az éhezés mellett is felkeltette az érintetlen természet csodája: hogy milyen tiszták a folyók, amelyekben a partról látni lehetett az úszó nagy halakat, továbbá akkora répák termettek a földben, hogy a vállukon vitték őket a gyűjtőhelyre. Ennek ellenére sem jutott élelem a lakosoknak és a foglyoknak. Hazakerülése után, ismét szerencséjére, szülőföldjére, Makóra kerül Csanád megye levéltárnokának, és ott is maradt, amíg a megyét összevonva Csongráddal, egy részét átadva Békésnek, 1950-ben megszüntették. Makón abba a levéltárba került, amelyben már egyetemi hallgatóként nyaranta kutatott. Nem is hagyta el élete végéig. Leginkább később is Csanád megye levéltárában érezte magát igazán otthon, akármilyen mostoha körülmények közé kerültek az iratok. Itt, hazájában kezdte el újra levéltárosi és honismereti tevékenységét az iratok begyűjtésével, amellyel nagy szolgálatot tett utódainak, a történészgenerációknak, hiszen megmentette a községi forrásanyagot. Ezen iratok egy része alapján készítette el később a „Csanád megyei telepesek községek igazgatása a 19. század első felében” című nagyívű tanulmányát.

1950-ben Szegedre a Szegedi Állami Levéltárba helyezték, ahonnan 1974-ben vonult nyugdíjba. Azt gondolhatjuk, hogy ezután mintegy negyedszázad nyugalom következett, és pályáját békés alkotó munkával tölthette. Mindez nem így történt. Geróné Fazekas Erzsébet elérte, hogy Csanád megye levéltára Szegedre kerüljön. E program és a 3300 iratfolyóméter méretű levéltár neki és két beosztottjának jelentős munkát hozott. Elindult az iratrendező tevékenység, a központi elvárások teljesítése (a levéltárügyet is centralizálták), és a sok apró feladattal járó munka, amely ma már elképzelhetetlen szegényes körülmények között folyt. Féltsizta (selejtezett, egyik oldalukon már teleírt lapok) papírokra írták jegyzeteiket, újat csak levelezéshez használhattak. Az iratokat kézikocsin szállították, tintára és spárgára egyaránt nehezen futotta. Ugyanakkor szigorú központi ellenőrzés valósult meg. Előfordult, hogy a leveleket és a maradék lapokat megszámozták, rendben van-e az elszámolás. Feri bátyánk saját elmondása szerint nem egyszer hideg borogatást tett a fejére, amikor tudomására jutott ellenőrök érkezésének a híre. Közben még olyan munkában is részt vett, mint a szerzetesrendek felszámolása. Szerencséjére, mert így mentette meg, például a szegedi alsóvárosi ferencesek iratait. A filosz erre figyelte, nem az egyebekre. Ilyen körülmények között végezte Oltvai Ferenc levéltári szakfelügyelői munkáját, valamint

az egyes levéltári szakbizottságokban fejtette ki tevékenységét, ahol a terület szakfeladatainak rendszerét dolgozták ki máig ható érvénnyel. Nagy teljesítményt nyújtottak e tekintetben. A levéltári munka jellegét hosszú időre meghatározták. Fordulat a szemléletmódban csak a digitalizálással következett be.

A levéltár-igazgatói tevékenység jellegében a későbbiekben sem sokat változott. Szétaprózta az időt, felőrölte a munkaerőt, az energiákat. Oltvai Ferenc nem cerberus, hanem filantróp, kutatót szerető levéltárosként dolgozott, szerette és segítette a kutatókat, azonban sohasem mondott le az alkotó tevékenységről. 1974-ig, nyugdíjba vonulásáig terjedően 200 cikket és tanulmányt írt (a következő 15 év termése bibliográfiájának elkészítése még várat magára). Dolgozatai sorában levéltári szakcikkék és a helytörténeti írások egyaránt megtalálhatók. A Délmagyarország című napilapban rendre jelentek meg az OF aláírású cikkek jeles személyekről (pl. Vedres István), épületekről (pl. Zsótér ház), eseményekről (földmunkásmozgalom, világháború) és dokumentumokról. Szeretett Csanád megyéjéhez sem maradt hűtlen, Pitvaros, Mezőkovácsháza, Apátfalva és más helyek történetében tallózott. Mindezek közben két egyetemi jegyzetet írt hazánk történetéből. A kis bibliográfiát lapozgatva feltűnik cikke, amelyet „A honismereti mozgalom és a levéltárak” címmel jelentetett meg a Levéltári Szemlében, 1963-ban.

A honismereti mozgalomban nem pusztán írásokkal, hanem a gyakorlatban is részt vett. Szegednek a Népfront kebelén belül a megyei mellett külön honismereti bizottsága volt, ahova megérkeztek a központi direktívák. Feri bátyánk ipari tanulókkal gyárlátogatásokra járt, segítette őket dolgozatuk írásában, amelyeket valamilyen versenyre készítettek, többek között az Erkel Diákünnepekre, amely abban az időben Békés és Csongrád megye fiataljai nagy kulturális seregszemléjének a szerepét töltötte be.

Két nagyobb lélegzetű alkotása, a „Szeged múltja írott emlékekben” (Szeged, 1968) és a „Csongrád megye évszázadai” történeti olvasókönyvben megjelent, Bartha Lászlóval közösen készített dokumentumgyűjteménye, amely a megye történetét a török időktől 1848-ig (Szeged, 1985) mutatja be, szintén a helytörténet művelésének a jegyében íródott. Nyugdíjasként sem hagyta el a levéltárat. A Békés Megyei Levéltár munkatársaként még majd két évtizedet dolgozott, közben szívesen osztotta meg szakmai tapasztalatait fiatalabb kollegáival. A községi fondok felállításáról írott munkája ma is igazodási pontot jelent a levéltárosok számára.

A két világháború között indult értelmiségit pályáján hosszú ideig gyanúsként méregette a hatalom. Ezért mindig a hivatalos elvárások teljesítésére, sőt túlteljesítésére törekedett. A hivatalos elismerést, a Magyar Köztársaság Csillagrendjét 80. születésnapjára kapta meg, amelyet kollegái és barátai felolvasóüléssel és köszöntéssel ünnepeltek meg. 1999. április 21-én hunyt el. A 2006-ban alapított Oltvai Ferenc-díjat pedig minden évben az a Csongrád megyei levéltáros kapja meg, aki számára a kollegák a díjat megszavazzák. Emlékét írásai és a róla elnevezett díj, reméljük, sokáig élteni.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Pánczél Józsefné (1914–1999)

Pánczél Józsefné Sisák Julianna kövegyi származású, de 1957-től haláláig Csanádpalotán élt. A gyermeknevelés, a háztartás vitele mellett oszlopos tagja volt az 1969-ben útjára indított falukrónika szerkesztő bizottságának, mely a helyi Művelődési Ház honismereti körének kiadványaként jelent meg. A honismereti, helytörténeti közleményeket közreadó „Falukrónika” tartalma idővel bővült, a régmúlt és a jelenkor eseményei, szokásai, történetei mellett helyet kaptak hasábjain az önkormányzat hírei, a rendezvényekről, intézményi eseményekről szóló írások is. Elnevezése *Palotai Krónika* névre módosult. Juliska néni – ahogyan a helyiek szólították – tollából többek között megismerhetjük a régi étkezési szokásokat, babonákat, a községi áru- és terménycsere módjait. Az 1980-as évek végétől „Jelenünk krónikája” címen közölték tudósításait Csanádpalota akkori eseményeiről. Tudomásunk szerint szülőfalujának krónikáját is összefoglalta. Rendszeres tudósítója volt a Csongrád Megyei Hírlapnak.

Pánczél Józsefné a kövegyi paraszti gazdálkodás ismeretanyagának alapos dokumentálása és a község történetének kutatása mellett több dolgozatot szentelt a csanádpalotai gyermeknevelés, táplálkozás, ünnepi szokások, s a parasztsors küzdelmei leírásának. 22 éven át küldte értékes munkáit elbírálásra az országos és megyei néprajzi-honismereti gyűjtőpályázatokra. Már 1978-ban megjelent a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó*ban „Cséplés gőzgéppel Csanádpalotán és Kövegyen” című írása. 1991-ben pedig „Az idős emberek helye a családban régen és ma” címmel közölték ugyanitt gondolatait, tapasztalatait. Juliska néni múltat idéző, jelenünk történéseit közreadó írásaival a *Krónika* 1992-ben megjelent számaiban találkozhatunk utoljára. 1993-ban a kiadvány nem jelent meg. A szünet után a művelődési ház szerkesztésében 1994 szeptemberében újraindult az átalakult *Krónika*. E tájékoztató kiadványban „Múltidéző” cím alatt jelentek meg a helytörténettel, honismerettel foglalkozó írások, melyek között Juliska néni gyűjtéseiből származók már nem találhatók.

GILA MIHÁLYNÉ

Papp Imre (1900–1973)

Kisparaszti családban született. Őseit Papp György (1771-1841) taksás jobbágy ükapjáig tudta visszavezetni. A leszármazottakat anyakönyvek és családi ereklyeként felfogható használati tárgyakhoz is kötődő szóbeli emlékezet alapján idézi meg nevezett ükszüelőjétől a dédszüelőkön át a már általa is ismert családtagokig, a szülőikig. Ő maga a Felső-rét nevű határrészen született, ahol szülei 11 évig laktak, majd megváltva a többi örököstől

a dónáti, ősi Papp földet, oda költöztek, ahol aztán a fiuk is leélte az életét. Életük megörökítése, dokumentálása kisgyermekkorától foglalkoztatta. Versek is írt. Jó tanulóként végezte el az öt elemi a városi házban édesanyjával és testvérével lakva, de biztatásra sem folytatta a tanulást, parasztember akart maradni. Kezdetben apjával gazdálkodott együtt, közben megnősült. Gyermekük nem született, de a rokonságban 11 gyermek keresztszülei lettek. Édesapja halála után, házasságuk hetedik évében, 1932-ben lettek önállóak. Papp Imre 1959-ig gazdálkodott így, majd az Új Barázda Termelőszövetkezet tagjaként 1969-ig rendszeresen dolgozott. Haláláig dónáti tanyájában lakott, innen járt idős korában vonattal a városba.

1946-tól presbiter, egyházi gondnok lett. A tanyavilágban istentiszteleteket tartott. Gilicze László Szentés-felsőpartú lelkész biztatására a helyi református eklézsia történetének folytatását kezdte írni. Gilicze László a néprajzi hitelű írásokat megmutatta a múzeum igazgatójának, Csalog Józsefnek és a levéltár igazgatójának, Páhi Ferencnek, majd dolgozatait beadták az évenkénti országos néprajzi gyűjtőpályázatra. Morvay Péter, Juhász Antal és Bálint Sándor egyengelt útját. A szentesi származású Nyíri Antal nyelvtörténész, az í-ző nyelvjárásban írásra biztatta, amelyet meg is tett. 1953-tól, az önkéntes gyűjtőpályázat kezdetétől haláláig, 1973-ig folyamatosan írt pályamunkákat. Ezek a paraszti élet minden területéről, a gazdálkodásról, életmódról, a református hitéletbe ágyazottan az emberélet fordulójáról, a vallási ünnepekről, a hiedelmekről, gyógyító szokásokról szólnak. A református anyakönyveket dolgozott fel. Névtani, nyelvjárási dolgozatokat írt. Utolsó munkájaként készíti el a bevezetőben már jelzett családtörténetét, mely módszertanilag is figyelemreméltó. A kéziratos munkák több példányban elkészülve a helyi lelkészi hivatalokban, a Koszta József Múzeumban, a szegedi Móra Ferenc Múzeumban és a Néprajzi Múzeumban találhatóak. Juhász Antal a szentesi gyűjtő 2700 gépelt oldalt kitevő 51 kézirataból és pályamunkájából, többségében az 1960-as évektől készült kiérleltebb dolgozataiból 254 oldalas, igényes válogatást készített „A parasztember élete Szentés tanyavilágában” címmel. A szerkesztő ezzel a könnyen elérhető forrással több tudomány szak képviselőjének könnyíti meg a szentesi népeleti anyagban kutatást, a kutatás megkezdését.

Ha Papp Imre személyiségét akarjuk bemutatni, nemcsak 11 keresztgyermekéről gondoskodó, tanyai istentiszteleteket tartó presbiterről és gondnokról, az eklézsia történetének folytatójáról, gyalultatlan kis asztalán 20 évig folyamatosan pályamunkákat író parasztagazdáról, hanem ragadványnevével a városban *recsegős* Papp néven ismert, idős korában múzeumi kiállításnyitásra, előadásokra járó, kora forradalmárának, Che Guevarának naplóját olvasó és a Vámos Ilona Leánykollégium néprajzi szakkörében a Szentés környéki tanyákról és falukból a városba érkező és tanuló középiskolásoknak, 1971 ősztől haláláig, rendszeresen előadásokat tartó emberről is meg kell emlékezni.¹⁴

SZÜCS JUDIT

¹⁴ Papp Imre fényképét a Koszta József Múzeum Fotótára bocsátotta rendelkezésünkre.

Dr. Pék Józsefné (1929–2005)

Dr. Pék Józsefné Márton Ilona Szegeden született 1929. szeptember 29-én. Szülővárosában érettségizett a Boldog Gizella Ipari Lányközepiskolában. 1951-ben magyartörténelem szakos tanári diplomát szerzett a Szegedi Pedagógiai Főiskolán. Az ezt követő évtizedben több településen tanított, így: Záhonyban, Szegeden és Szekszárdon. 1963-ban családjával Szentesen telepedett le. Előbb a Petőfi Sándor Általános Iskola tanára, 1965 és 1971 között járási, városi, majd megyei szakfelügyelő, 1971-től 1985-ig pedig a Köztársaság Téri Ált. Iskola igazgatója.

Tanári, intézményvezetői munkája mellett aktívan bekapcsolódott a helyi közéletbe: tagja a Pedagógiai Társaságnak, a Szentesi Kertbarátok Körének, a Nőszövetségnek, az Országos Békebizottságnak, a TIT-nek. 1971-ben a Hazafias Népfront Szentesi Városi Bizottságának tagjává, 1975-ben pedig alelnökévé választják. Ebben a minőségében a városi honismereti mozgalom egyik legfőbb támogatója, szervezője. Kezdeményezésére az általa vezetett általános iskolában már az 1971-ben megalakult a honismereti szakkör, amely hosszú időn át sikeresen működött.

Büszke volt arra, hogy Szentesi 1973-ban – az országban elsőként – elnyerte a „Honismereti Város” címet. Az iskolai szakkörök megalakulása után célul tűzte ki, hogy a felnőtt lakosokat is bevonják a honismereti mozgalomba. 1975 tavaszán már arról számolhatott be, hogy a meghirdetett várostörténeti vetélkedőre a helyi vállalatok 60 szocialista brigádja jelentette be részvételi szándékát, és 11 brigád a döntőbe is bekerült.

A honismereti mozgalom elindítása és kiszélesítése terén elévülhetetlen érdemeket szerzett. Szakmai és társadalmi munkáját számos kitüntetéssel elismerték: Kiváló Tanár (1975), „Szentesi város fejlesztéséért” (1976), Ifjúságért Érdemérem (1983), Munka Érdemrend ezüst fokozat (1983), A Haza Szolgálatáért Emlékérem (1985).

Szentesen hunyt el 2005. október 28-án.

LABÁDI LAJOS

Prof. Dr. Péter László (1926–)

„Az ismeretlent nem lehet szeretni.” (Péter László)

A jeles művelődés- és irodalomtörténész Jánosalmán született 1926. január 21-én. Édesapja Péter Gergely csendőr tiszthelyettes, édesanyja Cselenák Ágnes háztartásbeli. Elemi iskoláit Mindszenten (1931–1933) és Szőregen (1933–35), középiskolai tanulmányait a szegedi Baross Gábor Gimnáziumban végezte. Kitüntetéssel érettségizett (1943). Egyetemi tanulmányait a szegedi egyetemen magyar–latin–filozófia szakon folytatta. Mesterei között tartja számon Klemm Antalt, Sík Sándort, Bálint Sándort, Marót Károlyt. 1945-től demonstrátor és könyvtáros az egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetében. 1947-ben magyar nyelvészetből summa cum laude szerzett bölcsészdoktorátust. 1948-ban szerzett tanári oklevelet. 1950-ben a titoizmus vádjával eltávolították az egyetemről, s csaknem egy évi állástalanság után került a karcagi múzeum élére. Itt a néprajzban mélyült el. 1952-ben Makóra helyezték át. A József Attila Múzeumban végzett munkája ismertette meg József Attila életművével, s kezdett behatóan foglalkozni a költő kritikai kiadásával. 1954-ben a szegedi egyetemi könyvtár bibliográfus munkatársa lett. 1956-os szerepvállalása miatt nyolc hónapra börtönbe került. 1958-tól csak szerződéses munkaviszonyban dolgozhatott az egyetemen Juhász Gyula műveinek kritikai kiadásán. 1961-től a Somogyi-könyvtárnak, 1986-tól az MTA Irodalomtudományi Intézetének lett tudományos munkatársa, majd főmunkatársa. A rendszerváltozás után rehabilitálták: 1990-től a bölcsészkar magyar irodalomtörténeti tanszékén oktatott nyugdíjazásáig (1996). Jelenleg is fáradhatatlanul gyűjt és dolgozik szőregi otthonában.

Munkássága számos tudományterületre terjed ki. Érdeklí a nyelvészet, a folklór, az irodalomtörténet és a helytörténet. Életműsorozatának kötetei (Szegedi örökség, 1983; A szerette Város, 1986; Szőregi délutánok, 1994; Mindörökké Szeged, 1997) voltaképpen egy-egy „seregszámát” tartalmaznak. Fölsorakoztatja bennük a szegedi művelődéstörténet harmadik évezredben is megőrzendő értékeit: örökhagyókat, kortársakat, a nyelv, a költészet, a helyi művelődés és néphagyomány emlékeit. Irodalomtörténészként több József Attila kritikai kiadás lektora, a Juhász Gyula kritikai kiadás szerkesztője. A gyűjteményből sok érdekességet publikált, fölkereste Eörsi Júliát, kiadta a költő műzsájának emlékezéseit (Tiéd a sírig, 1957). A két kiadást megért Új magyar irodalmi lexikon (1994, 2000) főszerkesztője. Nyelvjáráskutató munkája az ö-zés vizsgálatával kezdődött. Részt vett a nyelvatlaszgyűjtés kezdeti munkáiban. Tömörkény műveiből kiemelte a Szeged környéki földrajzi neveket. Szegedi történeti személyneveket közölt a Néprajz és Nyelvtudomány hasábjain. Bírálta Móricz Zsigmond „Rózsa Sán-

dor”-ának az ö-zésben elkövetett hibáit. Pályája elején megírta a szegedi paptudós-nak, Kálmány Lajosnak, „a legnagyobb magyar folkloristának” (Móra Ferenc) életrajzát. A népköltészeti gyűjtés klasszikusának pályafutása egész életében foglalkoztatta. Róla írott, összegyűjtött tanulmányait nemrég önálló kötetben adta ki.

A „Város íródeákja”, emlékezetének megőrzője. Az útikönyvírás, a műemlékvédelem, az utcanév-rendezés különösen érdekli. Tanulmányokat ír mindazokról, akik a magyar és egyetemes kultúrában jelentőset alkottak. Kutatásai elsősorban a Monarchia korabeli időszakától a múlt század közepéig terjednek. Azon fáradozik, hogy e helyi értékek, Szeged múltjának kincsei bekerüljenek a köztudatba, s országosan ismertté váljanak. Munkásságában kiemelkedő helyet foglalnak el a szegedi klasszikusok. Dugonics András, Tömörkény István, Móra Ferenc, Juhász Gyula, József Attila, Radnóti Miklós életének és műveinek föltérképezője. Ő figyelte fel pl. először József Attila sajátos fiatalkori szokására: többször is verset írt születésnapjára. Szeged 60. díszpolgára (1992) a Délmagyarország hasábjain is nemzedékeket nevel. A hetvenes évek elején például a várostörténeti „Ki mit tud?” szerkesztője.

Negyed századon át (1961–1986) a Somogyi-könyvtár munkatársa. Erőfeszítések tett, hogy a könyvtár – mint a neves elődök idejében – elnyerje a tudományos műhely rangját. „Erre kötelezi is nagy múltja: igazgatóinak, a város történetét író Reizner Jánosnak, a nemcsak elbeszélőnek, hanem a néprajztudományban, régészetben, numizmatikában is jeleskedő Tömörkény Istvánnak, a természettudományban és archeológiában egyenként jártas Móra Ferencnek egykori műhelye nemcsak országos, de világhírt szerzett.” A könyvtár gyűjteményének gyarapítására és tudományos leírására évtizedek óta példát ad. Kiváló bibliográfus. Személyi bibliográfiákat szerkesztett többek közt Bálint Sándorról, Móra Ferencről, Csefkó Gyuláról. A helyismereti gyűjtemény kiépítését, rendszerezését és katalogizálását nemcsak hirdette, hanem meg is valósította a könyvtárban. Lassan fél évszázada szerkeszti a könyvtár várostörténeti szemléjét, a *Szegedi Műhelyt*. Megszervezte Kisteleki Ede lányának alapítványát, és a bírálóbizottság elnökeként két évente díjakkal ösztönzi a helytörténeti kutatást. Kiterjesztette munkásságát azokra, akik Szegeden kezdték pályafutásukat, vagy életük egy része itt játszódott le. Elsőként tárta föl Moholy-Nagy László szegedi pályakezdését. Kevesen tudják, hogy a modern művészet e nagy úttörője az állami főgimnázium, a mai Radnóti Gimnázium tanulója volt. Kutatásainak eredményét Péter László angol nyelvű tanulmányban is közzétette. Erre Steve Yates amerikai professzor (New Mexico) is fölfigyelt. Az amerikai professzor szőregi otthonában kereste fel tapasztalatcserére Péter Lászlót. Péter László foglalkozik olyan jeles zeneszerzőkkel, akik hírnevet szereztek hazájuknak. Egy-egy kötetet jelentetett meg Bartók és Kodály szegedi kapcsolatairól, hangversenyeiről. Kutatásai a sportolóktól a technikátörténetig, a Nobel-díjig vezetnek. Szeged utcanévei (1974) című könyvében a szép, régi, történeti utcanévek eredetét kutatta, és velük megidézte az alföldi város szellemiségének történetét.

Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el: Kodály-emlékérem (1983), A Művészeti Alap Díja (1984), a magyar Irodalomtörténeti Társaság Toldy Ferenc-érme (1989), 56-os Emlékérem (1991), Szeged díszpolgára (1992), Szinnyei József-díj (1993), a Szegedért Alapítvány fődíja (1995), Tiszatáj Díj (1996), a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2001). Klebelsberg-díj (2001).

Péter László feleségének halála után pár héttel, 2005. szeptember 1-jén várostörténeti alapítványt hozott létre. Az alapítólevelet a Csongrád Megyei Levéltár őrzi. Kevesen élnek azzal a lehetőséggel – s az is lehet, hogy vannak, akik profánnak tartják –, hogy életükben olyan alapítványt hozzanak létre, amely nevüket viseli. Nem így van ezzel Péter László. Öntudatos kutató, aki tudja, hogy mennyit ér munkája. Nomen est omen. A kuratórium évente díjazza a pályázati kiíráson megfelelt pályaműveket. Az alapítvány ezzel ösztönöz, és érdeklődést teremt Szeged történetének kutatására. Bár többen élnének a lehetőséggel, mint ahányan eddig ezt tették! A várostörténet fehér foltjainak eltüntetésére nagyszerű lehetőséget ad ez a pályadíj.

Péter László nyugdíjas éveiben is rendkívül termékeny. Kutatási eredményeit rendezzi, folyamatosan közli. Nagyon fontosnak tartom, hogy hasonmás kiadások megjelentetésével és gondozásával foglalkozik. Azokat a műveket választja kiadásra, amelyeket egykor jeles szegedi írók, várostervezők – mint például Lechner Lajos – alkottak. A faksimile kiadásokat jegyzetekkel látja el, és egészíti ki. E kötetek első kiadásai mára eltűntek, beszerezhetetlenek. Hála Péter László tevékenységének, újból kezünkbe vehetjük, olvashatjuk őket. Rézi néni és Móra szakácskönyvéből ismét süthetünk, persze kicsit átgondolva, s újabb alapanyagokat fölhasználva. Az utolsó, amely zárja e sort Juhász Gyula „Alkohol és irodalom” (2008) című röpké, ám döbbenetes műve. Kéziratát, amelyről a hasonmás kiadás készült, a Somogyi-könyvtár őrzi. Péter László tevékenységének része a szerkesztés, lektorálás, tanácsadás. Szeged történetének most megjelent 5. kötetét (2010) rengeteg hasznos tapasztalat átadásával és adattal támogatta. Javaslatára vezette be Blazovich László főszerkesztő az annotált névmutatót, amely így szinte szegedi életrajzi lexikonná, különlegesen jelentőssé nőtt.

Tudom, hogy a kép nem lehet teljes Péter Lászlóról, villanások csupán egy hatalmas alkotói pályáról. Egy kedves emléket, hadd idézzek föl, amelyben nekem is részem volt néhány évvel ezelőtt, amikor Péter László 80. születésnapján életműkiállítását előkészítettük. Ekkor hívott meg Péter László szőregi otthonába. A szőregi napsugaras oromzatú ház számomra azóta is az alkotói nyugalmat és a kutatás lehetőségét jelenti: a hatalmas kutatószoba rengeteg könyvével és a ház töltésre néző udvarával, a kedves, vendégszerető, kissé zárkózott, örökké rohanó, kutatásaira figyelő ház urával, Péter Lászlóval.

SZERDAHELYI PÉTERNÉ

Rácz Sándor (1927–2005)

Rácz Sándor 1927. február 19-én született Földeákon, paraszti családban. Az elemi iskolát szülőfalujában, a polgárit pedig Makón végezte. 1946-ban Gyularemetén a Paraszt dolgozók Kelet-Magyarországi Tájtanító Intézetében tanult tovább, pedagógus végzettséget kívánt szerezni. 1948-ban azonban az intézmény megszűnt. A Szegedi Egyetem bölcsészkarára jelentkezett, azonban tanulmányait itt sem tudta befejezni, mert az 1950-es évek elején származása miatt kizárták. Végül mégis tanítói és mezőgazdasági szaktanári képesítést szerzett. Többfelé tanított, leghosszabb ideig Makón, még nyugdíjazása után is.

Rácz Sándor a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja. Néprajzi gyűjtő, akiből néprajzkutató lett, de egész életében a néprajzkutatás önkéntese volt, teljes szívvel, teljes hittel gyűjtötte népünknek, elsősorban szülőhelyének hagyományait, történetét. Fő gyűjtőterülete szülőfaluja, Földeák, de gyűjtött Zircen, Aklipusztán, Csöcspusztán, Kardosréten, Kormolán, Ferencszálláson, Óföldeákon, Bökényben, Maroslelén és Dobozon is. Az elmúlt évtizedek során mintegy 120 önálló pályamunkát készített, többségében néprajzi-nyelvjárási témákat dolgozott föl, legjobban a név- és szókincsgyűjtéshez vonzódott. Pedagógus, aki tanárként is tanító volt, a szó régi értelmében. Tanította az iskolában a gyermeket, az ifjúságot, nemcsak a tanórán, hanem azon kívül is. A hagyományok iránt érdeklődő fiatalokat szakkörbe gyűjtötte. Iskolájában jó pedagógiai érzékkel a gyermekek szívéhez közel álló Micimackó névvel néprajzi, honismereti szakkört szervezett, majd mikor később a makói Vakok és Csökkentlátók Klubjának a vezetését átvette, ott is honismereti kört szervezett. Diák nemzedékek sorát nevelte a haza, a szülőföld szeretetére. Mindenkiel könnyen tudott kapcsolatot teremteni. Ezt a tulajdonságát jól hasznosította néprajzi gyűjtései során s az élet más területén is. Erős akarattal, a jövőbe vetett hitével fogadta a sorscsapásokat. Tudott mindig újra kezdeni. És talán mindennél jobban szerette szülőfaluját, Földeákat.

Legjelentősebbek a Földeák szókincsével, nyelvjárásával, ragadványneveivel, földrajzi neveivel foglalkozó munkái. Értékesek azok a gyűjtései is, amelyekben egy-egy embert vallat életéről, amelyben a kisemberek történelme kap teret, azoké, akik nem hajtottak végre nagy tetteket, mégis hozzájárultak a történelem alakításához. Igen eredményes volt iskolai szakkörében végzett tevékenysége. A gyerekek az ő vezetésével néprajzi, helytörténeti gyűjtőmunkát végeztek. Munkájukat földolgozva néprajzi, helytörténeti pályázatokon is eredményesen szerepeltek. A gyermek szakkör 41, a felnőtt pedig 31 dolgozattal szerepelt a Néprajzi Múzeum pályázatain. Érdekes emlék az a kis falapocská, amely abból a kivágott fából származik, amely alatt József Attila sokszor

megpihent, amikor a Kesztnér család házában volt. A fa törzséből a szakkör egy részt megmentett, és mint József Attila-emléket megőrizte az utókornak. Kis lapocskákat készíttettek belőle, amivel a hozzájuk közel álló személyeket megajándékozták. Nyugdíjazása után még hosszú ideig továbbra is vezette az iskolai szakkörét. Néprajzi, helytörténeti munkásságát tizenhat könyve – nagyrészt magánkiadásban –, számtalan cikke, nyomtatásban megjelent gyűjtési eredménye jelzi. Jelentős azon munkáinak a száma is, amelyeket a megyei és országos pályázatokra készített. Közülük sokkal díjat is nyert. Megyénkben az egyik legeredményesebb pályázatiíró volt. Munkásságát az Országos Honismereti Bizottság Ortutay-plaketttel, a Néprajzi Múzeum életmű díjjal, a Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért Éremmel ismerte el. Az önkéntes néprajzi gyűjtők kitüntetését, a Sebestyén Gyula-emlékérmet pedig 2005-ben ítéltek neki. Ezt a kitüntetést betegsége miatt nem tudta személyesen átvenni. A díj átadását az adományozók és a makói honismereti szakkör december 22-re megszervezte, azonban a halál közbeszólt. 2005. december 13-án Makón elhunyt.

Ha Rácz Sándor életét egy mondatban akarom sűríteni, akkor Mécs László egyik versére gondolok: *„Vadócba rózsát oltok, hogy szebb legyen a föld”*. Rácz Sándor ezt tette.

BOGDÁN LAJOS

Dr. Sebestyén István (1938–)

1938. április 10-én született Csongrádon. Általános iskoláit szülővárosában, a középiskolát Szegeden végezte. Érettségi után a csongrádi műszaki zászlóaljnál könyvtárosként helyezkedett el. 1962-től a Tisza Bútoripari Vállalat dolgozója, 1965-től a városi pártbizottság munkatársa lett. 1972-ben diplomázott, doktori disszertációját 1984-ben védte meg a József Attila Tudományegyetemen. 1989-től és 2000-ig a Csongrád Megyei Levéltár csongrádi levéltárában levéltárosi munkakört töltött be.

Az 1970-es évek közepétől kezdett érdeklődni a helytörténet kutatás iránt. A Hazafias Népfront Csongrád Városi Bizottságának 1975-ben életre hívott Helytörténeti és Honismereti Bizottsága elnöki tisztét 1984-ig töltötte be. A bizottság a megalakulását követően döntött arról, hogy időszakos kiadványokban kívánja megjelentetni a város történetével foglalkozó írásokat. Az időszakos kiadvány helyett végül is egy periodika megindítása mellett döntöttek, melynek első száma 1976-ban jelent meg *„Mozaikok Csongrád város történetéből”* címmel. A sorozat a bizottság által minden évben elkészített tematikáját követve mint bizottsági elnök intézte a kéziratok összegyűjtését, és szervezte a kiadással kapcsolatos munkákat. 1982-ben a bizottság javaslatára, a város vezetése számára megfogalmazta indítványukat Csongrád település monográfiájának megírására vonatkozóan. A terve-

zett monográfia egyik szerzője lett. Az 1994-ben elindított „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodika társszerkesztője és állandó szerzője. A megjelenést támogató Oppidum Csongrád Alapítvány egyik alapítója.

Eddig több tucat tanulmányt, cikket írt. Első tanulmánya 1974-ben, a „Somogyi Könyvtári Műhely” című sorozatban „Csongrád város címere” címmel jelent meg. A Mozaikokban rendszeresen jelentek meg tanulmányai, írásai. Hiánypótló munka az első és a második világháború áldozatainak emléket állító két tanulmánya, mely a csongrádi elesettek névsorát tartalmazza. A Csemegi család kimagasló egyéniségeinek életpályáját, munkásságát bemutató sorozatát az Oppidum Csongrádban publikálta. A város és térsége közigazgatásában bekövetkezett változásokat több tanulmányban feldolgozta: „Csongrád közigazgatási jogállásának változásai 1849-1923”; „A csongrádi járás megszüntetésének körülményei, azok hatása az érintett településekre nézve”. Az „Út a semmibe” című könyvében, mely 1997-ben került kiadásra, Csongrád százéves öngyilkossági adatait dolgozta fel. A CEBA kiadó településmonográfia sorozatában, 2002-ben megjelenő „Csongrád a XXI. század küszöbén” című kötet szerkesztője volt.

Helytörténeti kutatómunkájáért és a Hazafias Népfrent Helytörténeti és Honismereti Bizottsága elnökeként a *Mozaikok* összeállításában és elkészítésében való tevékeny közreműködéséért 1984-ben a „Pro Urbe Csongrád” kitüntetést vehette át. A helytörténet kutatás mellett évtizedek óta foglalkozik szépirodalommal. Történelmi regényeiben, verseiben, elbeszélő költeményeiben („A pákász és kedvese”, „A herceg és a hölgyeményét”) is a régi Csongrád elevenedik meg. Eddig kiadatlan prózai munkái között figyelemre méltó egy trilógiának már elkészült első kötete, mely 1850-től 1914-ig egy család életén keresztül mutatja be Csongrád város és népessége mozgalmas történetét. „Prédálnak a réti farkasok” című történelmi regénye az ellési monostor bencéseinek, a vidéket birtokló Ellésieknek és a monostor köré települt falu lakóinak sajátosan egybefonódó életéről ad romantikus tükröt.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Prof. Dr. Szántó Imre (1920–1993)

Alábbi írásom kései tiszteletadás és emlékezés egykori szeretett tanáromra, török kori témavezetőmre és mestere, Szántó Imre professzorra. Sokoldalú munkássága, szorgalma és kitartása példát adhat a későbbi nemzedéknek is. Tanítványként kötelességem, hogy őrizzem és továbbadjam emlékét, megemlékezzem róla, mint tudós tanárról és kutatóról, kiemelve helytörténeti munkásságát.

Szántó Imre 1920. november 8-án született Alsópáhokon. Érettségi vizsgáját Keszthelyen tette le, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre iratkozott be. Történelem–latin szakon végezte tanulmányait. Tagja volt

a hírneves Eötvös Kollégiumnak, ahova a legkiválóbb hallgatók nyertek felvételt. Emlekeim szerint mindig szeretettel és szívesen beszélt Eötvös-kollégiumi éveiről, ottani kiváló hallgatótársairól. 1946-ban fejezte be egyetemi tanulmányait, ekkor kapott középiskolai tanári oklevelet. Ugyanebben az évben doktorált is régészetből. A későbbi pályafutás ismeretében ez ugyan meglepőnek mondható, valójában jelzi a fiatal Szántó Imre sokoldalú érdeklődését, és előrevetíti a helytörténet iránti, bizonyára már kezdetben meglévő vonzódását.

Legelső tanulmányai is régészeti munkák: a gyöngyössolymosi bronzkincsről a „Magyar Múzeum” 1948. évi decemberi számában, egy rövidebb írása egy zsámbéki phallikus bronzszobrocskáról az „Archeológiai Értesítő” 1951. évfolyamában, majd 1953-ban a csersegtomaji korai vaskori és kora-császárkori temetőről írott tanulmánya jelent meg. Előbb Budapesten tanított, majd Keszthelyre került, ahol két évig, 1948 és 1950 között oktatott. Itt kezdődött el történeti irányú helytörténeti munkássága a Festetics-birtokokkal kapcsolatban. A 18–19. században a Festetics-birtokok majorsági gazdálkodását, a parasztság kisajátításának, mozgalmainak történetét vizsgálta. E témakörben született meg első könyve, és egy nagyszabású tanulmánya is megjelent egy gyűjteményes kötetben, 1952-ben. Közben 1950-ben az egri Tanárképző Főiskola Történeti Tanszékére került, adjunktusként.

Egerben 16 évet töltött el és eredményesen tevékenykedett tanárként és kutatóként egyaránt. 1957-ben kandidátusi fokozatot szerzett, docens, majd főiskolai tanár lett. 1961 és 1966 között a főiskola igazgatójának tisztségét is betöltötte. Úgy gondolom, hogy egri tanári működése mindenképpen meghatározó volt működésében, itt sajátította el a főiskolai oktatómunka fortélyait, tovább mélyült tudományos munkássága, új korszakokat kapcsolt be kutatómunkájába. Az új korszakok közül első helyen kell megemlékeznünk arról, amely később gerincét képezte oktató- és kutatómunkájának, ez pedig a török kor, a 16–17. század. Már 1952-ben tudományos népszerűsítő munkát írt társszerzővel (Soós Imrével) Eger vára 1552. évi védelméről, amelyet talán legkedvesebb témájának tekinthetett, és a későbbiekben is tovább foglalkoztatta. E munkát a Magyar Történelmi Társulat adta ki a Művelt Nép című népszerűsítő sorozatban, amely a történelem jobb megismertetését célzó népművelő szándékkal jött létre. Magán viselte ugyan a korabeli történelemszemlélet vonásait, a népi patriotizmus egyfajta túlzott idealizálását, ennek ellenére mindenképpen igényes, jó feldolgozásnak tekinthetjük. Oktatómunkájában Magyarország kora újkori, újkori története dominált. Ez tükröződött ekkortájt kiadott főiskolai jegyzeteiben is. Előbb az 1790–1848 közötti korszakból, majd az 1526–1711 közötti korszakból jelent meg jegyzete, majd két kötetben előbb az 1526–1790 közti korszak, majd az 1790–1849 közti időszak története látott napvilágot. Egri jegyzetírői munkássága sokoldalúságát jól mutatja, hogy latin szöveggyűjteményt is összeállított.

Egerben készült az a munkája, amely kapcsolódik ott kibontakozó és később Szegeden folytatódó helytörténeti kutatásaihoz, oktatómunkájához. Ez az úttörő jelentősé-

gű munka „A helytörténeti kutatások módszere és feladatai az oktató-nevelő munkában”, amely bizonyos előzetes munkálatok után 1956-ban látott először napvilágot, majd 1963-ban tankönyvként is megjelent. Szántó Imre világosan látta azt, hogy a helytörténeti kutatások milyen fontosak a történeti kutatásban, milyen nagy szerepe van egy-egy település, régió története feltárásának, mennyiben segíti az országos történetet a helytörténet igényes, módszertanilag helyes művelése. Egyértelmű, hogy e kézikönyv jellegű munka hézagpótló volt mind a kutatásban, mind pedig a felsőoktatásban. A későbbiekben, 1968-ban egyetemi jegyzetté átdolgozott formában – *A helytörténeti kutatások elméleti és módszertani kérdései* címmel – is megjelent, és több kiadást megért. Szántó professzor helyesen vélekedett úgy, hogy a helytörténet tanítása fontos a főiskolai, egyetemi történelemoktatásban, nemcsak azért, mert a diplomamunkák, szakdolgozatok jelentős részét a hallgatók helytörténetből, saját településük történetéből készítették, hanem azért is, hogy a hallgatók később tanárként maguk is átplántálják tanítványaik lelkébe saját „szűkebb pátriájuk” – hogy e kedvenc szófordulatát idézzem – szeretetét, históriájuk iránti kíváncsiságot, érdeklődést, a levéltárakban és könyvtárakban való lelkes búvárkodás igényét. A honismereti mozgalom egyik úttörőjeként hat ismeretterjesztő publikációja is megjelent Egerben, az 1960-as években. Ezekben ösztönözni kívánta a helytörténeti szakköröket, segíteni kívánta a tanárokat az oktatásban.

A honismereti mozgalmat a korabeli pártállami propaganda kétségkívül felhasználta a korszellemnek megfelelően az ún. szocialista hazafiság fejlesztésére, amelyet szembe állítottak a korábbi nacionalista hazafisággal. A kétségtelen túlzások – a parasztság egyfajta idealizálása – nem csökkentik a honismereti, helytörténeti kutatások érdemeit, amelynek során sok településről tanulmányok, könyvek készültek. Szántó Imre nemcsak módszertani alapozást adott a honismereti mozgalomnak, amelynek irányítását Heves megyében maga látta el, hanem maga is számos tanulmányt készített egri időszakában főleg Eger és Heves megye helytörténetéről. Írt többek között tanulmányokat Heves és Külső-Szolnok megyék 18-19. századi parasztmozgalmairól, a katolikus népoktatás 18-19. századi helyzetéről. Még 1960 megírta szülőfaluja, Alsópáhok történetét egy rendkívül alapos monográfiában, ezzel is bizonyítva hogy valóban nemcsak módszertanilag, hanem gyakorlatban is a helytörténeti monográfia avatott mestere. E kiváló munka mellett több tanulmányt írt a Balaton-környéki régió történetéről. Külön érdekesség, hogy az „avar-kori” települések folytonosságának problémájáról is publikált, amely jelzi, hogy korai, régészeti indíttatását sem feledte. Majdnem a teljes magyar történeti vertikumot fedték Szántó Imre egri kutatásai, hiszen az avar kortól, a korai magyar történeten át (egyedül a középkort leszámítva) a 16-17. századi török korra, a 18–19. századra, sőt még a 20. század első felére is kiterjedtek e vizsgálatok. A kutatás tendenciája mindenesetre a török kor felé mutatott, azon belül is a 16. század lett a domináns, meghatározó Szántó professzor munkásságában, de átfogó helytörténeti érdeklődése miatt továbbra is foglalkozott a 18–19. század történetével is.

1966-ban az Egri Tanárképző Főiskoláról Szegedre, a József Attila Tudományegyetemre hívták tanítani docensi beosztásban. A következő évben tanszékvezetői megbízást kapott a középkori magyar történeti tanszékre, amely elnevezése dacára nemcsak a középkori, Mohács előtti magyar történelmet oktatta, hanem a kora újkori magyar történelmet is 1790-ig. Lényegében a marxista történelemszemlélet szerinti feudális kor tartozott a tanszék profiljába, amelynek kora újkori részét oktatta Szántó Imre, akit hamarosan, 1969-ben egyetemi tanárrá nevezték ki. Tanszékvezetőként 1969 és 1983 között, azaz 14 éven át látta el vezetői feladatát, ahonnan 20 év után ment nyugdíjba 1986-ban. A tanszéken két kollégája (Karácsonyi Béla, Sonkolyné Kiss Erzsébet) a középkori magyar történelmet oktatta, Kristó Gyula pedig részint a középkori magyar történelmet, részint pedig a történeti segédtudományokat, ketten (Szántó Imre, Rákos István) pedig a kora újkori magyar történelmet tanították. Megjegyezném, hogy az öt fős tanszék 1979-ben átmenetileg 6 főre bővült, amikor jómagam ösztöndíjas gyakornokként kerültem a tanszékre, és a török kor oktatásába kapcsolódhattam be szemináriumok tartásával.

Egyetemi hallgatóként másodévesként hallgathattam Szántó professzor úr előadásait, illetve járhattam szemináriumára, a későbbiekben pedig szakdolgozati szemináriumaira. Tanárként Szántó Imre logikus, áttekinthető előadásokat tartott, egyik jellegzetessége az óra végén tartott összefoglaló volt. Vizsgáztatóként nyugodt, kiegyensúlyozott, emberséges volt, de tény, hogy sokat kellett tanulni a kollokviumokra, részszigorlatra (1526–1790 közti magyar történelem). Hosszú olvasmánylistákat kaptunk, ráadásul ebből öt kiválasztott olvasmányt is meg kellett adnunk, amelyek közül ő választott ki egyet, és erről is beszélnünk kellett. Török kori szemináriumain referátumos rendszer volt, mindenkinek kellett témát választania és korreferátumok is voltak. Tartott helytörténeti speciálkollégiumokat és szakdolgozati szemináriumokat is. Mivel tetszett a korszak és a professzor úr kiegyensúlyozott, nyugodt természete, nála írtam szakdolgozatomat, diákköri dolgozatomat és később bölcsészdoktori értekezésemet is. A kiválasztott téma a 15 éves háború (1593–1606) volt, amelyet a témajegyzékében találtam, és amely akkoriban valóban kevesek által művelt terület volt. Szántó professzor jó tanácsokkal, észrevételekkel segítette munkámat, jöllehet ő a klasszikus várháborúk, főleg az 1552. évi várháború avatott kutatója volt, és nem foglalkozott érdemben a hosszú háború történetével. Tanszékvezetőként is kiegyensúlyozott, korrekt vezetőnek ismertem meg, aki munkatársait és munkájukat megbecsülte, tanszéki értekezleteken kikérte és meghallgatta véleményüket.

Az oktatás mellett, ahhoz nyilvánvalóan kapcsolódva tovább mélyült Szántó professzor kutatómunkája. Ennek fő területe egyértelműen a 16. századi magyar történelem lett. A hazai levéltári anyag mellett alapos kutatásokat végzett a bécsi levéltárakban is, mint a Collegium Hungaricum ösztöndíjasa (1965, 1968). Tucatnyi tanulmánya jelent meg szegedi időszakában, az 1970-es években elsősorban az 1551-52-es hadjárat eseményeiről, továbbá az 1526–1541 közötti időszakról, valamint a végvárrendszer kiépítéséről a Századokban, a Hadtörténelmi Közleményekben és az egyetem Acta

Historica sorozatában, amelynek egyik legszorgosabb, legtermékenyebb szerzője és szerkesztője volt. Ezek a török kori tanulmányok primer forrásokon alapuló feldolgozások, amelyek hozzájárultak a 16. századi magyar had- és politikatörténet jobb megismeréséhez, alaposabb feltárásához. A későbbiekben két monográfiában összegezte 16. századi kutatásait. Az egyik „A végvári rendszer kiépítése és fénykora Magyarországon 1541–1593”, amelyben az addigi legteljesebb és legsokoldalúbb szintézisét adta a korabeli Európa „védőbástyája” 16. századi kialakulásának, szervezetének, végvári társadalmának. A másik alapvető és a várháborúk történetének eddigi legrészletesebb, legalaposabb monográfiájában az 1551-52-es török háborút elemezte elsősorban a primer, levéltári források alapján („Küzdelem a török terjeszkedés ellen Magyarországon. Az 1551-52. évi várháborúk). E jelentős, gyakran idézett tudományos mű máig megkerülhetetlen alapját képezi a klasszikus várháborúk történetének. Jómagam ezt tekintem török kori kutatóként mesterem, Szántó Imre legfontosabb munkájának, amellyel addigi kutatómunkáját betetőzte. Sajnálatos és számomra nehezen érthető, hogy a szakma nem méltányolta igazán e tudományos teljesítményt, és nem nyerte el az ún. nagydoktori fokozatot e munkával. A török kori kutatások mellett Szántó Imre érdeklődése, kutatása kiterjedt a későbbi időszakokra, így a 18-19. századra is. Ez a munkássága kapcsolódott a helytörténeti kutatásokhoz is, hiszen Szeged helytörténetének 1848-49. évi eseményeit dolgozta fel több tanulmányában. Foglalkozott a végvári katonaság későbbi, 17–18. századi történetével. A művelődéstörténetre is kiterjedtek kutatásai, a 18-19. századi kisiskolák helyzetét, illetőleg a 18–19. századi katolikus népművelést vizsgálta egy-egy munkájában.

Szántó Imre Eger után Szegeden is a honismereti mozgalomban aktív, szervezői, irányítói tevékenységet folytatott. A Hazafia Népfront szegedi városi bizottsága égisze alatt működő Honismereti Bizottság elnöke volt. Fontos fóruma volt e helytörténeti, helyismereti mozgalomnak a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó*, amelyben Szántó Imre is publikált. Helyesen látta és hangsúlyozta, hogy a helytörténet és honismeret a hazaszeretetre való nevelés egyik eszköze. Szegedi korszakában is fontos helytörténeti munkásságot folytatott, amelynek egyik legkiválóbb bizonyítéka Hévíz kétkötetes monográfiája, amely mindenképpen impozáns teljesítmény.

1986-os nyugdíjba vonulása után Szántó Imre visszaköltözött szűkebb pátriájába, ahol tovább munkálkodott elsősorban helytörténeti kutatásokat végezve. 1993-ban, 73 éves korában hunyt el. Szülőfaluja, Alsópáhok megemlékezett róla emléktáblával és egy általános iskola immár az ő nevét viseli. Mindez a „szűkebb pátria” megbecsülése egy olyan professzor iránt, aki megörökítette és öregbítette szülőfaluja emlékét. Szántó Imre a szegedi egyetemnek olyan oktatója volt, aki mind a szűkebb kutatási területén, a klasszikus várháborúk témakörében, mind pedig a helytörténeti-honismereti kutatás elméletében és gyakorlatában maradandót alkotott. Tanárként, tudósként és emberként megőrizzük emlékét.

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ

Szigeti György (1918–2004)

Szigeti Györggyel, Gyuri Bácsival 1970-től 1978-ig, nyugdíjazásáig együtt dolgoztam a Csongrád Megyei Módszertani és Továbbképzési Intézetben. Íróasztalunk szemben állt egymással. Olyan munkatárs, ember, barát volt, akitől sokat tanultam. Ismeretségünk azonban jóval hamarabb kezdődött. Kezdő népművelőként 1963 márciusában találkoztam vele egy kórustalálkozón. Akkor voltam először Apátfalván. Ő volt a házigazda, a *Pátfalvi Kórus* karnagya, a rendezvény egyik irányítója.

Tanyán született. Elemibe a szülőfalujában járt, a polgári iskolát Makón végezte el. Tehetséges falusi fiatalelként – gyakori példa volt akkor – tanítóképzőben folytatta tanulmányait. A szegedi képzőben rá Bálint Sándor, a néprajz nemzetközileg elismert tudósa volt legnagyobb hatással, aki a diákjait a néprajz, a helytörténet, honismeret, egyszóval a szülőföld kutatására ösztönözte. A tanítói oklevél megszerzése után Szegeden, Makón és Cegléden volt kiegészítő kántor. 1940 és 1944 között Méhíben (ma Szlovákia) és Erdődön (ma Románia) volt tanító. 1944-ben tartalékos tisztként behívták katonának, 1947-ben tért haza Apátfalvára a szovjet hadifogságból, és a szülőfalujában tanító lett. Közben a tanárképző főiskolán magyar–történelem–énekszakos tanári végzettséget szerzett. 1966 és 1970 közt Kiszomboron tanított. 1971-től nyugdíjazásáig Szegeden a Csongrád megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet munkatársaként tevékenykedett. Az ének–zene, képzőművészet és a honismeret szakterületének a gondozója volt. Nyugdíjazása után Budapestre költözött. Soha sem szakadt el szülőföldjétől. Rendszeresen hazajárt Apátfalvára, folytatta faluja helytörténetének, néphagyományainak az összegyűjtését, feldolgozását.

Néprajzzal az 1950-es évek elején kezdett el foglalkozni, amikor országosan megkezdődött a népi együttesek szervezése. Ekkor ismerkedett meg a fiatal néprajzkutatókkal Martin György, Tímár Sándor, Ács Sándor személyében, akik megkezdték hazánkban a néptánc-kutatást. Mint énekszakos tanár tevékenyen vett részt a Pátfalvi Népi Együttes megszervezésében. Elkezdte Kardos István neves apátfalvi vőfély népdalainak a gyűjtését, feldolgozását. Háromszáz népdalból álló gyűjteményét a Szegedi Múzeum néprajzi adattárában találhatjuk meg. Jelentős szerepe volt abban, hogy Kardos István 1970-ben megkapta „A népművészet mestere” kitüntetést. A Bálint Sándortól kapott indíttatásának köszönhető, hogy az 1960-as évek elején bekapcsolódott a honismereti munkába. Falujában honismereti szakkört szervezett, helytörténeti gyűjteményt hozott létre. Amikor Kiszomborra került, ott is honismereti szakkört szervezett, lerakta a honismereti gyűjtemény alapjait. 1964-től rendszeresen részt vett a Szegedi Múzeum néprajzi pályázatain. Több tanulmánya megyei, országos pályázatokon díja-

zásban részesült. Munkásságát a Sebestyén Gyula-emlékéremmel ismerték el. Gyűjtői és szervezői munkáját a Honismereti Szövetség oklevéllel és a Honismereti Munkáért emlékéremmel jutalmazta.

Szüülőfaluja 1995-ben Egyesületünk javaslatára díszpolgári címet adott neki. Ma a Pátfalvi Faluház tanácskozó termében látható az adományokból festetett portréja (képünkön). Kiadtak, Apátfalván „Anyagi kultúra” címmel néprajzi pályázataiból egy kötetnyi válogatást. Tanulmányai jelentek meg Tápé és Deszk monográfiájában, a Kardos István apátfalvai vőfély halálának 100. évfordulójára készült emlékkönyvben, a Csongrád Megyei Honismereti Híradó köteteiben. Népdalcsokrai napjainkban is gyakran elhangzanak népdalkörök, citerazenekarok műsoraiban. Nagy szerepe van abban, hogy szülőfaluja ma a néprajztudomány egyik számon tartott kutatópontja. Megjelent, néprajzi adattárakban őrzött kutatási eredményeit az Apátfalva múltjával foglalkozó kutatók nem kerülhetik meg. Szerkesztette a Csongrád Megyei Honismereti Híradót, a diákok részére a honismereti táborokat. Pontos, szakszerű munkájának volt köszönhető, hogy nyugdíjazása után egy jól működő sokoldalú honismereti mozgalmat hagyott utódaira.

BOGDÁN LAJOS

Dr. Tari László (1901–1982)

Csongrádon született tisztviselő családban. Szegeden érettségizett, majd fogorvosi diplomát szerzett. 1929-ben nyitotta meg fogorvosi rendelőjét szülővárosában. Választott hivatása mellett érdeklődése már az 1930-as évektől a helyi múlt megismerése felé fordult. Elsősorban a régészet vonzotta. Lelőhelyekre hívta fel a figyelmet, és a leletek beazonosításában segített a régészeknek. Párducz Mihály, László Gyula és Gazdapusztai Gyula csongrádi ásatásaiban is részt vett. A mai múzeum 1956. évi megalakulásakor a helytörténeti és néprajzi gyűjtemény mellett legtöbb tétellel a régészeti egységet gyarapította.

A régészet mellett még más is érdekelte a város múltjából: Csongrád nevének eredete, az Attila-hagyomány továbbélése, a gabonás vermek felderítése és a helyi céhek működése. A két utóbbi témában szakmailag igen értékes tanulmányai születtek. Helytörténeti és néprajzi jelentőségű további munkái között figyelmet érdemlő Váry Gellért krónikájának kiadása és a „Krónikák a régi Csongrádról” című összeállítás. Mindezek alapján nevezhetjük polihisztornak, aki a várostörténet, a néprajz, a nyelvészet szerelmeseként indult felfedező útjaira a határba, a levéltárakba, és a szakirodalom cikkrengetegébe. Haláláig szervezője, szellemi vezetője volt a múzeumbará-

tok lelkes közösségének. Munkásságát a város vezetése 1981-ben Pro Urbe Díjjal ismerte el, és az addig névtelen múzeum 1988-ban vette fel nevét.

Tari László gyűjtőterülete Csongrádra és környékére terjedt ki. A régészeti leletek és lelőhelyek védelme érdekében, illetve a tudományos érdeklődésének megfelelően szinte minden leletbejelentést személyesen is igyekezett ellenőrizni. Emellett a környék számos, addig ismeretlen régészeti lelőhelyét fedezte fel a terepkutatásai során. Érdeklődése kiterjedt a temetők feltárására csakúgy, mint a települések felszíni kutatására. Intenzív munkásságának legjobb bizonyítéka a gyűjteményének sokoldalúsága. A több ezernyi lelet között az újkőkortól a késő középkorig szinte minden korszak képviselve van.

SZÜCS JUDIT

Zsíros Katalin (1930–)

Szentesi földműves családban született 1930. november 16-án. A szentesi Állami Polgári Leányiskola elvégzése után beiratkozott a Közgazdasági Technikumba, ahol 1952-ben érettségizett. 1956-ban a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1956 és 1963 között Maroslelén, Tiszaföldváron és Csongrádon tanított. 1963-ban hazakerült Szentesre. Az Erősáramú Ipari Szakközépiskola tanára lett, egészen 1988-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig. Ezt követően a Koszta József Múzeum néprajzkutató munkatársa lett.

Zsíros Katalin egyetemistaként jegyezte el magát a néprajzi kutatómunkával, a leltűnt korok szellemi és tárgyi értékeinek feltárásával, megőrzésével. Egy helyen így vallott erről: „Parasztzülők gyermeke vagyok, s egyetemi éveim alatt nyelvészprofesszoraim döbbsentettek rá, hogy a tájnyelv, az itt élő emberek szokásainak, életének ismerete – érték. Ők a nyelvészeti kutatások legfontosabb segédeszközöként a néprajzot tartották.” Nem tekinthető véletlennek, hogy „A tarhonya története” című egyetemi szakdolgozata ennek hatására készült, nyelvészeti és néprajzi vonatkozásban dolgozva fel a témát. Ez az egyetemen tudatosult érdeklődése, valamint az évenként megrendezésre kerülő országos néprajzi pályázatok érlelték meg benne a gondolatot: alakítani kellene az iskolában egy honismereti és néprajzi szakkört. Emellett szólt az is, hogy a többségükben munkás és parasztszármazású tanulók „magukkal hozzák a származásukból, környezetükből adódó gazdag ismeretanyagot, a jellegzetes szókinccset, amelyről nem is tudják, milyen jelentőségű” – érvelt a tanárnő. Ilyen megfontolások után 1967 őszén – Zsíros Katalin vezetésével – a szakközépiskolában megalakult a honismereti–néprajzi szakkör. A kezdeti évek legfőbb kutatási témái voltak:

földrajzi-névgyűjtés, tanyakutatás, népi kismesterségek, később népi építészet, táplálkozás, háztartási felszerelések stb. A gyűjtőmunka meghozta eredményét: a szakkör tagjai egymás után nyerték a megyei és országos szakmai díjakat.

Nem tekinthető véletlennek, hogy amikor a HNF Szentes Városi Elnöksége 1972 júniusában elfogadta a városi Honismereti Bizottság megalakítását, annak elnökévé Zsíros Katalin tanárnőt választották meg. Ettől kezdve az iskolai szakkörök összefogása mellett a tevékenységi köre kiterjedt valamennyi városi hagyományőrző szervezetre, munkahelyre, intézményre. Az ő megfogalmazása szerint a Honismereti Bizottság feladata kettős: szervezeti kereteket és vezetést adni a város történelmének, népi hagyományainak feltárásához, ugyanakkor széles körben ismertté tenni azokat.

A tanítás, az iskolai szakkörének vezetése, továbbá saját kutatási témáinak feldolgozása mellett közel két évtizeden át összefogta, és eredményesen irányította a városban folyó honismereti munkát. Szentest ő képviselte a rendszeresen megrendezésre kerülő Országos Honismereti Konferenciákon és Akadémiákon. Hozzászólásaival segítette a tanácskozások munkáját. A honismereti mozgalom érdekében végzett tevékenységét 1980-ban az Ortutay Gyula-émlékéremmel ismerték el. Szülővárosában kifejtett hagyományőrző munkásságát a „Szentes város fejlesztéséért” (1975) és a Kiváló Munkáért (1978) kitüntetésekkel jutalmazták. „Szentes földrajzi nevei” című tanulmányáért elnyerte Szentes várostól az Alkotói Díjat (1986).

LABÁDI LAJOS

Bél Mátyás-émlékéremmel és Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink

Prof. Dr. Blazovich László (1943–)

Blazovich László 1943. november 2-án született Szombathelyen. Gyermekkorát Kőszegen töltötte. A multikulturális város, a Nyugat-Dunántúl szellemisége végigkíséri életútját. Középiskolai tanulmányait már Szegeden, a Radnóti Miklós Gimnáziumban végezte, majd felsőfokú tanulmányait a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán folytatta, és 1967-ben szerzett magyar–történelem szakos középiskolai tanári oklevelet. Kristó Gyula tanítványaként készítette el Ransanus és Magyarország címmel doktori disszertációját, amelyet 1969-ben védett meg. Kristó professzor a továbbiakban figyelemmel kísérte pályáját, a tanítványból munkatárs, majd barát lett. A pedagógiai pályát a hódmezővásárhelyi 602-es Ipari Szakmunkásképző Iskola kollégiumi nevelőtanáraként kezdte, majd 1969-től a helyi Bethlen Gábor Gimnázium tanára, 1978-tól igazgatóhelyettese lett. A gimnázium valódi alkotó műhely volt, ahol Grezsa Ferenc igazgató irányításával számos tudós tanár dolgozott. Az iskola akkori szellemiségét fémjelzi, hogy tanári karából öt akadémiai doktor, egy kandidátus és egy PHD fokozatot szerzett oktató került ki. E műhely Blazovich László tudósi szemléletmódja kialakítására nagy hatást gyakorolt.

Kora ifjúságától sportolt. Kosárlabdázóként jelentős sikereket ért el, amivel hozzájárult Hódmezővásárhely sportja hírnevéhez. Hódmezővásárhelyen a tanári munkája mellett rádióműsorokat szerkesztett, diákszínpadot vezetett. Az iskola névadójáról, Bethlen Gáborról szerkesztett irodalmi műsorával országos elismerést ért el. Ezek mellett helytörténeti kutatásokat végzett, tanulmányokat írt. Tanítványai százainak pedagógusként, de emberként is példaképe lett. Ehhez a városhoz való kötődését mutatja, hogy máig rendszeresen tart tudományos előadásokat a városban, szakmai tanácsaival segíti a helytörténeti kutatást. A Csongrád megyei levéltári napok rendezvénysorozatnak a kezdetektől fogva ez a város 17 alkalommal adott helyet. A „Hódmezővásárhely története” monográfia kötetét elkészítő bizottság elnöke. A Szeremlei Társaság aktív tagja. Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület elnöke-

ként 2006-ban Hódmezővásárhelyre szervezte az egyesület kétnapos országos konferenciáját, és kezdeményezésére állítottak ekkor Szentkirály volt középkori falu emlékére kőoszlopot a szentkirályi határrész iskolájának udvarán, majd 2009-ben egy másikat Barc és Solt középkori települések megjelölésére. 2007-ben Hódmezővásárhely képviselőtestülete Pro Urbe kitüntetéssel ismerte el tevékenységét.

1980-ban került Szegedre, a Csongrád Megyei Levéltár élére, ahol igazgatóként 29 évet töltött el. A kortársak úgy fogalmaztak, hogy „Blazovich a semmiből csinált levéltárat”. Munkáját több területen folytatta. Befejezte a megyei levéltári hálózat kiépítését a csongrádi levéltár létrehozásával. Igazgatóságának ideje alatt Hódmezővásárhelyen új épületet kapott a levéltár, a csongrádi ugyancsak új épületbe költözhetett, felújították továbbá a szentesiek épületét. Kudarcként élte meg, hogy Szegeden nem sikerült a megyei levéltárnak önálló épületet szereznie.

A belső szakmai munkában elindította az ismertető leltár sorozatot. A munka jelenleg is folytatódik. Az iratbegyűjtést, rendezést és segédletkészítést mindig egymásra épülő egységes folyamatként fogta fel, az eredmény közreadásával pedig a nagyvilág felé nyitott ablakot. Az iratfeldolgozás közepette a kollégái megéreztek az alkotás örömét, és közülük sokan (Labádi Lajos, Gilicze János, Farkas Csaba, Georgiádes Ildikó, Berta Tibor és mások) a helytörténetírással kezdtek foglalkozni. E tevékenység kibontakozását a „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című sorozat sok kötete segítette. Az általa 29 éven át évente szervezett Csongrád megyei levéltári napok pedig a kutatási eredmények közzétételét segítették elő. Lankadatlanul törekedett arra, hogy intézménye a megye szellemi és kulturális életében jelen legyen. Intézménye személyi állománya igazgatósága alatt (1980 és 2008 között) közel kétszeresére növekedett. Kezdeményezésére 2007 óta a megye levéltárosai évente Oltvai-díjat ítélnek oda egy-egy jól dolgozó munkatársuknak.

Törekedett a levéltár nemzetközi kapcsolatainak kiépítésére, és buzgón ápolta azokat. Zenta, Szabadka, Újvidék levéltáraival gyümölcsöző partnerkapcsolatokat hozott létre, a nagybecskereki levéltárral is megszervezte az együttműködés kialakítását. A levéltári szakmai tevékenység mellett részt vett a levéltáros közéletben. A Magyar Levéltárosok Egyesülete alapító tagja, továbbá két cikluson át a választmány tagjaként dolgozott. Sokat munkálkodott az egyesület nemzetközi kapcsolatainak kiépítésén, kezdeményezte a Levéltárért Díj alapítását, társszerzőként szerkesztette a „Magyarország levéltárai” című kétnyelvű kiadványt. Az NKA levéltári kollégiumának egy cikluson át volt tagja, egyen pedig az elnöki tisztelet látta el. Levéltári munkásságát 1997-ben Pauler Gyula-díjjal ismerték el. A szegedi egyetem (JATE, SZTE) oktatóival a kezdetektől a jó és gyümölcsöző közös tevékenységi formák (levéltári órák, kiadványok, levéltárosok oktató tevékenységének előmozdítása) kialakításán fáradozott.

Tudományos pályáján előre haladva 1985-ben kandidátusi fokozatot szerzett, 1989-től docens, 1995-ös habilitációja után magántanár, 1997-től pedig egyetemi tanár Szegeden. Az egyetem és a bölcsészkar doktori tanácsának tagja. 23 éve oktat az Ál-

lam- és Jogtudományi Karon. Tárgyai a főkéllégium mellett középkori eljárásjog, városjog és egyházjog. Máig az SZTE ÁJTK magyar-, illetve egyetemes jogtörténeti tanzéének egyetemi tanára. Nemzetközileg elismert kutató jogtörténész, a magyar város- és jogtörténet kiváló ismerője. A szegedi Középkorász Műhely egyik alapítója. 2003-tól a történettudományok akadémiai doktora. Több cikluson át az MTA demográfiai bizottságának és történettudományi bizottságának tagja. Referálóként, opponensként és bizottsági tagként több doktori eljárásban vett részt. A Századok folyóirat szerkesztő bizottságának munkájában egy cikluson át tevékenyen részt vett.

Főbb kutatási területei: a középkori magyar történelem, a középkori német jogtörténet és a magyar városjog, a Dél-Alföld története és a levéltártudomány. Tudomány-szervezői tevékenysége is széleskörű. Levéltári kiadványsorozatok és a Szeged monográfia legújabb, 5. kötetének szerkesztője. A tudományos munkát hivatali és közéleti tevékenysége mellett sohasem hanyagolta el. Pályáját számadatokban eddig 30 könyv (önállóan és társszerzővel), mintegy 300 cikk és tanulmány, valamint 75 szerkesztett kötet fejezi ki. A történettudomány több területén fejtett ki tevékenységet. Szerkesztőként a „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című ssorozat 36, a „Dél-alföldi évszázadok” 27 kötetét szerkesztette. Helytörténetírói tevékenységéről Tóth Ferenc, Makó történetének szakavatott városkutatója így írt: „Te vagy az egyetlen, akinek Makóra, a megyére, az Alföld helytörténeti búvárkodásaira komplex rálátásod van. Nem kívülről szemléled ezeket, hanem szerzőként, szerkesztőként, a tudományos élet irányítójaként három megyére (Csanád, Csongrád, Békés) kiterjedően alkotója is vagy mindennek”. Blazovich László ismert medievista. Az Anjou-kori oklevéltár munkálataiban Géczi Lajossal eddig négy kötetet jegyeznek, küszöbön áll az ötödik megjelenése. Város- és településtörténészként főképp az Alföld városai érdekelték. E munkásságát több kötet és számos mérvadó tanulmány jelzi.

Blazovich László Hollandiától Németországon át Litvániáig ismert jogtörténész. A „Budai jogkönyv”, a „Szász tükör” magyar nyelvű, gazdag jegyzetanyaggal és bevezető tanulmányokkal elkészített változatának közreadója, és most dolgoznak a „Sváb tükör” megjelentetésén. A „Szász tükör” megjelenésekor Heiner Lück hallei professzor a kötetet méltatva azt írta: „Blazovich és Schmidt baglyot vittek Athénba,” azaz tudományt a tudomány városába. 2010. október 28-án Magdeburg városa és a magdeburgi Otto-von-Guericke Egyetem ünnepi díszközgyűlésen Prof. Dr. Blazovich László jogtörténésznek, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara egyetemi tanárának adományozta a jogtörténészek kiemelkedő szakmai elismerését, az Eike von Repgow-díjat, a középkori német jogkönyvek és hatásuk kutatásának és közzé tételének terén végzett kiemelkedő munkájáért. Tudományos tevékenységéért számos elismerésben részesült: 2000-ben a Nagyalföld Alapítvány díját, 2001-ben Csongrád megye közgyűlése Alkotói Díját nyerte el. 2004-ben Széchenyi Ferenc-díjat kapott. 2006-ban a Szeged rövid története című műve az „Év könyve” kitüntető címet nyerte el. 2008-ban „Csongrád megye közművelődéért” díjat, 2009-ben Szegeden is Pro

Urbe kitüntetést kapott. 2010-ben „A magyar kultúra lovagja” címet adományozták neki, ugyanebben az évben Szeged város díszpolgára lett.

Tudományos és közéleti tevékenységének számos egyesület, bizottság, társaság, kuratórium a színtere. 1986-tól 1991-ig a Szegedi Akadémiai Bizottság filozófiai és történeti bizottságának a titkára. 1995-től 2001-ig az MTA demográfiai bizottságának tagja, 2001-től a történeti demográfiai albizottság elnöke. 2000-től a Nagy György Alapítvány kuratóriumának elnöke. 2005-től az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület elnöke. Jelentős érdemei vannak az elpusztult települések helyét az utókor számára országsszerte megjelölő emlékoszlopok állításának megszervezésében. 2010-ben az ő kezdeményezésére jött létre az MTA várostörténeti albizottsága, melynek aktív tagja.

1980-tól vesz részt a honismereti mozgalomban, a Honismereti Szövetség kuratóriumának 1999 és 2002 között elnöke. Rendszeresen résztvevője az Országos Honismereti Akadémiáknak, többször előadásaival járul hozzá az akadémiák tudományos színvonalának biztosításához. A középiskolásoknak meghirdetett országos történelmi-művelődéstörténeti vetélkedők megyei fordulóján többször is ellátta a zsűrielnöki teendőket. Az általános iskolások számára szervezett megyei honismereti vetélkedők díjaihoz jelentős könyvadományokkal járul hozzá. Az 1991-ben megalakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, 2000-ig alelnöke, 2001-től elnöke. Intézményében ma is otthont biztosít az egyesület szervezeti és adminisztrációs munkája számára. Az egyesület közhasznú társasággá válása különösen megnövelte felelősségét és tennivalóit. Az egyesület működéséhez szükséges pénzügyi feltételek megteremtését pályázati anyagok összeállításával segíti elő. Javaslati és segítségét nyomán egyesületünk taglétszáma közel kétszeresére nőtt, személyes példája nyomán egyesületünknek 11 levéltáros tagja van. A programok, kirándulások létrejöttéhez is hozzájárul szervező tevékenységével, humánus személyisége, rendkívül széles látóköre és tapasztalatai nélkülözhetetlenek az egyesületnek, mint közösségnek a jó működéséhez. Egyesületünk kulturális és tudományos-ismeretterjesztő jellegű rendezvényeinek sikerét megnyitó beszédeivel, a konferenciákon, megemlékezéseken előadásaival, tevékenységének szintézisét a közgyűléseken az éves beszámolókkal segíti. Mindenkor a hagyományőrzés, a honismeret, a helytörténet legnemesebb értékeit képviseli. Az országos és megyei honismereti mozgalom és egyesületi élet tevékeny résztvevője, meghatározó egyénisége. A Honismereti Szövetség 1999-ben Bél Mátyásdíjjal ismerte el munkásságát. 2010-ben a Honismereti Szövetség jubileumi emléklapját kapta az 50 éves honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő munkájáért. Blazovich László levéltárosként és történészként nagy ívű pályát fut be, a helytörténeti-honismereti tevékenysége is kiemelkedő. Nyugállományba vonulása után tovább folytatja ezeken a területeken eddig kifejtett gazdag munkásságát.¹

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

¹ Blazovich László önéletrajza alapján.

Bogdán Lajos (1935–)

1935. július 26-án született Szegeden, a hagyományokat tisztelő, anyai ágon tősgyökeres felsővárosi, kisiparos családban. A család, a környezete életformája az iparosság és a hagyományok tiszteletére nevelte. Ez alapozta meg máig tartó szeretetét a honismeret iránt. A szögedi nemzet tagjának vallja magát, ő-ző szegedi nyelvjárásban beszél és ír. Már iskoláinak végzése során különös csavarokat kapott a dolgokról mit sem tehető kisdíák. Középiskolai tanulmányait – piarista szerzetes nagybátyjának hatására is – a szegedi piaristáknál kezdte, s állami iskolában fejezte be általános iskolai tanulmányait. Mivel édesapját önálló szitakötő mesterként „a nép ellenségének” tartották, gimnáziumba nem vették fel, ezért ő is kitanulta apja műhelyében a szitakötő mesterséget. (Lásd fenti képünkön.) Az „éltanuló” ifjúmunkást szakmunkásvizsga letétele után, 1951-ben már felvették a város akkor egyetlen fiúgimnáziumába, ahol a fotózást más tudományok mellett szintén elsajátította.

Felsőfokú intézménybe, mivel a felvételi adatlap szerint ismét önálló kisiparos fia lett, „helyhiány” miatt nem vették fel. A katonaevek után 1963-ig édesapja műhelyében családtagként dolgozott. A fotózást nem hagyta abba, többek között Szeged város fényképezésébe kezdett. Kérdezhetné valaki: miképpen lett a fotós, kisfilmes múlttal rendelkező népművelő szakkörök irányítója, több, a korabeli megyei életet bemutató kisfilm társszerzője, neves honismerő. A válasz a tájban, ahol született, és a népben, amelyben gyökerezett, valamint a maga hűségében keresendő. Nemcsak a várost, Szegedet, a kismesterségeket is fotózta, e munka közben ismerkedett meg Bálint Sándorral, amatőrfilmes alkotások készítésében is részt vett. Dr. Németh András „Ülés vagy értekezlet” című amatőr filmjében, amely országos és az UNICA által szervezett világfesztiválon díjnyertes filmben szereplőként vett részt, akárcsak Kiss István „Badarságaim” című filmjében. Maga „Az utolsó szitakötő” című kisfilmjében édesapjának állított emléket, a „Szentesi tekerős”-ben pedig a hangszert még eredeti használatában mutatja be. Ezen időszakban részt vett a gyermek- és ifjúsági színjátszás sajátosan a hagyományokba épülő új stílusirányzatának, a népi játéknak a kidolgozásában Debreczeni Tiborral, Bácskai Mihállyal és dr. Kovács Miklósnéval. Ismert fotósként került végül 1963-ban a művelődési központba népművelőként, ahol a hűséges természetű Bogdán Lajos 1995-ig, nyugdíjazásáig dolgozott. Közben magyar–történelem szakos diplomát szerzett a József Attila Tudományegyetemen. Nagy tudású népművelő, ismert fotós, amatőr filmes, Bálint Sándort vallja egyik példaképének.

Ezen előzmények után bízták rá 1992-ben a megyei honismereti mozgalom szervezését intézményében. A megbízatás megtalálta emberét, Bogdán Lajos azóta is

fáradhatatlanul végzi e munkát felnőttek és az ifjúság között egyaránt. Csaknem 40 éve ismerkedtem meg vele, mint a megyei amatőr színjátszó csoportok ügyének intézőjével. Akkor még nem volt előttem ismeretes, hogy a jó kedélyű, korpulus kollegának hosszú és göröngyös út jutott ki, amíg a sokszor nevét változtató Csongrád megyei művelődési központnak az ágazat különféle területeit összefogó és irányító munkatársa lett, majd 33 évig Szegeden, mint a Népművelési Tanácsadó munkatársa, közművelődési szakfelügyelője dolgozott. Bogdán Lajosról egyszer a megyei főjegyző azt mondta: „Ott megy a két lábon járó népművelés”. Útja során hozánk, a honismerőkhöz is elérkezett, ahol otthonra talált. 1994-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkáráként a megyei honismereti mozgalom fő szervezője, motorja. Mintegy másfél évtizedig óriási energiával, sok-sok ötlettel, rengeteg kapcsolatot építve tartotta össze a megye sok településén élő egyesületi tagságot. Fáradhatatlanul szervezte az egyesület programjait, részt vett és hozzászólásaival segített a honismereti akadémiákon, a kiadványszerkesztői és „Iskola és honismeret” konferenciákon, az országos küldött- és elnökségi üléseken, szervezte és kísérte a diákokat az ifjúsági honismereti akadémiákra, a Honismereti Szövetség által meghirdetett történelem-művelődéstörténeti vetélkedők megyei fordulójának lebonyolításában jelentős érdemeket szerzett. A Honismeret folyóiratban és más regionális helyismereti kiadványokban gyakran publikál, helytörténeti és művelődéstörténeti témákban előadásokat tart. Sokrétű munkájának minden szegmense itt felsorolhatatlan.

A hagyományörzés érdekében javaslataival segíti emléktáblák avatását, a tudományos ismeretterjesztést, a civil szervezetek kapcsolattartását, és mintegy évtizedig képviselte egyesületünket a Honismereti Szövetség elnökségében. Közben más művelődési szervezetekkel is keresi a kapcsolatot. Nem mond le az együttműködésről, sőt serkenti azt. Emléktáblák állítására tesz javaslatot (Kasznár Tóth Emma, Váry Gellért), előadásorozatot szervez, és jelen van a városi közéletben, csaknem minden kulturális rendezvényen. A szegedi Közéleti Kávéház számos estjén házigazda, ismert jeles személyiségeket és műveiket mutatja be. Mindezzel erősíti a helyi azonosság tudatát, színesíti a couleur localt. 1994-ben „Honismereti emléklap”-pal ismerték el munkáját, 2000-ben a Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért Érem kitüntetésben részesítette. 2010-ben az 50 éves honismereti mozgalomban végzett munkájáért jubileumi emléklapot adtak át neki a megbecsülés jeleként. Közművelődési munkájáért 2008-ban Wlassics Gyula-díjat vett át. Ma is egyesületünk elnökségének tagja, tapasztalatainak átadásával segíti munkánkat.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Prof. Dr. Juhász Antal (1935–)

A dél-alföldi néprajzi kutatások meghatározó jelentőségű tudósa 1935-ben született Szegeden. Szülei sándorfalvi pedagógusok voltak, nyaranta, mint kisegítő postás kerékpárral járta a tanyákat, ez a tanyajárás egész életében elkísérte. A szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumban érettségizett, és 1957-ben a Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet. 1957-ben a Móra Ferenc Múzeum munkatársa lett, ahol több mint harminc éven át gondozta a néprajzi gyűjteményt muzeológusként, majd osztályvezetői, igazgatóhelyettesi rangban is. 1991 és 1998 között a József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének vezetője, 1998-tól visszavonulásáig oktatója volt.

Egyetemi doktorátust a „Régi vízi élet és kihalt szegedi faiparágak” című tanulmányával 1961-ben Szegeden Bálint Sándornál szerzett. Népi építészeti kutatásainak összegzését adta kandidátusi értekezésében, amelyet 1986-ban védett meg „Szeged környékének településnéprajza és népi építészete” tárgykorben. Munkásságából példaként kiemelhető az 1971-ben megjelent Tápé monográfia és az 1990-ben megjelent „Csongrád megye népművészete” című mű. 1991 júliusában, miután már hosszabb ideje meghívott előadó volt a József Attila Tudományegyetem néprajzi tanszékén, tanszékvezetőnek nevezték ki. Kinevezése után indult meg a néprajzi tanszék fejlesztése, aminek eredményeként a néprajz önálló tanszakká vált. Ebben az időszakban fő kutatási területe a migráció vizsgálata a Délalföldön. Tudományos munkásságának részletes ismertetésére itt nincs lehetőség, a 2001-ben megjelent bibliográfiájában 318 tétel szerepel. Egyetemi magántanári habilitációját 1995-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerezte meg „Migráció és település a Duna-Tisza közén a XIX–XX. században” című magyar nyelvű és „A kézművesség szerepe a falvak és a mezővárosok társadalmában” című francia nyelvű előadásával. 2003-ban megvédett, a Duna-Tisza közti migrációs folyamatokat feltáró nagydoktori disszertációja eredményeképpen megkapta az akadémiai doktori fokozatot.

Tudományos érdeklődésének középpontjában kezdettől a szegedi táj népi kultúrája és társadalma állt. Fő kutatási területei: a dél-alföldi tanyák településnéprajza, népi építészeti, kézművességi, népi társadalom és életmód, migráció. Pályájának kezdetén irodalomtörténeti vonatkozású írásai is napvilágot láttak. Muzeológusként értékes kisipari műhelyfelszerelésekkel, a paraszti gazdálkodást és életmódot reprezentáló tárgyakkal gyarapította jelentősen a néprajzi gyűjteményt. A gyűjtőútjain készített, archivált fény-

képfelvételeinek száma több ezret is elér. Múzeumi éve alatt három állandó és számos időszaki kiállítást rendezett, nevéhez fűződik az ópusztaszeri történeti emlékparkban található szabadtéri néprajzi falu telepítési terve és több épületének berendezése is. Múzeumi munkája során a kihalóban lévő népi kismesterségekkel foglalkozott. Többször megfordult Bogdán Márton szitakötő mester szegedi műhelyében is. Több kismesterséget bemutató néprajzi filmnek volt munkatársa. Közülük „A bocskoromon van egy ták”, a szegedi utolsó bocskorosról szóló film emelhető ki.

1984-től 1992-ig szerkesztette a Móra Ferenc Múzeum Évkönyvének köteteit. Tizennégy dél-alföldi település történeti-néprajzi monográfiájának megírásában vett részt, és közülük hat monográfiának (Ásotthalom, Tápé, Kistelek, Mórahalom, Mindszent, Öttömös) szerkesztője is volt. Nevéhez fűződik a „Migráció és település a Duna-Tisza közén” című kiadványsorozat elindítása, valamint a Néprajzi Tanszék „Táj és kultúra” című sorozatának négy kötete. Munkatársa a Magyar Néprajz című akadémiai kézikönyv két kötetének (Kézművesség; Életmód). A „Szeged története” című nagyszabású történeti monográfia második és harmadik kötetében megjelent tanulmányaiban az életmód és a tárgyi ellátottság történeti forrásokon alapuló elemzését végezte el. Jelentős részt vállalt a „Csongrád megye építészeti emlékei”-t bemutató topográfia megírásában. Tudományos munkásságát mintegy másfél száz tanulmány fémjelzi, melyekkel részben az általa tisztelt elődök: Tömörkény István, Bálint Sándor munkáihoz kapcsolódik, részben a dél-alföldi néprajzi kutatások új irányait jelöli ki.

A parasztság tárgyi ellátottságáról 1975-ben közzétett tanulmánya tárgyleltárak sokaságának elkészítését inspirálta. 1986-ban munkacsoportot hozott létre a dél-alföldi migrációs folyamatok feltérképezésére, és a Duna-Tisza közti homokhátság benépesülésének feltárására széleskörű forráskutatáson alapuló módszert dolgozott ki. A szakmai folyóiratokban, múzeumi évkönyvekben és tanulmánykötetekben publikált dolgozatai mellett több önálló kötete is megjelent. Tanyakutatásainak egyik legteljesebb termése a Móra Ferenc Múzeum évkönyv sorozatában önálló kötetként megjelent, „A szegedi táj tanyái” című munkája. A hajdani szegedi tanyavilág népeletről szóló írásai „Település és közösség” címmel 1993-ban a Debreceni Tudományegyetem „Folklór és etnográfia” című sorozatában jelentek meg önállóan. 2004-ben a Bába Kiadó jelentette meg „A szegedi táj vonzásában” című tanulmánykötetét, melyben az elődök munkájáról, a tanyai életmódról és társadalomról, kézművesekről és Szeged történeti néprajzi sajátosságairól szóló korábbi írásai kaptak helyet. A több évtizeden át folytatott migráció-kutatásainak eredményeit 2005-ben, „A Duna-Tisza közti migráció és hatása a népi műveltségre” című összefoglaló értekezésében tette közzé.

Tudományos tevékenysége mellett mindig kivette részét a magas színvonalú ismeretterjesztés munkájából is. Három évtizedig szervezte az önkéntes néprajzi gyűjtőpályázatok megyei lebonyolítását. Rendszeresen tartott ismeretterjesztő előadásokat, néprajzi írásai sűrűn jelentek meg a napilapokban, folyóiratokban is. A Magyar Néprajzi Társaság, a Dugonics Társaság, a Solymossy Sándor Egyesület tagja. Évtizedeken át a

Magyar Néprajzi Társaság országos választmányának tagja, az Anyagi Kultúra Szakosztály elnöke volt. 2003-tól a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, 1996-tól 2009-ig a Szegedi Akadémiai Bizottság néprajzi munkabizottságának elnöke. Tudományszervezési és ismeretterjesztési feladatok megvalósítását is vállalta.

Pályája során több, magas szakmai kitüntetésben részesült. A Magyar Néprajzi Társaság 1972-ben a fiatal kutatók számára alapított Jankó János-díjjal, 2000-ben Györfly István-emlékéremmel ismerte el tevékenységét. Csongrád megye Alkotói-Díját honismereti egyesületünk javaslatára kapta meg. 2010 októberében zajlott le a néprajzi tanszék 10. szegedi vallási néprajzi konferenciája „Vallások, határok, kölcsönhatások” címmel. E konferencia keretében Juhász Antal nyitotta meg a „Mi maradt meg?” című, a vajdasági népi építészeti kultúrát bemutató kiállítást. 2010. október 9-én a Solymossy Sándor Közhasznú Egyesület (SZTE Néprajzi tanszéke) közgyűlése, Felföldi László elnök, címzetes egyetemi tanár és Simon András főtítkár, egyetemi docens vezetésével, Prof. Dr. Juhász Antal nyugalmazott egyetemi tanárt 75. életévéhez is gratulálva, a szegedi néprajzi kutatás és oktatás terén végzett kiemelkedő munkájáért Solymossy Sándor-díjjal tüntette ki.

A honismereti mozgalom 1960-ban kezdődő kibontakozásától közreműködött a Csongrád megyei honismereti munka szakmai irányításában. A Csongrád Megyei Honismereti Bizottságnak megalakulásakor titkára, majd elnöke. A rendszerváltás után, 1991-ben megalakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja, 1991-től 2001-ig elnöke. A Honismereti Szövetségnek 1991 és 1993 között alelnöke. Szakmai tanácsaival, előadásaival jelentős segítséget nyújtott, és még jelenleg is nyújt a megye honismereti szakköreinek, önkéntes néprajzi, helytörténeti, honismereti gyűjtő- és feldolgozó munkát végzőknek. Honismereti munkáját a Honismereti Szövetség 1997-ben a Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékéremmel ismerte el. 2005. október 4-én, születésének hetvenedik évfordulóján volt munkahelye, a Móra Ferenc Múzeum „Határjáró” címmel tanulmánykötettel és néprajzi fotóiból rendezett „Házak, munkák, emberek” című kiállítással ünnepelte Juhász Antalt. 2010-ben az ötvenéves honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő tevékenységéért jubileumi emléklap elismerésben részesült.

2011-ben „Parasztok, pásztorok, kézművesek” címmel a Bába Kiadó adta ki Juhász Antal válogatott tanulmányainak új kötetét, amelyek a régi szegedi népélet jellegzetes alakjait, mesterségeit, jelenségeit hozzák közel, a tanyák, a pásztorok világát idézik föl, embereket mutatnak be a „szögedi nemzet”-ből, s külön részben a gyermekkor sándorfalvi népéletének mozaikjait mutatják be, részletesebben szólva a sándorfalvi juhászat jellemzőiről.

Az egyesület tagságának javaslata alapján dr. Juhász Antal máig a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület örökös tiszteletbeli elnöke.

BÁRKÁNYI ILDIKÓ – BOGDÁN LAJOS

Dr. Kováts Dániel (1929–)

A szlovák területen fekvő Abaújnádasdon született 1929. december 22-én, ahol gyermekkorát is telt. Faluja 1938-ban a bécsi döntés értelmében visszatért Magyarországhoz, s így a helybeli elemi népiskolából Kőszegre, a Hunyadi Mátyás katonai nevelőintézetbe került. A középiskola első négy évét töltötte ott, majd a miskolci református Lévay József Gimnáziumban tett érettségi vizsgát. Ezt követően Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarán magyar–angol szakos okleveles középiskolai tanári végzettséget szerzett 1957-ben. Tanári pályája során a nevelő-oktatómunka minden szintjén dolgozott, 1955-től 1961-ig Zemplénagárdon általános iskolában, 1961-től 1974-ig Sátoraljaújhelyen a Kossuth Lajos Gimnáziumban, majd 1974-től 1992-ig Sárospatakon a Miskolci Egyetem Sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolai Karán tanított. Ebben az időszakban bontakozott ki sokrétű tudományos tevékenysége: főiskolai tanár, irodalmár, nyelvművelő, szerkesztő, helytörténész párhuzamosan. Egyetemi bölcsészdoktorátust 1979-ben szerzett „Móricz Zsigmond első regényeinek kompozíciója” című disszertációjával. 1965-ben egy hónapig Cambridge-ben, a St. John's College-ben vett részt továbbképzésen.

Érdeklődési köre és kutatómunkája főként az irodalom, a nyelvészet, a művelődéstörténet, a pedagógia és a néprajz területére irányul, szakmai munkájában kiemelkedő helyet foglal el Kazinczy Ferenc és korának kutatása; az anyanyelvi nevelés; a helyi irodalmi hagyományok feltárása és ápolása; a helynévkutatás; valamint Zemplén művelődéstörténete. Számos irodalmi és helytörténeti témájú könyv, cikk és egyéb írás fűződik a nevéhez. Fontosabb tudományos munkái: Tompa Mihály költői útja (Miklós Róbert társszerzővel, Miskolc, 1991.), Móricz Zsigmond és Sárospatak. (Miskolc, 1994.), Mondhatná szebben.... Írások a beszéd- és magatartáskultúráról. (Sárospatak, 1994.) Sárospatak határának helynevei (Balassa Iván társszerzővel, Sárospatak, 1997.), Zemplénagárd krónikája (H. n., 2000.) Az abaúji Hegyköz helynevei (Sátoraljaújhely, 2000.), Sátoraljaújhely lexikona (főszerkesztő, Sátoraljaújhely, 2001.), Sátoraljaújhely helynevei és történeti topográfiája (Sátoraljaújhely, 2008.), „Fény s nagyvilág énnékem Széphalom” A Kazinczy Ferenc emlékhely története és hatása (Sátoraljaújhely, 2009.) Az 1985-ben alakult Kazinczy Társaság alapító elnöke, ma is elnökségi tagja. A társaság alapvető feladata az abaúji és zempléni régióban a hagyományok ápolása, Kazinczy kultusza, a kulturális értékek, különösen anyanyelvünk szolgálata. A Kazinczy életét és munkásságát bemutató írásokat, irodalomtörténeti, művelődéstörténeti, helytörténeti és néprajzi tanulmányokat tartalmazó *Széphalom* című évkönyvnek kezdettől (1986) Kováts Dániel a szerkesztője és rendszeres szerzője.

Rendezvényei között emlékülések, kiállítások, előadások szerepelnek; országos és regionális konferenciáinak célja az anyanyelv ápolása, a népi értékek védelme és bemutatása. Igen jelentősek a megyében, illetve a határ túlsó oldalán szervezett szabadegyetemei. Emléktáblák, emlékjelek állítását kezdeményezi; támogatja helyi művelődő közösségek, olvasóköri alakulásait és működését. Kováts Dánielnek része van abban, hogy 2008-ban Sátoraljaújhely–Széphalomban megnyílt a Magyar Nyelv Múzeuma. Közreműködött állandó kiállításainak létrehozásában.

1993-ban a főiskolából nyugdíjba vonult, és szeretett, népes családjának tagjait követve Szegedre költözött. Azóta is aktívan folytatja szerkesztői és írói tevékenységét. Tanárként, előadóként mindig a klasszikus rétori hagyományok követője, Abaúj és Zemplén megyék művelődéstörténetének kutatója, a Kazinczy-kultusz spiritus rectora, a sátoraljaújhelyi anyanyelvi versenyek szellemi gazdája, a szép magyar beszéd általános iskolai és középiskolai versenyek az országos döntők társelnöke. A magyar nyelv évében „Az év magyar nyelvőre, 2009” címet kapta. Eredményes pályafutása során több tudományos elismerésben részesült: Csúry Bálint-emlékérem (1981), Kazinczy-díj (1984), Apáczai Csere János-díj (1991), Toldy Ferenc-díj (1993), Lőrincze Lajos-díj (1999), Köztársasági Arany Érdemkereszt (2003). Sátoraljaújhely (1986), Sárospatak (1999) és Zemplénagárd (2001) díszpolgárává választotta.

A honismereti mozgalomnak a kezdetektől munkatársa. Az 1950-es évek közepétől előbb Zemplénagárdon (Borsod–Abaúj–Zemplén megye), azután Sátoraljaújhelyen rendszeresen vezetett honismereti jellegű iskolai szakkört. A sárospataki főiskolán megszervezte speciális kollégium keretében a szakkörvezetők képzését. Az 1980-tól 1989-ig Borsod–Abaúj–Zemplén megyében a Hazafias Népfront keretében működő megyei honismereti bizottság elnöki tisztét töltötte be. Tagja a Honismeret című folyóirat szerkesztőbizottságának, gondozza az Iskola és honismeret rovatot. Érthető, hogy Szegedre költözve érdeklődéssel fordult a Csongrádi Megyei Honismereti Egyesület tevékenysége felé, s ez hozzásegítette ahhoz, hogy otthon érezze magát hazánkban ezen a táján. A rendezvényekre szívesen ellátogat, támogatja a Csongrád megyei honismereti tevékenységről írott cikkek megjelentetését. Segítséget nyújtott az egyesület közhasznú társasággá válásakor a dokumentumok megszövegezésében, a megyei elnökség ülésein állandó meghívott tanácsadóként tapasztalataival, tanácsaival jelentősen hozzájárul a szervezet jobb működéséhez. A honismereti akadémiák állandó meghívottja, tartalmas, magas nyelvi szintű előadásaival méltán vívja ki az ország honismerőinek megbecsülését és szeretetét. Az Országos Honismereti Szövetség 1993-ban Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékérem kitüntetéssel ismerte el áldozatos honismereti munkáját, 2010-ben pedig az 50 éves honismereti mozgalomban végzett tevékenységéért a Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közös javaslatára jubileumi emléklapot nyújtottak át neki a kőszegi honismereti akadémián.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Dr. Marjanucz László (1954–)

Marjanucz László 1954. június 22-én született Csanádon (ma: Magyarcsanád). Nős, felesége Daróczy Éva tanárnő. Hat gyermeket (Gergő, Máté, Lilla, Katalin, Zita, Krisztina) nevelnek szeretetben. Tanulmányait a makói József Attila Gimnáziumban tett érettségi után a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán kezdte, majd annak elvégzése után a Kossuth Lajos Tudományegyetemen folytatta történelem–orosz, majd történelem szakon. Mindkét diplomája jeles. 1983 és 1986 között aspiráns volt az MTA Történettudományi Intézetében. 1984-ben szerzett egyetemi doktori címet, 1995-ben lett a történettudomány kandidátusa, 2007-ben pedig habilitált. Tizenegy alkalommal nyert el tudományos ösztöndíjat, amelyek segítségével mintegy másfél évet töltött el ausztriai, németországi és utódállamokban lévő egyetemeken és kutatóhelyeken.

1980 és 1986 között a Móra Ferenc Múzeumban tudományos munkatárs, 1986 és 1994 között a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola főiskolai docense, 1994-től a Szegedi Tudományegyetem új- és legújabb kori magyar történeti tanszékének docense, 1996-tól tanszékvezetője. A Szegedi Tudományegyetem bölcsészkarán a történelemtudományi doktori iskolájának törzstagja, gyakran témavezető, sokat és lelkiismeretesen foglalkozik a doktorandus hallgatókkal.

Kutatási területei közé tartozik a 18-19. századi társadalomtörténet, az újkori magyar gazdaságtörténet, a temesi bánóság története, a zsidóság polgárosodásban betöltött szerepe, az Alföld településeinek története, amely témakörökben köteteket adott közre, valamint hazai és külföldi szaklapokban egyaránt publikált. Kutatási területein eddig elért eredményeinek részletesebb ismertetése csak igen terjedelmes publikációs jegyzékben lenne lehetséges. Német nyelven is publikál.²

Helytörténeti kutatásai a rendi és a polgári kor társadalmi rétegződését, a paraszti polgárosulás lehetőségeit, a helyi társadalom és gazdaság strukturális változásait vizsgálják. Az eredmények – többek között – a mezővárosi fejlődést bemutató monográfiák (Makó, Hódmezővásárhely) fejezeteiben, illetve a Szeged polgárosulását elemző kötetben, tanulmányokban jelentek meg. A történész szakma különösen a zsidóságnak a

² *Könyvei:* Zsidó polgári családok Szegeden a 19. században. Szeged, Móra Ferenc Múzeum 1989. 67 p.; Magyarcsanád. Budapest, Száz Magyar Falu Könyvesháza. 2000. 217 p.; Ausgewählte Kapitel aus der Geschichte des XX-en Jahrhunderts. Klebelsberg Kiadó, Szeged, 2005. 158 p.

polgárosodásban játszott szerepét bemutató tudományos eredményeit értékeli nívumként. Az alföldi települések (Magyarcsanak, Kiszombor, Kistelek, Tiszasziget stb.) újkori fejlődését kutatva hazai és külföldi (Románia, Szerbia, Ausztria) levéltárak forrásait tanulmányozta, rámutatva a török világ meghatározó gazdasági és társadalomtörténeti hagyatékára. E helytörténeti elemzésekben a hagyományos földbirtoklás-történetet helyezi a társadalomtörténeti ábrázolás egyik kiindulópontjába. Kutatja a temesi bánóság 18. századi történetét, melynek komplex, és főleg osztrák forrásokon alapuló tudományos vizsgálatára, 100 éve, Szentkláray Jenő óta nem tettek kísérletet. Kutatási témáiról külföldi (Bécs, Linz, Göttingen, Freiburg, Lipcse, Temesvár) tudományos konferenciákon ad elő, illetve külföldi és hazai szaklapokban publikál.

Marjanucz László oktatói tevékenysége során a mindennapi oktatáson túl, a nemzetközileg elismert, kiterjedt és impozáns kutatói tevékenysége mellett, diákkorától mind ez ideig hűséges maradt a honismereti mozgalomhoz. Kevés profi kutatóról mondható el ez. Az 1978 és 1998 között rendezett Csongrád megyei honismereti diáktáborok állandó szervezőjeként és résztvevőjeként dolgozott, minden alkalommal előadásokat tartott, szekciókat vezetett, helytörténeti feltáró munkákat szervezett. E diáktáborok kezdetben tíz, majd az anyagi háttér szűkülése folytán hét napig tartottak. A *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* évente megjelentetett köteteiben, mint táborvezető ismertette a táborok munkáját, eredményeit, eseményeit. 1991-ben alapító tagja lett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, amelynek harmadik ciklus óta alelnöke. Zsűritagként a Honismereti Szövetség történelem-művelődéstörténeti vetélkedőin rendszeresen szerepelt a megyei és területi döntők lebonyolításának munkájában. Gyakori előadója egyesületünk rendezvényeinek, megemlékezéseinek, valamint a Károlyi Attila által szervezett régiótörténeti konferenciáknak. Mindenkor jelen van az egyesület életében, alelnökként rendszeresen hozzájárul az elnökség feladatainak elvégzéséhez, segítségével könnyebb megoldani megyei civil szervezetünk működtetését. Ünnepi megemlékezéseket tart, közgyűlések, felolvasó ülések levezetését vállalja. Szerteágazó tudományos és közéleti tevékenysége mellett a megyénk honismereti életének fontos részét alkotó honismereti diáktáborok történetét kutatta és dolgozta fel tanulmányában, jelentősen hozzájárulva e téma szintetizáló áttekintéséhez.

A Honismereti Szövetség 1994-ben honismereti emléklappal, 2004-ben Honismereti Munkáért Éremmel, 2009-ben Bél Mátyás-emlékéremmel tüntette ki sokoldalú, értékes honismereti munkájáért. Valóban elismerésre méltó az a sokrétű és szerteágazó teljesítmény, amelyet mindenütt egyetemi tanárhoz méltóan magas színvonalon valósít meg.

Egyesületünk kiemelkedő, színes, jó szándékkal és jóindulattal teljes egyénisége. Jó kedélyű, a kéréseknek általában helyt adó, nagy tudással és műveltséggel rendelkező személyiség. Nemcsak a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, hanem az egész honismereti mozgalomnak mérvadó személyisége, oszlopmembere.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Nagyfalusi Istvánné (1946–)

A Csongrád megyei Földeákon született, 1969-ben került Csanádpalotára. Csanádpalota Csongrád megye honismeretének egyik jelentős helye. Itt volt élete végén kántor és jegyző Kelemen László, a magyar színjátszás megteremtője, itt volt káplán, majd 1894-1910 között plébános Kálmány Lajos, a XIX. század egyik legjelentősebb folkloristája, akit Móra Ferenc az utolsó magyar sámánnak nevezett, de itt élt és dolgozott Asztalos P. Kálmán, a honismeret hős-korának, az 1960-1980-as éveknek kiemelkedő alakja, akinek tevékenysége példaként áll Csanádpalota apraja-nagyja előtt.

A palotai nép nagyon dolgozó nép, a múltjából is ezt lehet olvasni: háromszor föld színével tették egyenlővé, mégis mindig talpra állt, újra kezdte életét, a föld művelését.³ Ebben a közösségben magas színvonalon jött létre a hagyományörzés példamutató formája, amelynek keretét a palotai honismereti kör megalakulása teremtett.

Nagyfalusi Istvánné igen érdekes módon került a honismerettel kapcsolatba. Mindhárom lánya – Ilona, Éva és Ágnes – középiskolásként rendszeresen és eredményesen vett részt a Néprajzi Múzeum gyűjtőpályázatainak ifjúsági kategóriájában. Eredményes szereplésük alapján – Éva lánya például első helyezést ért el – meghívást kaptak a megyei honismereti diáktáborba. Ilona lánya az apátfalvai Szigetház (erdei iskola) pedagógusa, ahol kiemelten foglalkoznak a hagyományörző honismerettel. Ebben a tevékenységében a legnagyobb fia, Lackó már „kisinasként” rendszeresen közreműködik a honismereti rendezvényeken. A család három generációja részt vesz a honismereti életben. Ágnes a szegedi egyetem néprajz szakán szerzett diplomát. A lányok honismereti munkája felkeltette édesanyjuk figyelmét, és maga is bekapcsolódott a honismereti tevékenységbe. 1991-ben Nagyfalusi Istvánné pályát változtatott, könyvtáros lett. A gyerekek részére honismereti szakkört szervezett, bekapcsolódott az akkor alakuló Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkájába. Pénzügyi ismereteit úgy kamatoztatta, hogy tagja lett a számvizsgáló és ellenőrző bizottságnak.

Szakköréből a diákok rendszeresen részt vettek a megyei diáktáborokban, ahol Ilona lánya szekcióvezető volt. Középiskolás diákjai közül többen kaptak meghívást a Honismereti Szövetség által szervezett Ifjúsági Honismereti Akadémiákra, ahol eredményesen szerepeltek. Diákjai – de a szakkör közösen is – rendszeresen részt

³ Nagyfalusi Istvánné adatközlése.

vesznek a néprajzi pályázatokon. Életre szóló élményt nyernek Ilonka néni körében. Csanádpalotai honismereti diákköre 2002-ben a Honismereti Szövetség emléklapja kitüntető oklevelet nyerte el példamutató munkájának eredményeiért. Lelkes munkájának kiemelkedő eredménye volt, hogy 1994-ben – Kálmány Lajos Csanádpalotára kerülésének 100. évfordulóján – vállalta a megyei honismereti diáktábor, ugyanezen év decemberében, Kálmány Lajos halálának 75. évfordulóján a megyei honismereti nap megrendezését. Nagyfalusi Istvánné később is sokat tett annak érdekében, hogy 1999-ben – Kálmány Lajos halálának nyolcvanadik évfordulóján – sor kerüljön Kálmány Lajos emléktáblájának elhelyezésére a plébánia falán.

Az 1994-es tábor sikere arra ösztönözte Nagyfalusi Istvánnét, hogy önállóan rendezzen nyári tábort a gyerekek részére. A tábor először a könyvtárban volt, majd a tájházban. Fontos szerepe volt abban is, hogy nagy elődje Asztalos P. Kálmán és általa összegyűjtött tárgyi emlékek megfelelő helyet kapjanak, neki köszönhető, hogy létrejött a tájház, amelynek a falán emléktábla utal a gyűjtemény létrehozójára, Asztalos P. Kálmánra. A gyűjtemény egyik gondozója azóta is Nagyfalusi Istvánné, Ilonka néni.

Nagyfalusi Istvánné rendszeres résztvevője a Honismereti Akadémiáknak. Az ott tapasztaltakat igazi közművelődési szakemberként a munkájában úgy hasznosítja, hogy az ott megismert megyékbe szakköre, de a falu lakossága részére is, tanulmányutakat szervez. A felnőttek részére szervezett kirándulások gyümölcse, hogy nyugdíjazása után a résztvevőkből is honismereti szakkör szerveződött, amelynek szintén ő lett a motorja. Megyei egyesületünk tagjait szintén szívesen fogadta egy honismereti nap programjára Csanádpalotán. Honismereti tevékenységét nemcsak a mozgalom ismerte el, hanem azóta várossá lett faluja is.

2003. szeptember 20-án, a falunapon – elsősorban a honismereti munkásságáért – megkapta a díszpolgári címet. A cím megadásának az indoklása jól összegzi munkásságát: „Nagyfalusi Istvánnét a honismeret iránti vonzódása, a hagyományörzés, a múlt értékeinek a megőrzése iránti elkötelezettsége tette elismertté Csanádpalotán. Törekedett a múlt, a hagyományok fiatalokkal történő megismertetésére. Fáradságot nem ismerve szervezte évente visszatérően a honismereti tábort, a kirándulásokat olyan tájakra, ahol a múlt értékei fellelhetők, megismerhető. Szervezőmunkájának köszönhető a lakosság színházba és múzeumokba való eljutása. A Művelődési Ház keretében működő Honismereti Szakkör vezetője, egyik gondozója a Tájházban összegyűjtött anyagnak.”

A kitűnő honismereti munkát végző csanádpalotai honismerő asszony, aki ma is köröket vezet, kisiskolásoktól nyugdíjasokig több nemzedéket von be városában a honismereti tevékenységbe, a Honismereti Szövetségtől 1998-ban honismereti emléklap, 2005-ben Honismereti Munkáért Érem kitüntetést vehetett át, laudációja a Honismeret című folyóirat 2005. évi 4. számában jelent meg. Településén és egyesületünkben közmegebecsülésnek örvend.

BOGDÁN LAJOS

Dr. Ósz Károly (1941–)

1941. szeptember 7-én született Budapesten. Itt kezdte tanulmányait, majd Csongrádon fejezte be, és ott érettségizett, amely után finommechanikai műszerész oklevelet szerzett Budapesten. Az Egyesült Izzónál dolgozott, majd Szegedre vonult be katonának, ahol megismerkedett a honismereti munkával, ugyanis krónikáírással foglalkozott. Innen került a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottságához, ahol a művelődési terület, benne a honismeret gondozását kapta feladatként. Szervezte a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* évenkénti megjelenését a kiadás költségeinek biztosításától a szerzők és lektorok felkérésén át a nyomdai kivitelezésig. Munkájának színvonalához fontosnak tartotta a szakmai továbbképzését. Minden Honismereti Akadémián részt vett, a József Attila Tudományegyetem bölcsészettudományi karán pedagógia szakon diplomát, majd bölcsészdoktori címet szerzett. Disszertációját a Csongrád megyei honismereti mozgalom történetéről írta. Feldolgozta a mozgalom kialakulásának történetét, bemutatta a falumúzeumokat, iskolamúzeumokat és egyéb gyűjteményeket, köztük az ópusztaszeri emlékpark kialakítását. Kitért a falukrónikák, üzem- és tsz-történetek területére is, valamint a továbbképzés lehetőségeire.

A Megyei Honismereti Bizottság megszűnése után alapító tagként tevékenyen részt vett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület létrehozásában és annak közhasznú társasággá válásában. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökségi ülésein állandó meghívott tanácsadóként segíti az elnökség munkáját. Az egyesület ellenőrző bizottságának elnöke volt 2010 decemberéig, és szervezi az egyesület pályázatírói tevékenységét. A pénzügyi-gazdasági feladatok ellátását is jelentős mértékben segíti nemcsak tanácsaival, hanem ügyintézással is. Munkája e tekintetben is nélkülözhetetlen. 2010-ben egyesületünk javaslatára beválasztották a Honismereti Szövetség országos elnökségébe, ahol nagyszerűen érvényesülhetnek több évtizedes honismereti közösségi tapasztalatai, és barátságos, bölcs, mindig a feladatok legjobb megoldását szem előtt tartó egyéniségével kitűnő kapcsolattartó egyesületünk és a szövetség között.

Ósz Károly az 1960-as évektől, a honismereti mozgalom megalakulásától kezdve részt vesz a munkában. Áldozatos tevékenysége kezdetben talán nem tűnt látványosnak, de annál hasznosabb volt. Ma már teljes értékében kibontakozott munkája, egyesületünkben elismert vezető személyiség. A Honismereti Akadémiákon kívül egyesületünk valamennyi rendezvényének rendszeres résztvevője, az egyesületi programok ösztönzője, gazdasági-, jogi- és szervezési tapasztalataival munkánk ál-

landó segítője, mások szereplése mögött ott van az ő szorgos és mindenre odafigyelő, önzetlen tevékenysége. Egyesületi elnökségünk állandó szakmai segítője. Jubileumi kiállításunk anyagának összegyűjtéséhez is nagy segítséget nyújtott, saját honismereti gyűjteményének anyagait bocsátotta rendelkezésünkre. Jubileumi kötetünk anyagához több írással járul hozzá: kutatta a Csongrád megyei honismereti tevékenység történetének egyik legfontosabb forrásaként szolgáló Csongrád Megyei Honismereti Híradók anyagát, összeállította ennek bibliográfiáját, megírta megyénk honismereti mozgalma első két évtizedének történeti kronológiáját, amivel a témát később kutatók számára is óriási értékű segéd-, illetve forrásanyagot teremtett meg. Több összegző írása örökíti meg a megyénk honismereti életében kiemelkedő régebbi jeles alakok emlékét. Az ügy iránti több évtizedes elkötelezettsége, segítőkészsége, szerénysége tiszteletet parancsoló, követendő példa.

Értékes munkáját a Honismereti Szövetség 1998-ban és 2008-ban honismereti emléklappal, 2010-ben, a honismereti mozgalom 50. évében a Honismereti Munkáért Érem kitüntetés adományozásával ismerte el.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna (1947–)

Makón született, öt egyetemi tanulmányi évén kívül itt töltötte eddigi életét. A József Attila Gimnázium kiváló diákja és sportolója volt, oroszból Tarján Lászlóné Kiss Erzsébet, történelemből Buzás László és Tóth Ferenc tanítványa.⁴ A szegedi József Attila Tudományegyetemen szerzett történelem–orosz szakos középiskolai tanári diplomát. Az egyetemi tornászcsapat tagjaként Jó tanuló – jó sportoló oklevelet kapott. Az alma mater igazgatója visszahívta egykori gimnáziumába, ahol tanári pályája eddigi 41 évét töltötte diákok generációit tanítva, nevelve, elismerésüket kiérdemelve.

Az iskolai pedagógiai munka számtalan területén mutatta meg sokoldalú személyiségét. Pályakezdőként segítette az iskolai diákmozgalmat, volt a szülői munkaközösség pedagógiai segítője, az iskola idegen nyelvi munkaközösségének vezetője, ötször osztályfőnök, nevelési igazgatóhelyettes, mindkét szaktárgyából többször szakvezető tanár. Szervezett tehetséggondozó levelezős vetélkedőket történelemből és oroszból a régió általános iskolásai számára. A gimnázium Reneszánsz Művészeti Körének vezetője és menedzsere, térségében kulturális és közművelődési jelentőségűek az általa huszonegy éve vezetett kör táncsoportjai,

⁴ Tablók könyve – József Attila Gimnázium Makó. Helyi Könyvek.hu Bt. Szerk.: Sipos-Bartha Ilona. 2010. 83.

amelyek az ország sok településén felléptek, és önálló művészeti esteket is szerveztek. 2008-ban, a reneszánsz évében nagy ünnepséget rendezett, és a kör életét bemutató önálló kötetet jelentetett meg, Több zenés, táncos, irodalmi és történelmi műsort és történelmi-honismereti kiállítást rendezett gimnáziumában, városában.⁵ Helytörténeti Kört alakított a gimnáziumban. Iskolán kívüli szakmai megbízatásai: egy évtizeden át az orosz OKTV megyei fordulójában zsűritag, az általános iskolai orosz nyelvi tanulmányi verseny országos döntőiben, valamint az „Örökségünk 1848” történelemvetélkedők területi és országos döntőin zsűritag, tizenhat alkalommal érettségi vizsgálónök, a Makó Kistérségi Történelemtanári Munkaközösség foglalkozásainak előadója a helytörténeti oktatás megvalósítása, a kétszintű érettségik tapasztalatai és Makó történetének különböző korszakai témakörökben.

Kiemelkedően eredményes tanári munkája nyomán iskolája és városa emblemikus személyisége lett. A képességfejlesztés, a tehetséggondozás, a versenyeztetés, a felsőoktatás követelményeire való színvonalas felkészítés során az a törekvés vezette, hogy bebizonyítsa, hogy a határhoz közeli kisvárosi gimnázium tanulói is kerülhetnek teljesítményük alapján az oktatás országos élmezőnyébe. Tanítványainak sokasága került felkészítő munkája eredményeként az ország elit felsőoktatási intézményeibe. Mint egykori sportolót a teljesítmény és a versenyzés sikereinek öröme ösztönözte arra, hogy az orosz és történelem Országos Középszintű Tanulmányi Versenyeken és sok egyéb – a tantárgyi követelményeken túlmutató tudást kívánó – versenyen diákjait az országos döntőkben is kiváló, dobogós helyezések elérésére vezesse. Tanítványaival két szaktárgyában 44 országos döntőben jegyzett tantárgyi versenyeredményt ért el. Teljesítményét 2007-ben az Oktatási és Kulturális Minisztérium az OKTV Történelemtanári Díj neki ítélésével ismerte el. 2005-ben Csongrád Megye Közoktatásáért kitüntetést kapott. Hírnevet szerzett ezzel városának, iskolájának és szakmájában ismert nevet magának. Pályáját eddig több elismerés és díj kísérte: Kiváló Munkáért (1988), az Orosz Nyelvtanárok Nemzetközi Szervezetének Emlékplakettje kiváló felkészítő munkáért (1993), Makó Nevelésügyének Szolgálatáért érdemérem (1996), 1997 és 2002 között öt alkalommal Makó Város Önkormányzati Képviselőtestülete Elismerő Oklevele kimagaslóan eredményes pedagógiai munkáért, István király-émlékplakett (2000), az Országos Honismereti Szövetség Rákóczi Ferenc-émlékérme (2005).

Kezdetben a honismereti mozgalomhoz is a Honismereti Szövetség által középiskolások számára rendezett nagy történelem-művelődéstörténeti vetélkedők révén kapcsolódott. Az „Emese álma”, „Felkelt a Napunk...”, „A tudás forrásai”, „Hős Rákóczi népe” vetélkedőkön szép eredményekkel képviselték csapatai megyénket a területi és országos döntőkön. A korábbi tevékenységei mellett új kihívást jelentett számára az iskola-, a város- és régiótörténet kutatása. A *Város a Maros mentén* helytörténeti olvasókönyv társszerzője lett, ez írói munkásságának egyik csúcsteljesítménye,

⁵ Az adatok forrása: [www.jag.mako.hu/Tanáraink/Pál Lászlóné](http://www.jag.mako.hu/Tanáraink/Pál_Lászlóné).

a műfaj egyik legjobbika; e könyvért a MTA Pedagógus Kutatói Pályadíját nyerte el 2008-ban. Helytörténeti kutatási eredményeit beépíti történelemtanításába. Makó város történetéről prezentációs előadásokat tart helyi és régiós konferenciákon. Rendszeresen jelentkezik helytörténeti írásokkal és könyvismertetésekkel régiója folyóirataiban. A Honismeret című folyóiratban is több alkalommal publikálta a honismereti tevékenységhez kapcsolódó módszertani tapasztalatait.

Pál Lászlóné 2000-ben lett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja, ettől kezdve rendszeresen részt vesz az egyesületi munkában, a megyei rendezvényeken, az országos honismereti akadémiákon és konferenciákon. Diákjait korreferátumokkal felkészítve küldi az ifjúsági honismereti akadémiákra. Iskolájában 15 éve helytörténeti kutatómunkát igénylő diák alkotópályázatokat hirdet, inspirál és bírál el, 2002 óta diákjai részvételével helytörténeti kört vezet, amely közös rendezvényekkel kapcsolódik a Makói Honismereti Körhöz és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülethez is, valamint időközönként helytörténeti gyűjtőmunkájukból kiállításokat szervez iskolájában. 2008-tól a Makói Honismereti Kör tagja, 2010-ben a Makói Honismereti Híradó számát szerkesztette. 2006-ban vállalta honismereti egyesületünk honlapjának megalkotását, attól kezdve Pál Richárd technikai szerkesztővel együttműködve annak szakmai-tartalmi szerkesztője, állandó frissítője, gondozója. A honlapot a kiadványszerkesztők váci konferenciáján kiemelt dicsérettel illették. 2007-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökségi tagjává és a Honismereti Szövetség küldöttgyűlésébe küldöttnek választották. 2009 decemberétől az egyesület az országos elnökségbe delegálta, és megbízta az egyesületi titkári munka segítségével. 2010 júniusától a Honismereti Szövetség országos elnökségének Csongrád megyét képviselő, megválasztott tagja. 2010 decemberében megválasztották az egyesület titkárává. Egyesületi munkáját egyre növekvő aktivitás jellemzi, fokozatosan átvette a szakmai és szervező titkári teendőket el látását, a feladatokat jól áttekinti, koordinálja, nagy munkabírással végzi. Egyesületünk és a Honismereti Szövetség harmonikus együttműködését biztosítani tudja. Szervezőmunkájának kiemelkedő eredményei:⁶ az éves programtervek és beszámolók elkészítése, a honismeret napjainak megszervezése 2008-ban Makón, 2011-ben Szegeden, a 2010. évi honismeret napján és a kőszegi akadémián a Csongrád megyei Honismereti Egyesület két évtizedes története című kiállítás anyagának összeállítása és megrendezése, valamint a helytörténeti felolvasó ülés megszervezése, ahol ő maga is előadást tartott. Egyesületünk tagságának számát vonzó programok szervezésével jelentősen gyarapítja, munkájával egyesületi életünk összefogásának egyik meghatározó irányítójává vált. A Csongrád megyei honismereti mozgalom történetéről készülő jubileumi kötetünk társszerkesztője és sok témában szerzője. 2001-ben Honismereti Emléklap, 2008-ban Honismereti Munkáért Érem kitüntetésben részesült.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

⁶ <http://csm-honismeret.uw.hu/hirek>, beszámolók, jegyzőkönyvek, kitüntetések.

Dr. Tóth Ferenc (1928–)

Makón született 1928. január 4-én. 1947-ben érettségizett a Csanád Vezér Gimnáziumban Bécsy Tamás, Lator László, Császtvay István osztálytársaként. Dr. Giday Kálmán volt az osztályfőnöke, nagy hatást gyakoroltak rá tanárai, Ecsődi Ákos és Hetvényi Lajos is. Magyar-történelem szakos tanári diplomáját a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1952-ben szerezte meg. A régészetet is tanult. Egy évi tanítás után a Szegedi Tudományegyetem Történeti Intézetében lett tanársegéd és könyvtáros. 1955 és 1964 között visszatért tanítani szárnyra bocsátó makói gimnáziumába.⁷ Diákjai áhítattal hallgatták magyarázatait, magukkal ragadó művészettörténeti előadásait. 1964-ben kinevezték a makói József Attila Múzeum igazgatójának. Ekkor indult nagy ívű múzeumszervezői, helytörténetírói, sorozat- és kötet szerkesztői tevékenysége. Működése idején fölépült az új múzeumépület, a skanzen több épülete és a makói hagymás ház az ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban (1980).

Első nagyobb tanulmányát a makói talicskáról írta (1968). 1976-ban védte meg a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán doktori disszertációját „Népi építkezések Makón” címmel. Szüntelenül dolgozik, kutat, publikál. Szerkesztője volt a *Múzeumi Baráti Kör Értesítője* (1965-1972), a *Makói Múzeum Füzetei* (1969-1993), a *Makói Múzeum Adattára* (1971-1987) és a *Makói Múzeum Forráskiadványai* (1970-1986) sorozatoknak. Szerkeszti az *Erdei Ferenc Társaság Füzetei*, a *Makói Keresztény Értelmisségi Szövetség Füzetei*, a *Makói Életrajzi Füzetek*, a *Szirk Miklós Társaság Füzetei*, a *Földeáki történetek* és a *Makói újságok bibliográfiája* című sorozatokat. A Révai Új Lexikon szócikk írója. Szerkesztésében százötvennél több kiadvány jelent meg, 300 publikációján felül életművének tekinthető Makó monográfiájának hat kötete. Cikkeit rendszeresen közli a *Marosvidék*, a *Makói História*, a *Honismeret* és még nagyon sok folyóirat. Legjelentősebb művei: *A makói ház* (1982), *Egy makói hagymás család életútja* (1982), *Erdei Ferenc, a makói diák* (1986). 1988-ban nyugállományba vonult, ettől kezdve egymást követték kötetei: *A parasztpárt megalakulása* (1989), *A parasztház és berendezése* (1990), *Makó régi térképei* (1992), *A makói hagyma* (1998), *Csongrád megye építészeti emlékei* (2000), *Apátfalva (Száz magyar falu kincsháza, 2000)*, *Makó története 1849-től 1920-ig* (2002), *Makó története 1920-tól 1944-ig*, *Makó néprajza* (2007),⁸ *Makói képzőművészek – képzőművészek Makón* (2010). 2005-ben, József Attila születésének 100. évfordulójára

⁷ Forgó Géza: Kronológia. Események dr. Tóth Ferenc életéből. In: *Makói História*. 2008. 1. 11. évf. 39. sz. 8.

⁸ *Mátó Erzsébet*: Tóth Ferenc munkássága. Bibliográfia 2003-2007. *Makói História*, 2008. 1. 11. évf. 39. sz. 12-15.

készítette el és jelentette meg „*Az otthonom pedig hát ott, Makón van*” József Attila makói évei című kötetét, a magyar irodalomtörténet-írás egyik jelentős hiánypótló összefoglalóját. Széles körben ismertté tette a Makón induló költő pályájának korai szakaszát. Muzeológusi tevékenységének meghatározó részévé vált az Espersit-ház irodalomtörténeti gyűjteményének fejlesztése, amely az irodalomtörténeti kutatások kincsesbányája, ami József Attila költői pályaképének kiteljesítéséhez messzemenően hozzájárult.

Töretlen optimizmussal, lendülettel, óriási tárgyi tudással kutatja és fogja össze a helyismeret ezer szálát, hogy írásokban megörökítve, fényképeken dokumentálva, gyűjteményekbe beépítve megőrizze, és örökül hagyja a következő generációknak. Szerteágazó érdeklődése szeretett városa és térsége történelmi, irodalmi, néprajzi, egyháztörténeti, gazdasági, képzőművészeti és kulturális örökségének egészére kiterjed. Kezdeményező képessége évtizedek óta töretlen. Elérte, hogy 1981. október 2-án átadták a múzeum új épületét, amelynek berendezése, a gyűjtemény állandó gyarapítása, a kiállítások szervezése, a helytörténeti kutatómunka, a gyakori előadások és a kiemelkedő publikációs tevékenység mellett arra is jutott figyelme és energiája, hogy a város és a múzeum vendégeinek tárlatvezetést tartson, és a városvezetésnek javaslatokat tegyen a lokális emlékhelyek kialakítására. 1990 és 2005 között a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége makói szervezetének titkára volt. 1990-től a makói József Attila Gimnázium Csanád Vezér Alapítványa Kuratóriumának elnöke, 1996-tól a Szirbik Miklós Társaság titkára, 2001-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tiszteletbeli tagja. Mindig talált módot arra, hogy hatalmas tudását megossza másokkal. A fiatalabb generációk sorát nevelte a múlt tudásalapú tiszteletére, megbecsülésére. Egész munkássága a helyismeret gazdagítását szolgálja. A honismereti mozgalom jeles makói eseményét jelentette, hogy 1974-ben országos honismereti diáktábort szervezett és vezetett munkatársaival Makón, éppen akkor, amikor ő maga még múzeum nélküli múzeum-igazgató volt. Azt vallotta, hogy dolgozni minden körülmények között lehet, kitartóan kell és lehet munkálkodni a nehézségek ellenére is. A Csongrád Megyei Honismereti Híradókban megörökítette a fiataloknak életre szóló útravalót nyújtó diáktáborok kutatási módszereit, eredményeit. Szívesen tartott előadásokat a honismereti-helytörténeti matinékon, a megyei levéltári napokon, konferenciákon. A Honismereti Szövetség 2003-ban Bél Mátyás-plakettet adományozott neki fáradhatatlan tevékenységéért. Nemcsak szűkebb hazájában ismerik el életművét az 1990-ben neki megítélt Makó város díszpolgára címmel, hanem a régióban és az országban is politikai-kormányzati rendszertől függetlenül. A Szocialista Kultúráért Érdemérem (1970), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1979), Móra Ferenc-emlékérem (1988), Tömörkény-díj (1994), A Csongrád Megyei Közgyűlés Alkotói Díja (1998), A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2002), Pápai áldás (2003), Fraknói Vilmos-díj (2006), Nagy György-díj (2008), Csongrád megyei Príma Díj (2008) birtokosa. Emberi nagyságát megbecsülve a „legmakaibb makai” elnevezéssel illetik közkedveltségéért, óriási tudásáért.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Egyesületünk jelenlegi tagjai

ÁBRAHÁM VERA
(1950)

Somogyzilben született, középiskoláját Siófokon, a Perczel Mór Gimnáziumban, felsőfokú tanulmányait az SZTE Könyvtár-tudományi Szakán végezte Szegeden.

Szakedolgozatában a Somogy megyei zsidó temetőkről írt. Többnyire könyvtári területen dolgozott. 2007-ig – megszűnéséig – a Csongrád Megyei Nemzetiségi Könyvtárat vezette. Jelenleg felajánlasként a Szegedi Zsidó Hitközség bibliotékáját gondozza, melyet 2000-ben hozott létre. Korábban a hitközség hírlevelét hozta létre és szerkesztette (2004). Jelenleg a SZZSHK dr. Birnfeld Sámuel Könyvtárának Szaklapja életre hívása (2008) után annak szerkesztője. Eddig három kötete látott napvilágot. *„Hol sírjaink domborulnak...” elhagyott zsidó temetők Somogy megyében.* Kaposvár: Bét Olám, 2006. *A Lengyeltóti zsidó temető szöveg és motívumkincsének analízise.* Szeged: Gold Press, 2008. MTA-ORZSE projekt. *Lów Immánuel sírversei. Textusok a szegedi neológ izraelita temetőben.* Magyar Zsidó Szemle Füzetek 3./sorozatszerkesztő Lichtmann Tamás. Folyamatban lévő munkái: Szeged

zsidó temetői. Csurgó zsidósága és temetője. Balatonberény zsidósága és története. A Szegedi Zsidó Hitközség bibliotékái, különös tekintettel a Lów-könyvtárra. 2007-ben honismereti munkáját kitüntető oklevéllel értékelte a Honismereti Szövetség. 2007-ben Lów Lipót-emlékplakettet kapott.

BADICSNÉ SZIKSZAI ZSUZSANNA
(1969)

Csanádpalotán született, középiskolai tanulmányait Makón, a Juhász Gyula Egészségügyi Szaközépszkolában, felsőfokú tanulmányait a Békéscsabai Tanítóképző Főiskolán, majd a SZTE néprajz szakán és a Magyar Táncművészeti Főiskolán végezte. A néprajz szakon írott diplomamunkája Kiszombor kosárfonóit gyűjtötte egybe. Három gyermek édesanyja. A makói Magán Zeneiskolában 15 éve néptánc pedagógusként dolgozik. Alapítója és lelkes szervezője a kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Körnek. A makói József Attila Múzeumban négy alkalommal megszervezett múzeumi nyári honismereti táborokban dolgozott, ahol határon túli gyermekeket is vendégül láttak. A Maros-

parti foglalkozások keretében tart előadásokat, kézműves foglalkozásokat. Eddigi írásai főleg a Marosvidékben és a Makói Históriaiban jelentek meg. Részt vett a Kiszombori monográfia néprajzi fejezetének megírásában. Önállóan megjelent írásai: „A keresztfához megyek...” Kiszombor útmenti keresztjei és szakrális emlékei (Kis-Zombori füzetek 2008), „Én lefelek én ágyamba, Testi lelki koporsómba...” Maroslele népszokásai (Lelei Füzetek 2009). Kiszomboron az Esőnap–Álomszínház társulatában játszik. A helytörténeti gyűjtemény egyik gondozója.

BARI GYÖNGYI

(1954)

Iskolai tanulmányait Szegeden végezte, foglalkozása könyvelő. Honismeret és helytörténet iránti érdeklődése régi, tevékenysége 2002-ben, a Sátoraljaújhegyen tartott Honismereti Akadémián bontakozott ki. Azóta rendszeresen figyelemmel kíséri a honismereti eseményeket, elsősorban a Csongrád megyében történeteket. A Honismeret folyóirat rendszeres olvasója, több alkalommal részt vett a Honismereti Akadémián. 2003 óta segíti gazdasági-pénzügyi szaktanácsaival az Ellenőrző Bizottság munkáját. 2007-től végzi az egyesület könyvelését. Nemcsak a tagdíjak pénzforgalmát bonyolítja, hanem az 1 %-ból befolyó egyesületi jövedelmeket, az NCA-hoz benyújtott sikeres pályázatok támogatásait is kezeli. A pályázatok előkészítésében

is tevékenyen részt vesz. Munkája az egyesület számára nélkülözhetetlen, elismeréseként 2009-ben, Szarvason a Honismereti Szövetség Emléklapját vehette át.

DR. BÁRKÁNYI ILDIKÓ

(1958)

Etnográfus, 1982-ben végzett az ELTE bölcsészkarán magyar nyelv és irodalom és néprajz szakán, majd a Népi Iparművészeti Tanács szakelőadójaként dolgozott. 1985

szeptemberétől a Móra Ferenc Múzeum munkatársa, 1991-től a néprajzi osztály vezetője. Számos nivós kiállítást szervezett, melyek közül több is a népi gyermekjátékokat mutatta be. Gondozza az ópusztaszeri skanzen néprajzi anyagát, és folyamatosan segítséget nyújt a megye önkormányzati gyűjteményeinél dolgozóknak a népszokásokat bemutató tárlatok megszervezésében. A szegedi Móra Ferenc Múzeum osztályvezetőjeként megkapta a Csongrád megyei muzeológusok évente kiadott szakmai elismerését, a Tömörkény-díjat. Több honismereti diáktáborban vezetett szakmai csoportot; 1985-ben Csongrádon, 1986-ban Szentesen, 1987-ben Apátfalván, 1991-ben ismét Apátfalván, 1996-ban Ópusztaszeren. A honismereti mozgalomért végzett munkáját 1997-ben a Honismereti Szövetség emléklappal jutalmazta. Kiadványok szerkesztőjeként, lektoraként is segíti a népi hagyományok ápolását, szélesebb körben való megismertetését.

DR. BERTA TIBOR

(1953)

Történész, levéltáros; 1983 augusztusában került a Csongrád Megyei Levéltár munkatársai közé, 1985 januárjában csoportvezetői megbízást

kapott. A Levéltári Szemlében ekkor már megjelent több publikációja a tanácsi anyag rendezése tárgyában és több intézménytörténeti munkája a „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című sorozatban. 1995 szeptemberétől nevezték ki a levéltár általános igazgatóhelyettesévé. Több levéltári segédlet, ismertető leltár kiadása fölött bábáskodott szerzőként, társszerzőként és szerkesztőként. Felkérésre rendszeresen részt vesz a helyi és országos szervek, intézmények iratkezelési szabályzatának, tervének kidolgozásában, véleményezésében. Jelenleg a szegedi városi és tanyai iskolák történetével foglalkozik, e témakörből publikál. A levéltári napok rendszeres előadója, jeles helytörténeti kutató. Munkásságának elismeréséül 2010-ben megkapta a Csongrád Megye Közművelődéséért kitüntetését.

DR. BIERNACKI KAROL

(1964)

A dél-lengyelországi Jasłoban született, tanulmányait szülővárosában végezte. 1983-84-ben a Varsói Egyetem a lengyel állam ösztöndíjasaként a budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetbe küldte. 1984–1989 között a szegedi József Attila Tudo-

mányegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom szakát végezte el. 1989-től dolgozik a Csongrád Megyei Levéltárban. 1990 és 1993 között el-

végezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetem levéltár szakát, majd 1996-ban doktori fokozatot szerzett. 1998-tól a Szegedi Lengyel Önkormányzat elnöke, 1999-től az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat alelnöke. 2003 és 2005 között a Szegedi Nemzetiségi Önkormányzatok Társulásának elnöke. 2007-től az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület alelnöke. 2007 áprilisától a Nemzetközi Szent György Lovagrend tagja. 2008-tól a Lengyel–Magyar Közhasznú Kulturális Egyesület elnöke. 2008 októberétől a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója. Számos nemzetközi és hazai kiállítás szerzője és szervezője. A Lengyel Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje és a Csongrád Megyei Önkormányzat Alkotói Díja kitüntetettje. 2011-ben A Lengyel Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztje kitüntetésben részesült. Levéltár-igazgatóként is egyesületünk jelentős támogatója.

PROF. DR. BLAZOVICH LÁSZLÓ

(Lásd a Bél Mátyás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

BOGDÁN LAJOS

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között!)

DOBAYNÉ DEÁK ÉVA

(1957)

A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban kezdett honismerettel foglalkozni. Részt vett a csongrádi első honismereti táborban. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola földrajz-rajz szakán, majd 1986-ban a szegedi József Attila Tudományegyetem földrajz szakán szerzett diplomát. Ferenczi Imre etnográfus professzornál segédkezett néprajzi gyűjtési és feldolgozó, rendszerező munkákban. 1993-ban elvégezte a népművészeti hagyományőrző tanfolyamot, majd a közművelődési szakot. Közművelődési szakember, aki részt vett népi játszóházi foglalkozásvezető és gyermekjáték készítő képzésen is. Több éven át általános iskolai majd középiskolai tanár volt Szegeden és környékén. 2000-től a Csongrád Megyei Közművelődési Központ művészeti előadójaként hagyományőrző, helytörténeti kiállításokat, rendezvényeket szervezett, alkotásokat zsűrizett Szegeden és környékén. Tanítványai népművészeti, helytörténeti vetélkedőkön különdíjakat nyertek. A Dél-Alföldre telepített Guta csallóközi település néprajzi hagyományaival foglalkozó. dolgozata 1974-ben az Erkel Diákünnepken különdíjat nyert. 1978-ban tudományos diákköri dolgozata született „Egy csallóközi település monográfiájából” címmel. Tanítványai munkájából 1984-ben kiállítást szervezett. Egyesületünk kulturális, tudományos rendezvényein szívesen részt vesz.

DUNAI JÓZSEFNÉ BOGNÁR JÚLIA

(1940)

Szegeden született, a Tömörkény István Gimnáziumban érettségizett 1958-ban. A Szegedi Szabadtéri Játékoknak egy évadban ügyintézőjeként, majd a Szegedi Tanács Művelődési Otthonok Igazgatóságán előadóként dolgozott. Közben a József Attila Tudományegyetem levelező tagozatán 1969-ben szerzett magyar-történelem szakos tanári képesítést. Nevelőtanári munka után 1974-ben került a Csongrád Megyei Levéltárba, ahol levéltárosként, 1981-től igazgatóhelyettesként dolgozott nyugdíjazásáig. Jeles publikációinak témái: Szeged színháztörténetének forrásai, megyei levéltári és szegedi közigazgatási források, helytörténeti forráskatalógusok. A „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című kiadványsorozat több kötetében társszerző. 1996-ban Pauler Gyula-díjjal, 2007-ben Oltvai Ferenc-díjjal ismerték el munkásságát.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

(1956)

Abasáron született, Makón érettségizett, majd a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-történelem szakán végzett. 1978-tól Kiszomboron tanít a Dózsa György Általános Iskolában.

Helytörténeti szakkörét 1982-től működteti, a diákokkal együtt végzett lelkes tárgygyűjtő munkájukból született a falu helytörténeti gyűjteménye. A gyűjtést ma is folytatják. Érdeklődési köre a népi hagyományok világa, néprajzi tárgyak gyűjtése, közösségi élet. A 2003-ban megalakult a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör elnökeként szervezi a hagyományőrző közösségi programokat a község lakóinak (Húsvétoló, Szent Iván-éji tűzgrás, honismereti tábor, adventnyitás, betlehem-aranykapu, Luca-nap, honismereti útvesztő, könyvbemutatók). Szerkeszti a „Kiszombori füzetek” című kiadványsorozatot. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja, 2009-ben honismereti emléklappal tüntették ki községében végzett három évtizedes értékes, fáradhatatlan, lelkes, sokrétű munkájáért.

ERDÉLYI MÓNIKA VILLŐ

(1972)

Egyetemista korában lépett be a Honismereti Egyesületbe, miután a Honismeret folyóirat közölte több írását. Március 15-e ünnepéltörténetének és az 1848-1849-es magyar szabadságharc emlékének kutatásával kezdett el behatóbban foglalkozni. Tanulmányai mellett a szervezőmunkába nem tudott bekapcsolódni, majd több éves betegség miatt maradt ki a munkából. A jövőre nézve a levéltári kutatás mellett honismereti kirándulásokon és egyéb rendezvényeken szeretne aktívan részt venni. A pszicho-históriai tanul-

mányok, kritikák is az érdeklődési körébe tartoznak. A Szegedi Tudományegyetemen néprajzi tanulmányokat folytatott.

FODOR PÉTER

(1980)

Csongrádon született, középiskolai tanulmányait 1998-ban fejezte be a Batsányi János Gimnázium és Szakközépiskolában pedagógia szakon, majd gyermek- és ifjúságvédelmi szakképesítést szerzett. 2003-ban diplomázott az egri Eszterházy Károly Főiskolán földrajz-történelem szakon, majd 2007-ben egyetemi végzettséget szerzett történelemből. Szakdolgozatait az izraeli-palesztin válságból, illetve Kiskunfélegyháza 1956-os történetéből írta. Jelenleg a csongrádi Tari László Múzeum segédmuzeológus-helytörténésze félállásban. Publikál a csongrádi „Múzeumi Füzetek”-ben, a Móra Ferenc Múzeum történeti évkönyvében, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának gondozásában megjelent kézművesipar-történeti kötetében. Érdeklődési köre történelem, környezetvédelem, földrajz, sport, utazás. Ma fő kutatási területe: Csongrád város története. 2009-től tagja egyesületünknek, 2011-ben előadást tartott a honismeret napja alkalmából rendezett konferenciánkon Csongrád város demográfiai viszonyainak alakulásáról.

FORGÓ GÉZA

(1965)

Könyvtáros-muzeológus a makói József Attila Múzeumban. A helyi József Attila Gimnáziumban tett érettségit, majd a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán, il-

letve a Pécsi Tudományegyetemen szerzett diplomát. Érdeklődési köre a történelem, a kultúra és turizmus mellett a fényképezésre is kiterjed. Fotói kiállításokon is szerepelnek. Szakmai tevékenységének fő területe: Makó gazdasági, társadalmi, kulturális örökségének gyűjtése, kutatása és publikálása, eddigi publikációinak száma jelentős. Honismereti tevékenysége 1988-ban kezdődött, helyismereti kiállítások rendezése, helytörténeti témák előadása rendszeres lehetőséget nyújt ennek kibontakoztatására. Édesapja révén bekapcsolódott a Makói Honismereti Kör munkájába, segítette a Makói Honismereti Híradó megjelentetéséhez szükséges pályázat elkészítését, 2011 januárjától tagja honismereti egyesületünknek. Az idei honismereti napi rendezvényünkön előadással szerepelt. A makói honismereti rendezvények számára a múzeumban lehetőséget, a kutatómunkához könyvtárunkban segítséget biztosít.

FUCHSZNÉ BENÁK KATALIN

(1956)

Szakképzettsége: népművelő és könyvtáros, kulturális menedzser, információs társadalmi tanácsadó. Szakmai tevékeny-

sége: diplomakiadó és tudásbázis létrehozása. Kutatási területe: Ady Endre és a szülőföld kapcsolata, koncepciók percek a Dél-Alföldön. Főbb publikációi: Érmindszent Ady Endre szü-

lőfaluja; Elhallgatott szavak – 1956. Elismerések: Miniszteri Dicséret, Mindszent Város Közéletéért kitüntetés. Honismereti emléklapot 2002-ben kapott honismereti tevékenységéért.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

(1963)

Csongrádon született, itt folytatta az általános és középiskolai tanulmányait is. A Szegedi Tudományegyetemen végzett mint történelem szakos középiskolai tanár. 1981-től dolgozik

a Csongrád Megyei Levéltár csongrádi levéltárában. 1994-ben másodmagával alapította meg az Oppidum Csongrád Alapítványt a csongrádi levéltár javára. 1994 óta alapítványi támogatással jelentetik meg az „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodikát, melynek társszerkesztője. A Koch János Tudományos Ismeretterjesztő Társaság Csongrádi Szervezetének 2005-től elnökségi tagja. Mint helytörténeti kutató aktívan bekapcsolódott a honismereti mozgalomba. Számos cikke és tanulmánya jelent meg. Együttal iskolai csoportokat vezet a levéltárban, és

nagyszerű kiállításokat és előadásokat rendez a helyi múzeummal közösen. A megyei honismereti versenyeknek rendszeresen zsűritagja, egyesületi közgyűlések szervezését is vállalta. 2007-től egyesületünk elnökségi tagja, honismereti napunk konferenciáján is tartott előadást. Tanulmányi kirándulásainkon rendszeresen részt vesz. Egyesületünkbe új tagokat hív, térségének tagjait összefogja. Az évtizedek alatt a csongrádi és a megyei honismereti munkának megkerülhetetlen személyisége lett. Méltó és tevékeny utóda a jeles csongrádi honismerőknek. A Honismereti Szövetség 2009-ben emléklappal ismerte el sokrétű, lelkes, sikeres tevékenységét.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

(1967)

Szegeden született. A József Attila Tudományegyetem magyar-történelem szakán szerzett diplomát, s munkahelyén tanulóok százainak figyelmét irányítja Szeged és Csongrád megye helytörténeti és irodalmi öröksége felé. Szakmai pályájának kiemelkedő alkotása a 125 éves szegedi iparostanonc-iskola jubileumi ünnepségsorozatának megszervezése és a szegedi állami szakképzés történetéről írt tanulmánya, a jubileumi emlékkönyv szerkesztése, amelyért 2010-ben a Magyar Tudományos Akadémia pedagógus kutatói pályadíjjal jutalmazta. A honismereti munkába 1989-ben kapcsolódott be, 1991-ben alapító tagja és 1997-től

elnökségi tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. 2001-től vezeti intézményében a honismereti kört. A Honismereti Szövetség által meghirdetett művelődéstörténeti vetélkedőkre is felkészített csapatokat, ő maga többször játékvezetőként segítette a megyei fordulók lebonyolítását. 1991-től több megyei továbbképzésen és honismereti akadémián vett részt. Honismereti körével kapcsolódik a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkájához. Rendszeresen vállal az egyesületben szervező és jegyzői feladatokat, aktív elnökségi és egyesületi tag, ír pályázatokat, több honismereti, módszertani írása jelent már meg a Honismeret folyóiratban. 2009-ben Szegeden a megyei honismereti nap ünnepi rendezvényét szervezte meg. Hozzájárul egyesületünk és a honismereti munka népszerűsítéséhez, tagjaink számának gyarapításához. Az egyesületi rendezvényekre példamutatóan jár, maga is kezdeményezője a programoknak. Diákjai körében tudatosan fölkelte a helyismereti érdeklődést, tanulmányi sétákkal, honismereti rendezvényekbe való bekapcsolódással alapozza meg ott-hontudatukat. Az egyesületünk 20 éves jubileumára megjelenő kötet egyik társszerkesztője, az anyag összegyűjtésének és rendezésének segítője, írásaival tartalmának gazdagítója. A Honismereti Szövetség különdíját kapta az 1998. évi helytörténeti pályázaton, 2000-ben pedig honismereti emléklappal ismerték el a honismereti mozgalomban végzett tevékenységét. Tanítványaival rendszeres résztvevője Szeged város és a megye honismereti rendezvényeinek.

GILICZE JÁNOS

(1951)

Makón született. Általános és középiskolai tanulmányait Makón folytatta. 1969 és 1982 között dolgozott három évig az NDK-ban, hét évet a közigazgatásban töltött Ma-

kón és Földeákon. Három éven át a Marosmenti ÁFÉSZ-nél tevékenykedett. Minden munkahelyén szakmai képesítést szerzett. 1982 augusztusától a Csongrád Megyei Levéltár makói fiókleveletárában dolgozik. 1988-ban középfokú, 1998-ban pedig felsőfokú szakmai képesítést szerzett. 1989-ben munkatársi, 1998-ban pedig levéltári tanácsosi címet kapott. 2007-ben megkapta a Csongrád megyei közgyűlés egyéni Alkotói Díját. Tagja a Magyar Levéltárosok Egyesületének, a Makó monográfia szerkesztőbizottságnak és elnöke – megalakulásától, 1996-tól – a helytörténettel foglalkozó Szirbik Miklós Társaságnak, valamint a Makói Múzeumért Alapítványnak. 1990-től 2010-ig folyamatosan Makó város képviselőtestületének tagja volt, 2002 és 2006 között az egyik alpolgármesteri posztot is betöltötte. Érdeklődési területe elsősorban a helytörténet és a családtörténet. Kutató, sokat publikáló levéltáros. A Csongrád megyei levéltári napoknak rendszeres előadója, makói honismereti rendezvények szervezésének segítője, egyesületi kirándulásaink résztvevője. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja. A „Város a Maros mentén” című mű társszerkesztője.

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA

(1953)

Makón született. Államigazgatási Főiskolát végzett, igazgatás szervező a szakképesítése. Képesített könyvelő, tervező és statisztikus. Pályázatírást tanult. Jelenleg 2009

júniusától rokkantnyugdíjas. A közigazgatásban dolgozott 32 évig, az ifjúsági mozgalomban 5 évig. Dolgozott pénzügyi, titkársági, személyzeti ügyintézőként és 19 évig jegyzőként. 2010 tavaszán lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe. A pályázatírásban, a pénzügyekben, a jegyzőkönyvvezetésben segít. 2010 decemberében az egyesület Ellenőrzési Bizottságának tagjává választották.

HEGEDŰS DÓRA

(1991)

Szegeden született, de ma újszentiváni lakos, a szegedi Deák Ferenc Gimnázium német tagozatú osztályában tett érettségi vizsgát 2010-ben. A Szegedi Tudományegyetemen tanul tovább jogász szakon. 2010-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe édesanyja ösztönzésére. Érdeklődési köre többirányú, elsősorban a német nyelv és kultúra, valamint a lokális hagyományok érdeklik. Iskolás korában szenvedélye volt a hagyományőrzés, továbbra is fontosnak

tartja a múlt ismerését, s hogy ez lehetőleg minél több szemszögből történjék, minél részletesebben, hiszen – azt vallja – csak a múlt ismeretében és elismerésével lehet a jelenünket megértenünk, s ha kell, megváltoztatnunk, ami által a jövőnknek talán jobb alapokat teremtünk. Érdeklí az irodalom, maga is ír, és a zene is fontos szerepet tölt be az életében, mint a művészet általában.

DR. HEGEDŰSNÉ GERA ÉVA

(1957)

Újszentiváni lakos, 1979 óta dolgozik általános iskolai magyar és történelem szakos tanárként: Négy évig Kisteleken, majd a szegedi Béke Utcai Általános Iskolában. A honismeret, helytörténet iránti elkötelezettsége már a szakdolgozatában is megjelent, hiszem szülőföldje, a balástyai tanyavilág történetéből mutatott be adalékokat. Pályakezdésétől sok éven keresztül vezetett honismereti szakköröket. Drámapedagógusi végzettségének megszerzése után művészeti magániskolában is tevékenykedik, honismereti tábort szervez. 2010-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, csapatát sikeresen felkészítette a megyei honismereti versenyre. Az egyesületünk által kezdeményezett megyei vándorkiállítását segítve iskolájukban megszervezte Fülöpné Hajdú Margit Piroska és Veszelinov Dánielné babagyűjteményének kiállítását. A 2011. március 25-i honismereti nap konferenciájára is eljött.

HODÁK GYÖRGYNÉ

(1948)

Magyarul és szlovákul beszélő óvónő. Általános iskolai tanulmányait a pitvarosi iskolában folytatta, középiskolába Hódmezővásárhelyen járt, a Bethlen Gábor Gimnáziumba, valamint a tótkomlói Jankó János Gimnáziumba. Érettségi után a szarvasi Óvónőképző Főiskolát végezte el. Ezt követően a pitvarosi Petőfi Sándor Általános Iskola és Óvoda óvodapedagógusa lett. Ebben az oktatási intézményben művészeti nevelés, szlovák nyelvtanítás és hagyományörzés folyik. Hagyományörző csoportját sok éve vezeti. Sok helyen fellépnek, meghívásokat kapnak a környező településekre. Az „Őrségi napok” keretében felléptek a Vas megyei Iváncon is. 2010-ben Mezőberényben népdal kategóriában ezüst minősítést ért el a csoportjával. A pitvarosi honismereti kör tagja, szívesen segít a szlovák néprajzi gyűjtemény gyarapításában, gondozásában. Honismereti egyesületünk 2010. évi évvégi közgyűlésén szép magyar-szlovák nyelvű karácsonyi műsort adott tanítványaival, nagy sikert aratva. 1997-ben és 2008-ban a Honismereti Szövetség szlovák hagyományörző munkáját emléklap adományozásával ismerte el.

PROF. DR. JUHÁSZ ANTAL

(Lásd a Bél Mátyás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

KALMÁR EDIT

(1985)

Orosházán született. Jelenleg Mezőhegyes lakója. A szegedi Deák Ferenc Gimnázium magyar és történelem tagozatán tanult, majd a mezőhegyesi érettségi után, 2004 és 2008 között a SZTE Juhász

Gyula Pedagógusképző Karának hallgatója volt. 2008 júniusában diplomázott. Szakdolgozatát Fazekas Mihály rokokó líráiról és a mádэфalvi veszedelemről írta. 2008 augusztusa óta a Mezőhegyesi József Attila Általános Művelődési Központ és Általános Iskola magyar-történelem szakos pedagógusa. 2006-ban lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe. 2007-ben jelent meg a mezőhegyesi kendergyárról írt rövid történeti áttekintése. 2006-ban belépett a városa fejlődését és védelmét szolgáló helyi Város-és Környezetvédő Egyesületbe, 2009-ben az Egyesület jegyzőjévé választották. Szívesen vesz részt ennek az egyesületnek a hátrányos helyzetű gyermekeknek szervezett táboroztatásában, rendszeres segítője a gyermekek számára meghirdetett programoknak.

KÁROLYI ATTILA

(1964)

A szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium igazgatóhelyettese, honismereti körének vezetője. A Honismereti Szövetség vetélkedőire szép eredményekkel készítette fel diákjait. A Honismereti Szövetség Csongrád Megyei Egyesületének ala-

pító tagja, választmányának és a Honismereti Szövetség országos választmányának tagja volt 2010-ig. A Promined regionális honismereti projekt magyarországi koordinátora (2009). Dél-

vidék hagyományait feltáró régiótörténeti konferenciák és várostörténeti kronológiák megszervezése fontos munkája volt. A Régi(j)óvilág szerkesztőbizottsági tagja 2006-tól. Délalföldi honismereti egyesületek (Bács-Kiskun Megyei, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, EMKE Arad, Karácsonyi János Honismereti Egyesület, Szórvány Alapítvány, Vajdasági Honismereti Társaság) együttműködési programjainak koordinációs bizottsági tagja 2005 óta. A határon túli anyanyelvi oktatásért konferencia közoktatási szekciójának vezetője, a holocaust szegedi áldozatai kiállítás és emlékprogram rendezése (2004) fűződik nevéhez. A „Fedezzük fel Szegedet!” levelező csapatversenyt szervezte 2003 és 2007 között. A szabadkai Távlatok című folyóirat kiadói tanácsának tagja. Megszervezte a „Szegednek népe, nemzetem büszkesége” című 15 részes előadássorozatot 2002 és 2003 között. „Három város, három ország, hat nemzetiség egy régió” címmel nemzetközi regionális történelemtanári műhelyt szervezett (2001-2003). A szegedi Értelmiségi Nyári Egyetem általános titkára 1991 és 2000 között. A Honismereti Szövetség 2001-ben kitüntetett emléklappal ismerte el sokrétű tevékenységét.

**KEMÉNY LAJOSNÉ
DARVAS ZSUZSANNA**
(1944)

Pitvaroson született. Közgazdasági technikumba járt Makón, könyvtár szakot végzett Nyíregyházán. 1976 óta könyvtáros. Az 1970-es évek végén kapcsolódott be a honismereti mozgalomba Komoly Pál ajánlásával. A könyvtárban gyűjtötte a helyismereti anyagot. A gyűjtésből többször kiállítást rendezett munkatársaival. Megalapították a pitvarosi Honismereti Baráti Kört. Kis falujuknak nagyon sok népi hagyománya van, rendezvényeiken felelevenítették a szlovák tollfosztót, megrendezték a hagyományörző szalmaperzseléses disznóvágást, amiről a körzeti stúdió felvételt is készített, gyűjtötték a szlovák népdalokat, táncokat, hagyományos ételeket. Összegyűjtött tárgyaik méltó helyet kaptak az önkormányzat épületében. Tizenkét éve tagja a helyi szlovák önkormányzatnak. Falujukból kilencen tagjai a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. Ő maga alapító tagja is az egyesületnek. 2007-ben Pitvaroson megyei honismereti napot, 2010-ben évzáró közgyűlést rendeztek. 2007 óta az egyesület elnökségi tagjaként szervezi a pitvarosi tagokat a honismereti rendezvényekre. Maga is lelkesen vesz részt évente a Honismereti Akadémiákon, az egyesületi rendezvényeken, kirándulásokon. 1998-ban és 2008-ban honismereti emléklap elismerésben részesült, 2010-ben jubileumi emléklapot kapott tevékenységéért.

KISS PÁL GÁBOR
(1968)

Egerben született, a ma családjával Makón élő pedagógus. 20 éve kezdte el pedagógusi pályáját az alsó és a felső tagozaton. Az első négy tanévét a Békés megyei Endrődön töltötte, ahol a falu múltjának kutatása egyenes folytatása volt a zsámbéki nyári tábornak. Sikerült a helyi betlehemest és három-király-járást felelevenítenie, és a szépen gyarapodó helytörténeti füzet sorozat munkájában részt vennie. Azóta is nagyon kedveli az oktatás- és iskolatörténet kutatását, tárgyainak gyűjtését. Az idők folyamán ezek a tevékenységek kiegészültek a vallási néprajz és a hadtörténet tanulmányozásával. Fontosnak tartja a tanítványai számára is megmutatni a hétköznapi történelem fontos mozzanatait: születés, munka, iskola, házasság, gyereknevelés, halál. Az elméleti tudás átadásán kívül a tárgyi dokumentumok gyűjtését is folytatja. 2011 februárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

KOCSIS PÁL
(1957)

Makón született. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett történelem- orosz-német szakos tanári diplomát. Jelenleg a pitvarosi Petőfi Sándor Általános

Iskolában tanít. Segít a helyi kulturális rendezvények szervezésében. A pitvarosi Honismereti Baráti Kör tagjaként a helyismereti tevékenységben jelentős szerepet vállal. 2007 óta tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, a közgyűléseken és a kapcsolódó programokon szívesen vesz részt. A pitvarosi honismereti nap megrendezéséhez jelentős technikai segítséget nyújtott. A 2010. évi egyesületi évváró közgyűlés megszervezésében családtagjaival együtt nagy részt vállalt.

KOCSIS PÁLNÉ BÚCSAI ZSUZSANNA
(1949)

Pitvaroson született. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-orsz szakán szerzett tanári diplomát. A pitvarosi Petőfi Sándor Általános Iskolában tanított. A pitvarosi Honismereti Baráti Körnek régi tagja. Sokat segít a helytörténeti anyagok, emlékek gyűjtésében. Oroszlánrészt vállalt a pitvarosi honismereti nap előkészítésében és szervezésében, önzetlenül segíti a helyi honismereti, hagyományőrző és kulturális rendezvényeket. 2007-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, azóta vesz részt a programjain. A 2010. évi egyesületi évváró közgyűlés megszervezésében hasznos segítséget nyújtott.

KOCSIS TAMÁS
(1985)

Makón született, középiskolai tanulmányait is Makón végezte. Az SZTE Juhász

Gyula Pedagógusképző Karán földrajz-informatikus könyvtáros szakot végzett. Kedveli a helytörténeti kutatásokat, a hagyományok gyűjtését. 2007 óta tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. 2009-ben részt vett az egyesület kárpátaljai kirándulásán, ahol felkészülten érdekes földrajzi témájú előadással bővítette a csoport ismereteit a Kárpátokról. Szüleivel együtt ő is tagja a pitvarosi Honismereti Baráti Körnek.

DR. KOPASZ FILOMÉLA
(1967)

Szegeden él. Sok szálal kötődik Csongrád megyéhez és szülővárosához, Szegedhez. A Ságvári Endre Gyakorló Gimnáziumban érettségizett, majd 1991-ben végzett a szegedi József Attila Tudományegyetem német-történelem szakán. Budapesten az Államigazgatási Főiskolán szociális igazgatási szakon, a SZTE-n közoktatás vezetői szakon kapott diplomát. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel egyetemi évfolyamtársán, Gergelyné Bodó Márián keresztül ismerkedett meg. Évek óta tagja az egyesületnek, amelynek értékes programjain – ha ideje engedi – nagy örömmel vesz részt. Német és magyar nyelvű előadásai és publikációinak súlypontja a monda és történelem kapcsolata, valamint a magyaror-

szági német kisebbség története. A Magyarországi Fiatal Németek Csongrád Megyei Egyesületének 1999. november 3-tól, az egyesület megalakulásától, 2006. május 2-ig, az egyesület megszűnéséig volt az elnöke.

KOVÁCS JUDIT

(1987)

Maroslelei lakos. 2001-től 2005-ig a makói József Attila Gimnázium kiváló tanulója volt. Érettségi után a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyarnéprajz szakon tanult.

Érdeklődési körébe a néphit, a népi vallásosság, az emberélet fordulóihoz kötődő szokás- és hagyományvilág tartozik. 2010 őszétől egy makói szakközépiskolában kapott tanári állást. 2008-tól tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, de már 2005-ben a Honismereti Szövetség „Hős Rákóczi népe ...” elnevezésű történelmi-művelődéstörténeti versenyén országos 3. helyet ért csapat tagja volt. 2010. március 26-án a megyei „Honismeret Napján” előadást tartott „Helytörténeti, néprajzi kutatások Maroslelén” címmel. 2011-ben néprajzi témából, a laikus oltárszolgálatot elemző ismertetőt tartott diplomamunkája alapján.

KOVÁCS LAJOS ISTVÁN

(1941)

Hódmezővásárhelyen született. Középiszkolai tanulmányait a szegedi József Attila Tanítóképző Intézetben végezte 1960-ban,

majd a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán fizika szakos, az ELTE TTK-n 1980-tól pedagógiából és vezetéselméletből középiskolai tanári oklevelet szer-

zett. A helytörténeti, néprajzi kutatás iránt érdeklődve feldolgozta Szegvár nagyközség oktatásügyének történetét 1745-től 1945-ig. Folyamatosan készített pályázatokat, dolgozatokat. 1976-tól a szegvári általános iskola igazgatója lett, 1981-től 2008-ig a szegvári falumúzeumot vezette. Didaktikussá alakította a helytörténeti kiállítást. Tanítási órákat szervezett a múzeumban. Elkészítették a helyi tantervet a hon- és népismeret tantárgyhoz, amihez 1993-ban megírta a „Mesél a szegvári határ” című tananyagként használt helytörténeti olvasókönyvet. 36 dolgozatot írt helyismereti és néprajzi témákban. Megjelent könyvei: „Mesél a szegvári határ”, „Szegvár, a vizek falva”, „Öt évtizeden át...”, „Szegvári virágfüzér” (szerkesztés), „Tanulmányok Szegvár nagyközség történetéről”, „A múzeumalapító”. 1988 óta szerkeszti a Szegvári Napló című havi lapot, melynek szinte mindegyik példányában megjelentet honismereti, helytörténeti, néprajzi írásokat. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja. 1996-ban honismereti emléklap kitüntetést kapott. 2010-ben az 50 éves honismereti mozgalom Jubileumi Emléklapját adományozták neki. A Csongrád megyében folyó honismereti munka meghatározó személyisége.

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

(1953)

Szegeden született, fiatal felnőtt koráig ott is élt. Férjhez menve párja szülővárosában, Mezőhegyesen teremtettek ott-hont. Végigjárta a települési önkormányzati közigazgatás minden lépcsőfokát. Az éppen aktuális szakvizsgák, továbbképzések mellett előbb az Államigazgatási Főiskolán majd a Pécsi Tudományegyetem Jogtudományi Karán diplomázott. A Mezőhegyesi Városvédő Egyesület megszervezése személyes érdeme, alapítástól, 1989 óta valamely elnökségi poszton töltött be vezető tisztséget, melyről 2009-ben köszönt le. Két ciklusban a város képviselő-testületének tagjaként vett részt a közéletben, 2010-ben Mezőhegyes polgármesterévé választották. Egyesületünknek 1994-től tagja. Szervezeti és gazdasági jellegű munkáinkban vesz részt. Az irodalom és a történelem vonzásában, több szerencsés véletlen egybeesése révén írta meg Boldog Gizella királyné életének történetét. Folyamatban lévő munkái: Szent István és Boldog Gizella egyik unokájának, Skóciai Szent Margit életregénye és I. Ottó német-római császár második feleségének, Adelheidnek az élettörténete. 2003-ban és 2008-ban honismereti emléklappal ismerték el munkáját.

DR. KOVÁTS DÁNIEL

(Lásd a Bél Mátvás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

KRÄMMER ERIKA

(1965)

Aradon született, Temesváron járt egyetemre, majd Aradon kezdett el tanítani matematikatanárként. Romániai magyar kisebbségiként igyekezett mindent megtenni azért, hogy ápolhassa a magyar hagyományokat. Két gyermekét is a hagyományok tiszteletének szellemében neveli. Jelenleg a SZISZSZI Szeged-Móravárosi Tagintézményének nevelési igazgatóhelyettese. Az oktatási és nevelési teendők mellett nagyon fontosnak tartja a határon túli (aradi) kapcsolatok ápolását. Iskolájuk tanulói számára több évben szervezett kirándulást Aradra. 2010-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

DR. KRUZSLICZ ISTVÁN GÁBOR

(1944)

Hódmezővásárhelyen született. Nyugalmazott levéltár-igazgató. A szegedi József Attila Tudományegyetem bölcsészkarán orosz-történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett 1969-ben. Tanulmányait a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán folytatta, ahol 1981-ben szerzett rajztanári oklevelet. Képzőművészeti alkotásait kiállításokon mutatja be. 1982-ben

egyetemi doktori címet szerzett. 1969-ben könyvtáros a Csongrád Megyei Könyvtárban, 1969 és 1979 között a hódmezővásárhelyi Szántó Kovács János Kollégiumban nevelőtanár, közben óraadó tanár a Frankel Leó Közgazdasági és Egészségügyi Szakközépiskolában. 1979-től 1980-ig a Bethlen Gábor Gimnázium tanára, majd levéltáros a Csongrád Megyei Levéltárban; 1986-tól az intézmény hódmezővásárhelyi fióklevéltárának igazgatója. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja, a Magyar Levéltárosok Egyesületének és az Elpusztult és a Pusztuló Magyar Falvakért Egyesületnek és a Nagy György Alapítvány kuratóriumának tagja. A Szeremlei Társaság titkára, évkönyveinek szerkesztője, szerzőtársa volt nyugállományba vonulásáig. Számos publikációval gazdagította a megye helytörténeti szakirodalmát. 2011-ben a Honismereti Szövetség emléklappal ismeri el a honismereti mozgalomban végzett tevékenységét.

LABÁDI LAJOS

(1953)

Szentesen született, s ott, a Horváth Mihály Gimnáziumban érettségizett 1972-ben. Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán magyar-történelem szakos tanári oklevelet szerzett (1977), az EL-

TE bölcsészkarán okleveles levéltárosi diplomát nyert (1982). 1977-től a Csongrád Megyei Levéltár szentesi levéltárának munkatársa, 1987-től főlevéltárosa, 1995 és

2010 között igazgatója, 2011-től tőtanácsosa. Érdeklődési köre: helytörténeti kutatás, biográfia, címertan, sajtótörténet, építészettörténet. Szakmai tevékenységének főbb területei: közigazgatás- és politikatörténet, neves személyek életrajzai, várostörténeti kronológia, községi címertervek, helytörténeti kiadványok, kiállítások, helytörténeti ismeretterjesztés szóban és írásban. Honismereti tevékenységét 1977-ben kezdte Szentesen, 1986 és 1989 között a városi honismereti bizottság titkára volt. Bekapcsolódott a helytörténeti kutatásba, kiadványok szerkesztésébe, iskolás csoportokat kalauzolt a levéltárban, helytörténeti előadásokat tartott, kiállításokat rendezett, vetélkedőket szervezett. Az Oppidum Csongrád Alapítvány kuratóriumának elnöke (1995-től), a Magyar Levéltárosok Egyesülete alföldi szekciójának vezetője (1997-2002), a Szentes Városi Közalapítvány kuratóriumának elnöke (2003-tól), a Szentesi Műhely Füzetek alapító szerkesztője (1996-tól). Munkáját több kitüntetéssel ismerték el: „Érdemes társadalmi munkás” (1988), Pro Urbe Szentes (1999), „Csongrád megye közművelődéséért” (2003), Oltvai Ferenc-díj (2009), Csongrád Megyéért Emlékérem (2010), honismereti emléklap (2010). Főbb munkái: „Csongrád megye neoabszolutista közigazgatásának kialakítása (1986), „Szentes címertörténete” (1989), „Szentes város közigazgatása és politikai élete 1849-1918” (1995), „Megfestett nagyjaink. Történelmi arcképcsarnok” (1996), „Szentes története évszámokban” (2003), „Szentes díszpolgárai” (2008). Egyesületünkben szervezőmunkával, írásokkal tevékenykedik.

LICSICSÁNYI ISTVÁN

(1925)

Nyugalmazott alezre-
des, helytörténész,
Csongrádon született.
Elemi iskoláit Csong-
rádon, a gimnáziumot
Budapesten végezte,
majd a Zrínyi Miklós
Katonai Akadémián
szerzett diplomát. Hi-

vatásos katonaként dolgozott, 1980-ban vonult nyugdíjba, családjával hazaköltözött szülővárosába. Ekkor kezdett a helytörténet kutatásával foglalkozni. Munkái rendszeresen jelennek meg az „Oppidum Csongrád” című periodika hasábjain: „A csongrádi tiszai hajóhid története”, „A Csongrád–Szentés közötti vegyes forgalmú híd története”, „A csongrád-szentési hídfőnél vívott csata (1944. október 7-12.)”, „Borbás István szobrász és festőművész élete és alkotásai”. A helytörténettel foglalkozó amatőr kutatókat közös munkára összefogva a levéltáron belül megszervezte a helytörténészek baráti körét. Neki köszönhető a „Tanulmányok a csongrádi Feketevárról” című kötet megjelenése. A csongrádi történelmi munkaközösség kérésére rendszeresen tart versenyre felkészítő foglalkozásokat, helyismereti előadásokat és ismeretterjesztő órákat. 1976 óta foglalkozik díszítő fafaragással. Munkáival több kiállításon vett részt. Készít helytörténeti témájú maketteket is. A „Múzeumok éjszakája – levéltári éjszaka” programsorozatban közös alkotás közben megismertette a gyerekeket a különféle faragási technikákkal. Emellett a Csongrádi Honvéd Nyugdíjas Klub ala-

pító tagja, éveken keresztül elnöke volt. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2008-ban hívta soraiba a honismeret terén végzett eddigi tevékenysége megbecsüléseként. 2006-ban megkapta a Magyar Kultúra Lovagja címet, mellyel elismerték a helytörténet és honismeret iránti elkötelezettségét. 2011-ben a Honismereti Szövetség honismereti emléklap kitüntetésben részesíti.

LŐKÖS SÁNDORNÉ

(1951)

Székkutason szüle-
tett, fényképész
szakmát tanult, és
1995-ig dolgozott a
hódmezővásárhelyi
Fényképész Szövet-
kezetben. Fotósként
sokszor készített
diafilmeket közép-

iskolai történelemórákhoz. A szövetkezet megszűnte után került a hódmezővásárhelyi levéltárba. Ott került igazán közel a néprajzhoz és a helytörténethez. Módszeresen fényképezte a város utcáit, temetőit, érdekes épületeit. Képei szerepelnek Hódmezővásárhelyről szóló dolgozatokban, kiadványokban, ismertetőkből, valamint a Csongrád Megyei Levéltár kiadványaiban. Tagja a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaságnak. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe 2007-ben lépett be, azóta segíti az egyesület munkáját. Az egyesület életével kapcsolatos eseményeket igyekszik megörökíteni, mindenhol megjelenik, a szervező munkákban is lehet rá számítani. 2010-ben, a vásárhelyi levéltárban megrendezett, Egyesületünk

két évtizedének történetét bemutató kiállítás felállításában fontos munkát végzett. Tanulmányi kirándulásainkon részt vesz, szervezésüket segíti. Egyesületünk javaslatára a Honismereti Szövetség 2010-ben munkáját emléklappal ismerte el.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

(Lásd a Bél Mátyás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

DR. MARKOS GYÖNGYI

(1948)

Hajdúszoboszlón született, a középiskolát szülővárosában, egyetemi tanulmányait történelem–orosz, majd néprajz szakon Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végezte. Rövid pedagógusi és népművelői munka után a makói József Attila Múzeum néprajz- muzeológusaként dolgozott. 2008 óta nyugdíjas. Doktori disszertációját Makó születési hagyományaiából írta. Kutatási területeinek eredményeit Makó és környékének néphagyományait, szokásait, az emberi élet fordulóit, a jeles napokat a Makó monográfia néprajzi kötetében összegezte. Publikációi jelentek meg más témákban is (népművészet, kézművesipar, gyermekélet stb.) Kiállításokat rendezett Makón, Szegeden, Hódmezővásárhelyen, Csongrádon, Szentesen. A Múzeumi Matiné néprajzi foglalkozásait vezette 1987-ig. Nyugdíjazása óta Szeged Kecskéstelepen lakik. Kutatja a telep névadójának és betelepülésének történetét,

tervezi hagyományainak, szokásainak feltárását, élettörténetek összegyűjtését. Egyesületünk régi tagja, rendezvényein megjelenik.

MIKLÓS PÉTER

(1980)

Iskolai tanulmányait Szegeden folytatta, a piarista gimnáziumban a Honismereti Szövetség „Emese álma” című történelmi vetélkedőjén az országos döntőbe jutott. Hittudományi Főiskolát végzett, majd a szegedi egyetemen szerzett diplomát. Történelem szakos bölcsész-hallgatóként lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe. Kutatási szakterülete a délföldi települések 19-20. századi helytörténete, a 19-20. századi magyar egyház- és politikatörténet. A szegedi Móra Ferenc Múzeum történelmi osztályán szakmai tevékenységének fontos területei: kiállítások rendezése, levéltári kutatómunka, szaktanulmányok, ismeretterjesztő munkák, recenziók írása, előadások tartása. Ezek egyúttal honismereti munkájának lényeges részét is képezik. Az „Újszentiván története” című monográfiának társszerzője, a község egyháztörténetéről szóló fejezetet készítette el. Az Szegedi Tudományegyetem Új és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszékén előadásokat tartott, szemináriumokat vezetett. A tudományos közéletben is szerepet vállal, az MTA Szegedi Bizottságának, a Modern Kori Egyháztörténelmi Munkabizottságnak tagja, a Belvedere Meridionale „Történe-

lem és társadalomtudományok” kiadványainak szerkesztője. Rendszeresen publikál. A ma Újszentivánon élő történész-muzeológus fontosnak tartja a honismeretnek a közoktatásban való megjelenését, a lokális identitás és összetartozás-érzés megerősítését. Egyesületünk munkáját előadásokkal segíti.

MOLNÁR ANITA

(1971)

Szegeden született, Röszkén nőtt fel, általános iskolai tanulmányait itt végezte. Szegeden a Radnóti Miklós Gimnáziumban angol tagozaton tanult, majd a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1994-ben szerzett angol-történelem szakos tanári diplomával az egyetem angol tanszékén kezdett tanítani. Később a Gazdaságtudományi Karon közgazdászként végzett, és a pályázatírásra is képezte magát. 2008-tól szülei családi vállalkozásában, a röszkei PaprikaMolnár Kft-ben dolgozik ügyvezetőként. Üzemükben létrehozott egy állandó kiállítást, ahol bemutatják a fűszerpaprika származását, felhasználását és értékeit, a paprikakutatás történetét, a hagyományos és modern feldolgozás technológiáját és eszközeit, a magvetéstől az őrlemény előállításáig. Ennek gondozását, fejlesztését végzi. 2011 januárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

MOLNÁR MÁRIA

(1949)

Tápén született és ott él. Általános iskolás korában lett az édesapja, Molnár Imre által vezetett honismereti szakkör tagja. Meghatározó gyermekkori és fiatalkori élményei

voltak a náluk gyűjtés céljából megforduló Bálint Sándor bácsival töltött órák, az általa hozzájuk látogató számtalan néprajzi gyűjtő és vendég. Nem volt nehéz bekapcsolódnia se akkor, se most a honismereti munkába, hisz családjának kedvelt tevékenységei közé tartozott a helyi hagyományok gyűjtése, őrzése, egyébirányú munkájuk és elfoglaltságaik mellett. Ő ebbe beleszületett, szereti, szakszerűen végzi. 2009-ig könyvtárosként dolgozott, nyugdíjasként ma már több időt tud fordítani szülei több évtizedes munkájának továbbvitelére. Az elmúlt 10 éves ez irányú tevékenységének leírása e kötet egy másik fejezetében található. 2010 januárjában a magyar kultúra napján könyvtári tevékenységéért Szeged városától Kölcsey-érmet kapott, Tápé részönkormányzatától pedig a Tápén végzett munkájáért „Tápé kultúrájáért” érmet vehetett át. Őt a kitüntetések elgondolkodtatják, és még több munkára sarkallják. Szerinte ennek jött el most az ideje! További kitüntetései: Miniszteri Dicséret (1977), Kiváló Munkáért (1984), Emléklap a honismereti mozgalomban végzett munkáért (2005), Fischhof Ágota oklevél (2006). A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület nagyra becsüli

munkáját, a tápai gyűjtemény gondozását, az évzáró közgyűlések megszervezésének vállalását, kiállítás- és előadás-szervező tevékenységét.

DR. MOLNÁRNÉ FERENCZY VALÉRIA

(1944)

Szegeden született pedagógusdinasztia gyermekeként. A főiskolai magyar-történelem- orosz szakos tanári diploma megszerzése után a JATE-n pedagógia szakos előadó képzésen vett

részt, ami igazgatói, szakfelügyelői munkájához adott iránymutatást. Pályáját „állandó helyettesi” státusban kezdte, majd tíz évig Tápén tanított. Ezt követően nyugdíjba vonulásáig a szegedi Zrínyi Ilona Általános Iskola tanára, majd igazgatója volt. Pedagógus pályája szép, tartalmas időszak volt, amikor aktív tagja lett a Történelmi Társulat Csongrád megyei elnökségének és a Megyei Honismereti Bizottságnak, amelynek néhány évig titkára is volt. Szakfelügyelőként előadásokat szervezett. A honismereti akadémiáknak és a Csongrád megyei levéltári napok előadásainak állandó látogatója volt. Szorgalmazta a helytörténeti szakkörök szervezését is. Helytörténeti kirándulásokra motiválta tanár kollégáit. Több száz tanulót megmozgató vetélkedőt szervezett kollégáival Ópusztaszeren. Szakfelügyelőként fotóalbumot készített Szeged történelmi emlékhelyeiről, amelyet minden iskolában használtak. Szívesen elfogadta a Csongrád Megyei Levéltár felké-

rését, hogy részt vegyen a Szeged történetét írott források tükrében bemutató, Károlyi Attilával közösen végzett, forrásfeldolgozást segítő kérdések és feladatok összeállításában. 2004 óta a Nyugalmazott Igazgatók Egyesületének titkáráként folytatja a helytörténeti ismeretek széleskörű terjesztését. Kirándulást szervezett Csongrádra, ahol Gát László értő támogatásával ismerkedtek meg a város nevezetességeivel. A Szeged monográfia alkotómunkájába pillanthattak be a levéltár meglátogatása során. Ily módon kapcsolódik össze közhasznú tevékenysége a honismerettel és a helytörténettel. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja.

NAGY NETTA

(1975)

Tanulmányait 2000-ben végezte el a Szegedi Tudományegyetem történelem-néprajz szakán. 2000-től Kistelek város önkormányzatának alkalmazásában áll, mint oktatási és közművelődési referens. Kutatói érdeklődése a népi virág- és kertkultúrára, továbbá a Kistelek környéki települések 1945 utáni történelmére irányul. 2002-ben közreműködött a Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény létrehozásában, azóta pedig az ott megrendezésre kerülő kiállítások szervezésében. A helyi közművelődési feladatokat ellátó Kárpátia Kincsház Nonprofit Kft. képviselőjeként, annak munkatársi gárdájával együtt gondoskodik a Helytörténeti Gyűjtemény szakmai

programjairól. 2005-ben kezdeményezésére megalakult a Kistelek és Térsége Közművelődési és Hagyományőrző Kör, mely a honismeret és hagyományőrzés szellemében számos szakmai programról gondoskodik az intézményben. Kistelek gazdag népi kisparok területén őrzött múltjára való tekintettel, céljuk a népi mestersegek hagyományainak őrzése. A Gyűjtemény fejlesztését és programkínálatát ehhez igazítják. A felnőtt lakosságot kézműves tanfolyamok keretében, a fiatalokat egyéb kézműves és paraszti kultúrát közvetítő programok által igyekeznek bevonni a helyi közművelődésbe. 2011 januárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

NAGYFALUSI ÁGNES

(1982)

Csanádpalotán született. Középiskolai tanulmányait a makói Erdei Ferenc Kereskedelmi és Közgazdasági Szakközépiskolában végezte. Már középiskolás korában bekapcsolódott a

Honismeret Szövetség életébe. 1996 és 2005 között vett részt az Ifjúsági Honismereti Akadémián, ahol előadásokat is tartott. Rendszeres szerepléséért dicséret oklevelet kapott. A középiskola elvégzése után tanulmányait a Szegedi Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Kara néprajz szakán folytatta. Tanulmányai során rendszeresen jelentek meg publikációi, több alkalommal előadó volt a „Múzeumi kutatások Csongrád megyében” tudomá-

nyos felolvasó üléseken. XXVII. Országos Diákköri Konferencián a humántudományi szekció tárgyi néprajz kategóriájában II. helyezést ért el a tisztálkodási szokások vizsgálatával foglalkozó pályázatával. Jelenleg az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetemen múzeumpedagógiai szakon tanul, Budapesten él, de továbbra is tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. Rendszeresen részt vesz a honismereti akadémiákon, a szövetség titkárnak segít a kisebb szervezési-gyakorlati feladatokban.

NAGYFALUSI ISTVÁNNÉ

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között!)

NAGYGYÖRGY ZOLTÁN

(1955)

Horgoson élő művészgrafikus, helytörténetíró, publicista, karate mester. Mezőgazdasági Technikumban tanult Magyarokanizsán. Harcművészeti iskolákat vég-

zett. A székesfehérvári Kodolányi János Főiskolán folytatta tanulmányait. Honismereti munkáját régiótörténészként, a szabadkai Bácsország című lap munkatársaként végzi. A szegedi Móra Ferenc Múzeum évkönyvének munkatársa. Érdekli a történelem és helytörténet, a képzőművészet, a turizmus, a távol-keleti kultúra. Megalakulásától a VMDK, 2000-től a VMSZ tagja. A Vajdasági Magyar Folklórközpont és a Magyarokanizsai Történelmi

és Kegyeleti Bizottság munkájában is részt vesz. A horgosi IRINGÓ Környezetvédő és Honismereti Civilszervezet alapító tagja és a Magyarországi Tájházak Szövetségének tagja. A budapesti Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság és a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja. A Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaság alapító tagja. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe 2009-ben lépett be. Több vajdasági képzőművészeti díj birtokosa. 2010-ben megkapta Magyarokanizsa község Pro Urbe Díját.

ORMOS ZSUZSANNA

(1947)

Hódmezővásárhelyen született. A középiskola elvégzése után a Szegedi Tanárképző Főiskolán, majd a JATE Bölcsészettudományi Karán szerzett tanári diplomát. 40 évig tanított szülővárosában, egy helyen, a Kalmár Zsigmond Ipari Szakközépiskola és Szakiskolában. Első számú feladatának a pedagógus munkát tekintette, a közéleti tevékenységei is ezt a célt szolgálták. A Városvédő Egyesület tagjaként az ifjúsági tagozat munkáját irányította, számos helytörténeti ismeret feldolgozására ösztönözve a diákokat. Részt vett a 2000-ben kiadott „Hódmezővásárhely ipari szakképzésének története” című könyv írásában, szerkesztésében, mint társszerző. Tagja a „Tájak, korok, múzeumok” Egyesületnek és a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaságnak. A Csongrád Megyei

Honismereti Egyesületben 2007 óta tevékenykedik. Érdeklődési köre elsősorban a művészettörténet és a képzőművészet – különösen a grafika iránt erős a vonzódása – így ennek megfelelő feladatokat vállal. Részt vett az egyesület délvidéki és kárpátaljai tanulmányútjain, a honismereti akadémiákon, amelyekről tudósításokat is írt, 2010-ben az egyesület jubileumi kiállításának tervezésében és megvalósításában nagy munkát végzett. Grafikai kiállításai az egyesület tagjai számára esztétikai és művészeti élményt jelentenek. Munkáját a Honismereti Szövetség 2010-ben emléklappal ismerte el.

DR. ŐSZ KÁROLY

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között.)

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között!)

PERÉNYI ANNA

(1953–2011)

Szegeden, 1953. március 26-án született. Szülővárosában végezte általános és középiskolai tanulmányait. Leérettségizett, könyvelői és tervezői statisztikus képesítést szerzett. Friss végzősként a téglaiiparban helyezkedett el. Adminisztrátorként, majd hálózati ellenőrként dolgozott. Ezt követően műszaki jellegű kerámiákkal kezdett el foglalkozni, később e

területen lett művezető. Édesapja zenetanár volt, nem csoda, ha fontosnak érezte az aktív zenélés megismerése: hegedülni, oboázni tanult. Ez fordította figyelmét a népzene és ehhez kapcsolódva a néptánc mélyebb megismerésére. Rendszeresen részt vett a honismereti akadémiákon, az egyesületi rendezvényeken. 2011. január 5-én hunyt el Szegeden.

PROF. DR. PÉTER LÁSZLÓ

(Lásd a *Régi jeles honismerők* között!)

PINTÉR ISTVÁN

(1959)

Hódmezővásárhelyen született. A Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett. Ezután Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán magyar-történelem szakon, 2001-ben Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem levelező tagozatán történelem kiegészítő szakot végzett. Kutatási területe: az 1848–49-es szabadságharc téli hadjáratában Görgei tábornok tevékenysége, valamint az I. és II. világháború egyes hadtörténeti vonatkozású eseményei. Három országban, sok településen tartott történelem előadásokat. Tagja a Trianon Társaságnak, a Vásárhelyi Történelmi Körnek, a Tiszántúli Történész Társaságnak, a Görgei Körnek és a Horthy Miklós Társaságnak, a Vitézi Rend kárpát-medencei kormányzóságának a tagja. 1996 óta minden évben részt vesz az Országos Honismereti Akadémia munkájában. 26 kiadványban –

köztük a Honismeret folyóiratban – jelentek meg cikkei, tanulmányai. Az egyesület rendezvényein, közgyűlésein részt vesz. Ezzel járul hozzá a megyei szervezet és az országos Honismereti Szövetség munkájához.

PINTÉRNÉ SZUROVE CZ IRÉN

(1960)

Hódmezővásárhelyen él családjával. Korábban történelem–angol szakos tanárként dolgozott egy általános iskolában. Jelenleg a vásárhelyi Cseresnyés Kollégium nevelőtanára. Nemzeti-hazafias szellemben tanítja diákjait. Rendszeresen látogatja velük a helyi és országos történelmi kiállításokat. 1999 óta vesz részt a Honismereti Akadémia munkájában, minden évben férjével és fiával továbbképzésként hallgatja az akadémia előadásait. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évzáró közgyűlésein és rendezvényein részt vesz.

IFJ. PINTÉR ISTVÁN

(1988)

Hódmezővásárhelyen végezte iskolai tanulmányait, érettségi után a Szegedi Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Karának történelem szakán jelenleg is hallgató. Mesterképzésen kíván tovább tanulni. Szülei már

szinte gyermekként bevonták a honismereti tevékenységbe, 1999 óta látogatja a Honismereti Akadémia rendezvényeit. Középkiskolásként, majd egyetemistaként sokat tanult az ott hallottakból. Kétszer vett részt az Ifjúsági Honismereti Akadémián, ahol előadásokat is tartott. A Honismeret c. folyóirat 2006. 3. számában megjelent a Csongrád-vásárhelyi Károlyi-uradalomról szóló előadása. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület fiatal tagjaként meghívást kapott a 2011. évi honismeret napi tudományos konferenciára, ahol diplomamunkájának néhány lényeges tartalmi eleméről tartott előadást.

RADOCSAI FERENC

(1932)

1932. november 13-án Szerencsen született, vasutas családból származik. A négy elemi iskolai osztály elvégzése után a környék egyik legjobb, akkor még nyolcosztályos gimnáziumában, a sátorlajújhelyi Piarista Gimnáziumban kezdte meg középkiskolai tanulmányait. Édesapját 1947-ben áthelyezték Újszentivánra. Tanulmányait a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumnak az általános iskolai tagozatában folytatta, majd Szegeden tanítóképzőt végzett, később a főiskolán, biológia-földrajz szakon tanári diplomát szerzett. Zákányszék-Vágó iskolájában tanított 1953-tól 1974-ig tanyai, osztatlan iskolában. Amikor az 1970-es évek elején a középkiskola esti tagozatai kisebb, falusi településeken is indítottak kö-

zépiskolai osztályokat, a Csongrád megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet is keresett olyan személyt, aki alkalmas az ezzel járó feladatok ellátására. Így került az intézményhez 1974-ben felnőtt oktatási főelőadónak, 1979 és 1991 között megkapta a honismereti terület gondozását. Jó szervezői tevékenységétől várták, hogy nagyobb súlyt kapjon a honismereti körök vezetőinek a képzése, tapasztalatszerelések szervezése. Már tanári munkájában is figyelemmel kísérte a helytörténet, a honismereti munka eseményeit. Így természetes volt, hogy nagy érdeklődést tanúsított a honismereti munka iránt. A helyszínen nyújtott módszertani segítséget a megyében lévő honismereti szakköröknek, akár iskolában, akár művelődési házban működtek azok. Intézte a szakkörvezetők továbbképzését. Közreműködött a nyári honismereti diáktáborok előkészítésében, lebonyolításában. Az Országos Honismereti Akadémiák résztvevőinek kiválasztásában aktívan tevékenykedett. Nagy segítséget nyújtott az akadémián megjelenő Csongrád megyéből érkezők összefogásában. Fontos megemlíteni azt a munkát, amit a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* kapcsán végzett 1979-től 1991-ig, az utolsó szám megjelenéséig. Tagja volt a szerkesztőbizottságnak. Részt vállalt az anyaggyűjtésben, sok időt fordított egyes szerzők munkáinak „lapzártáig” való megérkezésére. Több esetben maga is szerző volt. Miután a Hazafias Népfront megszűnt kiadótárs, finanszírozó lenni, az ő érdeme, hogy még két következő évben elkészülhetett és megjelent a Híradó. A „Honismereti Emléklap” kiűntetést 1995-ben kapta meg.

RAKONCZAI JÁNOS

(1940)

Földeákon született. Iskolai tanulmányai befejezése után általános iskolai tanárként dolgozott Ruzsán. A honismerők első generációjához tartozik. Az 1960-as évek elején lett szakkörvezető. Az 1973-ban a Nyíregyházán tartott honismereti szakkörvezetők országos konferenciáján megyénket Zsíros Katalin mellett Rákonczai János szakkörvezető képviselte. Jelentős tárggyűjteményt hozott össze, amely hely hiányában megrongálódott, de a közös szellemi értékek megmaradtak. Bekapcsolódott a településfényképezés 1985-ben meghirdetett, országosan indított vállalkozásába. Szakkörével sok fényképet készítettek a korabeli Ruzsáról. Ezen felvételek egy részét a ruzsai könyvtár őrzi. A képanyag nemcsak a község számára értékes, hanem a megyetörténetnek is fontos dokumentuma, ugyanis nem ismeretes, hogy máshol maradtak-e fenn közgyűjteményben a település fényképezésről emlékek. Kerékpárral járva a határt és a szomszéd településeket, földrajzinév-gyűjtést végzett, a teljes anyagot leadta. A tanulmány- és cikkírás sem állt tőle távol, ezt a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* számai bizonyítják. 1970-ben a „Felszabadulási krónika Ruzsáról”, 1971-ben „A ruzsai honismereti szakkör”, „Gyermekjátékok Ruzsán” és a „Padláskutató expedíció Ruzsán”, 1982-ben a „Honismereti tanulmányút a Nem-

zeti Történeti Emlékparkba”, 1983-ban pedig „Szomszédolás” címmel jelentek meg írásai. Ő fedezte fel és népszerűsítette a megye egyetlen bőrdudását, Csóti Antalt. Magas szintű munkáját jellemzi, hogy bemutató szakköri foglalkozásokat tartott megyei kollegái számára. A megyei honismereti életben ugyancsak folyamatosan részt vett, tanulmányutakon, honismereti akadémiákon 1977 és 1985 között jelent meg, 1978-ban a szegedi Honismereti Akadémián előadást tartott, és tagként a megyei honismereti bizottság tevékenységét támogatta. Honismereti munkáját nyugdíjba vonulása után is folytatta. 2011-ben visszatért rendes tagként a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, és nagy örömünkre már velünk együtt vett részt Szegeden, a honismeret napja alkalmából megrendezett ünnepi közgyűlésen és tudományos előadói konferencián. 1980-ban a honismereti mozgalom 20. évfordulója alkalmából emléklakettel ismerték el munkáját. A Honismereti Szövetség 1993-ban emléklapjával tüntette ki.

RIGÓNÉ SZABÓ ERZSÉBET

(1959)

Középiskolai tanulmányait a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban végezte. Ezt követően a Bajai Tanítóképző Főiskolán szerzett diplomát, jelenleg tanítóként dolgozik Pitvaroson. 2007-től tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. Érdeklődik az 1947-ben Felvidék-

ről, Csallóközből áttelepített magyar családok sorsa, élete, hagyományai és szokásai iránt. Szeretné feltérképezni, hogy az áttelepített magyarok az ország mely részeire kerültek. A pitvarosi Honismereti Baráti Kör tagjaként sokat segített 2007-ben az egyesület honismeret napjának megszervezésében, valamint a 2010. évi évzáró közgyűlés előkészítésében.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

(1963)

1985-ben szerzett általános iskolai tanári képesítést a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, történelem– orosz szakon, 1994 óta a csongrádi Ének-Zenei

Általános Iskolában tanít, történelmet, hon- és népismeretet, valamint társadalomismeretet. Szakmailag rendszeresen képezi magát, segíti a hátrányos helyzetű tanulókat. 2008 óta az integrált pedagógiai program vezetője iskolájában. A „Szentháromság téri park”, valamint az „50 éves a zenei tagozat” című helytörténeti kiadványok szerkesztője volt. 2003 óta a városi, majd a kistérségi történelem munkaközösség vezetője. Kezdeményezésére két alkalommal Csongrádon rendezték meg a megyei honismereti versenyt, amelynek szervezését vállalta. Akkor lett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja. Együttműködik a civil szervezetekkel és a helytörténetet kedvelő városlakókkal. 2006 óta évente viszi a diákokat az Országházba és a Terror Házába. Élmény-

szerű vetélkedők, programok szervezésével hívja fel a csongrádiak figyelmét múltjuk megismerésére, megbecsülésére. A tehetséggondozás érdekében szakköröket vezet. Csongrád város önkormányzata 2009-ben a város pedagógiai díját ítélte neki., 2008-ban iskolai alapítványuk elismerő oklevelet adományozott számára.

ROTÁR KRISZTINA

(1981)

Gyulán született, a kétegyházi román nemzetiségi általános iskolában kezdte tanulmányait, a gyulai N. Balcescu

Gimnáziumban érettségizett, majd a Szegedi Tudomány-

egyetem Bölcsészettudományi Karán végzett történelem–kommunikáció szakon. 2010-től a történelemtudományi PhD megszerzéséért folytatja tanulmányait. Közben a Csongrád Megyei Levéltárban dolgozik levéltárosként. Szakmai érdeklődésének köre leginkább a 18-19. századi magyar történelemre, 1848-49 nemzetiségi kérdéseire és a helytörténeti vonatkozásokra terjed ki, ez utóbbi vonzotta egyesületünk tagjai sorába 2010 decemberében. 2011-ben egyesületünk honismereti napi konferenciáján előadást tartott a román történetírás szemléletéről.

ROZSNYAI JÁNOS

(1955)

Maroslelén dolgozó tanár. 1986-ban kezdett helytörténetírással foglalkozni. Főleg az eredeti források érdekelték, amelyekből

az adott kort a legtökéletesebben lehet megismerni. 1989-ben kezdett el írni. Publikációi főként Maroslele történetéhez kapcsolódnak, Maroslele község monográfiájának szerkesztője és egyik szerzője, írt a maroslelei oktatás történetéről, munkafüzetet és helytörténeti tankönyvet. A Honismeret folyóiratban megjelent írása a helytörténet tanításának módszertani tapasztalatairól. Tanulmányt írt a Makó monográfia 5. kötetébe a dualizmus-kori egyletekről és mozgalmakról. Szakcikkei, szépirodalmi írásai jelentek meg a História és a Marosvidék című periodikákban. Novellapályázatokon helyezéseket ért el, meséit kötetben jelentette meg. Szerkeszti és egyik szerzője a Lelei Füzetek című sorozatnak. Egyik kurátora a József Attila Múzeum Baráti Körének. A Szirbik Miklós Társaság elnökségének jegyzője volt. 2010-től tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. A helytörténeti témájú konferenciáin szívesen részt vesz.

SZÉKELY MIKLÓSNÉ BERNULA EMÍLIA (1947)

Pitvaroson született, óvónői diplomáját a Szarvasi Óvónőképző Intézetben végzett tanulmányai eredményeként szerezte meg. Nyugállományba vonulásáig

Pitvaroson a napközi otthonos óvodában dolgozott. Munkája során a kisgyermek nevelésében mindig fontosnak tartotta, hogy megismertesse velük a község népi életének hagyományait, szokásait, tárgyait, a népi játékokat, felfedeztesse velük az ezekhez ragaszkodás szépségét. Csatlakozott a pitvarosi Honismereti Körhöz, majd a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe is belépett. Lelkes segítőtje lett a pitvarosi honismereti nap megszervezésének, többször részt vett az egyesület képviselőjeként a honismereti akadémiák rendezvényein. Az egyesület határon túli tanulmányi kirándulására is eljött.

DR. SZERDAHELYI PÉTERNÉ (1950)

Budapesten született, Hódmezővásárhelyen nőtt fel. Középkisiskolai tanulmányait a neves Bethlen Gábor Gimnáziumban folytatta. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola történelem-ének-zene szakán szerzett tanári diplomát, majd 1985-ben elvégezte a könyvtár szakot is. 1974-től a Somogyi-könyvtárban dolgozik. Kezdetben fiókkönyvtárakban tevékenykedett, később kiemelték fiókhálózati instruktornak, 1991-től pedig a Somogyi-könyvtár tájékoztató részlegének és helyismereti gyűjteményének munkatársa. Munkájával segíti a helytörténeti kutatásokat, kötetek megjelenését. Többek között a „Három folyó mentén” munkálataiban vett részt, valamint a Szeged története 5. kötetének

előkészítésében. A Szegedi Műhelyben, a Szeged című folyóiratban és a Délmagyarország című lapban jelentek meg publikációi, elsősorban könyvismertetések, helytörténeti közlemények. Számos helytörténeti vonatkozású kiállítást rendezett (Moholy-Nagy László, Szeged 750 éve, 1848-49 Szegeden, Bartók Szegeden). A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület értékes helyismereti tevékenységét figyelembe véve, 2011 januárjában hívta soraiba.

DR. SZŰCS JUDIT

(1947)

Szentesen született, középiskolai tanulmányait a Horváth Mihály Gimnáziumban végezte. A szegedi egyetemen magyar és orosz nyelv és irodalom szakon diplomázott, később néprajzból az ELTE-n summa cum laude doktorált. Általános iskolában Vaál Klementina, középiskolában Szigeti István és Barta László tanították neki a történelmet. Hit-tanórán Nyíri József református pap ismertette meg vele a város történetét a helyi református papok leírása alapján. Családtagnaként és nyelvészprofesszorként a szegedi egyetemen a szentesi emberek és nyelvük tiszteletére dr. Nyíri Antal tanította. Kutatási területei: kézművesség, népi, paraszti társadalom és tárgyi világa, népi táplálkozás, közművelődés. Szentesi kollégiumi tanárként (1971–1976), szegedi főiskolai kollégiumi igazgatóként (1976–1983), majd a csongrádi múzeum népraj-

zos igazgatójaként (1983–2010) mindenkorri kollégáival együttműködve munkájának része volt a lakóhely tiszteletére, megismerésére nevelés. Néprajzi szakkiadványok mellett a Honismeretben, a helyi lapokban, kiadványokban jelentetett meg szacikkekét, kiadványokat szerkesztett és menedzselte. A Néprfront szegedi, Csongrád megyei, majd Csongrád városi Honismereti Bizottságaihoz kötődött, rövidebb-hosszabb ideig tagjuk volt. Az egyesület és a szövetség munkájában felkérésre szívesen részt vesz, előadásokat tart, a megyei honismereti versenyeken zsűritagként működik közre. 2011-ben a Honismereti Szövetség eddigi honismereti tevékenységét emléklappal ismeri el.

zoz igazgatójaként (1983–2010) mindenkorri kollégáival együttműködve munkájának része volt a lakóhely tiszteletére, megismerésére nevelés. Néprajzi szakkiadványok mellett a Honismeretben, a helyi lapokban, kiadványokban jelentetett meg szacikkekét, kiadványokat szerkesztett és menedzselte. A Néprfront szegedi, Csongrád megyei, majd Csongrád városi Honismereti Bizottságaihoz kötődött, rövidebb-hosszabb ideig tagjuk volt. Az egyesület és a szövetség munkájában felkérésre szívesen részt vesz, előadásokat tart, a megyei honismereti versenyeken zsűritagként működik közre. 2011-ben a Honismereti Szövetség eddigi honismereti tevékenységét emléklappal ismeri el.

TÓSZEGI GYULA

(1957)

Pitvaroson született jelenleg is ott él. Gödöllőn a Szent István Egyetemen kommunikációtechnikai mérnök, majd Szegeden az egyetemen informatikus-könyvtáros és mérnök tanári végzettséget szerzett. Egyéni vállalkozó, 1998 májusától a pitvarosi Teleház vezetője, és jelenleg önkéntesként, 2008. június elejétől, az Erdei Ferenc közösségi színtér vezetője. A Pitvarosi PROVITA Segítő Szolgálat alapító tagja, 1997 óta valamely elnökségi poszton tölt be vezető tisztséget. Az elmúlt ciklusban a település képviselő-testületének tagjaként vett részt a közéletben. A Pitvarosi Honismereti Körben so-

született jelenleg is ott él. Gödöllőn a Szent István Egyetemen kommunikációtechnikai mérnök, majd Szegeden az egyetemen informatikus-könyvtáros és mérnök tanári végzettséget szerzett. Egyéni vállalkozó, 1998 májusától a pitvarosi Teleház vezetője, és jelenleg önkéntesként, 2008. június elejétől, az Erdei Ferenc közösségi színtér vezetője. A Pitvarosi PROVITA Segítő Szolgálat alapító tagja, 1997 óta valamely elnökségi poszton tölt be vezető tisztséget. Az elmúlt ciklusban a település képviselő-testületének tagjaként vett részt a közéletben. A Pitvarosi Honismereti Körben so-

kat segít a rendezvények megszervezésében. Édesanyja szlovák néprajzi gyűjteményét is támogatja. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek 2007-től tagja, az egyesület pitvarosi honismereti napját és 2010. évi közgyűlésének megrendezését szervező munkájával nagyban segítette.

ID. TÓSZEGI GYULÁNÉ

(1930)

Leánynevén Hudák Erzsébet Pitvaroson született. Szüleivel és húgával, Máriával nem települt át Szlovákiába, Pitvaroson maradt, ott él most is. A bátyjával eldöntötték, hogy gyűjteni fogják a régi pitvarosi szlovák népdalokat, ne vesszenek el, maradjanak meg a jövődő nemzedékek részére, énekeljék őket és táncoljanak rájuk. Bátyja Szlovákiában gyűjtötte a dalokat az idősektől, a valamikori pitvarosiaktól, ő pedig a Pitvaroson élő idősektől. Ezután fivére az összes dalt lekottázta. Az első kötet már 1974-ben elkészült, a többi 1982-ben fejezte be. Azóta kiadásra vár az egész anyag. 2005-ben bátyja meghalt. A népdalos könyvet azóta sem sikerült kiadnunk. Most elhatározta – mivelhogy már lassan harminc éve a Pitvarosi Szlovák Klub vezetője –, hogy a klub nevében a kiadást megvalósítja. Pitvarosi házában helyezte el saját gyűjtésű, gyönyörű szlovák néprajzi gyűjteményét, amelynek megtekintését minden látogató számára lehetővé teszi. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, 2011-ben több évtizedes honismereti

munkáját a Honismereti Szövetség emléklap kitüntetéssel ismeri el.

DR. TÓTH FERENC

(Lásd a Bél Mátyás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

URBANCSOK ZSOLT

(1970)

Makón született és él családjával. A makói Juhász Gyula Szakközépiskolában érettségizett, majd Baján, az Eötvös József Tanítóképző Főiskolán, azután Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán és a József Attila Tudományegyetemen szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. Apátfalván a Dózsa György Oktatási és Közművelődési Intézményben tanított, majd a Csongrád Megyei Levéltár makói levéltárának lett főlevéltárosa, igazgatója. Nemzetközi holokauszt oktatási szakértő. Érdeklődési köre a köz- és helytörténetre, irodalomra, a természettudományokra terjed ki. Fő kutatási területe: a makói zsidó közösség története; a holokauszt időszak; a késő feudális kor, valamint a 20. század köz- és helytörténete. Honismereti tevékenysége Makóhoz és Apátfalvához kapcsolódóan 2000-ben kezdődött, helytörténet oktatásával kapcsolatos segédkönyvek készítésével. Előadásokat tart, megemlékezéseket szervez, kiadványokat szerkeszt, honlapot készít. A Dr. Kecskeméti Ármán Egyesület elnöke, a Magyar Levéltárosok Egyesületének és a Tiszántúli Történész Társaság-

nak, a Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaságnak a tagja. 2011 februárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

(1972)

15 éves kora óta áll kapcsolatban a Csongrád megyei honismereti mozgalommal. 1987-ben vett részt először az Apátfalván megrendezett megyei honismereti diáktáborban. Néhány évig, mint diák járt a táborokba, később csoportvezetőként segítette a szakmai munkát. Az 1994-es csanádpalotai diáktábornak szervezője, lebonyolítója volt. 1987-től kapcsolódott be a Csongrád megyei és az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatba. Hat éven keresztül küldte be pályamunkáit. Két alkalommal országos II. helyezést ért el gyűjtéseivel. 1994-ben végezte iskoláit, mint tanítónő, néptánc pedagógus, erdei iskolai oktató. 1998-tól Apátfalván a Pátfalváért Egyesület tagjaként kézműves és néprajzi foglalkozásokat tartott az Apátfalvára látogató gyermekeknek, felnőtteknek. 2002-ben nyári honismereti tábort szervezett Apátfalván. Később a környékbeli iskolákban vállalt népművészeti foglalkoztatást. 2002-ben két apátfalvi helyismereti tankönyvet írt: „Gyí, paci paripa! Apátfalvi népi játékok”, és „Múltunk szötte örökség. Apátfalva néprajza”. Munkásságát a Honismereti Szövetség emléklappal ismerte el. Alapító tagja a 2000 óta

megjelenő Marosvidék folyóiratnak. Ma a Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület tagjaként tevékenykedik. A honfoglalás korának kultúráját tanulják, tanítják. Ő szerkeszti a Bökény népe egyesület honlapját.

DR. VARSÁNYI ATTILA

(1974)

Hódmezővásárhelyen született. Általános és középiskolai tanulmányait Szombathelyen végezte, 1992-ben tett gimnáziumi érettségi vizsgát. 1999-ben a szegedi József Attila Tudományegyetemen szerzett történelem szakos diplomát, majd 2005-ben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen levéltár szakon diplomázott. 1992-től a Csongrád Megyei Levéltár hódmezővásárhelyi levéltárában dolgozott, 2007-től levéltár-igazgatóként. 2010 őszétől a Csongrád Megyei Levéltár főlevéltárosa, csoportvezető. 2011-ben PhD tudományos fokozatot szerzett történelemből. Számos publikációja gazdagítja Hódmezővásárhely helyismeretét. Kutatási területe Hódmezővásárhely 19-20. századi története: a közigazgatás, a társadalmi szervezetek működése, a régi vásárhelyi bűnesetek. 1998-tól tagja, 2004 óta titkára a helytörténettel foglalkozó vásárhelyi Szeremlei Társaságnak, szerkeszti évkönyveit, formálja honlapját. 2001-ben belépett a Magyar Levéltárosok Egyesületébe. 2006-tól kapcsolódott be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkájába. Az

egyesületben nagyon fontos szervezési feladatokat vállalt, 2006-ban az egyesület évről-évre közgyűlését szervezte meg, kapcsolatot épített ki a Szeremlei Társasággal, 2010 márciusában a honismeret napja alkalmából megrendezett egyesületi jubileumi kiállításunknak szerkesztésében és a honismereti kutatómunka eredményeiről számot adó felolvasó ülés megszervezésében játszott jelentős szerepet. Előadásokat szívesen vállal. Segítőképző, konstruktív, széleskörűen tájékozott személyiség.

VASKÓ GYULÁNÉ OLTVAI KLÁRA (1949)

Olyan tanárai voltak, akik a szűkebb környezet megismerését az általános iskolában, a 60-as évek első felében is fontosnak tartották a szegedi Zrínyi Ilona Általános Is-

kolában. A Tömörkény István Gimnáziumban az 1966/67-es tanévben alakult meg a honismereti szakkör, amelynek keretében megismerkedtek Szeged és környékének történetével, műemlékeivel, néprajzával, előadások és rendszeres múzeumlátogatások során. Diákköri pályázatokon eredményesen vettek részt. A Debreceni Tanítóképző Intézet „honismeretes” diákjaival a Nádudvaron kialakítandó néprajzi falumúzeum anyagát gyűjtötték az 1969/70-es tanévben. Tanulmányokhoz gyűjtöttek adatokat, életmódkutatást. Későbbi munkahelyén, a Csongrád Megyei Levéltárban a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottsága iratainak

rendezése során találkozott a már mozgalommá vált honismerettel, az összefoglaló jelentésekkel, pályázatokkal. Itt köszönt vissza édesapja, Oltvai Ferenc munkássága, aki a HNF Szeged Városi Bizottsága lelkes honismereti bizottságának mentora volt. Szeged általános és középiskoláinak érdeklődő diákjait vezette be e nemes „mozgalomba”. Jelenleg nyugdíjasként, a látássérültek önkéntes segítőjeként a kulturális jellegű foglalkozások (pl. múzeumlátogatás, hangos-könyvtár stb.) terén tevékenykedik. A családi hagyományokat ápolva, szeretné édesapja írásait rendezni, méltóképpen bemutatni. 2011 januárjában lépett be a Egyesületünkbe.

VASS JÓZSEF (1954)

Szentesen született, iskoláit szülővárosában végezte. A kertészeti szakiskola befejezése után a Szentesi Város-gazdálkodási Vállalatnál dísz-

növény kertészként dolgozott a katonai bevonulásáig. Leszerelése után az Óföldségi Szociális Otthonban kertészként helyezkedett el. Jelenleg virághagymák termesztésével foglalkozik, és biztonsági őr a Makói Városi Bíróságon. Érdeklődési köre a honismeret, helytörténet, vallástörténet. Honismereti tevékenysége 1982-ben kezdődött Óföldségen. Negyedszázada gyűjti Óföldség emlékeit, és fotózza természetes és épített kulturális örökségét. Munkájával önzetlenül segíti a település rendezvénye-

inek megvalósulását. Dokumentum értékű fotóit, kutatásainak eredményeit kiállításokon és előadásokon tárja a nyilvánosság elé. A hagyományokat magnófelvételeken örökíti meg. Fontosnak tartja a társadalmi haladást és a település külső képeének javítását. Rendszeresen jelentet meg a településéről kiadványokat. Létrehozta Óföldrak helytörténeti gyűjteményét. A helyi honismereti és szabadidős klub elnöke. Tagja a Makói Honismereti Körnek, 2007-ben belépett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe is. 2008. január 22-én a kultúra lovagjává avatták, a kitüntető címet „a közművelődés fejlesztéséért” kapta. Kós Károly-díjjal is elismerték tevékenységét.

**VESZELINOV DÁNIELNÉ
MÁRKOVLYEV JELENA**
(1938)

Deszken született szerb anyanyelvű családban. Budapesten a Szerb-horvát Gimnázium és Tanítóképzőben folytatott tanulmányai után a Pécsi Tanárképző Főiskolát végezte el orosz–délszláv szakon. Tanárként dolgozott Magyarcsanádon, Kübekházán, Tiszaszigeten és Újszentivánon. Az 1970-es években sok kézimunka- és helytörténeti kiállítást szervezett munkatársaival az akkori Hazafias Népfronton belül. 1986-ban Társadalmi Munkáért kitüntetést kapott. Az Újszentiváni Általános Iskolában évekig hagyományörző szakkört vezetett. Néptáncot tanultak, néprajzi gyűjtést és

iskolatörténeti kutatást végeztek. 1995-ben a „Szerb Iskola Újszentivánon” című pályázattal első díjat nyertek, ez a munka 2006-ban bekerült az „Újszentiván története” című könyvbe. 1995-ben ment nyugdíjba, és a Parlamentben nívódíjat kapott munkájáért. 2001-ben az összegyűjtött néprajzi anyagból irányításával állandó kiállítást rendeztek be a szerb parókia épületében. 2001. január 27-én a szerb kulturális hagyományok ápolásáért Szent Száva-díjat kapott az Országos Szerb Önkormányzattól. A néprajzi gyűjteményt népviseleti babákkal gyarapították, és a kiállítást állandóan fejlesztik. 1991-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja lett. Az akadémiákon és egyesületünk rendezvényein rendszeresen megjelenik. 2010-ben Fülöpné Hajdú Margit Piroskával közösen babagyűjteményükből kiállításokat rendezhetett az egyesület Makón és Szegeden. 1995-ben a Honismereti Akadémián dicsérő oklevelet kapott. 2010-ben az 50 éves honismereti mozgalomban végzett munkájáért jubileumi emléklap elismerésben részesült.

VIRÁG ETELKA
(1953)

Szegedi születésű, makói lakos. Nagylakon töltötte gyermekkorát és ifjúkorát. Általános iskolai tanulmányait Apátfalván, Nagylakon és Magyarcsanádon végezte, majd a makói Kereskedelmi Szakközépiskolában érettségizett. Az ön-

kormányzati igazgatás szakterületét a nagylaki polgármesteri hivatalban ismerte meg, ahol 35 évig dolgozott. Először pénzügyi előadó, majd igazgatási előadó lett. 1979-ben kinevezték vb.-titkárrá, majd 1990-től jegyző lett. Szakmai tevékenységének szép részét képezte az anyakönyvvezetés. A honismereti mozgalomban a helytörténet iránti érdeklődése révén 2008-ban kapcsolódott be, azóta rendszeresen részt vesz az egyesületi programokban, a kirándulásokon, kiállítások megnyitóján, helytörténeti előadásokon, a nyári honismereti akadémiákon. Gyakorlatias, jó kapcsolatteremtő, közösségi ember. Az egyesület gazdasági-pénzügyi és szervező munkákban is számíthat rá. 2010 decemberében a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Ellenőrző Bizottságának elnökévé választották.

Csongrád megyeiek a soproni Honismereti Akadémián (1985)

TARTALOMJEGYZÉK

MAGYAR ANNA: Ajánlás	5
A szerkesztők előszava	7
I. A honismereti élet kibontakozása Csongrád megyében (PLSzZs¹)	
BLAZOVICH LÁSZLÓ: A honismereti tevékenység négy évtizede és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület húsz éve	9
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: A honismeret oktatásának gyökerei Szeged szabad királyi város iparostanonc-iskolájában	35
ŐSZ KÁROLY: A Csongrád Megyei Honismereti Híradó	40
A Csongrád Megyei Honismereti Híradó tartalomjegyzéke	41
A honismereti mozgalom Szentesen	
ZSÍROS KATALIN: A szentesi honismereti élet múltja és jelene	49
POLNER ZOLTÁN: Szentes – a Honismereti Város	52
LABÁDI LAJOS: A Szentesi Honismereti Bizottság utolsó évei (1986–1989)	54
BÁRKÁNYI ILDIKÓ: Önkéntes néprajzi gyűjtők Csanádban	59
ŐSZ KÁROLY – GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA – PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Csongrád megye honismereti életének történeti kronológiája (1969–2011)	63
II. A honismereti tevékenység közösségei és szinterei Csongrád megyében	
Honismereti közösségek (GBM)	
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Az apátfalvai Pátfalváért Egyesület honismereti munkája	117
NÉMETINÉ KODRÁN ERZSÉBET – NAGYFALUSI ISTVÁNNÉ: A Csanádpalotai Honismereti Kör	120
HADOBÁS HELGA: A csanádpalotai honismereti diákkör	123
HORVÁTH ERZSÉBET: A csanádpalotai hagyományőrző csoport	125
ENDRÉSZ ERZSÉBET: A kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör	126
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A makói József Attila Gimnázium helytörténeti köre	129
SIKET ISTVÁN LÁSZLÓ: A Makói Honismereti Kör	135
SZILÁGYI SÁNDORNÉ: A makói Erdei Ferenc Honismereti Szakkör	139
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: A szeged-mórávárosi szakképző iskola helytörténeti köre	141
KÁROLYI ATTILA: Helytörténeti kör a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumban	144

¹ Zárójelben a fejezet szerkesztőjének betűjelét közöljük. PLSzZs: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, GBM: Gergelyné Bodó Mária.

TÓTH JÁNOSNÉ: A szentesi Köztársaság Téri Általános Iskola honismereti szakköre	146
ZSÍROS KATALIN: A szentesi Erősáramú Ipari Szakközépiskola honismereti szakköréről	149
MOLNÁR MÁRIA: A Tápai Honismereti Kör	150
VESZELINOV DÁNIELNÉ: Az újszentiváni szerb hagyományőrző szakkör	152
Honismereti-helytörténeti gyűjtemények (GBM)	
BENE ZOLTÁN: Az Algyői Tájház	153
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Az apátfalvai Szigetház	154
SZÜGYI ANDRÁS NÉ: A csanádpalotai Asztalos P. Kálmán Helytörténeti Gyűjtemény és Tájház	156
SZÚCS JUDIT: A csongrád-belsővárosi tájház	158
GÁT LÁSZLÓ: A Széchenyi István Általános Iskola és Diákotthon helytörténeti és néprajzi gyűjteménye Csongrádon	160
PAPDINÉ MEGYERI CSILLA: A domaszéki kisvasút története kiállítás	164
BORUS GÁBOR: A hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár helyismereti gyűjteménye	166
PERÉNYI JÁNOS: A Paraszti Eszközök Pincemúzeuma Vásárhelyen	170
VASS JÓZSEF szélmolnár: Deák György kiskundorozsmai kovácsműhelye	171
VASS JÓZSEF szélmolnár: A dorozsmai szélmalom	173
ÁGÓ RITA: A Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény	175
ENDRÉSZ ERZSÉBET: Kiszombor helytörténeti gyűjteménye	176
KOVÁCS JUDIT: A Maroslelei Helytörténeti Gyűjtemény	177
TARKÓ GÁBOR: Mezőhegyes Város Helytörténeti Gyűjteménye	179
FUCHSZNÉ BENÁK KATALIN: A mindszei Helyismereti Gyűjtemény	184
MÓD LÁSZLÓ: A nagymágocsi Felicián Atya Helytörténeti Gyűjtemény	187
VASS JÓZSEF: Az óföldségi Helytörténeti Emlékház	190
PERÉNYI JÁNOS: Az ópusztaszeri kocsigyűjtemény	191
KEMÉNY LAJOSNÉ DARVAS ZSUZSANNA: A pitvarosi szlovák néprajzi gyűjtemény	193
TÓSZEGI GYULÁNÉ pitvarosi szlovák néprajzi gyűjteménye	195
MOLNÁR ANITA: A Röszei Paprika Park – üzem és múzeum	198
SZERDAHELYI PÉTERNÉ: A Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteménye	197
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: A szeged-mórávárosi szakképző iskola szakmatörténeti és néprajzi gyűjteménye	200
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A Pick Szalámi és Szegedi Paprika Múzeum	202
KOVÁCS LAJOS ISTVÁN: A szegvári Falumúzeum	204
MAKÓ MÁRIA: A szőregi rózsamúzeum	207
MOLNÁR MÁRIA: A tápai honismereti gyűjtemény	208

GEORGIÁDES ILDIKÓ: Tömörkény község helytörténeti gyűjteménye	209
VESZELINOV DÁNIELNÉ: Az újszentiváni szerb néprajzi gyűjtemény	211
Társzervezeteink (GBM)	
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Hét év, tizenhárom emlékhely. Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület életéből	213
BIERNACKI KAROL: A Bem József Kulturális Egyesület Szegedi Kirendeltsége	220
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Az Oppidum Csongrád Alapítvány szerepe a helytörténet és a honismeret kutatásában és népszerűsítésében	221
KÁROLYI ATTILA: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület kapcsolata a Történelemtanárok Egylete Szegedi Tagozatával	225
KÁROLYI ATTILA: Regionális kapcsolatok	228
KOVÁCSNÉ FALTIN ERZSÉBET: A mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesületről dióhéjban	230
KOVÁTS DÁNIEL: A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád megyei tagozata	232
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A makói Szirbik Miklós Társaság – helyismereti műhely	235
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A tíz éve alakult Marosvidék Baráti Társaság és folyóirata	237
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A Bácsország honismereti folyóirat és a Vajdasági Honismereti Társaság	239
PERÉNYI JÁNOS: A Pásztorélet Kutatók Köre	241
TANDI LAJOS: A szegedi Dugonics Társaság	243
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Az apátfalvai Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület	245
VARSÁNYI ATTILA: A hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság	247
VASS JÓZSEF: Az Óföldségi Honismereti Hagyományőrző és Szabadidő Klub tevékenysége	250
III. Honismereti tevékenységünk tapasztalataiból (PLSZs)	
Honismereti táborok megyénkben	
TÓTH FERENC: Országos Honismereti Diáktábor Makón	253
MARJANUCZ LÁSZLÓ: A Csongrád megyei diáktáborok története	255
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Honismereti diáktáborok Apátfalván	262
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Honismereti diáktábor Csanádpalotán	264
ENDRÉSZ ERZSÉBET: Honismereti tábor Kiszomboron	266
A közgyűjtemények, az oktatás és a honismeret	
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A helytörténeti értékek átadásának hagyománya – A Csongrád megyei levéltári napok 32 éve	267
HALMÁGYI PÁL: Honismereti foglalkozások a makói múzeumban	275

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Helytörténeti oktatás a „Város a Maros mentén” című olvasókönyv segítségével	280
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: A helyi tankönyvek alkalmazása a hon- és népismereti nevelésben Apátfalván	289
K. D. – KEMÉNY LAJOSNÉ – PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA – VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: „A honismeret napja” rendezvényei	297
Csongrád megyeiek a honismereti vetélkedőkön	
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: Az első megyei honismereti verseny	310
ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET: A második megyei honismereti verseny	312
ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET: A harmadik megyei honismereti verseny	314
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Csongrád megyeiek az országos művelődéstörténeti vetélkedőkön	315
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tanulmányútjai	
GEROGIÁDES ILDIKÓ: Délvidéki tanulmányutunkról	319
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Egyesületi tagjaink kirándulása Kárpátaljára	323
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA – PINTÉR ISTVÁN: Galíciai tanulmányutunk	331
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honlapja	340
IV. Ki kicsoda a Csongrád megyei honismereti életben? (PLSzZs)	
Régi jeles honismerők	
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Asztalos P. Kálmán	343
BARNA GÁBOR: Bálint Sándor szegedi kutatásairól és honismereti szemléletéről	346
LABÁDI LAJOS: Dr. Barta László	349
BOGDÁN LAJOS: Dr. Börcsök Vince	351
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Buzás László	354
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Czákó Józsefné Puszta Mária	356
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Dudás Lajos	357
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Erdélyi Péter	359
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Forgó István	360
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Gát László	362
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Hegyi András	364
HERCZEG MIHÁLY: Önéletírás	366
PÉTER LÁSZLÓ: Kasznár Tóth Emma	368
TÓTH FERENC – ENDRÉSZ ERZSÉBET: Kis Mária Hortensia	372
BOGDÁN LAJOS: Komoly Pál	373
MOLNÁR MÁRIA: Molnár Imre	374
SZÚCS JUDIT – BOGDÁN LAJOS: Dr. Nyíri Antal	377

BLAZOVICH LÁSZLÓ: Oltvai Ferenc	378
GILA MIHÁLYNÉ: Pánczél Józsefné	381
SZÚCS JUDIT: Papp Imre	381
LABÁDI LAJOS: Dr. Pék Józsefné	383
SZERDAHELYI PÉTERNÉ: Prof. Dr. Péter László	384
BOGDÁN LAJOS: Rácz Sándor	387
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Dr. Sebestyén István	388
TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ: Prof. Dr. Szántó Imre	389
BOGDÁN LAJOS: Szigeti György	394
SZÚCS JUDIT: Dr. Tari László	395
LABÁDI LAJOS: Zsíros Katalin	396

Bél Mátyás-émlékerezzel és Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Prof. Dr. Blazovich László	398
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Bogdán Lajos	402
BÁRKÁNYI ILDIKÓ – BOGDÁN LAJOS: Prof. Dr. Juhász Antal	404
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Kováts Dániel	407
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Dr. Marjanucz László	409
BOGDÁN LAJOS: Nagyfalusi Istvánné	411
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Dr. Ősz Károly	413
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna	414
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Tóth Ferenc	417

Egyesületünk jelenlegi tagjai 419

Ábrahám Vera (420), Badicsné Szikszai Zsuzsanna (420), Bari Gyöngyi (421), Dr. Bárkányi Ildikó (421), Dr. Berta Tibor (422), Dr. Biernacki Karol (422), Dobayné Deák Éva (423), Dunai Józsefné Bognár Júlia (423), Endrész Erzsébet (423), Erdélyi Mónika Villó (424), Fodor Péter (424), Forgó Géza (425), Fuchszné Benák Katalin (425), Georgiádes Ildikó (425), Gergelyné Bodó Mária (426), Gilicze János (427), Gulácsiné Somogyi Ilona (427), Hegedűs Dóra (427), Dr. Hegedűsné Gera Éva (428), Hodák Györgyné (428), Kalmár Edit (429), Károlyi Attila (429), Kemény Lajosné Darvas Zsuzsanna (430), Kiss Pál Gábor (430), Kocsis Pál (430), Kocsis Pálné Búcsai Zsuzsanna (431), Kocsis Tamás (431), Dr. Kopasz Filoméla (431), Kovács Judit (432), Kovács Lajos István (432), Kovácsné dr. Faltin Erzsébet (433), Krämmer Erika (433), Dr. Kruzslicz István Gábor (433), Labádi Lajos (434), Licsicsányi István (435), Lőkös Sándorné (435), Dr. Markos Gyöngyi (436), Miklós Péter (436), Molnár Anita (437), Molnár Mária (437), Dr. Molnárné Ferenczy Valéria (438), Nagy Netta (438), Nagyfalusi Ágnes (439), Nagygyörgy Zoltán (439), Ormos Zsuzsanna (440), Perényi Anna (440), Pintér István (441), Pintérné Szurovecz Irén (441), Ifj. Pintér István (441), Radocsai Ferenc (442), Rakonczai János (443), Rigóné Szabó Erzsébet (443), Rostáné Hajdú Erzsébet (444), Rotár Krisztina (444), Rozsnyai János (444), Székely Miklósné Bernula Emília (445), Dr. Szerdahelyi Péterné (445), Dr. Szúcs Judit (446), Tószegi Gyula (446), Id. Tószegi Gyuláné (447), Urbancsok Zsolt (447), Vargáné Nagyfalusi Ilona (448), Dr. Varsányi Attila (448), Vaskó Gyuláné Oltvai Klára (449), Vass József (449), Veszelinov Dánielné Márkovlyev Jelena (450), Virág Etelka (450).

Kötetünk szerzői:

Ágó Rita	Molnár Mária
Barna Gábor	Mód László
Bárkányi Ildikó	Nagyfalusi Istvánné
Bene Zoltán	Németiné Kodrán Erzsébet
Biernacki Karol	Ősz Károly
Blazovich László	Papdiné Megyeri Csilla
Bogdán Lajos	Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna
Borus Gábor	Perényi János
Endrész Erzsébet	Péter László
Fuchsné Benák Katalin	Pintér István
Gát László	Polner Zoltán
Georgiádes Ildikó	Rostáné Hajdú Erzsébet
Gergelyné Bodó Mária	Siket István László
Gila Mihályné	Szerdahelyi Péterné
Hadobás Helga	Szilágyi Sándorné
Halmágyi Pál	Szügyi Andrásné
Herczeg Mihály	Szűcs Judit
Horváth Erzsébet	Tandi Lajos
Károlyi Attila	Tarkó Gábor
Kemény Lajosné Darvas Zsuzsanna	Tószegi Gyuláné id.
Kovács Judit	Tóth Ferenc
Kovács Lajos István	Tóth Jánosné
Kovácsné Faltin Erzsébet	Tóth Sándor László
Kováts Dániel	Vargáné Nagyfalusi Ilona
Labádi Lajos	Varsányi Attila
Magyar Anna	Vass József
Makó Mária	Vass József szélmolnár
Marjanucz László	Veszelinov Dánielné
Molnár Anita	Zsíros Katalin

A tipográfiai tervezésben és a nyomdai előkészítésben közreműködött:

FELICITER KIADÓ KFT., NYÍREGYHÁZA

Nyomás és kötés:

AGAPÉ, FERENCES NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ KFT., SZEGED

Felelős vezető: dr. Harmath Károly

Terjedelem: 28,5 B/5 ív. Példányszám: 300